

שבוע פרשת ראה

(12 - 18 August 12)

כ"ד - ל' מנחם אב ה'תשנ"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י"א שבט תשכ"ח).

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֻמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם: וּבֵרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ: יֵשֶׁא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם: וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ

הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לִבְנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ תִּשְׁמָעוּ אֵל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֹבְדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לִבְהֵמָתְךָ, וְאָכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמִירוֹ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִפְנֵיתֶם אִתְּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּנֵפֵי בְּגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֹּפֶּה, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אוֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אוֹתֵי אֲחֵרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זִנִּים אֲחֵרִים. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךְ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוֹמֶשׁ - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֶר פָּעִלוּ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד: ד זָכַר עָשָׂה לְנַפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמַת וּמִשְׁפַּט נְאֻמָּנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֵד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֲמַת
וְיִשָּׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רִאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת
יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תִּהְלָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יִרְא אֶת־יְהוָה פִּמְצוֹתָיו חֲפִץ מֵאֵד: ב גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ יְהוָה זִרְעוּ דוֹר
יְשָׁרִים יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד: ד זָרַח בַּחֲשֶׁךְ אֹר לַיְשָׁרִים חֲנוּן
וְרַחוּם וְצִדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חוֹנֵן וּמְלוֹה יִכְלֹל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמוּט לְזָכַר
עוֹלָם יְהוָה צִדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נִכּוֹן לָבוֹ בַּטַּח בִּיהוָה: ח סְמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצָרָיו: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֵד קָרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכַעַם שָׁנָיו יַחַלֵּק וְנֶמְסָ תְּאוֹת רִשְׁעִים תֹּאבֵד:

נקודות משיחות קודש - מזמור קיא - מתוך "תהילות מנחם"

גילוי "כח מעשיו" בדברים האסורים

ד. בעומק יותר י"ל, שטענת אומות העולם, אינה רק על בירור עניני הרשות כנ"ל ס"ב, אלא על בירור דברים האסורים שחיותם מג' קליפות הטמאות לגמרי¹, והניצוץ הקדושה שמחי' ומקיים אותם הוא בתכלית ההעלם וההסתר², כיצד יש בכח עבודת ישראל להעלותם ע"י עבודת התשובה מאהבה ש"זדונות נעשו לו כזכויות"³, הרי זה ארץ ששייכת לנו – "גזלנים (אתם) שכבשתם ארץ שבעה עמים"? וע"ז בא המענה, שמצד "כח מעשיו" – שמורה על עצמותו ית' שלמעלה מכל הגדרים דהעלם וגילוי, הנה גם ניצוצות אלו ניתנו לבירור ועלי' בקדושה. כמאמר חז"ל⁴ "שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו, אמרה להם חטאים תרדוף רעה"⁵, שאלו לנבואה . . אמרה להן הנפש החוטאת היא תמות⁶, שאלו לתורה . . אמר להן יביא אשם, שאלו להקב"ה חוטא מהו ענשו, אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו". היינו שמצד הקב"ה נתחדש שע"י עבודת התשובה מאהבה יהי' "לעקור אלו ולהושיב אחרים"⁷.

(1) ראה תניא פ"ז.

(2) ראה סה"מ עת"ר ע' קג. המשך תער"ב פרק שעד.

(3) יומא פו, ב. וראה בארוכה דרמ"צ קצא, א ואילך. ועוד.

(4) פסיקתא דר"כ פ' שובה. ירושלמי מכות פ"ה ה"ו. יל"ש תהלים רמז תשב.

(5) משלי יג, כא.

(6) יחזקאל יח, ד-כ.

(7) לקו"ש ח"כ ע' 4 ואילך (משיחת ש"פ ויקרא תש"מ).

מפתח כללי

מסכת ברכות עם ביאורים	(כ)	סדר הנחת תפילין	ב	(א)
מדף יא עד דף יז	קטז	מזמורי תהלים קי"א קי"ב	ג	(ב)
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מאמר ד"ה כי כאשר השמים החדשים וגו'		(ג)
		שבת פרשת ראה, א' דראש חודש אלול, ה'תשמ"ה	ה	
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	(כא)	שיחת שבת פרשת ראה		(ד)
אדמו"ר הזקן	קמט	א' דראש חודש אלול, ה'תשמ"ה	יב	
שולחן ערוך הלכות שבת	(כב)	לקוטי שיחות – פרשת ראה		(ה)
אדמו"ר הזקן	קמט	(בלה"ק) כרך יט	יח	
לקוטי תורה	(כג)	ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי		(ו)
אדמו"ר הזקן	קנ	יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כא	
שערי אורה	(כד)	זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה		(ז)
אדמו"ר האמצעי	קנ	ז"ל שניאורסאהן חוברת יב, תרגום מאידיש	כב	
מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	(כה)	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ראה	כג	(ח)
אדמו"ר ה"צמח צדק"	קנא	שיעור יומי חומש לשבוע פרשת ראה	כה	(ט)
תורת שמואל תרל"ב	(כו)	שיעורי תהלים לשבוע פרשת ראה	נו	(י)
אדמו"ר מוהר"ש	קנא	שיעורים בספר התניא (מוגה)		(יא)
שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	(כז)	לשבוע פרשת ראה	נז	
אדמו"ר מוהרש"ב	קנב	לוח "היום יום" לשבוע פרשת ראה	סה	(יב)
ספר המאמרים קונטרסים	(כח)	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	סז	(יג)
אדמו"ר מוהרי"צ	קנג	שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:		
לקוטי דיבורים	(כט)	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ראה	ע	(יד)
אדמו"ר מוהרי"צ	קנד	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת ראה	צב	(טו)
דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן	(ל)	– ספר המצוות לשבוע פרשת ראה	צט	(טז)
אדמו"ר מוהרי"צ	קנד			
אגרות קודש	(לא)			
אדמו"ר מוהרי"צ	קנו			
ביאורים לפרקי אבות פרק ה	(לב)	נביאים וכתובים		(יז)
חומש לקריאה בציבור	(לג)	מלכים א פרק ג, תהלים פרק נט-ס	קד	
לוח זמנים לשבוע פרשת ראה	(לד)	משניות כתובות		(יח)
סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	(לה)	ביאור קהתי	קו	
		עין יעקב מסכת יומא	קיד	(יט)

1 כִּי בְּאֶשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אָנִי עוֹשֶׂה
2 עֹמְדִים לִפְנֵי גו' בֶּן יַעֲמֹד זֶרַעְכֶם וְשִׁמְכֶם¹. הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא
3 אומר באמצעות ישעיה הנביא: כשם שהשמים החדשים שאעשה לעתיד לבוא
4 יעמדו לפני תמיד, כך זרעם ושמן של בני ישראל יהיה קיים לעולם. הִנֵּה

5 פְּסוּק זֶה הוּא בְּסִיּוֹם
6 הַפְּטָרָה שֶׁבַת זו, שהיא
7 שבת ראש-חודש ובה מפטירים
8 בבואה זו שנאמר בה 'ויהי מדי
9 חדש בחדשו... יבוא כל בשר
10 להשתחוות לפני אמר ה' "

11 וַיְדוּעַ הַדְּרוֹשׁ מאמר
12 החסידות על פְּסוּק זֶה
13 ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' ספר המכיל
14 מאמרי חסידות של רבנו הזקן
15 על פרשיות התורה בחומשים
16 ויקרא, במדבר דברים ועל שיר
17 השירים בְּסוּפָה², וְשִׁם
18 מְקַשֵּׁר זֶה את הפסוק "כי
19 כאשר השמים החדשים..." עִם
20 מֵה שֶׁכְּתוּב בַּתְּחִלָּה
21 הַהִפְטָרָה³ הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי
22 וְהָאָרֶץ הָדָם רִגְלֵי, דִּישׁ
23 לומר בבאור הדבר, היינו
24 הטעם לקישור בין תחילת
25 ההפטרָה לסופָה שֶׁהוּא עַל-
26 פִּי הַכֶּלֶל⁴ דְּנַעוּץ סוּפֹן
27 בַּתְּחִלָּתָהּ וְתַחֲלָתָהּ בְּסוּפֹן,
28 שֶׁמֶזֶה מוֹכֵן אֲשֶׁר הַתְּחִלָּה
29 הַהִפְטָרָה (הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי
30 גו') נַעוּצָה בְּסוּפָה (כִּי
31 בְּאֶשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים
32 גו'). וְכֵן מוֹכֵן גַּם מֵה
33 שֶׁהִמָּאָמַר הָרָאשׁוֹן
34 ב'תוֹרָה אור' ספר מאמרי
35 רבנו הזקן על פרשיות התורה
36 בחומשים בראשית ושמות הוא
37 'דבור המִתְחִיל' הפסוק
38 הפותח את המאמר הראשון
39 בספר הוא הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי,
40 שֶׁגַם בָּזֶה בַּעֲבוּדָה זו
41 שבתחילת הספר 'תורה אור'

42 מופיע מאמר על הפסוק 'השמים כסאי' ובסיום הספר 'לקוטי תורה' מופיע
43 מאמר על הפסוק 'כי כאשר השמים החדשים' מְדַגֵּשׁ עֲנִין נַעוּץ סוּפֹן
44 בַּתְּחִלָּתָהּ וְתַחֲלָתָהּ בְּסוּפֹן, כִּי 'תוֹרָה אור' ו'לְקוּטֵי תוֹרָה' הֵם

בס"ד. שבת פרשת ראה, א' דראש חודש אלול ה'תשמ"ה.

בלתי מוגה

כִּי בְּאֶשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אָנִי
עוֹשֶׂה עֹמְדִים לִפְנֵי גו' בֶּן יַעֲמֹד זֶרַעְכֶם וְשִׁמְכֶם¹.
הִנֵּה פְּסוּק זֶה הוּא בְּסִיּוֹם הַפְּטָרָה שֶׁבַת זו, וַיְדוּעַ הַדְּרוֹשׁ
עַל פְּסוּק זֶה ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' בְּסוּפָה², וְשִׁם מְקַשֵּׁר זֶה עִם
מֵה שֶׁכְּתוּב בַּתְּחִלָּה הַהִפְטָרָה³ הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי וְהָאָרֶץ
הָדָם רִגְלֵי, דִּישׁ לומר בבאור הדבר, שֶׁהוּא עַל-פִּי
הַכֶּלֶל⁴ דְּנַעוּץ סוּפֹן בַּתְּחִלָּתָהּ וְתַחֲלָתָהּ בְּסוּפֹן, שֶׁמֶזֶה
מוֹכֵן אֲשֶׁר הַתְּחִלָּה הַהִפְטָרָה (הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי גו') נַעוּצָה
בְּסוּפָה (כִּי בְּאֶשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים גו'). וְכֵן מוֹכֵן גַּם
מֵה שֶׁהִמָּאָמַר הָרָאשׁוֹן ב'תוֹרָה אור' הוּא 'דבור
הַמִּתְחִיל' הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי, שֶׁגַם בָּזֶה מְדַגֵּשׁ עֲנִין נַעוּץ
סוּפֹן בַּתְּחִלָּתָהּ וְתַחֲלָתָהּ בְּסוּפֹן, כִּי 'תוֹרָה אור' ו'לְקוּטֵי
תוֹרָה' הֵם סֵפֶר אֶחָד, כִּידוּעַ סֵפֶר כ"ק אֲדָמוֹר⁵ בָּזֶה⁶,
וְכֵן הַתְּחִלָּה סֵפֶר 'תוֹרָה אור' הִיא בְּדְרוֹשׁ עַל פְּסוּק זֶה
(הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי גו'), וְסִיּוֹם ה'לְקוּטֵי תוֹרָה' הוּא בְּפְסוּק
כִּי בְּאֶשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים, וְכֵן לְדַהֲתָלָה הַהִפְטָרָה
הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי, נַעוּצָה בְּסוּפָה, כִּי בְּאֶשֶׁר הַשָּׁמַיִם
הַחֲדָשִׁים גו'. אֵךְ לְכֹאזֶה דָּבָר זֶה דוֹרֵשׁ בְּאוּר, כִּי
בַּעֲנִין זֶה הַתְּחִלָּה וְהַסִּיּוֹם הֵם הַפְּכִים. דְּעֲנִין הַשָּׁמַיִם
כְּסָאֵי וְהָאָרֶץ הָדָם רִגְלֵי, קָאֵי עַל הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שִׁישְׁנָם
כְּכֹר בְּמִצִּיאוֹת בְּזִמָּן הַזֶּה, מֵה-שְּׁאִין-כֵּן עֲנִין הַשָּׁמַיִם
הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה, הִרִי הֵם דְּבָרִים חֲדָשִׁים
שֶׁהִקְבִּ"ה עוֹשֶׂה לְעֵתִיד-לְבָא. וּמִשְׁמַעוֹת הָעֲנִין הוּא
שִׁישׁ קָשֶׁר בִּינִיָּהם, וְלֹא עוֹד אֵלָּא שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
דַּעֲכָשׁוּ הֵם הַתְּחִלָּה, וְהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הַחֲדָשִׁים הֵם הַסּוּף
שֶׁל אוֹתוֹ הָעֲנִין. וְצָרִיךְ לְהִבִּין מֵהוּ הָעֲנִין בָּזֶה.

סֵפֶר אֶחָד, כִּידוּעַ סֵפֶר כ"ק אֲדָמוֹר⁵ בָּזֶה⁶, שלמעשה
'תורה אור' ו'לקוטי תורה' הם ספר אחד בשני חלקים ולכן בדפוס הראשון
של הספר 'תורה אור' נאמר שהוא חלק ראשון אלא שלאחר הדפסתו נסגר
בית הדפוס היהודי בעיר קאפוסט בפקודת הממשלה (בעקבות הלשנה נגד
החסידות) והדפסת החלק השני
היתה רק כעבור כעשר שנים
בדפוס שנפתח בינתיים בעיר
זיטומר ובשינוי השם מ'תורה
אור' ל'לקוטי תורה' (כדי להקל
על קבלת הרשיון להדפסה)
וְכֵן הַתְּחִלָּה סֵפֶר 'תוֹרָה
אור' הִיא בְּדְרוֹשׁ עַל
פְּסוּק זֶה (הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי
גו'), וְסִיּוֹם ה'לְקוּטֵי
תוֹרָה' הוּא בְּפְסוּק כִּי
בְּאֶשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים,
לפי הכלל האמור, נַעוּץ סוּפֹן
בַּתְּחִלָּתָהּ וְתַחֲלָתָהּ בְּסוּפֹן
וְכֵן לְדַהֲתָלָה הַהִפְטָרָה
הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי, נַעוּצָה
בְּסוּפָה, כִּי בְּאֶשֶׁר
הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים גו'.
אֵךְ לְכֹאזֶה דָּבָר זֶה
דוֹרֵשׁ בְּאוּר, כִּי בַּעֲנִין זֶה
הַתְּחִלָּה וְהַסִּיּוֹם של
הַפְּטָרָה שֶׁבַת ראש חודש לא
משלימים זה את זה אלא הֵם
הַפְּכִים וְסוּתִירִים זה את זה.
דְּעֲנִין הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי
וְהָאָרֶץ הָדָם רִגְלֵי, עליו
מדובר בתחילת ההפטרָה קָאֵי
מכוון על הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
שִׁישְׁנָם כְּכֹר בְּמִצִּיאוֹת
בְּזִמָּן הַזֶּה, מֵה-שְּׁאִין-כֵּן
עֲנִין הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים
וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה, שעליו
מדובר בסוף ההפטרָה הִרִי הֵם
דְּבָרִים חֲדָשִׁים שֶׁהִקְבִּ"ה
עוֹשֶׂה לְעֵתִיד-לְבָא.
וּמִשְׁמַעוֹת הָעֲנִין ב'לקוטי
תורה' הוּא שִׁישׁ קָשֶׁר
בִּינִיָּהם, וְלֹא עוֹד אֵלָּא שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ דַּעֲכָשׁוּ הֵם
הַתְּחִלָּה, וְהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הַחֲדָשִׁים הֵם הַסּוּף שֶׁל אוֹתוֹ
הָעֲנִין. עֲצֻמוֹ, ואין הם שני דברים שונים.

(1) ישע' טו, כב. (2) שה"ש מח, ד ואילך. (3) ישע' שם, א. (4) ספר יצירה פ"א מ"ז. (5) אגרות קודש אדמו"ר מהור"י"צ כרך ד' ס"ע

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והולך ומבאר את ענין הכסא וה'הדרום' ביחס לקדוש-בכורן הוא.
2 דהנה¹⁴ ענין הכסא למטה בבני אדם בעולם הזה נעשה לשבת,
3 וישיבה זו היא השפלה וירידה לגבי עמידה, שפשהאדם
4 עומד הנה הוא בעל קומה, וראשו ומחו גבוהים מעל
5 הארץ, ועל-ידי ישיבתו
6 נשפלת קומתו ונעשית
7 נמוכה. וענין ההדום הוא
8 השרפרף שהוא כסא
9 קטן ונמוך שמעמיד
10 תחת רגלי היושב
11 להגביה הרגל מעל
12 הארץ. וזהו ענין השמים
13 כסאי והארץ הדם רגלי
14 למעלה, כביכול. השמים
15 היא התורה שענינה
16 המשכה של אלוקות
17 מלמעלה למטה, וכמו
18 שכתוב¹⁵ מן השמים
19 השמיצף את קולו גו',
20 הרי שיש קשר בין 'שמים' למתך
21 תורה וכתוב¹⁶ הלא כה
22 דברי באש גו', היינו
23 שהתורה מצד עצמה היא למעלה
24 ונמשלה לאש ומשם מלמעלה
25 ברוחניות ירדה התורה
26 למטה, עד לאפן של
27 השפלה, עד לירידה למצב
28 כה נחות שנחשבת השפלה
29 וכדאיתא מובא בפניא¹⁷
30 לענין ירידת התורה מחכמתו
31 ורצונו של הקדוש-בכור-הוא
32 למעלה עד למטה לעולם הזה
33 שהתורה נסעה וירדה
34 בסתר המדרגה כו' עד
35 שנתלבשה כו' בדיו על הספר כו' כדי שתהא כל מחשבה
36 תפסיא בהם, כי בעודה למעלה ברוחניות כחכמתו ורצונו של הקדוש-
37 בכור-הוא, מחשבת האדם לא מסוגלת לתפוס ולקלוט דבר מדברי התורה ורק
38 לאחר שירדה ירידה גדולה מאד והיא נעלמת ונסתרת לגבי מצבה במקורה
39 ונתלבשה/ בדיו על הספר, כעת גם אדם בעולם הזה יכול 'לתפוס' את התורה
40 היינו שיירדה ונשפלה למטה עד שהיא נתפסת במחם
41 ומחשבתם של בני אדם, ועד שדברה תורה בלשון בני אדם
42 (פנ"ל) היינו שהתורה עצמה 'מלוכשת' באופן ובסגנון שמוכן לבני אדם.

43 וזהו מה שהיא התורה בבחינת כסא, בבחינת השפלה למטה
44 בדומה לאדם המתיישב על כסא וכך קומתו נשפלת למטה.
45 וענין והארץ הדם רגלי קאי מכון על המצות, כי המצות
46 ענינו הוא העלאה מלמטה למעלה כמבואר בחסידות שההתקרבות
47 של האדם לאלוקות יכולה להיות
48 בשני אופנים – 'המשכה' –
49 'העלאה'. כלומר, המשכה
50 והתגלות של אור אלוקי
51 מלמעלה למטה או התעלות של
52 האדם מלמטה למעלה. ובענינו
53 – התורה היא 'המשכה' והמצוות
54 הן 'העלאה'. דזהו מה
55 שהמצות נתנו בדברים
56 גשמיים דוקא, לכן קיום
57 המצוות הוא באמצעות מגע
58 ושימוש בדברים גשמיים כמו
59 ציצית מצמר גשמי ותפילין
60 מקלף גשמי כדי להעלותם
61 את הדברים הגשמיים
62 למעלה. דהתורה אינה
63 קשורה דוקא עם דברים
64 גשמיים, ואמנם כפי שהתורה
65 ירדה דרגות רבות מלמעלה
66 למטה היא נתלבשה בדברים
67 גשמיים ומדברת על מושגים
68 בעולם הזה הגשמי כמו 'שנים
69 אוחזין בטלית' ו'המחליף פרה
70 בחמור' אבל בשורש הדברים
71 התורה היא רוחנית וכנודע
72 שישנו ענין למיד התורה
73 גם בגן-עדן¹⁸, למרות
74 שהוא עולם רוחני וענין זה
75 שבתורה התוכן הרוחני
76 האלוקי שבה נמשך למטה
77 באמצעות היירדה הגדולה מדרגה לדרגה. מה-שאין-בן המצות הן
78 למטה דוקא, ואי אפשר לקיים את המצוות בעולמות העליונים הרוחניים
79 כי המצוות נועדו בשביל להעלות הדברים הגשמיים ולפעול חיבור
80 בין האדם והאלוקות בדרך העלאה מלמטה למעלה. וזהו מה שהמצות
81 הן בבחינת ארץ, וביחס אליהן נאמר 'והארץ הדום רגלי' פי ענינו
82 הוא לחבר גשמיות ורוחניות מלמטה למעלה. ופעולתן של המצוות
83 היא שיהיה הדם רגלי, העלאה מלמטה למעלה כשם
84 שהשרפרף מגביה את רגלי האדם מלמטה למעלה. ועוד זאת, דמה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁנִקְרָאוֹת המצוות בָּשֶׁם אֶרֶץ הוּא עַל שֵׁם עֲנִין הָרִיצָה (לְמָה
2 נִקְרָא שְׁמָה אֶרֶץ שְׂרָצְתָה כו') כדברי חכמינו שהארץ נקראת בשם זה
3 על שם "שרצתה לעשות רצון קונה"¹⁹, ויש קשר מיוחד בין קיום המצוות
4 לעניין הריצה **כִּי עֲשִׂיתָ כָּל הַמִּצְוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּזִיזוֹת**

5 ובשְׂמֻחָה, שגורמות לאדם

6 לרוץ ובמִאֲמָר המשנה הוּי

7 רץ לְדַבֵּר מִצְוָה²⁰. וְעוֹד

8 זֹאת, סיבה נוספת לכך

9 שהמצוות נקראות בשם "ארץ"

10 היא שְׂפָעָלָה זו קיום המצוות

11 היא עַל-יְדֵי יִשְׂרָאֵל

12 הַנִּקְרָאִים בָּשֶׁם אֶרֶץ

13 חֲפִץ²¹ הארץ שבה הקדוש

14 ברוך-הוא רוצה. וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף

15 בְּזָה, בנוסף לאמור לעיל

16 שההעלאה היא העלאת העניינים

17 הגשמיים מלמטה למעלה

18 וקירובם לאלוקות, יש להוסיף

19 דִּהְיֶהֱעֲלָה שנופעת על ידי

20 קיום המצוות **הִיא גַם**

21 בַּבְּחִינָה רַגְלִי, רַגְלִיו שֶׁל

22 הַקֹּדֶשׁ²², כשם שבמשל

23 ה'הדום' מגביה את רגלי האדם,

24 כך בנמשל ה'ארץ', היינו קיום

25 המצוות, שנמשלה ל'הדום'

26 גורמת הגבהה, ב'רגליו' של

27 הקדוש-ברוך-הוא, כביכול,

28 במובן של מעשיו ופעולותיו

29 מֵה שֶׁבַעֲשָׂרָה מֵאֲמֹרֹת

30 שאמר הקדוש-ברוך-הוא ("יהי

31 אור", "יהי רקיע" וכו') נִבְרָא

32 הָעוֹלָם²², וְעוֹד שְׁנִמְשָׁף

33 אַחֲרֵיכֶן ההגבהה וההתעלות

34 בעשרה מאמרות שנופעת על ידי קיום המצוות, באה ונמשכת בַּעֲשִׂיָה

35 בַּפֻּעַל, בְּדַבֵּר הוּי שְׁמִים נַעֲשׂוּ²³, וּבְכָל-זֹאת למרות שכאשר

36 הדיבור יורד ונמשך ובא לידי ביטוי במעשה של בריאה גשמית בפועל, הרי

37 זו דרגה יותר נמוכה מאשר הדיבור **גַם בָּהֶם בְּנִכְרָאִים הגשמיים פּוֹעֲלִים**

38 הַעֲלָה עַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה דְּמִצְוֹת.

39 וְזֶהוּ עֲנִין התוכן הפנימי של הַשְּׁמִים כִּסְאִי וְהָאֶרֶץ הָדָם רַגְלִי,

40 שֶׁתִּכֵּן עֲבֹדָת יִשְׂרָאֵל בעולם הזה הוא לַפֻּעַל בַּשְּׁמִים על ידי לימוד

41 התורה וּבְאֶרֶץ על ידי קיום המצוות, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּרֹאשִׁית בְּרָא

שֵׁם עֲנִין הָרִיצָה (לְמָה נִקְרָא שְׁמָה אֶרֶץ שְׂרָצְתָה כו')¹⁹,
כִּי עֲשִׂיתָ כָּל הַמִּצְוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּזִיזוֹת ובשְׂמֻחָה,
ובמִאֲמָר הוּי רץ לְדַבֵּר מִצְוָה²⁰. וְעוֹד זֹאת, שְׂפָעָלָה זו
היא עַל-יְדֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּקְרָאִים בָּשֶׁם אֶרֶץ חֲפִץ²¹. וַיֵּשׁ
לְהוֹסִיף בְּזָה, דִּהְיֶהֱעֲלָה היא גַם בַּבְּחִינָה רַגְלִי, רַגְלִיו
שֶׁל הַקֹּדֶשׁ²², מֵה שֶׁבַעֲשָׂרָה מֵאֲמֹרֹת נִבְרָא הָעוֹלָם²², וְעוֹד
שְׁנִמְשָׁף אַחֲרֵיכֶן בַּעֲשִׂיָה בַּפֻּעַל, בְּדַבֵּר הוּי שְׁמִים
נַעֲשׂוּ²³, וּבְכָל-זֹאת גַם בָּהֶם פּוֹעֲלִים הַעֲלָה עַל-יְדֵי
הַעֲבֹדָה דְּמִצְוֹת. וְזֶהוּ עֲנִין הַשְּׁמִים כִּסְאִי וְהָאֶרֶץ הָדָם
רַגְלִי, שֶׁתִּכֵּן עֲבֹדָת יִשְׂרָאֵל הוא לַפֻּעַל בַּשְּׁמִים וּבְאֶרֶץ,
כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּרֹאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשְּׁמִים וְאֶת
הָאֶרֶץ, בְּשָׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה, שִׁיְהִיו בַּבְּחִינָה כִּסְאִי
וְהָדָם.

אֲמָנָם לְמַעַל מִזֶּה הוא מֵה שֶׁכְּתוּב בְּסִיּוּם הַהִפְטָרָה
כִּי בְּאֶשֶׁר הַשְּׁמִים הַחֲדָשִׁים וְהָאֶרֶץ הַחֲדָשָׁה
אֲשֶׁר אָנִי עוֹשֶׂה גו', שֶׁזֶּהוּ עֲנִין שֶׁל חֲדוּשׁ לְגַבִּי הַשְּׁמִים
וְהָאֶרֶץ שֶׁלִּפְנֵי-זֶה. דִּהְיֶה יְדוּעַ שְׁמִדָּתוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ²⁴ היא
מִדָּה כָּנֹגֶד מִדָּה²⁴, וּבְלִשׁוֹן הַיְדוּעַ²⁵ בְּאַתְעָרוּתָא-דְּלִתְתָּא
אַתְעָרוּתָא-דְּלִעִילָא. וּמִזֶּה מוּבֵן²⁶, שֶׁעַל-יְדֵי עֲבֹדָת
יִשְׂרָאֵל בְּעֲנִין הַשְּׁמִים כִּסְאִי וְהָאֶרֶץ הָדָם רַגְלִי, נִמְשָׁכֶת
מִלְּמַעַל הָאֲתְעָרוּתָא-דְּלִעִילָא בְּעֲנִין זֶה. דִּהְיֶה
שֶׁהָאֲתְעָרוּתָא-דְּלִעִילָא היא לְמַעַל מֵהָאֲתְעָרוּתָא-
דְּלִתְתָּא, מְכַל-מְקוֹם מִפְּיֹן שְׁנִמְשָׁכֶת עַל-יְדֵי בִּאֲפֹן שֶׁל
סִבָּה וּמְסוּבָּב, מוּבֵן שִׁישׁ אֵיזָה שְׂיָכוֹת וְעָרָף בִּינֵיהֶם.

נִמְשָׁכֶת מִלְּמַעַל הָאֲתְעָרוּתָא-דְּלִעִילָא בְּעֲנִין זֶה. דִּהְיֶה
שֶׁהָאֲתְעָרוּתָא-דְּלִעִילָא היא לְמַעַל נִעֲלִית מֵהָאֲתְעָרוּתָא-
דְּלִתְתָּא, שֶׁהִיא מֵה שֶׁהָאֲדָם מְסוּגֶל לְהַתְעוֹרֵר וּלְפַעוֹל בְּכוּחוֹת עֲצָמוֹ הוּא
מְסוּבֵל וּמְצוּמָצֵם לְעוֹמֶת מֵה שֶׁהוּא יָכוֹל לִקְבֹּל בְּהַשְׁפָּעָה מִלְּמַעַל מְכַל-
מְקוֹם מִפְּיֹן שְׁנִמְשָׁכֶת עַל-יְדֵי מֵאֲחֵר הָאֲתְעָרוּתָא דְּלִעִילָא נִמְשָׁכֶת
וּבֵאֵה מִלְּמַעַל לְמִטָּה בִּאֲפֹן שֶׁל סִבָּה וּמְסוּבָּב, סִיבָה וְתוֹצֵאָה כֵךְ
שֶׁהַתְעוֹרֵרוֹת מִלְּמַטָּה (אִף שֶׁהִיא בְּדִרְגָּה נְמוּכָה יוֹתֵר) הִיא הַגּוֹרֵם לְהַתְעוֹרֵרוֹת
מִלְּמַעַל מוּבֵן שִׁישׁ אֵיזָה שְׂיָכוֹת וְעָרָף יָחַס וְהוֹשׁוּאָה בִּינֵיהֶם

42 אֱלֹקִים אֶת הַשְּׁמִים וְאֶת הָאֶרֶץ, בְּשָׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה,
43 שִׁיְהִיו בַּבְּחִינָה כִּסְאִי וְהָדָם ויפעלו התקרבות והתחברות של האדם
44 לאלוקות הן בדרך המשכה מלמעלה למטה על ידי לימוד התורה והן בדרך
45 העלאה מלמטה למעלה על ידי קיום המצוות.

46 אֲמָנָם לְמַעַל מִזֶּה עֲנִין

47 נעלה יותר מפעולתם הרגילה של

48 בני ישראל על ידי לימוד התורה

49 וקיום המצוות שעליו מדובר

50 בפסוק "השמים כסאי"

51 שבתחילת ההפטרָה הוא מֵה

52 שֶׁכְּתוּב בְּסִיּוּם הַהִפְטָרָה

53 כִּי בְּאֶשֶׁר הַשְּׁמִים

54 הַחֲדָשִׁים וְהָאֶרֶץ הַחֲדָשָׁה

55 אֲשֶׁר אָנִי עוֹשֶׂה גו',

56 שֶׁזֶּהוּ עֲנִין שֶׁל חֲדוּשׁ

57 לְגַבִּי הַשְּׁמִים וְהָאֶרֶץ

58 שֶׁלִּפְנֵי-זֶה כִּי שִׁיתְבָּאָר

59 להלן.

60 דִּהְיֶה יְדוּעַ שְׁמִדָּתוֹ שֶׁל

61 הַקֹּדֶשׁ²⁴ היא מִדָּה כָּנֹגֶד

62 מִדָּה²⁴, וּבְלִשׁוֹן הַיְדוּעַ²⁵

63 בְּסִפְר הַזוֹהַר בְּאַתְעָרוּתָא-

64 דְּלִתְתָּא אַתְעָרוּתָא-

65 דְּלִעִילָא כאשר האדם מתעורר

66 מלמטה להתקרב לאלוקות,

67 נמשכת לו המשכה והתעוררות

68 (נוספת) מלמעלה. וּמִזֶּה

69 מוּבֵן²⁶, שֶׁעַל-יְדֵי עֲבֹדָת

70 יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה בְּעֲנִין

71 הַשְּׁמִים כִּסְאִי וְהָאֶרֶץ

72 הָדָם רַגְלִי, לְיִמּוֹד הַתּוֹרָה

73 וקיום המצוות ופועלתם בדרך

74 המשכה ובדרך העלאה

75 נִמְשָׁכֶת מִלְּמַעַל הָאֲתְעָרוּתָא-דְּלִעִילָא בְּעֲנִין זֶה. דִּהְיֶה

76 שֶׁהָאֲתְעָרוּתָא-דְּלִעִילָא היא לְמַעַל נִעֲלִית מֵהָאֲתְעָרוּתָא-

77 דְּלִתְתָּא, שֶׁהִיא מֵה שֶׁהָאֲדָם מְסוּגֶל לְהַתְעוֹרֵר וּלְפַעוֹל בְּכוּחוֹת עֲצָמוֹ הוּא

78 מְסוּבֵל וּמְצוּמָצֵם לְעוֹמֶת מֵה שֶׁהוּא יָכוֹל לִקְבֹּל בְּהַשְׁפָּעָה מִלְּמַעַל מְכַל-

79 מְקוֹם מִפְּיֹן שְׁנִמְשָׁכֶת עַל-יְדֵי מֵאֲחֵר הָאֲתְעָרוּתָא דְּלִעִילָא נִמְשָׁכֶת

80 וּבֵאֵה מִלְּמַעַל לְמִטָּה בִּאֲפֹן שֶׁל סִבָּה וּמְסוּבָּב, סִיבָה וְתוֹצֵאָה כֵךְ

81 שֶׁהַתְעוֹרֵרוֹת מִלְּמַטָּה (אִף שֶׁהִיא בְּדִרְגָּה נְמוּכָה יוֹתֵר) הִיא הַגּוֹרֵם לְהַתְעוֹרֵרוֹת

82 מִלְּמַעַל מוּבֵן שִׁישׁ אֵיזָה שְׂיָכוֹת וְעָרָף יָחַס וְהוֹשׁוּאָה בִּינֵיהֶם

(19) ראה ב"ר פ"ה, ז. תו"א שם א, ג. ובכ"מ. (20) ראה אבות פ"ד מ"ב. (21) מלאכי ג, יב. (22) אבות רפ"ה. (23) תהלים לג, ו.

(24) סנהדרין ז, א. ובכ"מ. (25) ראה בכ"ז לקו"ת שו"ש כג, ד ואילך. ובכ"מ. (26) ראה בכ"ז לקו"ת שו"ש נא, סע"ב ואילך. סה"מ

תרע"ח ע' רפד. ובכ"מ.

שבת פרשת ראה, א' דראש חודש אלול, ה'תשמ"ה

ט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והמרחק והפער ביניהם אינו ללא גבול. אָמַנָם הַחֲדוּשׁ דְּלַעֲתִיד-לָבֹא
2 שעליו מדובר בסיום ההפטרָה הוּא שִׁיְהִי שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאַרְצָן
3 חֲדָשָׁה, הֵינִינוּ הַמִּשְׁכַּת הַאֲתֶּעְרוּתָא-דְּלַעֲלִילָא שְׁאִינָהּ בְּעֶרְךָ
4 כָּלֵל שֶׁאֵין לָהּ כָּל יֶחֶס וְכָל דְּמִיּוֹן אֶל הַאֲתֶּעְרוּתָא-דְּלַתְמָא,
5 וההתעוררות מלמטה לא יכולה
6 להיות גורם שמביא וממשיך 1
7 אותה וְלָכֵן נִקְרָאִים הַגִּילּוּיִים 2
8 הרוחניים הגדולים שיהיו לעתיד
9 לבוא בָּשֵׁם שָׁמַיִם חֲדָשִׁים 3
10 וְאַרְצָן חֲדָשָׁה, להורות
11 שהכוונה לדבר שלא היה קיים
12 קודם לכן כִּי זֶהוּ עֲנִין 6
13 וְהַמִּשְׁכָּה חֲדָשָׁה שְׁאִינָהּ 7
14 בְּעֶרְךָ כָּלֵל ואֵין לָהּ כָּל יֶחֶס 8
15 ודמיון אֶל הָעֲבוּדָה 9
16 דֵּה־שָׁמַיִם כְּסָאֵי וְהָאֲרָץ 10
17 הָדֶם רַגְלֵי הֵינִינוּ לִימּוֹד הַתּוֹרָה
18 וקיום המצוות כפי שהם כעת,
19 בזמן הגלות.
20 וְהִנֵּה הָגַם שֶׁהַגְּלוּיִם 13
21 דְּלַעֲתִיד-לָבֹא יִהְיֶה 14
22 בְּבַחֲנֵינָה שָׁמַיִם חֲדָשִׁים 15
23 וְאַרְצָן חֲדָשָׁה, שְׁלֹא בְּעֶרְךָ 16
24 כָּלֵל אֶל הָעֲבוּדָה בְּזֶמֶן 17
25 הַזֶּה, כַּמְבֹּאֵר, שֶׁלֹּכֵן הַשָּׁמַיִם
26 נִקְרָאִים "חֲדָשִׁים" והארץ נקראת
27 "חֲדָשָׁה" מִכָּל-מְקוֹם הָרִי 19
28 זֶה גִּילּוּי הָאֱלֹהִים שִׁיְהִי 20
29 לעתיד לבוא גַּם בֵּן קָשׁוֹר 21
30 עִם הָעֲבוּדָה בְּזֶמֶן הַזֶּה 22
31 בִּימֵי הַגְּלוּת. וְזֶהוּ 27 מֶה 31
32 שְׁמִסִּים בְּכַתּוּב בֵּן יַעֲמֹד 32
33 זֶרַעְכֶם וְשָׁמַיִם, דְּקָאֵי עַל 33
34 הָעֲבוּדָה בְּזֶמֶן הַזֶּה (כְּדִלְקָמָן), וְכוּנּוּת הַפֶּסוּק לִמּוֹר שֶׁעֲמִידָתָם
35 וְדִרְגָתָם שֶׁל זֶרַעְכֶם וְשָׁמַיִם, שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵינִינוּ עֲבוּדָה הָאָדָם
36 בַּתְּעִירוֹת דִּלְתָא, תִּהְיֶה כְּמוֹ הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאֲרָץ
37 הַחֲדָשָׁה, בְּדִרְגָת אֲתֶּעְרוּתָא-דְּלַעֲלִילָא שְׁאִינָהּ בְּעֶרְךָ
38 הַאֲתֶּעְרוּתָא-דְּלַתְמָא, וּבְבַחֲנֵינָה עוֹמְדִים לְפָנַי, לְפָנֵי הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
39 הוּא לְפָנַי דִּיִּקְרָא 28, וְהַפֶּסוּק מְדַיֵּק בְּלִשׁוֹנוֹ וְאוֹמֵר "לְפָנַי" כִּי הַכוּנּוּת
40 שֶׁהִיוּ מִתְחַבֵּר וּמִתְקַשֵּׁר בְּבַחֲנֵינָה הַפְּנִימִיּוֹת דְּלַעֲלִילָא. כְּלוּמֹר, נִתְבָּאֵר
41 לַעֲלִיל שֶׁפְּעוּלַת הָאָדָם מִצַּד עֲצוּמוֹ, בַּתְּעִירוֹת דִּלְתָא הִיא בְּדִרְגָה יוֹתֵר נְמוּכָה

אָמַנָם הַחֲדוּשׁ דְּלַעֲתִיד-לָבֹא הוּא שִׁיְהִי שָׁמַיִם חֲדָשִׁים
וְאַרְצָן חֲדָשָׁה, הֵינִינוּ הַמִּשְׁכַּת הַאֲתֶּעְרוּתָא-דְּלַעֲלִילָא שְׁאִינָהּ
בְּעֶרְךָ כָּלֵל אֶל הַאֲתֶּעְרוּתָא-דְּלַתְמָא, וְלָכֵן נִקְרָאִים בָּשֵׁם
שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאַרְצָן חֲדָשָׁה, כִּי זֶהוּ עֲנִין וְהַמִּשְׁכָּה
חֲדָשָׁה שְׁאִינָהּ בְּעֶרְךָ כָּלֵל אֶל הָעֲבוּדָה דֵּה־שָׁמַיִם כְּסָאֵי
וְהָאֲרָץ הָדֶם רַגְלֵי.

וְהִנֵּה הָגַם שֶׁהַגְּלוּיִם דְּלַעֲתִיד-לָבֹא יִהְיֶה בְּבַחֲנֵינָה שָׁמַיִם
חֲדָשִׁים וְאַרְצָן חֲדָשָׁה, שְׁלֹא בְּעֶרְךָ כָּלֵל אֶל
הָעֲבוּדָה בְּזֶמֶן הַזֶּה, מִכָּל-מְקוֹם הָרִי זֶה גַּם בֵּן קָשׁוֹר עִם
הָעֲבוּדָה בְּזֶמֶן הַזֶּה. וְזֶהוּ 27 מֶה שְׁמִסִּים בְּכַתּוּב בֵּן יַעֲמֹד
זֶרַעְכֶם וְשָׁמַיִם, דְּקָאֵי עַל הָעֲבוּדָה בְּזֶמֶן הַזֶּה (כְּדִלְקָמָן).
שֶׁעֲמִידָתָם וְדִרְגָתָם שֶׁל זֶרַעְכֶם וְשָׁמַיִם, עֲבוּדָה הָאָדָם,
תִּהְיֶה כְּמוֹ הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאֲרָץ הַחֲדָשָׁה, בְּדִרְגָת
אֲתֶּעְרוּתָא-דְּלַעֲלִילָא שְׁאִינָהּ בְּעֶרְךָ הַאֲתֶּעְרוּתָא-דְּלַתְמָא,
וּבְבַחֲנֵינָה עוֹמְדִים לְפָנַי, לְפָנֵי דִיִּקְרָא 28, בְּבַחֲנֵינָה
הַפְּנִימִיּוֹת דְּלַעֲלִילָא. וְהֵעֵנִין הוּא, דְּזֶרַעְכֶם וְשָׁמַיִם קָאֵי
בְּכָלֵל עַל עֲבוּדָה הָאָדָם, הַתְּחַתּוֹן. וּבְכַפְּרֻתָא, ב'
עֲנִינִים אֱלֹהִים מְרַמְזִים לְבַחֲנֵינָה הָעֲלִיּוֹן וְהַתְּחַתּוֹן שָׁבוּ
(שֶׁבַתְּחַתּוֹן). דְּעִנֵּין זֶרַעְכֶם קָאֵי עַל הָעֲלִיּוֹן שֶׁבַתְּחַתּוֹן, כִּי
הַזֶּרַע הוּא מֶה שְׁזֹרְעִים אוֹתוֹ בְּשָׂבִיל הַצְּמִיחָה. מֶה-
שְׁאִין-כֵּן עֲנִין שְׁמִסִּים קָאֵי עַל הַתְּחַתּוֹן שֶׁבַתְּחַתּוֹן, כִּי
הַשֶּׁם אֵינוֹ דֹּכֵר מֶה, וְאֵינוֹ אֶלָּא עֲנִין חִיצוֹנִי בְּתַכְלִית.
וְכַנּוּדָע 29 שִׁישׁ בַּחֲנִינָה שֶׁפַּע וְאוֹר וְכַח וְכו', שֶׁכָּל עֲנִינִים
אֱלֹהִים הֵם מְצִיאוֹת דְּכָר, וְלִמְטָה 30 מִכָּל זֶה הִיא בַּחֲנִינָה

חִיצוֹנִי בְּתַכְלִית בִּיחֹס לְדָבָר עֲצוּמוֹ וְאֵם כֵּן אֵינוֹ אֱלֹא 'תְּחַתּוֹן'. וְכַנּוּדָע 29
וּמְבֹאֵר בַּהֲרַחְבָּה בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שִׁישׁ בַּחֲנִינָה שֶׁפַּע וְאוֹר וְכַח וְכו',
הַתְּגִלּוֹת מִמְּקוֹר שֶׁל אוֹר וְכוּלָּה לִהְיוֹת בְּצוּרוֹת שׁוֹנוֹת כְּמוֹ שֶׁפַּע – לְמַשֵּׁל,
הַשִּׁפְעָה רַעִיּוֹן שְׁכָלִי מֵהָרֵב לְתַלְמִיד, אוֹר – לְמַשֵּׁל, הַתְּגִלּוֹת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ
מֵהַשֶּׁמֶשׁ, כּוֹחַ – לְמַשֵּׁל, הַתְּגִלּוֹת כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ מִפְּנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ (וְכָל אֱלֹהִים הֵם,
כְּמוֹכֵן, מַשְׁלִים לְאוֹפְנִים שׁוֹנִים בַּהֲתַגְּלוֹת וִירִידַת הַשִּׁפְעָה, הָאוֹר וְהַכּוֹחַ
הָאֱלֹהִיִּים) שֶׁכָּל עֲנִינִים אֱלֹהִים הֵם מְצִיאוֹת דְּכָר, וִישׁ לָהֶם הַגִּדְרָה
שֶׁל מְצִיאוֹת קִימָה (לְמַשֵּׁל, אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הוּא כְּמוֹכֵן לֹא עֵצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֲבָל הוּא

מֵאִשֶׁר פְּעוּלָתוֹ כְּתוּצָא מֵהַמִּשְׁכָּה וְהַתְּגִלּוֹת מִלְּמַעְלָה בַּתְּעִירוֹת דְּלַעֲלִילָא וְלָכֵן
כָּל עוֹד הַהֲרָה וְהַתְּגִלּוֹת מִלְּמַעְלָה נִמְשַׁכֵּת עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם, בְּדֶרֶךְ שֶׁל
סִיבָה וְתוּצָא, אֵין כְּכוּחַ שֶׁל עֲבוּדַת הָאָדָם הַמוֹכֵלֶת וְהַמְּצוּמָצֵמֶת לְהַמְשִׁיךְ
הַתְּגִלּוֹת בְּדִרְגָה שֶׁתִּהְיֶה לְעִתִּיד לְבֹא, אֲבָל לְעִתִּיד לְבֹא תִהְיֶה הַמִּשְׁכָּה שֶׁל
אֲתֶּעְרוּתָא דְּלַעֲלִילָא שְׁלֹא בְּעֶרְךָ
לְעִבּוּדַת הָאָדָם בַּתְּעִירוֹת
דִּלְתָא, וְכֵאֵין מוֹסִיף וּמְבַאֵר אִשֶׁר
לֹא זֶה כְּלָבֹד שֶׁלְעִתִּיד לְבֹא
הַהֲתַעֲרוּרוֹת וְהַתְּגִלּוֹת מִלְּמַעְלָה
תִּהְיֶה נְעִלִית בִּיטוּר, אֲלֹא גַם
עֲבוּדַת הָאָדָם מִצַּד עֲצוּמָה,
בַּתְּעִירוֹת דִּלְתָא (שְׁעָלִיה)
נִאֲמַר "זֶרַעְכֶם וְשָׁמַיִם" תִּהְיֶה
נְעִלִית לֵאמֹר שִׁיעוֹר.
וְהֵעֵנִין הוּא, דְּזֶרַעְכֶם
וְשָׁמַיִם קָאֵי בְּכָלֵל עַל
עֲבוּדַת הָאָדָם, הַתְּחַתּוֹן.
וּבְכַפְּרֻתָא, ב' עֲנִינִים
אֱלֹהִים "זֶרַעְכֶם", ו"שָׁמַיִם"
מְרַמְזִים לְבַחֲנֵינָה הָעֲלִיּוֹן
וְהַתְּחַתּוֹן שָׁבוּ (שֶׁבַתְּחַתּוֹן
עֲצוּמוֹ). דְּעִנֵּין זֶרַעְכֶם קָאֵי
מִכּוּוֹן עַל הָעֲלִיּוֹן
שֶׁבַתְּחַתּוֹן, כִּי הַזֶּרַע הוּא
מֶה שְׁזֹרְעִים אוֹתוֹ
בְּשָׂבִיל הַצְּמִיחָה וְכוּוֹן
שֶׁמֶטֶרַת הַזִּירְעָה הִיא הַצְּמִיחָה
וְהַגִּדְלָה הִיא זֶה בַּחֲנִינָה 'עֲלִיּוֹן'.
מֶה-שְׁאִין-כֵּן עֲנִין שְׁמִסִּים
קָאֵי עַל הַתְּחַתּוֹן
שֶׁבַתְּחַתּוֹן, כִּי הַשֶּׁם אֵינוֹ
דֹּכֵר מֶה, מְצִיאוֹת חֲשׁוּבָה
בְּפָנֵי עֲצוּמָה וְאֵינוֹ אֶלָּא עֲנִין

(27) ראה מקומות שבהערה הקודמת. ועוד. (28) ראה שם. ועוד. (29) ראה תניא ח"ב פ"ב (פט, סע"ב) ובהגהה שם. ד"ה תקעו תרס"ד קרוב לתחלתו. אמ"ב שער הק"ש פ"ב ואילך. המשך תער"ב פרמ"ב. פש"י ואילך. ח"ג ע' א'שט ואילך. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך ב ע' תלו ואילך. ובכ"מ. (30) ראה אוה"ת שמות ע' קג ואילך. סה"מ תר"ל ע' סז ואילך. המשך תער"ב פש"י

כי כאשר השמים החדשים וגו'

ביאור בדרך אפשר

44 לבוא יהיו אופנים שונים בעבודת ה' כולל גם החלוקה בין "תחתון" ל"עליון"
 45 אלא שיהיו נעלים לאין שיעור ובאין-ערוך כמו השמים החדשים
 46 והארץ החדשה, שהם לאין-ערוך מה"שמים" וה"ארץ" כפי שהם כעת
 47 (כמבואר לעיל) ויהיו בבחינת עומדים לפני דייקא, שיגיעו
 48 בבחינת הפנימיות
 49 דלעילא של מעלה, באלוקות.
 50 וזהו האמור לעיל ש"עומדים
 51 לפני" משמעו שעבודת האדם
 52 מגעת עד לפנימיות שלמעלה
 53 הוא גם המשמעות של מה
 54 שמוכא בדרושים³¹
 55 (מ'פרי עץ חיים³²)
 56 שכל הגלויים שבפנימיות
 57 הזה הם מבחינת
 58 חיצוניות עתיק החלק
 59 העליון והפנימי שבבחינת 'כתר
 60 עליון' (שלמעלה מעולם
 61 האצילות) נקרא 'עתיק יומין',
 62 היינו שנעתק ונבדל מבחינת
 63 'יום' וגילוי (הם הספירות שעיקר
 64 ענינים מהאצילות ומטה) ונמצא
 65 בהעלם במקורו. ובעתיק' עצמו
 66 (כמו בכל בחינה ומדרגה) יש
 67 'פנימיות', היינו ענינו כפי שהוא
 68 מצד עצמו, ר'חיצוניות' ענינו
 69 כפי שהוא מאיר ומשפיע לבחינה
 70 שלמטה ממנו, וכאן מלמדנו
 71 שהתגלות מ'עתיק' בזמן הזה
 72 היא מה'חיצוניות' בלבד (היינו
 73 שהתמקשה על-ידי
 74 האתערותא-דלתתא היא
 75 מבחינת האתערותא-
 76 דלעילא שהאתערותא-
 77 דלתתא מגעת לשם ולא
 78 יותר, כמבואר לעיל שהתעוררות
 79 מוגבלת ומצומצמת לא יכולה
 80 להיות גורם להתעוררות נעלית ממנה לאין שיעור), מה-שאיין-כן
 81 לעתיד-לבא יהיה גלוי פנימיות עתיק כי עבודת האדם (על כל
 82 האופנים שלה, כולל גם בחינת "שמכם") תהיה נעלית לאין שיעור ורתיגע'
 83 בפנימיות האלוקות.
 84 ובכל זה יוכן גם הקשר בין ענין השמים כסאי והארץ הדרם
 85 רגלי, עליו מדובר בתחילת ההפטרות לענין השמים החדשים
 86 והארץ החדשה אשר אני עושה, שב' הענינים קשורים זה בזה

ביאור בדרך אפשר

1 בהחלט מציאות של אור) ולמטה³⁰ מכל זה היא בחינת שם
 2 שאינו מציאות כלל, וכל ענינו הוא רק בשביל הזולת כמו
 3 בשם האדם שאינו חלק ממהותו ומציאותו של האדם והוא נועד בסך הכל
 4 כאמצעי שהזולת יוכל לזהות אותו ולקרוא לו. וכמוכא בכמה
 5 מקומות³⁰ בחסידות
 6 הדגמא וההוכחה לזה ממה
 7 שרואים שיש פמה בני
 8 אדם אנשים רבים הנקראים
 9 באותו השם (כמו בשם
 10 ראובן על-דרך-משל),
 11 ואף-על-פי-כן הם שונים
 12 בתכלית זה מזה בתכונות
 13 נפשם ובעבודתם בצורה
 14 שבה הם עובדים את ה' וכו',
 15 וטעם הדבר שהם נקראים
 16 בשם זהה ובכל זאת הם שונים
 17 זה מזה באופנים ובדרכי עבודתם
 18 הוא כי השם אינו קשור
 19 אלא עם חיצוניותם, ונתן
 20 להם מחמת שפך עלה
 21 ברצון ההורים או מטעם
 22 אחר וכו' אבל בכל אופן אין
 23 קשר ישיר בין השם למהות
 24 הפנימית של האדם. מה-
 25 שאין-כן ענין זרעכם
 26 בניגוד ל"שמכם" קאי מכון
 27 על מציאות דבר מה,
 28 מציאות קיימת ומוגדרת
 29 שנוצרת על-מנת לצמח
 30 ולגדול כדבר חשוב.
 31 וכמו שישנו ענין זרעכם
 32 ושמכם בבני ישראל בכלל,
 33 על-דרך-זה ישנם ב'
 34 ענינים אלה בעבודת
 35 האדם בשמים וארץ,
 36 שעליה מדובר בתחילת ההפטרות
 37 — "השמים כסאי והארץ הדרם רגלי", תורה בחינת "שמים" ומצות בחינת
 38 "ארץ". והיינו העבודה באפן של זרעכם, עם גידול וצמיחה
 39 והעבודה באפן של שמכם מבלי להיות מציאות. ועל-זה על עבודת
 40 האדם באופנים השונים אומר פן יעמד זרעכם ושמכם, שכל
 41 עניני עבודת האדם יעמדו לעתיד לבוא באותה דרגא דשמים
 42 החדשים והארץ החדשה, שהיא נעלית לאין שיעור מהמצב הנוכחי
 43 בזמן הגלות היינו דלא רק שיהיו קיימים לעתיד-לבא, וגם לעתיד

שבת פרשת ראה, א' דראש חודש אלול, ה'תשמ"ה

יא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַעֲנִינִים קְשׁוּרִים זֶה בָּזָה (כִּי נָעוּץ סוּפֵן בַּתְּחִלָּתָן וְכֵן תַּחֲלִיתָן
2 כְּסוּפֵן). כִּי אִף שֶׁהַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה שִׁיְהִיו לַעֲתִיד
3 לִבּוֹא אֵינָם בְּעֶרְךָ בַּחֲיִנַּת הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי וְהָאָרֶץ הָדָם רִגְלֵי,
4 הֵינּוּ לִימּוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בּוֹזֵם הַגְּלוּת, וְהַעֲבֹדָה לַעֲתִיד
5 לִבּוֹא תִּהְיֶה נִעְלִית בְּאֵין-עֶרּוֹךְ
6 וְתַעֲוֹרֵר וְתַמְשִׁיךְ הַתְּגִלּוֹת נִעְלִית
7 בְּאֵין-עֶרּוֹךְ לַפְּעוּלַת הַעֲבֹדָה
8 כַּעַת מְכַל־מְקוֹם סֹדֶר
9 הָעֲבֹדָה הוּא שְׁבַתְחֻלָּה
10 יִשְׁנָה הָעֲבֹדָה בְּזִמְנָה הַזֶּה
11 הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי גו', לִימּוֹד
12 הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת כְּפִי שֶׁהֵם
13 כַּעַת וְעַל-יְדֵי-זֶה מְגִיעִים
14 אֶל הַגְּלוּיִים דְּלַעֲתִיד כִּי
15 כְּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים
16 גו' (וְחַת לַמְּרוֹת שֶׁאֵכֵן הִדְּבַר
17 לֹא נִגְרַם בְּדֶרֶךְ סִיבָה וְתוֹצֵאָה,
18 כַּמְבֹאֵר לַעֲלִיל בַּהֲרַחֲבָה).
19 וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁבַתְחֻלָּה
20 אֲוִר' בַּתְּחִלָּתוֹ, הַמֶּאֱמָר
21 הָרִאשׁוֹן הוּא הַשָּׁמַיִם
22 כְּסָאֵי גו', וְאַחֲרֵי-כֵן יִשְׁנֹה
23 בְּתוֹרָה אֲוִר' מֶאֱמָר
24 'דְּבוֹר הַמִּתְחִיל' כִּי
25 כְּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים
26 גו', כִּי סֹדֶר הָעֲבֹדָה
27 הוּא שְׁבַתְחֻלָּה יִשְׁנָה
28 הָעֲבֹדָה בְּזִמְנָה הַזֶּה
29 הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי גו', וְעַל-
30 יְדֵי-זֶה מְגִיעִים אֶל
31 הַגְּלוּיִים דְּלַעֲתִיד, כִּי

(כִּי נָעוּץ סוּפֵן בַּתְּחִלָּתָן). כִּי אִף שֶׁהַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים
וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֵינָם בְּעֶרְךָ בַּחֲיִנַּת הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי וְהָאָרֶץ
הָדָם רִגְלֵי, מְכַל־מְקוֹם סֹדֶר הָעֲבֹדָה הוּא שְׁבַתְחֻלָּה
יִשְׁנָה הָעֲבֹדָה בְּזִמְנָה הַזֶּה הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי גו', וְעַל-יְדֵי-זֶה
מְגִיעִים אֶל הַגְּלוּיִים דְּלַעֲתִיד כִּי כְּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים
גו'. וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁבַתְחֻלָּה אֲוִר' בַּתְּחִלָּתוֹ, הַמֶּאֱמָר
הָרִאשׁוֹן הוּא הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי גו', וְאַחֲרֵי-כֵן יִשְׁנֹה בְּתוֹרָה
אֲוִר' מֶאֱמָר 'דְּבוֹר הַמִּתְחִיל' כִּי כְּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים
גו', כִּי סֹדֶר הָעֲבֹדָה הוּא שְׁבַתְחֻלָּה יִשְׁנָה הָעֲבֹדָה בְּזִמְנָה
הַזֶּה הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי גו', וְעַל-יְדֵי-זֶה מְגִיעִים אֶל הַגְּלוּיִים
דְּלַעֲתִיד, כִּי כְּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים גו'. וְלֹא עוֹד אֶלָּא
שֶׁגַם לַעֲתִיד, הִנֵּה בֵּן יַעֲמֹד וְזֶרַעְכֶּם וְשִׁמְכֶם, שֶׁגַם
הָעֲבֹדָה עֲתָה (הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי וְהָאָרֶץ הָדָם רִגְלֵי) תִּתְּעַלֶּה
לַעֲתִיד-לָבֹא לְמַעַלַת הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה.
וְיִהְיֶה-רִצּוֹן שְׁכֵן יְהִיָּה בַּעֲגָלָא דִּידֵן מִמֶּשׁ וּבִמְהֵרָה
בְּיָמֵינוּ מִמֶּשׁ, שְׁעַל-יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וְעֲבֹדָתֵינוּ
בְּמִשְׁךָ זִמְנָה הַגְּלוּת³³, בְּכַחֲשֵׁי הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי
וְהָאָרֶץ הָדָם רִגְלֵי, תּוֹרָה
וּמִצְוֹת, בְּכָל הַדְּרָגוֹת וְהָאוֹפְנִים
הַשּׁוֹנִים נִזְכָּה לְקִיּוֹם כָּל
הַיְעוּדִים דְּלַעֲתִיד, כּוֹלֵל
הַיְעוּד דְּכִי כְּאֲשֶׁר
הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עוֹמְדִים לְפָנַי גו' בֵּן יַעֲמֹד
וְזֶרַעְכֶּם וְשִׁמְכֶם, בַּעֲגָלָא דִּידֵן מִמֶּשׁ.

32 כְּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים גו' וְהִדְּבַר מִשְׁתַּקֵּף גַּם בַּעֲבֹדָה זֹה סֹדֶר
33 הַמֶּאֱמָרִים בְּתוֹרָה אֲוִר' לְרַבְּנוּ הוֹקֵן (כְּפִי שֶׁנִּקְבְּעוּ וְנִסְדְּרוּ לְדַפּוּס עַל יְדֵי
34 אֲדַמּוֹר' הַיִּצְחָק צִדִּיק). וְלֹא עוֹד לֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁ"הַשָּׁמַיִם", לִימּוֹד הַתּוֹרָה,
35 ו"הָאָרֶץ", קִיּוֹם הַמִּצְוֹת, הֵם הַכֹּהֵן לַגְּלוּיִים שִׁיְהִיו לַעֲתִיד לִבּוֹא אֶלָּא שֶׁגַם
36 לַעֲתִיד, הִנֵּה בֵּן יַעֲמֹד
37 וְזֶרַעְכֶּם וְשִׁמְכֶם, שֶׁגַם
38 הָעֲבֹדָה בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם
39 הַמִּצְוֹת כְּפִי שֶׁהִיא עֲתָה
40 (הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי וְהָאָרֶץ
41 הָדָם רִגְלֵי) תִּתְּעַלֶּה
42 לַעֲתִיד-לָבֹא לְמַעַלַת
43 הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
44 הַחֲדָשָׁה כַּמְבֹאֵר לַעֲלִיל.
45 וְיִהְיֶה-רִצּוֹן שְׁכֵן יְהִיָּה
46 בַּעֲגָלָא דִּידֵן בְּמַהֲרִית שְׁלֹנוּ,
47 הֵינּוּ בְּמַהֲרִית לְפִי הַמּוֹשָׁגִים
48 שְׁלֹנוּ מִמֶּשׁ וּבִמְהֵרָה
49 בְּיָמֵינוּ מִמֶּשׁ, שְׁעַל-יְדֵי
50 מַעֲשֵׂינוּ וְעֲבֹדָתֵינוּ
51 בְּמִשְׁךָ זִמְנָה הַגְּלוּת³³,
52 בְּכַחֲשֵׁי הַשָּׁמַיִם כְּסָאֵי
53 וְהָאָרֶץ הָדָם רִגְלֵי, תּוֹרָה
54 וּמִצְוֹת, בְּכָל הַדְּרָגוֹת וְהָאוֹפְנִים
55 הַשּׁוֹנִים נִזְכָּה לְקִיּוֹם כָּל
56 הַיְעוּדִים דְּלַעֲתִיד, כּוֹלֵל
57 הַיְעוּד דְּכִי כְּאֲשֶׁר
58 הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
59 הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה
60 עוֹמְדִים לְפָנַי גו' בֵּן
61 יַעֲמֹד וְזֶרַעְכֶם וְשִׁמְכֶם,
62 בַּעֲגָלָא דִּידֵן מִמֶּשׁ.

בס"ד. שיחת שבת פרשת ראה, א' דראש חודש אלול ה'תשמ"ה.

בלתי מוגה

- 1 א. דובר כמה פעמים שבכל יום ויום (ובכל דבר שבעולם) ישנם כמה ענינים, וביניהם גופא – ישנם ענינים
- 2 עיקריים וישנם ענינים טפלים, או שישנו ענין אחד עיקרי, ושאר הענינים הם טפלים אליו (טפל בערך לענין העיקרי).
- 3 וכן הוא בנוגע ליום זה – שיש בו כמה ענינים:
- 4 א) יום השבת – ענין שנמשך מלמעלה, שבת "מקדשא וקיימא"¹.
- 5 ב) ראש חודש – ענין שניתוסף על-ידי עבודתם של ישראל, "ישראל אינהו דקדשינהו לראשי חדשים"².
- 6 ג) שבת ראש חודש – צירוף שניהם גם יחד.
- 7 ד) מלבד כללות הענין דשבת ראש-חודש, ישנו גם ענינם הפרטי של שבת וראש-חודש זה – שהרי במשך
- 8 השנה ישנם כמה וכמה שבתות, וכמה וכמה ראשי חדשים, ואפילו שבת ראש-חודש יכול להיות בכמה שבתות
- 9 וראשי חדשים; ובנידון-דין – שבת פרשת ראה, וראש-חודש אלול.
- 10 ב. ביאור ענינו המיוחד של חודש אלול:
- 11 ובהקדמה: אצל חסידים, מתחילים כל ענין ב"חסידישע פרשה" – המאמרים ד'תורה אור', ו'לקוטי תורה'
- 12 על סדר פרשיות התורה ומועדי השנה. ובנידון-דין, ענינו של חודש אלול – יש להתחיל עם הענין המבואר
- 13 ב'לקוטי תורה' דפרשת השבוע.
- 14 ובכן: ב'לקוטי תורה' דפרשתנו³, במאמר הראשון דחודש אלול – 'דיבור המתחיל' אני לדודי ודודי לי 'ראשי
- 15 תיבות' אלול – מבואר הענין דחודש אלול "על-פי משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו
- 16 ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאים [ויכולים] – כפי שמוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו הידוע⁴] כל מי שרוצה
- 17 לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, ובלכתו העירה הרי
- 18 הם הולכים אחריו כו" – לעיר הבירה ולהיכל מלכותו, ומסיים: "וכך הענין על-דרך-משל בחודש אלול יוצאין
- 19 להקביל אור פניו יתברך בשדה", היינו, שנמשך הגילוי ד"ג מדות הרחמים, "יאר הוי' פניו אליך"⁵, "אל הוי'
- 20 ויאר לנו"⁶, כאשר נמצאים במעמד ומצב ד"שדה", כלומר, בימי החול.
- 21 משל זה – לא מצאתי (לעת-עתה) מקורו, אבל, מובן וגם פשוט שמספיקה העובדה שמשל זה הביאו אדמו"ר
- 22 הזקן, אשר להיותו פוסק הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה, הרי מובן, שעל-ידי ה'פסק דין' שלו אודות
- 23 המשל ד"מלך בשדה" – נפעל הדבר בכל העולמות כולם, מהעולם הכי עליון שאודותיו מדובר בנמשל, עד לעולם
- 24 הכי תחתון ששם יש צורך במשל.
- 25 ג. ומכיון דאתינן להכי – יש להעיר על ענין הדורש ביאור והסבר:
- 26 ענינו של "משל" הוא – שעל-ידו מיתוסף ביאור והסבר בהבנת הנמשל. ובנידון-דין: כדי לבאר את מעלת
- 27 חודש אלול, שבו מאירות י"ג מדות הרחמים גם בימי החול – אין צורך, לכאורה, ב"משל" ("משל למלך שקודם
- 28 בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה"), ואם כן, מה מוסיף ה"משל" בהבנת ה"נמשל"?!
- 29 ויתירה מזה – לא זו בלבד שהמשל אינו מוסיף (לכאורה) בהבנת הנמשל, אלא עוד זאת, שכאשר מעיינים
- 30 בפרטי המשל, מתעוררת שאלה בדבר⁷:
- 31 מלשון המשל משמע שמקומו של המלך (בתחילה) הוא – בשדה (שהרי אינו כותב שהמלך יוצא לשדה),
- 32 ואינו מובן: מה ל"מלך" ולמקום של "שדה"?!
- 33 והגע עצמך:

(1) ביצה יז, א. וראה תו"א יתרו סט, סע"ג ואילך. ובכ"מ.
 (2) ברכות מט, א. וראה תו"א שם. ובכ"מ.
 (3) לב, סע"א ואילך. וראה גם ד"ה ענין אלול כו' במאמרי אדה"ז
 עה"ת (פרשתנו ע' תתכה ואילך).
 (4) סד"ה לך אמר לבי ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 167. ה'תש"י ע'
 (5) נשא ו, כה.
 (6) תהלים קיח, כז.
 (7) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1344. שיחת יום א'
 דר"ח אלול תשמ"ב ס"ט (התועדויות תשמ"ב ח"ד ע' 2106) ואילך.
 וראה לקמן סעיף כז ואילך.

- אפילו "אנשי העיר", שהם למטה מדרגתו של המלך (שלכן יוצאין להקביל פניו כו') – מקומם ב"עיר", ולא ב"שדה".
- אמנם, "שדה" אינה כמו "מדבר" (כפי שממשיך במאמר שישינו בחינת עיר מושב, "שדה", וכן "מדבר", "ארץ לא זרועה"), היפך בתכלית מ"עיר", אבל אף-על-פי-כן, מובן וגם פשוט שגם "שדה" רחוקה ביותר ממעלת ה"עיר".
- ובפרט כאשר מדובר אודות "עיר" כפי שהיא בתכלית השלימות, כמו: ירושלים עיר הקודש, "עיר אלוקיננו . . קרית מלך רב"⁸ – הרי מכיון שיש לה חומה כדי להגן מכל ענינים בלתי-רצויים, אזי מתבטלת מתורת "רשות הרבים", כדברי הגמרא?⁹ "ירושלים, אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה, חייבין עליה משום רשות הרבים", "אבל נעילת דלתות משווא לה כחצר של רבים, ומערבין את כולה"¹⁰, ועל-ידי-זה נעשית "רשות היחיד" – ליחידו של עולם.¹¹
- ומכיון שכן, הרי מובן, שאנשים הנקראים בתואר "אנשי העיר" – מקומם ב"עיר", ולא ב"שדה".
- ואם הדברים אמורים בנוגע ל"אנשי העיר" שלמטה מדרגת המלך – הרי על-אחת-כמה-וכמה שהמלך בכבודו ובעצמו, מקומו ב"עיר", וב"עיר" גופא – בהיכל מלכותו, ובודאי – לא ב"שדה". ואם כן, נשאלת השאלה: מה עושה ה"מלך" ב"שדה"??
- בשלמא בנוגע ל"אנשי העיר" – הרי מבאר במאמר את הסיבה לכך שיוצאין מן העיר אל השדה: "יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה", כלומר, מכיון שהמלך נמצא בשדה, לכן, יוצאין אנשי העיר אל השדה כדי להקביל פניו; אבל עדיין נשאלת השאלה העיקרית בנוגע למלך עצמו – כיצד מגיע ה"מלך" ל"שדה"??
- ד. עוד ענין מבואר ב'לקוטי תורה' דפרשתנו אודות חודש אלול – ב'דיבור המתחיל' אני לדודי, השני¹² – "מראש-חודש אלול עד אחר יום הכיפורים הם מ' יום שעלה משה רבינו עליו-השלוש למרום לקבל לוחות האחרונות", וגם ענין זה מרומז ב"אני לדודי ודודי לי" – 'ראשי תיבות' אלול, ו'סופי תיבות' ד' יודיין, כנגד מ' יום שעלה משה למרום.¹³
- והנה, גם הענין דעליית משה להר בראש-חודש אלול שייך לעבודת כל אחד ואחד מישראל – כמו הענין דמלך בשדה, ש"רשאים [ויכולים] כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו כו'":
- "כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבינו עליו-השלוש, כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלקות לכללות נשמות ישראל, שלכן נקראים בשם רועים, ומשה רבינו עליו-השלוש הוא כללות כולם, ונקרא רעיא מהימנא כו'".¹⁴
- ולא עוד, אלא שענין זה (בחינת משה רבינו שבכל אחד ואחד מישראל) בא לידי ביטוי בפועל ממש – בנוגע לענין היראה, שאצל כל אחד ואחד מישראל נעשה ענין היראה "מילתא זוטרת", כמו שכתוב¹⁵ "ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את הוי'", היינו, שענין היראה הוא "מילתא זוטרת"¹⁶, וטעם הדבר – מכיון ש"לגבי משה מילתא זוטרת היא", היינו, מצד בחינת משה שבכל אחד ואחד מישראל¹⁴.
- ועל-פי-זה מובן שכל ענינו של משה רבינו שייכים לכל אחד ואחד מישראל – מצד בחינת משה שבקרבנו, ולכן, בראש-חודש אלול, שאז עלה משה רבינו להר, צריכה להיות העבודה דעליה להר אצל כל אחד ואחד מישראל, מצד בחינת משה שבקרבנו.
- ה. והנה, ב' ענינים הנ"ל שבחודש אלול – הענין דמלך בשדה, והענין דעליית משה להר – התחלתם ביום א' דראש-חודש אלול, כלומר, ביום זה.
- הענין דמלך בשדה:

(8) תהלים מח, ב'ג ובמפרשים.

(9) עירובין ו, ב. וש"נ.

(10) פרש"י שם.

(11) תניא ספ"ג. לקו"ת פרשתנו ל, סע"א. ובכ"מ.

(12) לג, סע"א.

(13) של"ה ריש מס' ר"ה (ריג, א) אבודרהם סדר תפלת ר"ה (בשם

הדרשנים). ב"ח או"ח סתקפ"א (סד"ה והעבירו). לקו"ת ר"ה סד, א.

אזה"ת פרשתנו ע' תשפא.

(14) תניא רפמ"ב.

(15) עקב י, יב.

(16) ברכות לג, סע"ב.

- 1 בנוגע למנהגי חודש אלול – אמירת "לדוד ה' אורי", ותקיעת שופר – ישנה 'שקלא וטריא' אם מתחילין ביום
- 2 א' דראש-חודש או ביום ב' דראש-חודש. ואנו אין לנו אלא הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹⁷ (הן אם גילה
- 3 מנהג שהיה לפני-זה, או שחידש והכריע מדעתו) – שאמירת "לדוד ה' אורי", התחלתה ביום א' דראש-חודש;
- 4 ובנוגע לתקיעת שופר – ביום א' דראש-חודש אלול תוקעין להתלמד, ומתחילין לתקוע ביום ב' דראש-חודש.
- 5 והנה, מכיון שביום א' דראש-חודש מתחילין לומר "לדוד ה' אורי"¹⁸, הרי מסתבר לומר שגם הענין דמלך
- 6 בשדה מתחיל כבר ביום א' דראש-חודש – כי: "ענין אורי – על-דרך אל-הוי' ויאר לנו . . . כנזכר ב'דיבור
- 7 המתחיל' אני לדודי (הראשון), והוא המאיר בחודש אלול, על כן מתחילים אז לומר מזמור זה"¹⁹.
- 8 הענין דעליית משה להר:
- 9 בנוגע לעליית משה להר – מצינו כמה דעות²⁰: (א) ביום א' דראש-חודש אלול (יום שלושם דחודש אב).
- 10 (ב) ביום ב' דראש-חודש. (ג) בכ"ט באב.
- 11 [וכבר נתבארו בארוכה פרטי ה'שקלא וטריא' בנוגע לחשבון דארבעים יום כו', וכן ה'שקלא וטריא' בסתירה
- 12 שבדברי רש"י, שבפרשת תשא²¹ כותב: "בראש-חודש אלול נאמר לו ועלית בבוקר אל הר סיני", ובפרשת עקב²²
- 13 כותב: "בכ"ט באב . . . בו ביום . . . אמר למשה פסל לך שני לוחות" – שעלה להר בכ"ט באב, אבל התחלת
- 14 המנין היא מראש-חודש אלול, מכיון שכ"ט אב אין לילו עמו²³].
- 15 ובכן: כאשר נמצאים ביום א' דראש-חודש – יש לצדד לדעות שאומרים שעליית משה להר היתה ביום א'
- 16 דראש-חודש, שאז מודגש העילוי המיוחד דיום זה [ועל-דרך המבואר בכמה מקומות²⁴ שהמעלה המיוחדת דיום
- 17 זה היא העיקר ביום זה, באופן ד"זהיר טפ"י²⁵, ועד שנעשית ה"שער" שדרכו עולים כל שאר עניני העבודה כו'].
ו. ויש להוסיף, שב' ענינים אלו²⁶ ישנם גם ביום א' דראש-חודש אלול שחל בשבת – כקביעות שנה זו:
- 18 איסור הוצאה בשבת – אינו שייך בנידון-דידן. שכן, כאשר יהודי יוצא לשדה להקביל אור פניו יתברך, וכן
- 19 כאשר עולה להר, אינו צריך לקחת עמו דבר, כי אם ללכת בעצמו.
- 20 ואפילו בנוגע לאיסור תחומין (שענין זה שייך גם כאשר הולך בעצמו ואינו מוציא עמו דבר) – הנה:
- 21 לכל לראש – ישנה דעה ש"אין לתחומין עיקר מן התורה כלל . . . אפילו יותר מ"ב מיל אינו אסור מן
- 22 התורה כלל" (כמובא גם ב'שולחן ערוך' אדמו"ר הזקן²⁷).
- 23 ואפילו לפי הדעה ש"שיעור תחום של תורה הוא י"ב מיל" – הרי ענינים אלו (היציאה להקביל אור פניו
- 24 יתברך בשדה וכן העליה להר) הם בבחינת פיקוח-נפש, ומכיון שפיקוח נפש דוחה שבת²⁸ (ועל אחת כמה וכמה
- 25 לפי הדעות²⁹ ששבת הותרה (לא רק דחוייה) אצל פיקוח נפש), נמצא, שגם בשבת יכולים (וצריכים) להיות ענינים
- 26 אלו, הן היציאה לשדה להקביל אור פניו יתברך, והן העליה להר.
- 27 ז. ולא המדרש עיקר אלא המעשה³⁰:
- 28 בעמדנו ביום זה שישנם בו ענינים – בכללות: שבת, ראש חודש, והחיבור דשבת וראש-חודש גם יחד,
- 29 ובפרטיות: שבת פרשת ראה, וראש-חודש אלול – יש לעסוק בכל עניני העבודה השייכים ליום זה.
- 30 כלומר: לכל לראש – צריכה להיות העבודה הקשורה עם כללות ענין השבת, כללות הענין דראש-חודש,
- 31 וכללות הענין דשבת וראש-חודש יחדיו;
- 32 ונוסף לזה, צריכה להיות גם העבודה הפרטית דשבת ראש-חודש זה – שבת פרשת ראה, וראש-חודש אלול;
- 33

(23) רא"ם תשא שם.

(24) ראה לקו"ש חט"ז ע' 481. וש"נ.

(25) ל' חז"ל – שבת קיח, סע"ב. וראה אגה"ק סוס"ז. ובכ"מ.

(26) בנוגע לתק"ש (להתלמד) – ראה לקמן סעיף כ.

(27) או"ח ר"ס שצו.

(28) שבת קלב, רע"א. וש"נ.

(29) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ג ע' 45 הע' 28.

(30) אבות פ"א מי"ז.

(17) "היום יום" – ל' מנ"א, ר"ח. ספר המנהגים-חב"ד ס"ע 53.

(18) תהלים כז, א.

(19) יהל אור עה"פ (ע' צד). וראה גם שיחת אדר"ח אלול דאשתקד

ס"ח.

(20) בהבא לקמן – ראה פדר"א פמ"ו. הובא בטור או"ח ר"ס

תקפא. ב"ח שם. מג"א שם סק"ב. סה"ד ב"א תמ"ח. הוספות לשו"ע

אדה"ז שם הערות להר"ן מדובראונא בקו"א.

(21) לג, יא.

(22) ט, יח.

- 1 ובראש-חודש אלול גופא – הן היציאה לשדה להקביל אור פניו יתברך, והן העליה להר (מצד בחינת משה
2 שבכל אחד ואחד מישראל), כנ"ל בארוכה.
- 3 ל... בימים אלו נערך רישום הילדים לבתי-ספר לקראת שנת הלימודים הבאה, ולכן, יש להשתדל ביותר
4 לפעול על ההורים שירשמו את ילדיהם לבתי-ספר שבהם מקבלים חינוך הכשר, עד לחינוך על טהרת הקודש,
5 חינוך המיוסד על אהבת ה' ויראת ה', אשר על-ידי-זה באים לקיום כל מצוות התורה, כולל – ההנהגה באופן
6 ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים"³¹ ו"בכל דרכיך דעהו"³².
- 7 תפקיד זה מוטל על כל אחד ואחד ללא יוצא מן הכלל!
8 ואם ישנו מי שחושב שאינו שייך ומסוגל לתפקיד זה – עליו להשתתף בממונו, לשלוח שליח ("שלוחו של
9 אדם כמותו"³³), וכיוצא בזה.
- 10 ומוכן, שגם מי שכבר השפיע על כמה וכמה הורים לשלוח את ילדיהם לבתי-ספר דחינוך הכשר – אין לו
11 להסתפק בכך, אלא עליו לחפש ולמצוא עוד ילד יהודי, ועוד ילד יהודי ולהכניסו לחינוך הכשר. שכן, "כל
12 המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא"³⁴, ובמילא, העובדה שקיים כבר כמה עולמות מלאים, אינה
13 סיבה להזניח, חס-ושלום, "עולם מלא", לא רק עולם שלם, אלא גם "עולם מלא"!
14 זאת ועוד:
- 15 מכיון שנמצאים כבר בסוף זמן הגלות, לאחר כל ריבוי הפעולות בעניני תורה ומצוותיה שנעשו במשך כל
16 הדורות שלפנינו – הרי יתכן ביותר שלא נשאר לעשות אלא פעולה אחת בלבד, להכניס עוד ילד יהודי לחינוך
17 הכשר, ופעולה זו היא הבירור הכי אחרון לפני הגאולה!
18 והגע עצמך:
- 19 אפילו בנוגע לזמנו – פוסק הרמב"ם³⁵: "עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף
20 זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה". ופסק זה מיוסד על דברי הגמרא³⁶, היינו, שכן היה גם בזמן הגמרא, זמן
21 רב לפני זמנו של הרמב"ם – כבר אז היה בכוחו של יהודי "להכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות,
22 על-ידי "מצוה אחת" בלבד!
- 23 ואם הדברים אמורים בנוגע לזמן הרמב"ם והש"ס – הרי בימינו אלו, לאחר שניתוסף ריבוי מופלג של פעולות
24 בעניני תורה ומצוותיה מאז ועד עתה, בודאי ובודאי שאפשרי הדבר שפעולה זו שצריכים לעשות עתה, היא היא
25 הבירור האחרון שצריך להתברר לפני ביאת משיח צדקנו!
- 26 לא. מובן וגם פשוט שבהאמור לעיל (אודות הבירור האחרון שצריך להתברר כו') אין כל ביאור והסבר, או
27 הצדקה, חס-ושלום, על גודל אריכות הגלות... "עד מתי"... "וויפל איז אַ שיעור מאַטערן אידן אין גלות"?!
28 איזה ביאור והסבר יש בכך שממתנים עד שיושלם עוד בירור כו' – מי אומר שצריכים להשלים את כל
29 עבודת הבירורים, עד לבירור הכי אחרון? ! על-פי דין תורה מספיק רוב!
- 30 וכמודגש ב'פסק דין' הרמב"ם הנ"ל: "צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו חייב וחציו
31 זכאי, וכן כל העולם כולו חציו חייב וחציו זכאי", ובמצב כזה – מחצה זכויות ומחצה עוונות – "עשה מצוה אחת,
32 הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה", כלומר, לא זו בלבד שאין
33 צורך במצב של תכלית השלימות, אלא עוד זאת, שאין צורך שיהיה "רובו ככולו", ואפילו לא רובא דמינכר;
34 "מצוה אחת" בלבד יתירה על מחצה עוונות – מספיקה כבר כדי להכריע לכף זכות ולהביא את הגאולה!...!
- 35 ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר שכבר "כלו"³⁷ כל הקיצין"...! וכבר היה הענין ד"יתבררו"³⁸ ויתלבנו ויצרפו גו'..."!
36 ומוכן, שאין כוונת הדברים "להתחמק" מענין העבודה – אדרבה: אם רצונו וחפצו של הקב"ה בעבודתם
37 של ישראל – עליו להביא את הגאולה האמיתית והשלימה. שכן, לעתיד לבוא תהיה עבודתם של ישראל בתכלית

ושמירת נפש ספ"א. ה' סנהדרין פ"ב ה"ג.

(35) ה' תשובה פ"ג ה"ד.

(36) קידושין מ, רע"ב.

(37) סנהדרין צז, סע"ב.

(38) דניאל יב, י.

(31) אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם ה' דעות ספ"ג.

(32) משלי ג, ו. וראה רמב"ם שם. שו"ע אדה"ז שם סקנ"ו ס"ב.

(33) ברכות לד, ב – במשנה. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת בא יב,

ו. אמור כד, יד.

(34) ב"ב י, רע"א. סנהדרין לז, סע"א – במשנה. רמב"ם ה' רוצח

- 1 השלימות – "כמצות רצונך" ! מהו הצורך, איפוא, לייגע את בני ישראל? ... מוטב שיהיו במצב של הרחבה
- 2 אמיתית, בגאולה האמיתית והשלימה, ואז תהיה עבודתם בתכלית השלימות!
- 3 וכמו כן בנוגע לכל שאר הביאורים והסברות שעל-ידי-זה לוקחים "עצמות", וענין ה"צמצום" אינו מסתיר
- 4 וכו' וכו' – "ביאורים" ו"סברות" אלו אין להם מקום כלל. שכן, יהודים רוצים שיהיה "א-ל הוי' ויאר לנו"...
- 5 "ויאר" – אור בפועל ממש, והאופן ד"ויאר לנו" – נשמות בגופים, שאז מקבלת הנשמה את האור באמצעות
- 6 עיני בשר דגוף הגשמי!
- 7 ומה שיש טפשים שמדמים לעצמם שהם במצב של "הרחבה" – הרי אדרבה: מצב זה מורה על חושך גדול
- 8 ביותר עד ש"שמים" חושך לאור!
- 9 כיצד יתכן לדמות שזהו מצב של "הרחבה" – בה בשעה שנמצאים במצב הכי גרוע: "אוי" להם לבנים
- 10 שגלו מעל שולחן אביהם" ! ! ... יהודים נמצאים בגלות, "גלו מעל שולחן אביהם", ואינם רואים את אביהם –
- 11 "אותותינו" לא ראינו גו' ולא אתנו יודע עד מה" ! !
- 12 ישנו אמנם "לימוד זכות" על אותם טפשים – חשכת הגלות... אבל אף-על-פי-כן, לאחר שמשבירים להם –
- 13 צריכים להבין סוף-כל-סוף את המצב ! !
- 14 והעיקר – לא ה'שקלא וטריא' שבדבר, כי אם המעשה בפועל – גאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש,
- 15 תיכף ומיד – "משיח נאור" !
- 16 לב. אמנם, כל זמן שנמצאים עדיין בגלות, הרי מיום ליום הולכים ומוסיפים בעבודת הבידורים, עוד בירור
- 17 ועוד בירור כו', ובמיוחד יש להוסיף בענין שהזמן גרמא, כאמור, למצוא עוד ילד יהודי, "עולם מלא", ולהכניסו
- 18 לחינוך הכשר.
- 19 וכאמור, יש לעורר על ענין זה ביום השבת, שכן, "מפקחין על צרכי ציבור בשבת", והרי ב"צרכי ציבור"
- 20 נכללים כל אחד ואחד מבני ישראל ללא כל חילוק במעמד ומצבם בנוגע לקיום התורה ומצוותיה - כידוע⁴²
- 21 ש"צבור" ראשי תיבות' צדיקים בינונים ורשעים, ולא עוד, אלא שב'ראשי תיבות' נכלל גם וא"ו המחבר
- 22 ד"רשעים" ("ורשעים") עם הסוגים ד"בינונים" ו"צדיקים", ובלשון חכמינו ז"ל⁴³: "כל תענית שאין בה מפורשעי
- 23 ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת".
- 24 והמעשה הוא העיקר – להוסיף בכל הפעולות והפצת היהדות, על-ידי כל עניני ה"מבצעים", ובמיוחד בענין
- 25 שהזמן גרמא – מבצע חינוך, וכאמור, שכל ילד יהודי הוא "עולם מלא", ולא עוד, אלא שעל-ידי-זה נפעל
- 26 הענין ד"והשיב לב אבות על בנים"⁴⁴. שכן, כאשר הילדים מקבלים חינוך הכשר, הרי זה פועל גם על ההורים
- 27 והזקנים שיתוסף אצלם באור וקדושה, וזאת – גם כאשר מקודם לכן היו בדרגת "צדיקים גמורים", כפי שרואים
- 28 במוחש שכאשר ילד קטן מספר לסבא או לסבתא (ועל-אחת-כמה-וכמה להורים) שלמד ב"חדר" "קמץ א' א'",
- 29 "מודה אני" וכיוצא בזה – אזי ניתוסף באור פניהם !
- 30 ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לאותם יהודים שרחוקים עדיין מתורה ומצוותיה – שכאשר שולחים את ילדיהם
- 31 לבתי-ספר דחינוך הכשר, אזי נפעל הענין ד"והשיב לב אבות על בנים" כפשוטו, על-ידי-זה שהילדים מחדירים
- 32 את אור היהדות בכל הבית כולו, עד שנעשה בית שבו שורה השכינה – "ושכנתי בתוכם", בדוגמת בית המקדש !
- 33 מו. ...איתא במדרש⁴⁵: "אמר לו הקב"ה למשה, באיזה פנים אתה מבקש ליכנס לארץ, משל לרועה שיצא
- 34 לרעות צאנו של מלך ונשבת הצאן, ביקש הרועה ליכנס לפלטרין של מלך, אמר לו המלך, אם אתה נכנס
- 35 עכשיו, מה יאמרו הבריות, שאתה השבית את הצאן. אף כאן אמר לו הקב"ה למשה, שבחך הוא שהוצאת ששים
- 36 ריבוא וקברתם במדבר, ואתה מכניס דור אחר, עכשיו יאמרו אין לדור המדבר חלק לעולם הבא, אלא תהא בצדן
- 37 ותבוא עמהן, שנאמר⁴⁶ ויתא ראשי עם" (שיבוא בראש העם לעתיד), ולכן, לא נכנס משה רבינו לארץ ישראל,
- 38 אלא נשאר ביחד עם דור המדבר, דור שלו.

(43) כריתות ו, ב. הובא בפרש"י עה"ת תשא ל, לד.

(44) מלאכי ג, כד.

(45) במדב"ר פי"ט, יג. וש"נ.

(46) ברכה לג, כא.

(39) ישע"ה, כ.

(40) ברכות ג, סע"א.

(41) תהלים עד, ט.

(42) כזר לאדן (להחיד"א) עמ"ס אבות פ"ב מ"ד.

ולכאורה, דרוש ביאור והסבר:

דור המדבר לא נכנסו לארץ – בתור עונש על שלא האמינו ביכולת ה' להכניסם לארץ, ולא רצו ליכנס לארץ; ולעומת זאת, משה רבינו – הרי הסיבה היחידה לכך שלא זכה ליכנס לארץ אינה אלא בגלל מי מריבה! ואילו בנוגע לרצון להיכנס לארץ – גדול היה חפצו ורצונו להכנס לארץ, כמו שכתוב⁴⁷ "ואתחנן אל ה'". אעברה נא ואראה את הארץ, והרבה להפציר כל כך עד שאמר לו הקב"ה "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה"⁴⁸, "שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן ומפציר"⁴⁹.

ובלשון חכמינו ז"ל⁵⁰: "בקש משה שיכתב סרחונו, שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה. משל לשתי נשים שלוקות ב'בית דין, אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית כו'".

ואם כן, נשאלת השאלה: כיצד מקשרים את משה רבינו עם דור המדבר, שנשאר במדבר יחד עמהם – "תהא בצדן" – כאשר החילוק ביניהם הוא מן הקצה אל הקצה?

והמענה לזה – "משל לדונה כו'":

משה רבינו היה 'רועה ישראל' הראשון – "ומשה היה רועה"⁵¹, ובלשון המדרש⁵²: "מתוקן לכך", היינו, שזו היתה כל מציאותו מאז שנולד. ועד כדי כך, שאפילו אומות העולם הכירו בכך – שהרי ביום שנולד משה, אמרו אצטגניני פרעה: היום נולד מושיען של ישראל⁵³, ועל-אחת-כמה-וכמה שבני ישראל הכירו בכך – שהרי "כשנולד נתמלא הבית כולו אורה"⁵⁴.

ובכן, תכונתו של "רועה" אמיתי היא, שלא יעזוב את צאן מרעיתו!!

יהיו בני דורו באיזה מצב שיהיו, עד למצב הכי שפל בתכלית הירידה – חטא העגל, רחמנא-ליצלן – אומר הקב"ה למשה "לך רד כי שחת עמך"⁵⁵, עם שלך; ומשה רבינו – אינו מתנער מהם, חס-ושלום, מפני הגיעם לשפל המצב, אלא מקבל את דבריו של הקב"ה שזהו "עמך", עם של משה רבינו!

ועד כדי כך גדלה התקשרותו עמהם – עד שאמר: "ואם אין מחני נא!!..."

וכל זה למה – מפני היותו ה"רועה" שלהם!! "רועה" – לא יעזוב צאן מרעיתו גם בהיותם בשפל המצב, וזאת – אף שאין לו קשר ושייכות כלל עם שפלות מצבם, כבנידון-דידן, שבזמן חטא העגל היה משה רבינו בהר, כך שלא היה בגדר של מי שהיה יכול למחות!

ומטעם זה נשאר משה רבינו במדבר – מפני שלא היה יכול לעזוב את צאן מרעיתו.

וענין זה מודגש גם במשך שנות חייו של משה רבינו – ק"כ שנה:

התקשרותו של משה רבינו – רוען של ישראל – עם בני דורו היתה באופן פנימי ועצמי כל כך עד שהדבר בא לידי ביטוי בנוגע לענין החיים. שכן, בסוף שנת הארבעים, כאשר מתו כל אנשי דור המדבר, דורו של משה רבינו, הרי מצד היותו "רועה" שלהם, אשר לא יעזוב צאן מרעיתו, לא היה יכול להמשיך לחיות!

וזוהי גם הסיבה לכך שלא המשיך לחיות עוד שנים אחדות, עד ה' שנים, כמו אהרן שחי קכ"ג שנה – שכן, מפני גודל התקשרותו עם בני דורו, הרי מיד כאשר כלו דור המדבר לא היה יכול לחיות עוד, ודור המדבר כלו בסוף ארבעים שנה, שאז מלאו ק"כ שנים לחיי משה.

ואין להקשות מזה שמצינו שמשה רבינו התפלל שיכנס לארץ, שאז היה צריך להאריך ימים יותר מק"כ שנה – שכן, בקשה זו קשורה עם ענין התפילה, "תפילה למשה"⁵⁶ וכידוע⁵⁷ שיש ב' אופנים בעבודת התפילה: "תפילה לעני"⁵⁸, ו"תפילה למשה" – תפילת העשירן, שזהו ענין בפני-עצמו כו', ואין כאן מקומו.

(53) פרש"י שמות א, כב.

(54) פרש"י שם ב, ב.

(55) תשא לב, ז.

(56) תהלים צ, א.

(57) ראה יהל אור עה"פ (ע' שכ. שפ.) וש"נ.

(58) תהלים קב, א.

(47) ר"פ ואתחנן (ג, כג ואילך).

(48) שם, כו.

(49) פרש"י עה"פ.

(50) פרש"י פינחס כו, יג. וראה במדב"ר שם, יב. וש"נ.

(51) שמות ג, א.

(52) שמו"ר פ"ב, ד. וש"נ.

לקוטי שיחות פרשת ראה כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.

מצות הענקה בזמן הזה לפי ספר החינוך

1 בקשר למצות הענקה, שחייב האדון להעניק לעבד
2 המשתחרר¹, נאמר בספר החינוך² שלמרות שחייב המצוה
3 חל רק "בזמן שהיובל נוהג" (שכן בזמן שאין היובל נוהג
4 אין דין של עבד עברי) – אפשר בכל זאת ללמוד מכך,
5 שגם בזמן הזה: "ישמע חכם ויוסף לקח שאם שכר מבני
6 ישראל ועבדו זמן מרובה, או אפילו מועט שיעניק לו
7 בצאתו מעמו מאשר ברכו ה' יתברך".

8 על כך אומר ה"מנחת חינוך", שהלקח ממצות הענקה
9 לשכיר בזמן הזה, שמצד "מוסרו הטוב" של המעביד, עליו
10 להעניק לו "בצאתו מעמו" – הוא רק לפי הדיעה³ שחובת
11 הענקה חלה הן לגבי עבד שמכרוהו בית-דין והן לגבי עבד
12 שמוכר עצמו.

13 אבל לפי הדיעה⁴ שמצות הענקה נאמרה רק לגבי עבד
14 שמכרוהו בית-דין (וכפי שהגמרא⁵ לומדת זאת מן הפסוק⁶
15 "הענק תעניק לו" – "לו ולא למוכר עצמו"⁷) הרי הטעם
16 של מצות הענקה אינו "מצד המוסר" ("ומי יודע מאיזה
17 טעם") – שכן "מצד המוסר" אין מקום לחלק בין שני סוגי
18 העבדים – ולפיכך אין ללמוד מכאן ביחס לשכיר בזמן
19 הזה.

20 אלא שה"מנחת חינוך" נשאר בקושיא: הרי הרמב"ם⁸
21 פוסק שהענקה נוהגת רק לגבי "מכרוהו בית-דין" ואילו
22 לפי ה"חינוך" יוצא שחייב הענקה הוא גם לגבי "מוכר
23 עצמו", לא שכיח שהרב המחבר (=החינוך) יהיה נוטה
24 מדעת הרמב"ם, אם לא שפירשה להדיא.

ב.

שני ההסברים לאי-חלות חובת הענקה לגבי "מוכר עצמו"

25 ויש לומר לתרץ ולבאר:
26 את הלימוד שהענקה נוהגת רק במכרוהו בית-דין ולא
27 במוכר עצמו ניתן לפרש בשני אופנים:

28 (א) החידוש שבהענקה הוא שיש להעניק לעבד
29 שמכרוהו בית-דין (הענק תעניק לו), ומאחר שהכלל הוא
30 "אין לו בו אלא חידושו"⁹, הרי ממילא אין הענקה ל"מוכר
31 עצמו".

32 על פי זה אין ללמוד ממכרוהו בית-דין לשכיר בזמן
33 הזה.

34 (ב) החידוש איננו שהנמכר על ידי בית-דין מקבל
35 הענקה, אלא ש"לו ולא למוכר עצמו", כלומר – העובדה
36 שמוכר עצמו אינו מקבל הענקה¹⁰.

37 לפי אופן זה יוצא שאפילו לפי הדיעה שלגבי מוכר
38 עצמו אין הענקה – אפשר ללמוד בכל זאת מדין הענקה,
39 במכרוהו בית-דין, לגבי מקרים אחרים¹¹ (שבהם יחול
40 חיוב מסויים של הענקה) – אם רק אינם בגדר "מוכר
41 עצמו", שנתמעת בפירוש מענין ההענקה.

42 לפיכך, מאחר שה"חינוך" אינו דן במי שמכר עצמו
43 לעבד – דבר שאינו שייך לזמן הזה, כי אם בשכיר,
44 שהשכיר עצמו כפועל – אפשר ללמוד מ"מכרוהו
45 בית-דין" שיש לתת לו הענקה, מצד המוסר, "בצאתו
46 מעמו".

(8) הל' עבדים פ"ג הי"ב.

(9) ראה אנציקלופדיא תלמודית ע' חרוש, וש"נ.

(10) ואולי זה תלוי באם הלימוד הוא מ"לו ולא למוכר עצמו", שאז החידוש הוא בזה שמוכר עצמו נתמעת מהענקה ("ולא למוכר עצמו"): או מפני שלא יליף הגז"ש שכיר שכיר (כנ"ל הערה 7), שאז החידוש הוא בזה שמעניקים למכרוהו ב"ד (ווא"פ ללמוד מוכר עצמו ממכרוהו ב"ד במה מצינו. וראה רש"י קידושין יד, סע"ב ד"ה לא). וראה לקמן הערה 20.

(11) ובפרט לפמ"ש המהרש"ל ("יש"ש קידושין שם ס"ב) דזה שמוכר עצמו אין מעניקים לו הוא מפני שעבר על כי לי בני עבדים ולא עבדים לעבדים.

(1) פרשתנו טו, יג"ד.

(2) מצוה תפב בסופה.

(3) דעת ר"א – קדושין יד, ב. תורה ואידך (הב') שם טו, א.

(4) ת"ק קידושין שם. וכ"ה דעת רוב הפוסקים – נסמנו באנציקלופדיא תלמודית ע' הענקה (ע' תרעח). וא"כ דברי החינוך – לפי פ' המנ"ח (אבל ראה לקמן בפנים סוס"ג) – אינם להלכה.

(5) שם טו, א.

(6) פרשתנו שם, יד.

(7) או מפני שלא יליף הגז"ש שכיר שכיר – שם יד, ב. ובש"ך חו"מ (ספ"ו סק"ג. מריטב"א שם טו, א) שכ"ה גם למסקנת הגמרא, ושכן ס"ל להרמב"ם.

עיי"ש. וראה לקמן הערה 10, 20.

ג.

הענקה - שכר פעולה או צדקה

1 ויש לומר ששני האופנים בלימוד הנ"ל תלויים בשני
2 האופנים שבהם ניתן להסביר את מהותה של
3 ה"הענקה"¹²:

4 (א) הענקה היא בגדר שכר פעולה, כפי שמשמע מן
5 הגמרא¹³: "שכיר קרייה רחמנא, (=שכיר קראתו התורה)
6 מה שכיר פעולתו ליורשיו אף האי פעולתו ליורשיו". לפי
7 הגדרה זו מסתבר שהחידוש וגזירת הכתוב הוא בכך שעבד
8 שמכרוהו בית-דין מקבל הענקה, שכן מתן הענקה בתורת
9 שכר פעולה (נוסף על כל השכר ששולם תמורת כל עבודתו)
10 מהווה חידוש.

11 (ב) הענקה היא בגדר צדקה¹⁴, שהאדון נותן כהערכה
12 לעבודת העבד. לפי הגדרה זו מחייב ההגיון, שהחידוש
13 וגזירת הכתוב הוא בכך שמוכר עצמו אינו מקבל הענקה,
14 שהרי הענקה למי שמכרוהו בית-דין היא "מילתא
15 בטעמא", כאמור.

16 מהי דעתו של הרמב"ם בנידון? – דבר זה ניתן ללמוד
17 מכך שבספר המצוות¹⁵ לא קובע הרמב"ם את מצות
18 הענקה בין המצוות הקשורות לעבד ואמה¹⁶, כי אם מיד
19 לאחר מצות הצדקה¹⁷. מן הסמיכות למצות צדקה¹⁸ משמע
20 כי לפי דעת הרמב"ם ההענקה היא בגדר צדקה¹⁹.

21 לפי זה אין הכרח לומר שה"חינוך" נוטה מדעת
22 הרמב"ם. אפילו לפי שיטת הרמב"ם שהתורה ממעטת
23 מוכר עצמו מהענקה – יש מקום ללמוד ממכרוהו בית-
24 דין²⁰ שמצד המוסר (=צדקה) יש לתת גם לשכיר בזמן
25 הזה הענקה "בצאתו מעמו".

ד.

הוראה: יש לתת הענקה לשכיר שפסק לעבוד

26 כיון שההוראה הנ"ל של "החינוך" יכולה להתאים לפי
27 כל השיטות, כולל השיטה הסוברת שבמוכר עצמו אין

(12) ראה משנה למלך הל' עבדים שם הי"ב (ד"ה עוד נראה). שם הי"ד
(סד"ה והרי) והט"ו.

(13) קידושין טו, א. וראה ספרי פרשתנו שם, יד. מלבי"ם שם.

(14) ש"ך ח"מ שם (בתי"ג). וראה אנציקלופדיה תלמודית ע' הענקה
(ס"ע תרדע), ושו"נ. וראה "שרשי המצוה" בחינוך שם.

(15) מ"ע קצו. מל"ת רלב.

(16) מ"ע רלב ואילך. מל"ת רנו ואילך.

(17) מ"ע קצה. מל"ת רלב. – וקודם המצוה (קצו. ל"ת רלד) "להלוות
לעני", שהיא "יותר מחוייבת מכל מצות צדקה" (שם מ"ע קצו).

(18) וי"ל שהסדר ברמב"ם הוא כהסדר בקרא, דסמך מצות הענקה למצות
צדקה (פרשתנו שם, ד"ח), וזוהו גופא נלמד מהענקה היא גר של צדקה. וראה
של"ה חלק תושב"כ פרשתנו שער, ב.

(19) ובפרט שבש"ך שם מתרץ עפ"י דעת הרמב"ם.

28 הענקה, כדאי וראוי לעורר ולפרסם, שיש לשים לב
29 להוראה הבאה:

30 השוכר אדם לעבוד אצלו והסתיימה תקופת עבודתו,
31 ועל-אחת-כמה-וכמה כשהוא מפטר אותו לפני סיום
32 התקופה

33 (כשהלה עוזב מרצונו לפני הזמן, אין מצוה של הענקה,
34 כפי ההלכה – לגבי עבד – "בורח ויוצא בגרעון כסף –
35 אין מעניקים לו"²¹ – אבל באם המשכיר מפטר אותו –)
36 משום שיש לו עתה מספר מספיק של פועלים בלעדיו,
37 ואפילו משום שאינו שבע רצון מעבודתו – יש לתת לו
38 "הענקה".

39 ומאחר שההענקה היא בגדר צדקה, מובן שאי אפשר
40 לצאת ידי חובה זו במענק שהוא חייב לו ממילא. ברור
41 שאת השכר שמגיע לו עבור עבודתו – יש לשלם לו
42 במלואו. אף ה"תוספות" שהמעביד הבטיח מראש לתת
43 לעובד אינן נחשבות בכלל ההענקה, משום שהתוספות
44 הללו אינן ענין של צדקה.

45 בענין זה אין גם הבדל בין אם עבד אצלו תקופה
46 ממושכת ובין אם לא, כלשון החינוך: "זמן מרובה או
47 אפילו מועט": כן אין הבדל אם היה שבע רצון ממנו או
48 לא, בין "נתברך הבית בגללו" ובין "לא נתברך הבית
49 בגללו" יש לתת לו הענקה²² ביחס למשך הזמן שעבד²³.

50 על אחת כמה וכמה כאשר "נתברך הבית בגללו"
51 שאז²⁴ ההלכה²² היא: "לפי הברכה תן לו", ויש להוסיף
52 על ההענקה²⁵ "מאשר²⁶ ברכו ה' יתברך".

ה.

הרב חייב להעניק לתלמיד "מוחין דגדלות"

53 ענין ההענקה קיים כבכל ענין בתורה, גם בעבודה
54 הרוחנית:

55 אבי מורי, מסביר בהערותיו²⁷ על מסכת קידושין,

(20) וי"ל שהמנ"ח ס"ל כתי' הב' בש"ך שם, שהרמב"ם ס"ל דמוכר עצמו
אין לו הענקה מפני שלא ילפינו גז"ש שכיר שכיר (או – כמ"ש במשנה למלך
שם הי"ב), וא"כ החידוש הוא כזה שמעניקים למכרוהו ב"ד (כנ"ל הערה 10)
ואא"פ ללמוד מזה בנוגע לשכיר בזמן הזה.

(21) קידושין טז, סע"ב. רמב"ם הל' עבדים שם הי"ד-טו.

(22) דעת ת"ק קידושין יז, ריש ע"ב. רמב"ם שם הי"ד.

(23) להעיר משיטה לא נודע למי (קידושין יז, א), דלדעת ר"מ שיוצא
בגרעון כסף יש לו הענקה – נותן לו לפי חשבון השנים שעבד.

(24) נוסף לזה שאז לכו"ע – גם לראב"ע (קידושין יז, ריש ע"ב) – מעניקים
לו.

(25) רש"י שם ד"ה הכל לפי הברכה.

(26) לשון החינוך שם.

(27) תורת לוי"ץ ע' קז ואילך.

25 ולעמול עם התלמיד קשה כל-כך, עד אשר הוא "יקבל"
26 את עומק השכל של הרב³¹ – כל ענין הקיים אצל הרב
27 צריך להיקלט בסופו-של-דבר על-ידי התלמיד.

ו.

בזכות ה"הענקה" ל"תלמידים" נזכה ל"הענקה" על-ידי הקב"ה

28 כך הוא הדבר גם לגבי ההתעסקות בקירוב כאלה שהם
29 עדיין "קטנים" ותלמידים ביהדות, לתורה ולמצוות:

30 ניתן לחשוב, שכיוון שאדם זה הוא רק "מתחיל", די
31 ללמדו מה שמתאים לו עתה –

32 אומרת התורה, שכיוון שזה תלמידך – גם אם למד
33 ממך רק "אות אחת" אתה נקרא "רבו אלופו ומיודעו"³²
34 – עליך לתת לו "הענקה". צריך לעבוד עמו באופן
35 שבסופו-של-דבר הוא יגיע לדרגתן של ביהדות.

36 ובאמצעות עבודת היהודי (עבדי ה') ב"ש שנים
37 יעבוד"³³ – בששת אלפי השנים שהעולם קיים – נזכה
38 בקרוב ממש ל"ובשביעית יצא לחפשי חנם"³³,

39 שאז יתן הקדוש-ברוך-הוא שכר לא רק לפי ערך
40 העבודה בזמן הזה, אלא גם "הענקה" – גילויים נעלים
41 ביותר שינתנו כצדקה, כי אין הם בהתאם לעבודת
42 היהודי³⁴,

43 באלף השביעי, יום שכולו שבת ומנוחה לחיי
44 העולמים.

(משיחות ש"פ ראה תשל"ז)

1 שאצל עבד עברי יש רק "מוחין דקטנות", וכאשר הוא
2 יוצא לחפשי צריך "להעניק" לו "מוחין דגדלות" וולכן
3 מפרטת התורה בהענקה את שלושת הסוגים "מצאנך
4 ומגרנך ומיקבך", שהם "לנגד המוחין"²⁸.

5 "אדון" ו"עבד" מסמלים ברוחניות רב ותלמיד, כפי
6 שאמר רבי יוחנן²⁹, שמי שילמדו לתרץ ענין מסויים
7 בתורה, שהיה קשה לו – "מובילנא מאניה אבתריה לבי
8 מסותא" (= אוביל כליו אחריו לבית המרחץ), כעבודת
9 עבד לאדונו.

10 אבל צריך לדעת, שעליו לתת לתלמידו "הענקה".
11 כלומר: אל לו להסתפק במתן "מוחין דקטנות" לתלמיד,
12 אלא עליו ללמדו באופן שכאשר התלמיד "יגדל"
13 ו"ישתחרר" ממנו הוא יזכה ב"מוחין דגדלות" של הרב.
14 במילים פשוטות:

15 רב חייב להסביר לתלמידו גם את "עומק ההלכה
16 בטעמה היטב", אף כאשר עליו לחזור לשם כך על ההלכה
17 "כמה פעמים" עד שהיא תובן³⁰ – זה עומק שהוא בגדר
18 השגה על-ידי שכלו של התלמיד (אצל הרב זהו "מוחין
19 דקטנות"), אך בינתיים אין הוא מבין זאת.

20 אבל את הענינים שמעל לשכלו של התלמיד, אשר אצל
21 הרב עצמו הם בבחינת "מוחין דגדלות", אין הוא חייב
22 לתת לתלמיד.

23 באה מצות ההענקה ומוסיפה, שזאת מצד חובת הרב
24 לתלמיד. אבל ב"צדקה", "הענקה", צריך הרב להתמסר

(28) שם ס"ע קיט ואילך.

(29) עירובין כז, ב. וש"נ. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ח. טושו"ע יו"ד סרמ"ב סי"ט.

(30) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סי"ח, וש"נ.

(31) ראה ע"ז ה, ריש ע"ב. נח' בארוכה בד"ה וידעת היום תרנ"ז.

(32) אבות פ"ו מ"ג.

(33) משפטים כא, ב. תו"א עו, א. סהמ"צ להצ"צ מצות דין עבד עברי בסופה.

(34) ואולי י"ל דיש בזה גם הענין ד"שכר פעולה" (ראה לעיל בפנים סעיף ג') – כי גם גילויים הכי נעלים יומשכו אז בפנימיות. וראה תורת לו"צ שם (ע' קכב): ענק עבד עברי לעצמו.. שמתעצמין בו כו'.

נוסח התפלה - יום הכיפוריםפסוקים

כתנת בד קדש ילבש על בשרו ובאבנט בד יחגר
ובמצנפת בד יצנף.¹

בגדי פשתן לבן — רומזים על רחמים וחסד, כי
מראה לבן רומז על חסד.

ואל תקשה מה שפשתן, קרבנו של קין,² הוא גבורה,
ואותיות ב"ד רומזות על גבורה, שלכן אין מתחילין
בב"ד³,

וב"ד מספרו שש, והיינו גבורה, המדה השישית, הן
מלמעלה למטה (כתר חכמה בינה דעת חסד וגבורה),
והן מלמטה למעלה (מלכות יסוד הוד נצח תפארת
וגבורה), והיינו מה שפשתן הוא שש -

כי ביום הכפורים זדונות נעשו כזכיות⁴, שגם הגבורה
היותר תקיפה, פשתן, נמתקת.

והכהן גדול דוקא, בחינת ורב חסד⁵ (המדה השישית
של י"ג מדות הרחמים, היינו שש), יכול ללבושם, כי
מדת ורב חסד ממתיקה את הגבורות, שהן מנצפ"ך,
כמספר ור"ב חס"ד. ועל דרך מה שכתוב⁶ אלקים ברב
חסדך.

(ליקוטים ואגרות עמ' שפט)

ונתן אהרן על שני השעירים גורלות.⁷

ביום הכפורים היו גורלות, וכן מפטירין ביונה,
שהטילו שם גורלות, כמו שכתוב⁸ ופילו גורלות ויפול
הגורל על יונה.

כי עיקר העליה ביום הכפורים היא למלכות⁹, וגורל
הוא במלכות¹⁰.

גורל — הוא גור ל'.

גור - גבורה, שלכן לא נאמר גור אלא ביצחק, ולא
בשאר אבות¹¹.

ל' — גבורה נמשכת במלכות, הנקנית בשלשים
מעלות¹², וכן יהוד"ה, שלו ניתנה המלוכה, מספרו
שלשים.

(הערות לתניא עמ' לט)

נוסח התפלה - יום הכיפורים

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם
לפני ה' תטהרו.¹³

יום הכפורים הוא יום התשובה. ויש שתי בחינות
תשובה — תשובה תתאה, תשוב ה' תתאה, מלכות,
ותשובה עילאה, תשוב ה' עילאה, בינה. לכן נקרא יום
הכפורים, לשון רבים, חיבור מלכות ובינה¹⁴. ובתשובה
עילאה גופא יש שתי בחינות — מלמטה למעלה,
העלאה, ומלמעלה למטה, המשכה¹⁵.

לפי זה יש לפרש,

יכפר עליכם — על ידי תשובה תתאה. כי פירוש
יכפר הוא קינוח, שמקנח את החטא. וכמו שכתוב
ונקה¹⁶, מנקה הוא לשבים¹⁷, לרחוץ ולנקות את הנפש
מלבושים הצואים.

לטהר אתכם — על ידי תשובה עילאה מלמטה
למעלה. לכן כתיב לטהר, בלמ"ד, כי תשובה תתאה היא
לצורך תשובה עילאה, ככתוב¹⁸ שובה אלי (בתשובה
עילאה) כי גאלתיך (מן החיצונים בתשובה תתאה).
לפני ה' תטהרו — על ידי תשובה עילאה מלמעלה
למטה.

(הערות לזהר ב עמ' קעט)

(11) תולדות כו, ג. לקוטי תורה להאריז"ל פרשת ויחי.

(12) אבות פ"ו מ"ו.

(13) אחרי טז, ל.

(14) זח"ג ק, ב.

(15) אגרת התשובה פרק ח-י.

(16) תשא לד, ז.

(17) שבעות לט, א.

(18) ישעיה מד, כב. אגרת התשובה ספ"י.

(1) אחרי טז, ד.

(2) בראשית ד, ג וברש"י.

(3) זח"ג רפא, ב.

(4) ראה יומא פו, ב.

(5) תשא לד, ו.

(6) תהלים סט, יד.

(7) אחרי טז, ח.

(8) יונה א, ז.

(9) פרי עץ חיים שער יום הכפורים פ"ג.

(10) עיין קהלת יעקב מערכת גורל.

רשימת הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל שניאורסאה

הרבנית נופלת למשכב

מאחר שהמתואר לעיל התרחש בחורף — גרמו כל הדברים הללו להתפרצותן של מגפות ר"ל, ובהן — טיפוס הבהרות ושפעת. בעלי חלה אף הוא ושכב חמישה-עשר יום במיטה, שהקימה ממנה עלתה לו במאמץ רב ובקשיים.

חודש לאחר-מכן נתקפתי אני בחום בן ארבעים מעלות. אילו היינו קוראים לרופא — היה הכרח להעביר אותי לבית-רפואה, שהיה במרחק חמישה קילומטרים ממקום מגורינו; היה עלינו איפוא להעלים היטב את דבר מחלתי.

בין הגולים היה רופא נוצרי. הלה היה מחליף את בגדיו לבל יכירוהו, והיה מגיע שלא בלבושו הרגיל, בשעה אחת או שתיים בלילה, כדי לרשום לי תרופות, אך מבלי לחתום על המרשם. בזכות היחס הטוב בתכלית ששרר שם כלפי בעלי, נתנו לנו בבית-המרקחת את התרופות, על-אף שלפי החוקים שם היתה זו סכנה גדולה עבור הרוקח.

כך שכבתי מספר ימים. הרופא סבר שמחלתי היא טיפוס הבהרות, שהיא מחלה מידבקת מאוד.

המשך ביאור למס' ברכות ליום רביעי עמ' ב

קָשִׁיָא, שְׁבִיפָא מדובר בְּרִי – בשנים העוסקים יחד בחפירת הקבר, ועל כן אין הם פטורים מן המצוות, שבשעה שאחד מהם קורא קריאת שמע השני ממשיך לחפור, וּבְרִיפָא מדובר בְּחָד – באדם אחד החופר את הקבר לבדו, וכיון שאם יעלה תפסק המלאכה, הרי הוא פטור מכל המצוות.

אחר שביארנו את דברי הברייתא, שבה הגמרא להקשות על רב: מָכַל מְקוֹם קָשִׁיָא מברייתא זו לְרַב שהקדים קריאת שמע להנחת תפילין. מתרצת הגמרא: רַב בְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן קִרְחָה סְבִירָא לֵיה – רב סובר כרבי יהושע בן קרחה במשנתו, דְּאָמַר שצריך אדם לקבל עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיָּם תְּחִלָּה, וְאַחֵר כֶּךָ עוֹל מַצּוֹת, ועל כן הוא קרא תחילה קריאת שמע שיש בה קבלת עול מלכות שמים, ורק אחר כך קיבל עול מצוות וקיים מצות תפילין.

דוחה הגמרא: אָמַר – מתי נוכל לומר דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן קִרְחָה שעול מלכות שמים קודם לעול מצוות, רק לְהַקְדִּים קְרִיאָהּ של פרשה שיש בה עול מלכות שמים לְקִרְיָהּ של פרשה שיש בה עול מצוות, שהרי על כך נאמרו דבריו במשנתנו, אֲךָ להקדים קְרִיאָהּ לְעֵשֶׂיָהּ מִי שְׁמַעַת לֵיה – וכי שמעת מדבריו שמוטעם זה צריך אף להקדים קריאה שיש בה עול מלכות שמים לעשיית המצוות עצמן. וכיון שלא אמר רבי יהושע בן קרחה כך, עדיין קשה על רב שהקדים קריאת שמע להנחת תפילין.

וְתו – ועוד דוחה הגמרא תירוץ זה, אף אם נאמר שדברי רבי יהושע בן קרחה נאמרו גם לגבי הקדמת קריאה לעשיית המצוות, מִי סָבַר לֵיה – וכי סבר רב בזה בְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן קִרְחָה, וְהָאָמַר – והרי אמר רַב חֲנִיָּא בְרַי –[בן] אֲשִׁי, וּמִנֵּין סְנִיאִין הוּהּ קְאִימָנָא קְמִיה דְּרַב – פעמים רבות הייתי עומד לפני רב, וּמִקְדִּים וּמִשִּׁי יָדֶיהּ – והיה משכים ונטל ידיו, וּמִבְרַךְ ברכות התורה, וּמִתְנִי לֵן פְּרָקִין – ושונה לנו את שיעורנו, וּמִנָּה תְּפִלִּין, וְהָדַר קָרַי – ואחר כך קרא קְרִיאָהּ שְׁמַע. וכיון שהקדים רב עשיית מצות תלמוד תורה לפני שקיבל עליו עול מלכות שמים, מוכח שלא סבר כרבי יהושע בן קרחה, ואם כן חזרה הקושיא מדוע קרא קריאת שמע לפני הנחת תפילין.

וּמוֹסִיפָה הגמרא: וְכִי תֵימָא – ואם תרצה להשיב על דחייה זו שלעולם רב סובר כרבי יהושע בן קרחה שצריך לקבל תחילה עול מלכות שמים, ובאותן פעמים שהקדים ללמוד תורה תחילה היה זה

בְּדִלָא מָאָא – כשעדיין לא הגיע זְמַן קְרִיאָת שְׁמַע, אי אפשר לומר כך, שֶׁאִם כֵּן, מָאָא אֶסְתַּדְתִּיה דְּרַב חֲנִיָּא בְרַי אֲשִׁי – על מה העיד רב חניא בר אשי, ומה חידוש יש בדבריו.

הגמרא מתרצת על הדחייה השנייה: לעולם אפשר לומר שרב הקדים ללמוד תורה רק באופן שעוד לא הגיע זמן קריאת שמע, ומה שהקשית אם כן על מה העיד רב חניא בר אשי, דבריו באו לְאִפּוֹקֵי מִמָּאָא דְּאָמַר – להוציא מדעת הסובר לעיל (א) שְׁלִימוֹד הַמְשָׁנָה אִין צְרִיךְ לְבָרְךָ ברכות התורה, ועל כך קָא מְשַׁמַּע לָן – משמיענו רב חניא בר אשי, שמהנהגת רב מוכח דְּאָף לְמַשְׁנָה נְמִי –[גם כן] צְרִיךְ לְבָרְךָ.

הגמרא חוזרת להקשות על דברי רב מהברייתא: מָכַל מְקוֹם קָשִׁיָא לְרַב – עדיין קשה על רב מהברייתא שהקדימה תפילין לקריאת שמע, ואין לתרץ שרב סובר כרבי יהושע בן קרחה, שהרי דבריו לא נאמרו לגבי הקדמת קריאה לעשייה, כפי שדחינו בתחילה. מתרצת הגמרא: באמת אף לרב צריך להקדים הנחת תפילין לקריאת שמע כמבואר בברייתא, ומה שפעם אחת ראוהו שקרא תחילה קריאת שמע, היה זה מפני ששלח שליח להביא לו את התפילין, וּשְׁלֹחָא הוּא דְּעִוִּית – השליח הוא שקלקל ואיחר להביאם, וכשהגיע סוף זמן קריאת שמע הוצרך רב לקרוא לפני הנחת תפילין, ורק אחר כך משהגיע השליח הניחם.

הגמרא מבארת את גודל חובת קריאת שמע עם תפילין: אָמַר עוֹלָא, כָּל תְּקוּרָא קְרִיאָת שְׁמַע בְּלֹא להניח תְּפִלִּין, בְּאִילוּ מַעֲיָד עֲדוּת שְׁקָר בְּעֵצְמוֹ – כאילו עדותו בקריאת שמע שה' אחד היא שקר, שהרי אינו מקיים את מה שקורא בה (דברים ו) 'וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדָךְ' וגו'.

הגמרא מביאה מאמר נוסף בענין זה: אָמַר רַבִּי חֲנִיָּא בְרַי אָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הקורא קריאת שמע בלא תפילין בְּאִילוּ הַקְרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה שחייב להביא עמה, וְנִזְבַּח בְּלֹא נֶסְכִּים – בלי היין שחייב לנסך על המזבח לאחר הקרבת זבח, שאף הקורא קריאת שמע ואינו מקיים את הכתוב בה לא גמר את המצוה.

הגמרא מבארת כיצד יש לקבל עול מלכות שמים בשלמות: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תְּרוּצָה שִׁקְבַּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיָּם שְׁלֵמָה,

בירור וזיכור¹⁶, דהיינו בירור הגשמיות, עשיית דירה לו ית' בתחתונים.

וזהו ענין ורב תבואות בכח שור, דהגם שזהו ענין של תבואה דהיינו מדידה והגבלה, שהרי זהו ענינה של תבואה ע"פ הלכה שאפשר לספור אותה לתרומות ומעשרות וכו', כמארז"ל¹⁷ ע"פ¹⁸ וימצא יצחק בשנה ההיא מאה שערים אומד זה למעשרות הי'.

הנה ביחד עם זה הרי ע"י עשיית העולם לדירה לו ית' נעשים התבואות באופן של ריבוי (רב), עד לריבוי אמיתי שאין ריבוי גדול ממנו, כי אם יש איזה דבר שהוא רב ממנו אי"ז ריבוי אמיתי. שהרי עשיית הדירה היא לגדול העולמים, עד לעצמותו ומהותו ית'.

וכמו בדירה כפשוטה שעצם האדם דר בהדירה¹⁹, ולכן גם הדירה צ"ל דירה טובה ורחבה וגדולה בתכלית הגדלות באורך ורוחב ועומק, עד לגדלות שאין גדלות גדולה ממנה. וזהו ענין הריבוי, ורב תבואות דוקא.

וענין זה גופא נעשה לא באופן של נהמא דכיסופא²⁰ ח"ו או איזה אופן אחר שיהי', אלא דוקא בכח שור, דהיינו ע"י עבודת האדם התחתון.

וב' אופנים אלו בעבודת כל אחד ואחד מישראל, העבודה דהתחברות באלקות (ליתן) והעבודה דבירור הגשמיות (שור הבר), ישנם גם בכללות ישראל (כנ"ל).

דזהו מה שיש ב' בחינות בישראל²¹, עובדי ה' בנשמתם היינו שעיקר עבודתם היא בנשמה, ועובדי ה' בגופם, שעיקר עבודתם היא עם הגוף, דענין הגוף ועבודת הגוף הוא בירור העולם, וכמבואר בתו"א²² ותו"ח²³ בתחלתו בביאור מה שהאדם דוקא נברא גופו עפר מן האדמה ואח"כ ניתנה בו נשמה, שזהו כדי שיוכל להעלות עם גופו את כל העולם כולו. והנה בב' אופני עבודה אלה יש מעלה בזה שאין בזה, היינו שכל אחד מהם יכול להשפיע ולהוסיף בחבירו. וזהו תוכן ענין הקניגיא דלע"ל, שכ"א מב' סוגי עבודה אלה מוסיף בהשני.

דהנה במה שאמרו שליתן ישחוט לשור הבר בסנפיריו, הרי ידוע מארז"ל²⁴ אין ושחט אלא ומשך, ומבואר הענין בזה²⁵, דלכאורה ענין שחיטת בהמות כו' אינו מובן שהרי זה צער בע"ח וכיו"ב²⁶, אלא אין ושחט אלא ומשך, שבאמת השחיטה אינה אלא משיכה והעלאה ממקום למקום, למשוך את הבע"ח מסוג החי ולהכשירו להיות דם ובשר כבשרו של אדם המדבר וכו'.

יד, ט – את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אותם תאכלו

א. ליתן זה יצרת לשחק בו, ומביא ע"ז בלקו"ת ריש פרשתנו²⁷ (היינו החסידישע פרשה דחדשי הקיץ) מה שארז"ל²⁸ שלע"ל יעשה הקב"ה קניגיא עם ליתן ושור הבר, שליתן ישחוט לשור הבר בסנפיריו ושור הבר נותן לליתן בקרניו.

והנה כל היעודים דלע"ל, הנה נוסף על זה שהידיעה אודותם מקילה (מאכזר גרינגער) את סבל הגלות, וכנראה בחוש, הרי הם גם חלק מתורה נצחית²⁹, היינו שהיא נצחית בכל מקום ומקום ובכל זמן וזמן, ומזה מובן, דגם היעודים שיהיו לע"ל, הרי מכיון שהתורה היא נצחית צ"ל שיש בהם גם הוראה נצחית בעבודת האדם גם בזמן הזה.

וזהו מה שמבאר בלקו"ת שם (ועד"ז בדרוש הנדפס בס' שני המאורות³⁰ שהוא ג"כ מאמר אדמו"ר הזקן מהנחת אדמו"ר האמצעי, ועד"ז באוה"ת פרשתנו³¹, ועוד³²) תוכן ענין הקניגיא דליתן ושור הבר דלע"ל בעבודת האדם. דהאדם הוא עולם קטן³³, שישנם פרטים אלו בעבודת כל אחד מישראל, ועד"ז ישנם ענינים אלו ברוחניות בעולם גדול בכלל ישראל, ועד שישנם כפי שהם בפשטות, בשור הבר וליתן בפשטות שיהיו לע"ל.

וביאור הענין הוא³⁴, דהנה ליתן הוא מלשון הפעם ילוה אישי אלי³⁵, שהוא לשון חיבור ואיחוד (בא"העפ"ט), כמבואר³⁶ בענין לוי ע"ש ילוה אישי אלי. והיינו שהעבודה דליתן היא חיבור ואיחוד דישראל וקוב"ה. ובזה גופא הרי בכתוב מדובר באשה (לאה) שהיתה אשתו של יעקב גם לפנ"ז, ועוד זאת, שכבר ה' אצלו הענין דראה³⁷ ושמע³⁸ כו'³⁹, ובזה נוסף להיות הפעם ילוה אישי אלי כו'. ומזה מובן, שענין הפעם ילוה אישי אלי הוא תכלית השלימות בענין העלי' וההתחברות וההתאחדות באלקות.

וענין שור הבר הוא להיפך, וכמ"ש⁴⁰ ורב תבואות בכח שור, שזה מורה על התלבשות בדברים גשמיים, דשור הוא בעל חי, אלא שבזה גופא השור הוא באופן ד'בר' מלשון

(1) תהלים קד, כו.

(2) יח, א ואילך.

(3) ויק"ר פ"ג, ג.

(4) תניא רפ"ז.

(5) לבוב תרמ"ב (א, י). ובס' מאמרי אדה"ז למארז"ל ע' קמא ואילך.

(6) ע' תפה. ועוד.

(7) מאמרי אדה"ז שם ע' קמד ואילך. תו"ח תולדות ד"ה ויתן לך פ"י ואילך. ועוד.

(8) תנחומא פקודי ג.

(9) ראה בכ"ז בדרושים הנ"ל.

(10) ויצא כט, לד.

(11) תו"א ר"פ ויחי. ובכ"מ.

(12) ויצא שם, לב.

(13) שם, לג.

(14) ראה תו"א שם. ועוד.

(15) משלי יד, ד.

(16) לקו"ת שם (יח, ג). ועוד.

(17) ב"ר פס"ד, ו. הובא בפרש"י עה"פ.

(18) תולדות כו, יב.

(19) המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ.

(20) ראה לקו"ת צו ז, ד.

(21) ראה ד"ה החודש תרס"ו (סה"מ תרס"ו ע' קנו). ובכ"מ.

(22) בראשית ג, ד ואילך.

(23) יח, ד ואילך.

(24) חולין ל, ב.

(25) ראה בכ"ז: מאמרי אדה"ז – ענינים ע' תי. לקו"ש חי"ט ע' 206 ובהערה 71. ח"ד ע' 1294 ואילך. חכ"ג ע' 98-99.

(26) ראה לקו"ש חי"ט שם.

יש גם מעלה בבחי' שור הבר על לויתן, וזהו מה ששור הבר נותץ ללויתן בקרניו, והיינו מצד העילוי שבעבודת שור הבר, שדוקא ע"י שעושים לו ית' דירה בתחתונים כנ"ל.

וזהו הדיוק במה שזה נעשה ע"י הקרנים דוקא, דהנה ארז"ל במס' חגיגה³⁶ (והובא תחלתו בס' התניא³⁷) רגלי החיות כנגד כולם כו' קרני החיות כנגד כולם, ומשמעות הענין הוא דקרני החיות היא הדרגא הכי נעלית שבעולם שכנגד כל הדרגות שלמטה ממנה. ומזה מובן גם בענין קרני שור הבר, דהיינו הדרגא הכי עליונה שבשור הבר, היינו מעלתו הכי עליונה. ומצד זה ה"ה נותץ ללויתן דוקא בקרניו, היינו שמעלה אותו לדרגא זו³⁸.

והנה כללות ענין הקרנים קשור עם העילוי דלע"ל, וכמארז"ל³⁹ דוד נמשח בקרן מלכותו נצחית⁴⁰. ועד"ז איתא בספרים⁴¹ שהתק"ש דלע"ל דכתיב בה תקע בשופר גדול לחירותינו תהי' בקרנו של אילו של יצחק.

ויה"ר שכ"ז יתקיים בקרוב ממש, בקניגיא דלעתיד, ובסעודה דלעתיד, שאוכלים בה מהשור הבר והלויתן⁴², ובסופה הרי דוד מברך על הכוס⁴³, כוסי רוי', והקב"ה עושה מחול לצדיקים וכו' וכל אחד מראה באצבעו ואומר זה⁴⁴, הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו גוי'⁴⁵, כמבואר ענין הכפל בכ"מ⁴⁷, וי"ל שזהו גם ענין ב' הברורים וב' האכילות, בירור אחר בירור הנ"ל, וכ"ז יהי' בקרוב ממש, ע"י דוד מלכא משיחא, ואינו מעכבן אפילו כהרף עין⁴⁸, ומיד הן נגאלין⁴⁹.

ספר המאמרים ה'תשמ"ז מאמר ד"ה לויתן זה יצרת וגו' (הנחה בלתי מוגה)

דבבהמות זהו ע"י שחיטת ב' סימנים ובעוף ע"י סימן אחד ובדגים באסיפה סגי²⁷, אבל בכולם ענינם הוא ההעלאה לבחי' מדבר, עד שעושים מהם קרבן לה', עד למעלה יותר.

וזהו ענין שחיטת שור הבר ע"י לויתן, היינו שהעבודה בבחי' שור הבר תתעלה למעלה עליונה יותר ע"י הלויתן, ענין ההתחברות באלקות.

ועד"ה המבואר בארוכה לעיל (בד"ה ואכלתם אכול ושבוע²⁸) בענין ב' אכילות וב' בירורים, עה"פ²⁹ זה קרבן אהרן, שגם אהרן המקריב כל הקרבנות צ"ל אצלו עוד בירור, והיינו בירור אחר בירור עד למעלה מעלה. ועד שענין זה גופא הוא באופן דזה קרבן אהרן, זה ל' זכר שזה מורה על התוקף (דלא כבשאר קרבנות דכתיב בהו זאת תורת גו'), ועוד זאת, שהוא מראה באצבעו ואומר זה³⁰, היינו בתכלית הגילוי, עד"ז הוא גם בנדו"ד, ששור הבר תהי' בו גם מעלת לויתן.

ובזה יובן גם מה שהשחיטה היא דוקא בסנפיריו³¹, דהנה עובדי ה' בנשמותם שהם הצדיקים שבבחי' לויתן הרי הם בבחי' נוני ימא, שעבודתם היא בים דהיינו בחי' עלמא דאתכסיא, וכמו שבדגים שבים הרי הם שטים מקצה העולם ועד קצהו כולו בשיטה וטיסה אחת (בל"א מיט איין שוויים), כך הצדיקים הילוכם ברוחניות הוא בטיסה אחת³², ובלשון הזה³³ בחד קטירא אתקטרנא ב', והיינו שמתחלת העבודה דמודה אני ותפלת השחר עולים תיכף לדרגת בחד קטירא אתקטרנא ב', תכלית ההתחברות בהקב"ה.

והנה השיטה וטיסה של הדגים בים היא ע"י הסנפירין, כדפרש"י³⁴ סנפיר אלו ששט בהם, ומטעם זה השחיטה דשור הבר ע"י הלויתן היא ע"י הסנפירין דוקא, כי על ידם נפעל העילוי שבבחי' לויתן, ולכן הם פועלים וממשיכים עילוי זה גם בבחי' שור הבר.

אמנם³⁵ כשם שיש מעלה בבחי' לויתן על שור הבר, שלכן הלויתן מעלה את השור הבר לדרגתו ע"י השחיטה, עד"ז

(36) יד, א.

(37) ספי"ג.

(38) לקו"ת שם יט, ב.

(39) הוריות יב, א.

(40) וראה לקו"ת שם.

(41) פדר"א ספ"א. וראה ירושלמי תענית פ"ב ה"ד. ב"ר פניו, ט. וש"נ. וראה המשך יונתן תר"מ ע' מג ואילך.

(42) ב"ב עה, א. ויק"ר פי"ג, ג (שם).

(43) פסחים קיט, ב.

(44) תענית בסופה.

(45) ראה פרש"י תענית שם.

(46) ישעי' כה, ט.

(47) ראה אוה"ת שמות ע' פה. תהלים ע' יט. ובכ"מ.

(48) ע"פ מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

(49) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(27) ראה מאמרי אדה"א, לקו"ש ח"ד וחי"ט שם. וראה סה"מ תרמ"ד ע' קעה. תרמ"ו ע' תד. שיחות קודש תשמ"ו ח"ג ע' 138 (תורת מנחם - התוועדות תשמ"ו ח"ג ע' 66).

(28) ספר המאמרים ה'תשמ"ז ש"פ צו (מאמר א') - ע"פ ד"ה ואכלתם בלקו"ת ר"פ צו. (29) צו יב, יג.

(30) ראה פרש"י בשלח טו, ב. גמ' סוף תענית.

(31) לקו"ת שם פרשתנו שם (יח, סע"ג).

(32) לקו"ת שם (יח, ג).

(33) ח"ג רפח, א.

(34) פרשתנו יא, ט.

(35) ראה בכ"ז לקו"ת שם יח, ד ואילך.

♦ יום ראשון כ"ד מנחם-אב ♦

יא (כו) רֹאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה: כו חֲזִי דִּי אֲנָא יֵהֵב קַדְמִיכוֹן יוֹמָא דִּין בְּרַךְו וּלְטִין:

ע"י רֹאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן • בְּרָכָה וּקְלָלָה. הָאֲמִירוֹת בְּהַר גִּרְזִים וּבְהַר עֵיבֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ראה תשי"ג – תורת מנחם התוועדות ט עמ' 143)

רֹאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן (יא, כו)

אֲנִי נֹתֵן לָכֶם אֶת ה'רָאָה', דְּרַגְת הָרָאָה בְּאֻלְקוֹת, שֶׁהִיא לְמַעַלָּה מְעַלָּה מִדְּרַגַּת שְׁמִיעָה וְהִבְנָה, כְּמֹאֲמַר אֵינוֹ דּוֹמָה שְׁמִיעָה לְרָאָה. מִשָּׁה רַבְּנוּ פִּעַל בְּיִשְׂרָאֵל מַעֲיִן שֶׁל דְּרָגָה זוֹ, וּשְׁלֵמוּתָהּ תִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ. (אֶת גִּדְּל הַהֶבְדֵּל בֵּין רָאָה לְשִׁמְיעָה נֹתֵן לְרֹאוֹת בְּמָה שֶׁמִּסְפָּר עַל הָאֲרִיז"ל, שֶׁפַּעַם בָּעֵת שֶׁנָּתַן שְׁמִיעָה שְׁמִיעָה שֶׁל מְעַלָּה סוּדוֹת נִפְלְאִים, שָׁאֵם הָיָה דּוֹרֵשׁ שְׁמוֹנִים שָׁנָה לֹא הָיָה יָכוֹל לְמַסֵּר אֶת כָּל מָה שֶׁהָשִׁיג. הָרִי לָנוּ, שְׁמָה שֶׁהָשִׁיג בְּבַחֲיוֹת רָאָה בְּשָׁעָה אַחֲת, הָיָה צָרִיף שְׁמוֹנִים שָׁנָה כְּדִי לְמַסֵּר בְּדֶרֶךְ שְׁמִיעָה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות חלק ר"ט עמוד 133 – מתוך 'לקראת שבת')

משמעות היסורים לפי התרגום

רֹאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה: (יא, כו)

בַּתְּבוּת "בְּרָכָה וּקְלָלָה" פִּרְשׁ בְּתַרְגוּם אוֹנְקְלוֹס – "בְּרַךְו וּלְטִין", אֲף בְּתַרְגוּם יוֹנָתָן בְּפִרְשָׁתָנוּ תַּרְגָּם "וּקְלָלָה" וְחִילוּפָא. וְצָרִיף לְהַבִּין דְּלִשׁוֹן חִילוּפָא, פְּרוּשׁ חֲלוּף שֶׁל שְׁנֵי דְבָרִים שׁוֹנִים, אֲף שֵׁשׁ שִׁיכּוֹת בִּינִיָּהֶם, אֲבָל אִיף אֶפְשָׁר לְהַגִּיד שֶׁקְלָלָה הִיא 'חִילוּפָא' שֶׁל בְּרָכָה? וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּזֶה:

דְּהִנֵּה כָּללוֹת עֲנִין תַּרְגוּם הַתּוֹרָה לְלִשׁוֹן אֲרָמִית וְכִיּוּצָא בְּזֶה, הוּא מִצַּד הַשְּׁעָבוּד וְהַגְלוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה צָרִף לְפָרֵשׁ הַתּוֹרָה לְלִשׁוֹנוֹת אֲחֵרִים שֶׁל אֲמוֹת הָעוֹלָם, וּבְעֲנִין הַשְּׁעָבוּד וְהַגְלוּת עֲצֻמוֹ יֵשׁ ב' אוֹפִינִים: עַל-פִּי תַּרְגוּם אוֹנְקְלוֹס, הַתַּרְגוּם שֶׁל בָּבֶל – מְקוֹם שֶׁבּוּ הָעָלָם וְהַסִּתֵּר הַגְלוּת הָיָה בְּתַקְף, שֶׁם רָאוּ אֶת יִסּוּרֵי הַגְלוּת כְּפִי שֶׁהֵם נִרְאִים בְּפִשְׁטוּת: "לְטִין – קְלָלָה".

מַה-שְּׁאִין-כֵּן עַל-פִּי תַּרְגוּם יוֹנָתָן וִירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ תַּרְגוּמִים שֶׁל אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל – שֶׁשֶּׁם לֹא הָיָה הָעָלָם וְהַסִּתֵּר כִּלְכָּף כְּבָבֶבֶל – רָאוּ יוֹתֵר הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל יִסּוּרֵי הַגְלוּת שֶׁהֵם בְּאֻמָּת רַק "חִילוּפָא" שֶׁפְּרוּשׁוֹ חֲלוּף שֶׁל שְׁנֵי דְבָרִים שֶׁבְּאוֹתוֹ סוּג, כִּי בְּאֻמָּת הַיִּסּוּרִים בְּפִנִּימִיּוֹתָם הֵם גַּם טוֹב כְּמוֹ הַבְּרֻכּוֹת, רַק שְׁמִיתֵחֲלִפִים בְּאֵפֶן הַמִּשְׁכָּתִּים.

וְעַל-דֶּרֶךְ מַה שֶׁכְּתוּב וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעִיבָהּ גו' כִּי פֶּאֶשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֶלְקִיךָ מִיִּסְרֶךָ – כְּדִי שִׁיְהִיָּהּ - וְשִׁמְרָתָ אֶת מִצְוֹת ה' אֶלְקִיךָ גו' מְבִיאָךְ אֶל אֲרֶץ טוֹבָה גו', הֵינִי, שֶׁהַתְּכַלִּית שֶׁל הַיִּסּוּרִים הוּא כְּדִי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִזְדַּכְּכוּ וְיִקְבְּלוּ אֶת הַגְלוּיִים הַנִּעְלָמִים שֶׁל הַגְּאוּלָּה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'תורת מנחם – התוועדות' תש"נ חלק ד עמוד 173 – מתוך 'לקראת שבת')

רֹאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם (יא, כו)

יֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּעֻבּוּדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

אִיתָא בְּגִמְרָא (ראש השנה כו, א) "אִין עַד נַעֲשֶׂה דִּין" ד"בִּינּוֹן דְּחִזְיָהּ כו' לֹא מִצּוֹ חֲזִי לִיָּה זְכוּתָא". מַה-שְּׁאִין-כֵּן כְּשֶׁהַדִּינִים שׁוֹמְעִים אֶת הַדְּבָר מַעֲדִים – אֲף שֶׁבְּרוּר לָהֶם שֶׁהַעֲדִים אוֹמְרִים אֲמַת – חֲזוּ לִיָּה זְכוּתָא.

וְנִמְצָא שֶׁבְּרָאָה מִתְאַמֶּת הַדְּבָר הַנִּרְאָה אֲצֵל הָאָדָם לְגִמְרִי, עַד שֶׁאִי-אֶפְשָׁר שִׁיְפָרְף אֲצֵלוֹ הַדְּבָר, מִפְּיֹן שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ רָאָה אֶת זֶה. מַה-שְּׁאִין-כֵּן כְּשֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ דְּבָר, אֶפִּילוֹ אִם שׁוֹמְעוֹ מִמְּקוֹר נֶאֱמָן וּמִסְמִיךְ בְּיוֹתֵר, יְכוּלִים לְהַתְּעוֹרֵר בְּלִבּוֹ סִפְקוֹת בְּאֻמָּתוֹת הַדְּבָר, וְאִין זֶה מִחֻלָּט אֲצֵלוֹ כְּבָרָאָה.

וְזֶהוּ שֶׁמִּזְהִיר הַכְּתוּב: שֶׁלְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת "אֲשֶׁר אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם" צָרִיף לְהִיּוֹת אֲצֵל הָאָדָם בְּאֵפֶן שֶׁל "רָאָה", שֶׁלֹּא יִהְיֶה רַק כְּדָבָר שֶׁשׁוֹמֵעַ אוֹ מֵאֲמִין שֶׁפֶּה הוּא, אֲלֹא זֶה צָרִיף לְהִתְאַמֵּת וּלְהִתְאַחֵד בּוֹ כְּמוֹ דְּבָר שֶׁהוּא רֹאָה, שֶׁהוּא בְּטוֹחַ לְגִמְרִי בְּאֻמָּתוֹת הַדְּבָר, וְלֹא שִׁיךְ שִׁיְהִיָּהּ בְּזֶה שְׁנוּיִים.

(כו) אֶת-הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כוֹיָת בְּרַךְו דִּי תִקְבְּלוֹן לְפָקוּדִיא דִּינִי אֶלְהֲכוֹן דִּי אֲנָא מִפְּקֵד יִתְכוֹן יוֹמָא דִּין: אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצִּוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם:

ע"י אֶת-הַבְּרָכָה • עַל-מִנַּת אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ.

כח וְלֹא־תִּשָּׂא אִם לֹא תִקְבְּלוּן לִפְקוּדֵי דַיִּי
אֱלֹהֵינוּ וְתִסְטֹן מִן אֲרָחָא דִּי אֲנָא מְפָקֵד
יִתְכוֹן יוֹמָא דִּין לְמַהֵךְ בְּתַר טַעוֹת עַמְמֵינָא
דִּי לֹא יִדְעִיתוּן :

(כח) וְהִקְלָלָה אִם-לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְסִרְתֶּם מִן-הִדְרֹךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת
אֲחֵרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא-יִדְעֻתֶם: ׀

כט"א מִן-הִדְרֹךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת וְגו' • הָא לְמִדַּת שְׁכַל הָעוֹבֵד עֲבוּדַת כּוֹכְבִּים, הָרִי הוּא
סֵר מִכָּל הִדְרֹךְ שְׁנַצְטוּי יִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: (ספרי) 'כָּל הַמוֹדָה בַּעֲבוּדַת כּוֹכְבִּים, כְּכּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה'.

כט ויהי ארי יעלף יי אלהיך לארעא די את
עלל תמן למירתה ותתן ית מברכא על
טורא דגריין וית מלטטיא על טורא
דעיבל:

(כט) וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה
בֹּא-שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ וְנִתְּתָה אֶת-הַבְּרָכָה עַל-הָרִזִּים
וְאֶת-הַקְּלָלָה עַל-הָר עֵיבֵל:

כט"ב וְנִתְּתָה אֶת-הַבְּרָכָה • בְּתַרְגוּמוֹ: 'יְת מְבָרְכָא', אֶת הַמְּבָרְכִים. עַל-הָר גְּרִיזִים • (סוטה לב) כְּלָפִי הָר גְּרִיזִים הוֹפְכִין
פְּנֵיהֶם, וּפְתֹחוּ בְּבִרְכָּה: "בְּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה וְגו'". כָּל הָאֲרוּרִים שֶׁבִּפְרָשָׁה, אָמְרוּ תַחֲלָה
בְּלִשׁוֹן 'בְּרוּךְ', וְאַחֵר כִּף הִפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלָפִי הָר עֵיבֵל וּפְתֹחוּ בְּקִלְלָה. רמב"ן

ל הלא אנוני בעברא דירדנא אחורי ארץ
מעלני שמשא בארעא כנענא דיתב
במישרא לקבל גלגלא בסטר מישרי מרה:

(ל) הֲלֹא-הִמָּה בְּעֶבֶר הִירְדֵּן אַחֲרֵי דְרֹךְ מְבֹא הַשָּׁמֶשׁ
בְּאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֵּשֵׁב בְּעֶרְבָה מֹול הַגִּלְגָּל אֶצֶל אֱלוֹנֵי
מֶרֶה:

כט"ג הֲלֹא-הִמָּה • נִתֵּן בָּהֶם סִימָן. אַחֲרֵי • אַחֲרֵי הַעֲבֵרַת הִירְדֵּן, הִרְבָּה וְהִלָּאָה לְמַרְחֹק, וְזֶהוּ לִשׁוֹן "אַחֲרֵי", כָּל
מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אַחֲרֵי", מְפֻלֵּג הוּא. דְרֹךְ מְבֹא הַשָּׁמֶשׁ • לְהֵלֵן מִן הִירְדֵּן לְצַד מַעֲרָב. וְטַעַם הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ שֶׁהֵם
שְׁנֵי דְבָרִים, שֶׁנִּקְדּוּ בְּשְׁנֵי טַעְמִים, "אַחֲרֵי" נִקְדָּה בְּפִשְׁטָא, וְ"דְרֹךְ" נִקְדָּה בְּמִשְׁפַּל וְהוּא דְּגוּשׁ. וְאִם הִיָּה 'אַחֲרֵי'
דְרֹךְ' דִּיבּוּר אֶחָד, הִיָּה נִקְדָּה "אַחֲרֵי" בְּמִשְׁרַת בְּשׁוּפֵר הַפּוֹךְ, וְ"דְרֹךְ" בְּפִשְׁטָא וְרַפָּה. מֹול הַגִּלְגָּל • רְחוֹק מִן
הַגִּלְגָּל. אֱלוֹנֵי מֶרֶה • שָׁכֵם הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב): "עַד מְקוֹם שָׁכֵם, עַד אֱלוֹן מֶרֶה".

לא ארי אתון עברין ית ירדנא למעל למינת
ית ארעא דיי אלהינו יחב לכון ומירתון
יתא ומיתבון בה:

(לא) כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הִירְדֵּן לְבֹא לְרִשְׁתָּ אֶת-הָאָרֶץ
אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וַיִּרְשְׁתֶּם אֹתָהּ וַיִּשְׁבַּתֶּם-
בָּהּ:

כט"ד כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הִירְדֵּן וְגו' • נִסִּים שֶׁל יִרְדֵּן יִהְיוּ סִימָן בִּידְכֶם שֶׁתְּבוֹאוּ וְתִירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ.

לב ותשרון למעבד ית כל קנמא וית דינא
די אנא יחב קדמיכון יומא דין:

(לב) וְשִׁמְרֹתֶם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל-הַחֻקִּים וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם: רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

שיאמרו הלויים הכל או איש אחד משמע
לכלם, ואחרי כן שב לבאר שם (להלן כו
יב"ד) ואלה יעמדו לברך את העם על הר
גריזים, ואלה יעמדו על הקללה, ואמר וענו
הלויים, ופרש כל הענין, כי בכאן אזהרתו
אשר אמר ראה אנכי נותן וגו' הזכיר מקצת
המצוה, וחסר לבאר אותה במקומה. ויטבן,
שהיה הר גריזים לדרום, שהוא הימין, והר
עיבל מצפון, שנאמר (ירמיה א יד) מצפון
תפתח הרעה:

(לב) ושמרתם לעשות את כל החקים ואת

המנות ואת הרע וגו'. ואחר כן אמר בכאן,
שיתנו הברכה הזאת אשר הוא אומר להם
על הר גריזים והקללה על הר עיבל, והנה
היא נתונה בפה, וכן ונתן אותם על ראש
השעיר (ויקרא טז כא), כדברי רבי אברהם:
והנה אמר בכאן בדרך האזהרה, שיתנו
הברכה על הר גריזים לברך את העם
אם ישמעו אל מצוות ה' והקללה על הר
עיבל לאמר אורור אשר לא ישמע אל המצוות
וניסור מן הדרך אשר צוה ה', ויהיה אפשר
שיתנו כל השבטים הברכה וכלם הקללה, או

(כט) ונתתה את הברכה על הר גריזים.
בתרגומו ית מברכא, את המברכים.
על הר גריזים, כלפי הר גריזים, לשון רש"י.
ואיננו נכון כפי פשוטו, כי עדין לא צוה
במברכים. אלא פרושו, כי אני נותן לפניכם
דרך ברכה ודרך קללה:
וטעם "לפניכם", שתבררו לכם מהן מה
שתרצו, ואודיע שתהיה לכם הברכה
כאשר תעשו המצוות והקללה אם לא תקימו
אותן, וזה כאשר אמר עוד (להלן ל טו) ראה
נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת

א אליו קנמא ודינא די תשרין למעבד בארעא דיהב יי אלהא דאבהתו לך למירתה כל יומא די אתון קנמין על ארעא:

ב אבדא תאבדון ית כל אתריא די פלחו תמן עממא די אתון זרתין תהון ית טעותהון על טוריא רמא ועל רמא ותחנות כל אילן עבוף:

כז"י אבד תאבדון • "אבד", ואחר כך "תאבדון", (ע"ז כז) מכאן לעוקר עבודה זרה בארץ ישראל שצריך לשרש אחריה. את כל המקומות אשר עבדו שם וגו' • ומה תאבדון מהם? "את אלהיהם" "אשר על ההרים".

(א) ונתתם את מזבחם ושבתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא:

רש"י • מזבח • של אבנים הרבה. מצבה • של אבן אחת, והיא בימוס, (אלטאר) ששנויה במשנה (ע"ז כז): 'אבן שחצבה מתחלתה לבימוס'. אשרה • אילן הנעבד. ואבדתם את שמם • (שם כז) לכנות להם שם לגנאי: 'בית גלזא' קורין לה 'בית פריא'. 'עין כל', 'עין קוז'.

(ד) לא-תעשון בן ליהוה אלהיכם: ד לא תעבדון בן קדם יי אלהכון:

כז"י לא-תעשון בן • להקטיר לשמים בכל מקום, כי אם במקום אשר יבחר. דבר אחר: "ונתתם את מזבחם ואבדתם את שמם, לא תעשון בן", (ספרי) אזהרה למוחק את השם ולנותן אבן מן המזבח, או מן העזרה. אמר רבי ישמעאל: 'וכי תעלה על דעתך שישאל נותנין את המזבחות? אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב'. רמב"ן

(ה) כי אם-אלה המקום אשר יבחר יהוה אלהיכם מכל שבטיכם לשום את-שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה:

כז"י לשכנו תדרשו • (ספרי) זה משכן שילה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ודברי רבי ישמעאל אינם במחלוקת, אבל הם באור כי מוחק את השם בנותן אבן מן המזבח. ואם בן יהיה פרוש הכתוב, ונתתם את מזבחותם ואבדתם את שמם מן המקום ההוא ולא תעשון בן לה' אלהיכם לנתן את מזבחו ולאבד את שמו, אבל תנו כבוד לשמו ולמזבח, ואל המקום אשר יבחר בו לשום שם מזבח לשמו, תדרשו ותביאו עולותיכם לפניו:

(ה) וטעם לשכנו תדרשו. שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית השם, ותאמרו איש אל רעהו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב (ישעיה ב ג), פלשון

על דעתך שישאל נותנין המזבחות, אלא שלא יעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם ליחרב, לשון רש"י: ודברי רבי ישמעאל סמוך של אגדה הם. אבל הכתוב כדעת רבותינו אזהרה למוחק את השם, ומפדש במסכת מכות (כב). והא איכא מוחק את השם דלקי, ואזהרתיה מוכא לא תעשון בן לה' אלהיכם. ולשון ספרי (ראה ז) מנין לנותן אבן אחת וכו', רבי ישמעאל אומר מנין למוחק אות אחת מן השם שעובר בלא תעשה, שנאמר ואבדתם את שמם לא תעשון בן, וכן גמליאל ברבי אומר וכי תעלה על דעתך וכו':

המשפטים. גם בכאן נזהיר על החקים והמשפטים קדם שאר המצוות. ויזכיר תחלה המשפט בעבודה זרה ומשמשיה כאשר פרשתי בסדר ואתחנן (לעיל ד ג), ואחרי כן יזכיר משפטים רבים בגביא השקר ומסית ועיר הנדחת. ויזכיר בחקים תחלה הקרבנות במקדש, ואחר כך אסור אכילת כל תועבה ושאר המצוות: (ד) לא תעשון בן לה' אלהיכם. להקטיר לשמים בכל מקום, כי אם במקום אשר יבחר. דבר אחר ונתתם את מזבחותם ואבדתם את שמם לא תעשון בן, אזהרה למוחק את השם ולנותן אבן אחת מן המזבח או מן העזרה. אמר רבי ישמעאל וכי תעלה

וּמִיתִינוּ לְמַעַן עֲלֹמִיתִינוּ וְנִקְסַת קוֹדֶשִׁינוּ
וְיֵת מַעֲשֵׂרֵינוּ וְיֵת אֲפָרֹשֵׁי יִדְכּוֹן
וְנִדְרֵינוּ וְנִדְבָתֵינוּ וְנִכְוָרֵי תוֹכְנוּ וְנִעֲנוּ:

(ו) וְהִבַּאתֶם שְׁמָה עֲלֵיכֶם וּזְבַחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרֵיכֶם
וְאֵת תְּרוּמַת יִדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבָתֵיכֶם וְנִכְוָרֵי
בְּקִרְכֶם
וְצִאֲנֶכֶם:

כ"ד"ו וְזְבַחֵיכֶם • שְׁלָמִים שֶׁל חֻבָּה. מַעֲשֵׂרֵיכֶם • מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי לְאָכֹל לִפְנֵים מִן הַחֻמָּה. תְּרוּמַת
יִדְכֶם • אֵלוּ הַבְּכוֹרִים, שְׁנֵאֲמַר בָּהֶם (דברים כו): "וְלָקַח הַכֹּהֵן הַשָּׂנֵא מִיָּדְךָ". וְנִכְוָרֵיכֶם • לְתַתֵּם לִפְנֵי, וְנִדְבָתֵיכֶם
שָׁם. רמב"ן

וּמִיתִינוּ לְמַעַן קָדֵם יי אֲלֵהֶנוּ וְתִחְדּוֹן כָּל
אוֹשֵׁטוֹת יִדְכּוֹן אֲתוֹן וְאֵנֶשׁ בְּתִיכּוֹן דִּי בְּרַךְ
יי אֲלֵהֶן:

(ו) וְאִכְלֵתֶם-שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכָל
מִשְׁלַח יִדְכֶם אֲתֶם וּבְתִיכֶם אֲשֶׁר בְּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"ד"ז אֲשֶׁר בְּרַכְךָ ה' • (ספרי) לְפִי הַבְּרָכָה, הִבָּא.

ח לֹא תַעֲשׂוּן כָּל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֶּה הַיּוֹם אִישׁ
יוֹמָא דִּין גְּבַר כָּל מִן דְּכָשֵׁר קְדָמוּהִי:

(ח) לֹא תַעֲשׂוּן כָּל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֶּה הַיּוֹם אִישׁ
כָּל-הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו:

כ"ד"ח לֹא תַעֲשׂוּן כָּל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים וְגו' • מוֹסֵב לְמַעַלָּה, עַל "כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן וְגו'", כְּשֶׁתַּעֲבֹרוּ
אֶת הַיַּרְדֵּן, מִיָּד מִתְּרִים אֲתֶם לְהַקְרִיב בְּכֶמֶה כָּל יִיד שֶׁנָּה שֶׁל כְּבוֹשׁ וְחִלּוּק, וּבְכֶמֶה לֹא תִקְרִיבוּ כָּל מֶה שְׂאֲתֶם
מִקְרִיבִים פֶּה הַיּוֹם בְּמִשְׁכָּן, שֶׁהוּא עִמָּכֶם וְנִמְשָׁח וְהוּא כָּשֵׁר לְהַקְרִיב בּוֹ חֲטָאוֹת וְאַשְׁמוֹת, נִדְרִים וְנִדְבּוֹת, אָכֹל
בְּכֶמֶה, אֵין קָרֵב אֶלָּא הַנֶּדֶר וְהַנֶּדֶב, וְזֶהוּ: "אִישׁ כָּל הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו", נִדְרִים וְנִדְבּוֹת שְׂאֲתֶם מִתְּנַדְּבִים עַל יְדֵי שִׁישֵׁר
בְּעֵינֵיכֶם לְהִבְיָאֵם, וְלֹא עַל יְדֵי חֻבָּה, אֲתֶם תִּקְרִיבוּ בְּכֶמֶה (ובאים ק"ו) • רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הִבִּיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' (שמות לה כד), וְכֵן
כָּל תְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִרְמֹו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵה' (במדבר יח יט), קִרְבָּנוֹת הֵם:

וְכָף אֹמֶר בִּשְׁקָלִים (שמות ל יג) מִחֲצִית
הַשֶּׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ וְגו' תְּרוּמָה לֵה',
וְהֵם לְקִרְבָּנוֹת (מגילה כט:). כִּי כָּל מֶה שִׁירִים
אֲדָם לֵה' מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ, בֵּין לְקִרְבָּנוֹת בֵּין
לְכָרֶךְ הַבַּיִת כְּעֵנֶן וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה (שם כה
ב) בֵּין לְכֹהֲנִים מִשְׁרָתִי ה', הֵכֵל יִקְרָא תְּרוּמָה,
כְּעֵנֶן שֶׁכָּתוּב בְּמִסֵּס (במדבר לא כט) וְנִתַּתָּ
לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת ה', וְהֵיוּ חֲלִין גְּמוּרִין
בְּיָדוֹ. וְכֵן וְאֲשַׁקְלָה לָהֶם אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב
וְאֶת הַכֶּלִים תְּרוּמַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ הַהִרְמִינוּ הַמִּלֵּךְ
וְיִוָּעֲצִיו (עזרא ח כה):

וְלֹא אֹמֶר הַכְּתוּב "תְּרוּמוֹתֵיכֶם", שְׁלֹא נִטְעָה
בְּתְרוּמַת הַכֹּהֲנִים, אָכֹל אֹמֶר "תְּרוּמַת
יִדְכֶם" מֶה שִׁתְּרִמּוּ בְּרָצוֹנְכֶם מִן הַבָּא בְּיָדְכֶם.
וְהִנֵּה כָּל הַנִּדְבָרִים כְּבָאֵן חִיבִים בְּמַחֲצִיָּה, כִּי
פְרוּשׁ מַעֲשֵׂרֵיכֶם מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי
הַנֶּאֱכָלִים לִפְנֵי הַשֵּׁם, כִּי מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מַעֲשֵׂר
הַלְוִיִּם וּמַעֲשֵׂר עֲנִי לָהֶם הוּא:

(ח) לֹא תַעֲשׂוּן כָּל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים
פֶּה הַיּוֹם. אֹמֶר רַבִּי אֲבָרְהָם בְּרַךְ
הַפֶּשֶׁט, כִּי פִרְשׁוּ בּוֹ בְּעִבּוּר שְׁהִיוּ נוֹסְעִין
מִמַּסַּע אֶל מַסַּע וְיִקְרִיב עוֹלָה בְּמַסַּע שִׁירָצָה,
וְיֵשׁ מִי שִׁיתֵּן בְּכוֹר צֶאֱנוּ וְיֵשׁ מִי שְׁלֹא יִתֵּן,

שִׁירָצָאוֹם לְמַקְדֵּשׁ, שְׁנֵאֲמַר (נחמיה י לח) וְאֵת
רִאשִׁית עֲרִיסְתֵּינוּ וְתְרוּמַתֵּינוּ וּפְרִי כָּל עֵץ
תִּירוּשׁ וְיִצְהָר נָבִיא לְכֹהֲנִים אֶל לְשִׁכּוֹת בֵּית
אֱלֹהֵינוּ, וְנֵאֲמַר (שם פסוק לט) לְבֵית אֱלֹהֵינוּ
אֶל הַלְשִׁכּוֹת לְבֵית הָאוֹצָר:

וְטַעַם "תְּרוּמַת יִדְכֶם", מִפְּנֵי שֶׁתְּרוּמָה לֹא
נִתְּנָה בָּהּ הַתּוֹרָה שְׁעוֹר, אָכֹל הִיא
כְּאֲשֶׁר תִּרִים יָדוֹ. וְכֵן מֶה שְׂאֲמַר (פסוק יז)
לֹא תוֹכֵל לְאָכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, יִזְהִיר עַל הַיִּשְׂרָאֵלִי
שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בִּשְׁעָרָיו הַמַּעֲשֵׂר וְהַבְּכוֹרוֹת וְהַנִּדְרִים
וְהַתְּרוּמָה, וְחִזּוֹר וְהַפְּרִישׁ בְּעֵינֵיהֶם (בפסוק יח),
כִּי אִם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֵּאָכְלוּ אֹתָהּ וּבִנְךָ
וּבִתְךָ, הַנֶּאֱכָל לָכֶם, וְהִלּוּי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ יֵאָכֵל
שֵׁם בִּשְׁעָרֶיךָ הִרְאִי אֵלָיו, כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר בָּהֶם
(במדבר יח לא) וְאִכְלֵתֶם אוֹתוֹ בְּכָל מְקוֹם,
וְיִקְצַר הַכְּתוּב בְּדָבָרִים הַמִּפְּרָשִׁים בְּמִקּוֹם אַחֵר:
וְאֵנִי סוֹבֵר בְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, כִּי "תְּרוּמַת
יִדְכֶם" מֶה שִׁירִים אֲדָם לֵה' מִכֶּסֶף
וּמִזָּהָב לְעֹשׂוֹת אוֹתוֹ קִרְבָּן עוֹלָה אוֹ זָבַח.
וְהַזְכִּיר בְּקִרְבָּן שְׁלֹשֶׁת מִיָּנִין, הַנִּדְרִים אֲשֶׁר
הֵם הִרִי עֲלֵי קִרְבָּן שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֶז,
וְהַנֶּדֶבָּה אֲשֶׁר יֵאָמֵר בְּשׁוֹר וְשֶׁהַרִי זֶה עוֹלָה
וְאֵבִיא אוֹתָהּ לְמַקְדֵּשׁ, וְהַתְּרוּמָה אֲשֶׁר יִרִים
מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ כֶּסֶף אוֹ זָהָב אוֹ שֶׁהִבִּיא בְּהִמָּתוֹ
חֲלִין לְעֹזְרָה וְיֵאָמֵר לְכֹהֲנִים הִרִי זֶה מִיָּדִי לְשֵׁם.
וְהוּא מִלְשׁוֹן כָּל מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וְנִחֲשֶׁת

צִיּוֹן וְשָׁאֲלוּ דֶרֶךְ הַנֶּה פְּנִיָּהֶם (ירמיה נ ה):
וּבְסִפְרֵי (ראה ח) תִּדְרְשׁוּ, דִּרְשׁ עַל פִּי הַנְּבִיא,
יְכוֹל תִּמְחִינן עַד שִׁיאֲמַר לָךְ נָבִיא,
תִּלְמֹד לֹמֵר לְשִׁכְנוּ תִּדְרְשׁוּ וּבִאֲתָ שְׁמָה, דִּרְשׁ
וּמִצָּא וְאַחֲרֵי כֵן יֵאָמֵר לָךְ נָבִיא, וְכֵן אֲתָה
מוֹצֵא בְּדוֹד וכו':

וְעַל דֶּרֶךְ הַנֶּה הֵאֱמַת לְשִׁכְנוּ תִּדְרְשׁוּ, לְכַבְדּוֹ
תִּדְרְשׁוּ, וּבִאֲתָ שְׁמָה, לְרִאשׁוֹת אֶת פְּנֵי
הָאֲדוֹן ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִמּוֹנוֹ אֲמָרוּ חֲכָמִים
"שִׁכְנָה":

(ו) מַעֲשֵׂרֵיכֶם. מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי
לְאָכֹל לִפְנֵים מִן הַחֻמָּה. וְאֵת תְּרוּמַת
יִדְכֶם, אֵלוּ הַבְּכוֹרִים שְׁנֵאֲמַר בָּהֶם (להלן כו
ד) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַשָּׂנֵא מִיָּדְךָ, לְשׁוֹן רַש"י מִדְּבַר
רְבוּתֵינוּ (ספרי יב):

וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט יִזְכִּיר הַכְּתוּב הָעוֹלוֹת
וְהַזָּבָחִים שֶׁחִיב לְאוֹכֵל שֵׁם בְּמַחֲצִיָּה
לִפְנֵי ה', וְהַזְכִּיר גַּם בֵּן שִׁבְעִיָּה שֵׁם הַמַּעֲשֵׂר
וְהַתְּרוּמָה שִׁיתֵּן אוֹתָם לְכֹהֲנִים וְלְלוֹוִים מִשְׁרָתִי
הַמִּקְדֵּשׁ וְיִשְׁמַחוּ גַם הֵם עִמָּכֶם וְעַם בְּתִיכֶם,
כְּעֵנֶן שְׁנֵאֲמַר (מלאכי ג י) הִבִּיאוּ אֶת כָּל
הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר וְיִהְיֶה טָרֶף בְּבִיתִי
וּבְחֻנּוֹנִי נָא בְּזֹאת אֲמַר הַשֵּׁם צְבָאוֹת אִם לֹא
אֶפְתָּח לָכֶם אֶת אֲרָבוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרִיקְתִּי לָכֶם
בְּרָכָה עַד בְּלִי דִּי:

וְכֵן יִסְדּוּ בְּבֵית שְׁנֵי בְּתוּרָה וּבְתוּרַת הַמַּעֲשֵׂר

(מ) כִּי לֹא-בָאתֶם עַד-עֵתָה אֶל-הַמְּנוּחָה וְאֶל-הַנַּחֲלָה ט אַרְי לֹא אֶמִיתוֹן עַד כָּעֵן לְבֵית נִחָא וְלֹאחֲסָנָא דִּי אֱלֹהֵךְ יְהִיב לָךְ:
אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:

כ"ה" כי לא-באתם • (ספרי) כל אותן י"ד שנה. עד-עתה • כמו צדין. אל-המנוחה • (זבחים ק"ט) זו שילה. הנחלה • זו ירושלים.

(י) וְעַבְרַתֶּם אֶת-הַיַּרְדֵּן וַיִּשְׁבַּתֶּם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל-אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַיִּשְׁבַּתֶּם-בְּטָח:
י ומעברון ית ירדנא ומיתבון בארעא דיי אלהכון מחסן יתכון ויניח לכון מכל בעלי דבביכון מסחור סחור ומיתבון לרחצין:

כ"ה" וְעַבְרַתֶּם אֶת-הַיַּרְדֵּן וַיִּשְׁבַּתֶּם בְּאֶרֶץ • שתחלקוה, והיא כל אחד מכיר את חלקו ואת שבטו. והניח לכם • לאחר כבוש וחלוק ומנוחה (שופטים ג) מן הגוים אשר הניח ה', לנפוט בם את ישראל, ואין זו אלא בימי דוד. אז.

♦ יום שני כ"ה מנחם-אב ♦

(יא) וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שֶׁם שָׁמָּה תָבִיאוּ אֶת כָּל-אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוָּה אֶתְכֶם עוֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם מַעֲשֵׂוֹתֵיכֶם וְתִרְמַת יִדְכֶם וְכָל מִבְּחַר נְדָרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַיהוָה:
יא ויהי אתרא די יתרעי יי אלהכון בה לאשראה שכתה תמן לתמן תיתון ית כל די אנא מפקד יתכון עלותיכון ונקסת קודשיכון מעשרתיכון ואפרשות ידכון וכל שפר נדריכון די תדרון קדם יי:

כ"ה" וְהָיָה הַמָּקוֹם וְגו' • בנו לכם בית הבחירה בירושלים, וכן הוא אומר בדר (ש"ב ט): "וְהָיָה כִּי-יָשֵׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְה' הֵנִיחֵ-לוֹ מִכָּל-אֹיְבָיו מִסָּבִיב, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-נֶתָן הַנָּבִיא: רְאֵה נָא אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וְאֶרֶץ הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּעַ". שָׁמָּה תָבִיאוּ וְגו' • למעלה אמור לענין שילה, וכאן אמור לענין ירושלים, ולכך חלקם הפתוב, ליתן הטר בין זו לזו: משחרבה שילה ובאו לנוב, וחרבה נוב ובאו לגבעון, היו הפמות מתרות עד שבאו לירושלים. מבחר נדריכם • מלמד שיביאו מן המבחר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 617)

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֵיכֶם בּוֹ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שֶׁם (יב, יא)
הקשה בספר החיים (לאחי המהר"ל), מדוע לא נאמר בשום מקום בתורה 'ירושלים' בפרוש. ותרץ, שבכל מקום שיהידי מתפלל לה', הרי זה מקום שה' בוחר בו. ולכן מתפללים לצד ירושלים, כי היא קנימת בכל מקום, גם בחוץ לארץ. ולפי זה מבאר מה שאמרו כל הדר בחוץ לארץ כאלו אין לו אלקה, שהכוונה לדירת קבע, כאשר האדם אינו חושב כלל על הגאולה. אבל מי שגור שם וחושב אודות משיח וארץ ישראל, וכמו בעת התפלה שפונה לצד ארץ ישראל, הרי מקומו הוא המקום אשר יבחר ה'.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

למחנה. והנה אין להם בכל ענין הקרבנות חובה. רק איש כל הישר בעיניו יעשה, על כן צוה בכאן כי אחרי המנוחה והנחלה לא יעשו כן, אבל יבואו בחובה למקום ידוע ומיוחד נבחר מהשם ויביאו שם הזבחים והמעשרות והבכורות ויאכלום שם במחיצה לפני השם:

ומה שאמרו רבותינו (ספרי טז) בדבר שאינו נדר ונדב שאינו קרב במקומו, מדרש מיתור המקרא, כמו שהוא מפרש בפרק בתרא (דבחים ק"ז):

אבל פרוש הפתוב, כי ישראל נצטוו במדבר לזבח כל בקרם וצאנם שלמים לפני המשכן (ויקרא יז ג), אבל באיזה מקום שיהיה המשכן יעשה אותם, ואם לא ירצה לאכל שור ושה לא יתחייב להביא קרבן כלל. וגם כן אינו חייב להביא בכורות ולא מעשר בהמה ומעשר שני. והנה לא יביא בחיוב למשכן כלל, ואפילו ברגלים לא נתחייב לבא שם. וכן אחרי זריקת הדם והקטרת החלב בשלמים יאכל אותם במדבר בכל מקום שירצה, כי לא נתן בהם הפתוב מחיצה, אבל אוכלים אותם במחנה וחרץ

כי המצוה תלויה בארץ, ואין זאת דעת, רק טעמו שלא היו כלם יראי השם, ובעבור שאמר "אנחנו", כי מצוות רבות בעולות תלויות בארץ, זה לשונו:

ואינו נכון, שאין מדרף הפנשה שידבר בתוכחות, ויאמר להם עתה שאינם עושים מצוות השם ואיש כל הישר בעיניו יעשה. ואף יאמר משה רבינו אנחנו עושים בעברות, חלילה, אבל הנה ראוי שיאמר לא תעשו ככל אשר עשיתם עד היום איש כל הישר בעיניו. ומה טעם לכלל עם העברות המצוות התלויות בארץ:

(יב) וּשְׁמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבְנִיתֶם וּעַבַדְתֶּם וְאִמְהַתִּיתֶם וְהָלֹךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וּנְחִלָה אִתְּכֶם:

יב וּתְחַדְדוּן קָדָם יי אֱלֹהֵינוּ אֶתְנוּ וּבְנִיתֶם וּעַבַדְתֶּם וְאִמְהַתִּיתֶם וְהָלֹךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וּנְחִלָה אִתְּכֶם:

(יג) הַשֹּׁמֵר לֹךְ פֶּן-תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ בְּכָל-מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

יג אֶסְתַּמֵּר לֹךְ דִּילְמָא תַּסַּק עֲלֻתְךָ בְּכָל אֶתְרָא דִּי תַּחֲזִי:

כס"י • הַשֹּׁמֵר לֹךְ • (ספרי) לִתֵּן "לֹא תַעֲשֶׂה" עַל הַדָּבָר. בְּכָל-מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה • אֲשֶׁר יַעֲלֶה בְּלִבְךָ, אָבָל אֶתְּהָ מִקְרִיב עַל פִּי נָבִיא, כְּגוֹן אֲלִיָּהוּ בְּהַר הַכְּרִמָּל.

(יד) כִּי אִם-בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ שֵׁם תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ וְשֵׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצֹוֹךְ:

יד אֵלֶּהֵן בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֲי יי בְּחַד מִן שְׁבָטֶיךָ תִּמְנָן תַּסַּק עֲלֻתְךָ וְתִמְנָן תַּעֲבֹד כָּל דִּי אָנֹכִי מִפְקָדֶיךָ:

כס"י • בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ • בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בְּנִימִין. וְלִמְעֻלָּה הוּא אוֹמֵר: "מִכָּל שְׁבָטֵיכֶם", הֵא פִּיצַד? כְּשֶׁקָּנָה דָּוִד אֶת הַגֵּרָן מֵאַרְוֵנָה הִיבֹסִי, גָּבַהּ הִזְהִיב מִכָּל הַשְּׁבָטִים, וּמִכָּל מָקוֹם הַגֵּרָן בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בְּנִימִין הָיָה.

(טו) רַק בְּכָל-אוֹת נִפְשֶׁךָ תִּזְבַּח וְאִכְלַת בָּשָׂר בְּכַרְפֶּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ בְּכָל-שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יִאֲכָלְנוּ בְּצִבִּי וּכְאֵיל:

טו לַחֲדוּד בְּכָל רַעוּת נִפְשֶׁךָ תִּכּוֹס וְתִיכּוֹל בְּשָׂרָא בְּכַרְפַּת דִּי אֱלֹהֶיךָ דִּי יִהְיֶה לְךָ בְּכָל קַרְוִיךָ מִסְּאָבָא וְדִכְיָא יִכְלֹנָה כְּבָשָׂר טָבִיא וְאֵילֵא:

כס"י • רַק בְּכָל-אוֹת נִפְשֶׁךָ • בְּמָה הַפְּתוּב מְדַבֵּר? אִם בְּבָשָׂר תַּאֲוָה, לְהַתִּירָה לָהֶם בְּלֹא הַקְּרִיבָה אִמּוּרִים, הֲרִי הוּא אִמּוּר בְּמָקוֹם אַחֵר: "כִּי יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וְגו', וְאִמְרַתְּ אִכְלָה בָּשָׂר וְגו'", בְּמָה זֶה מְדַבֵּר? בְּקִדְשִׁים שֶׁנִּפְלְּ בָּהֶם מוֹם, שִׁיפְדוּ וַיִּאֲכָלוּ בְּכָל מָקוֹם, יָכֹל יִפְדוּ עַל מוֹם עוֹבֵר? תִּלְמוּד לומר: "רק". תִּזְבַּח וְאִכְלַת • (בְּכוֹרוֹת טו. יבְמוֹת ג) אֵין לָךְ בָּהֶם הִתֵּר גִּיזָה וְחֵלֶב אֵלֹא אִכְלָה עַל יְדֵי זְבִיחָה. הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר • לִפִּי שֶׁבָּאוּ מִכָּת קִדְשִׁים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ויקרא י): "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל-טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", הַצֵּדֵק לְהַתִּיר בּוֹ שֶׁטָּמֵא וְטָהוֹר אוֹכְלִין בְּקַעֲרָה אַחַת. בְּצִבִּי וּכְאֵיל • שְׂאִין קָרְבָּן בֶּא מִהֶם. בְּצִבִּי וּכְאֵיל • לִפְטָרֵן מִן הַזֹּרֵעַ וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶה.

(טז) רַק הָדֶם לֹא תֹאכְלוּ עַל-הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכוּ בָּמִים:

טז לַחֲדוּד דְּמָא לֹא תִיכְלוּן עַל אֶרְעָא תִשְׁדַּגָּה כְּמִיָּא:

כס"י • רַק הָדֶם לֹא תֹאכְלוּ • אֵף עַל פִּי שְׂאִינֵי שְׂאִין לָךְ בּוֹ זְרִיקַת דָּם בְּמִזְבֵּחַ, לֹא תֹאכְלוּ. תִּשְׁפְּכוּ בָּמִים • לומר לָךְ שְׂאִין צָרִיךְ כְּסוּי. דָּבָר אַחֵר: הֲרִי הוּא כְּמִים, לְהַכְשִׁיר אֶת הַזֹּרְעִים (ספרי. חולין עד).

(יז) לֹא-תוֹכֵל לֵאכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֶׂר דִּגְגָךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ וּבִכּוֹרֶת בָּקָרְךָ וְצֹאנְךָ וְכָל-נִדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדְּר וְנִדְבַתֶּיךָ וְתִרְוַמַת יָדְךָ:

יז לִית לָךְ רִשּׁוֹ לְמִיכָל בְּקַרְוִיךָ מַעֲשֶׂר עֲבוּרְךָ חֲמִירָךָ וּמִשְׁחָךָ וּבִכּוֹרֵי תוֹרְךָ וְעִנְךָ וְכָל נִדְרְךָ דִּי תִדְּר וְנִדְבַתֶּיךָ וְאַפְרָשׁוֹת יָדְךָ:

כס"י • לֹא-תוֹכֵל • בֶּא הַפְּתוּב לִתֵּן "לֹא תַעֲשֶׂה" עַל הַדָּבָר. לֹא-תוֹכֵל • רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-קֶרְחָה אוֹמֵר: "יָכֹל אֶתְּהָ, אָבָל אֵינְךָ רִשְׁאִי". כִּי־צָא בּוֹ: (יהושע טו) "וְאֵת הִיבּוֹסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לֹא יָכֹלוּ בְּנֵי יְהוּדָה לְהוֹרִישָׁם", וְכֹלִים הָיוּ, אֵלֹא שְׂאִינֵן רִשְׁאִין, לִפִּי שִׁכְרַת לָהֶם אֲבָרְהָם בְּרִית כְּשֶׁלַּח מִהֶם מַעֲרַת הַמִּכְפָּלָה. וְלֹא יְבוֹסִים הָיוּ אֵלֹא חֲתִיִּים הָיוּ, אֵלֹא עַל שֵׁם הָעִיר שְׁשֻׁמָּה יְבוּס, כֶּךָ מִפְּרֵשׁ בְּפָרָקֵי דְרָבִי אֱלִיעֶזֶר (פ' לז), וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ה): "כִּי אִם-הִסִּירָךְ הָעוֹרִים וְהַפְּסָחִים", צוּרוֹת שֶׁכָּתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׁבוּעָה. וּבִכּוֹרֶת בָּקָרְךָ • אֲזִהָרָה לְכֹהֲנִים. וְתִרְוַמַת יָדְךָ • אֵלֹו הַבְּכוֹרִים.

שיעור יומי ליום שני כ"ה מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת ראה לא

יח אֱלֹהֵי קָדֶם יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּכְלֶנָּה בְּאַתְרָא דִּי
תִּרְעִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּה אַתָּה וּבְרַךְ וּבְרַתָּה וְעַבְדָּךָ
וְאַמְתָּךָ וְלֹאֵה דִּי קִרְוִיָּה וְתַחְדִּי קָדֶם יְיָ
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אוֹשְׁטוֹת יְדָךְ:

(יח) כִּי אִם-לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאַמְתְּךָ
וְהַלְוֵי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ וְשִׁמְחָתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל
מִשְׁלַח יְדָךְ:

הש"י • לפני ה' • לפני מן החומה. והלוי אשר בשעריך • אם אין לך לתת לו מחלקו, כגון מעשר
ראשון, תן לו מעשר עני! אין לך מעשר עני, הזמינהו על שלמך.

(יט) הַשְׁמֵר לְךָ פֶּן-תַּעֲזֹב אֶת-הַלְוִי כָּל-יְמֵיךָ
עַל-אַדְמָתְךָ: ׀

הש"י • השמר לך • לתן לא תעשה על הדבר. על-אדמתך • אבל בגולה, אינך מזוהר עליו יותר מעני
ישראל.

(כ) כִּי-יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
וְאַמְרָתָּ אֲכָלָה בָּשָׂר כִּי-תֵאֵוָה נַפְשְׁךָ לֵאכֹל בָּשָׂר
בְּכָל-אֹת נַפְשְׁךָ תֹאכַל בָּשָׂר:

הש"י • כי-ירחיב וגו' • (חולין פד) למדה תורה דרך ארץ שלא תאנה אדם לאכל בשר אלא מתוך רחבת ידים
ועשר. בכל-אות נפשך וגו' • (שם ט"ז) אבל במדבר נאסר להם בשר חלין אלא אם כן מקדישה ומקריבה
שלמים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר-שיחות חלק ד עמוד 1108 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הזהירות באכילה - שתהיה לשם שמים

בכל-אות נפשך תאכל בשר: . . רק חזק לבלתי אכל הדם (יב, כ - כג)

איתא בגמרא (חולין טז, ב): "רבי ישמעאל אומר, לא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאנה". דעד שנכנסו לארץ נאסר להם
בשר תאנה, ורק בשר קדשים היה מותר להם. מה-שאין-כן שנכנסו לארץ, התיר להם בשר תאנה.
ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

כששהו בני ישראל במדבר לא התעסקו עם ענינים גשמיים, וכל עסקיהם היה רק בלמוד התורה וכיוצא בזה, ואף כשאכלו בשר
היה זה רק בשר קדשים. אף שנכנסו לארץ, התחילו להתעסק עם ענינים גשמיים ולהעלותם לקדשה על-ידי העבודה ד"כל
מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו".

ועל-זה מזהיר הכתוב, שכשנכנסו לארץ ויתר להם - לא רק בשר קדשים שיש בזה מצוה, אלא גם - "בשר תאנה", אכילה שאין
בה מצוה, יש להזהר מאד "רק חזק לבלתי אכל הדם", ש"רתיחת הדמים" וחיות האדם לא תהיה ב"בשר" ובענינים הגשמיים,
אלא כל עסוקו בהם יהיה רק לשם שמים להעלותם לקדשה. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלזס, אברמוביץ

מחר בהרחקת המקום בלבד, שאם כן יהיו
אסורים יושבי ירושלים בבשר תאנה. אבל עם
כל ישראל ידבר ויאמר להם, כי כאשר ירחיב
השם את גבולכם ולא תהיו כלכם יושבים
סביב למשכן כאשר אתם היום במדבר, יהיה
לכם בשר החלין מחר, כי אי אפשר שתכלו
כלכם ממקום רחוק אל המקום אשר יבחר ה'
ותזבחו וזבחים שלמים כל מה שתאכלו:

מקום, ואז נבדיל שלש ערים, וכן עשה יהושע
(יהושע כ), ואחר כך אמר כי ירחיב ה' אלהיך
את גבולך כאשר נשבע לאבותיך, וזה ירמו
לעשרה עממין שנתנו לאברהם. אבל כאן
אמר "כאשר דבר לך", והם הגוים האלה
אשר ה' אלהיך נותן לך את ארצם, כי מיד
לאחר שכבשו וחלקו התיר להם בשר תאנה:
ואין טעם "כי ירחק ממך המקום" שיהיה

(כ) כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך. אין
טעם הרחבה זאת כמותה שיאמר (להלן
יט ח ט) ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך
ונספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה,
שאם כן לא היה בשר תאנה מחר בבואם
לארץ. אבל שם (להלן יט א) נאמר כי יכרית
ה' אלהיך את הגוים אשר ה' אלהיך נותן
לך את ארצם, והם שבעה הגוים שיזכיר בכל

כא ארי יתרחק מן אתרא די יתריעי יי
אלהך לאשראה שכתתה תמן ותכוס מתורף
ומענה די יתב יי לך קמא די פקדתך
ותיכול בקריתך בכל רעות נפשך:

(כא) כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
לְךָ בְּאֶשֶׁר צִוִּיתְךָ וְאָכַלְתָּ בִּשְׂעָרֶיךָ בְּכָל אוֹת נַפְשְׁךָ:

כ"ה"י כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם • ולא תוכל לבא ולעשות שלמים בכל יום, כמו עכשו שהמשכן הולך עמכם.
וזבחת וגו' בְּאֶשֶׁר צִוִּיתְךָ • (חולין כח) למדנו שיש צווי בזבחה היאך ישחוט, והן הלכות שחיטה שנאמר
למשה מסיני. רמב"ן

(כב) אַךְ בְּאֶשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצִּבִּי וְאֶת־הָאֵיל בֵּן הָאֲכָלָנוּ
הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יִחָדּוּ וְאֲכָלָנוּ:

כ"ה"י אַךְ בְּאֶשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצִּבִּי וגו' • אינך מזכיר לאכלן בטהרה; אי מה צבי ואיל חלפן מתר, אף חלין חלפן
מתר? תלמוד לומר: "אך". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מעבב בהם באכילת הבשר, וצוה מן הצבי
והאיל בעבור שאינם קרבים שנכסה את דמם
בעפר, וכן מן העוף בעבור שאין העוף קרב
לשלמים, ואם בן היה מחיב בבקר של בשר
תאנה שנכסה אותו או שנאכלנו עם הבשר
בנחירה, ולא יראה על פני השדה, כי ראוי
היה שינהא מתר לאכלו בפני עצמו ממה
שישפכנו על הארץ, שלא יזכור את זבחייהם
לשעירים אשר הם זונים אחריהם. על כן
אמר שיזבח הבקר והצאן ולא יאכל הדם עם
הבשר בנחירה או באבר מן החי, וישפך הדם
על הארץ ולא יחוש לו, אכל לא יאכלנו לא
בפני עצמו ולא עם הבשר. ומן השעם הזה
הצור להזכיר בן פעם אחת בבכור בעל
מום (להלן טו כג), מפני שהיה הדם מתחלה
למזבח, והצור עתה לומר כשהוא בעל מום
שלא ינהגו קדשה בדמו וגם לא הותר, אבל
ישפכנו פנים ולא יאכלנו:

והנראה בעיני בטעם הענין הזה, כי מתחלה
בהיותם במדבר ילל ישימו וישעירים
ירקדו שם, והיו כלם יוצאי מצרים הרגילים
בהם, אסר להראות הדם על פני השדה ולזבח
כלל רק לפני משכן ה', להרחיק אותם מן
החטא שהוא. אבל בבואם לארץ והצור להחזיר
בשר תאנה מפני ריחוק המקום, לא חשש
אם ישפך בביהם דם הבקר והצאן על הארץ,
אבל בדם החיה ועוף אשר יצוד בשדה ובבשר
והמנהג לשחוט שם ולהביאם שחוטין אל
הבית, השאיר המצוה באשר היתה להסות
דמם בעפר שלא יקריבו לשעירים:

ומדרש רבותינו (ספרי מב) ב"ר חזק חזק בבלתי
אכל הדם" ו"לא תאכלנו למען יטב
לך" (פסוק כח) מדרש יפה ונאות ללשון
הפיתוי, שהיו להוסיף אחריו מאד על בן הצור
לכל האזהרות האלה. וכל שכן שהצור להזכיר
אסורו אף על פי שלא הזכיר אסור החלב:

כי לא יזכיר רק האיכות, כענין שאתם אוכלין
הצבי והאיל תאכלו הבשר אשר תזכחו בכל
מקום, ולא אמר כל אשר יאכל בצבי ובאיל
יאכל בו. ולכך נפרש בכל מקום (להלן טו
כב) הטמא והטהור יחדו יאכלנו בצבי ובאיל,
ולא אמר בשום מקום "יאכלנו בצבי ובאיל"
בלבד, כדי שלא יראה גם החלב בכלל:

וטעם "אך" אזהרה, מפני כי מתחלה היה
אסור לאכל רק השלמים השחוטין
במשכן, ועתה כשהחזיר לשחוט ולאכל בשעריך
בכל ארץ נפשך, יהיה במשמע שיאכל אפלו
חלין וגם קדשים באשר בראשונה, שיקריבם
שם בבמה, ועל כן אמר והזהיר אך באשר
יאכל את הצבי ואת האיל בן תאכלנו, שלא
תקריב ממנו לא חלב ולא דם ולא תנהג בהם
דרך קדשים ולא תזהיר מהם הטמאים כלל:
והצור להזכיר (בפסוק טז) רק הדם לא
תאכלו, מפני טעמים רבים. כי

מתחלה אמר באסור הדם (ויקרא יז יא) ואני
נחתי לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם,
והיה במשמע הזה שהדם שאינו מכפר בבמה
לא יאסר, על כן הצור לאסור בבאור. אבל
בחלב לא הזכיר בן באסורו, ואין כל הקרב
מן האמורין אסור ולא כל שאינו קרב מתר,
באשר כתבתי במקומו (שם ג ט):

ועוד כי כיון שצוה בקאן ששחוט, והזהיר
שנאכל באיכות הצבי והאיל, היה
במשמע שנכסה הדם באשר צונו בצבי והאיל
(שם יז ג), ועל כל פנים הצור להחזיר ששפך
הדם פנים בלא פסוי, וזה טעם "על הארץ",
לא "בארץ" שיכסנו בעפר, וכיון שהצור
להזכיר הותר הדם, הקדים לכאר אסורו:
ועוד נתיירא הכתוב שלא ידונו בדם, בעבור
כי במדבר בעת שהיו כל הקדש וצאנם
שלמים היה הבשר אסור עד שזרקו הדם על
המזבח, כי כן הדין בקרבנות, והנה הדם

(כא) וטעם וזבחת וגו' באשר צויתך. על
דעת רבותינו (חולין כח), באשר
צויתך על פה מהלכה למשה מסיני, מלמד
שנצטוו משה על הנשט ועל הקנה ועל רב
אחד בעוף ועל רב שנים בבמה:

ודע כי שחיטה בלשון הקדש הוא הפרת
סימני הצואר, ואל תחוש בעבור שאמר
וישחטם במדבר (במדבר יד טז), כי היא
מליצה, שזבח אותם בצאן. והנה צוה בקרבנות
"וישחט" (ויקרא א ה) "וישחטו" (שמות יב

ו), שהוא בסימני הצואר:
והנה מתחלה צוה שיהיה כל מה שהם
אוכלים שלמים, והם שחוטים כמשפט
הקרבנות, ועתה כשבא להחזיר בשר החלין
אמר וזבחת מבקרך ומצאנך באשר צויתך
בהיותם קרבנות, ותאכל אותם חלין בכל
תאונת נפשך, לומר שיתירם חלין בכל מקום,
ובלבד שיהיו זבחינך באשר צוה מתחלה
בהיותם כלם קרבנות, וזהו פשוטו של מקרא
זה על הנכון:

ושמא רבותינו נתפנוו בזה כשאמרו בספרי
(ראה לט), באשר צויתך, מה קדשים
בשחיטה אף חלין בשחיטה. והנה מצות
השחיטה מפרשת בכאן, ומבארת מדברי
רבותינו בקבלה:

(כב) אך באשר יאכל את הצבי ואת האיל
בן תאכלנו. הוא כמו שיפרש הטמא
והטהור יחדו. כי מפני שצוה במדבר שלא
יאכלו בקר וצאן רק בזבחי שלמים, ומוזהר
בהם כי הנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים
אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה, אמר בקאן
שיאכל בכל ארץ נפשך וחלין, ושיאכלנו עם
הטמא בקצרה אחת באשר הם אוכלים במדבר
הצבי והאיל שאינו קרב על המזבח:
ואין טעם ב"כצבי ובאיל" שיאכל חלב
חלין באשר יאכל חלב הצבי והאיל.

שיעור יומי ליום שני כ"ה מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת ראה

לג
(בג) רק חֲזַק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ
כג לחוד תקף בדיל דלא למיכל דמא ארי
דמא הוא נפשא ולא תיכול נפשא עם
בשרא :

כד"י < רק חֲזַק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם • (ספרי) ממה שֶׁנֶּאֱמַר "חֲזַק", אֵתָּה לִמַּד שֶׁהָיוּ שְׂטוּפִים בְּדָם לֵאמֹר. לְפִיכָךְ הֶעֱרָךְ לומר "חֲזַק", דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי אומר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֵלָּא לְהוֹדִירָךְ וּלְלַמֶּדְךָ עַד כִּמָּה אֵתָּה צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק בַּמִּצְוֹת. אִם הַדָּם, שֶׁהוּא קָל לְהַשְׁמֵר מִמֶּנּוּ, שָׁאִין אָדָם מִתְאַוֶּה לוֹ, הֶעֱרָךְ לְחַזֵּק בְּאַזְהָרָתוֹ, קָל וְחֹמֶר לְשַׁאֵר מִצְוֹת. וְלֹא-תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם-הַבֶּשָׂר • (חולין קב. ספרי) אֲזַהֲרָה לְאַכְרֵי מִן הַחַיִּי.

(כד) לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל-הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ בַּמַּיִם:

כז"י < לֹא תֹאכְלֶנּוּ • (כריתות ד) אֲזַהֲרָה לְדָם הַתְּמַצִּית.

(כה) לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי-
כה לא תיכלנה בדיל דזייטב לך ולבניך
בתרף ארי תעבד דכשר קדם יי:
תַּעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

כז"י < לֹא תֹאכְלֶנּוּ • (חולין קלב) אֲזַהֲרָה לְדָם הָאֲכָרִים. לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וּגְו'. • (מכות כג) צֵא וּלְמַד מִתֵּן שְׂכָרְךָ שֶׁל מִצְוֹת: אִם הַדָּם, שֶׁנֶּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ, הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ זֹכֵה לוֹ וּלְבָנָיו אַחֲרָיו, קָל וְחֹמֶר לְגַזֵּל וְעֲרִיזוֹת, שֶׁנֶּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוֶּה לָהֶם.

(כו) רַק קִדְּשִׁיךָ אֲשֶׁר-יְהִי לָךְ וּגְדִרְיֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ
אל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה:
כו לחוד מעשר קודשיו דיהון לך וגדריך
תשול ותיטי לאתרא די יתריעי יי:

כז"י < רַק קִדְּשִׁיךָ • אֵף עַל פִּי שֶׁאֵתָּה מִתֵּר לְשַׁחֵט חֲלִין, לֹא הִתְרַתִּי לָךְ לְשַׁחֵט אֶת הַקִּדְּשִׁים וּלְאַכְלֵן בְּשַׁעֲרֶיךָ בְּלֹא הַקָּרְבָּה, אֵלָּא לְהִבְיֵאֵם לְבֵית הַבְּחִירָה.

(כז) וַעֲשִׂיתָ עֲלֵיתֶיךָ הַבֶּשֶׂר וְהָדָם עַל-מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְדָם-זִבְחֶיךָ יִשְׁפֹךְ עַל-מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבֶּשֶׂר תֹּאכַל:
כז ונתעבד עלותך בשרא ודמא על מדבחה
דיי אלהך ודם נכסת קודשיו לשתפך על
מדבחה דיי אלהך ובשרא תיכול:

כז"י < וַעֲשִׂיתָ עֲלֵיתֶיךָ • אִם עֲלוֹת הֵן, תֵּן הַבֶּשֶׂר וְהָדָם עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְאִם זִבְחֵי שְׁלָמִים הֵם, דָּם זִבְחֶיךָ יִשְׁפֹךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה, וְאַחֵר כֶּךָ: "וְהַבֶּשֶׂר תֹּאכַל"; וְעוֹד דִּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי): "רַק קִדְּשִׁיךָ", שֶׁבֹּא לְלַמֵּד עַל הַקִּדְּשִׁים שֶׁבַחֲוִין לְאַרְץ, וּלְלַמֵּד עַל הַתְּמִירוֹת וְעַל וְלָדוֹת קִדְּשִׁים שִׁקְרִיבוֹ.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַזֶּכֶר זֶה בִּסְפָר מוֹרָה הַנּוֹכָחִים (ג מו):
וְלֹא שִׁיָּהָה זֶה עָקֵר טַעַם אֲסוּר הַדָּם, כִּי
הַכָּתוּב מְפָרֵשׁ טַעַמֹּו כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ,
כְּאֲשֶׁר בִּסְדֵּר אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יז יא), אֲכָל
מִזָּה הָיוּ שְׂטוּפִים בּוֹ וּרְוִדִּין אַחֲרָיו מֵאֵד.
וְהַזָּה הָיוּ מִתְנַבְּאִים בּוֹ וּמְגִידִים עֲתִידוֹת. וְלִכְךָ
בָּא הַכָּתוּב וְהוֹדִיר שֶׁאִם יִשְׁמַע מֵאוֹכְלֵי הַדָּם
דְּבַר עֲתִיד, וּבֹא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֵל יִפְתָּה
לְכַבֵּד, אֲכָל יִחְזִיק בְּתַמָּתוֹ וּבִקְמוּנָתוֹ ה' וְאֵל
יֹאכַל מִן הַדָּם בְּשׁוּם עֲנִין, וְאֵל יִכְסֶּה הַמַּעֲשֶׂה
הַהוּא, מִדְּבָרֵיהֶם לֹא יִירָא וּמִפְּנֵיהֶם לֹא יִתֵּת
כִּי הֵבֵל הַמָּה מַעֲשֶׂה תַּעֲוִיעִים. הַזֶּהִיר בְּכָאן
כְּעִנִּין הַמִּזְכָּר בְּנִבְיָא הַשֶּׁקֶר מִפְּנֵי הַשְּׁעוּתָיו:

לְמִצְוֹת עֲשֶׂה, אֲכָל בַּמִּצְוָה אַחַת לֹא נִמְצָא
כֵּן, וְכֵּה צָרָךְ לְחֻזּוֹק בְּשֶׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה מִמִּצְוֹת
לֹא תַעֲשֶׂה אַחַת:
אֲכָל נִרְאֶה לִּי כִּי הַזֶּכֶר בֶּה חֻזּוֹק מִפְּנֵי הַעֲנִין
אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ דְּבָקוּ בְּדָם בְּמַצְרִים, כִּי הָיוּ
זִוְכָּהִים אֶת זִבְחֵיהֶם לְשַׁעֲרִים תְּמִיד, כְּמוֹ
שֶׁכָּתוּב (ויקרא יז ז) וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת
זִבְחֵיהֶם לְשַׁעֲרִים אֲשֶׁר הֵם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם,
וְכַתִּיב (להלן לב יז) יִזְבְּחוּ לַשְּׂדִים לֹא אֵלֶּה,
וְהִיתָה הַעֲבֹדָה הַהִיא בְּאֲכִילָה מִן הַדָּם, כִּי
הָיוּ מְקַבְּצִים הַדָּם לְשָׂדִים וְהֵם אוֹכְלִים עֲלָיו
וּמִמֶּנּוּ, כְּאֵלוֹ הֵם קְרוֹאִים לְשָׂדִים לְאַכֵּל עַל
שִׁלְחַן הַשְּׂדִים הֵם וּמִתְחַבְּרִים עִמָּהֶם, וְכִבְּר

וּבִקְאָתָם שֶׁדָּבַר רַבּוֹתֵינוּ זֶה מְסַפִּיק לְטַעַם רַבּוּי
הָאֲזַהָרוֹת שֶׁהַכָּתוּב מְזַהֵר מִמֶּנּוּ, אֲכָל
הַלְשׁוֹן שֶׁאָמַר "רַק חֲזַק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם"
אֵינוֹ מְתִישֵׁב לִי בְּכָל זֶה, כִּי מִה חֲזַק וְאִמָּץ
יֵשׁ בְּהַזְהָר מִן הַדָּם, וְהִרְאִי שִׁיאֲמַר לְחַקְרוֹ
"הַשְׁמַר לָךְ לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם". וּמִצִּינוֹ לְשׁוֹן
חֲזַק בַּמִּצְוֹת, שֶׁאָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא
לִיהוֹשֵׁעַ (יהושע א ז) רַק חֲזַק וְאִמָּץ מֵאֵד
לְשַׁמֵּר לַעֲשׂוֹת כָּכָל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּךְ מִשָּׁה
עֲבָדִי. וְכֵן אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל (שם כג ו)
וְחֻזְקָתָם מֵאֵד לְשַׁמֵּר וּלְעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַכְּתוּב
בִּסְפָר תּוֹרַת מֹשֶׁה, וְזֶה בַּמִּצְוֹת כִּלְוֹן,
וְ"לְשַׁמֵּר" יִרְמֹז לֹא תַעֲשֶׂה וְ"לַעֲשׂוֹת" יִרְמֹז

כח טר ותקבל ית פתגמא האלין די אנא
מפקדך בדיל דייטב לך ולבניך בתוך עד
עלם ארי מעבד דתמן ודכשר קדם יי
אלהך:

(כח) שְׁמֹר וּשְׁמַעְתָּ אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי
מֵצַוְךָ לַמַּעַן יִיטֵב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה
הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ם

כס"י • שְׁמֹר (ספרי) זו משנה, שאתה צריך לשמרה בבטנה, שלא תשכח, כענין שְׁנֹאֲמַר (משלי כב): "כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֶם
בבטנה", ואם שנית, אפשר שתשמע ותקיים. הָא כָּל שְׁאִינוּ בְּכָלֵל מִשְׁנָה, אִינוּ בְּכָלֵל מַעֲשֶׂה. אֵת כָּל־הַדְּבָרִים •
(שם) שְׁתֵּהא חֲבִיבָה עֲלֶיךָ מִצֹּה קִלָּה כְּמִצֹּה חֲמוּרָה. הַטּוֹב • בְּעֵינֵי הַשָּׁמַיִם. וְהַיָּשָׁר • בְּעֵינֵי אָדָם. רמב"ן

♦ יום שלישי כ"ו מנחם-אב ♦

כט ארי ושאי יי אלהך ית עממא די את
עלל לתמן לתרכא תהון מקדמך ומיתר
תהון ומיתב בארעהון:

(כט) כִּי־יִכְרִיתִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה בָּא־
שְׁמָה לִרְשֹׁת אוֹתָם מִפְּנֵיךָ וִירִשְׁתָּ אֹתָם וַיִּשְׁבְּתָּ
בְּאַרְצָם:

ל אסתמר לך דילמא תתקל בתריהון בטר
דישתצון מקדמך ודילמא תתבע לטענתהון
למימר אכדין פלחין עממא האלין ית
טענתהון ואעבד בן אף אנא:

(ל) הַשְׁמֹר לָךְ פֶּן־תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הַשְּׁמֹרִים מִפְּנֵיךָ
וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וַאֲעֲשֶׂה־בָּן גַּם־אֲנִי:

כס"י • פֶּן־תִּנְקַשׁ • אוּנְקָלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן מוֹקֵשׁ; וְאֲנִי אוֹמֵר שְׁלֹא חֵשׁ לְדַקְדֵּק בְּלִשׁוֹן, שְׁלֹא מִצִּינוּ נו"ן בְּלִשׁוֹן יוֹקֵשׁ,
וְאִפְלוּ לִיסוּד הַנוֹפֵל מִמֶּנּוּ, אֲבָל בְּלִשׁוֹן טְרוּף וְקִשְׁקוּשׁ מִצִּינוּ נו"ן: "וְאַרְכָּבְתָּהּ דָּא לְדָא נִקְשָׁן", וְאִף זֶה אֲנִי
אוֹמֵר: "פֶּן־תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם", פֶּן תִּטְרֹף אַחֲרֵיהֶם, לְהִיּוֹת כְּרוּף אַחֵר מַעֲשֵׂיהֶם. וְכֵן (תהלים קט): "נִינְקֵשׁ נוֹשָׁה
לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ", מְקַלֵּל אֶת הָרָשָׁע לְהִיּוֹת עָלָיו נוֹשֵׁים רַבִּים, וְיִהְיוּ מַחֲזִירִין וּמִתְנַקְשִׁין אַחֵר מִמוֹנֹ. אַחֲרֵי הַשְּׁמֹרִים
מִפְּנֵיךָ • אַחֵר שֶׁתִּרְאֶה שְׁאֲשֻׁמִּידִם מִפְּנֵיךָ, יֵשׁ לָךְ לְתֵת לֵב, מִפְּנֵי מַה נִּשְׁמְדוּ אֵלּוּ? מִפְּנֵי מַעֲשִׂים מְקַלְקָלִים שֶׁבִּידֵיהֶם.
אִף אַתָּה לֹא תַעֲשֶׂה כֵן, שְׁלֹא יָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁמִידוּךָ. אֵיכָה יַעֲבֹדוּ • לִפִּי שְׁלֹא עָנַשׁ עַל עֲבוּדָה זָרָה, אֲלֵא עַל
זְבוּחַ וְקִטּוֹר וְנִסּוּף וְהִשְׁתַּחֲוָּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות כב): "בְּלִתִּי לֵה' לְבַדּוֹ", דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים לְגִבְיָהּ, בָּא וְלִמְדוּךָ כָּאֵן
שְׁאֵם דְּרָכָה שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה לְעִבְדָה בְּדָבָר אַחֵר, כְּגוֹן פּוֹעֵר לַפְּעוֹר, וְזוֹרֵק אֶכָּן לְמַרְקוּלִים, זֶה הֵיא עֲבוּדָתוֹ, וְחִיב.
אֲבָל זְבוּחַ וְקִטּוֹר וְנִסּוּף וְהִשְׁתַּחֲוָּא, אִפְלוּ שְׁלֹא כְּדָרְכָה חִיב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 368)

וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם (יב, ל)

שְׁלֹא תִשְׁאֵל עַל דֶּרֶךְ עֲבוּדָתָה הֵיאָ אִף הֵיא (רמב"ם עבודה זרה ב, ב)

וְאִף עַל פִּי כֵן יֵשׁ חִיּוּב עַל בֵּית דִּין לִידַע דְּרָכֵי הָעֲבוּדוֹת, שְׂאִין סוֹקְלִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַד שִׂידְעוּ שְׂזָא הֵיא דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ (שם ג, ב).
וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּאֲשֶׁר בֵּית דִּין קוֹרִין סִפְרֵי עֲבוּדָה זָרָה כְּדִי לְבַעַר אֶת עוֹבְדֵיהָ מִן הָעוֹלָם, הִנֵּה בְּקִרְיָא זֶה עֲצֻמָּה מִבְּטָלִים וְשׁוֹלָלִים
אוֹתָהּ, וְזֹאת בְּאִמְצָעוֹת דְּרָגָתָם הַנְּעִלִית בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה. וְהֵינּוּ, שֶׁהַבְּטוּל אִינוּ רַק מִצַּד אֲמוּנָה, שְׁמַעַל הַשִּׁכָּל, אֲלֵא גַם מִצַּד הַשִּׁכָּל
עֲצֻמוֹ, הַבְּנֵת וְהַשְׁגַּת הַתּוֹרָה בְּדִרְגָּה נְעִלִית; וְכָךְ מְדַגְּשֶׁת אַחֲדוּת ה' (שְׁלִילַת עֲבוּדָה זָרָה) גַּם הֵיכָן שֵׁשׁ נִתְיַנֵּת מְקוֹם לְעֲבוּדָה
זָרָה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בזוס, אברמוביץ

דְּרָכָה שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה לְעִבְדָה בְּדָבָר אַחֵר
כְּגוֹן פּוֹעֵר לַפְּעוֹר וְזוֹרֵק אֶכָּן לְמַרְקוּלִים שְׁהֵיא
עֲבוּדָתוֹ חִיב, וְחִיב עַל זְבוּחַ וְקִטּוֹר וְנִסּוּף
וְהִשְׁתַּחֲוָּא אִפְלוּ שְׁלֹא כְּדָרְכָה, עַד כָּאֵן
לְשׁוֹנוֹ:

זֶה אִינוּ נִכּוֹן, כִּי הַכָּתוּב אוֹמֵר לֹא תַעֲשֶׂה
כֵּן לֵה' אֱלֹהֶיךָ, אִם כֵּן אֵינָה אֲזִיזָה
בְּעֲבוּדָה לֵאלֹהֵיהֶם, רַק שְׁלֹא לְעִבְדֵי הַשָּׁם

נִשְׁתַּמְדוּ אֵלּוּ מִפְּנֵי מַעֲשִׂים מְקַלְקָלִים
שֶׁבִּידֵיהֶם, אִף אַתָּה לֹא תַעֲשֶׂה כֵן, שְׁלֹא יָבֹאוּ
אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁמִידוּךָ, לְשׁוֹן רִש". וְאִם כֵּן יִהְיֶה
זֶה אֲזִיזָה וְהַתִּירָא מִלְּעִבְד עֲבוּדָה זָרָה. וְכֵן
כָּתוּב אֵיכָה יַעֲבֹדוּ, לִפִּי שְׁלֹא עָנַשׁ עַל עֲבוּדָה
זָרָה אֲלֵא עַל זְבוּחַ וְקִטּוֹר וְנִסּוּף וְהִשְׁתַּחֲוָּא,
כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות כב יט) בְּלִתִּי לֵה' לְבַדּוֹ,
דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים לְגִבְיָהּ. בָּא וְלִמְדוּךָ כָּאֵן שְׁאֵם

(כח) שְׁמֹר וּשְׁמַעְתָּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.
לֹא הַזְכִּיר כְּכָאֵן "חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים" או
"עֲדוּתֵי וּמִצְוֹתֵי". אֲבָל אָמַר "אֵת כָּל
הַדְּבָרִים" לְהַכְנִיס בְּשִׁמְרָה זֶה גַם הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר,
כַּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי בְּסֵדֶר וְאַתְחַנֵּן (לעיל ו יח):
(ל) הַשְׁמֹר לָךְ פֶּן תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי
הַשְּׁמֹרִים מִפְּנֵיךָ. אַחֵר שֶׁתִּרְאֶה
שְׁאֲשֻׁמִּידִם מִפְּנֵיךָ יֵשׁ לְתֵת לֵב מִפְּנֵי מַה

שיעור יומי ליום שלישי כ"ו מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום – יג – פרשת ראה

לא לא תעבד בן קדם יי אלהי ארי כל
דמרחק קדם יי די סני עבדו לטעותהו ארי
אף ית בניהו ונת בניהו יוקדין בנזרא
לטעותהו:

(לא) לא-תעשה בן ליהוה אלהיך כי כל-תועבת יהוה
אשר שגא עשו לאלהיהם כי גם את-בניהם ואת-
בניהם ישרפו באש לאלהיהם:

כס"א כי גם את-בניהם • (ספרי) 'גם', לרבות את אבותיהם ואמותיהם. אמר רבי עקיבא: 'אני ראיתי עובד כוכבים
שקפתי לאביו לפני פלבו ואכלו'.

א ית כל פתגמא די אנא מפקד יתכון יתה
תשרון למעבד לא תוספון עלוהי ולא
תמנעון מנה:

יג (א) את כל-הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו
תשמרו לעשות לא-תסר עליו ולא תגרע ממנו: פ

כס"ב את כל-הדבר • קלה כבדמורה. תשמרו לעשות • לתן 'לא תעשה' על 'עשה', האמורים בפרשה, שכל
'השמר', לשון 'לא תעשה' הוא, אלא שאין לוקין על 'השמר' של 'עשה'. לא-תסר עליו • (ספרי) חמשה טוטפות
בתפלין, חמשה מינין בלולב, ארבע ברכות בברכת כהנים.

ב ארי יקום בינך נביא או חלם חלמא ויתן
לך את או מופתא:

(ב) כי-יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות
או מופת:

כס"ג ונתן אליך אות • בשמים, כענין שנאמר בגדעון (שופטים ו): "ועשית לי אות", ואומר (שם): "יהי-נא חרב
אל-הגגה וגו'". או מופת • בארץ. [ספרים אחרים: ונתן אליך אות • בשמים, דכתיב (בראשית א): "ויהי לאתת
ולמועדים". או מופת • בארץ, דכתיב: "אם טל יהיה על-הגגה לבדה ועל כל-הארץ חרב], אף על פי כן "לא
תשמע לו", ואם תאמר: מפני-מה נותן לו הקדוש ברוך הוא מקשלה לעשות אות? "כי מנסה ה' אלהיהם
אתכם". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

בנפשות בקצת האנשים כח נבואי ידעו בו
עתידות, לא ידע האיש מאין יבא בו, אבל
יתבודד ויתבאר בו רוח לאמר ככה יהיה לעתיד
לבא בך דבר פלוני. ויקראו לו הפילוסופים
כה"ן, ולא ידעו סבת הענין אף הדבר נתאמת
לענין רואים. אולי הנפש בחדודה תדבק
בשכל הנבדל ותתפנן בו. והאיש הזה יקרא
"נביא" כי מתנבא הוא, ועל כן יבא האות
והמופת אשר יאמר אליך:

ונתן אליך אות או מופת. ענין "אות",
סימן על דבר שיהיה אחריו כן בדמיונו,
כענין שנאמר איש על דגלו באת (במדבר
ב ב), כי כשיבא הנביא ויאמר דבר פלוני
עתיד להיות לדמיון שיהיה כף יקרא אות,
כענין שנאמר (ישעיה ז יד) לכן יתן אדני
הוא לכם אות, שהאל עמנו, משם בן אשת
הנביא. והמלה נגזרת מן אהה (להלן לג ב).
והמופת יאמר על דבר מחדש שיעשה לפנינו
בשנוי טבעו של עולם, כענין שנאמר לדרש
המופת אשר יהיה בארץ (דח"ב לב לא),
ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש (יואל
ג ג). והיא מלה מקצרת מן מופלאת, כמו
שרית ישאל (דח"א יב לח). וישאילהו
הלשון לדרך שהוא חוץ מן המנהג, כמו
שנאמר (יחזקאל כד כד) והיה יחזקאל לקם

דם נקי, ואף כי להיות אכזרי על פרי בטן
לא ירחמו. ועל כן אמר (להלן יג א) את כל
הדבר אשר אנכי מצוה אתכם וגו', להזהיר
על מעשה הקרבנות ועבודת המקדש שלא
תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, וזה ענין הפרשה
הזאת באמת:
אבל רבותינו (סנהדרין ס): שלמדו מכאן
לעובד עבודה וזה פדורה שחייב עליה
לעולם אפלו פוער עצמו לפעור, מפני שהזכיר
הפסוק "אני יעבדו" ללמד כי תקרא עבודה
באיכות ההוא ויהיה בכלל ולא תעבדם (שמות
כ ה), אבל אם יזרק אבן לפעור, או אפלו
דרך כבוד שיקבד ויבדץ לפניו, אינו חייב
מיתה:

ועל דרך הפשט הזהיר בראש הסדר (לעיל
פסוק ד) "לא תעשון בן לה" אלהיכם"
לעבדו באלהי העמים על ההרים הרמים
בקרבתו, ועתה בפרשה הזאת הזהיר "לא
תעשה בן לה" אלהיך" לעבדו במקדשו
בעבודות שלהם:

(ב) כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום.
יקראנו הפסוק "נביא" על פי עצמו,
שיאמר הוא השם דבר עמי בהקצין ואני נביאו
שלוח לכם ששעשו בן:
ויתכן שירמז הפסוק למה שהוא אמת, כי

הנביא בעבודתם, כאשר נתן השעם כי כל
תועבת ה' אשר שגא עשו לאלהיהם וגו':
אבל פרוש הפרשה, כי עד הנה צוה עצמים
רבות כי בבואנו אל הארץ נעקר עבודה
זרה ומשמשיה ונאבד את שמם, וצוה שנעשה
זה מיד כאשר אנחנו יורשים אותם מיד,
ועתה אמר כי כאשר זכרית ה' הגוים ההם
מפנינו וישתפח שם עבודה זרה מן הארץ
ונשב בארצם לבטח, לא נחשב בלבנו הנה
הזכרית השם מפנינו עובדי אלהים אחרים
בעבור שהיו עושים כבוד בעבודה שלמה
למעשה יד אדם עץ ואבן, ואין ראוי לתת
כבודו לאחר ותהלתו לפסילים, כי כן אסר
זבוח וקטור ונסוד והשתחווא בלתי להשם
לכבוד, והנהוג במלכים כי המתהדר בכבודם
לתת עטרה בראשו או ללבש לבוש מלכות
בהם אחת דתו להמית, אם כן אעשה אני
לשם הנביא כאשר היו עושים הגוים
לאלהיהם וייטב לפני. לכן הזהיר, לא תעשה
כן, כי הדברים המתעבים לפניו היו עושים
לאלהיהם, ולא אסרם מפני המעשה שהיה
נכבד וראוי לעשותו לפני השם לבדו, רק
מפני הפגמה שהיתה בהם לעבד אלהות, כי
גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש
לאלהיהם, שהוא דבר מועב לפני השם לשפף

ג וַיִּתֵּי אֶתָּא וּמוֹפֶתָא דִּי מְלִיל עֲמָךְ לְמִימַר
נְהַךְ בְּתַר טַעֲוֹת עֲמִמָּא דִּי לֹא יִדְעָתְנוּ
וְנִפְלְחוּנוּ :

ד לֹא תִקְבֹּל לְפִתְגָמֵי נְבִיא הַהוּא אוֹ לְחֹלֶם
חֲלֻמָּא הַהוּא אֲרִי מְנַסֵּי יֵי אֱלֹהֵכֹן יִתְכוּן
לְמַדַּע הָאִיתִיכֹן רְחֵמִין יֵת יֵי אֱלֹהֵכֹן בְּכָל
לְפָכוֹן וּבְכָל נִפְשָׁכוֹן :

ה בְּתַר דְּחִלְתָּא דִּי אֱלֹהֵכֹן תִּהְיוּ וְיִתְהַ
תְּדַחֲלוּן וְיֵת פְּקוּדוֹהֵי תַּשְׁרוּן וּלְמִימָרָה
תִּקְבְּלוּן וּקְדֻמוֹהֵי תִּפְלְחוּן וּבְדַחֲלָתָה
תִּתְקַרְבוּן :

ו ז"ל וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ • תּוֹרַת מֹשֶׁה • וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ • בְּקוֹל הַנְּבִיאִים • וְאוֹתוֹ תַעֲבֹדוּ • בְּמִקְדָּשׁוֹ • וְבוֹ
תִּדְבְּקוּן • (סוטה יד) הַדְּבֵק בְּדַרְכָּיו : גָּמַל חֲסִדִּים, קִבֵּר מֵתִים, בָּקַר חוֹלִים ! כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק י"ד עמוד 53 עירךשט)

הַדְּבִקוֹת בְּדַרְכָּיו שֶׁל הַקֹּב"ה

אחרי יהוה אלהיכם גו' ובו תדבקון

הַדְּבֵק בְּדַרְכָּיו, גָּמַל חֲסִדִּים, קִבֵּר מֵתִים, בָּקַר חוֹלִים, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַקֹּב"ה (יג, ה. ובפירוש רש"י)
וְיֵשׁ לְבָאָר הַטַּעַם שֶׁדִּבְּרָא בְּ"קִבֵּר מֵתִים וּבָקַר חוֹלִים" נַעֲשִׂית הַהֲלִיכָה בְּדַרְכָּיו שֶׁל הַקֹּב"ה,
דְּהִנֵּה אִזְהֵרַת "וְבוֹ תִדְבְּקוּן" בָּאָה בְּסוּף כָּל הַצְּוִיִּים הַמְּנוּיִים בְּכַתוּב, וּבִינֵיהֶם גַּם "וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ", שְׁמֹרָה מוּבֵן שֶׁהַצְּוִי עַל
דְּבִקוֹת ז' הוּא בְּדָבָר שְׁחִיבּוֹ אֵינוֹ מִצְוָה בֵּין הַמִּצְוֹת, הֵינּוּ שְׁלוּלֵי הַצְּוִי "הַדְּבֵק בְּדַרְכָּיו" לֹא הִיָּה עוֹשֶׂהוּ מִצַּד צְוִי מִפְּרֶשׁ אַחֵר.
וְלִכּוֹן מִפְּרֶשׁ רִש"י "קִבֵּר מֵתִים בָּקַר חוֹלִים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַקֹּב"ה", כִּי רַק בְּדַבְּרִים אֵלוֹ אֵינוֹ מוֹצֵאִים שֶׁהַקֹּב"ה עָשָׂאָם בְּאִפְן שֶׁבְּדִגְמָתָם
גְּבִי הָאֵדָם לֹא הִיָּה מְחִיב לְגַמֵּל חֶסֶד זֶה מִצַּד מִצְוָה וְחִיּוּב:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

או שהוא גדול מכל האלהים לפניו ורוצה
שיעבדו אליו. והם ז"ל הוסיפו, כי אפלו
יאמר שיעבדו לעבודה זרה אפלו שעה אחת
בלבד, כגון שיאמרו עבדו לפעור היום הזה
בלבד ומצליחו בדבר פלוני, כי כן הוציא
לפני השם הנכבד, הוא חייב מיתה, וגם זה
הוא כפשוטו של מקרא:

והנה צוה הכתוב שלא נשמע למתנבא בשם
ה' לעבד עבודה זרה כלל, ולא נביט
באותות ובמופתים שיעשה, והזכיר השם
מפני שאנחנו נדענו מיציאת מצרים שהוא
מעשה ממש ולא חזיון ולא מראה כי לה'
הארץ והוא המחדש והחפץ והיכול ואין
אלהים מלבדו, ונדענו ממצמד הר סיני כי
הוא פנים בפנים צוה אותנו ללכת בדרך הזה
שלא נעבד לזולתו כלל, וכבודו לאחר לא נתן,
וזה טעם אשר צוה ה' אלהיך (פסוק ו). והנה
דבר סרה על השם, שלא צוהו ככה מעולם,
או סרה דבר על כבודו, שאין ראוי לעבד לאל
אחר:

(ד) וטעם כי מנסה ה' אלהיכם אתכם. לאמר
כי ענין המופת אשר בא והראוהו השם
לזה בחלומו או בכהנו רצון האלהים, היה
בו לנסותכם באהבתו. וכבר פירשתי (בראשית

שיאמר אני הנביא השלוח אליכם שמתעבדו
עבודה זרה פלונית וזה לכם האות כי למחר
יבא הארבה הקסיל והגזם, או יתן להם מופת
שישלף לפניהם משה ויהיה לתנין:
ובספרי אמר אות הוא מופת ומופת הוא
אות, אלא שדברה תורה בשתי
לשונות. אולי פונתם לומר, שאין חלוק בין
שניהם ואין הפרש ביניהם, ודי היה להזכיר
האחד, אלא שרצתה התורה להפליג בענין
לומר כל אות ואת שיתן אליך מכל אותות
שבעולם:

והאיש הזה שיקרא עצמו נביא ויצוה לעבד
עבודה זרה, על דרך הפשט נביא
העבודה זרה הוא שיאמר צלם פעור שלחני
אליכם שהוא האלהים וצוה שמעבדהו בכך
וכך, והוא שאמר בו הכתוב עוד (להלן יח
כ) ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת, כי
כל מתנבא בשם אלהים אחרים לעבד אותם
יתנבא כי הם לו לאלהיו, והזכירו שם עם
נביאי השקר:

אבל העולה בזה מדברי רבותינו (סנהדרין
צ.), כי זה הנביא הנזכר כבאן מתנבא
בשם ה', יאמר השם הנכבד שלחני שמתעבדו
לפעור, כי היה השתף עמו במעשה בראשית,

למופת, ואמר (שם פסוק כז) ותדבר ולא
תאמם עוד והיית להם למופת, כי מעשיו
פלא בעיני הרואים, כדרך ותפרד פלאים (איכה
א ט). וכן אתיא ותמהיא אתוהי כמה רבבין
ותמהוהי כמה תקיפין (דניאל ג לב לג),
האותות והמופתים, כי הפלא והתמה ענין
אחד:

והיו ביציאת מצרים אותות, והם הדברים
שיאמר להם מתחלה למחר יהיה האות
הזה (שמות ח יט), והיו שם מופתים שיעשו
בחדוש בלי שיעדימו להודיע בו, וכן מה
אות כי אעלה בית ה' (ישעיה לח כב) שיעדימו
להודיעו, ואמר באות שהוא בעצמו לדרש
המופת אשר היה בארץ, לדעת החדוש שהוא
אין נתחדש אצלם. וכן המטה אשר נהפך
לנחש קראו אות, כאשר הודיע בו לבני ישראל
(שמות ד יז), וקראו מופת כאשר עשאו לפני
פרעה לחדוש (שם פסוק כא):

וכן כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ונחף
שלוש שנים אות ומופת על מצרים ועל
כוש (ישעיה כ ג), כי היה בדבר אות מגיד
על מה שיאתה, ופלא במנהגו שללך הנביא
ככה:

אם כן "ונתן אליך אות או מופת", פרושו

שיעור יומי ליום שלישי כ"ו מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום – יג – פרשת ראה

בקור חולים - גם במצב שהקב"ה בא לבקר את אברהם, וכמו שפרש רש"י "וירא אליו - לבקר את החולה", עם היות שבנדאי כמה מאנשיו ורעיו באו לבקרו, וכמו ממרא - שהקב"ה נגלה אליו בחלקו, ובגיו ביתו של אברהם. קבר מתים - הכונה בפשטות לקבורת אהרן שנאמרה כבר בכתוב, שהיתה על-ידי הקב"ה, שהרי הסתלקותו היתה במערה, ובפסוק נאמר רק "ונמות אהרן שם בראש ההר (ומיד) ויגד משה ואלעזר" ולא נזכר שם כלום אודות קבורתו, כמו במרים שנאמר "ותקבר שם". אבל בפרשת עקב נאמר "ויקבר שם", ואם-כן על-כרחי שהקב"ה התעסק בקבורתו, אף שרבים מבגיו ישראל היו בודאי מוכנים להתעסק בזה. רמב"ן

(ו) והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר־סרה על־יהוה אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפדר מביט עבדים להדיחך מן־הדרך אשר צוה יהוה אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך: ס

רש"י • סרה • דבר המוסר מן העולם, שלא היה ולא נברא ולא צויתיו לדבר כן, דיטורנור"א בלע"ז (אבווענדונג). והפדר מביט עבדים • (ספרי) אפלו אין לו עליך אלא שפדאך, דיו.

(ו) כי יסיתך אחיך בן־אמך או־בנה או־בתך או אשת חיקך או רעה אשר כנפשה בפתר לאמר גלכה ונעברה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך:

רש"י • כי יסיתך • אין הסתה אלא גרוי, שנאמר (ש"ס כו): "אם ה' הסיתך בי", אמיתר"א בלע"ז (אן רייצען), שמיאיו לעשות כן. אחיך • מאב. בן־אמך • מאם (קידושין פ). חיקך • השוכנת בחיקך ומחוקה בך, אפיקט"א בלע"ז (אנהאנגענד), וכן (יחזקאל מג): "ומחיק הארץ", מיסוד התקוע בארץ. אשר כנפשה • זה אביך, פרש לך הכתוב את החביבין לך, קל וחמר לאחרים. בפתר • דבר הכתוב בהנה, שאין דברי מסית אלא בפתר, וכן שלמה הוא אומר (משלי ו): "כנפש־בערב יום, באישון לילה ואפלה". אשר לא ידעת אתה ואבתיך • דבר זה, גנאי גדול הוא לך, שאף האומות אין מניחין מה שמסרו להם אבותיהם, וזה אומר לך: 'עזב מה שמסרו לך אבותיך'.

(ח) מאלתי העמים אשר סביבתיכם הקרבים אליך או הרחקים ממך מקצה הארץ ועד־קצה הארץ:

רש"י • הקרבים אליך או הרחקים • (סנהדרין סא) למה פרט קרובים ורחוקים? אלא כף אמר הכתוב: מטיבן של קרובים, אתה למד טיבן של רחוקים, כשם שאין ממש בקרובים, כף אין ממש ברחוקים. מקצה הארץ • (ספרי) זו חמה ולבנה וצבא השמים, שהן מהלכים מסוף העולם ועד סופו.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עם הנביאים, האין פה נביא לה' ונדרשה את ה' מאותו (מ"ב ג יא), ויגד לנו ה' אלהיך את הדרך אשר גלף בה ואת הדבר אשר נצטו (ירמיה מב ג): ובספרי, אחרי ה' אלהיכם, זה ענין. והוא מה שפרשנו, שנשמע לקול אותותיו ונגלף אחרי צצתו. ואתו תיראו, שתאמינו כי הוא אשר בידו נפש כל חי ובידו להמית ולהחיות ופוקד עון ומשלים שכן. ואת מצותיו תשמרו, תורה משה: ובקולו תשמעו, לעשות כל מה שיצוה אותנו מלבד התורה, כמו שאמר שמואל

ונראה, שאם יתנבא בשם ה' לצוות מצוה שיחדש, כגון שהיה במקרא מגלה (מגילה יד). שאינו חביב מיתה, אלא שאין לנו לשמע אליו, דכתיב אלה המצוות (ויקרא כז לד) אין נביא ראשי לחדש בהם דבר מעתה. ואולי כיון שלא נאמין לו הנה הוא נביא ישקר, ומיתתו בחנק: (ה) אחרי ה' אלהיכם תלכו. היא מצוה שנגלף אחר צצתו וממנו לבדו נדרש כל נעלם ונשאל כל עתיד, כענין ותלך לדרש את ה' (בראשית כה כב). כי יבא אלי העם לדרש אלהים (שמות יח טו). וכן יעשו ישראל

כב א) כי הנסיון יקרא כן מצד המנסה, ואמר לדעת, שידע בפעל מה שהוא בכח וגלוי לפניו: והנה מצות כל הפרשה במתנבא לעבד עבודה נרה, אבל במתנבא בשם ה' לשנות בדברי התורה, ובותינו דרשו בו (סנהדרין צ). שאם בא לעקר דבר אחד מן התורה, כגון שיתיר החזיר או אחת מן העריות, כמשפט הזה יעשה לו. אבל אם יתיר זה לקצת הימים להוראת שעה, כגון אליהו בהר הפרקלי, אנו חביבים לשמע אליו ולעשות ככל אשר יצונו:

(ט) לֹא-תֹאכֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא-תַחֲסוּם עֵינֶיךָ עָלָיו
וְלֹא-תַחְמֹל וְלֹא-תִכְסֶה עָלָיו:

כ"י • לֹא-תֹאכֶה לוֹ (שם) לֹא תֹאכַל תֹּאב לוֹ, לֹא תֹאכְלֶנּוּ, לִפִּי שְׁנֹאֲמַר (ויקרא יט): "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ", אֵת זֶה לֹא תֹאכֶה. וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו • בְּהִתְחַנְנוּ עַל נַפְשׁוֹ לְמַחֵל לוֹ, לִפִּי שְׁנֹאֲמַר (שמות כג): "עֹזֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", לָזֶה לֹא תַעֲזֹב. וְלֹא תַחֲסוּם עֵינֶיךָ עָלָיו • לִפִּי שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל-דַּם רֵעֶךָ", עַל זֶה לֹא תַחֲסוּם. וְלֹא-תַחְמֹל • לֹא תַחַפֵּן בְּזִכּוֹתָיו. וְלֹא-תִכְסֶה עָלָיו • (ספרי) אִם אֶתָּה יוֹדֵעַ לוֹ חֻבָּה, אֵינְךָ רֹשֵׁאי לְשֹׁתֵק. רמב"ן

(י) כִּי הֵרֵג תִּהְיֶהנּוּ יָדְךָ תִּהְיֶה-כֹּף בְּרֹאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָדְךָ מִקְטֵל תִּקְטְלֶנּוּ יָדְךָ תִּהְיֶה בֹהַם בְּקַדְמִיתָא לְמִקְטֵלָה וְיָדָא דְכָל עַמָּא בְּבִתְרִיתָא:

כ"י • כִּי הֵרֵג תִּהְיֶהנּוּ (אם יצא מבית דין ופא, הסוברים לחובה), יצא מבית דין חייב, אל תחזירהו לזכות (ספרי). יָדְךָ תִּהְיֶה-כֹּף בְּרֹאשׁוֹנָה • מִצְוָה בִּיד הַנִּיסָת לְהַמִּיתוֹ. לֹא מֵת בִּידוֹ, יָמוּת בְּיַד אֲחֵרִים, שְׁנֹאֲמַר: "וְיָד כָּל הָעָם וְגו'".

(יא) וּסְקַלְתָּ בְּאֲבָנִים וּמָת כִּי בָקֵשׁ לְהַדִּיחַךָ מֵעַל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

(יב) וְכָל-יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ וְלֹא-יֹסְפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר
הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ: ם

(יג) כִּי-תִשְׁמַע בְּאַחַת עֲרִיד אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
לְשִׁבֹת שָׁם לֵאמֹר:

כ"י • לְשִׁבֹת שָׁם • (ספרי) פָּרַט לִירוּשָׁלַיִם, שְׁלֹא נִתְּנָה לְדִירָה. כִּי-תִשְׁמַע וְגו' לֵאמֹר • אוֹמְרִים כֵּן: "יֵצְאוּ וְגו'".

(יד) יֵצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי-בְלִיעַל מִקִּרְבְּךָ וַיִּדְיָחוּ אֶת-יֹשְׁבֵי
עִירָם לֵאמֹר נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא-
יָדַעְתָּם:

כ"י • אֲנָשִׁים • (סנהדרין פה) וְלֹא נָשִׁים. בְּנֵי-בְלִיעַל • (שם) בְּלִי עַל, שֶׁפָּרְקוּ עַל שֶׁל מְקוֹם. יֹשְׁבֵי עִירָם • וְלֹא יֹשְׁבֵי עִיר אֲחֵרָה. מִכָּאן אָמְרוּ: 'אֵין נַעֲשִׂית עִיר הַנִּבְחָת עַד שִׁידְיָחוּהָ אֲנָשִׁים, וְעַד שִׁיְהִי מְדִיחָהּ מִתּוֹכָה'.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

שְׁתוּדָה לוֹ לומר כֵּן אֲעֲשֶׂה, אֵלֶּךָ וְאֲעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה שְׁאֻמְרָת, וְהוּא חַיִּב מִיתָה בְּהוֹדָאתוֹ. וְכֵן דַּעַת אֲנֹקְלוֹס לֹא תִקְבַּל מִנֶּה. וְאֵלֶּי הַלְאוּן כְּמוֹ וְלֹא תִתְּנָה וְלֹא תַחְמֹד (לעיל ה יח), שְׁאֵם הַתְּאֵנָה בִּלְבַב עוֹבֵר בְּלֹא הִרְאָשׁוֹן, וְאִם הוֹסִיף לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר חֻשָּׁב עוֹבֵר גַּם בְּלֹא הַשִּׁנִּי:

וְלֹא תַחֲסוּם עֵינֶיךָ עָלָיו, לְרַחֵם עָלָיו שְׁלֹא יוֹמֵת. וְלֹא תַחְמֹל, עַל הַקּוֹרְבָה הַנּוֹכַחַת שִׁישׁ לוֹ עִמָּךְ, כְּעֵנִן שְׁנֹאֲמַר (מלאכי ג יז) כַּאֲשֶׁר יַחְמֹל אִישׁ עַל בְּנוֹ הָעוֹבֵד אוֹתוֹ: וְלֹא תִכְסֶה עָלָיו, מִהֲעִיד עָלָיו בְּבֵית דִּין. וּבִסְפָּרִי (ראה סח) לֹא תַחְמֹל לֹא

הַנְּבִיא מִפְּנֵי הָאוֹת וְהַמוֹפֵת לֹא נִעְבַר עַל עֲבוֹדַת ה' עֲבֹד דְּבָרִי, כִּי מִן ה' לְבַדּוֹ נִירָא וְלֹא מֵאֵל אֲחֵר, וְהַוִּסְיָה וּבִקּוּלוֹ תִשְׁמְעוּ: (ט) לֹא תֹאכֶה לוֹ. לֹא תֹאכַל תֹּאב לוֹ, וְלֹא תֹאכְלֶנּוּ, לִפִּי שְׁנֹאֲמַר (ויקרא יט יח) וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ, אֵת זֶה לֹא תֹאכֶה, לְשׁוֹן רַשִׁי מִסְפָּרִי (ראה סז). אַכְּל בְּגִמְרָא (סנהדרין סא): אָמְרוּ הָא אָבָה וְשִׁמְעָה חַיִּב. וְכֵן הַדָּבָר, כִּי אָבָה לְשׁוֹן רַצוֹן, וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעָה אֵל בְּלַעַם (להלן כג ו), לֹא רָצָה, לֹא אָבָה יָבָמִי (להלן כז), מִמָּה שְׁאֻמְרָא (שם) וְאִם לֹא יִחַפֵּץ: וְהִנֵּה לֹא תֹאכֶה לוֹ, בִּלְבַב, וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו,

(ש"א יג יג) נִסְקַלְתָּ לֹא שְׁמַרְתָּ אֵת מִצְוַת ה', וְהוּא מִה שֶׁפָּרַשׁ עוֹד (להלן יח טו) נְבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאֲחִיד כְּמוֹנֵי יָקִים לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמְעוּן, וְאָמַר (שם פסוק יט) וְהִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מִעֲמוֹ, שֶׁהוּא חַיִּב מִיתָה בִּידֵי שְׁמִים, וְכְמוֹ שֶׁכָּא בְּמִצְוַת הַנְּבִיא הַפְּנִי וּפְצַעֲנִי בְּדָבָר ה' (מ"א כ לה לו). וְכֵן אָמְרוּ בִּסְפָּרִי (ראה ס), וּבִקּוּלוֹ תִשְׁמְעוּ, בְּקוֹל נְבִיאָיו:

וְאוֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְכו' תִּדְבְּקוּן, כְּבִר פִּרְשִׁיתוּ (לעיל ו יג, יא כב). וְהִנֵּה כְּבִר נֹאֲמַר (לעיל ו יג) אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאוֹתוֹ תַעֲבֹד, אַכְּל הַחֲזִירוּ בְּכָאן, לְשִׁלָּל שְׁלֹא נִירָא מִדְּבָרִי

שיעור יומי ליום שלישי כ"ו מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום – יג – פרשת ראה לט

(טו) וְדַרְשֶׁת וְחִקְרַת וְשִׁאלַת הַיֵּטֵב וְהַנָּה אֶמֶת נִכּוֹן הַדָּבָר
נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבְּךָ:
כח"י • וְדַרְשֶׁת וְחִקְרַת וְשִׁאלַת הַיֵּטֵב • (סנהדרין מ) מִכָּאן לְמַדּו שְׁבַע חֲקִירוֹת, מִרְבּוּי הַמִּקְרָא כָּאן יֵשׁ ג': דְּרִישָׁה, וְחִקְרָה וְהִיטֵב; וְשִׁאלַת, אֵינּוּ מִן הַמִּנִּין, וּמִמֶּנּוּ לְמַדּו בְּדִיקוֹת. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דברים ט): "וְדַרְשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הַיֵּטֵב", וְעוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שם י): "וְדַרְשֶׁת הַיֵּטֵב", וְלְמַדּו: 'הַיֵּטֵב הַיֵּטֵב' לַגִּזְרָה שְׁוּה, לִיתֵן הָאֲמֹר שֶׁל זֶה בָּזָה. וּבִמְנָן

(טז) הִכָּה תִּכֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהוּא לְפִי־חֶרֶב הַחֹרֵם
אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חֶרֶב:
כח"י • הִכָּה תִּכֶּה • (ב"מ לא) אִם אֵינְךָ יָכֹל לְהַמִּיתָם בְּמִיתָה הַכְּתוּבָה בָּהֶם, הַמִּיתָם בְּאַחֲרֵת. רמב"ן

(יז) וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רַחֲבָהּ וְשִׂרְפָתָהּ בְּאֵשׁ
אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִיתָה תֵּל
עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד:
כח"י • לַה' אֱלֹהֶיךָ • לִשְׁמוֹ וּבִשְׁבִילּוֹ.

(יח) וְלֹא־יִדְבַק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֹרֵם לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה
מִחֲרוֹן אָפּוֹ וְנָתַן־לְךָ רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבֶּךָ בְּאִשֶּׁר נִשְׁפַּע
לְאַבְתִּיךָ:
כח"י • לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפּוֹ • (ספרי) שְׁכַל זְמַן שֶׁעֲבוּדָת כּוֹכָבִים בְּעוֹלָם, חֲרוֹן אָף בְּעוֹלָם.

(יט) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו
אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: ׀
יט אֵרִי תִקְבֹּל לְמִימְרָא דִּינִי אֱלֹהֶיךָ לְמִשְׁר יֵת
כָּל פְּקוּדוֹתֵי דִי אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין
לְמַעַבְד דְּכֶשֶׁר קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

תִּלְמַד עָלָיו זְכוֹת, וְלֹא תִכְסֶּה, אִם אֵתָה יוֹדֵעַ לוֹ חוֹבָה אֵינְךָ רָשָׁאי לְשַׁתֵּק. וְהַכֹּל טַעַם אֶחָד, כִּי הַכֹּסִי, מִן מִכְסֶּה פְּשָׁעֵיו (משלי כח יג), וְכִסָּה קְלוֹן (שם יב טז), הַשְׁתִּיקָה מִהֲגִיד. וְאָמַר וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כְּדָבָר הָרַע הַזֶּה, כִּי הוּא דָּבָר מְצוּי יַעֲשֶׂה תְּמִיד לוֹלֵי הַמִּשְׁפָּט, אֲכָל עֵינָן הַנִּבְיָא הַנּוֹכַח אֵינָנו בְּתִדְרוֹת:
(טו) וְדַרְשֶׁת וְחִקְרַת וְשִׁאלַת הַיֵּטֵב. הַדְּרִישָׁה וְהַחֲקִירָה מִפְּדִישֵׁן בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין מ). וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב זֶה בְּעִיר הַנִּדְחָת וּבְעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה וְלֹא הִזְכִּיר בֵּין הַנִּבְיָא הַנּוֹכַח כִּי הַנִּבְיָא מְפָרֵס עֲצֻמוֹ בְּאוֹתוֹתָיו וּבְמוֹפְתָיו, וּבְמִסִּית הַכְּתוּב יִדְבֵר עִם הַמוֹסֵת "כִּי הִרָג טַהֲרָגְנוּ", וְהוּא הִיוֹדֵעַ

וְעַד כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וְלֹא תַחֲמַל וְלֹא תִכְסֶּה עָלָיו", אֲכָל בְּעִיר הַנִּדְחָת וּבְעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה שֶׁהֵם מַעֲשִׂים מְגִיעִים אֵלֵינוּ בְּשִׁמּוּעָה, הִזְכִּיר בָּהֶם דְּרִישָׁה וְחִקְרָה. וְלֹא הִזְכִּיר לְהַזְכִּיר בֵּין בְּשִׁאָר חֲזָבִי מִיתוֹת, כִּי מִקָּל וְחוֹמֵר יִדְעֵה הַדָּבָר: וְאָמַר בְּעִדִּים זֻמָּמִים (להלן יט יח) וְדַרְשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הַיֵּטֵב, בְּעִבּוֹר שֶׁלָּא יוֹדֵעַ מִי מִשְׁתִּי הַכְּתוּב יֹאמֵר הָאֵמֶת בְּלִתי אַחֵר חֲקִירָה רַבָּה. וְלַעֲנֵן הַדִּין כָּלֵן לְמַדִּין זֶה מִזֶּה בְּגִזְרָה שְׁוּה, וּמִכָּלֵם יִצְאוּ לָנוּ שְׁבַע חֲקִירוֹת וּבְדִיקוֹת: (טז) הַחֹרֵם אֵתָה וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ. אֹתָהּ, הֵם אֲנָשִׁים הַנִּדְחִים, וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ, הַנָּשִׁים הַנִּזְכָּרוֹת אַחֵר הָאֲנָשִׁים. אֲכָל הַטֶּף שֶׁהֵם קְטָנִים בְּזָכָרִים וּבְנָקְבוֹת, אֵין מִמֵּיתִין אוֹתָן, וְכֵן אָמְרוּ בְּסִפְרֵי, חֲנָן אוֹמֵר לֹא יוֹמֵתוּ

אֲבוֹת עַל בָּנִים וְכו', וּבְעִיר הַנִּדְחָת הַכְּתוּב מְדַבֵּר:
אֲכָל בְּתוֹסֶפֶתָא שֶׁל מִסְכַּת סְנֵהֲדָרִין (פ"ד ה"א) נִחְלָקוּ בָּהּ, קִטְנֵי בְּנֵי אֲנָשִׁי עִיר הַנִּדְחָת שֶׁהוֹדְחוּ עִמָּה אֵין נִהְרָגִין, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר נִהְרָגִין. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא מַה אָנִי מְקַיֵּם וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבֶּךָ (פסוק יח), אִם לְרַחֵם עַל הַגְּדוֹלִים הָרִי כָּכָר נֶאֱמַר הַחֹרֵם אֹתָהּ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֵת בְּהֶמְתָּהּ, וּמַה אָנִי מְקַיֵּם וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבֶּךָ, אֵלוֹ קְטָנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכו'. וְהִנֵּה כָּל אֵלוֹ הַמִּצְוֹת בְּאוֹר מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹכָהּ (שמות כב יט) זֹכַח לְאֱלֹהִים יִחְרֹם, וְעַתָּה בְּאֵר הַחֹרֵם מַהוּ בְּמִדְיָחִים וּבְעוֹבְדִים:

♦ יום רביעי כ"ז מנחם-אב ♦

יד (א) בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא־
תְּשִׂימוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת:
 א בָּנִין אַתּוֹן קְדָם יי אֱלֹהִיכוֹן לֹא תִתְחַמְּמוֹן
 וְלֹא תִשְׁוִיוֹן מָרַט בֵּין עֵינֵיכוֹן עַל מִית:

ה"י לא תתגדדו • לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת, בדרך שהאמורים עושין, לפי שאתם בניו של מקום, ואתם ראויין להיות נאים ולא גידודים ומקרחים. **בין עיניכם •** אצל הפדחת, ובמקום אחר הוא אומר (ויקרא כא): "לא יקרחו קרחה בראשם", לעשות כל הראש בבין העינים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 295)

בנים אתם לה' אלקיכם (יד, א)

ידועה תורת הבעל שם טוב (כתר שם טוב - קה"ת - הוספות אות קלג), שכל יהודי יקר בעיני ה' כבן יחיד שנולד להוריו לעת זקנתם, ועוד יותר מקר. מובן אפוא, שגם כאשר הוא עוסק בענייני חליו, שאינם לפי כבודו של בן מלך, אסור לו לשכח שהוא בנו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. וכמבאר בחסידות, שאינו דומה מעלת השר - אפילו בהיותו בשביה - למעלת איש הדייט. רמב"ן

(ב) כִּי עַם קְדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבָךְ בָּחַר יְהוָה
לְהִיט לֹו לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאֲרֶמֶה: ס
 ב אַרִי עַם קְדִישׁ אַתָּה קְדָם יי אֱלֹהֶיךָ וּבָךְ
 אֲתַרְעִי יי לְמַהוֹי לַה לְעַם חֲבִיב מִכָּל
 עַמֻּמֵּי דִי עַל אֲפִי אֲרַעָא:

ה"י כי עם קדוש אתה • קדשת עצמך מאבותיך, ועוד: "ובך בחר ה'".

ג לא תיכול כל דמרחק:

(ג) לֹא תֹאכַל בְּלִיתְעֻבָּה:

ה"י **כל-תועבה •** (בכורות לד) כל שתעבתי לך, כגון: צרם אֶזֶן בכור כדי לשחטו במדינה, הרי דבר שתעבתי לך: "כל מום לא יהיה בו", ובא ולמד כאן, שלא ישחוט ויאכל על אותו המום. בשל בשר בחלב, הרי דבר שתעבתי לך, וזהו היר כאן על אכילתו. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורות בזוט, אברמוביץ

כא (ו), כל אכל תתעב נפשם (תהלים קז יח), כי המאכלים האסורים הנסים יולידו עובי ואטימות בנפש, כאשר הנפחתי במקומו (שמות כב ל). ועל בן אומר עוד (פסוק כ) כל עוף טהור תאכלו, להגיד כי אלה אשר אסר נתעבים והשאר טהורים ואינם נתעבים טהורה:

ובספרי אפרו רבי שמעון אומר כל עוף טהור תאכלו, אלו חגבים טהורים, וכל שרץ העוף (פסוק יט), אלו חגבים טמאים, ויפה אמר:

והנה טעם הכתוב כי הנזיר לאסור כל שרץ העוף והם ההולכים על ארבע, וזהו ואמר כל עוף טהור תאכלו, להחרי מהם אשר לו פרעם ממעל לרגליו הארבה והסלעם והחרגל והחגב, ולא השרץ לפרש זה שפיר הנזיר (ויקרא יא כא כב). אכל הנזיר בכלל דרך קצרה כל עוף טהור תאכלו, כלומר אלו הנזירים מאכלים נתעבים וישאר העופות למיניהם למריבתם תאכלו מהם כל טהור שלא אסרתיו:

יותר מן האב לבנו, לא תתגדדו על כל מה שיעשה, כי כל מה שיעשה לטוב הוא ואם לא תבינוהו, כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק יסמכו עליו, כי עם קדוש אתה, ואינך כשאר כל הגוים, על בן לא תעשה כמעשיהם:

ולפי דעתי כי טעם "עם קדוש" הבטחה בקיום הנפשות לפניו יתברך, יאמר מאחרי שאתה עם קדוש וסגלת ה' ולא ישא אלהים נפש, ותשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, אין ראוי לך להתגודד ולהקרח על נפש ואפלו ימות בנוער. ולא יאסר הכתוב הבכי, כי השבע יתעורר לבכות בפרוד האוהבים ונדודם אף בחיים. ומכאן סמך לרבתינו (מו"ק כז): באסרם להתאבל על נפש יותר מידא:

(ג) לֹא תֹאכַל בְּלִיתְעֻבָּה. הנה רצה להוסיף באור במאכלים האסורים, ולכך אמר "לא תאכל כל תועבה", להגיד כי כל הנאסרים נתעבים לנפש הטהורה. וענין כל תעוב, שנאה ומאוס, כענין כי נתעב דבר המלך (דהי"א

(א-ב) בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם. גם זו מצוה מבארת, שאמר בתורה (ויקרא

כא ה) בפניהם, לא יקרחו קרחה בראשם ובבשרם לא ישרטו שרצת, ועתה יבאר כי לא בעבור מעלת הכהנים בלבד שהנזיר שם שהם קדושים לאלהיהם צוה בהם זה, אכל כל העדה כלם קדושים וכלכם בנים לה' אלהיכם כמו הכהנים, אם בן השמור גם אתם במצוה הזאת כמותם. ועל דעת רבותינו בשניהם אינה אלא על המת:

ויתכן שהיתה המצוה הראשונה בפניהם לאמר שאם היה הכהן מקרח ומגדד איננו ראוי לעבודה, כמו שאמר (שם פסוק ו) ולא יחללו שם אלהיהם, והנה עבודתם מחללת, וכאן באר כי המצוה גם לישראל, והצרכו לשמיהם:

ורש"י כתב, לפי שאתם בניו של מקום אתם ראויים להיות נאים ולא גידודים ומקרחים. ואיננו נכון, שאם בן תהיה המצוה גם שלא על המת. ורבי אברהם אומר אחר שתדעו שאתם בנים לה' והוא אוהב אתכם

(ד) זאת הבהמה אשר תאכלו שור שנה בשנה ושה
 ודין בעירא דתיכלון תורין אמרין דרסלון
 וגדלן דעזין:
 עזים:

(ה) איל וצבי ויחמור ואקו ודישן ותאו וזמר:
 ה אילא וטביא ויחמורא ויעלא ורימא
 ותורבלא ודיצא:

פירש"י (ד-ט) זאת הבהמה וגו'. איל וצבי ויחמור • למדנו (ספרי. חולין עא) שהחיה בכלל בהמה, ולמדנו (חולין סג) שהבהמה וחיה טמאה מרבה מן הטוהרה, שבכל מקום פורט את המעט. ואקו • מתרגם: 'יעלא', (אייב לט) יעלי סלע, הוא אשטנבו"ק (ת"א חולין פ). ותאו • תורבל"א, (וכן פרש"י איוב ל"ט. ר"ה כו ב. וע"ע ברש"י חולין נט ב) תור היער. באל"א, יער בלשון ארמי.

(ו) וכל-בהמה מפרסת פרסה ושסעת לשם שתי פרסות
 מועלת גרה בבהמה אתה תאכלו:

רש"י • מפרסת • סדוקה, בתרגומו. פרסה • פלאנט"ה (פוסטזאהל). ושסעת • חלוקה בשתי צפרנים, שיש סדוקה ואינה חלוקה בצפרנים, והיא טמאה. בבהמה • (חולין טט) משמע מה שנמצא בבהמה, אכל! מכאן אמרו (שם ע"ד) שהשליל נתר בשחיטת אמו.

(ז) אך את-זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי
 הפרסה השסועה את-הגמל ואת-הארנבת ואת-השפן
 ביימעה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם
 לכם:

רש"י • השסועה • (גדה כד) בריה היא שיש לה שני גבין ושני שדראות; אמרו רבותינו: (חולין ס"ג) 'למה נשנו? בבהמות, מפני השסועה, ובעופות, מפני הראה, שלא נאמרו בתורת כהנים'.

(ח) ואת-החזיר ביימפריס פרסה הוא ולא גרה טמא הוא
 לכם מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו: ם

רש"י • ובנבלתם לא תגעו • (ת"כ) רבותינו פרשו: ברגל, שאדם חייב לטהר את עצמו ברגל. יכל יהיו מזוהרים בכל השנה? תלמוד לומר (ויקרא כא): "אמר אל הכהנים וגו'", ומה טמאת המת, חמורה, כהנים מזוהרים ואין ישראל מזוהרים, טמאת נבלה, קלה, לא כל שכן?!

(ט) את-זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר-לו סנפיר
 וקשקשת תאכלו:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ב"ב צפור טוהרה" שהצפור שלא קבלה טמאה מתרת, וטמאת המצורע לא תדבק בחיה, שאין בעלי חיים בבהמה ובעוף מקבלים טמאה בנוגעם במת או בשרץ, אבל השחוטה שראויה לקבל טמאה, ידבק בה ריח הטמאה הפורחת מן המצורע ואינה טוהרה, והיא בכלל תועבה, כי אכילתה נתעבת:

הממית שלא יזיק באוכליו:
 ולרבותינו עוד מדרשים (חולין סג): למה נשנו, בבהמה מפני השסועה, ובעופות מפני הראה. ועוד מדרש (ספרי צח, קדושין נז). בכל צפור טוהרה תאכלו, להחזיר משלחת של מצורע, וזה אשר לא תאכלו מהם, לאסור את השחוטה. קבלו בן לרמז

והנה כלל כל הנאסרים לנו שהם כלם תועבה. ולא הצריך לפרט אחרי בן השרצים וכל הרמש, כי דבר ידוע הוא שהתעב אותם נפש כל נקי דעת, אבל הנזכר סימני הבהמה והחיה והדגים והעופות והנבלה, להודיע שגם הם מתעבים לנפש. ולא הנזכר הטריפה, שאיננה תועבה, אבל נאסרה מפני הקרס או החלי

(י) וְכָל אֲשֶׁר אֵין-לּוֹ סִנְפִּיר וְקִשְׁקִשׁ לֹא תֹאכְלוּ טָמֵא
הוא לכם: ם

(יא) כָּל-צִפּוֹר טְהוֹר תֹּאכְלוּ:
כס"י ◀ כָּל-צִפּוֹר טְהוֹר תֹּאכְלוּ • (קידושין נז) לְהַתִּיר מִשְׁלַחַת שְׂבָמֶצְרַע.

(יב) וְזֶה אֲשֶׁר לֹא-תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעֹזְנִיהַ:
כס"י ◀ וְזֶה אֲשֶׁר לֹא-תֹאכְלוּ מֵהֶם • לְאַסֹּר אֶת הַשְּׁחוּטָה.

(יג) וְהִרְאָה וְאֶת-הָאִיָּה וְהִדִּיָּה לְמִינָהּ:
יג וּבֵת כִּנְפֵא וְטְרַפִּיתָא וְדִיָּתָא לְזִנְיָה:

כס"י ◀ וְהִרְאָה וְאֶת-הָאִיָּה וְגו' • הִיא רָאָה, הִיא אִיָּה, הִיא דִּיָּה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'רָאָה'? שְׂרֹאָה בְּיוֹתֵר. וְלָמָּה הִזְהִירָךְ בְּכָל שְׁמוֹתֶיהָ? שְׁלֹא לִיתֵן פֶּתַחֲוֹן פֶּה לְבַעַל דִּין לְחֻלְק, שְׁלֹא יִהְיֶה הָאוֹסֶרָה קוֹרָא אוֹתָהּ רָאָה, וְהִבָּא לְהַתִּיר, אוֹמֵר: 'זוֹ, דִּיָּה שְׁמָהּ, אוֹ אִיָּה שְׁמָהּ, וְזוֹ לֹא אָסַר הַכָּתוּב'. וּבְעוֹפּוֹת פֶּרֶט לֶךְ הַטְּמָאִים, לְלַמֵּד שֶׁהַעוֹפּוֹת הַטְּהוֹרִים מְרַבִּים עַל הַטְּמָאִים, לְפִיכָךְ פֶּרֶט אֶת הַמַּעֲט.

(יד) וְאֵת כָּל-עֶרְב לְמִינּוֹ:
יד וְיֵת כָּל עֶרְבָא לְזִנְיָה:

(טו) וְאֵת בֵּת הַיַּעֲנָה וְאֶת-הַתַּחֲמָם וְאֶת-הַשֹּׁחַף וְאֶת-הַנֶּגַץ לְמִינָהּ:
טו וְיֵת בֵּת גַּעְמִיתָא וְצִיצָא וְצִפּוֹר שְׁחִפָא וְנֶצֶא לְזִנְיָה:

(טז) אֶת-הַכּוֹס וְאֶת-הַיִּנְשׁוּף וְהַתְּנַשְׁמַת:
טז וְקִדְיָא וְקִפּוֹפָא וּבִבְתָא:

כס"י ◀ הַתְּנַשְׁמַת • קִלְב"א שוּרִי"ץ (פִּלְעֶדְרִימוֹיָה).

(יז) וְהַקָּאֵת וְאֶת-הַרְחֻמָּה וְאֶת-הַשֹּׁלֶךְ:
כס"י ◀ שֹׁלֶךְ • (חולין סג) הַשּׁוֹלָה דְּגִים מִן הַיָּם.

(יח) וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדּוֹכִיפֶת וְהַעֲטָלָף:
כס"י ◀ דּוֹכִיפֶת • הוּא תַרְנַגּוֹל הַבֶּר, וּבִלְע"ז הַרופ"א (וּוִידֵעָהאַפִּי), וְכַרְבָּלְתוֹ כְּפוּלָה.

(יט) וְכָל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֹאכְלוּ:
כס"י ◀ שֶׁרֶץ הָעוֹף • הֵם הַנְּמוּכִים הַרוֹחֲשִׁים עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן: זְבוּבִין, וְצִרְעִים וְחִגְבִּים טְמָאִים, הֵם קְרוּיִים 'שֶׁרֶץ'.

(כ) כָּל-עוֹף טְהוֹר תֹּאכְלוּ:
כ כָּל עוֹפָא דְכִי תִיכְלוּן:

כס"י ◀ כָּל-עוֹף טְהוֹר תֹּאכְלוּ • וְלֹא אֶת הַטָּמֵא, בָּא לִיתֵן 'עֲשֵׂה' עַל 'לֹא תַעֲשֵׂה', וְכֵן בְּהֶמָּה: אוֹתָהּ תֹאכְלוּ וְלֹא בְּהֶמָּה טְמָאָה, וְלֹא הִבָּא מִכָּלל 'עֲשֵׂה', 'עֲשֵׂה', לְעַבֵּר עֲלֵיהֶם בְּ'עֲשֵׂה' וְ'לֹא תַעֲשֵׂה'.

(כא) לֹא-תֹאכְלוּ כָּל-נִבְלָה לִגְר אֲשֶׁר-בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנָהּ וְאִכְלָהּ אוֹ מִכָּר לְנִכְרִי כִּי עִם קְדוֹשׁ אַתָּה לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלָב אָמוֹ: פ
כא לֹא תִיכְלוּן כָּל נִבְיָלָא לְתוֹתֵב עָרֵל דִּי כְּקִרְוִיָּה תִתְּנָהּ וְיִיכְלֶנָהּ אוֹ תִזְבְּנָהּ לְבֵר עַמְמִין אֲרִי עִם קְדִישׁ אַתְּ קָדֵם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תִיכּוֹל בִּשְׂר בַחֲלָב:

כז"י לגר אֲשֶׁר-בְּשַׁעְרֶיךָ. גר תושב, שקבל עליו שלא לעבד עבודה זרה ואוכל נבלות. פי עם קדוש אתה לה'. (ספרי) קדש את עצמך במתן לך, דברים המותרים ואחרים נוהגים בהם אסור, אל תתירם בפניהם. לא-תבשל גדי. (חולין קיג) שלש פעמים, פרט לחיה, ולעופות ולבהמה טמאה. לא-תבשל גדי וגו'. רמב"ן

♦ יום חמישי כ"ח מנחם-אב ♦

(כב) עֲשֵׂה הָעֵשׂוֹר אֶת כָּל-תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשְּׂדֵה שְׁנָה
כב עֲשֵׂא תַעֲשֹׂר ית כל עללת זרעך דיפוק
חקלא שתא בשתא:

שנה:

וכז"י עֲשֵׂה הָעֵשׂוֹר • (תנחומא) מה ענין זה אצל זה? אמר להם הקדוש ברוך הוא, לְיִשְׂרָאֵל: 'לא תגרמו לי לבשל גדיים של תבואה, עד שהן במעי אמותיהן, שאם אין אתם מעשירים מעשרות כראוי, כשהוא סמוך להתבשל, אני מוציא רוח קדים והיא משדפתן, שנגמר (מלכים ב כח): "וַיִּשְׂדַּפּהָ לִפְנֵי קָמָה", וכן לענין בכורים. שנה שנה • (ספרי) מכאן שאין מעשרין מן הקדש על הישן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת י"ג תמוז תש"ב – תורת מנחם התנועדות 1 עמ' 54)

עֲשֵׂה הָעֵשׂוֹר (יד, כב)

עֲשֵׂה בְּשִׁבִּיל שְׂתַתַּעֲשֹׂר (תענית ט, א)

מבאר בגמרא שם, שבמצות מעשר מתר לנסות את ה', אף דכתיב (ואתחנן ו, טז) לא תנסו את ה', וכמו שנגמור (מלאכי ג, י'): הביאו את כל המעשר אל בית האוצר. . . ובחנוני נא בזאת. . . אם לא אפתח לכם את ארבות השמים. וכן נפסק להלכה (טור י"ד הלכות צדקה סרמ"ז), שבכל דבר אסור לנסות את ה', חוץ מדבר זה. והנה הרמ"א שם הביא דעה שהדבר אמור רק במעשר. אבל הסכמת רב החורונים, וכן איתא בספר חסידים (סקמ"ד), שמותר לנסות את ה' גם בשאר צדקה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הארץ דגן, ופרי העץ תירוש ויצהר. ויקצר הכתוב שם, כי איננו מקום המצוה לחיב שיעשר, אבל הוא מצוה שיהיה המעשר קדש לה' עד שיפדה בתוספת חמש. אבל המצוה בתרומות ומעשרות בכל מקום הן דגן תירוש ויצהר:

ופרש דגן בלשון הקדש, חמשת המינין הנדונים בתבואה, ופרש תירוש, היין הקדש אשר לשיקו חקבים, ויצהר, השמן אשר בקו. ואין מין אחד בכל הנדונים ובכל פרות האילן חקבים מן התורה כלל לא בתרומות ולא במעשרות, ויש ברייתות שניות בתורת חקבים (בחקותי פרק יב ט) ובספרי (ראה קה) לאסמכתות והן מטעות. אבל הדבר המתבאר בגמרא מן התלמוד הבבלי (ברכות לו.) והירושלמי (חלה פ"ד ה"ד) ופשוטו של מקרא כן הוא, שאפלו זיתים וענבים מעשר שלקחם אינו מן התורה עד שיעשו תירוש ויצהר. ומהיה בזה נזהר, שכבר טעו בו מגדולי החקברים (עיין רמב"ם הלכות תרומות פ"ב ה"א):

וטעם שנה שנה. שיעשר אותו שתי שנים זו אחר זו, כן קבלת רבותינו (ר"ה יב:). ואחר כך (פסוק כח) פרש כי מקצה השלש שנים תוציא מעשר תבואתך של השנה ההיא ותאכילהו לעניים, לומר כי השנה השלישית של מעשר עני הוא. ואמר תוציא והנחת בשעריך, ללמד על הבעור, ושוב יבאר אותו בפרשת כי תכלה לעשר (להלן כו יב):

ופרש בטעם הפדיון אשר הזכיר שם, בעבור כי לפעמים יהיה המעשר הרבה, כי יברכך השם והדרך יהיה רב ממנו, וטוב לפדותו בכסף ולהעלות שם כסף הפדיון. ולא הזכיר החמש, שכבר הזכיר. וטעם היוצא השדה. וכל היוצא השדה, כאשר אמר מנצח הארץ מפרי העץ, וטעמו היוצא מן השדה: ואין הפונה ב"כל תבואת זרעך" שיעשר כל התבואה מכל אשר זרע, ולא כל היוצא מן השדה שנה שנה. אבל טעם הכתוב, שיעשר במינים המחקבים במעשר כל תבואתו וכל היוצא בקו מן השדה, זיהיר שלא יעשר מן הבא כדור מהם המקצת ויפטר לו המקצת, אבל יעשר בין המדות שזרע בין הנתוסף עליהם הכל באמונה. ואחר כך (פסוק כג) הזכיר המינים המחקבים להעשר, מעשר דגנך ותירשך ויצהרך. וכן יזכיר בכל מקום (לעיל יב יז) לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך וגו', וכן אמר בפרשת מתנות בקנה (במדבר יח יב) כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו לה', כי אלו בלבד הם החקבים בתרומה ובמעשרות מן התורה:

וכן מה שאמר הכתוב (ויקרא כז ל) וכל מעשר הארץ מנצח הארץ מפרי העץ לה' הוא, לא יצוה שיעשר כל זרע הארץ וכל פרי העץ, אבל טעמו כל אשר מעשר מנצח הארץ שהוא דגן, ומפרי העץ שהוא תירוש ויצהר, יהיה לה'. ובלשון הזה כתב רש"י (שם), מנצח

(כא) וטעם כי עם קדוש אתה לה' אלהיך. דבק עם לא תבשל גדי בחלב אמו. כי איננו מאכל נחשב, אבל יאסר אותו להיותנו קדושים במאכלים, או להיותנו קדושים שלא נהיה עם אכזרי לא ירחמו, שנחלב את האם ונוציא ממנה החלב שנבשל בו הבן. ואף על פי שכל בשר בחלב יגנס בלאו הזה, כי כל מינקת תקרא אם וכל יונק יקרא גדי, והוא דרך הבשול, והנה בכלם אכזריות:

וכתב רש"י לא תבשל גדי בחלב אמו, שלשה פעמים, פרט לחיה ולעופות ולבהמה טמאה. והמדרש הזה הוציא אותו (ספרי קג, וחולין קיג). ממלת גדי, אבל הלאו עצמו אחד לאסור אכילה ואחד לאסור הנאה ואחד לאסור בשול, וכן כתב הרב בסדר ואלה המשפטים (שמות כג יט):

(כב) עֲשֵׂה הָעֵשׂוֹר. גם זו מצוה שזכר, כי אמר (ויקרא כז ל) וכל מעשר הארץ מנצח הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש לה', ואמר (שם פסוק לא) ואם גאל גאל איש ממעשרו חמשיתו יסף עליו:

ואין זה מעשר הלויים, כי בו נאמר (במדבר יח לא) ואכלתם אותו בכל מקום, והוא חלין, ומה טעם לפדיונו. ועתה באר כי הוא חייב לעשר כל תבואת זרעך, שיאכל אותו הוא עצמו ובניו לפני השם למען תלמד ליראה את השם, כי הכהנים והשופטים העומדים שם לפני השם מורי התורה ולמדוהו יצאו יורוהו התורה והמצוות:

כג וְתִיכּוּל קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֲי
לְאַשְׁרָאָה שְׁכֵנְתָּהּ תִּמְן מַעֲשֵׂר עֲבוּרָךְ חֲמִירָךְ
וּמִשְׁחָךְ וּבִכּוּרֵי תוֹרְךָ וְעֵנֶךְ בְּדִיל דְּתִילֵךְ
לְמַדְחַל קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ כָּל יוֹמָיָא:

(בג) וְאַכְלֹתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשֹׁכֵן
שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשֵׂר דְּגָנְךָ תִּירֶשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבִכּוּרַת בָּקָרְךָ
וְצֹאנְךָ לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים:

כד"י ◀ וְאַכְלֹתָ וְגו' • זֶה מַעֲשֵׂר שְׁנִי, שֶׁכָּבֵד לְמַדְנֵנו לִיתֵן מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן לַלְוִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): "כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְגו'", וְנָתַן לָהֶם רְשׁוּת לֶאֱכֹלוֹ בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְאַכְלֹתֶם אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם"; עַל פְּרֻחָךְ זֶה מַעֲשֵׂר אַחֵר
הוא.

כד וְאֲרִי יִסְגִּי מִנֶּךָ אֲרִחָא אֲרִי לֹא תִכּוּל
לְמַשְׁלָה אֲרִי יִתְרַחֵק מִנֶּךָ אֲתֵרָא דִּי יִתְרַעֲי יְיָ
אֱלֹהֶיךָ לְאַשְׁרָאָה שְׁכֵנְתָּהּ תִּמְן אֲרִי וּבִרְכּוּךָ
יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

(כד) וְכִי־יִרְבֶּה מִמֶּךָ הֶדְרְךָ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאתוֹ כִּי־יִרְחַק
מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם כִּי
יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כד"י ◀ כִּי יִבְרַכְךָ • שֶׁתִּהְיֶה הַתְּבוּאָה מְרֻבָּה לְשֵׁאת.

כה וְתִתֵּן בְּכֶסֶף וּתְצוּר בְּכֶסֶף בִּידְךָ וְתִתֵּן
לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֲי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ:

(כה) וְנָתַתָּה בְּכֶסֶף וְצֹרֶת הַכֶּסֶף בִּידְךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:

כו וְתִתֵּן בְּכֶסֶף כָּל דִּי יִתְרַעֲי נִפְשָׁךְ בְּתוֹרִי
וּבִעֲנָא וּבְחֻמְרֵי חֲדַת וְעִתִּיק וּבְכָל דִּי
תִּשְׁאַלְנָךְ נִפְשָׁךְ וְתִיכּוּל תִּמְן קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ
וְתַחֲדִי אֶת וְאֶנֶשׁ בֵּיתְךָ:

(כו) וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכָל־אֲשֶׁר־תֵּאָוֶה נַפְשְׁךָ בִּבְקָר וּבְצֹאֵן
וּבִיָּין וּבִשְׂכָר וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נַפְשְׁךָ וְאַכְלֹתָ שָׁם
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׂמַּחְתָּ אֹתָהּ וּבִיתְךָ:

כז"י ◀ בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּאָוֶה נַפְשְׁךָ • כָּלֵל. בִּבְקָר וּבְצֹאֵן וּבִיָּין וּבִשְׂכָר • פְּרֹט. וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נַפְשְׁךָ • (ספרי.
ב"ק טז) חֲזֹר וְכָלֵל: מֵהַ פְּרֹט מִפְּרֹשׁ: יֶלֶד וְלִדּוֹת הָאָרֶץ, וְרֹאוּי לְמֹאכַל אָדָם וְכו'.

כז וְהִלּוּי אֲשֶׁר־בְּשַׁעְרֶיךָ לֹא תַעֲזֹבֵנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק
לֵה וְנִחְלָה עִמָּךְ:

(כז) וְהִלּוּי אֲשֶׁר־בְּשַׁעְרֶיךָ לֹא תַעֲזֹבֵנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק
וְנִחְלָה עִמָּךְ: ם

כז"י ◀ וְהִלּוּי וְגו' לֹא תַעֲזֹבֵנּוּ • מְלִיתֵן לוֹ מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן. כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ • (ספרי) יֵצְאוּ לָקֹט, שֶׁכָּתוּב,
וּפָאָה וְהַפְּקָר, שֶׁאֵף הוּא יֵשׁ לוֹ חֶלֶק עִמָּךְ בְּהֵן כְּמוֹךְ, וְאֵינֶן חִיבִין בְּמַעֲשֵׂר.

כח מִסּוּף תֵּלַת שָׁנִין תִּפְקֵי יָת כָּל מַעֲשֵׂר
עֲלִלְתָּךְ בְּשֵׁתָא הֵהִיא וְתַצְנַע בְּקִרְוֶיךָ:

(כח) מִקְצֶה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂר תְּבוּאֹתֶיךָ
בְּשָׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בְּשַׁעְרֶיךָ:

כז"י ◀ מִקְצֶה שְׁלֹשׁ שָׁנִים • בָּא וְלָמַד, שֶׁאִם הִשְׁקָה מַעֲשְׂרוֹתָיו שֶׁל שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה לְשִׁמְטָה, שֶׁיִּבְעָרֶם מִן
הַבֵּית בְּשִׁלִּישִׁית.

כט וְיִימִי לְוָאָה אֲרִי לֵית לָהּ חֶלֶק וְאַחֲסָנָא
עִמָּךְ וְגִיּוּרָא וְיִתְמָא וְאַרְמָלָא דִּי בְּקִרְוֶיךָ
וְיִיכָלוּ וְיִשְׁבְּעוּן בְּדִיל דִּי יִבְרַכְנָךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ
בְּכָל עוֹבְדֵי יָדְךָ דִּי תַעֲבִיד:

(כט) וּבָא הַלּוֹי כִּי אֵין־לוֹ חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ וְהִגֵּר וְהִיתָוֶם
וְהֵאֱלַמְנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְאַכְלוּ וְשִׁבְּעוּ לְמַעַן יִבְרַכְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: ם

כז"י ◀ וּבָא הַלּוֹי • וְיִטַּל מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן. וְהִגֵּר וְהִיתָוֶם • וְיִטַּלוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי, שֶׁהוּא שֶׁל עֲנִי שֶׁל שָׁנָה זוֹ, וְלֹא
תֵּאֱכְלֵנּוּ אֹתָהּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּדֶרֶךְ שְׁנִיזְקָתָהּ לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים. וְאַכְלוּ וְשִׁבְּעוּ • תֵּן לָהֶם כְּדֵי שְׂבִיעָה,
מִכָּאן אָמְרוּ: 'אֵין פּוֹחַתִּין לְעֲנִי בְּגֵרָן וְכו'.' וְאִתָּהּ הוֹלֵךְ לִירוּשָׁלַיִם בְּמַעֲשֵׂר שֶׁל שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה שֶׁהִשְׁתִּיָּה,
וּמִתְנַדָּה: (דברים כז) "בַּעֲרֹתִי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ (שם) ב"כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר".

♦ יום שישי כ"ט מנחם-אב ♦

א מסוף שבע שנים תעבד שמטתא :

טו (א) מקץ שבע-שנים תעשה שמטה:

ז"י • מקץ שבע-שנים • יכל שבע שנים לכל מלך ומלך? תלמוד לומר: "קרבן שנת השבע", ואם אתה אומר שבע שנים לכל מלך ומלך להלוות כל אחד ואחד, היא קרבה? הא למדת שבע שנים למנן השמטות. רמב"ן

ב ודין פתגם שמטתא דתשמיט כל גבר מרי רשו די ירשי בחברה לא יתבע מן חברה ומן אחוהי ארי קרא שמטתא קדם יי:

(ב) וזה דבר השמטה שמוט כל-בעל משה ירו אשר ישה ברעהו לא-יגש את-רעהו ואת-אחיו פי-קרא שמטה ליהוה:

ז"י • שמוט כל-בעל משה ירו • שמיט את ירו של כל בעל משה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

השמטה" רק שנת השבתון השנה היתה שהיא שמטה לה, וכן "שנת היובל", ורבתינו עצמם דקדקו בכך שאמרו (ערכין כד): מי כתיב בשנת היובל משנת היובל כתיב, שנה שאחר היובל:

אבל כך אני אומר, כי תקן והסוף יאמרו בכתוב על אחרית כל דבר, ופעמים הם בו ופעמים אחריו חוץ ממנו. ומקצה אחיו (בראשית מז ב), מקצה בחובת (שמות כו ד), ומקצתם יעמדו לפני המלך (דניאל א ה), מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו (מ"א ו כד), כלם אחרית בדבר המספר ממנו והוא בתוכו. קץ כל בשר בא לפני (בראשית ו יג), ובא עד קצו ואין עוד לו (דניאל יא מה), בא הקץ (יחזקאל ז ב), קץ בא (שם פסוק ו), כלם תכלית הדבר הנזכר, והוא אחריו שנקצץ ונחתך. וכן הענין בלשון הסוף, טוב ללכת אל בית אבל וגו' באשר הוא סוף כל האדם (קהלת ז ב), אחריו שפבר מת, ספו תמו מן בלהות (תהלים עג יט), את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף (קהלת ג יא), במעשה עצמו, ובבלשון (ב"ב יג): כדי עמוד בתחלתו וכדי הקץ בסופו:

ויהיה פרוש הכתוב, מתכלית שבע שנים בחשבון שנת השמטה בחג הסוכות הבא אחר השבע תעשה הקהל. ואלא יראה להם שיהיו שבע שנים למנן אחר, הנזכר שיהיו השבע בזמן השמטה, וכן כי אקח מועד (תהלים עה ג), זמן, וכן כל המועדים זמנים. והנה הקץ הנה אחר המספר כאשר פרש "בחג הסוכות", ו"מקץ שבע שנים תעשה שמטה" מכלל המספר, ולא הצריך להאריך ולבאר זה, שפבר פרש ששנת השבע היא שנת השמטה, ויהיה קץ רחב בשמטת כל השנה, כמו שפרשתי על דרך הפשט: ויתכן לומר כי הכתוב מונה תחלת שנה מחג

שנים "מתכלית", יאמר בכאן מתכלית שבע שנים תעשה שמטה, ושם יאמר בו גם כן כאשר תכלית שבע שנים במועד שנת השמטה תעשה הקהל:

ועל דרך הפשט יראה לי כי לשון הכתוב כפשוטו הוא ברור ומתקן, כי קץ הוא סוף, וכן תרגומו, והמספרים וכל דבר יש להן ראש וסוף, וראשם וסופם בהם, ותאמר בעשרות כי האחד ראש המספר והעשירי סופו, אם כן "קץ שבע שנים" שנת השבע, שהוא סוף המספר ההוא. ובשמטת הארץ הכתוב מדבר כאשר פרשתי למעלה:

וטעם "מקץ", כמו כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה (שמות כה יט), והנה הוא כמו בקץ שבע שנים תעשה שתשבת בו. וכן מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לו ויבדד שש שנים (ירמיה לו יד), פרושו בשנה השביעית שהוא סוף המספר, והוא דומה לכתוב שבתורה (שמות כא ב) ובשביעית יצא לחפשי חנם, וכן ובשנה השביעית תשלחו חפשי מעמך (להלן פסוק יב), כי בעבור שאמר "ויעבדך שש שנים" לא הצריך לפרש רק כי בשנת השביעית יפטר:

והנה על דרך הנה, היה נראה כי פרוש הכתוב האחר (להלן לא י) מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות, שיהיה כמו כן בשנת הקץ בחג הסוכות, בראש אותו השנה שנאסרו בה לחרש ולזרע שהיא שנת השמטה. אבל לא נוכל לומר כן, כי רבתינו (סוטה מא.) קבלו וראו שהיה ההקלה בחג הסוכות של השנה השמינית, היא השנה שאחר השמטה. ועל כן אמרו המפרשים, כי פרוש "במועד שנת השמטה" במועד השנה הראשונה של מנן השמטה:

וזה איננו נכון, כי לא תקרא בכתוב "שנת

ומדרש חכמים (בתנחומא ראה יח) בלשון עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר, עשר שלא תתחסר, רמז למפרשי ימים להוציא אחד מעשרה לעמלי תורה:

(א-ב) מקץ שבע שנים תעשה שמטה. הנכון בעיני, שיהיה על שנת השבע עצמה, שנעשה אותה שמטה בחרש ובקציר, כמו שאמר (שמות כג יא) והשביעית תשמטנה ונטשתה. וזה טעם "תעשה שמטה" שתשבת, כדרך לעשות את יום השבת (לעיל ה טו). וקצר באסור הנזירה והזמירה שפבר הנזכר בבאור (ויקרא כה ד), אבל הוסיף לבאר כי היא שמטה לה, גם בהשמט קספים. וזה טעם כי קרא שמטה לה, שהיא שבת לה, וכל המעשים ישובתו, וכבר נזכר יום שנה (שם שם ב):

וטעם "מקץ", אמר רבי אברהם בתחלת השנה, וכן אמרו המדקדקים כלם, כי הראש והסוף יקראו קצה, שכל דבר יש לו שתי קצוות, ובענין שכתוב מן הקצה אל הקצה (שמות כו כח), על שני קצותיו (שם כה יט), על ארבע קצותיו (שם כו ד). ואין דבריהם נכונים אצלי, כי ראש שבע שנים הוא השנה הראשונה והוא הקצה שנקרא בהם ראש, ואלו אמר הכתוב "מקץ השנה השביעית" היה דברם נכון:

ועל דעת רבתינו (ספרי קב) "מקץ" בסוף השבע, ולא ידבר הכתוב אלא בשמיטת קספים, יאמר מסוף כל שבע שנים הנמנים לכם תעשו שמטה שישמט כל בעל משה ירו, ולכך אמרו (ערכין כח): שאין שביעית משמטת אלא בסופה. וכן לדעתם (שם), מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות, בסוף השבע, אלא שהקץ הנזכר בכאן הוא מזי, והקץ הנזכר שם מלג, שהרי פרש במועד שנת השמטה בחג הסוכות. והנה טעם

(א) אֶת־הַנֶּכְרִי תִגַּשׁ וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אֲחִיךָ תִשָּׁמֵט
יִדְּךָ: רמב"ן

(ד) אֲפֹם כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֲבִיּוֹן כִּי־בָרֶךְ יִבְרַכְךָ יְהוָה
בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן־לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ:

כ"י אֲפֹם כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֲבִיּוֹן • וְלִהְיוֹן הוּא אוֹמֵר: "כִּי לֹא יִתְדַל אֲבִיּוֹן"? אֲלֹא בְּזִמָּן שְׂאֲתֶם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ
שֶׁל מְקוֹם, אֲבִיּוֹנִים בְּאַחֲרִים וְלֹא בְכֶם, וּכְשֶׁאֵין אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, אֲבִיּוֹנִים בְּכֶם. אֲבִיּוֹן, דֵּל מַעֲנִי,
וְלִשׁוֹן 'אֲבִיּוֹן' שֶׁהוּא תָּאֵב לְכָל דָּבָר.

(ה) רַק אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם:

כ"י רַק אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע • אִז לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיּוֹן. שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע • שְׁמַע קַמְעָא, מְשִׁיעִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה.

(ו) כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֶךָ בְּאֲשֶׁר דִּבַּרְלָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם
רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמִשְׁלַת בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא
יִמְשְׁלוּ: ם

כ"י אֲשֶׁר דִּבַּרְלָךְ • וְהִיכֵן דָּבָר? (דברים כח) "בְּרוּךְ אַתָּה בְּעִיר". וְהַעֲבַטְתָּ • כָּל לִשׁוֹן הַלְוָה, כְּשֶׁנוֹפֵל עַל הַמְלוֹה
נוֹפֵל בְּלִשׁוֹן מַפְעִיל, כְּגוֹן: "וְהַלְוִית", "וְהַעֲבַטְתָּ", וְאִם הִיךְ אוֹמֵר "וְעַבְטָתָּ", הִיךְ נוֹפֵל עַל הַלְוָה, כְּמוֹ "וְלִוִית".
וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם • יָכַל שֶׁתֵּהָא לְוָה מְזָה וּמְלוֹה לְזָה? תִּלְמוּד לומֵר: "וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט". וּמִשְׁלַת בְּגוֹיִם רַבִּים • יָכַל
עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אַחֲרֵים מוֹשְׁלִים עָלֶיךָ? תִּלְמוּד לומֵר: "וּבְךָ לֹא יִמְשְׁלוּ".

(ז) כִּי־יְהוָה בְּךָ אֲבִיּוֹן מֵאַחַד אֲחִיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאֶרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא תֹאמַץ אֶת־לִבְּךָ וְלֹא
תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיּוֹן:

כ"י כִּי־יְהוָה בְּךָ אֲבִיּוֹן • הַתָּאֵב תָּאֵב, קוֹדֵם. מֵאַחַד אֲחִיךָ • אֲחִיךָ מֵאֲכִיךָ קוֹדֵם לְאֲחִיךָ מֵאֲמֶךָ. שְׁעָרֶיךָ • עֲנִי
עֵירָךְ קוֹדֵם לְעֲנִי עִיר אַחֲרָת. לֹא תֹאמַץ • יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמֵּצֵטֵעַר אִם יִתֵּן אִם לֹא יִתֵּן, לְכָךְ נֹאמֵר: "לֹא תֹאמַץ";

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

עֲשֵׂה, וְלֹאֲחִיךָ לֹא תִשִּׁיף, זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה,
וְהוּא כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁנוּ מִצְוַת עֲשֵׂה בְּאֲחִיךָ, וְכָךְ
פִּרְשׁ שָׁם רַש"י, לֹא שִׁיחֶיךָ מִצְוָה לְהַלּוֹת
לְנֶכְרִי בְּרִבִּית קָלָל, וְכֵן מוֹכַח בְּגִמְרָא בְּפֶרֶק
אִיזוֹהוּ נֶשֶׁף (ב"מ ע:):
וְהִרְבֵּי רַבִּי מֹשֶׁה (הל' מלוה ולוה פ"א ה"ב
וּשְׁם פ"ה ה"א) עֲשֵׂאָן שְׁמִיחָן מִצְוֹת
מִמֶּשׁ, לְנִגְשׁ אֶת הַנֶּכְרִי וְלְהַלּוֹתוֹ בְּרִבִּית, טַעַם
בְּלִשׁוֹן הִיךְ הַשְּׁנוּי בְּסִפְרִי. וְשָׁם הוּא מוֹרְגֵל
בְּמִקְוֵמוֹת רַבִּים, כָּל עוֹף טְהוֹר תֹּאכְלוּ, מִצְוַת
עֲשֵׂה, כָּל שְׂרָץ הַעוֹף, מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְכֵן
הַזְכִּירוּ בְּסִפְרָא (שְׁמִינִי פִּרְשֵׁה ג א). וּבְסִפְרֵי
(רֹאה צו) זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, מִצְוַת
עֲשֵׂה. וְדָבָר בְּרוּר הוּא:

שְׁמִטָּה", יִרְמֹז כִּי בְּסוֹף הַשָּׁבַע תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה
יֹתֵר מִן הַהִתְחַלָּה. וְרִצּוֹנִים בְּקֶץ הַזֶּה, חוּץ
מִמֶּנּוּ. וְכֹכֵל אָדָם לְתַעֲבַח חוּבוֹ בְּיוֹם הָאֲחִירוֹן
שֶׁל שָׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְלֹא תִשְׁמַט עַד הַלֵּילָה,
שָׁכָךְ מִצְוֵנוּ בְּתוֹסֶפֶתָא (שְׁבִיעִית ח יא)
שְׁכוֹתְבִין פְּרוּזִבּוּל עֵרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי
שְׁבִיעִית:

(ג) אֶת הַנֶּכְרִי תִגַּשׁ. זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, לִשׁוֹן
רַש"י מִסְפָּרִי (רֹאה קל). וּפְרוּשׁוֹ מִצְוַת
עֲשֵׂה בְּאֲחִיךָ, הַנֶּכְרִי תִגַּשׁ וְלֹא אֲחִיךָ, וְלֹא
שָׁכָא מִקְלָל עֲשֵׂה עֲשֵׂה. וְלִפִּי שְׁשִׁינּוּ שָׁם (סִפְרֵי
קכט) לֹא יִגַּשׁ, לִתֵּן עָלָיו לֹא תַעֲשֶׂה, חֲרוּז וְשִׁנּוּ
אֶת הַנֶּכְרִי תִגַּשׁ זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, לומֵר שְׁעוֹבֵר
עָלָיו בְּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. וְכָךְ אֲמָרוּ שָׁם (סִפְרֵי
תצא קכט) לְנֶכְרִי תִשִּׁיף (לִהְיוֹן כֹּג כֹּא), מִצְוַת

הַסְכּוֹת, כְּמוֹ שְׁאֵמֵר (שְׁמוֹת לד כב) וְחֵג הָאֶסִּיף
תְּקוּפַת הַשָּׁנָה, וְאֵמֵר (שֶׁם כג טז) וְחֵג הָאֶסִּיף
בְּצֵאת הַשָּׁנָה, וְאֵם כֵּן יִהְיֶה "מִקֵּץ שָׁבַע שָׁנִים"
בְּסוֹף חוּץ מִמֶּנּוּ בְּסִמּוּךְ. וְאֵמֵר "בְּמוֹעֵד שָׁנַת
הַשְּׁמִטָּה", לְהִיּוֹת חֲשׁבוֹן הַשָּׁבַע בְּשְׁמִטוֹת כְּמוֹ
שֶׁפִּרְשְׁתִּי, לֹא שֶׁתִּגִּיעַ הַשְּׁמִטָּה עַד הַחֵג הַזֶּה:
וְרִאִיתִי לְאֶחָד מִן הַמַּחֲבִירִים שֶׁכְּתֹב, מִלְּמַד
שְׁמוּסִיפִים מַחֲל עַל הַקִּדָּשׁ, וְהַשְּׁמִטָּה
הִתְהַ נִּהְיָת עַד חֵג הַסְכּוֹת שֶׁל שָׁנָה שְׁמִינִית.
וְזֶה דָּבָר מְכֻרָה בְּתִלְמוּד (ר"ה יב:) בְּרִאיוֹת
בְּרוּרוֹת שְׁאִינְנוּ אֶמֶת:

וְאֶפְשָׁר לומֵר כִּי מֵה שְׁאֵמֵר רְבוּתֵינוּ בְּ"מִקֵּץ
שָׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה" שְׁאִין
מִשְׁמַטָּת כִּסְפִּים אֲלֹא בְּסוֹפָה, שֶׁהוּא מוֹדָשׁ
מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אֵמֵר "הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית תַּעֲשֶׂה

שיעור יומי ליום שישי כ"ט מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - טו - פרשת ראה
יש לך אדם שפושט את ידו וקופצה, לך נאמר: "ולא תקפץ". מאחיד האביון • אם לא תתן לו, סופך להיות
אחיו של אביון.

(ח) כִּי־פָתַח תִּפְתָּח אֶת־יָדְךָ לָוִי וְהַעֲבַטְתָּ עַבְיָתָם דִּי
מַחֲסָרוֹ אֲשֶׁר יַחֲסֹר לוֹ:

כ"ט פתח תפתח • אפלו כמה פעמים. כִּי־פָתַח תִּפְתָּח • הרי כִּי משמש בלשון אלא. וְהַעֲבַטְתָּ עַבְיָתָם •
אם לא רצה במתנה, תן לו בהלוואה. דִּי מַחֲסָרוֹ • ואי אתה מצוה להעשירו. אֲשֶׁר יַחֲסֹר לוֹ • אפלו סוס לרכב
עליו ועבד לרוץ לפניו. לוֹ • (כתובות סו) זו אשה, וכן הוא אומר (בראשית ב): "אעשה לו עזר כנגדו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות חלק ל"ד עמוד 82 ואילך)

נתון תתן - אפילו מאה פעמים

כִּי־פָתַח תִּפְתָּח אֶת־יָדְךָ לָוִי . . . נָתַן תִּתֵּן לוֹ
פתוח תפתח - אפילו כמה פעמים. נתון תתן - אפילו מאה פעמים (טו, ח - י. רש"י)
יש לענן מדוע על הפסוק הא' פרש רש"י דמלמדנו לפתח אפילו כמה פעמים, ולא כמו שפרש "נתון תתן" שהוא אפילו מאה
פעמים?

ויש לומר בפשטות:
הפסוק "פתוח תפתח" בא בהמשך לפסוק שלפניו "לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך גו'" ולאחריה ממש "כי פתוח
תפתח", דמדבר על פתיחת הלב בנתינת הצדקה שתהיה בסבר פנים יפות וכיוצא בזה.
אך בפסוק השני מדבר על נתינת הצדקה בפעל, שאם פש"קרבה שנת השבע . . ורעה עינך באחיד האביון ולא תתן לו" - "נתון
תתן לו".

ועל-פי זה מובן טעם השנוי בפרוש רש"י, כי רק על נתינה בפעל אפשר לצוות שתהיה אפילו מאה פעמים, אבל על פתיחת
הלב (שהיא רגש שבלב) קשה לצוות שיפתח את לבו מאה פעמים! וקל-להבין.

(ט) הַשְׁמַר לָךְ פְּנֵי־יְהוָה דְּבָר עַם־לִבְבְּךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר
קִרְבָּה שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאֶחִיךָ
הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֱלֹהֵי הָוָה וְהָיָה בְּךָ
חַטָּא:

כ"ט וְקָרָא עָלֶיךָ • (ספרי) יכל מצוה? תלמוד לומר (דברים כד): "ולא יקרא". וְהָיָה בְּךָ חַטָּא • מפל מקום, אפלו
לא יקרא. אם בן למה נאמר: "וְקָרָא עָלֶיךָ"? ממהר אני ליפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא.

(י) נָתַן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יִרַע לִבְבְּךָ בְּתִתֵּן לוֹ כִּי בְּגִלְלִי
הַדָּבָר הַזֶּה יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל
מַשְׁלַח יָדְךָ:

כ"ט נָתַן תִּתֵּן לוֹ • אפלו מאה פעמים. לוֹ • בינו ובינך. כִּי בְּגִלְלִי הַדָּבָר • אפלו אמרת ליתן, אתה נוטל
שכר האמירה עם שכר המעשה.

(יא) כִּי לֹא־יִחַדֵּל אֲבִיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־פִּנְי אֲנֹכִי מִצִּוְךָ
לֵאמֹר פָּתַח תִּפְתָּח אֶת־יָדְךָ לְאֶחִיךָ לְעֵנֶיךָ וּלְאֲבִינֶךָ
בְּאַרְצֶךָ: ם

יא ארי לא יפסוק מסבנא מגו ארעא על פן
אנא מפקדך למימר מפתח תפתח ית ידך
לאחורף לענך ולמסבנך בארעך:

חש"י • על-בן • (שם) מפני בן. לאמר • (ספרי) עצה לטובתך אני משיאך. לאחיה לעניך • לאיזה אח? לעני. לעניך • ביו"ד אחד, לשון עני אחד הוא, אבל ענייך בשני יודי"ן, שני עניים. רמב"ן

(יב) פיימכר לך אחיה העברי או העבריה ועבדך שש
שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך:
יב ארי יזבן לך אחיה בר ישראל או בת
ישראל ויפלהנך שית שנין ובשנת
שביעית תפטרנה בר חורין מעמך:

חש"י • פיימכר לך • (קידושין יד) על ידי אחרים, שמכרוהו בית דין בגנותו הכתוב מדבר, והרי כבר נאמר (שמות כא):
"כי תקנה עבד עברי, ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר? אלא מפני שני דברים שנתחדשו כאן: אחד, שכתוב
"או העבריה", אף היא תצא בשש, ולא שמכרה בית דין, שאין האשה נמכרת בגנותה, שנאמר: "בגנותו",
ולא 'בגנותה', אלא בקטנה שמכרה אביה; ולמד כאן שאם יצאו שש שנים קדם שתביא סימנין, תצא. ועוד
חדש כאן: "העניק תעניק". רמב"ן

(יג) וכי-תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם:
יד העניק תעניק לו מצאנך ומגנך ומיקבך אשר
ברכך יהוה אלהיך תתן-לו:
יג וארי תפטרנה בר חורין מעמך לא
תפטרנה ריקנות:
יד אפרשא תפרש לה מענך ומאדנך
וממעצרתך די יברכך יי אלהיך תתן לה:

חש"י • העניק תעניק • לשון עדי, בגבה ובמראית העין. דבר שיהא נכר שהטיבת לו. ויש מפרשים לשון הטענה
על צוארו. מצאנך ומגנך ומיקבך • כל אין לי אלא אלו בלבד? תלמוד לומר: "אשר ברכך", מכל מה
שברכך בוראך. ולמה נאמרו אלו? מה אלו מיחדים שהם בכלל ברכה, אף כל שהוא בכלל ברכה. יצאו פירות.
ולמדו רבותינו במסכת קדושין בגזרה שנה כמה נותן לו מכל מין ומין.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטרשיחות חלק כ"ד עמוד 87 ואילך)

העניקה – חלק משחרור העבד

העניק תעניק לו . . וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים

העניקתי לך ושיניתי לך, אף אתה העניק לו ושינה לו; מה במצרים נתתי לך ברחב יד, אף אתה תתן לו ברחב יד (טו, יז-טו, ובספרי)
יש לענין: א. מצות העניקה היא על האדון, ומדוע לשון הספרי הוא "העניקתי ושיניתי" דמורה שהקב"ה העניק (כלומר גרם
שהמצרים יתנו כלי כסף כו'), ולא המצרים שהיו האדון. ב. עבד הנמכר לעוֹבֵד פוכבים-ומזלות אינו בכלל העניקה, ואיך אפשר
לומר על הרכוש שקבלו בני ישראל במצרים - גדר העניקה?
ויש לבאר בזה:

במצות העניקה ישנם ב' חלקים (א) נתינת האדון - בתור הכרת הטוב לעבד עבור עבודתו. (ב) קבלת העבד - ההנאה והתועלת
של העבד מהמתנה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ולאכילך בארצך. כאומר לאחיה העני ולכל
אביוני ארצך, כי בעבור שהמצנה לישאל
יזכיר אחיה, ויצטרף לפרש אחיה וכל אביוני
ארצך לצוות על כלל ישראל, ומדכשו (ספרי
קמב) להקדים הקדם:

(יב) והזכיר כי עוד יש שמטה לעבד, בשנה
השביעית שלו, כי גם השמטה ההיא
כשמשנה הנזכרת. והכל לזכר ימות עולם
כאשר רמזתי במקומו (ויקרא כה ב), ושם
נרמז כי והיה לך עבד עולם (להלן בפסוק
יז) כפשוטו. והחזיר המצנה הזאת לבאר בה
ענין העניקה:

זה, בעבור שהבטיח שלא יהיה בהם אביון
בשקמם כל המצנה, אמר אבל ידעתי כי לא
יהיו כל הדורות כל ימי עולם, כלם שומרים
כל המצנה, עד שלא נצטרף כלל לצוות על
האביון, כי אולי בקצת הימים ימצא אביון,
ואני מצוה עליו אם ימצא. ואמר "מקרב
הארץ", לרמוז על כל הישוב, כי ההבטחה
שלא יהיה בנו אביון בארץ אשר ה' אלהינו
נותן לנו נחלה אם נקים שם כל המצוות,
ועתה אמר כי יתכן שימצא אביון באחד מן
הימים ובאחד מן המקומות אשר תשב בה,
כי טעם "בארצך" כטעם בכל מושבותיכם
(במדבר לה כט), בארץ ובחוצה לארץ: וטעם

(יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ.
מפרשים אמרו שלא יחדל האביון
מקרב הארץ באחד מכל הזמנים, כי לעולם
יהיה אביון בארץ, שגלוי היה לפניו שלא
יעשו מה שאמר להם, כי לא יהיה בך
אביון אם שמע תשמע בקול ה' אלהיך
לשמר לעשות את כל המצנה. ואינו נכון
לדעתי, כי התורה תרמו כמה שעתיד להיות,
אבל לא יתנבא עליהם בפרוש שלא יקמו
התורה ויצוה מצוה לעולם, וחלילה, רק
בדרך אזהרה יזכיר הדבר:
והנכון שיאמר שלא יחדל אביון, שיהיה
נמנע שלא ימצא עוד לעולם. והזכיר

והחלוק ביניהם: נתינת האדון קשורה למצבו הקודם - הפרת הטוב עבור עבודתו כעבד; מה-שאינו-כן קבלת העבד קשורה לחירותו והיא מהנה פרט וחלק משחרורו, אשר בד בבד עם יציאתו הוא מקבל מתנות, הפך הענין דעבדות, כי אם חרות ורחב יד.

והנה בפסוק "וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדה ה' אלקיך, על כן אנכי מצוך גו'" מדגיש ענין השני בהענקה, שלמות שחרור העבד, דכמו שבני ישראל היו עבדים והקב"ה שחררם לגמרי, כן מחיבים הם בשחרור עבדיהם.

ובהיות שאין המדבר כאן על חיוב הנתינה שעל האדון אלא לגבי שלמות השחרור שבהענקה, אינו נוגע אצל מי היה עבד לפני-זה, וכן אינו נוגע מי נותן המתנה, דגם בקבלת המתנה מאדם אחר מרגיש העבד במצב של חרות.

(טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדה יהוה אלהיך על-כֵּן אנכי מצוך את-הדבר הזה היום:
טו ותדבר ארי עבדא הויטא בארעא דמצרים ופרקו יי אלהיך על כן אנא מפקדך ית פתגמא הדין יומא דין:

כז"י וזכרת כי עבד היית • והענקתי ושינתי לך מבזת מצרים ובזת הים, אף אתה הענק ושינה לו.

(טז) והיה כייאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת-ביתך בייטוב לו עמך:
טז ויהי ארי יימר לך לא אפוק מעמך ארי רחמך וית אנש ביתך ארי טב לה עמך:

(יז) ולקחת את-המרצע ונתתה באזנו ובדלת והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה-כן:
יז ותסב ית מרצעא ותתן באזנה ובדשא ויהי לך עבד פלח לעלם ואף לאמתך תעבד כן:

כז"י עבד עולם • יכל כמשמעו? תלמוד לומר (ויקרא כה): "ושבתם איש אל אחזתו, ואיש אל משפחתו תשובו", הא למדת, שאין זה אלא עולמו של יובל (מכילתא). ואף לאמתך תעשה-כן • הענק לה, יכל אף לרציעה השונה הכתוב אותה? תלמוד לומר: (שמות כא) "ואם אמר יאמר העבד", עבד נרצע ואין אמה נרצעת.

(יח) לא-יקשה בעינך בשלחך אתו חפשי מעמך כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך יהוה אלהיך בכל אשר תעשה: פ
יח לא יקשי בעינך בשלחך אתו חפשי מעמך כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך יהוה אלהיך בכל אשר תעשה: פ

כז"י כי משנה שכר שכיר • מכאן אמרו: עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה, וזהו כפלים שבעבודת שכירי יום, ומהו עבודתו בלילה? רבו מוסר לו שפחה כנענית, והולדות לאדון.

~ נקודות משיחות קודש ~ (היום יום כו סיון)

וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה (טו, יח)
על האדם רק לעשות כלי לפרנסתו, ולהשתדל בכל כחו שהכלי יהיה טהור מפל סיג ופסלת של אונאה וכדומה, היינו שיהיה הכל על פי דיני התורה. ואז יהיה כלי ראוי לברכת ה', ובשנים: א. תהיה לו פרנסה בריוח. ב. הפרנסה תלך למקום הראוי.

♦ שבת קודש ל' מנחם-אב ♦

(יט) כל-הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש ליהוה אלהיך לא תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור צאנך:
יט כל בוכרא די יתיליד בתורך ובענך דוכרין תקדש קדם יי אלהיך לא תפלח בבוכרא דתורך ולא תגז בוכרא דענך:

כז"י כל-הבכור וגו' תקדיש • ובמקום אחר הוא אומר "לא יקדיש איש אותו" (ויקרא כז), הא כיצד? אינו מקדישו לקרבן אחר, וכאן למד שמצוה לומר: 'הרי אתה קדוש לבכורה' (ערכין כט). דבר אחר: אי אפשר לומר 'תקדיש', שכן נאמר: "לא יקדיש", ואי אפשר לומר: "לא יקדיש", שהרי כבר נאמר: "תקדיש", הא כיצד? מקדישו אתה הקדש עלוי, ונותן להקדש כפי טובת הנאה שבו. לא תעבד בבכר שורך ולא תגז וגו' • אף החלוק למדו רבותינו (בכורות כה) שאסור, אלא שדבר הכתוב בהנה.

(ב) לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֶתָּה וּבֵיתְךָ:

כ"י"א לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ • לִפְנֵי הוּא אוֹמֵר, שֶׁכָּפַר מִצִּינוּ שֶׁהוּא מִמִּתְנוּת כְּהֵנָּה, אֶחָד תָּם וְאֶחָד בְּעַל מוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ וְגו'". שָׁנָה בְּשָׁנָה • מִכָּאן, שְׁאִין מִשְׁהִיךְ אוֹתוֹ יוֹתֵר עַל שְׁנָתוֹ, יָכֹל יֵהָא פֶּסוּל מִשְׁעַבְרָה שְׁנָתוֹ? כָּבֵד הָקֵשׁ לְמַעֲשֶׁר, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל יד): "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מִעֵשֶׂר דִּגְגָן תִּירֹשָׁךְ וְיִצְהָרְךָ, וּבְכוֹרוֹת בְּקֶרֶךְ וְצֹאנְךָ", מִה מִעֵשֶׂר שְׁנֵי אֵינִי נִפְסָל מִשְׁנָה לְחִבְרָתָהּ, אֵף בְּכוֹר אֵינִי נִפְסָל, אֲלֵא שְׁמִצּוֹה תוֹךְ שְׁנָתוֹ. שָׁנָה בְּשָׁנָה • אִם שִׁחֲטוּ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ, אוֹכְלוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְיוֹם אֶחָד מִשְׁנָה אַחֲרָת; לְמַד שֶׁנֶּאֱכָל לְשְׁנֵי יָמִים וְלִילָה אֶחָד (ספרי).

(כא) וְכִי־יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסֶחַ אוֹ עוֹר כֹּל מוֹם רָע לֹא
תִּזְבַּחְנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"י"א מוֹם • כָּלָל. פֶּסֶחַ אוֹ עוֹר • פָּרִט. כֹּל מוֹם רָע • חִזּוֹר וְכָלָל, מִה הִפְרִט מִפְּרִשׁ: מוֹם הַגְּלוּי וְאֵינִי חוֹזֵר, אֵף כֹּל מוֹם שֶׁבְּגִלוּי וְאֵינִי חוֹזֵר.

(כב) בְּשַׁעֲרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמֶא וְהַטְּהוֹר יַחְדָּו בְּצִבֵּי
וּכְאֵיל:

(כג) רַק אֶת־דָּמֹו לֹא תֹאכַל עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפֹּכֶנּוּ בַּמַּיִם: פ
תִּשְׁדֹּגַה כְּמֵיָא:

כ"י"א רַק אֶת־דָּמֹו לֹא תֹאכַל • שְׁלֹא תֹאמַר: הוֹאִיל וְכָלוּ הַתֵּר הֵבֵא מִכָּל אֲסוּר הוּא, שֶׁהִרְי קְדוֹשׁ וְנִשְׁחַט בַּחוּץ בְּלֹא פְדִיוֹן וְנִנְאָכַל, יָכֹל יֵהָא אֵף הֵדֵם מִתֵּר? תִּלְמוּד לומר: "רַק אֶת־דָּמֹו לֹא תֹאכַל".

טז (א) שְׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעֵשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ כִּי בַחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִמִּצְרַיִם לַיְלָה:

כ"י"א שְׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב • מִקֵּדָם בּוֹאוּ, שְׁמוֹר שֶׁיֵּהָא רֹאזִי לְאָבִיב, לְהַקְרִיב בּוֹ אֶת מִנְחַת הָעֶמֶר, וְאִם לֹא, עֲבֹר אֶת הַשָּׁנָה. מִמִּצְרַיִם לַיְלָה • וְהֵלֵא בַּיּוֹם יֵצְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לג): "מִמִּחֲרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'?" אֲלֵא לִפִּי שֶׁבְּלִילָה נָתַן לָהֶם פְּרֻעָה רְשׁוּת לְצֹאת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב): "וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וְגו'". רמב"ן

(ב) וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר יְהוָה לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם:

כ"י"א וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן • שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַכֹּבָשִׁים וּמִן הָעִזִּים תִּקְחוּ". וּבָקָר • (ספרי) תִּזְבַּח לַחֲגִיגָה, שְׁאִם נִמְנוּ עַל הַפֶּסַח חֲבוּרָה מְרֻבָּה, מְבִיאִים עִמּוֹ חֲגִיגָה כְּדֵי שֶׁיֵּהָא נֶאֱכָל עַל הַשֶּׁבַע, וְעוֹד לְמַדוּ רַבּוֹתֵינוּ דְּבָרִים הַרְבֵּה מִפֶּסוּק זֶה. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

חֲדָשִׁיהֶם דֶּרֶךְ קֶצֶרָה, שֶׁכָּבֵד הַזִּכִּיר הַכֹּל שָׁם: (ב) וְשָׁעֵם וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר. עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט כְּמוֹ שׁוֹר שֶׁה כְּשִׁבִים (לעיל יד ד) רֹאבוֹן שְׁמֵנוֹן לוי (שמות א ב), וְאִמֵּר וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ וְצֹאן וּבָקָר. לְכָךְ לֹא אִמֵּר וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ מִן

כִּי כֹאשֶׁר צִוָּה שִׁבִּיא מִעֵשֶׂר שְׁנֵי לִפְנֵי ה' וְכֵן הַכּוֹר וַיִּאֲכַלְם שָׁם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה', הוֹסִיף לְבָאֵר כִּי עוֹד חֲבִיבִין שִׁבִּיאוֹ כֹּלֶם לִפְנֵי הַשֵּׁם וְחִגּוּ לִפְנֵי בְּשִׁלְשָׁה רָגְלִים וְלִשְׁמֹחַ בְּשִׁלְמִים שִׁקְרִיבוּ לִפְנֵי. וְלֹא הַזִּכִּיר זְמַנִּי חֵג הַמִּצּוֹת וְהַסִּפּוֹת בְּאֵי זֶה יוֹם יִהְיֶה, אֵף הַזִּכִּיר

(א) שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב. מִצּוֹת הָרָגְלִים מִבְּאֶרֶת, כִּי כָבֵד הַזִּכִּירָה (ויקרא כג, במדבר כח כט). וְהֵנָּה בַּתּוֹרַת כְּהִנִּים הַזִּכִּירָה כִּה עֲנִין הַקְּרִבּוֹת, וְהַקְּרִבּוֹת אִשָּׁה לַה', וְכֹאֵן לֹא יִזְכִּירֶם כָּלָל, אֲבָל יִזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל לְעֻלּוֹת בָּהֶם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר וְלִשְׁמֹחַ לִפְנֵי.

ג לא תיכול עלוהי עולוהי חמייע שבועא יומין
תיכול עלוהי פטיר לחם עני ארי בבהילו
נפקתא מארעא דמצרים גדיל דתדפר ית
יומא מפקד מארעא דמצרים כל יומי
חייף:

(ג) לא-תאכל עליו חמץ שבועת ימים תאכל-עליו מצות
לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר
את-יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:

כס"א • לחם עני • לחם שמזכיר את העני שנתענו במצרים. כי בחפזון יצאת • ולא הספיק בצק להחמיץ וזה
יהיה לך לזכרון, וחפזון לא שלך היה אלא של מצרים, שכן הוא אומר (שמות יב): "ותחזק מצרים על העם וגו'".
למען תזכר • על ידי אכילת הפסח והמצה, "את-יום צאתך".

ד ולא יתחזי לך חמיר בכל תחומך שבועא
יומין ולא יבית מן בסרא די תבוס ברמשא
ביומא קדמאה לצפרא:

(ד) ולא-יראה לך שאר בכל-גבולך שבועת ימים ולא-יילין
מן-הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר:

כס"ב • ולא-יילין • אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר • אזהרה למותר בפסח דורות, לפי שלא
נאמר אלא בפסח מצרים, ויום ראשון האמור כאן הוא י"ד בניסן, כמה דאת אמר: (שמות יב) "אף ביום הראשון
תשביתו שאור מבתיכם", ולפי שנסתלק הכתוב מענינו של פסח והתחיל לדבר בחקות שבועת ימים, כגון: "שבועת
ימים תאכל עליו מצות, ולא יראה לך שאור בכל גבולך", הוצרך לפרש באיזו זביחה הוא מזהיר, שאם כתב:
"ולא יילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר", הייתי אומר: שלמים הנשחטים כל שבועה, פלן בכל תותירו,
ואנין נאכלין אלא ליום ולילה, לכך כתב: "בערב ביום הראשון". דבר אחר: בחגיגת י"ד הכתוב מדבר, ולמד
עליה שגאכלת לשני ימים, והראשון האמור כאן ביום טוב הראשון הכתוב מדבר, וכן משמעות המקרא: בשר
חגיגה אשר תזבח בערב, לא יילין ביום טוב הראשון עד בקרו של שני, אבל נאכלת היא בי"ד ובט"ו, וכך שנויה
היא במסכת פסחים (ע"כ). רמב"ן

ה לית לך רשו למכס ית פסקא בחדא
מקריף דיי אלהי יבה לך:

(ה) לא תוכל לזבח את-הפסח באתר שעריו אשר-יהיה
אלהיך נתן לך:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הפסח כלל, אבל הזכיר עשיית הפסח בלילה,
כלומר אכילתו ואכילת המצה עליו:
והשעם, כי זביחת הפסח והקרבתו ביום
ארבעה עשר היא מצות הקרבנות,
והזכיר אותה בתורת הקרבנות (ויקרא כג ה)
ולא החזירה כאן פאשר לא החזיר מצות
שאר הקרבנות וגם בשלשת הרגלים לא הזכיר
כאן שנקריב בהם אשה, אבל על אכילת
הפסח והמצה הזכיר כאן לישאל. וכן שם
תזבח את הפסח בערב כבוא השמש (פסוק
ו), שם תעשה זבח הפסח בערב בשקוע
החמה, כי בלילה יאכל, ואמר לבאר זה (פסוק
ז) ובשלשת ואכלת במקום אשר יבחר ה' ופנית
בבקר. וכבר פרשתי זה בפניית החדש הזה
לכם ראש חדשים (שמות יב ו):
ויתכן עוד שנפרש ולא יילין מן הבשר אשר
תזבח בערב, ביום הראשון לבקר, מן
הבשר אשר זבחת בערב, והוא הערב הקדום
לבקר שהוא ביום ארבעה עשר, ואמר שם
תזבח את הפסח בערב, [ונקבא השמש מועד
צאתך ממצרים ובשלשת ואכלת אותו. והזכיר
סתם "ובשלשת", כי כבר פירש שם (שם שם
ח ט) צלי אש ולא בשל בשל במים, אם
כן ובשלשת באש כמשפט:

אשר הזכיר היו שלשת אלפים והיו קדשים
אשר בסירות להריץ לפני העם לאכל לשבועה,
כענין החגיגה שקבלו רבותינו (פסחים ע):
ואונקלוס עשה צאן דבק עם הפסח, ולא
יתקשר הוי"ו יפה במלת ובקר.
ועוד, כי אין כל הצאן בשר לפסחים, והנכון
מה שאמרנו:
ובאר בכאן דברים רבים. כי הזכיר במצה
שתהיה לחם עני, להגיד כי צנה
לזכר שצאנו בחפזון, והיא עני זכר כי היו
במצרים בלחם צר ומים לחץ. והנה תרמו
לשני דברים, וכן אמרו הא לחמא עניא די
אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. או יאמר
שתהיה עוד עשייה בלחם עני ולא שתהיה
מצה עשירה, כמו שהזכירו רבותינו (פסחים
לו). ובאר במצות השאור שלא יראה בכל
גבולך, כי בתחלה אמר (שמות יב ט) לא
ימצא בבתים:

הצאן ומן הבקר, פאשר יאמר בכל מקום,
מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם
(ויקרא א ב), ואם מן הצאן קרבנו (שם פסוק
י), אם מן הבקר הוא מקריב (שם ג א). אבל
צנה בכאן בפסח והוא השם שהזכיר כבר,
וצאן ובקר ואילים ועצים ובגי בקר לחג חגיגה
ביום הזה. פאשר צנה בשבועות ובסוכות,
שיאמר (פסוק י) ועשיית חג שבועות לה'
אלהיך מסת נדבת ידך, שגיבא בקר וצאן
לשלמים פאשר תשיג ידו:
וכן אמר בסוכות (פסוק טו) שבועת ימים תחג
לה' אלהיך וגו', ובסוף כלל את שלשתם.
ודומה לזה, בראשון בארבעה עשר יום החדש
יהיה לכם הפסח חג שבועות ימים מצות יאכל
(יחזקאל מה כא), ופרושו חג שבועת ימים.
וכן מצינו בפסח יאשיהו שאמר (דח"ב לה
ז) צאן כבשים ובגי עזים הכל לפסחים ובקר
שלשת אלפים, ואחר כן אמר (שם פסוק יג)
ובישלו הפסח באש כמשפט והקדשים בשלו
בסירות ובדנדים ובצלחות ויריצו לכל בני
העם. הנה פרש כי כבשים ובגי עזים הכל
לפסחים, לא עזים עצמן ולא בקר, בודותיב
(שמות יב ה) שה תמים זכר כן שנה יהיה
לכם מן הכבשים ומן העזים, ופרש כי הבקר

(ו) כִּי אִם-אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן
שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח בְּעֶרְב כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד
צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם:

כ"י"א • בְּעֶרְב. כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ. מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם • (ספרי) הָרִי שְׁלֹשָׁה זְמָנִים חֲלוּקִים: בְּעֶרְב מִשֶּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעַלָּה
זְבִיחָהּ, וּכְבֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תֹּאכְלָהּ, וּמוֹעֵד צֵאתְךָ אִתָּה שׁוֹרְפָהּ; כְּלוּמַר, נַעֲשֶׂה נֹתֵר וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרָפָה.

(ז) וּבִשְׁלַחַת וְאִכְלַת בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ
וּפְנִית בַּבֶּקֶר וְהִלַּכְתָּ לְאַהֲלֶיךָ:

כ"י"ב • וּבִשְׁלַחַת. זֶהוּ צֵלִי אֵשׁ, שְׂאָף הוּא קְרוֹי בְּשׁוּל. וּפְנִית בַּבֶּקֶר • (ספרי) לְבָקְרוֹ שֶׁל שְׁנִי; מְלַמֵּד שֶׁטָּעוֹן לִינָה
לִיָּלָה שֶׁל מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב (חגיגה טז).

(ח) שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבֵינִים הַשְּׂבִיעִי עֲצֶרֶת
לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה: ׀

כ"י"ג • שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת. וּבַמָּקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שמות יב): "שִׁבְעַת יָמִים", שִׁבְעָה מִן הַיָּשׁוֹן וְשִׁשָּׁה מִן
הַחֲדָשׁ. דָּבָר אַחֵר: לְמַד עַל אֲכִילַת מִצָּה בְּשִׁבְעֵי, שְׂאִינָה חוּבָה. וּמִכָּאֵן אִתָּה לְמַד לְשֵׁשֶׁת הַיָּמִים, שֶׁהָרִי שְׂבִיעִי
בְּכָלִל הִיָּה, וְיֵצֵא מִן הַכָּלִל לְלַמֵּד שְׂאִין אֲכִילַת מִצָּה בּוֹ חוּבָה אֲלָא רְשׁוּת, וְלֹא לְלַמֵּד עַל עֲצָמוֹ יֵצֵא, אֲלָא לְלַמֵּד
עַל הַכָּלִל כֻּלּוֹ יֵצֵא: מִה שְּׂבִיעִי רְשׁוּת, אֵף כָּלִם רְשׁוּת, חוּץ מִלִּילָה הָרִאשׁוֹן שֶׁהַכֹּתוּב קִבְּעוֹ חוּבָה, שְׁנֶאֱמַר (שמות
יב): "בְּעֶרְב תֹּאכְלוּ מִצֹּת". עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ • עֶצֶר עֲצָמְךָ מִן הַמְּלָאכָה. דָּבָר אַחֵר: כְּנוֹפֵאֵי שֶׁל מֶאֱכָל וּמִשְׁתֵּהּ,
לְשׁוֹן (שופטים יג): "נַעֲצֶרְהָ נָא אוֹתָךְ". רמב"ן

(ט) שִׁבְעָה שְׂבַעַת תִּסְפְּרֶנָּה מִהַחֲלֹךְ חֶרֶם שֶׁבְּקָמָה תִּחַל
לִסְפֹּר שִׁבְעָה שְׂבַעַת:

כ"י"ד • מִהַחֲלֹךְ חֶרֶם שֶׁבְּקָמָה • (ספרי. מנחות עא) מִשְׁנַקֵּצֶר הָעֶמֶר, שֶׁהוּא רִאשִׁית הַקֶּצִיר. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פֶּסַח הוּא מְכַלֵּל הַרְגֵל וְעֲצֶרֶת, כִּי לַפְעָמִים
תִּמְנָה שְׂמִינִית וְלַפְעָמִים תִּהְיֶה בְּכָלִל, וְהִנֵּה
הִיא כְּשֶׁבַת שֵׁשִׁי בֵּה זְכוֹר וְשִׁמּוֹר, כְּבוֹד יוֹם
וּכְבוֹד לַיְלָה. וְהַקֶּרֶן בְּשִׁבְעֵי מְכַלֵּל הַרְגֵל,
וְעַל כֵּן אָמַר כָּאֵן עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא
תַעֲשֶׂה מְלָאכָה, וְשֵׁם אָמַר וְהַקֶּרֶת אֵשׁה
לַה' עֲצֶרֶת הִיא, כִּי הָאֵשֶׁה עֲצֶרֶת, וְלִכְךָ הִיא
סְעוּדָה קִטְּנָה, וְהַמִּשְׁכִּיל יָבִין. וְלֹא הִזְכִּיר
כָּאֵן הַשְּׂמִינִי שֶׁל חֵג, שֶׁכָּבֵד הַזֶּכֶר, וְאֵינָנו
חִיב שְׁנַעֲלָה בּוֹ לְרָגֵל פֶּסַח אֲחֵרֵת:

(ט) מִהַחֲלֹךְ חֶרֶם שֶׁבְּקָמָה. טַעְמוֹ מִהַחֲלֹךְ לִכֵּם
חֶרֶם שֶׁבְּקָמָה, כִּי כָבֵד הִזְכִּיר מִתִּי נִתְחַלֵּל
לְהִנִּיף חֶרֶם שֶׁבְּקָמָה בְּעֶמֶר שֶׁהִיא רִאשִׁית
קִצְרוֹנוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ (ספרי קפו) לְלַמֵּד עַל הָעֶמֶר
שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קִצְרִיתוֹ אֲלָא בְּחֶרֶם:

לְפָנָיו לְאָכֹל הַמִּצֹּת. וּבְעֶבֶר שְׂאֵמֶר עֲצֶרֶת
הִיא וְיִהְיֶה בְּמִשְׁמַע לְהִיּוֹת נַעֲצֵר עַל אֲכִילַת
הַמִּצֹּת בְּלִבְד כְּיָמִים אֲשֶׁר לְפָנָיו, הַצֶּרֶךְ
לְהִזְהִיר שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה. וְכֵן אָמַר
בְּשִׁמְיָנִי שֶׁל חֵג הַסִּכּוֹת בְּפִרְשֵׁת הַמּוֹעֵדוֹת
שֶׁבְּתוֹרַת כְּהֻנִּים (ויקרא כג לו) שִׁבְעַת יָמִים
תִּקְרִיבוּ אֵשֶׁה לַה' בַּיּוֹם הַשְּׂמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ
וְהַקֶּרֶת אֵשֶׁה לַה' עֲצֶרֶת הִיא כָּל מְלָאכָה
עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ, לוֹמַר שֶׁהוּא נַעֲצֵר עַל
הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים בְּהַקֶּרֶת הָאֵשֶׁה, וְהוּא
אֶסּוּר עוֹד בְּעִשְׂתִּי מְלָאכָה עֲבוּדָה:

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת עֲצֶרֶת הִיא כְּנוֹסֶת יִשְׂרָאֵל,
וְכֹא לְלִמְדוֹ סוּד הַיּוֹם. אֲכָל אֵינָנו שׁוֹה
לְעֲצֶרֶת שֶׁל שְׂמִינִי, כִּי הַשְּׂמִינִי רָגֵל בְּפָנָיו
עֲצָמוֹ, וְהַקֶּרֶן שֶׁל כְּנוֹסֶת יִשְׂרָאֵל, וְאֵינָנו
בְּקִרְבָּנוֹת שֶׁל שִׁבְעַת הַיָּמִים, אֲכָל שְׂבִיעִי שֶׁל

(ח) וְהִנֵּה אָמַר וּבֵינִים הַשְּׂבִיעִי עֲצֶרֶת לַה'
אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה. וְלֹא הִזְכִּיר
הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בְּאֶסּוּר מְלָאכָה, וְכֵן לֹא הִזְכִּיר
בְּחֵג הַשְּׂבִיעִי אֶסּוּר מְלָאכָה עֲבוּדָה וְלֹא
בְּסִכּוֹת, וְלֹא הִזְכִּיר מִצֹּת הַלּוּלָב, וְכֵן לֹא
הִזְכִּיר כָּאֵן יוֹם הַזִּכְרוֹן וּבְעִשׂוֹר לַחֲדָשׁ. וְהַטַּעַם
כְּאֲשֶׁר פִּרְשִׁי (בפסוק א), כִּי לֹא כָּא עִתָּה
רַק לְהִזְכִּיר הָרִאשִׁי וְהַשְּׂמִינִי, שְׁחִיבִין כָּל
יִשְׂרָאֵל לְלַכֵּת בְּשִׁלֵּשׁ הַרְגָלִים הָאֵלֶּה אֶל הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר ה' וְלַחֲוֹג שֵׁם אֵישׁ כְּמִתְנַת יָדוֹ
בְּכִרְכַּת הַשֵּׁם אֲשֶׁר נָתַן לוֹ, לְשִׁמּוֹחַ לְפָנָיו
לְהוֹדוֹת עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ בְּרַחֲמֵינוּ
וּקְרוֹב חֲסִדָּיו:

וְהוֹסִיף וּבֵינִים הַשְּׂבִיעִי עֲצֶרֶת. וְטַעְמוֹ, שֵׁשֶׁת
יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וְהַשְּׂבִיעִי עוֹד
עֲלֵיהֶם עֲצֶרֶת, וְהַטַּעַם, שֶׁתִּהְיֶה עוֹד נַעֲצִירִים

(י) וְעָשִׂיתָ חֹג שִׁבְעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסֹּת נִדְבַת יָדְךָ
אֲשֶׁר תִּתֵּן בְּאֲשֶׁר יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כז"י • מִסֹּת נִדְבַת יָדְךָ • דֵּי נִדְבַת יָדְךָ, הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה, הֵבֵא שְׁלָמִי שְׁמִיחָה וְקִדְּשׁ קְרוֹאִים לְאַכֹּל.

(יא) וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ
וְאִמָּתְךָ וְהַלְוֵי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיְתוֹם וְהָאֲלֻמָּנָה
אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁכֹּן
שְׁמוֹ שָׁם:

כז"י • וְהַלְוֵי וְהַגֵּר וְהַיְתוֹם וְהָאֲלֻמָּנָה • אֲרַבְּעָה שְׁלֵלִי כִּנְגַד אֲרַבְּעָה שְׁלֵף: "בִּנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ", אִם אֶתָּה
מְשַׁמֵּחַ אֶת שְׁלִי, אֲנִי מְשַׁמֵּחַ אֶת שְׁלֵף. רמב"ן

(יב) וְזָכַרְתָּ כִּי־עָבַד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשִׁמַּרְתָּ וְעָשִׂיתָ
אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה: פ

כז"י • וְזָכַרְתָּ כִּי־עָבַד הָיִיתָ וְגו' • עַל־מִנַּת כֶּן פְּדִיתִיךָ, שֶׁתִּשְׁמַר וְתַעֲשֶׂה אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה. רמב"ן

(יג) חֹג הַסֹּפֶת תַּעֲשֶׂה לָּךְ שִׁבְעַת יָמִים בְּאַסְפֹּךְ מִגִּרְנְךָ
וּמִיִּקְבְּךָ:

כז"י • בְּאַסְפֹּךְ • בְּזִמְנֵי הָאֵסִיף, שְׁאֵתָה מַכְנִיס לְבֵית פְּרוֹת הַקִּיץ. דָּבָר אַחֵר: בְּאַסְפֹּךְ מִגִּרְנְךָ וּמִיִּקְבְּךָ, לְמַד
שְׁמֹסְכִין אֶת הַסֹּפָה בַּפִּסְלָה גֵרָן וְיָקָב (סוכה יב).

(יד) וְשִׁמַּחְתָּ בְּחֻגְךָ אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ
וְהַלְוֵי וְהַגֵּר וְהַיְתוֹם וְהָאֲלֻמָּנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לה (כט), מלמד שסנהדרין נוהגת בארץ
ובחוצה לארץ, אם בן למה נאמר שפטים
ושטרים תתן לה בכל שעריך, אלא בארץ
אתה מושיב בכל פלף ופלף ובכל עיר ועיר,
בחוצה לארץ אתה מושיב בכל פלף ופלף
ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר:
ונראה מזה שחזקים למנות סנהדרין בחוצה
לארץ, ולא בכל עיר ועיר בארץ
ישראל, אלא פלכים פלכים, אם בן המצוה
הזאת נוהגת בכל זמן בדיני ממונות ובדברים
הנדונים בחוצה לארץ. אבל בזמן הזה לאחר
שקטלה הסמיכה, כיון שקל המשפטים בטלים
מן התורה, דכתיב לפניהם ולא לפני הדיוטות,
ואנן הדיוטות אנן, ואין דינין בחוצה לארץ
אלא סקנה דשליחותיה עבדינן (גיטין פח:).
אין אנו חזקים במצות מנוי שופטים מן
התורה כלל:

השבוועות ומספר החמשים יום, והוא לבדו
העצרת, ובכך הזכרתי סודם (ויקרא כג טו):
צוה בתורה, עד האלהים יבא דבר שניהם
(שמות כב ח), ונתן בפללים (שם כא
כב), אם בן מצוה שיהיו לישראל פלילים.
ובאר בכאן ששימושו השופטים בכל עריהם
כאשר יתן להם השם את הארץ, כי בחוצה
לארץ אינם חזקים למנות להם בית דין, אבל
כאשר יצחק המעצות, יעמדו עליו הראוים
לשפט ובמשפטיהם ישפטוהו, או יעלה לארץ
בזמנה ושם ישפטוהו במקום המשפט. והוסיף
בכאן שוטרים, והם שיהיו נוגשים בדבר
המשפט:

ולפי זה אין ישראל שבחוצה לארץ מצוים
למנות להם דינים בעירות, וכן כתב
הרב רבי משה (הל' סנהדרין פ"א ה"ב). אבל
במסכת מכות (זו) שנו, והיו אלה לכם לחקת
משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם (במדבר

(יא) והזכיר כאן במקום אשר יבחר ה' לשכן
שמו שם. וכן אמר (פסוק טז) שלש
פעמים בשנה יראה כל זכורך במקום אשר
יבחר. ולא ידעתי אם לומר כי לאחר שיבנה
בית המקדש לא נאסף להקריב קרבנות
הקגלים אלא במקום שהוא אשר יבחר ה',
כטעם שביאמר (פסוק ה) לא תוכל לזבח את
הפסח באחד שעריך, או שיבאר כאן שלא
יתחייבו לעלות לקגל עד אשר יבחר השם
מקום לשכנו שם:

(יב) וזכרת כי עבד היית במצרים. אמר
רבי אברהם שהוא דבק עם ועבדך
ואמתך. והנכון שהוא כפשוטו, שתשמר
החקים האלה אשר צוה האדון הפורך מבית
עבדים, וכן נזכר בקדוש היום הזה וזכר
ליציאת מצרים:

ואמר החקים האלה. בחג השבועות, בעבור
שלא נתפרש בתורה טעם מספר שבועה

(טו) שְׁבַעַת יָמִים תַּחֲגֹּל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־ יִבְחַר יְהוָה כִּי יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אֶף שִׂמְחָה:

ה"י • וְהָיִיתָ אֶף שִׂמְחָה • לִפִּי פְשׁוּטוֹ, אֵין זֶה לְשׁוֹן צוּרִי אֶלָּא לְשׁוֹן הַבְּטָחָה. וּלְפִי תַלְמוּדוֹ: לְמַדּוֹ מִכָּאן לְרַבּוֹת לֵיל יוֹם-טוֹב אַחֲרוֹן לְשִׁמְחָה (ס).

(טז) שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל-זָכוֹרְךָ אֶת-פָּנָי וְהוֹה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשִּׁבְעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת-פָּנָי יְהוָה רִיקָם:

ה"י • וְלֹא יֵרָאֶה אֶת-פָּנָי ה' רִיקָם • אֶלָּא הֵבֵא עֲלוֹת רֵאִיָּה וּשְׁלָמִי חֲגִיגָה.

(יז) אִישׁ כְּמִתְנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נִתְּנָלָךְ:

יז גָּבֵר כְּמִתְנַת יָדָה כְּבִרְכַּתָּא דִּי אֱלֹהֶיךָ דִּי יִהְיֶה לָךְ: ס ס ס

ה"י • אִישׁ כְּמִתְנַת יָדוֹ • מִי שֵׁישׁ לוֹ אוֹכְלִין הֶרְבֵּה וּנְכָסִים מְרַבִּין, יָבִיא עֲלוֹת מְרַבּוֹת וּשְׁלָמִים מְרַבִּים:

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת ט 288)

אִישׁ כְּמִתְנַת יָדוֹ (טז, יז)

כָּאן נִקְטָ לְשׁוֹן מִתְנָה, וְאֵלּוּ לְעִיל (פְּסוּק י) נִקְטָ מִסֵּת נִדְבַת יָדָךְ. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דִּהֲנָה פְּסוּק זֶה מְדַבֵּר בְּעִשִּׂיר (כְּפָרוּשׁ רש"י), וְלָכֵן לֹא מִתְאִים לְשׁוֹן נִדְבָה, שֶׁהָיָה עֲשִׂירוֹת הִיא בְּגִדְרָ פְּקֻדוֹן, וְנִתְּנִית הַצִּדָּקָה הִיא בְּסֹף הַכֹּל מְלוּי חוֹבָה וְתַפְקִיד - לְהַעֲבִיר לְעַנִּי אֶת הַפְּסָף שְׁלוֹ, שֶׁל הָעָנִי. אֶף עָלָיו לְתֵת צִדָּקָה זוֹ בְּגִדְרָ נְתִינָה, בְּסֹבֵר פָּנִים יְפוֹת, כְּמֵאֲמֹר כָּל הַנּוֹתֵן בְּעֵין יָפֶה נּוֹתֵן. וְאֵלּוּ לְעִיל מְדַבֵּר בְּאֶדָם שְׁאִינוֹ עֹשֶׂה, וּבְאֶדָם כִּזָּה יִתְכַּן שֶׁכִּסְפוֹ נָתַן לוֹ כְּדִי לְפָרֵס אֶת בְּנֵי בֵּיתוֹ, לֹא בְּשִׁבִּיל עֲנִיִּים; זֶה כֶּסֶף שְׁלוֹ. וּמִלְמַדְנוּ הַפְּתוּב, שְׁאֵף עַל פִּי כֵן עָלָיו לְהִיּוֹת נָדִיב לֵב וּלְהַפְרִישׁ מִכִּסְפוֹ לְצִדָּקָה. וְקֻדְמוֹה נִדְבָה לְמִתְנָה, כִּי מִי שֶׁנּוֹתֵן צִדָּקָה בְּגִדְרָ נִדְבָה זֹכֶה לְתֵת בְּגִדְרָ מִתְנָה.

קכ"ו פְּסוּקִים, פְּלִיא"ה סִימּוֹן. חֲסִלַּת פְּרִשְׁת רֹאֵה

הַפְּטוּרָה לְפָרֶשֶׁת רֹאֵה לְשָׁנִים מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגוּם בִּישְׁעִיה פֶּרֶק נד

נָד יֵא עֲנִיָּה סַעֲרָה לֹא נִחְמָה הִנֵּה אֲנֹכִי מְרַבִּין בַּפּוֹד אֲבִיךָ וְיִסְדִּיתִךָ בַּפְּסִירִים: יִבְשִׁמְתִּי כְּדָכָד שְׁמִשְׁתִּיךָ וּשְׁעָרֶיךָ לְאֲבִנִי אֶקְדַּח וְכָל-גְּבוּלָךְ לְאֲבִנִי-חֶפֶץ: יִבְכַּל-בְּנִיךָ לְמוֹדִי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בְּנִיךָ: יִד בְּצִדָּקָה תִּכְוֶנֶנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׁל כִּי-לֹא תִירָאִי וּמִמְחִתָּה כִּי לֹא-תִקְרַב אֵלָיךְ: טו הֵן גִּזֹּר יִגֹּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גֵר אֶתָּךְ עָלֶיךָ יְפוּל: טו הִנֵּה אֲנֹכִי בְּרֵאִתִּי חֲדָשׁ נִפְלָה בְּאִשׁ פָּחִם וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשָׂהוּ וְאֲנֹכִי בְּרֵאִתִּי מִשְׁחִית לְחִבְלִי: יז כָּל-כְּלִי יוֹצֵר עָלֶיךָ לֹא יִצְלַח וְכָל-לְשׁוֹן תִּקְוִים-אֶתָּךְ לְמוֹשֶׁפֶט תִּרְשִׁיעִי זֹאת נִחַלְתָּ עֲבָדִי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נֶאֱמַר-יְהוָה: נָה אֵהוּ כָּל-צִמָּא לָכוּ לְמִים וְאֲשֶׁר אֵין-לֹו כֶּסֶף לָכוּ שִׁבְרוּ וְאֵכְלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלֹא-כֶסֶף וּבְלֹא מִחִיר יֵין וְחִלְבִּי: ב לָמָּה תִּשְׁקְלוּ-כֶסֶף בְּלֹא-לֶחֶם וּיְגִיעַכֶּם בְּלֹא לְשִׁבְעָה שְׁמֵעוּ שְׁמֵעוּ אֵלִי וְאֶכְלוּ-טוֹב וְתִתְעַנֵּג בְּדָשָׁן נַפְשְׁכֶם: ג הֵטוּ אֲזֻנְכֶם וּלְכוּ אֵלֵי שְׁמֵעוּ וְתַחֲי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרַתָּה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חֲסִדִּי דָוִד

הַנְּאֻמִּים: ד' הָן עַד לְאֻמִּים נִתְּנוּ נֶגֶד וּמִצְוָה לְאֻמִּים: ה' הָן גֹּי לֹא־תִדְעֵה תִקְרָא וְגֹי לֹא־יִדְעֹנָה אֱלֹהִי
יִרְוּצוּ לְמַעַן יִהְיֶה אֱלֹהֵיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי בְּאֶרֶץ:

צריך להגיד כאן את הפטרה שנרפסה בעמ' קסג

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום שמואל א פרק כ

יְהוֹנָתָן מֵחֵר חֹדֶשׁ וְנִפְקְדָתָּ כִּי יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ: יט וְשִׁלְשָׁתָּ תִּגְרַד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֵׂה וַיִּשְׁבֹּתָ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֵזוּל: כ וְאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחֲצִים צָדָה אֹרְהָ לְשַׁלַּח־לִי
לְמַטְרָה: כא וְהִנֵּה אֲשַׁלַּח אֶת־הַנָּעַר לְךָ מִצָּא אֶת־הַחֲצִים אִם־אֶמֶר אֶמֶר לְנָעַר הִנֵּה הַחֲצִים: א מִמֶּנּוּ וְהִנֵּה
קָחָנוּ: א וּבָאָה בִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאִין דְּבָר חַי־יְהוָה: כב וְאִם־כֹּה אֶמֶר לְעֵלָם הִנֵּה הַחֲצִים מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה לְךָ כִּי
שִׁלַּחְךָ יְהוָה: כג וְהִדְבָּר אֲשֶׁר דִּבְרָנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד־עוֹלָם: כד וַיִּסְתֵּר דָּוִד בְּשֹׂרָה
וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיָּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלָּחִם לֶאֱכֹל: כה וַיָּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשְׁבֹו כָּפֶעַם: א כָּפֶעַם אֶל־מוֹשֵׁב הַקִּיר
וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן וַיָּשֶׁב אֲבִנָּה מִצֵּד שָׂאוֹל וַיִּפְקֹד מָקוֹם דָּוִד: כו וְלֹא־דָבָר שָׂאוֹל מְאוּמָה בְּיוֹם הַהוּא כִּי אֶמֶר
מִקְרָה הוּא בְּלִתי טְהוֹר הוּא כִּי־לֹא טְהוֹר: כז וַיְהִי מִמַּחֲרַת הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי וַיִּפְקֹד מָקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל
אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנֹו מִדּוֹעַ לֹא־בָא בֶן־יִשְׂרָאֵל גַּם־תִּמּוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחִם: כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׂאוֹל נִשְׂאֵל
נִשְׂאֵל דָּוִד מַעֲמָדִי עַד־בֵּית לָחֶם: כט וַיֹּאמֶר שִׁלַּחְנִי נָא כִּי זָבַחַ מִשְׁפָּחָה לָנוּ בְּעִיר וְהוּא צוּה־לִי אַחִי
וְעַתָּה אִם־מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָה נָא וְאַרְאֶה אֶת־אֲחִי עַל־בֶּן לֹא־בָא אֶל־שִׁלְחֵן הַמֶּלֶךְ: ל וַיַּחֲרִי־אֵף
שָׂאוֹל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נָעֻת הַמַּרְדּוֹת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר אֶתָּה לְבֶן־יִשְׂרָאֵל לְבִשְׁתָּךְ וּלְבִשַׁת עֲרֹת
אֶמֶךָ: לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשְׂרָאֵל חִי עַל־הָאָדָמָה לֹא תִכּוֹן אֶתָּה וּמִלְכוּתְךָ וְעַתָּה שִׁלַּח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי
כִּי בֶן־מּוֹת הוּא: לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׂאוֹל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוֹמַת מֶה עָשִׂה: לג וַיִּטֵּל שָׂאוֹל
אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ וַיִּדַּע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הָיָא מֵעַם אָבִיו לְהַמִּית אֶת־דָּוִד: לד וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן מֵעַם
הַשִּׁלְחָן בַּחֲרִי־אֵף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לָחֶם כִּי נִעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלָמוּ אָבִיו: לה וַיְהִי בַּפֶּקֶד
וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשֹּׂרָה לְמוֹעֵד דָּוִד וַנֶּעַר קָטָן עָמוּ: לו וַיֹּאמֶר לְנָעַר רִץ מִצָּא נָא אֶת־הַחֲצִים אֲשֶׁר אָנֹכִי
מוֹרָה הַנָּעַר רִץ וְהוּא־יָרָה הַחֲצִי לְהַעֲבֹר: לו וַיָּבֹא הַנָּעַר עַד־מָקוֹם הַחֲצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן
אֶחָדִי הַנָּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֲצִי מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה: לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אֶחָדִי הַנָּעַר מִהֲרָה חוֹשָׁה אֶל־תַּעֲמֹד
וַיִּלְקֹט גֵּעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחֲצִים וַיָּבֹא אֶל־אֲדָנָיו: לט וְהַנָּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אֵף יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ
אֶת־הַדְּבָר: מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כָּלָיו אֶל־הַנָּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לְךָ הִבֵּיָה הָעִיר: מא הַנָּעַר בָּא וְדָוִד קָם
מֵאֵצֶל הַגִּבּוֹ וַיִּפֹּל לְאַפּוֹ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים וַיִּשְׁקוּ: א אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ וַיִּכְבּוּ אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ
עַד־דָּוִד הַגִּבִּיל: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לְךָ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה

יְהִיָּה: א בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זֶרְעִי וּבֵין זֶרְעֶךָ עַד־עוֹלָם:

הפטרה לשבת ראש חודש לשמו"ת ולקריאה בציבור נרפסה לקמן עמ' קסג

שיעורי תהלים לשבוע פרשת ראה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ד מנחם אב מפרק קיג עד סוף פרק קיח	יום רביעי - כ"ז מנחם אב מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שני - כ"ה מנחם אב פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	יום חמישי - כ"ח מנחם אב מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שלישי - כ"ו מנחם אב פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום שישי - כ"ט מנחם אב מפרק קמ עד סוף פרק קמד
שבת קודש - ל' מנחם אב פרק כ מפרק קמה עד סוף פרק קנ	

יום ראשון כ"ד מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיב, והנה אף שגילוי... עד עמ' קיב, ממש:

1 והנה, אף שגילוי – אלקי, זה על ידי עסק התורה והמצוות הוא
2 שוה לכל נפש מישראל בדרך כלל, כי תורה אחת ומשפט
3 אחד לכלנו – כל יהודי מחוייב בתורה ומצוות, ומצד ההארה
4 שלמעלה הנמשכת על ידי התורה והמצוות, היא נמשכת לכל אחד

5 מישראל בשוה, אף-על-פי

6 בן בדרך פרט אין כל

7 הנפשות או – המדרגה 1

8 שלמעלה ממנה, הרוחות ו 2

9 – או המדרגה שלמעלה 3

10 ממנה, הנפשות שוות 4

11 בענין זה – בהארה 5

12 והתגלות האלקית המאירה 6

13 להם על ידי תורה וקיום 7

14 מצוה, לפי עת וזמן גלגולם 8

15 ובואם בעולם הזה, – 9

16 מרבית הנשמות של 10

17 דורותינו אלה הן הרי 11

18 נשמות שהיו כבר בעולם זה 12

19 וירדו שוב לעולם הזה כדי 13

20 לתקן ענין מסויים, הרי לפי 14

21 הזמן והתקופה שהנשמה 15

22 מתגלגלת ויורדת לעולם זה 16

23 – באופן כזה מאירה לה 17

24 מלמעלה ההארה 17

25 והתגלות האלקית שעל ידי מצוה זו או זו. ובמאמר רבותינו

26 וברונם לברכה²⁵: "אבוד במאי הוי זהיר טפי, אמר ליה

27 בציצית כו". – "אביך במה היה זהיר יותר?" וענה לו: "במצות

28 ציצית". הרי, שבמצות ציצית האירה לו התגלות אלקית מיוחדת,

29 שלכן היה זהיר בקיומה יותר מאשר במצוות אחרות, וכפי הפירוש²⁶:

30 "במאי הוי זהיר טפי" – במה האיר לו יותר האור האלקי. וכן אין

31 כל הדורות²⁷ שוין. – לא זו בלבד שישנם שינויים בין נשמה אחת

32 לשניה, אלא ישנם גם שינויים מצד הדורות, שהיו דורות שעבודתם

33 העיקרית היתה ענין התורה, ודורות שעבודתם העיקרית היתה ענין

34 הצדקה וכו'²⁸, שכן, לנשמות שבאותם דורות האירה התגלות

35 מיוחדת בענינים אלה. כי כמו שאבירי האדם, כל אבר יש לו

אגרת הקדש

והנה אף שגילוי זה ע"י עסק התורה

והמצוות הוא שוה לכל נפש מישראל בדרך כלל כי

תורה אחת ומשפט א' לכולנו אעפ"כ בדרך פרט אין

כל הנפשות או הרוחות והנשמות שוות בענין זה לפי

עת וזמן גלגולם ובואם בעוה"ז וכמארו"ל אבוד במאי

הוי זהיר טפי א"ל בציצית כו' וכן אין כל הדורות

שוין כי כמו שאבירי האדם כל אבר יש לו פעולה

פרטית ומיוחדת העין לראות והאזן לשמוע כך בכל

מצוה מאיר אור פרטי ומיוחד מאור א"ס ב"ה ואף

שכל נפש מישראל צריכה לבוא בגלגול לקיים כל

תרי"ג מצות מ"מ לא נצרכה אלא להעדפה וזהירות

וזריות יתירה ביתר שאת ויתר עז כפולה ומכופלת

למעלה מעלה מזהירות שאר המצוות. וזהו שאמר

במאי הוי זהיר טפי דייקא. והנה יתרון האור הזה

הפרטי לנשמות פרטיות אינו בבחינת טעם ודעת מושג

אלא למעלה מבחינת הדעת שכך עלה במחשבה לפניו

יתברך ודוגמתו למטה הוא בחינת הגורל ממש:

יתרון האור הזה הפרטי לנשמות פרטיות – שבוך מאיר האור

שמהמצוה ביתר התגלות, אינו בבחינת טעם ודעת משג, אלא

למעלה מבחינת הדעת, – וההבנה, שפך עלה במחשבה לפניו

יתברך, – שבנשמה מסויימת יאיר האור של מצוה מסויימת בהארה

והתגלות מיוחדת. ודוגמתו למטה הוא בחינת הגורל ממש: –

שגם הוא אינו על פי טעם ושכל, מדוע זוכה בגורל זה או אחר, אלא

כך נקבע מלמעלה, כמו שכתוב³⁰: "בחיך יוטל את הגורל ומה' כל

משפט", שהגורל יפול בחלק של זה או זה, הרי זה הענין של "מה

נעים גורלינו", שהחלק היפה מה שישנה התגלות אלקית מיוחדת

מענין מסויים של תורה ומצוות, לנשמה מסויימת, הוא ענין של

"גורל" שלמעלה מטעם ודעת.

25. שבת קיח, ב. 26. ראה ספר השיחות תש"ב ע' 21. סה"מ תש"א ע' 240. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה נכלל ב"עת וזמן" דלעיל. ויש לחפש בכת"י דאגה"ק אולי צ"ל 'המצוות'. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק ס"ה, ס"ט". 29. תקו"ז ת"ל. 30. משלי טז, לג.

יום שני כ"ה מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיב, ח זורע צדקות... עד עמ' 224, נמוך כו':

לְעוֹלָם הַשְּׁפֵל הָיָה, עַל "יְרֵאֵי ה'" וְחוֹשְׁבֵי – מַתְבוֹנְנִים בִּשְׁמוֹ",
הַחֲפָצִים לְעִבְרוֹ בִּ"עֲבוּדָה שְׂפֵלָה זוֹ תַּפְלָה", – הַנִּקְרָא "עֲבוּדָה
שְׂבֵלָה"⁴, וְכִמּוֹ שְׂפֵתוֹב: "וְה' יִגִּיד חֲשָׁבִי". – שְׂבֵעוֹלָם הַשְּׁפֵל הַזֶּה
שֶׁהוּא עוֹלָם חֹשֶׁךְ שְׂאִינוֹ מֵאִיר בּוֹ גִּילּוֹי אֲלֻקוֹת, "הוּי" יִגִּיד חֲשָׁבִי,⁵

יֵאִיר הָאוֹר שֶׁל שֵׁם הוּי אֵת

הַחוֹשֶׁךְ שֶׁלִּי. וְהֵנָּה, יִרְדֶּת

הָאֶרֶץ זוֹ לְמִטָּה לְעוֹלָם

הָיָה, נִקְרָאָת בְּשֵׁם "חֶסֶד

ה'", – שֶׁכֵּן, זֶה בֹּא עַל יַד

עֲבוּדָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי, אֵךְ

הַעֲבוּדָה עֲצֻמָּה אֵינָה בַּעֲרֵךְ

כֻּלָּל שֶׁתִּמְשִׁיךְ הַמִּשְׁכָּה זֶה,

אֵלָּא זֶה עֵינֵן שֶׁל "חֶסֶד ה'"

הַמֵּאִיר לַיהוּדִי גִילּוֹי זֶה,

הַמְּכַנֶּה – "חֶסֶד ה'" מְכוּנָה,

בְּשֵׁם "מִים", הַיּוֹרְדִים

מִמְקוֹם גָּבוֹה לְמִקְוֵם נְמוּךְ

כּוֹי⁶: – כִּמוֹ טֵבַע הַמִּים

לִרְדֹת מִמְקוֹם גָּבוֹה לְנִמוּךְ,

כֵּךְ יוֹרֵד אוֹר ה' מִהַעֲלוּמוֹת

הָעֲלִיּוֹנִים אֶל הָעוֹלָם הַשְּׁפֵל,

"חֶסֶד ה'" זֶה נִמְשָׁךְ עַל יַד

"אַתְעֵרוּתָא דִּלְתָא" –

הַהֲתַעֲרוּרוֹת מִלְמַטָּה –

מִהַחֲסֵד וְהַצְדָּקָה שִׁיְהוּדִי

עוֹשֶׂה, שֶׁלֵּכֵן "אַחֲזָה פִּנְיָ",

רֵאִיתִי הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל אֲלֻקוֹת

לַיהוּדִי בַתְּפִלָּתוֹ – בֹּא אַחֲרֵי "בַּצְדָּקָה", אַחֲרֵי נְתִינַת פְּרוּטָה לְעֵנִי, כִּדִּי

לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַחֶסֶד שֶׁלְמַעֲלָה עַל יַד הַחֶסֶד שֶׁלְמַטָּה. בְּרַם, לְכַאוּרָה,

כִּיּוֹן שֶׁהָאֶרֶץ גִּילּוֹי זֶה הוּא בֵּין כֹּה עֵינֵן שֶׁל צְדָקָה וְחֶסֶד שֶׁלְמַעֲלָה –

הֵרִי זֶה יִכּוֹל לְהֵאִיר גַּם בְּלִי הַ"אַתְעֵרוּתָא דִּלְתָא" – הַהֲתַעֲרוּרוֹת

מִלְמַטָּה – מִהַחֲסֵד שֶׁל הָאָדָם לְמַטָּה? מִסְבִּיר רַבְּנוּ הוֹקֵן, שֶׁגַם לְמַעֲלָה

יִשְׁנֶה מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם, לְצַמְצֵם וּלְכַסּוֹת עַל אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִכֵּן

זִקְקִים לְחֶסֶד וְצְדָקָה שֶׁל הָאָדָם כִּ"אַתְעֵרוּתָא דִּלְתָא" לְחֶסֶד ה', כִּדִּי

שְׂמִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם לֹא תִימָנַע אֶת הַהֲתַלְּלוֹת הָאֲלֻקִּית לַיהוּדִי

בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ הוֹקֵן:

72

1 ח. "זורע צדקות, מצמיח ישועות". – מלשונות סדר התפלה. הנה

2 מה שכתוב לשון "זריעה" במצות הצדקה, וכמו שכתוב

3 בפסוק: "זרעו לכם לצדקה כו'", – ומסיים: "קצרו לפי חסד",

4 שיקצרו את פרי הזריעה לפי מדת החסד, יובן על פי מה שאמרנו

5 רבותינו זכרונם לברכה:

6 "רבי אלעזר יחיב פרוטה

7 לעני ותרד מצלי, – ר'

8 אלעזר נתן פרוטה (צדקה)

9 לעני ולאחר מכן התפלל,

10 וכתב: – שכן, כתוב: אני

11 בצדק אחזה פניך. פרוש,

12 – מה שהוא קורא לתפלה

13 "אחזה פניך", ומדוע זה דוקא

14 על ידי ההכנה של צדקה, כי

15 גילוי אלקותו יתברך

16 המתגלה במחשבתו של

17 אדם וכוונתו בתפלתו, כל

18 חדר לפנים שיעורא דיליה, –

19 כל אחד לפי שיעורו, הוא

20 בתורת צדקה ו"חסד ה'

21 מעולם ועד עולם על

22 יראיו כו'". – שמאירה

23 ויורדת מהעולם העליון

24 לעולם התחתון התגלות

25 אלקית על יראי השם,

26 כלומר, שאור ה' אינסוף

27 ברוך-הוא המאיר למעלה

28 בעולמות עליונים, בהארה רבה בכתובת גלוי רב – בכמות,

29 ועצום, – באיכות, עד שבאמת – הנבראים שבעולמות העליונים,

30 הן בטלן במציאות וכלא ממש חשיבי קמיה – שהם חשים

31 בביטולם ואין שאין הם נחשבים לכולם לגבי יתברך, ונכלל

32 באורו יתברך, והן הן ההיכלות עם המלאכים והנשמות שבהן,

33 המבארים פוהר תקדוש בשמותם למקומותם בסדר התפלה

34 שסדרו לנו אנשי בנסת תגדלה, – בסדר התפלה מרומים

35 ההיכלות והמלאכים והנשמות שבהם, הנה משם – מההתגלות

36 האלקית המאירה בהם בעולמות העליונים. מאיר האור כי טוב

יום שלישי כ"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 224, והנה מודעת... עד עמ' קיג, והארה וכו':

מעניקים לו, באותה מדה, גם השכר בענין של עולם, פרט לכך שזה
בעולם נעלה יותר, עולם הבא, אבל לא להשפיע לו חיי הארת
אור ה' [נפח אחר: אינו כוף פרוץ-הוא] מפש, - ענין של "אין
סוף", שלמעלה לגמרי מ"עולם", שיאיר ויגיה חשבו - החושך שלו,
פ"עבודה שכלב זו
תפלה, שהיא בחינת
ומדרגת תשובה עלאה -
תשובה עליונה, בנדרע, -
הרי אין זה "מן המדה"
להשפיע לו זאת, שהרי היא
- ה"תשובה העילאית" היא
למעלה מעלה מכל חיי
עולם הפא, כמו שאמר
רבותינו זכרונם לברכה:
"יפה שעה אחת בתשובה
ומעשים טובים בו", -
בעולם הזה מכל חיי העולם
הבא, וכמו שנתקבאר
במקום אחר¹⁰ באריכות,
דעולם הפא אינו אלא זיו
והארה וכו': - הארה מ"אור ה'", הנקרא "זיו השכינה". ואילו על
ידי תשובה "לוקחים" את הקב"ה עצמו, הרי שההתגלות שבשעת
התפלה היא למעלה מעלה מחיי עולם הבא, והרי אין זה "מן המדה"
שעל ידי צדקה וחסד תאיר לו התגלות אלקית זו?

1 והנה, מודעת זאת, - ידוע הדבר, שיש למעלה גם בן מדת
2 הנבונה והעצום, לצמצם ולהסתיר אורו ותכרוך לכל ותגלה
3 לתחתונים. - לנבראים התחתונים, הרי, כיצד, איפוא, מאיר "חסד
4 ה'", בשעה שקיימת מדת הגבורה והעצום המפסיקה את
5 ההתגלות? אך תכל תלוי
6 ב"אתערוהא דלתא", -
7 בהתעוררות שמלמטה.
8 שאם האדם מתנהג
9 בחסידות - במדת החסד,
10 להשפיע חיים וחסד בו -
11 שהוא נותן צדקה המקיימת
12 את העני בחיים, כך מעורר
13 למעלה, - שתומשך מדת
14 החסד שלמעלה בהתגלות
15 האלקית אליו, כמו שאמר
16 רבותינו זכרונם לברכה:
17 "במדה שאדם מודד - בה
18 מודדו לו". - וכאשר הוא
19 מתנהג במדת החסד -
20 מתנהגים אתו כך גם
21 מלמעלה, שנותנים לו חסד שלמעלה. אלא דלכאורה זו אינה מן
22 המדה, - של אותו ענין, כי אם להשפיע לו חיי העולם הפא לבר
23 בנגד מה שהוא משפיע חיי עולם הנה, - שזה שכר מתאים -
24 שבשעה שהוא משפיע ענין של העולם שלו, ענין של חיים גשמיים -

יום רביעי כ"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיג, אך הענין הוא... עד עמ' קיג, האריז'ל:

1 והמגדל השפלת - שלא היתה כלל בורע, והאילן ופירותיו. -
2 שלא היו בגרעין, "כוח הצומח" הוא כוח אלקי המצמיח דברים, ענין
3 של "יש מאין" מ"אין" נעשה "יש", דבר גשמי מכוח רוחני. ברם, אם
4 כך הם פני הדברים, נשאלת
5 השאלה: לשם מה זקוקים
6 לזריעת הזרע או הגרעין -
7 הרי בין כה אין הצמיחה
8 באה מהם, אלא מ"כוח
9 הצומח" שבארץ? והתשובה
10 היא: רק שאינו - "כוח
11 הצומח" שבארץ, אינו
12 מוציא ומגלה כחו לחוץ
13 מהכח אל הפעל, -
14 מהיכולת להצמיח (בכוח).

15 לצמיחה ממשית, כי אם על ידי הזרע והגרעין - הפועלים שכוח
16 היכולת להצמיח הנמצא בארץ - יבוא בגילוי, להצמיח בפועל את

49 אך הענין הוא על דרך משל, כמו שזרעין ורעים - של תבואה
50 או חטה וכדומה, או נומעין גרעין, - של עץ פרי שיצמח ממנו
51 אילן, שהשפלת - של התבואה, הצומחת מהזרע, והאילן
52 ופירותיו - הצומחים
53 מהגרעין, אינן מהותן
54 ועצמותן של הזרע
55 והגרעין כלל, כי מהותם
56 ועצמותם - של הזרע
57 והגרעין, כלם ונרקב
58 בארץ, - הרי שהצמיחה
59 אינה באה מהזרע או מן
60 הגרעין אלא - וכח הצומח
61 שבארץ עצמה - לא החלק
62 של כוח הצומח התגלה
63 בזרע או בגרעין, אלא "כוח הצומח" הנמצא בארץ עצמה, [נפח
64 אחר: עצמו] - "כוח הצומח" שבארץ, הוא עצמו, הוא המוציא

אגרת הקדש

אך הענין הוא עד"מ כמו שזרעין ורעים או נוטעין
גרעין שהשבולת הצומחת מהזרע והאילן ופירותיו
מהגרעין אינן מהותן ועצמותן של הזרע והגרעין כלל
כי מהותם ועצמותם כלה ונרקב בארץ וכח הצומח
שבארץ עצמה [ז"א עצמו] הוא המוציא והמגדל
השבולת והאילן ופירותיו רק שאינו מוציא ומגלה
כחו לחוץ מהכח אל הפועל כי אם על ידי הזרע

1 התבואה או את האילן ופירותיו. כיצד אכן, הם פועלים דבר זה?
2 שְׁנַרְקֵינִי בְּאֶרֶץ וְכֹלָה כָּל בְּחֵם – שבא מ"כוח הצומח" שבארץ
3 בשעה שהם צמחו מכוח הצומח, כִּבְחַ הצומח שֶׁבְּאֶרֶץ, וְנִתְאָחְדוּ
4 וְהָיוּ לְאַחֲדִים, – הפרט של "כוח הצומח" שבא לידי ביטוי בזרע או

5 בגרעין, עם הכלל של "כוח

6 הצומח" שבארץ – נעשים

7 לדבר אחד, וְעַל יְדֵי זֶה

8 מוֹצִיא בֶחַ הצומח אֶת

9 בָּחוּז אֶל הַפֶּעַל, וּמִשְׁפִּיעַ

10 חַיּוּת לְגִדְלָה שְׂבֻלַת כְּעֵין

11 הַזֶּרַע, – שנוצר בארץ, 5

12 שבאם הזרע הוא של חטה – 6

13 צומחת שכולת של חטה, 7

14 וכדומה. אֲכַל כְּרִבּוּי הַרְבֵּה

15 מְאֹד בְּשֻׁבִּילָה אַחַת, – 9

16 מגרעין חטה אחד צומחים 10

17 הרבה גרעיני חטה בשכולת 11

18 אחת, וְכֵן פְּרִיֹת הַרְבֵּה עַל

19 אֵילָן אֶחָד, – ובאשר

20 לפירות האילן מיתוסף עוד ענין, שלא זו בלבד שהם הרבה יותר

21 מאשר הגרעין שנוצר, אלא – וְגַם מְהוּיָן וְעֲצָמוּתָן שֶׁל הַפְּרִיֹת

22 מְעַלָּה בְּעֵלּוּי רַב וְעֲצוּם לְמַעַלָּה מְעַלָּה מִמֶּהוּיָן וְעֲצָמוּתוֹ שֶׁל

23 הַגֶּרֶעִין הַנִּמְטָע. – הרי שלא זו בלבד שמגרעין אחד צומחים הרבה

24 פירות, אלא שהם גם במהות הרבה יותר טובה ורמה, שמגרעין שאין

25 בו טעם – צומחים פירות ברי טעם טוב והנאה, וְכֵן כִּהְיָ נִזְנָא –

26 בדומה לכך, בְּפְרִיֹת הָאֶרֶץ הַגְּדֻלִּים מוֹרְעוּנִין כְּעֵין גֶּרֶעִינִין, – של

27 אילן עושה פרי, כְּמוֹ קְשׁוּאִים וּכְהֵאֵי נִזְנָא. – והדומה לו, שגם

28 בהם כך, שהפירות אינם מאותו מהות של גרעיני הזרע, אלא מהות

29 שונה ונעלה ביותר, שלא כמו בתבואה, שהתבואה היא אותו מהות

30 ממש כמו גרעיני התבואה שזרעו, זרעו חטה וצמח חטה, וכדומה.

31 וְהַכֹּל – מה שהצמיחה היא לא רק בריבוי רב אלא גם במהות נעלה

32 ביותר מאשר גרעיני הזרע שזרעו, הוּא, מִפְּנֵי שְׁעָקָר וְשִׁרְשׁ חַיּוּת

33 הַפְּרִיֹת נִשְׁפָּע מִכֹּחַ הצומח שֶׁבְּאֶרֶץ, הַכּוֹלֵל חַיּוּת כָּל הַפְּרִיֹת.

34 – ומצמיח כל הפירות. אלא, אם כך, לשם מה זקוקים לזריעת הזרע

אגרת הקדש

והגרעין שֶׁנִּרְקֵבִין בארץ וכלה כל כחם בכח הצומח
שבארץ ונתאחדו והיו לאחדים וע"י זה מוציא כח
הצומח את כחו אל הפועל ומשפיע חיות לגדל שכולת
כעין הזרע אבל בריבוי הרבה מאד בשכולת אחת
וכן פירות הרבה על אילן א' וגם מהותן ועצמותן של
הפירות מעולה בעילוי רב ועצום למעלה מעלה
ממהותן ועצמותן של הגרעין הנטוע וכן כה"ג בפירות
הארץ הגדלים מזרעונן כעין גרעינין כמו קשואים
וכה"ג והכל הוא מפני שעיקר ושרש חיות הפירות
נשפע מכח הצומח שבארץ הכולל חיות כל הפירות.
והגרעינין הזרועים בארץ אינן אלא כעין אתערותא
לדלתא הנקראת בשם העלאת מ"נ בכתבי הארז"ל:

ויצמיח בפועל אילן ופירות גשמיים, ומי זה שפועל שמהפרט של
תפוח למשל – שביכולת "כוח הצומח" להצמיח – יצמח בגילוי תפוח
ולא פרי אחר? – הרי זו פעולתה של "העלאת מ"נ" – "מיין נוקבין"
של הגרעין, המעוררת את "כוח הצומח", שיתגלה בצמיחה בפועל,
ומשפיעה שיצמח אותו מין פרטי שבדוגמת הגרעין שנוצר. על כל
פנים, הרי שענין הצמיחה הוא שמה שצומח מהזריעה הוא למעלה
מעלה, עד למהות אחרת ונעלית מאשר הזרע שנוצר. בכך יסביר
רבנו הזקן להלן, איך יש בכוח הצדקה והחסד שאדם עושה להמשיך
אליו ענין שהוא מסוג נעלה לגמרי מסוג החסד שלו; שלא זו בלבד,
כפי שהיה מתאים, שבגלל הצדקה והחסד שהוא משפיע חיים של
העולם הזה – יומשך לו ענין של חיי העולם הבא, שבפרט זה, שהם
שניהם עולמות, על כל פנים, הם אותו מהות, אלא, כיוון ש"מרובה
מדה טובה", נותנים לו ענין של עולם הבא עבור מה שהוא השפיע
ענין של עולם הזה, בהתאם לכלל "במדה שאדם מודד בה מודדין
לו" – וזה נקרא ב"מדה", כלומר מאותו סוג מדה ומדות.

יום חמישי כ"ח מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיג, וככה ממש עד"מ... עד עמ' 226, בחו"ל וד"ל:

69 אך, ענין הצדקה נקרא בלשון "זריעה", שכן, כשם שבזריעה צומח
70 מהנטיעה ענין שהוא לגמרי לא באותה מהות אלא הרבה למעלה
71 מזה – כך נמשך לו ענין של התגלות אלקות בתפלה, ענין של
72 "תשובה עילאה" (כפי שהסביר לעיל) שהוא לא רק במהות אחרת

73 לגמרי מ"עולם", אלא

74 למעלה מעלה מ"עולם".

75 ובלשון רבנו הזקן:

76 וְכִכָּה מִשֵּׁשׁ עַל הַרְדָּ מִשָּׁל,

77 כָּל מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה

78 שְׁעוֹשִׂין יִשְׂרָאֵל, עוֹלָה לְמַעַלָּה בְּבַחֲנֵית "הַעֲלָאת מִיֵּין נוקבין"

79 לְשִׁרְשׁ נְשְׁמוֹתֵיהֶן לְמַעַלָּה, – שלכן זה דוקא הצדקה שיהודי

אגרת הקדש

וככה ממש עד"מ כל מעשה הצדקה שעושים ישראל¹³
עולה למעלה בבחינת העלאת מ"נ לשורש¹⁴ הספירות העליונות (כפי

של החלק הראשון, שלכן יש בנשמה עשרה כחות, מפני שהם
נשתלשלו מעשר הספירות) יש לו שייכות לחסד שלמעלה, שיהיה

או הגרעין, ומדוע מ"כח הצומח" שבכוחו להצמיח כל סוגי פירות,
צומח דוקא אותו מין שזרעו? – אלא, וְהַגֶּרֶעִינִין הַזֵּרִיעִים בְּאֶרֶץ,
אֵינָן אֵלָּא כְּעֵין "אַתְעָרוּתָא דְּלִתְתָּא", – "התעוררות מלמטה",
כשם שנדרשת התעוררות מלמטה כדי להמשיך התעוררות

מלמעלה, הַנִּקְרָאת בְּשֵׁם

"הַעֲלָאת מִיֵּין נוקבין"

כְּכַתְבֵי הָאֶרֶץ וְל': – 41

ש"ה נוקבא", "המקבל", 42

מעלה "מיין נוקבין", כלומר, 43

הוא יוצר כלי שבו יומשך 44

שפע מזה"דכר", מהזכר 45

והמשפיע. כך גם בקשר 46

לענינו, כוח הצומח עצמו 47

הוא כוח רוחני הכולל כל 48

סוגי הפירות, וכן מצד 49

רוחניותו הוא למעלה 50

מאשר להצמיח פירות 51

גשמיים, מי ומה, איפוא, 52

פועל שכוח רוחני זה ירד 53

ויצמיח בפועל אילן ופירות גשמיים, ומי זה שפועל שמהפרט של

תפוח למשל – שביכולת "כוח הצומח" להצמיח – יצמח בגילוי תפוח

ולא פרי אחר? – הרי זו פעולתה של "העלאת מ"נ" – "מיין נוקבין"

של הגרעין, המעוררת את "כוח הצומח", שיתגלה בצמיחה בפועל,

ומשפיעה שיצמח אותו מין פרטי שבדוגמת הגרעין שנוצר. על כל

פנים, הרי שענין הצמיחה הוא שמה שצומח מהזריעה הוא למעלה

מעלה, עד למהות אחרת ונעלית מאשר הזרע שנוצר. בכך יסביר

רבנו הזקן להלן, איך יש בכוח הצדקה והחסד שאדם עושה להמשיך

אליו ענין שהוא מסוג נעלה לגמרי מסוג החסד שלו; שלא זו בלבד,

כפי שהיה מתאים, שבגלל הצדקה והחסד שהוא משפיע חיים של

העולם הזה – יומשך לו ענין של חיי העולם הבא, שבפרט זה, שהם

שניהם עולמות, על כל פנים, הם אותו מהות, אלא, כיוון ש"מרובה

מדה טובה", נותנים לו ענין של עולם הבא עבור מה שהוא השפיע

ענין של עולם הזה, בהתאם לכלל "במדה שאדם מודד בה מודדין

לו" – וזה נקרא ב"מדה", כלומר מאותו סוג מדה ומדות.

עושה. שכן, כמו במשל, בענין של צמיחה, הרי מפני שזרע או
בגרעין שזורעים ישנו "מכוח הצומח", לכן יכול להיות מכך "העלאת
מיין נוקבין" אל "כוח הצומח" שבארץ שממנו באה הצמיחה, כך גם
בנמשל, בצדקה – בשעה שיהודי עושה צדקה וחסד, עולה הדבר,

בתור "העלאת מ"נ" לשורש

נשמתו, והחסד של נשמתו

נשתלשל מהחסד של

הספירות העליונות (כפי

שאומר רבנו הזקן בפרק ג'

של החלק הראשון, שלכן יש בנשמה עשרה כחות, מפני שהם

נשתלשלו מעשר הספירות) יש לו שייכות לחסד שלמעלה, שיהיה

45 ה"ענווה" וההשפלה, לרדת בהתגלות למטה מטה, **בְּמִים שְׁיֻרְדִּים**
46 כו'. - ממקום גבוה לנמוך, שכן הרי גם החסד שלמעלה דומה
47 למים, שגם הוא בא בהתגלות למטה מטה, לנשמה בגוף בעולם
48 הזה. וְזֶהוּ שְׁכָתוֹב¹⁵: "זֶרַח בַּחֲשָׁךְ אֹרֶךְ לַיָּשִׁירִים, חֲנוּן וְרַחוּם

49 וְצַדִּיק", דַּעַל יְדֵי שְׁהֶאֱדָם
50 "חֲנוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק",

51 "צַדִּיקוֹת אֱהָב" - הוא

52 עושה צדקה בחסד ואהבה,

53 גֹּדֵם לְאֹרֶךְ ה' שְׁיֻרְדָּה

54 לְנִשְׁמָתוֹ הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ,

55 - זה נקרא להאיר בחושך,

56 הַעֲוִיָּה - הגוף שעומד

57 בַּחֲשָׁךְ, שֶׁהוּא מְשַׁבָּא

58 דְּחִיּוּא. - הגוף נקרא

59 "משבא דחויא"¹⁶ (עור

60 הנחש), הרי הוא במצב של

61 חושך המרוחק מאור אלקי

62 ומתגלות - יורח ויאיר

63 בנשמה הנמצאת בגוף זה

64 אור מהו'. וְזֶה נִקְרָא בְּשֵׁם

65 "ישועה", כִּד אֶתְחַפֵּקָא

66 חֲשׂוֹכָא לְנִחוּרָא. - כאשר

67 החושך נהפך לאור, כמו

68 ישועה הבאה אחרי שלפני

69 זה היתה צרה ר"ל, כך היה

70 לפני זה חושך והוא נהפך

71 לאור - הרי זו ישועה. וְזֶהוּ

72 - אחרי "זורע צדקות", אומרים שהשכר לכך הוא "מַצְמִיחַ

73 יְשׁוּעוֹת", שְׁיִשְׁוּעָה זו צוֹמַחַת מְזִירֵית הַצִּדְקָה שְׁזוֹרְעִין בְּאֶרֶץ

74 הָעֲלִיּוֹנָה, "אֶרֶץ חֶפְזִין", הִיא הַשְּׂכִינָה וּבְנִסְתֵי יִשְׂרָאֵל, - מקור

75 נשמות ישראל, שְׁנִקְרָאת בָּן עַל שֵׁם שְׁמִתְלַבֶּשֶׁת ב - נבראים

76 תַּחְתּוֹנִים לְהַחְיּוֹתָם, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב¹⁷: "מַלְכוּתָהּ - בחינת

77 ה"מלכות" היא מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים". - מקור כל העולמות,

78 וב"ארץ" זו נורעת הצדקה שיהודי עושה, ומכאן באה הצמיחה -

79 ההתגלות האלקית המאירה לו בשעת התפלה. וּבְפֶרֶט מִן הַפֶּרֶט,

80 - ובמיוחד, בְּשׁוֹרְעִין - צדקה, בְּאֶרֶץ הַתַּחְתּוֹנָה - בארץ

81 ישראל, בדרך כלל זה נעשה על ידי כל המצוות, שכל המצוות

82 נקראות בשם "צדקה", "וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל

83 המצוה הזאת"¹⁸, במיוחד נעשה הדבר על ידי מצות צדקה ממש,

84 ובפרט מן הפרט נעשה הדבר כשזורעים צדקה בארץ הקודש למטה,

85 בארץ ישראל, כשנותנים צדקה להזקק העוסקים בתורה ועבודה

86 בארץ ישראל, הַמְּכַנֶּנֶת - ארץ הקודש שלמטה, ארץ ישראל,

87 מכוננת בְּנִינָה - כנגד הארץ העליונה, מְשַׁבָּא, ש - אז הוֹרִיעָה -

88 של הצדקה, נִקְלָטָה תִּכְפָּה וּמִיד בְּאֶרֶץ הָעֲלִיּוֹנָה, כְּלִי שוֹם

1 מכך "העלאת מ"נ" להמשיך את החסד שלמעלה, כפי שיסביר
2 להלן. על כל פנים, החסד והצדקה שיהודי עושה, עולה למעלה
3 בשורש הנשמה למעלה, הַנִּקְרָא¹¹ בְּשֵׁם "בְּנִסְתֵי יִשְׂרָאֵל" - שכן,
4 זה המקור של נשמות ישראל, וכן גם מפני שהיא כונסת בתוכה

5 האורות והגילויים של
6 המדות - של "ישראל

7 דלעילא" (שלמעלה),

8 מבחינת "ז"א" (מדות)

9 שבעולם ה"אצילות",

10 וְ-שורש הנשמות, נקרא

11 "אֱמָא תַתָּא" - המדרגה

12 התחתונה בבחינת "אימא",

13 בְּלִשׁוֹן הַזֶּה, - "בינה"

14 נקראת "אימא עילאה",

15 המדרגה העליונה

16 ב"אימא", ו"מלכות" -

17 "אימא תתאה", המדרגה

18 התחתונה ב"אימא", וְ- כן

19 נקרא "שְׂכִינָה" בְּלִשׁוֹן

20 הַנִּקְרָא, - מפני שהיא

21 שוכנת בתחתונים", היא

22 יורדת ושוכנת בנבראים

23 התחתונים¹², הַמְּלֻלָּה -

24 "בנסת ישראל" - מקור

25 נשמות ישראל, כלולה מְּכָל

26 מְדוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרִדָּה

27 הוּא, וּמִיַּחֲדָה בְּהֵן

28 בְּתַכְלִיתָהּ, - בהתאחדות הנעלה ביותר, וְרִאשִׁיתָהּ הִיא מִדַּת

29 הַחֶסֶד. - הרי, למדה זו של חסד שלמעלה, מגיעה "העלאת מ"נ"

30 מהחסד וצדקה שיהודי עושה למטה - שכן, זה הרי שורש נשמתו,

31 ומהחסד של שורש זה נמשך שבנשמה תהיה מדת החסד. וְעַל יְדֵי

32 הָעֲלָאָה זו - שמדת החסד של הנשמה עולה לשורשה, בחסד

33 שבשורש ה"מלכות", מִתְעוֹרֵר "חֶסֶד ה'" מְשַׁבָּא, - שיימשך למטה

34 "חסד ה'", שלמעלה מעלה מבחינת החסד שבשורש הנשמות, אלא

35 זה "חסד ה'" ממש, שהוא חסד והתגלות שלמעלה מ"עולם", שֶׁהוּא

36 גִּלּוּי אֹרֶךְ יִתְבַּרְךָ, לִירֵד וּלְהֵאִיר לְמַטָּה - בעולם הזה, לְנִשְׁמָתוֹ

37 יִשְׂרָאֵל, בְּבַחֲנֵית גִּלּוּי רַב וְעֲצוּם בְּשַׁעַת הַתַּפְּלָה עַל כָּל פְּנִים.

38 - אם לא שתהיה ההתגלות תמיד, שתהיה על כל פנים בשעת

39 התפלה. כִּי אֵף שֶׁ"לְגִדּוּלָתוֹ - לגדולה שלו, שהוא השם בו נקרא

40 "חסד ה"¹³, אֵין חֶסֶד", - מיכולת להשיג חסד זה וגדולה זו, עַד

41 דִּ"בְּלֹא קִמְיָה בְּלֹא חֲשִׁיבִי" - לגביו הכל נחשב לכלום, כיצד,

42 איפוא, יומשך מהגדולה וחסד ה' להאיר לנשמה למטה בהתגלות

43 של השגה? - הרי "בְּמָקוֹם שֶׁאֵתָהּ מוֹצֵא גִדּוּלָתוֹ, שֵׁם אֵתָהּ

44 מוֹצֵא עֲנֻתָנוֹתוֹ"¹⁴, - שדוקא מצד מדרגת ה"גדולה" ישנה

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקרא כו' (עיין ח"א רפנ"ב: ומקור זה כו'. ואכמ"ל בהשינויים)". 12. ראה להלן בסוף הפרק. לקו"א ח"א פרק מ"א. 13. ראה לקו"א ח"ב פרק ד'. 14. מגילה לא, א (לפי גירסת הע"י). 15. תהלים קיב, ד. 16. ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ. 17. תהלים קמה, יג. 18. ואתחנן ו, כה.

- 1 מְנִיעָה וְעֵיכוֹב בְּעוֹלָם, מֵאַחֵר שְׁאִין שׁוֹם דְּבַר חוּצָין וּמִפְסִיק שְׂבִארץ יִשְׂרָאֵל, שְׁעַר הַשָּׁמַיִם¹⁹; מִה שְׁאִין בֶּן בְּחוּץ לְאַרְץ, –
2 כָּלֵל בֵּין "אַרְצוֹת הַחַיִּים", שֶׁם יֵשֶׁם עֲנִינִים שִׁישׁ בָּהֶם
3 – אֶרֶץ הַחַיִּים שְׁלֹמְעֵלָה, מִשׁוֹם מְנִיעָה וְעֵיכוֹב
4 מְקוֹר הַנִּשְׁמוֹת, וְאַרְץ הַחַיִּים¹ מְנִיעָה וְעֵיכוֹב בְּעוֹלָם מֵאַחֵר שְׁאִין שׁוֹם דְּבַר חוּצָין
5 שְׁלֹמְטָה, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בִּי² וּמִפְסִיק כָּלֵל בֵּין אַרְצוֹת הַחַיִּים כִּי זֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם
6 יָזָה – מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ³ מִשְׁא"כ בַּחוּ"ל וּד"ל;
7 שְׂבִארץ יִשְׂרָאֵל, שְׁעַר הַשָּׁמַיִם¹⁹; מִה שְׁאִין בֶּן בְּחוּץ לְאַרְץ, –
8 שֶׁם יֵשֶׁם עֲנִינִים שִׁישׁ בָּהֶם
9 מִשׁוֹם מְנִיעָה וְעֵיכוֹב
10 לְקִלְטִית זְרִיעַת הַצְדָקָה
11 בְּאַרְץ שְׁלֹמְעֵלָה, וְדִי
12 לְמִכְיָן:

אגרת הקדש

יום שישי כ"ט מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 226, ט אהובי אחי... עד עמ' קיד, התורה.

- 13 ט. כמו באגרות הקודש שעד כאן, כך גם באגרת קודש זו, דן רבנו הזקן
14 בענין הצדקה. כדי שצדקה תהיה כפי שהיא צריכה להיות אצל יהודי, שלא
15 שהוא נותן כאשר הכל מוכן לפניו וממה שנשאר לו הוא נותן לצדקה –
16 אלא שהצדקה תהיה באופן כפי שחסידי רבנו הזקן היו אומרים²⁰: "בפרוסת
17 הלחם שלי יש החלק שלך,
18 הקב"ה נותן לך באמצעותי",
19 כלומר, להרגיש חובה להתחלק
20 במה שיש לו, ולתת צדקה
21 באותה מדה שהוא נותן לצרכי
22 אשתו וילדיו – זה יכול להיות
23 רק כשכל מה שאדם עושה
24 אינו "לגרמיה", לצורך עצמו,
25 אלא הוא עושה זאת לשם
26 שמים. גם כשהוא מפרנס את
27 אשתו ואת ילדיו הרי זה מפני
28 שהם נשמות יהודיות, שנשמה
29 היא חלק אלוהי ממעל²¹, ועליו לדאוג שיהיה לנשמות אלו הנצרך להן.
30 כשאדם מתנהג באופן כזה, הרי גם אלה שצריכים להודק לצדקה הם גם בן
31 בעלי נשמות, חלק אלוהי ממעל, ועליו לדאוג שגם להם יהיה כל
32 הצטרותם. אין זאת אלא שעל פי התורה – אשתו וילדיו קודמים, אך, בעצם,
33 הוא חש התחייבות גם לאלה הזקוקים לצדקה, באותה מדה שהוא חש
34 בהתחייבותו כלפי משפחתו.
35 זאת מעורר רבנו הזקן באגרת קודש זו, שהענינים שיהודי עושה בפרנסתו וכו',
36 יהיו לשם שמים, שאז גם הצדקה שלו תהיה באופן הנכון.
37 ט. אהובי אחי ורעי אשר כנפשי, – רבנו הזקן כותב לבני
38 ישראל, כאל אהובי, אחי ורעי, החשובים לו כנפשו. הרבי הרי"צ
39 נ"ע מסביר באחת משיחותיו הקדושות, שבתבעו להשתרש באהבת
40 רעים, משתמש רבנו הזקן בלשון "אהובי ידידי", שכן, על ידי
41 רכישת אהבת רעים נעשים "אהובי ידידי" של רבנו הזקן. בהתאם
42 לכך, אפשר לומר גם כאן, שעל ידי העשיה במה שרבנו הזקן תובע
43 בענין הצדקה – נעשים "אהובי אחי" של רבנו הזקן. באתי –
44 במכתבי זה, כמזכיר ומעורר ישנים בתרומת הכלי הקלים, –
45 הענינים הגשמיים בכלל ונקראים "הכלי", שכן, מצד עצמם אין להם
46 שום מציאות, וכשאין לענינים הגשמיים כוונה נעלית (לשם שמים)
47 – אלא הם עצמם התכלית והכוונה – הם או "הכלי הבלים", ולפיקח

אגרת הקדש

- ט אהובי אחי ורעי אשר כנפשי באתי
כמוכיר ומעורר ישנים בתרומת
הכלי הבלים ולפקוח עיני העוורים יביטו לראות להיות
כל ישעם וחפצם ומגמתם לכל בהם חיי רוחם במקור
מים חיים חיי החיים כל ימי חייהם מנפש ועד בשר
דהיינו כל מילי דעלמא ועסקי פרנסה לא יהיה כאלו
דעבדין לגרמיהו ולא יהיה בית ישראל כעו"ג דזנין
ומפרנסין ומוקרין לנשיהו ובנייהו מאהבה כי מי כעמך
ישראל גוי אחד בארץ כתיב דהיינו שגם בעניני ארץ
רוצה – מצד העיוורון
שהגוף מעורר את הנשמה – כפי שה"צמח צדק" משתמש בדימוי זה
ב"אור התורה" סוף פרשת בהר² – הרי שיש להסיר את העיוורון
ולפתוח את עיני הנשמה. יביטו לראות, להיות – שיהיה, כל
ישעם וחפצם ומגמתם לכל בהם חיי רוחם – כל אלה שיהיו
כלולים ומאוחדים ב"מקור מים חיים" – באלקות, הנקראת "מקור
מים חיים", חיי החיים, – הבחינה באלקות שהיא חיי החיים עצמם,
כל ימי חייהם, מנפש ועד בשר. – כל עניניהם הנפשיים
והבשריים יהיו קשורים באלקות, לא רק בשעת התפלה, לימוד
התורה או בשעת עשיית המצוות, אלא גם בעשייתם ענינים
גשמיים, יהיו גם בן קשורים באלקות שהיא מקור מים חיים וחיי
החיים. דהיינו, כל מילי דעלמא ועסקי פרנסה – כל עניני עולם
ועסקי פרנסה, לא יהיה כאלו דעבדין לגרמיהו, – לא יהיו כמו
באלה שעושים זאת לצרכי עצמם בלבד, שלא לשם שמים אלא
לשימושם העצמי ולמילוי רצונם ורצון בני ביתם, ולא יהיה בית
ישראל ככל הגוים, דזנין ומפרנסין ומוקרין לנשיהו ובנייהו
מאהבה, – שזנים, מפרנסים ומוקרים נשיהם ובניהם מתוך אהבה
עצמית, שמפני שהוא אהב את עצמו, הוא אהב את אשתו וילדיו
בהיותם חלק ממנו – אלא שהאהבה תהיה קדושתית, כי "מי
כעמך ישראל גוי אחד בארץ" כתיב, דהיינו שגם בעניני ארץ

19. יוצא כח, יז ובפרש"י ותרגום שם. 20. ראה אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ כרך ח' ע' תרו. וש"נ. 21. תניא רפ"ב. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהשינוי לגבי אגה"ק טז, כב (ב"פ), כד". 2. אה"ת ויקרא כרך א' ע' קצא. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א ספלא". 4. בתניא לפנינו: "כעו"ג", אבל ב"לוח התיקון" תוקן ככפנים. 5. דה"א יז, כא.

1 – בענינים גשמיים, לא יפרידו – את הענינים, [נִסְחָ אַחֵר: יִפְרְדוּ]
 2 – שהיהודים העוסקים בעניני העולם לא יהיו נפרדים מ'אחד
 3 האמת', מ'אחד ה'אמת' – מהאחדות האמיתית, שבלעדי אלקות לא
 4 קיים שום דבר, חֶסֶם וְשָׁלוֹם, לְהַעֲדִיר עֲדוּת שְׁקָר חֶסֶם וְשָׁלוֹם,
 5 בְּקִרְיַת שְׁמַע עֶרֶב וּבְקָרָה,
 6 – שהוא אומר אז בְּעֵינֵינוּ
 7 סְגוּרוֹת, ה' אֶחָד בְּר' רוחות ובשמים ממעל
 8 ובארץ מתחת, – שזה
 9 פירוש המלה "אחד",⁶ "שה'
 10 הוא אחד בח', שהם שבעה
 11 רקיעים וארץ, ובר' בארבע
 12 רוחות העולם, הם כולם
 13 בטלים ומאחדים עם
 14 ה'"אלף", עם איך-סוף אלופו
 15 של עולם, הרי שהוא מעיד
 16 שגם בארץ, בעניני הארץ –
 17 ה' "אחד". ובפֶּתַח עֵינֵינוּ
 18 הַעֲוִירִים – שעניניהם מסנוורות מעניני הגוף, "הַתְּעִיף עֵינֵינוּ בּוֹ
 19 וְאֵינֵנוּ חֶסֶם וְשָׁלוֹם. – כלומר, מיד בפתחו את עיניו, הוא רואה את
 20 העולם ואת עניני העולם כמציאות לעצמם – ועוסק בעניני העולם
 21 שלא לשם שמים. אֶךְ בְּזוֹת יָאוֹת לָנוּ, – הנהגה זו מתאימה לנו,
 22 לְהוֹת [נִסְחָ אַחֵר: בְּהוֹת] כָּל עֲשִׂינוּ בְּמִלִּי דְעֵלְמָא לֹא
 23 לְנִרְמִיָּהוּ, – שיהיה (או לפי הנוסח השני: כשיהיה) כל עסקנו בעניני
 24 עולם לא לעצמנו בלבד, בִּי אִם לְהַחֲיוֹת נַפְשוֹת חֲלָמֵי אֱלֻקוֹת,
 25 – להחיות בני ישראל שנשמותיהם הן "חלק אלוהה ממעל",
 26 וּלְמַלְאֵת מַחְסוּרֵיהֶם בְּחֶסֶד חֶסֶם, שֶׁכֵּזָה אֲנוּ מְדַמֵּין חֲצוּרָה –
 27 הנפש, לְיוֹצְרָהּ, ה' אֶחָד, אֲשֶׁר "חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם", חֶסֶד שֶׁל

אגרת הקדש

לא יפרידו [נ"א יפרדו] מאחד האמת ח"ו להעיד עדות
 שקר ח"ו בק"ש ערב ובוקר בעינים סגורות ה' אחד
 בד' רוחות ובשמים ממעל ובארץ מתחת ובפקוח עיני
 העורים התעיף עיניך בו ואיננו ח"ו אך בזאת יאות לנו
 להיות [נ"א בהיות] כל עסקינו במילי דעלמא לא
 לגרמייהו כי אם להחיות נפשות חלקי אלקות ולמלאות
 מחסוריהם בחסד חנם שכזה אנו מדמין הצורה ליוצרה
 ה' אחד אשר חסד אל כל היום חסד של אמת
 להחיות העולם ומלואו בכל רגע ורגע רק שאשתו
 ובניו של אדם קודמין לכל על פי התורה.

אמת, – בלי החזרת שכר על כך, לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָם וּלְמַלְאוֹ כָּכָל
 רָגַע וְרָגַע, – הרי כשם שהקב"ה עושה חסד ומחיה את הנבראים, כך
 על האדם, גם כן לעשות חסד ולהחיות ולפרנס אנשים אחרים, שזה
 תכלית התעסקותו ועבודתו בעניני פרנסה – כדי שיהיה בידו לפרנס
 נשמות יהודיות. בהתאם
 לכך היה עליו לפרנס ולתת
 צדקה לאחרים באותה מדה
 שהוא מפרנס ועושה חסד
 עם בני משפחתו, אלא, אם
 כך, מדוע הוא נותן
 למשפחתו לפני שהוא נותן
 לאחרים? – אומר על כך
 רבנו הזקן: רַק שְׁאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו
 שֶׁל אָדָם קוֹדְמִין לְכָל עַל
 פִּי הַתּוֹרָה? – התורה
 מצווה עליו לתת בתחילה
 לאשתו ולילדיו ולאחר מכן
 לתת צדקה ולפרנס יהודים
 אחרים. (ב"לוח התיקון" ישנה כאן הוספה (רבנו הזקן הרי כתב
 אגרות'קודש אלו בקשר לצדיקים רבי מנחם מענדל מויטבסק, רבי
 אברהם מקאליסק וה"חבריא" והתלמידים שלהם, שהיו אז בארץ
 ישראל – הוסיף כאן רבנו הזקן): חוץ מְצַדִּיקִים שֶׁבִּידוּר שֶׁהֵן קוֹדְמִין
 לְבָנָיו, – הנתינה לצדיק הדור באה, על פי התורה, לפני הנתינה
 לילדיו, וְצַדִּיקִים שֶׁבְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל קוֹדְמִין לְצַדִּיקִים שֶׁבְּחוּץ לְאַרְץ,
 לְכָד מִזֹּאת שֶׁלֹּא הֵנִיחוּ בְּמוֹתָן בְּחוּץ לְאַרְץ – רבנו הזקן אומר על
 הצדיקים האמורים שנסעו לארץ ישראל, שלא השאירו כמותם בחוץ
 לארץ, והם עדיפים משתי בחינות, מבחינת הצדקות שלהם ומבחינת
 היותם בארץ ישראל, וְדִי לְמַבֵּין. – עד כאן ההוספה ב"לוח התיקון").

יום שבת קודש ל' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיד, ע"כ אהובי אחיי... עד עמ' 228, ציון כו':

אגרת הקדש

57 על בן אהובי אחי, שימו
 58 נא לבככם לאלה הדברים
 59 הנאמרים בקצרה מאד
 60 (ואם ירצה ה' פא"פ
 61 אדרב כם באדרבה), איד
 62 היות כל עקר עבודת ה'
 63 בעתים הללו בעקבות
 64 משיחא – עיקר העבודה
 65 בזמנים אלה, של "עקבות"

משיח, הִיא עֲבוֹדַת
 הַצִּדְקָה, כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ
 ע"כ אהובי 11 רְבוּתֵינוּ וְכִרְוֹנָם לְבָרְכָהּ:⁸
 12 "אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֵלָּא
 13 בְּצִדְקָה". וְלֹא אֲמָרוּ
 14 רְבוּתֵינוּ וְכִרְוֹנָם לְבָרְכָהּ
 15 "תְּלַמִּיד תּוֹרָה שְׁקוּל כְּנֶגֶד
 16 גְּמִילוּת חֲסִידִים", – כפי
 שהמשנה אומרת במסכת

6. ראה ב"י או"ח סס"א (בשם הסמ"ק). 7. ראה שו"ע יו"ד סרנ"א. וש"נ. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רמב"ם ה' מ"ע רפ"י – הועתק בטו"ד ר"ס רמז. ואין הכוונה למ"ש בש"ס (שבת קלט, א. סנה' צח, א) – דהרי שם כתוב נפדה. והמפרשים [[הרדב"ז והכס"מ וההגהות על הטור] שמצינים מקור דברי הרמב"ם מהמירא דעולא בש"ס (שם)] אין כוונתם – בכו"כ מקומות – להלשון בדיוק – כ"א להתוכן. וכמפורסם. וראה שם תיכף בהלכה שלאחר' ברמב"ם ובמפרשים הנ"ל. וגם במסורת הש"ס וכו' שמביאים שהרמב"ם ה' גורס "ישראל" (במקום "ירושלים") בגמ' – ה"ה מזכירים רק תיבת "ישראל", והגירסא "ישראל" נמצאת בעי', משא"כ הגירסא "נגאלין" – לע"ע לא מצאתי' בש"ס ויל"ש. וקשה יותר לומר שלהרמב"ם היתה גירסא שלא נמצאת בשום מקום אצלנו מאשר לומר שהרמב"ם מפרש יותר מאשר בש"ס ולכן כותב "נגאלין" (ואדרבא – כצ"ל)."

1 פאה': "ותלמוד תורה כנגד כולם", שתלמוד תורה הוא כנגד כל
2 הדברים הנמנים שם, כולל גם גמילת חסדים, הרי הם לא אמרו
3 זאת אלא ביניהם, שתלמוד תורה היה עקר העבודה אצלם,
4 ועל כן היו חכמים גדולים תנאים ואמוראים. מה שאין כן
5 בעקבות משיחא, - בימי
6 ביאת המשיח, שנפלה -
7 בחינת "סבת דוד" עד
8 בחינת רגלים ועקבים,
9 שהיא בחינת עשיה -
10 "מלכות דאצילות" שהיא
11 בחינת ה"שכינה"
12 המתלבשת בעולמות
13 בריאה, יצירה, עשיה -
14 הנקראת גם כן "סוכת דוד",
15 שכן דוד הוא הרי מלך
16 ישראל, מרכבה ל"מלכות
17 דאצילות" - ירדה ונפלה
18 עד למדרגה התחתונה של
19 "עשיה", אין דרך לדבקה בה באמת ולהפכה חשוכא -
20 ולהפוך חושך העולם, לנהורא דילה - לאור שלה, [נפח אחר:
21 דילה] - לאור שלו, כי אם בבחינת עשיה גם כן, - ענין של
22 מעשה - עשיה, לא רק ענין של שכל ודיבור כמו בלימוד התורה,
23 שהיא מעשה הצדקה, - אך, מדוע דוקא בחינת המעשה של
24 צדקה - הרי כל המצוות המעשיות האחרות הן ענין של עשיה? -
25 אומר על כך רבנו הזקן: כידוע למשכילים, שבחינת עשיה
26 באלקות - איזו השפעה אלקית מצויינת בבחינה של עשיה? היא

אגרת הקדש

שת"ת היה עיקר העבודה אצלם וע"כ היו חכמים גדולים
תנאים ואמוראים. משא"כ בעקבות משיחא שנפלה
סוכת דוד עד בחי' רגלים ועקבים שהיא בחי' עשיה
אין דרך לדבקה בה באמת ולהפכה חשוכא לנהורא
דילה [נ"א דילה] כ"א בבחי' עשיה ג"כ שהיא מעשה
הצדקה כידוע למשכילים שבחי' עשיה באלקות היא
בחי' השפעת והמשכת החיות למטה מטה למאן
דלית ליה מגרמיה כלום וכל הזוכה את יצרו בזה
ופותח ידו ולבבו אתכפא ס"א ומהפך חשוכא לאור
השי"ת השוכן עלינו בבחי' עשיה בעקבות משיחא
ויזכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון כו':

27 בחינת השפעת והמשכת החיות למטה מטה למאן דלית ליה
28 מגרמיה כלום. - למי שאין לו משל עצמו כלום. ישנה השפעה
29 אלקית בעולמות המצויינת בשם "מחשבה", וישנה השפעה
30 המצויינת בשם "דיבור", אך איזו השפעה מצויינת בשם "עשיה" -
31 הרי זו אותה השפעה
32 הנמשכת למטה מטה,
33 למקום שאין בו כלל שום
34 התגלות אלקית, וזהו עולם
35 העשיה, הרי שמעשה
36 הצדקה מכון ממש נגד
37 הבחינה של עשיה
38 באלקות. שכן, זה הרי ענין
39 הצדקה, להשפיע לעני
40 שאין לו משלו כלום. וכל
41 הזוכה את יצרו בזה -
42 בענין הצדקה, ופותח ידו
43 ולבבו - לתת צדקה ביד
44 פתוחה וברגש של לב רחב,
45 אתכפא סמרא אחרא - נכפית על ידי כך ה"סטרא אחרא"
46 (קליפות) לקדושה, ומהפך חשוכא - ומהפך את החושך לאור
47 השם יתברך, השוכן עלינו בבחינת עשיה בעקבות משיחא,
48 - בזמן של "עקבות משיח", ויזכה לראות עין בעין בשוב ה'
49 ציון כו': - שאז תראה העין הגשמית אלקות, כפי שהעין
50 שלמעלה רואה, ותהיה זו ראייה של עין גשמית - ענין של עשיה
51 שבו תתגלה אלקות באופן של ראייה, שההתאמתות שבה היא
52 למעלה מעלה מאשר על ידי ענין של שכל והבנה.

9. פרק א' משנה א'.

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"מ וכו' מהו"ר סעדי' שי' שד"ר

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מכ"ו מני"א עם הרשימות, ועדיין מחכים להידיעה מהלשכה שקבלו הספרים.

שבע רצון הנני ממה שכותב במכ' שהגיש עוד הפעם בקשה על מכנס, ויתן השי"ת שיהי' בהצלחה
מופלגה למעלה מן הטבע בטבע. וכמבואר במאמר שנדפס ליי"ב תמוז.

מוסג"פ קטע מהשיחה בהתועדות דש"מ אלול, ובטח יפרסם זה באופן המתאים בחוגים היותר
רחבים.

בברכת הצלחה וכוח"ט.

מ. שניאורסאהן

יום ראשון

יום רביעי

כד מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קיג-קיד.

תניא: והנה הארה . . . 222 מרוב.

מקובל רבי מפי רבי: אין דער צייט פון מחלוקת הידועה, האָבען חסידים דערציילט דעם אלטען רבי'ן די גרויסע יסורים וואָס מ'האָט פון די מתנגדישע פּראָסטע אידען. האָט דער רבי געזאָגט: דער זיידע – אזוי פלעגט דער רבי רופען דעם בעש"ט – האָט זייער ליב געהאַט די פּראָסטע אידען. אין די ערשטע טעג ווען איך בין געווען אין מעזריטש, האָט דער רבי ה"מ געזאָגט: מרגלא בפומי' פון רבי'ן – הבעש"ט – אהבת ישראל איז אהבת המקום, בנים אתם לה' אלקיכם, אז מען האָט האַלט דעם פאָטער האָט מען האַלט די קינדער.

מקבֿל רבי מפי רבי: בְּזִמְנֵי הַמַּחְלָקָה הַיְדוּעָה, סִפְּרוּ הַחֲסִידִים לְאַדְמו"ר הַזֶּקֶן אֶת גִּדְלֵי הַיְסוּרִים שֶׁסֻּבְּלִים מִפְּשׁוּטֵי הַמַּתְנַגְדִּים. עָנָה הָרַבִּי: הִסָּבֵא – כִּךְ הָיָה הָרַבִּי מְכַנֶּה אֶת הַבַּעַל שֶׁם טוֹב – אָהֵב בְּיֹתֵר אֶת הַיְהוּדִים הַפְּשׁוּטִים. בְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיִיתִי בְּמַעְזְרִיטֵשׁ, הָרַבִּי – הָרַב הַמְּגִיד – אָמַר: מִרְגְּלָא בְּפִינִי [שָׁגוֹר הָיָה בְּפִי] שֶׁל הָרַבִּי – הַבַּעַל שֶׁם טוֹב – אָהֵב יִשְׂרָאֵל הִיא אָהֵבֶת הַמָּקוֹם, "בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם" – הָאוֹהֵב אֶת הָאֵב אוֹהֵב אֶת הַבְּנִים.

יום שני

יום חמישי

כה מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.

תניא: והנה שופרי' . . . קיב במ"א.

אָדְנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הָרַש"ב] כּוֹתֵב בְּאַחַד מִמִּכְתָּבָיו: שְׁמַעְתִּי בְּשֵׁם כְּבוֹד קִדְשֵׁי אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים זְכוּלֵלָהּ נ"ע זי"ע [=זכר צדיקים וקדושים לברכה לחיי העולם הבא, נְשִׁמָּתָם עֲדָן, וְכוּתָם יָגֵן עֲלֵינוּ] שֶׁגַם עַל בֵּית צָרִיף לֹאמַר "לְתוֹרָה (וּלְחֻפָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים) ", עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (בְּרִכּוֹת יז, א) "נָשִׁי בְּמֵאֵי זָכִיין, בְּאֶקְרוּנֵי כּו' וּבְאַתְנֻנֵי כּו' וְנִטְרִין כּו'" [גַּם לְנָשִׁים חֵלֶק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה – עַל יְדֵי שְׁמִסְעוֹת לְבַעֲלֵיהֶן].

יום שלישי

יום ששי

כו מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, ששי עם פירש"י.

תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.

תניא: והנה . . . הגורל ממש.

משיחות אאמו"ר: אין דעם יציאת מצרים פון חסידות, איז פאראן די מצוה פון סיפור יצ"מ בדבור, דערציילען חסידישע ספורים און דערהערען דעם סיפור אין א פנימית דפנימית. מ'בעדארף וויסען אז יעדער סיפור איז א הוראה בחיים. יעדער ספור בעדארף בריינגען א מדה טובה און א חיות פנימי אין א הידור מצוה און דערהערען דעם דרכי נועם פון תורת החסידות.

משיחות אָדְנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הָרַש"ב]: בְּ"יִצְיָאָת מִצְרַיִם" שֶׁל חֲסִידוֹת קִימַת הַמִּצְוָה שֶׁל סִפּוֹר יִצְיָאָת מִצְרַיִם בְּדַבּוּר, לְסַפֵּר סִפּוּרֵי חֲסִידִים וְ"לְקַלֵּט" אֶת הַסִּפּוּר בְּפִנְימִית שֶׁל הַפְּנִימִית. יֵשׁ לְדַעַת, שֶׁכָּל סִפּוּר הוּא הוֹרָאָה בְּחַיִּים; כָּל סִפּוּר צָרִיף לְהִבְיֵא [=לְגִרוֹם] מִדָּה טוֹבָה וְחַיּוֹת פְּנִימִית בְּהִדּוּר מִצְוָה, וּלְהַפְנִים אֶת דְּרָכֵי הַנַּעַם שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת.

יום רביעי	שבת	כז מנחם אב	ה'תש"ג
מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלֹל, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁבָּמָה. יוֹם הַתּוֹעֲדוֹת. שיעורים. חומש: ראה, שביעי עם פירש"י. תהלים: ככ"לד. תניא: ח. זורע . . . בחו"ל וד"ל.			

חֹדֶשׁ אֱלֹל הוּא חֹדֶשׁ הַחֲשׁוּבֹן. דְּכֻמוּ בְּגִשְׁמִיּוֹת, הִנֵּה הַבַּעַל עֶסֶק.. בְּכַדִּי שִׁיְהִיָּה הָעֶסֶק כְּדַבְּעִי וַיִּתֵּן רוּחַ רַב, צָרִיף מְזֻמֵּן לְזֻמֵּן לַעֲשׂוֹת חֲשׁוּבֹן וּלְתַקֵּן אֶת כָּל הַחֲסְרוֹנוֹת.. כֵּן הוּא גַם בְּעִבּוּדָה הַרוּחָנִית בְּעִבּוּדַת ה' יִתְבָּרַךְ, דְּכָל הַשָּׁנָה הִנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּבְמִדּוֹת טוֹבוֹת, בְּחֹדֶשׁ אֱלֹל הוּא חֹדֶשׁ הַחֲשׁוּבֹן אֲשֶׁר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כָּל חֵד וְחֵד לְפָנֶיךָ שְׁעוֹרָא דִּילִיָּה, הֵן הַיּוֹשֵׁב אֶהָל וְהֵן הַבַּעַל עֶסֶק, צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת חֲשׁוּבֹן צֶדֶק בְּנַפְשָׁם מִכָּל אֲשֶׁר עָבַר עֲלֵיהֶם בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנָה, וְלִידַע הַמַּעֲלֹת בְּעִבּוּדָתָם וּלְחַזְקָם, וְאֶת הַחֲסְרוֹנוֹת שֶׁבָּהֶם וּבְעִבּוּדָתָם לְתַקֵּן.. דַּעַל יְדֵי הַכֶּנֶה טוֹבָה זו.. זֻכִּים לְשָׁנָה טוֹבָה וּמִתּוֹקָה בְּגִשְׁמִיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת.

יום חמישי	יום ראשון	כח מנחם אב	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שופטים, פ' ראשונה עם פירש"י. תהלים: קלה-קלט. תניא: ט. אהובי . . . קיד פי התורה.			

דְּרַכֵּי הַרְפוּאָה בְּחָלִי הַגּוֹף בְּכָל־ל - שְׁנִים הֵם:
(א) לְרַפְּאוֹת אֶת הָאֶבֶר אוֹ הַכַּחַם הַמְקַלְקֵל חוֹלָה וְחִלוּשׁ.
(ב) לְחַזֵּק אֶת הָאֶבֶרִים וְהַכַּחוֹת הַבְּרִיאִים, אֲשֶׁר הֵם יִתְגַּבְּרוּ עַל הָאֶבֶר וְכַח הַחוֹלָה, לְרַפְּאוֹתוֹ.
הַדְּגָמָא מִזֶּה בְּחָלִי הַנַּפֶּשׁ הֵם שְׁנֵי דְרַכֵּי הָעִבּוּדָה: תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

יום שישי	יום שני	כט מנחם אב	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שופטים, שני עם פירש"י. תהלים: קמ"קמד. תניא: ע"כ אהובי . . . ציון כו'.			

עַם דַּארְף זַיִן עִבּוּדָה בַּכַּח עֲצָמוֹ. הַעֲכֵעַר אִיזוֹ אוֹ מְנַעְהַמַּט פֶּאֶר'ן הָאָנֶט אוֹן מְפִירֵט.
טִיעֵרֵעֵר אִיזוֹ עַם אִיזוֹ בַּכַּח עֲצָמוֹ.

צָרִיכָה לִהְיוֹת עִבּוּדָה בְּכַח עֲצָמוֹ. נַעֲלָה יוֹתֵר הוּא - שְׁנוּטָלִים בְּיָד וּמוֹבִילִים. יָקָר יוֹתֵר
הוּא - כְּאֲשֶׁר זֶה בְּכַח עֲצָמוֹ.

שבת קודש	יום שלישי	ל מנחם אב, ר"ח	ה'תש"ג
מִתְחִילִים לֹאמַר לְדוֹד ה' אוֹרִי. הַמְּנַהֵג בְּבֵית רַבִּינוֹ, שְׁבַמְשֹׁךְ הַיּוֹם תּוֹקְעִים לְהַתְּלַמֵּד, וּמִתְחִילִים לְתַקּוֹעַ אַחֵר הַתְּפִלָּה מִיּוֹם ב' דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. שיעורים. חומש: שופטים, שלישי עם פירש"י. תהלים: קמה"קנ. תניא: י. אד"ש וחיים . . . נשמתן כו'.			

אֲדַמּו"ר הָאֲמַצְעִי הָיָה אוֹמֵר בְּתַחֲלָה מְאֻמְרִים קְצָרִים. וּלְדַגְמָא: דְּבוּר הַמִּתְחִיל "זָכַר רַב טוֹבָךְ"
- וּבִאֲוֵרוֹ - שְׁבַסְדּוֹר, נֶאֱמָרוּ בְּשֵׁשׁ הַמִּשְׁכִּים - בְּאַרְיִכוֹת יוֹתֵר קֶצֶת מִהַנְדָּפֶס.

יום ראשון כ"ד מנחם אב ה'תשע"ב

עשיר המביא קרבן עני

הרמב"ם לפרט את הדין שאם המקבל על עצמו את קרבנות העני היה עשיר, עליו להביא קרבן עשיר, בהלכות מחוסרי כפרה המאזרות ולא בהלכות מעשה הקרבנות המוקדמות? ויש לבאר:

הלכות מעשה הקרבנות מלמדות כיצד נעשה הקרבן לקרבן, ומה הפעולות שעושים בו. במסגרת הלכות אלו באה ההוראה שכאשר אדם נדר בעד חברו הנדר חל והרי נדר להביא קרבן עני. לכן הרמב"ם מביא כאן את ההלכה באופן כללי, בלי לפרט שאם הנדר עשיר עליו להביא קרבן עשיר – להדגיש את ההיבט של קיום הנדר. ואולם בהלכות מחוסרי כפרה דנים מבחינתו של המצורע המתכפר, האם הקרבן שחברו מביא עליו מוציא אותו ידי חובתו?

ודווקא כאן בא פסק הדין שמצד "כל ישראל ערביין זה בזה" האחד יכול להביא קרבן על חברו ויתכפר לחברו, כי החובה שהוטלה על המצורע עוברת על הנדר. ואם החובה מוטלת עליו עצמו וודאי שאם הוא עשיר עליו להביא קרבן עשיר.

(לקוטי שיחות כ"ז עמ' 101 ואילך)

יום שני כ"ה מנחם אב ה'תשע"ב

להביא בדיוק או יותר?

יצא ידי חובתו. ולכן יש לפרש באופן שונה: באמירתו 'הרי עלי כבש' אמנם אין האיל בכלל, ומכל מקום, אנו מניחים שנדר להביא כבש ולא איל, לא משום שאינו מעוניין להביא יותר אלא כיון שבאותה שעה לא השיגה ידו יותר, ולכן אם הביא איל יצא, אבל לכתחילה לא יביא איל כי בפסוק נאמר: "מוצא שפתיך תשמור, ועשית כאשר נדרת". ולכן, לכתחילה יביא כבש כפי שנדר, משום "מוצא שפתיך". ובדיעבד יוצא ידי חובה באיל ויקיים את כוונת נדרו – הנכללת ב"ועשית כאשר נדרת", אף שאינה מתאימה לגמרי למוצא שפתי.

(לקוטי שיחות כ"ז עמ' 1)

יום שלישי כ"ו מנחם אב ה'תשע"ב

אש של קדושה

החייבים לדאוג לקיום האש ללא הפסק, ואם נתעצלו הכהנים וכבתה האש עברו בלאו' (אף שלא כיבו בידים), והכתוב השני 'והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה', מלמד על כל אדם (לא רק הכהנים) שאם כיבה בידים עובר בלאו.

ולפי זה יש לפרש שמחלוקת התנאים בתורת כהנים אינה לגבי מעשה כיבוי (שבוודאי אסור לכל הדעות אף בשעת המסעות, כמו במכבה גחלת אחר שהורדה מעל המזבח), אלא לגבי החיוב על הכהנים לדאוג שהאש תתקיים על המזבח ובזה נחלקו האם הדין נאמר גם בשעת המסעות (חדושי הגרי"ז זכאים צא, ב).

והמכבה אש שעל המזבח לוקה על אף ש'לאו הניתק לעשה' (היינו שאפשר לקיים לאחריו מצות עשה המתקנת אותו) אין לוקים עליו וכאן אפשר לתקן את הלאו בקיום העשה של 'אש

הלכות מעשה הקרבנות פרק יד, הלכה ט: האומר: קרבן מצרע זה או יולדת זו עלי, אם היה אותו מצרע או יולדת עניים – מביא הנדר קרבן עני.

ובסוף הלכות מחוסרי כפרה פסק הרמב"ם: "עשיר שאמר קרבנו של מצורע זה עלי, והמצורע היה עני - הרי זה מביא על ידו קרבנות עשיר, שהרי יד הנדר משגת". כלומר, כיון שהעשיר קיבל על עצמו להביא את קרבנו של העני וידו של העשיר כן משגת, עליו להביא קרבנות עשיר.

ושואל ה'כסף משנה' מההלכה שלפנינו שהאומר קרבן מצורע זה עלי, אם המצורע עני, מביא הנדר קרבן עני. וכאן הרמב"ם אינו מפרט שאם הנדר עשיר מביא קרבן עשיר! ומתרגם: הרמב"ם "לא חשש לפרש כאן, לפי שסמך על מה שכתב כאן" [בהלכות מחוסרי כפרה].

ואולם תירוץ זה מתאים עם שיטתו של ה'כסף משנה' (יד מלאכי, כללי רמב"ם, אות ו) שהרמב"ם סומך גם על דברים המופיעים בהלכות עתידיות, אך לפי הדעות שהרמב"ם מסתמך רק על הלכות שהובאו קודם להלכה זו, יש לתמוה: מדוע בחר

הלכות מעשה הקרבנות פרק טז, הלכה א: הנדר... קרבן והביא גדול – יצא. כיצד? אמר 'הרי עלי... כבש' והביא איל... יצא.

יש להבין: הרי נאמר "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת", ואין יוצא ידי חובתו אם נדר כבש והביא איל? לכאורה ניתן לומר שהנדר להביא כבש מתפרש 'לכל הפחות כבש', אך גם איל שהוא יותר מכבש בכלל כוונתו, אבל אם כן היה יכול להביא איל אף לכתחילה, יתירה מזו, עדיף שיביא איל, שהרי כתב הרמב"ם (סוף הל' אסורי מזבח) "הרוצה לזכות עצמו... יביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו", ואילו מלשון הרמב"ם כאן משמע שרק בדיעבד

הלכות תמידין ומוספין פרק ב, הלכה ו: המכבה אש המזבח – לוקה, שנאמר: לא תכבה... ואפלו הורידה מעל המזבח וכבה – לוקה.

ב'תורת כהנים' (פרשת צו) נחלקו תנאים האם בשעת המסעות במדבר היה צריך להקפיד שאש המזבח לא תכבה. ולכאורה, לדעת הסוברים שלא הקפידו בכך יש להקשות: הרי אף לאחר שהורדה הגחלת מעל המזבח אסור לכבותה מאחר שקודם לכן היתה על המזבח, ואם כן הוא הדין גם בשעת המסעות שאף שהמזבח אינו במקומו, יאסר לכבות את האש מאחר שקודם היתה על המזבח במקומו?

ויש לבאר לפי דברי הרמב"ן (ויקרא ו, ו) שבאיסור כיבוי אש מעל המזבח נאמרו שני פסוקים נפרדים. הכתוב הראשון 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה' הוא מצוה על הכהנים

תמיד תוקד על המזבח' - משום שמצות עשה זו היא רק על הכהנים ולא על שאר ישראל. ונמצא שכאשר המכבה הוא ישראל אין בידו לתקן את הלאו על ידי קיום העשה, ולפי זה

יתכן שאמנם כהן שכיבה לא ילקה מאחר שבידו לקיים את העשה (אמרי בינה תר"מ ס' כא).

מדוע קבעו חנוכה שמונה ימים?

יום רביעי כ"ז מנחם אב ה'תשע"ב

ההדלקה של בין הערביים להדלקה של הבוקר הוא שהדלקת בין הערביים היא מצוה חיובית, ולכן אם הנרות דולקים צריך לכבותם תחילה ולחזור ולהדליקם, אבל בבוקר אין מצוה חיובית להדליק אלא שאם מצאם כבויים צריך להדליקם, אבל נר שלא כבה אין צריך לכבותו ולהדליקו אלא די בתיקון הפתילה.

ומוסיף:

לפי הרמב"ם, יש ליישב את קושיית ה'בית יוסף' הידועה

(אור"ח ס' תר"ע):

מדוע קבעו שמונת ימי חנוכה והרי הנס היה שבעה ימים בלבד, שהרי היה בפך השמן שמצאו כדי להדליק ליום אחד? כי השמן שהיה בפך שמצאו היה די בו כדי להדליק לילה אחד אבל לא מספיק כדי להדליק גם ביום, והרי לשיטת הרמב"ם צריך להדליק גם ביום, וכיון שכך צריך לומר שגם ביום הראשון היה נס בכך שבנוסף ללילה דלקו הנרות גם ביום.

הלכות תמידין ומוספין פרק ג, הלכה יב: וּמְדַלֵּק נֵר שְׁפָכָהּ. וְהַדְלָקָה הַנּוֹרֹת הֵיא הַטָּבָה. וְנֵר שֶׁמֶצְאוּ שְׁלֹא כָּבָה – מְתַקְנֵהוּ.

לדעת הרשב"א (שור"ת ח"א סי' עט ושט) מצות הדלקת הנרות היא רק בין הערביים, ככתוב בתורה "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים" (שמות ל, ח). ומה שנאמר (שם) "בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות" אינו מדבר בהדלקת הנרות אלא בניקוי בויכי המנורה מהדשן והגבהת הפתילות וכדומה.

ואילו לדעת הרמב"ם המצוה היא שיהיו הנרות דולקים תמיד כלילה וביום, ולכן נרות שכבו צריך להדליקם גם בבוקר, ונר שלא כבה מתקנו וזהו שנאמר "בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות" – כי 'הטבה' היינו להיטיב את הנר כדי שיחזור לאיתנו הראשון, כחולה שמרפאים אותו וחוזר לבריאותו. ולכן, נר שכבה מדליקו, ונר שלא כבה אלא שיש לתקן את אורו – מתקנו, שהרי זוהי 'הטבת' הנר (כסף משנה, לחם משנה).

ובספר 'בנין שלמה' (סי נב) מבאר: לדעת הרמב"ם ההבדל בין

שתי הלחם מן השמים

יום חמישי כ"ח מנחם אב ה'תשע"ב

רק את חיטי חוץ לארץ או שהכתוב מלמד ששתי הלחם צריכים להיות רק "ממושבותיכם" ולא מכל מקור אחר, אפילו מהעבים. וביארו האחרונים (צפת-פענח הל' כלאים פ"א ח"א; קובץ שיעורים פסחים אות טז) ששורש הספק הוא האם ההקפדה היא שבשתי הלחם תהיה המעלה של ארץ ישראל, מה שכמובן לא קיים בעבים; או שההקפדה היא רק שלא יהיו מחוץ-לארץ, ועבים אלו אכן אין להם את החיסרון של חוץ לארץ.

וה'חלקת יואב' (יד"ד ס' לג) הסביר לפי דעת תוספות שהחטים ירדו מן השמים – שבוודאי צריך שתהיה בשתי הלחם המעלה של ארץ ישראל, והספק הוא שמה השמים הם מקום קדושה כי "אין דבר טמא יורד מן השמים" (סנהדרין נט, ב), ואם כן גם בשמים ממעל יש את קדושת ארץ ישראל.

הלכות תמידין ומוספין פרק ח, הלכה ג: חֲטִיִּם שִׁירְדוּ בְּעֵבִים – יֵשׁ בָּהֶם סֶפֶק, אִם אֵין קוֹרֵא בָּהֶם 'מְמוֹשְׁבוֹתֵיכֶם' או אֵינֶם 'מְמוֹשְׁבוֹתֵיכֶם'; לְפִיכָךְ לֹא יִבֵּא, וְאִם הֵבִיא – בָּשָׂר.

לדעת רש"י (מנחות טז, א ד"ה שירדו) "חטים שירדו בעבים" היינו "כששתו העבים באוקיינוס בלעו ספינה מלאה חטים". ולדעת התוספות (שם ד"ה חטין) הכוונה ש"על ידי נס ירדו בעבים", ולמרות ש"אין הקב"ה משנה הטבע אלא לצורך" – יש לומר שכאן היה בזה צורך "כגון שהיה שם רעב גדול וירדו להם חטים דרך נס" (רדב"ז כא).

וצדדי הספק במקרה זה מבוארים בגמרא (שם): "ממושבותיכם אמר רחמנא – לאפוקי דחוצה לארץ דלא, אבל דעבים שפיר דמי, או דילמא ממושבותיכם דוקא, ואפילו דעבים נמי לא". כלומר, האם האמור בתורה "ממושבותיכם" בא למעט

חנוכה וראש חודש

יום שישי כ"ט מנחם אב ה'תשע"ב

שהרי מקור דין הקדמת התדיר הוא בקרבנות ואם השוחט קרבן שאינו תדיר יסיים את הקרבנות ואחר כך יקריב את התדיר, הוא הדין בקריאה זו (תורת חסד (פרחיה) ס' יא).

ואת שיטת הרמ"א יש ליישב: כאשר עבר ושחט את שאינו תדיר ודמו מוכן להיזרק, ואילו התדיר עדיין לא נשחט – אם ניח את הדם המוכן ויפנה לשחיטת התדיר וזריקת דמו הרי זה זלוזל גדול בזה שאינו תדיר, ולכן אין לעשות כן, אך בקריאת התורה גם ספר התורה השני מוכן לפנינו, והרי זה דומה למצב שבו שני הקרבנות כבר נשחטו, ובוה אין זלוזל כל כך כאשר

הלכות תמידין ומוספין פרק ט, הלכה ג: עֶבֶר או שְׁפָכָה וְשָׁחַט אֶת שְׁאִינוֹ תְדִיר... מְקַרְבֵּוֹ, וְאַחֵר בְּךָ שֹׁחֵט אֶת הַתְּדִיר.

בראש חודש טבת מוציאים שני ספרי תורה. בראשון קוראים את פרשת ראש חודש ובשני את פרשת היום של חנוכה, שכן ראש חודש הוא תדיר לגבי חנוכה ו'תדיר' ושאנו תדיר – תדיר קודם'. ופסק הרמ"א (אור"ח סי' תרפ"ג) שאם טעו והתחילו לקרוא את קריאת חנוכה, יש להפסיק ולקרוא את פרשת ראש חודש. ויש שמוכיחים מהרמב"ם כאן שאם התחיל בקריאת פרשת חנוכה יסיים לקרותה ורק אחר כך יקרא פרשת ראש חודש,

מצוותו, ולכן יש להקדים את זה שכבר נשחט. ולפי זה אין מכאן ראייה לענין קריאת התורה שבו זמן שני החיובים כבר הגיע.

מניח מצוה אחת ופונה לחברתה (גזע ישי סי' כד).

וכן מפרש ה'שאגת אריה' (סי' כ) שהטעם שהקריב את זה שנשחט דמו קודם התדיר הוא משום שזמן מצוותו הגיע כבר משעה שנשחט ואילו זה שעדיין לא נשחט לא הגיע זמן

שבת קודש ל' מנחם אב ה'תשע"ב

'עובר ירך אימו'

לשחרר את הוולד בעוד אמו שפחה, שהרי הוא חלק ממנה ('ירך אמו') ואין שחרור לחצאין! והביאור:

דעת הרמב"ם היא שעובר ירך אימו, ועם זאת, המקדיש בהמה מעוברת לחטאת וילדה נחשב הוולד בפני עצמו ואין דינו כוולד חטאת שהוא למיתה, אף שקדושתו באה מכוח אמו, כי לדעת רבא (תמורה שם, ב) גם ר' יוחנן סובר ש"עובר ירך אימו" וקדושת הוולד נובעת מכח האם, ואף על פי כן רשאי להקריב את וולד החטאת כי "אדם מתכפר בשבח [וולד] הקדש", ורק כאשר אינו רוצה להתכפר כוולד אלא באמו, דין הוולד למיתה ואינו יכול להקריבו (לחם משנה).

ומוסיף בעל 'ערוך השולחן': הוולד מת רק אם המקדיש אינו רוצה להתכפר כוולד אלא באמו, אבל אם מצידו אין עדיפות לאם או לוולד הרי אף שהקריב את אמו, למעשה, הוולד ירעה עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה (ערוה"ש העתיד קלא, ט).

הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה ו: הַפְּרִישׁ חֲטָאת מַעֲבֶרֶת וְיִלְדָּהּ – הִרִי הִיא וְיִלְדָּהּ בְּשֵׁנֵי חֲטָאוֹת שְׁנֵתֶּפְרָשׁוּ לְאַחֲרֵיכֶן.

אף שוולד חטאת למיתה (לעיל הל' א), הרי זה רק כאשר הבהמה שהקדיש נתעברה וילדה לאחר שהקדישה, אבל אם הקדיש בהמה מעוברת וילדה, לדעת ר' יוחנן הרי זה כמקדיש שתי בהמות לחטאת ו"רצה – בה מתכפר, רצה – בוולדה מתכפר", מכיון ש"אם שיירו משויר", היינו שאם רצה המקדיש רשאי להשאיר את הוולד חולין ולא להקדישו, כי "עובר לאו ירך אמו" ואינו מתקדש מחמת אמו. ולכן גם אם מקדישו, מכוח עצמו הוא קדוש ולא מכוח אמו (תמורה כה, א, ורש"י שם).

והקשה ה'לחם משנה' (הלכות עבדים פ"ז ה"ה) שלכאורה דברי הרמב"ם כאן, שעובר לאו ירך אמו, סותרים לדבריו (שם) ש"הכותב לשפחתו המעוברת הרי את שפחה וולדך בן חורין, לא אמר כלום שזה כמי ששחרר חציה", היינו שאי אפשר

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' ב

משנה

המשנה מבארת את דיני קריאת שמע לעוסקים בהלוויית המת ובקבורתו: מִי שִׁמְתּוֹ וְאַחַד מִשְׁבַּעַת הַקְּרוֹבִים שְׁחִיב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם מוּטָל לִפְנֵי, שעדיין לא קברוהו, פֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע, וּמִן הַתְּפִלָּה – תפילת העמידה ('שמונה עשרה'), וּמִן הַתְּפִלִּין, וּמִכָּל הַמִּצְוֹת הָאֲמֻרוֹת בְּתוֹרָה – מפני שהוא טרוד בקבורתו, שהיא טירדה של מצוה.

נִשְׁאַי הַמָּטָה שֶׁל הַמֵּת, וְחִלּוּפֵיהֶן – והאחרים המחליפים אותם, וְחִלּוּפֵי חִלּוּפֵיהֶן – ואלו המחליפים את אותם אחרים, אֵת –[בין אלו] שֶׁלִּפְנֵי הַמָּטָה, וישאו אותה כאשר תגיע אליהם, וְאֵת –[ובין אלו] שֶׁלְאַחֲרֵי הַמָּטָה, שכבר נשאה, כִּי דִינָם, אֵת –[אותם אלו] שֶׁלִּפְנֵי הַמָּטָה ועדיין לא נשאה, ויש למיטה צוֹרֶךְ בָּהֶם שִׁישְׁאוּהָ, פֶּטוּרִים מִקְרִיאַת שְׁמַע, וְאֵת שֶׁלְאַחֲרֵי הַמָּטָה, שכבר נשאה, אף אם עדיין יש למיטה צוֹרֶךְ בָּהֶם, חֵיבִין בְּקִרְיָתָהּ, שכיון שכבר נשאו אותה ויצאו ידי חובה אינם טרודים עוד במצוה. וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ, אלו שכבר נשאה ואלו העתידים לישא אותה, פֶּטוּרִים מִן הַתְּפִלָּה, מפני שחובתה מדברי חכמים בלבד.

קָבְרוּ אֵת הַמֵּת וְחֹזְרוּ מִבֵּית הַקְּבֻרוֹת, אִם יִבְלִין לְהִתְחִיל וְלִגְמֹר קריאת שמע עד שלא יגיעו לְשׁוֹרָה, יִתְחִילוּ לִקְרֹא, וְאִם לֹא – ואם לא יספיקו לגמור, לֹא יִתְחִילוּ.

הַעֲוִיָּמִים בְּשׁוֹרָה, הַפְּגִימִים הַרְּאוּם אֶת פְּנֵי הָאֵבֶל, פֶּטוּרִים מִקְרִיאַת שְׁמַע, לפי שהם סמוכים לאבל וצריכים לדבר עמו. וְהַחֲצִיזִנִּים שאינם רואים את פניו, חֵיבִים בְּקִרְיַת שְׁמַע, משום

שאינם מדברים עימו, ולא התאספו אלא לכבודו, שיראה שבאו עם רב.

(נִשְׁיָם וְעֹבְדִים וְקִטְנִים פֶּטוּרִים מִקְרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלִּין וְחֵיבִין בְּתְפִלָּה וּבְמוֹנָה וּבְכִרְכַּת הַמְּזוּזָה).

נִמְרָא

שנינו במשנה, מי שמתו מוטל לפניו, פטור מקריאת שמע ומן התפילה ומן התפילין ומכל מצוות האמורות בתורה. הגמרא מבארת את דברי המשנה התולה את הפטור באופן שהמת מוטל לפניו דווקא. מקשה הגמרא: מדברי המשנה יש לדייק כי דווקא כאשר מתו מוּטָל לִפְנֵי, אין – אכן הוא פטור מכל המצוות, ואילו שְׁאִינוּ מוּטָל לִפְנֵי, כגון שהמת בבית אחד והוא בבית אחר, לא – אינו פטור. וְרַמְיָנִי – ויש להקשות על כך מהברייתא ששנינו, מִי שִׁמְתּוֹ מוּטָל לִפְנֵי, אוֹכֵל בִּבְיַת חֲבִירוֹ, אַחֵר, בכדי שלא יהא נראה כ'לוֹעֵג לרש' –[למת] בכך שתחת לעוסק בקבורתו הוא עוסק באכילה, וְאִם אין לו בֵּית אַחֵר, אוֹכֵל בִּבְיַת חֲבִירוֹ, וְאִם אין לו בֵּית חֲבִירוֹ, כגון שהוא גר בין הגוים, עוֹשֶׂה מְחִיצָה עֲשֵׂרָה טַפְחִים לַהֲפָסֵק בֵּינוּ וּבֵין הַמֵּת, וְאִם אין לו דָּבָר לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְחִיצָה, מְחִיר פְּנֵי לְאַחֲרָיו וְאוֹכֵל, וְאִינוּ מִסֵּב עַל צֵד שְׂמָל וְאוֹכֵל, לפי שדרך חשיבות היא, וְאִינוּ אוֹכֵל בֶּשֶׂר, וְאִינוּ שׁוֹתֶה יַיִן, וְאִינוּ מִבְּרֶךְ – ואינו צריך לברך ברכת המוציא קודם אכילתו, וְאִינוּ מְזֻמֵּן – ואינו צריך לברך ברכת המזון אחר אכילתו,

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ד-ל' מנחם-אב ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ד מנחם-אב ה'תשע"ב

הלכות מעשה הקרבנות

פרק יג

- 1 **א.** מצות עשה לעשות כל מנחה במצותה האמורה בתורה.
- 2 **ב.** וכיצד עשית חבתי כהן גדול? מביא עשרון שלם, וחוצהו בחצי עשרון שבמקדש - שאף על פי שהיא קרבה חציין, אינה מתקדשת לחציין; ומביא עמה שלשת לגין שמן - שנאמר: "בשמן תעשה", להוסיף לה שמן בנסכי הפכש. ויבולל הסלת בשמן, וחולט [שורה] אותה ברותחין, ולש מכל חצי עשרון שש חלות; ונמצאו שתים עשרה חלות.
- 3 **ג.** ואחת אחת היו נעשות. וכיצד עושה? מחלק השלשת לגין ברביעית שבמקדש, רביעית לכל חלה; ואופה החלה מעט, ואחר כך קולה אותה על המחבת בשאר רביעית השמן שלה. ואינו מבשלה הרבה - שנאמר: "תפיגין", בין בשל ונא [- מבושל מעט].
- 4 **ד.** ואחר כך חולק כל חלה וחלה לשנים באמד [ע"פ הערכה - ביזו] - כדי שיקריב החצי בבקר והחצי בערב; ולוקח החציים, וכופל כל אחד מהן לשנים, ופותת עד שתמצא כל פתיתה כפולה לשנים. ומקריב החציין עם חצי קמץ לבונה בבקר, והחצי הנשאר עם חצי קמץ לבונה בערב. ואם היתה מנחת חנוף - אינו חוצה, אלא מקריבה פלה באחת עם קמץ לבונה. ושתייהן כליל לאשים.
- 5 **ה.** מנחת הסלת כיצד היתה נעשית? מביא עשרון סלת או פמה עשרונות כפי נדרו, ושמן הראוי לה; ומוזר בעשרון של מקדש, ונותן שמן בכלי, ואחר כך נותן עליו את הסלת, ואחר כך נותן שמן אחר על הסלת, ויבולל הסלת בו; ואחר כך נותנה בכלי שרת, וצק לתוכה שמן. ושמן שנתן תחלה, עם שמן הבלילה, עם השמן שיוצק - הכל לג לעשרון. ונותן עליה לבונתה.
- 6 **ו.** מנחת המחבת והמרחשת [מין מחבת] כיצד? נותן השמן בכלי, ונותן עליו הסלת, ונותן על הסלת שמן אחר, ויבולל הסלת; ואחר כך לשה בפושרין, ואופה אותה במחבת או במרחשת כמו שנודר; ופותת אותה פתים [- לפתיתים], ונותנה בכלי שרת, ויוצק עליה שאר השמן, ונותן עליה לבונתה.
- 7 **ז.** מה בין מחבת למרחשת? מרחשת - יש לה שפה, והבצק שאופין אותו עליה רך, שהרי יש לה שפה ואינו יוצא; ומחבת - אין לה שפה, והבצק שאופין אותו פה קשה, כדי שלא יצא מכאן ומכאן.

- 8 **ח.** מנחת מאפה תנור כיצד? אם חלות היא - יבולל הסלת בשמן, ולש בפושרין, ואופה, ופותת, ונותן בכלי שרת, ונותן עליה לבונתה; ואין בה יציקת שמן, שנאמר: "חלות מצת בלולת בשמן". ואם ריקין [חלות דקות ורכות] היא - לשין את הסלת בפושרין, ומושח את הריקין בשמן, שנאמר: "ורקיקי מצות משחים בשמן"; ויגדל לי, שאחר אפייה מושח אותם.
- 9 **ט.** וכיצד מושחן? מביא לג שמן לכל עשרון, ומושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלג.
- 10 **י.** כל ארבע מנחות אלו האפויזות - כשאופין אותן, אופין כל עשרון עשר חלות; ואם רבה בחלות או חסר, כשרה. וכיצד פותתין אותן? כופל החלה לשנים, והשנים לארבעה, ומבדיל [חוזר]; ואם היתה המנחה של זכרי כהנה [- שכולה למזבח], אינו מבדיל; ופותת. וכלן פתיתתן כנתיים, ואם הגדיל הפתיתין או הקטינן, כשרה.
- 11 **יא.** לא בלל, לא פתת, לא הגיש [המנחה לקרן המזבח], לא משח את הריקין - כשרה; לא נאמרו כל הדברים האלו אלא למצוה, שכן היא מצוה.
- 12 **יב.** סדר הבאת המנחה כיצד? מביא אדם סלת מתוך ביתו בקלתות [וכלים] של כסף ושל זהב או של שאר מיני מתכות - כלי שהוא ראוי [להיות] לכלי שרת. ואם היתה מנחת הסלת - נותנה לכלי שרת, ומקדשה בכלי שרת; ואם היתה מן המנחות הנאפזות - אופה אותה שם במקדש, ופותת כמו שבארנו, ונותן הפתיתין לכלי שרת. ונותן עליה שמנה וילבונתה, ומוליכה אצל כהן; והכהן מוליכה אצל המזבח, ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חדה של קרן, ודיו. ומסלק את כל לבונתה לצד אחד, וקומץ ממקום שנתרבה שמנה, שנאמר: "מסלתה ומשמנה". ונותן הקמץ לכלי שרת, ומקדשו בכלי שרת; וקמץ שחלקו בשני כלים, אינו קדוש. וחוזר ומלקט את כל לבונתה, ונותנה על הקמץ שבכלי, ומעלה אותו על גבי המזבח, ומולחו, ונותן על גבי האשים מכלי שרת. ואם מנחת כהנים היא - אינו קומץ, אלא נותן מלח על פלה, ומשליף הכל על גבי האשים.
- 13 **יג.** כיצד קומצין מנחות הנקמצות? בדרך שקומץ כל אדם: פושט פס [כף] ידו, וקומץ [סוגר]. קמץ בראשי אצבעותיו או מן הצדדין - לא יקטיר; ואם הקטיר, הורצה [התקבל]. ואם הוסיף בקמץ, כגון שהרחיק אצבעותיו וקמץ - הרי זה פסול.
- 14 **יד.** אין [מידת ה] קמץ פחות מכשני זיתים; ומקצת הקמץ מעכב את פלו. והקמץ והלבונה מעכבין זה את זה. הסלת והשמן מעכבין זה את זה. ומקצת השמן מעכב את פלו - אין פחות מלג לעשרון, כמו שבארנו.

פרק יד

אף על פי שאינו רוצה עתה, שהרי רצה בשעת הפרשה.
אכל בחטאת ואשם - לא נתפטר לו עד שירצה מתחלה
ועד סוף.
יא. האומר: 'הרי עלי כנדרי רשעים' [שנודדים בעת כעסם],
שמנדריהן נזיר וקרפן ושביעה' - חייב בכלן [בשלושה
הנ"ל]; 'כנדרי כשרין' - לא נתחייב כלום [שאינם נודדים
מכעסם]. 'הרי עלי כנדבות כשרין' - הרי זה נדר בנזיר
ובקרפן. וכל כנויי קרפן, בקרפן.
יב. אין הנזיר ולא המתנדב חייב, עד שיהיה פיו ולבו [-
כוונתו] שוין. כיצד? המתכונן לומר: 'הרי עלי עולה', ואמר
'שלמים', או שהתכונן לומר: 'הרי זו עולה', ואמר 'שלמים'
- לא אמר כלום. נתכונן לנדר בעולה ואמר 'קרפן', לנדר
בחרם [- להוצאות המקדש] ואמר 'הקדש' - דבריו קיימים:
שהעולה קרפן, והחרם הקדש. וכן כל פיוצא כזה. בנדרים
ובנדבות, אינו צריך להוציא בשפתיו, אלא אם גמר בלבו
ולא הוציא בשפתיו כלום - חייב. כיצד? גמר בלבו שזו
עולה או שייביא עולה - הרי זה חייב להביא, שנאמר: "כל
נדיב לבו יביאה" - בנדיבת הלב יתחייב להביא. וכן כל
פיוצא כזה מנדרי קדשים ונדבותם.
יג. אחד נדרים ונדבות עם שאר הדברים שאדם חייב בהן
מערבין ודמים [- כגון שאמר ערכי או דמי למקדש] ומעשרות
ומתנות עניים - מצות עשה מן התורה שייביא הכל ברגל
שפגע בו תחלה [- בחג הראשון שבא], שנאמר: "ובאת
שמה, והבאתם שמה", כלומר, בעת שתבוא לחג, תביא כל
מה שאתה חייב בו ברגל ותתן כל חוב שעליך לשם. הגיע
הרגל ולא הביא - הרי זה בטל מצות עשה; עברו עליו
שלישה רגלים ולא הקריב קרבנותיו שנדר או התנדב, או
שלא נתן הערכים והתרמים והדמים - הרי זה עבר בלא
תעשה, שנאמר: "לא תאחר לשלמו". אינו עובר בלא
תעשה, עד שיעברו עליו רגלי השנה בלה. ואין לוקין על
לאו זה, לפי שאין בו מעשה.
יד. הקדיש בהמה למזבח, ועברו עליו שני רגלים ונפל בה
מום ופדיה על בהמה אחרת - אינו עובר בלא תעשה עד
שיעברו על האחרת שלש רגלים. ואחד האיש ואחד
האשה, עוברת בכל [- לא] תאחר; אבל היורש אינו עובר
בכל תאחר.
טו. כל הקרבנות שעברו עליהן שלשה רגלים - לא נפסלו,
אלא מקריבין וכשרים; ובכל יום יום אחר השלש רגלים
הוא עובר בלא תאחר, ובית דין מצוין לעשותו מיד, עד
שיקריב קרבנותיו ברגל שפגע בו תחלה.
טז. אף על פי שנאמר: ["קריב"] "לרצנו", כופין אותו עד
שיאמר 'רוצה אני'. בין שנדר ולא הפריש [בהמה], בין
שהפריש ולא הקריב - כופין אותו עד שיקריב.
יז. כל חייבי עולות ושלמים, ממשיכין אותן; אף על פי
שאין מתכפר לו עד שירצה, שנאמר: "לרצנו" - כופין
אותו עד שיאמר 'רוצה אני'. אבל חייבי חטאות ואשמות,
אין ממשיכין אותן; הואיל והם מעכבי כפרה, אין חוששין

א. מתנדב אדם ונזיר עולה ושלמים, וכל מין שירצה
מתמשה מיני מנחות הפאות בנדר ונדבה; ומתנדב או נזיר
מנחה ממנחות נסקים לבה, אינה מין משלשת מיני מנחות
נסכים שבאננו. ומתנדב או נזיר זין בפני עצמו, או שמן
בפני עצמו, או לבונה בפני עצמה או עצים למערכה
[למזבח] - מפני שהן בקרפן, שנאמר: "ולקרפן העצים".
ב. שנים מתנדבין או נזירין קרפן אחד, עולה או שלמים;
אפלו פרידה [יחידה] אחת של תורים או בני יונה, מביאין
אותה בשתפפות. אבל המנחה אינה באה בשתפפות. ודברים
אלו דברי קבלה [ממשה מסיני] הן.
ג. הניח מנחה לשני בניו, ומת - הרי אלו מביאין אותה.
ד. אינה הוא נדר, ואיזו היא נדבה? האומר: 'הרי עלי
עולה', או 'הרי עלי שלמים', או 'הרי עלי מנחה', או 'הרי
דמי בהמה זו עלי עולה' או 'שלמים' - זה הוא הנדר; אבל
האומר: 'בהמה זו' או 'דמי בהמה זו עולה' או 'שלמים',
או 'הרי העשרון הזה מנחה' - זה הוא נדבה.
ה. מה בין נדרים לנדבות? שהנדר - אם הפריש קרבנו
ואבד או נגנב, חייב באחריותו עד שיקריב כמו שנדר;
והמתנדב ואמר 'זו' - אם מת או נגנב, אינו חייב באחריותו.
ו. האומר: 'דמי שור זה עלי עולה, ודמי בית זה עלי
קרפן', ומת השור ונפל הבית - חייב לשלם; אומר: 'הרי עלי
עולה על מנת שלא אתחייב באחריותה' - אינו חייב
באחריותה.
ז. כבר בארנו שהעושה בית חוץ למקדש להקריב בו
קרבנות - אינו כבית עבודה זרה. והאומר: 'הרי עלי עולה
על מנת שאקריבנה במקדש', והקריבה בבית זה - לא יצא.
'שאקריבנה בבית זה' - אם הקריבה במקדש, יצא. הקריבה
באותו הבית, יצא - הרי הוא כמי שנדר עולה על מנת שלא
יהיה חייב באחריותה. וענוש כרת על העליתה בחוץ. וכן
אם אמר: 'הריני נזיר על מנת שאגלח בבית זה' - אם גלח
שם, יצא; הרי הוא כמי שנדר לצער עצמו, והרי צער
עצמו; ואינה נזירות.
ח. חטאת ואשם אינן באין אלא על חטא, ואינן באין בנדר
ונדבה. האומר: 'הרי עלי חטאת' או 'אשם', או שאמר:
'הרי זו חטאת' או 'אשם' - לא אמר כלום. היה מחייב
חטאת או אשם, ואמר: 'הרי זו לחטאתי' או 'לאשמי', או
'הרי המעות האלו לחטאתי' או 'לאשמי' - דבריו קיימין.
ט. האומר: 'קרפן מצרע זה', או 'יולדת זו', 'עלי' - אם
היה אותו מצרע או היולדת עניים, מביא הנזיר קרפן עני;
ואם היו עשירים, מביא הנזיר קרפן עשיר, אף על פי
שהנזיר עני.
י. האומר: 'חטאתו ועולתו ואשמו ושלמיו של פלוני עלי'
- אם רצה אותו פלוני, הרי זה מניחו להקריב על ידו,
ומתכפר לו. רצה בשעת הפרשתו ולא רצה בשעת הקריבה
אלא חזר בו - בעולה ובשלמים - מקריבן, ומתכפר לו בהן

1 לָהֶם שָׁמָּה יִפְשְׁעוּ וַיִּשְׁהוּ קִרְבָּנוֹתֵיהֶם; חוּץ מִחֲשָׁא נָזִיר,
2 הוֹאִיל וְאֵינָהּ מַעֲכָת אוֹתוֹ מִלְשָׁתוֹת יֵין - שָׁמָּה יֵאָחֵז
3 אוֹתָהּ, לְפִיכָף מִמִּשְׁכָּנִין אוֹתוֹ עָלֶיהָ.

פֶּרֶק טו

5 א. האומר: 'לֵלְדָה שֶׁל זֶה עוֹלָה, וְהִיא [- אִמָּה -] שְׁלָמִים' -
6 דְּבָרָיו קִיָּמִין. 'הִיא שְׁלָמִים, וְלֵלְדָה עוֹלָה' - אִם לָכֵף נִתְּכֹן,
7 דְּבָרָיו קִיָּמִין; וְאִם אַחֵר שְׁגָמַר בְּלָבוּ [- שֶׁהִתְכַּוֵּן] וְהוֹצִיא
8 בְּשִׁפְתָיו שֶׁתְּהִיָּה שְׁלָמִים, חֲזוּר בּוֹ וְאָמַר 'לֵלְדָה עוֹלָה' - אָף
9 עַל פִּי שֶׁחֲזוּר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבָר [- מִדָּה], הֵרִי וְלֵלְדָה שְׁלָמִים;
10 שְׂאִין חֲזָרָה בְּהִקְדָּשׁ, וְאָפְלוּ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבָר.

11 ב. האומר: 'יָדָה שֶׁל זֶה עוֹלָה', או 'רִגְלָה שֶׁל זֶה עוֹלָה' -
12 תִּמְכֹּר לְחִיבֵי עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ [הַכֹּסֶף מִמְכִּירָתָהּ] חֲלִין חוּץ
13 מִדָּמֵי אוֹתָן הָאֲכָרִים; וְהוּא [בִּתְנָא:] שִׁיְהִיָּה זֶה הַמְּחִיב
14 עוֹלָה שְׁקָנָה אוֹתָהּ, נָדַר עוֹלָה בְּדָמִים קְצוּבִים [- וּבִהְמָה זֶה
15 שׁוּוֹה כְּפִי נִדְרוֹ]. האומר: 'לָבָה' או 'רֹאשָׁה שֶׁל זֶה עוֹלָה' -
16 הוֹאִיל וְהִקְדִּישׁ דְּבָר שֶׁהִנְשָׁמָה תְּלוּיָהּ בּוֹ, הֵרִי בָלָה עוֹלָה;
17 הִקְדִּישׁ אֲכָר אַחֵר מִן הָעוֹף, הֵרִי זֶה סֶפֶק אִם נִתְקַדָּשׁ כְּלוֹ
18 אוֹ לֹא נִתְקַדָּשׁ.

19 ג. האומר: 'בְּהֶמָה זֶה, חֲצִיָּהּ עוֹלָה וְחֲצִיָּהּ שְׁלָמִים' -
20 קָדָשָׁה; וְאֵינָהּ קִרְבָּה, אֲלֹא תִרְעָה עַד שִׁיפֹל בָּהּ מוֹם,
21 וְתִמְכֹּר, וְיָבִיא בְּחִצֵּי דָמֶיהָ עוֹלָה, וּבְחִצֵּי דָמֶיהָ שְׁלָמִים. הִיָּה
22 מְחִיב חֲטָאֵת, וְאָמַר: 'חֲצִיָּהּ חֲטָאֵת וְחֲצִיָּהּ עוֹלָה' או
23 'שְׁלָמִים', או שְׁאָמַר 'חֲצִיָּהּ עוֹלָה' או 'שְׁלָמִים', 'וְחֲצִיָּהּ
24 חֲטָאֵת' - הֵרִי הִיא תְּמוּתָה, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּחֲטָאוֹת הַמֵּתוֹת.
25 ד. בְּהֶמָה הַשְּׁתִּפִּין שֶׁהִקְדִּישׁ אַחַד מֵהֶם חֲצִיָּהּ שְׁלוֹ, וְחֲזוּר
26 וְלָקַח [קִנְיָן] הַחֲצִי הָאֲחֵר וְהִקְדִּישׁוּ - הֵרִי זֶה קָדָשָׁה וְקִרְבָּה;
27 אָף עַל פִּי שֶׁמִּתְחַלְלָתָהּ דְּחוּיָהּ הִתְּהָ [שְׁלֹא יִכְלֹה לְהִקְרֹב]
28 כְּשֶׁהִקְדִּישׁ חֲצִיָּהּ - אֵין הִדְחוּיָהּ מִעֲקָרָהּ דְּחוּיָהּ; וְאָף עַל פִּי
29 שֶׁהוּא קָדָשׁ דָּמִים, הוֹאִיל וְהִיא בְּעָלִי חַיִּים, אֵין בְּעָלִי חַיִּים
30 נִדְחִים, וְהֵרִי נִרְאִית [וְאוֹיָהּ] בָּלָה לְהִקְרָבָה - לְפִיכָף תִּקְרָב;
31 וְעוֹשָׂה תְּמוּדָה [- אִם יִחְלִיף זֶה בְּאַחֲרֵת גַּם הַשְּׁנִיָּה תִּהְיֶה
32 קְדוּשָׁה].

33 ה. האומר: 'דָּמִי בְּהֶמָה זֶה עוֹלָה', או 'הֵרִי זֶה לְעוֹלָה' - אִם
34 הִתְּהָ רְאוּיָהּ לְקִרְבָּה עוֹלָה - נִתְקַדָּשָׁה קְדָשֶׁת הַגּוֹף, וְהִיא
35 עֲצָמָה תִּקְרָב עוֹלָה. וְאִם אֵינָהּ רְאוּיָהּ - תִּמְכֹּר, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ
36 עוֹלָה.

37 ו. אָמַר עַל בְּהֶמָה טְמֵאָה, וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מֵאִסּוּרֵי הַקֶּרֶן שְׂאִין
38 קָדָשָׁה חֲלָה עָלֶיהֶן: 'הֵרִי אֵלּוּ עוֹלָה' - לֹא אָמַר כְּלוֹם, כְּמוֹ
39 שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ; אָמַר: 'הֵרִי אֵלּוּ לְעוֹלָה' -
40 יִמְכְּרֶה, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹלָה.

41 ז. האומר: 'דָּמִי פָּרָה זֶה לְעוֹלָה כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְלֹאֲחֵר
42 שְׁלֹשִׁים יוֹם לְשְׁלָמִים', או שְׁאָמַר: 'לְשְׁלָמִים דָּמֶיהָ כָּל
43 שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְלֹאֲחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם לְעוֹלָה' - דְּבָרָיו קִיָּמִים;
44 וְאִם הִקְרִיב דָּמֶיהָ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִבֵּיא בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁנֶּדַּר;
45 וְאִם הִקְרִיב לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִבֵּיא כְּמוֹ שֶׁנֶּדַּר.

46 ח. הִתְּהָ לֹו בְּהֶמָה מַעֲבֵרָתָהּ, וְאָמַר: 'אִם יֵלְדָה זָכָר, הֵרִי הוּא

47 עוֹלָה, וְאִם נִקְבָּה, זָכָחִי שְׁלָמִים' - יֵלְדָה זָכָר, יִקְרָב עוֹלָה;
48 נִקְבָּה, תִּקְרָב זָכָחִי שְׁלָמִים; יֵלְדָה זָכָר וְנִקְבָּה - הַזָּכָר יִקְרָב
49 עוֹלָה, וְהַנִּקְבָּה זָכָחִי שְׁלָמִים. יֵלְדָה שְׁנֵי זָכָרִים - הָאֶחָד
50 יִקְרָב עוֹלָה, וְהַשֵּׁנִי יִמְכֹּר לְצָרְכֵי עוֹלָה, וְדָמָיו חֲלִין; וְכֵן אִם
51 יֵלְדָה שְׁתֵּי נִקְבּוֹת - אַחַת תִּקְרָב שְׁלָמִים, וְהַשְּׁנִיָּה תִּמְכֹּר
52 לְצָרְכֵי שְׁלָמִים, וְדָמֶיהָ חֲלִין. יֵלְדָה טְמֵטוֹם [שְׂאִין יִכְרֹוּ בּוֹ
53 טִימֹן זָכָר וְנִקְבָּה] וְאַנְדְּרוּגִינוֹס [יֵשׁ בּוֹ טִימֵנִי זָכָר וְנִקְבָּה יַחַד] -
54 אֵינֶן קָדָשִׁים, וְהֵרִי הֵן חֲלִין כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וְהִמְקִידֵשׁ עֶבֶר
55 בְּמַעֲצֵי בַעֲלַת מוֹם, וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - הֵרִי זֶה קְדוּשָׁה.

יום שני כ"ה מנחם-אב ה'תשע"ב

פֶּרֶק טז

57 א. הַנּוֹדֵר גְּדוֹל, וְהִבִּיא קֶטֶן - לֹא יֵצֵא; קֶטֶן, וְהִבִּיא גְּדוֹל
58 - יֵצֵא. בִּיצֵד? אָמַר: 'הֵרִי עָלֵי עוֹלָה' או 'שְׁלָמִים' 'כְּבֶשֶׂת',
59 וְהִבִּיא אֵיל, או שֶׁנֶּדַּר עֶגֶל וְהִבִּיא שׁוֹר, גְּדִי וְהִבִּיא שְׁעִיר -
60 יֵצֵא.
61

62 ב. נָדַר עוֹלָה מִן הַכְּבָשִׁים או מִן הָאֵילִים, וְהִבִּיא פִּלָּגָס
63 [כְּבֶשֶׂת בְּחוּדוֹ שֶׁ ה'13, שְׂאִינוּ כְּבֶשֶׂת וְאֵינוּ אֵיל] - הֵרִי זֶה סֶפֶק
64 אִם יֵצֵא יָדִי נָדָרוֹ אוֹ לֹא יֵצֵא; וְכֵן הַנּוֹדֵר עוֹלַת עוֹף מִן
65 הַתּוֹרִים או מִן בְּנֵי הַיוֹנָה, וְהִבִּיא [מִמֶּה ב:] תְּחִלַּת הַזֶּהוּב
66 שְׁבֻזָּה וְשִׁפְזָה - הֵרִי זֶה סֶפֶק. נָדַר שְׁחֹר וְהִבִּיא לָכֵן, לָכֵן
67 וְהִבִּיא שְׁחֹר, זָכָר וְהִבִּיא נִקְבָּה, נִקְבָּה וְהִבִּיא זָכָר - לֹא יֵצֵא.
68 ג. הַנּוֹדֵר סֶתֶם, מִבֵּיא מִן הַגְּדוֹלִים שְׁכַמִּין שֶׁנֶּדַּר; וְאִם אוֹתוֹ
69 הַמִּקּוֹם רְגִילִין לְקִרְוֹת בְּסֶתֶם לְאַחַד מִן הַמִּינִין, מִבֵּיא כְּאֵנָשִׁי
70 הַמִּקּוֹם. בִּיצֵד? נָדַר עוֹלָה מִן הַבָּקָר, יָבִיא שׁוֹר. אָמַר: 'הֵרִי
71 עָלֵי עוֹלָה' - אִם דֶּרֶךְ אֲנָשִׁי הַמִּקּוֹם לְקִרְוֹת 'עוֹלָה' סֶתֶם
72 אָפְלוּ לְעוֹלַת הָעוֹף - מִבֵּיא פְּרִידָה [יַחֲדִידָה] אַחַת, תּוֹר אוֹ
73 כֵּן יוֹנָה; וְאִם דֶּרֶךְ שְׂאִין קוֹרְאִין 'עוֹלָה' סֶתֶם אֲלֹא לְעוֹלַת
74 בָּקָר, יָבִיא שׁוֹר. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה.

75 ד. מִי שֶׁנֶּדַּר שׁוֹר אוֹ אֵיל אוֹ כְּבֶשֶׂת אוֹ עֶגֶל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן -
76 לֹא יָבִיא כְּחוֹשׁ בִּיּוֹתֵר שְׁבָאוֹתוֹ הַמִּין, מִכְּפִי שְׁדָּמִיו מוֹעֲטִין;
77 וְאֵינוֹ חֵיב לְהִבִּיא הַיָּפֶה הַשֶּׁמֶן בִּיּוֹתֵר שְׂאִין שֶׁם לְמַעֲלָה
78 מִמֶּנּוּ, אֲלֹא יָבִיא הַבְּיוֹנוֹנִי. וְאִם הִבִּיא הַכְּחוֹשׁ, יֵצֵא יָדִי נָדָרוֹ.
79 ה. האומר: 'הֵרִי עָלֵי שׁוֹר שְׁוֶה מִנֶּה' - יָבִיא שׁוֹר שְׁשׁוּהָ
80 מִנֶּה בָּאוֹתוֹ מִקּוֹם, חוּץ מִנְּסִכָיו [- יֵין וּמִנְחָה הַבָּאִים עִמּוֹ];
81 הִבִּיא שְׁנַיִם בְּמִנֶּה, לֹא יֵצֵא.

82 ו. האומר: 'שׁוֹר זֶה עוֹלָה', וְנִפְל בּוֹ מוֹם - אִם רָצָה, יָבִיא
83 בְּדָמָיו שְׁנַיִם; וְאָפְלוּ הִבִּיא בְּדָמָיו אֵיל אַחַד, יֵצֵא. אָמַר:
84 'שְׁנֵי שְׁוֹרִים אֵלּוּ עוֹלָה', וְנִפְל בָּהֶן מוֹם - אִם רָצָה, יָבִיא
85 בְּדָמֵיהֶן אַחַד. 'אֵיל זֶה עוֹלָה', וְנִפְל בּוֹ מוֹם - אִם רָצָה,
86 יָבִיא בְּדָמָיו כְּבֶשֶׂת; וְכֵן אִם נָדַר כְּבֶשֶׂת וְנִפְסַל - אִם רָצָה, יָבִיא
87 בְּדָמָיו אֵיל.

88 ז. אָמַר: 'הֵרִי עָלֵי עוֹלָה', וְהִפְרִישׁ שׁוֹר, וְנִגְבַּח - פּוֹטֵר עֲצָמוֹ
89 בְּשָׂה. אָמַר: 'שׁוֹר זֶה וְדָמָיו עָלֵי עוֹלָה', הִקְבַּע [- נִקְבַּע נִדְרוֹ
90 לְשׁוֹר]; וְאִם נִפְסַל, לֹא יָבִיא בְּדָמָיו אֲלֹא שׁוֹר.

91 ח. האומר: 'אַחַד מִכְּבָשֵׁי הַקְּדָשׁ, וְאַחַד מִשְׁוֹרֵי הַקְּדָשׁ',

47 ולחמה מן החלין' - יש לו להביא כמו שגדר; ואם הביא
48 הכל מן החלין, יצא. וכן אם פרש ואמר: 'הרי עלי תודה,
49 היא ולחמה מן המעשר' - יביא; ולא יביא לחמה מחטי
50 מעשר שני, אלא ממעות מעשר שני, כמו בהמה שהיא
51 ממעות מעשר שני. ואף על פי שפרש שיביא לחמה מן
52 המעשר, לא יביא נסכיה ממעות מעשר שני, שאין הנסכים
53 באין לעולם אלא מן החלין, כמו שבארנו: לפי שנאמר
54 בהן: 'והקריב המקריב קרבנו' - עד שיהיו משלו, ולא
55 יהיה בהן צד [שייכות] לגבוה [לה'] כָּלֵל.

פרק יז

56
57 א. הנזיר מנחה מאפה תנור - לא יביא מאפה כפח [מין]
58 תנור, ולא מאפה [שנאפה על] רעפים [שחוממו], ולא מאפה
59 יורות [גומא בקרקע שאופין בה] הערביים.
60 ב. האומר: 'הרי עלי במחבת', והביא במרחשת [מין]
61 מחבת, 'במרחשת', והביא במחבת - מה שהביא הביא,
62 וידי חובתו לא יצא; ואם אמר: 'זו להביא במרחשת',
63 והביאה במחבת, או 'במחבת', והביאה במרחשת - הרי זו
64 פסולה. וכן כל פיוצא בזה. וכן האומר: 'הרי עלי שני
65 עשרונות להביא בכלי אחד', והביאם בשני כלים, או
66 'בשני כלים', והביאם בכלי אחד - מה שהביא הביא, וידי
67 חובתו לא יצא, שנאמר: "באשר נדרת לה".
68 ג. אלו להביא בכלי אחד, והביא בשני כלים, אלו להביא
69 בשני כלים, והביא בכלי אחד - הרי אלו פסולין. לא קבצן
70 בשעת הנדר, אלא אמר: 'הרי עלי שני עשרונות', ובשעת
71 הפרשה קבצן והפרישן בשני כלים, וחסר והביאן בכלי
72 אחד - הרי אלו פשרים, שנאמר: "באשר נדרת", ולא
73 באשר הפרשת. אמר: 'הרי עלי שני עשרונות להביא בכלי
74 אחד', והביא בשני כלים, אמרו לו: 'בכלי אחד נדרת' -
75 הקריבם בשני כלים, הרי אלו פסולין; הקריבם בכלי אחד,
76 הרי אלו פשרים.
77 ד. אמר: 'הרי עלי שני עשרונות להביא בשני כלים',
78 והביא בכלי אחד, אמרו לו: 'בשני כלים נדרת' - הקריבן
79 בשני כלים, הרי אלו פשרים; הקריבן בכלי אחד, הרי אלו
80 פשטי מנחות שנתערבו - שאם יכול לקומו מכל אחת לבדה
81 - כשירות.
82 ה. האומר: 'הרי עלי מנחה' - יביא אחת מחמשת מיני
83 מנחות הבאות בנדר ונדבה; אמר: 'הרי עלי מנחות' - יביא
84 שני מיני מנחות מחמשתן; אמר: 'הרי עלי מן מנחות' -
85 יביא שתי מנחות ממין אחד. 'הרי עלי מיני מנחות' - יביא
86 שתי מנחות משני מינים; וכן אם אמר: 'מיני מנחה' - יביא
87 שני מינין. קבע נדרו במין מהן, ושכחו - מביא חמשתן.
88 ו. אין היחיד מביא מנחה בכלי אחד יתר מששים עשרון;
89 ואם נדר יתור מששים - מביא ששים בכלי אחד, והשאר
90 בכלי שני; שאין יכולין להפיל בפחד אלא ששים, אבל
91 יתר על ששים אין בכללין. אף על פי שאין הבדלה מעפכת

1 והיו לו שנים - הגדול שבהן הקדש. הרי שלשה - הגדול
2 שבהן הקדש, וחוששין לבינוני; כיצד יעשה? ימתין
3 לבינוני עד שיפיל בו מום, ותחול הקדשה על הגדול לבדו.
4 ואם אמר: 'שור שבשורי הקדש' - הגדול שבהן הקדש,
5 ואין חוששין לבינוני.
6 ט. פרש אחד מהם, ושכח [מי מהם], או שאמר לו אביו:
7 'אחד מהם הקדש' - הרי זה מקדיש גדול שבהם, ואחר כך
8 יצא ידי חובתו; וכן הנזיר עולה מן הבקר, וקבע נדרו,
9 ושכח מה קבע, אם שור אם עגל - הרי זה יביא שור. וכן
10 אם קבע בכבשים ושכח מה קבע - יביא איל; קבע בעזים
11 ושכח - יביא שעיר. שכח באיזה מין מן הבהמה קבע
12 עולתו - יביא שור ואיל ושעיר; ואם נסתפק לו שמה בעוף
13 קבע עולתו - יוסיף תור וכן יונה.
14 י. נדר תודה או שלמים, וקבע נדרו בבקר, ושכח כמה
15 קבעו - יביא פר ופרה; וכן אם נסתפק לו בכבשים - יביא
16 איל ורחל; נסתפק לו בעזים - יביא שעיר ושעירה. שכח
17 באיזה מין קבע נדרו - מביא פר ופרה, איל ורחל, שעיר
18 ושעירה. האומר: 'הרי עלי עולת עוף', מביא תור או פן
19 יונה; פרש, ושכח באיזה מין קבע נדרו - מביא תור וכן
20 יונה.
21 יא. האומר: 'הרי עלי למזבח' - יביא קמץ לבונה; שאין
22 לך דבר שקרב פלו למזבח כמות שהוא אלא לבונה. פרש
23 נדרו, ושכח מה פרש - יביא מכל דבר שקרב פלו למזבח;
24 לפיכך מביא עולת בהמה, ועולת עוף, ומנחת נסכים,
25 ולבונה, ויין בפני עצמו - חוץ מהיין שמביא עם מנחת
26 נסכים.
27 יב. אמר: 'הרי עלי בסלע למזבח' - יביא כבש, שאין לך
28 דבר שקרב בסלע למזבח אלא כבש; פרש, ושכח מה פרש
29 - יביא בסלע מכל דבר ודבר שקרב למזבח.
30 יג. האומר: 'הרי עלי לבונה' - לא יפחת מקמץ. 'הרי עלי
31 יעצים' - לא יפחת משני גזרים, עבין פמחוקות [מיושרות
32 ומחוקה' עם שפת הכלי] וארפן אמה; 'הרי עלי עץ' - מביא
33 גזר אחד, ארפן אמה. ואם רצה להביא דמי העצים, יביא.
34 יד. מי שגדר או התנדב שמן, כיצד עושין בו? קומץ ממנו
35 קמץ, ונותן עליו מלח, וזורקו על גבי האש, והשאר נאכל
36 לפנהיגים פשיגי מנחות. וכיצד עושין ביין הבא בפני עצמו?
37 נותן עליו מלח, ומנסכו פלו על גבי השיתין ככל הנסכים.
38 והלבונה הבאה בפני עצמה - נותן עליה מלח, וכלה
39 לאשים.
40 טו. מי שגדר נדר, לא יביאנו ממעות מעשר שני, שהרי
41 נתחייב בקרבן זה; וכל המחייב בקרבן, לא יביא קרבנו אלא
42 מן החלין.
43 טז. אמר: 'הרי עלי תודה מן החלין, ולחמה מן המעשר'
44 - לא יביא לחמה אלא מן החלין; שהרי נדר בקרבן תודה,
45 והתודה אינה באה אלא עם הלחם.
46 יז. פרש ואמר: 'הרי עלי להביא תודה ממעות מעשר שני,

שור וכבש, או כנספי שלשה כבשים; נדר עשרה, הרי אלו
 כנספי שור ואיל, או שני כבשים ואיל. וכן עד לעולם.
יד. נדר חמשת לגין - אומרין לו: 'השלם ששה', שהרי
 קבצו לקרבן; אבל אם נדר לג או שנים - פטור, שהרי אינן
 ראויין כלל, לא הן ולא מקצתן. ואין מתנדבין ולא נודרין
 פחות מלג שמן - שאין לה מנחה פחותה מעשרון, והיא
 צריכה לג אחד שמן.
טו. האומר: 'הרי עלי יין' - לא יפחות משלשת לגין; 'הרי
 עלי שמן' - לא יפחות מלג. פירש נדרו, ושכח כמה לגין
 נדר מן היין או מן השמן - יביא מאה וארבעים לג; שאין
 לה יום שמקריבין בו הצבור קרבנות מרבות יותר מיום טוב
 הראשון של חג שחל להיות בשבת, ויהיו הנסכים בו פיוס
 מאה וארבעים (ו)לג שמן וקמותם יין, כמו שיתבאר
 בהלכות תמידין ומוספין.

פרק יח

א. כל הקרבנות פלן - בין קרבנות בהמה ועוף, בין
 קרבנות מנחות - מצות עשה להקריבן בבית הבחירה,
 שנאמר: 'ושם תעשה כל אשר אנכי מצוה'. וכן מצות
 עשה להיות כל אדם מטפל ומביא קרבנות בהמה שנתחייב
 להקריבן, מחוצה לארץ לבית הבחירה, שנאמר: "רק
 קדשים אשר יהיו לה, ונדריך, תשא ובאת אל המקום" -
 מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שאין מדבר אלא
 בקדשי חוצה לארץ, שהוא מטפל בהם עד שיביאם לבית
 הבחירה.
ב. המקריב קרבן חוץ לעזרה - בטל מצות עשה, ועבר על
 לא תעשה, שנאמר: "השמר לה פן תעלה עלתיך בכל
 מקום אשר אשר תראה". ואם הקריב במזיד - חיב פרת, שנאמר:
 "אשר יעלה עולה או זבח ואל פתח אהל מועד לא יביאנו,
 ונקרת"; ואם הקריב בשוגג, מביא חטאת קבועה [- רגילה].
ג. וכן השוחט קדשים חוץ לעזרה - אף על פי שלא העלה
 [הקריב] אותן - אם היה מזיד, חיב פרת, שנאמר: "אשר
 ישחט שור או כשב או עז... דם יחשב לאיש ההוא, דם
 שפף, ונקרת". ואם שחט בשוגג, מביא חטאת קבועה.
ד. והיכן הזהיר על השחיטה בחוץ? בהקש [- סמיכות
 הפסוקים]; נאמר: "שם תעלה עלתיך", ונאמר: "ושם
 תעשה כל אשר אנכי מצוה". מה העליה [ההקדמה] בחוץ
 שענש עליה - הזהיר עליה בפרוש, שנאמר: "השמר לה פן
 תעלה עלתיך", אף עשיה שבכללה השחיטה, שענש עליה
 בפרוש - הרי הוא מזהר עליה, שלא ענש הכתוב אלא אם
 פן הזהיר.
ה. השוחט קדשים והעלה אותם בחוץ, חיב שתיים - אחת
 על השחיטה, ואחת על ההעליה. וכן אם שחט בפנים
 והעלה בחוץ - חיב על ההעליה; וכן אם שחט בחוץ
 והעלה בפנים - חיב על השחיטה.
ו. אינו חיב אלא על שחיטת קדשים הראויין לקרב

כמו שבארנו, אמרו חכמים: 'כל הראוי לבליה [- שיכול
 להתערב], אין הבליה [בפועל] מעכבת בו; וכל שאינו
 ראוי לבליה, הבליה מעכבת בו'.
ז. אמר: 'הרי עלי מאה אחד ועשרים עשרון' - מביא מאה
 ועשרים בשני כלים, ששים בכל כלי, ומביא עשרון אחד
 בכלי שלישי. אמר: 'הרי עלי עשרון' - מביא עשרון אחד.
 'הרי עלי עשרונות' - יביא שנים; פירש נדרו, ושכח כמה
 עשרון פירש - יביא ששים עשרון בכלי אחד. שכח כמה
 עשרון פירש, ובאיה מין קבעו - הרי זה מביא ששים
 עשרון מכל מין ומין מתמשפת [- מחמשת מיני מנחות].
ח. קבע נדרו, ושכח כמה עשרונות נדר ובכמה כלים נדר
 - הרי זה מביא מאחד ועד ששים, בששים כלי. כיצד?
 מביא עשרון אחד בכלי ראשון, ושני עשרונים בכלי שני,
 ושלשה עשרונים בשלישי, עד שיהיו ששים עשרון בכלי
 האחרון. ואם שכח אף באיה מין קבע - מביא על סדר זה
 ששים כלי מכל מין; ונמצא מביא מכל מין אלה ושמונה
 מאות ושלשים עשרון.
ט. האומר: 'הרי עלי מנחת שעורים', או 'מנחת חצי
 עשרון', או 'מנחת שלא שמן ולבונה' - הרי זה פטור, שלא
 התנדב דבר שבמאהו מקריבין. אמר: 'הרי עלי מנחה מן
 השעורים', או 'מן העדשים', או 'מנחה בלא שמן ולבונה',
 או 'מנחה חצי עשרון' - שואלין אותו; אם אמר: 'לא
 נדתי אלא על דעת שמתר להקריב כזה, ואלו ידעתי שאין
 מקריבין אלא עשרון שלם סלת בשמן ולבונה, לא הייתי
 נודר' - הרי זה פטור; ואם אמר: 'אלו הייתי יודע, הייתי
 נודר בדרך שמקריבין' - הרי זה חיב להקריב בדרך
 שמקריבין.
י. נדר עשרון ומחצה, ואמר: 'אלו הייתי יודע, הייתי נודר
 בדרך המתנדבין' - הרי זה מביא שנים. אמר: 'הרי עלי
 קמח', או 'הרי עלי חצי עשרון', ולא הזכיר שם מנחה -
 הרי זה פטור, כפי שלא נדר מעולם. וכן האומר: 'הרי עלי
 תודה בלא לחם', 'זבח בלא נסכים' - הרי זה פטור; ואם
 אמר: 'אלו הייתי יודע שאין מקריבין כן, הייתי נודר בדרך
 הנודרין' - הרי זה חיב להביא בדרך המקריבין.
יא. האומר: 'הרי עלי לחמי תודה' - יביא תודה ולחמה;
 שהדבר ידוע שאין מקריבין לחם בלא תודה, וסוף הקרבן
 הזכיר. אמר: 'הרי עלי לחם לפטר תודתו של פלוני' - יביא
 לחם תודה עם תודת חברו.
יב. מתנדב אדם או נודר יין בפני עצמו. ואין מתנדבין לג
 יין, ולא שני לגין - שאין בנסכים לא לג ולא שנים; ואין
 מתנדבין חמשה - שאין חמשת לגין ראויין לא לנספי
 בהמה אחת, ולא לנספי שתי בהמות. אבל מתנדבין שלשה,
 וארבעה, וששה, ומששה ומעלה - מפני שהן ראויין לנספי
 בהמות.
יג. כיצד? נדר שבועה, הרי הן כנספי כבש ואיל; נדר
 שמונה, הרי הן כנספי שני אילים; תשעה, הרי הן כנספי

חֵיב, עַד שֶׁתִּהְיֶה הַבְּהֵמָה כְּלָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵל פֶּתַח
אֵהָל מוֹעֵד לֹא יִבְיָאוּ". אָבֵל הַשּׁוֹחֵט בִּגְנוּ שֶׁל הֵיכָל - אָף
עַל פִּי שְׂאִינוֹ רְאוּי לִזְבִּיחָה כָּלֵל, הֲרִי זֶה פֶּטוּר.
טז. שְׁנַיִם שֶׁאֲחֻזּוֹ בִּסְפִין וְשִׁחְטוֹ בַּחוּץ - פֶּטוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר:
"אֲשֶׁר יִשְׁחַט.. אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט" - אֶחָד, וְלֹא שְׁנַיִם. וְאֶחָד
שֶׁשִּׁחַט בַּחוּץ - אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְּכֵן לִשְׁחַט קִדְשִׁים אֵלּוּ
לֵה' - הֲרִי זֶה חֵיב, שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא, דָּם
שֶׁפָּךְ" - אָף עַל פִּי שֶׁזֶה הַדָּם בִּמְחֻשְׁבָּתוֹ כְּדָם הַנִּשְׁפָּךְ, לֹא
כְּקָרְבָן - הֲרִי זֶה חֵיב.
יז. הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ בַּלִּילָה - חֵיב, הוֹאִיל וְהִשְׁחִיטָה [שֶׁל
חֹלִין] בַּלִּילָה כְּשֶׁרָה בַּחוּץ. וְכֵן אִם הֵעֲלָה [בַּחוּץ] בַּלִּילָה
מִזֶּה שֶׁשִּׁחַט - [אֹתָהּ שֶׁנִּשְׁחַטָה] בַּחוּץ בַּלִּילָה - חֵיב עַל
הַהֲעֲלָה; אָבֵל אִם שִׁחַט בַּפְּנִים [בַּמִּקְדָּשׁ] בַּלִּילָה וְהֵעֲלָה
בַּחוּץ - פֶּטוּר, לְפִי שֶׁלֹּא הֵעֲלָה אֶלָּא דְּכָר פֶּסוּל, שֶׁאֵין לָךְ
שְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה בַּלִּילָה בַּמִּקְדָּשׁ. וְכֵן אִם קָבַל בְּכָלִי חַל
בַּפְּנִים וְזָרַק בַּחוּץ - פֶּטוּר.
יח. וְכֵן הַמּוֹלֵךְ [שְׁחִיטָה מִיּוֹחֶדֶת בַּחוּץ] אֶת הָעוֹף בַּחוּץ, פֶּטוּר;
וְאִם הֵעֲלָהּ, פֶּטוּר. מִלֵּךְ בַּפְּנִים וְהֵעֲלָה בַּחוּץ - חֵיב
עַל הַהֲעֲלָה; שִׁחְטוֹ בַּפְּנִים וְהֵעֲלָה בַּחוּץ - פֶּטוּר, שֶׁלֹּא
הֵעֲלָה אֶלָּא דְּכָר שְׂאִינוֹ רְאוּי לְקָרֵב. שִׁחַט אֶת הָעוֹף בַּחוּץ
וְהֵעֲלָה בַּחוּץ - חֵיב שְׁתֵּים; שֶׁשְׁחִיטָה בַּחוּץ כְּשֶׁרָה, וְהֲרִי
הִיא כְּמִלִּיקָה בַּפְּנִים.

יום שלישי כ"ו מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק יט

א. אֵין הַמַּעֲלָה בַּחוּץ חֵיב עַד שֶׁיַּעֲלֶה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ
שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּחוּץ; אָבֵל אִם הֵעֲלָה עַל הַסֵּלַע אוֹ עַל הָאֶבֶן -
פֶּטוּר; שֶׁאֵין קְרוּי קָרְבָן אֶלָּא עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא
בַּחוּץ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ". וְאִינוֹ חֵיב עַד שֶׁיַּעֲלֶה
לְשֵׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לֵה'".
ב. אִינוֹ חֵיב אֶלָּא עַל הַעֲלִית דְּכָר הָרְאוּי לְאִשִּׁים אוֹ לְמִזְבֵּחַ,
כְּגוֹן הָעוֹלָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יַעֲלֶה עוֹלָה"; מֶה עוֹלָה
שֶׁרְאוּיָהּ לְאִשִּׁים - אָף כָּל שֶׁרְאוּי לְאִשִּׁים הוּא שֶׁחֵיבִין עַל
הַעֲלִיתוֹ בַּחוּץ.
ג. מִכָּאֵן אֲמָרוּ חֲכָמִים: הַזֹּרֵק אֶת הַדָּם, אוֹ הַמִּקְטִיר אֲבָרֵי
עוֹלָה, אוֹ אֲמוּרִין [אֲבָרִים], אוֹ קֶמֶץ [מִמִּנְחָה], אוֹ לְבֹנָה, אוֹ
קִטְרֶת, אוֹ מִנְחַת כֹּהֲנִים, אוֹ מִנְחַת נֹסְכִים, אוֹ הַמִּנְסֵף שְׁלִשָּׁה
לִגְיֵן יֵין, אוֹ שְׁלִשָּׁה לִגְיֵן מַיִם, בַּחוּץ - חֵיב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
יִבְיָאוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ" - כָּל הַמִּתְקַבֵּל בַּפְּנִים, חֵיבִין עָלָיו
בַּחוּץ.
ד. אָבֵל הַזֹּרֵק שְׁגִירֵי הַדָּם בַּחוּץ, אֶפְלוּ שְׁגִירֵי דָמִים
הַפְּנִימִיִּים [- חֲסִאוֹת שֶׁחִיּוֹן דָּמוֹן בַּהֵיכָל] - פֶּטוּר; שְׁזָרִיקֵת
שְׁגִירֵי הַדָּם - שְׁגִירֵי מִצְוָה הֵם, וְאֵינָן מַעֲכָבִין. וְכֵן הַמִּנְסֵף יֵין
אוֹ מַיִם פָּחוֹת מִשְׁלִשָּׁה לִגְיֵן בַּחוּץ - פֶּטוּר, בֵּין בִּשְׂאָר יָמֵי
הַשָּׁנָה בֵּין בַּחֹדֶשׁ; הוֹאִיל וְחֹסֶר הַשְּׁעוֹר, הֲרִי אֵינָן רְאוּיִין
לְהִתְקַבֵּל בַּפְּנִים. וְכֵן הַמַּעֲלָה מִבֶּשֶׂר חֲסִאתָ, מִבֶּשֶׂר אֶשֶׁם,

לְמִזְבֵּחַ, אָבֵל הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ אֶחָד מֵאֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ אוֹ
מִחֲסֻאוֹת הַמִּתּוֹת - הֲרִי זֶה פֶּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה'" -
כָּל שְׂאִינוֹ רְאוּי לְבֹא אֶל מִשְׁכַּן ה' אֵין חֵיבִין עָלָיו.
ז. שִׁחַט בַּחוּץ מִחֲסֹר זָמַן בְּגוּפוֹ אוֹ בְּעַלְמִים [- יִבְאֵר
בַּחֲמֹשָׁר] - הוֹאִיל וְאִינוֹ רְאוּי לְבֹא עִתָּה בַּפְּנִים, פֶּטוּר.
ח. אִיזָה הוּא מִחֲסֹר זָמַן בְּגוּפוֹ? בְּהֵמָה בְּתוֹךְ שִׁבְעַת יָמֵי
הַלָּדָה, וְתוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זָמָן [- שְׁטֵרֵם הַזִּהְיָב כִּנְפֵיהֶם],
וְאֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ שֶׁנִּשְׁחַט אֶחָד מֵהֶן הַיּוֹם, שֶׁאֵין הַשְּׂגִי רְאוּי
עַד לְמִחָר.
ט. וְאִיזָה הוּא מִחֲסֹר זָמַן בְּעַלְמִים? קָרְבָן שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ
זָמַן בְּעָלָיו לְהִקְרִיבוֹ. כִּיצַד? הִזָּב וְהִזְכָּה וְהִזְלִיחַ שֶׁשִּׁחְטוֹ
חֲסֻאָתוֹ בַּחוּץ בְּתוֹךְ יָמֵי סְפִירָה [לְטַהֲרָתוֹ], פֶּטוּרִין; וְכֵן
מִצְרַע שֶׁשִּׁחַט חֲסֻאָתוֹ וְאֲשָׁמוֹ בַּחוּץ בְּתוֹךְ יָמֵי סְפִירָה,
פֶּטוּר; שֶׁעֲדִין לֹא נִרְאוּ [- נִהְיוּ רְאוּיִין] בְּעָלֵי הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ
לְכַפְּרָה. אָבֵל אִם שִׁחְטוֹ עוֹלוֹתֵיהֶן בַּחוּץ בְּתוֹךְ יָמֵי הַסְּפִירָה,
חֵיבִין; שֶׁהַעוֹלָה דוֹרֵן הִיא, וְהַחֲסֻאָה וְהָאֶשֶׁם הֵן עֶקֶר
הַכַּפְּרָה. וְכֵן נִזִּיר שֶׁשִּׁחַט חֲסֻאָתוֹ בַּחוּץ בְּתוֹךְ יָמֵי נִזְיֹרָתוֹ,
פֶּטוּר; הַקָּרִיב עוֹלָתוֹ אוֹ שְׁלָמֵיו בַּחוּץ, חֵיב; שֶׁהַחֲסֻאָה הִיא
הַמַּעֲכָבֶת אוֹתוֹ, וְהִיא עֶקֶר הַנִּזְיֹרָה.
י. אֶשֶׁם תָּלוּי [- מְסוּפָק אִם חֲסֵא] וְחֲסֻאָה הָעוֹף הַבָּאָה עַל
הַסֵּפֶק [- אִשָּׁה שֶׁהַפִּילָה וְסָפֵק אִם עוֹבֵר הוּא] שֶׁהִקְרִיב בַּחוּץ
- פֶּטוּר, שֶׁהֲרִי לֹא נִקְבַע הָאֲסוּר [וְהַקָּרֵב בֹּא מְסָפֵק]. אֶשֶׁם
מִצְרַע שֶׁשִּׁחְטוֹ בַּחוּץ שֶׁלֹּא לְשֵׁמוֹ - חֵיב, הוֹאִיל וְשֶׁלֹּא
לְשֵׁמוֹ רְאוּי בַּפְּנִים וְכָשֶׁר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר. וְכָל קָרְבָן שֶׁהוּא
פֶּטוּר עַל שְׁחִיטָתוֹ בַּחוּץ, כָּךְ הוּא פֶּטוּר עַל הַעֲלִיתוֹ
[הַקָּרְבָּנוֹ].
יא. שְׁנֵי שְׁעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁשִּׁחְטָן בַּחוּץ - אִם עַד שֶׁלֹּא
הִתְדָּה עָלֵיהֶן, חֵיב כָּרַת עַל שְׁנֵיהֶן, הוֹאִיל וְרְאוּיִין לְבֹא
לִפְנֵי ה' לְדוּדֵי; וְאִם אַחֵר שֶׁהִתְדָּה - פֶּטוּר עַל הַמַּשְׁתַּלַּח
[לְעוֹזְלוֹ], שֶׁהֲרִי אִינוֹ רְאוּי לְבֹא לִפְנֵי ה'.
יב. הַשּׁוֹחֵט שְׁלָמִים בַּחוּץ קֹדֶם שֶׁיַּפְתָּחוּ דִּלְתוֹת הַהֵיכָל -
פֶּטוּר; שֶׁהֲרִי הֵן מִחֲסֻרִים מַעֲשֶׂה [- כִּי בִשְׁחִיטָה עַל הַדִּלְתוֹת
לְהִיּוֹת פְּתוּחוֹת], וְאַחֵר כָּךְ יִהְיוּ רְאוּיִין לְקָרֵב לִפְנֵי ה', כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְהַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בַּחוּץ, אֶפְלוּ בִּשְׂאָר יְמוֹת
הַשָּׁנָה - בֵּין לְשֵׁמוֹ בֵּין שֶׁלֹּא לְשֵׁמוֹ - חֵיב; שֶׁהַפֶּסַח בִּשְׂאָר
יְמוֹת הַשָּׁנָה שְׁלָמִים הוּא.
יג. בְּהֵמַת חֲלִין שֶׁעֲבָרָה קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ [- שֶׁהִקְדִּישָׁה בַּעֲוֹדָה
בְּרוּחַ] - אֲסוּר לִשְׁחַט אוֹתָהּ [- אֶת הָאֵם] - בַּחוּץ; וְאִם שִׁחַט
- אִינוֹ לֹקָה, מִפְּנֵי שֶׁאִיזָה רְאוּיָה [עוֹבֵרָה] לְבֹא לִפְנֵי ה'.
יד. גֹּבַב וְהַקְדִּישׁ, וְאַחֵר כָּךְ שִׁחַט בַּחוּץ - חֵיב. וּמֵאִימָתִי
הַעֲמִידוּהָ בְּרִשּׁוֹתָּהּ, כְּדִי לְחַיְבּוֹ עָלֶיהָ כָּרַת? מַשְׁעָה
שֶׁהִקְדִּישָׁה; וְהוּא שֶׁשִּׁחְטָה אַחֵר יָאוֹשׁ [בַּעֲלִים מִהַגְּנִיבָה];
אָבֵל לִפְנֵי יָאוֹשׁ, אִיזָה קְדוּשָׁה.
טו. הִיזָה הַבְּהֵמָה כְּלָה בַּחוּץ וְצוּאָרָה בַּפְּנִים, וְשִׁחַט -
חֵיב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֹז בַּמִּתְנָה, אוֹ
אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לְמִתְנָה". אֶחָד הַשּׁוֹחֵט בַּמִּקְדָּשׁ וְשֶׁאֵר
גּוֹף הַבְּהֵמָה לַחוּץ, אוֹ שֶׁהִיהָ גּוֹפָה בַּפְּנִים וְצוּאָרָה בַּחוּץ -

48 חטאת בכוס אחד, נתן ממנו בחוץ וחזר ונתן בפנים - חייב
49 על הנתן בחוץ, שהרי פלו ראוי לקרב בפנים; ואם נתן
50 ממנו בפנים וחזר ונתן בחוץ - פטור, מפני שהן שיריים.
51 אכל אם קבל בשני כוסות, בין שנתן שניהן בחוץ, או אחד
52 בחוץ ואחד בפנים, או אחד בפנים ואחד בחוץ - הרי זה
53 חייב.

54 יד. הקמץ והלבונה של מנחה, שהקריב אחד מהן בחוץ,
55 או הקריב אחד בפנים והשני בחוץ - חייב; וכן שני בזיכי
56 לבונה של לחם הפנים שהקריב אחד מהן בחוץ, או אחד
57 בפנים ואחד בחוץ - חייב.

58 טו. מי ששחט קדשים בזמן הזה והעלה חוץ לעזרה -
59 חייב, מפני שהוא ראוי לקרב בפנים; שהרי מתר להקריב
60 אף על פי שאין שם בית, שקדשה ראשונה קדשה לשענה
61 [לזמנו] וקדשה לעתיד לבוא [לנצח], כמו שבארנו.

62 טז. השוחט קדשי [שהתקבלו מ:] גוים בחוץ, חייב; וכן
63 המעלה אותן בחוץ. והגוים מתרין להקריב עולות לשם
64 בכל מקום, והוא שיקריבו בבמה שיבנו. ואסור לסייען
65 ולעשות שליחותו, שהרי נאסר עלינו להקריב בחוץ. ומתיר
66 להורות להם וללמדם היאך יקריבו לשם האל ברוך הוא.
67 בריף רחמנא דסייען

הלכות תמידין ומוספין

68 יש בכללן תשע עשרה מצוות - שמונה עשרה מצוות עשה,
69 ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להקריב שני
70 כבשים בכל יום עולות; (ב) להדליק אש על המזבח בכל
71 יום; (ג) שלא לכבותה; (ד) להרים את הדשן בכל יום;
72 (ה) להקטיר קטרת בכל יום; (ו) להדליק נרות בכל יום;
73 (ז) שיקריב כהן גדול מנחה בכל יום, והיא הנקראת
74 'חבתין'; (ח) להוסיף שני כבשים עולות בשבת;
75 (ט) לעשות לחם הפנים; (י) מוסף ראשי חדשים;
76 (יא) מוסף הפסח; (יב) להקריב עמר התנופה; (יג) לספר
77 כל איש ואיש שבועה שבעו מיום הקרבת העמר;
78 (יד) מוסף עצרת; (טו) להביא שתי הלחם עם הקרבנות
79 הפאות בגלל הלחם ביום עצרת; (טז) מוסף ראש השנה;
80 (יז) מוסף יום צום; (יח) מוסף תהג; (יט) מוסף שמיני
81 עצרת. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.
82

פרק א

83 א. מצוות עשה להקריב שני כבשים עולות בכל יום, והן
84 הנקראין 'תמידין', אחד בבקר ואחד בין הערבים, שנאמר:
85 "שנים ליום, עלה תמיד".
86

87 ב. ואימתי זמן שחיתתן? של בקר - שוחטין אותו קדם
88 שמתעלה החמה, משיאיר פני כל המזרח; ופעם אחת דחקה
89 שעה את [לנאנסו] הצבור בבית שני, והקריבו תמיד של
90 שחר בארבע שעות ביום.

91 ג. תמיד של בין הערבים, שוחטין אותו משיאריך [שינטה]
92 הצל [למזרח] ויפר לכל שהאריך, והוא ממש ומחצה

1 מבשר שלמים, בין של יחיד בין של צבור, משירי מנחות,
2 משתי הלחם, מלחם הפנים, בחוץ - פטור; שכל אלו
3 ראויין לאכילה, לא לאשים.

4 ה. המעלה את הבמה בלה בחוץ - חייב מפני האמורין;
5 ואף על פי שלא הפרישן, אין בשר הזבח חוצץ, וכאלו
6 הקטיר האמורין בפני עצמן. אכל המעלה מנחה שלא
7 נקמצה - פטור, שאין הקמץ ברור ומבדל; קמצה, וחזר
8 קמצה לתוכה, והקריב בלה בחוץ - חייב.

9 ו. [במנחות:] היוצק [שמן], והבולל, והפזת [חותך
10 לפתיתים], והמולח, והמניף, והמגיש [למזבח], והמסדר את
11 השלחן [לחם הפנים], והמטיב את הנרות, והקומץ, והמקבל
12 דמים, בחוץ - פטור, לפי שכל אחד מאלו אינו גמר עבודה,
13 ונאמר: "אשר יעלה עולה". מה העליה [הקריבה] שהיא גמר
14 עבודה - אף כל שהוא גמר עבודה, חייבין עליו.

15 ז. פרה אדמה ששרפה חוץ ממקום שרפתה, וכן שעיר
16 המשתלח [לעזאזל] שהקריבו בחוץ אחר שהתודה עליו -
17 פטור, שנאמר: "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו" - כל
18 שאינו ראוי לבוא אל פתח אהל מועד, אין חייבין עליו.
19 אכל קדשים פסולין שהיה פסולין בקדש - אם העלה מהן
20 בחוץ, חייב. כיצד? בגזן הלן, והיוצא [מהעזרה], והטמא,
21 ושנפסל במחשבת העובד [שחשב מחשבה הפוסלת] -
22 שכלן ושרפים, כמו שיתבאר בהלכות פסולי המקדשין -
23 אם עבר והעלה מהן בחוץ, חייב, שנאמר: "לעשות אותו
24 לה" - כל הנעשה לה' חייבין עליו, ואלו נעשו לה'.

25 ח. כל דבר שחייבין על העליהו בחוץ - בין שהעלה ממנו
26 פזית בחוץ, חייב; בין שהעלה בפנים תחלה ושרי ממנו
27 פזית והעלהו בחוץ, בין שהניח הכל בפנים [ולא הקריב]
28 ולקח ממנו פזית והעלהו בחוץ. אכל אם חסר אותו דבר
29 הקרב כל שהוא בפנים, והעלה שאריתו בחוץ - פטור.

30 ט. כיצד? הקמץ או הלבונה, והאמורין, והעולה, והמנחה
31 הנשרפת, והנסכין, שחסרו מקצתם בפנים, והקריב שאריתן
32 בחוץ - פטור; שהרי נאמר: "לעשות אותו" - על השלם
33 הוא חייב, ואינו חייב על החסר. הוציא שלם, וחסר בחוץ,
34 והעלהו - הרי זה ספק, לפיכך אינו לוקה.

35 י. העלה אבר שאין בו פזית בשר, והיה העצם משלימו
36 לכזית - חייב, מפני שהוא מחבר; היה מלח משלימו לכזית
37 - הרי זה ספק, לפיכך אינו לוקה. ועולה ואמוריה מצטרפין
38 לכזית.

39 יא. העלה [אבר] וחזר והעלה [אבר נוסף] - חייב על כל
40 אבר ואבר. ורק [דס] והעלה [איברים] - חייב שתיים; שהרי
41 חלק הכתוב בין מעלה לעושה, שהרי נאמר: "אשר יעלה
42 עלה", ונאמר: "לעשות אותו". העלה אבר חסר - פטור,
43 שנאמר: "לעשות אותו", על השלם הוא חייב.

44 יב. שנים שאחזו באבר והעלוהו בחוץ - חייבין, שנאמר:
45 "איש איש אשר יעלה עלה" - אפלו איש ואיש שהעלו,
46 חייבין.

47 יג. הזורק מקצת מתנות [של דס] בחוץ, חייב. המקבל דם

48 כנגד השמש; דברי קבלה [ממשה מסיני] הן, שיהיו נשחטין
49 כנגד השמש.
50 יב. טעו או שגגו, אפלו הזידו, ולא הקריבו תמיד של שחר
51 - יקריבו תמיד של בין הערבים. במה דברים אמורים?
52 בשנתחנף המזבח. אבל היה מזבח חדש, שעדין לא קרב
53 עליו כלום - לא יקריבו עליו תחלה בין הערבים; שאין
54 מחנכין [חונכין] מזבח העולה אלא בתמיד של שחר.

פרק ב

55
56 א. מצות עשה להיות אש יקודה תמיד על המזבח,
57 שנאמר: "אש תמיד תוקד על המזבח"; אף על פי שהאש
58 ירדה מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט - שנאמר:
59 "ונתנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח".
60 ב. בבקר עורכין עצים, ועושין בראש המזבח מערכה
61 גדולה של אש - שנאמר: "ובער עליה הכהן עצים בבקר
62 בבקר"; וכן מצוה לעלות בשני גזרין של עץ עם תמיד של
63 שחר, יתר על עצי המערכה - שנאמר: "ובער עליה הכהן
64 עצים בבקר". וכן מוסיפין שני גזרין עם תמיד של בין
65 הערבים, שנאמר: "וערכו עצים על האש" - מפי השמועה
66 [מסורת ממשה רבינו] למדו, שבתמיד של בין הערבים
67 הקטוב מדבר.
68 ג. שני גזרין של בין הערבים - מעלין אותן שני כהנים,
69 כל אחד ואחד בעץ יחיד בידו, שנאמר: "וערכו", הרי כאן
70 שנים. אבל של שחר - בכהן אחד.
71 ד. שלש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום:
72 ראשונה - מערכה גדולה, שעליה מקריבין התמיד עם שאר
73 הקרבנות; ומערכה שניה בצדה - קטנה, שממנה לוקחין
74 אש במחתה להקטיר קטרת בכל יום; ומערכה שלישית -
75 אין עליה כלום, אלא לקיום מצות האש, שנאמר: "אש
76 תמיד תוקד".
77 ה. מפי השמועה [מסורת ממשה רבינו] למדו, שזה שנאמר:
78 "על מוקדה על המזבח", זו מערכה גדולה; "ואש המזבח
79 תוקד בו", זו מערכה שניה של קטרת; "והאש על המזבח",
80 זו מערכה שלישית של קיום האש. אבל אברים ופדרים
81 שלא נתאכלו מבערב, נותנין אותן בצדי מערכה גדולה.
82 ו. המכבה אש המזבח - לוקה, שנאמר: "לא תכבה";
83 אפלו גחלת אחת, ואפלו הורידה מעל המזבח וכבה -
84 לוקה. אבל אש מחתה, ואש מנורה שהכנינה במזבח
85 להדליק ממנה - אף על פי שפכה אותן בראש המזבח,
86 פטור; שהרי נתקה [נלקחה] למצוה אחרת, ואין אני קורא
87 בהן אש המזבח.
88 ז. כשמסדר עצי מערכה גדולה, מסדר אותה במזרח
89 המזבח; ויהיה מראיה שהתחיל לסדר מן המזרח. ורוח הנה
90 בין הגזרין. וראשי הגזרין הפנימיין היו נוגעין בדשן [אפר]
91 שבאמצע המזבח, והוא הנקרא 'תפוח'.
92 ח. ואחר שמסדר מערכה גדולה, חוזר ובורר עצי תאנה
93 יפים, ומסדר מערכה שניה של קטרת מכנגד קרן מערבית

1 ומעלה, עד סוף היום; ולא היו שוחטין אותו בכל יום אלא
2 בשמונה שעות ומחצה, וקרב בתשע ומחצה. ולמה מאחרין
3 אותו שתי שעות אחר תחלת זמן שחיטתו? מפני הקרבנות
4 של יחיד או של צבור; לפי שאסור להקריב קרבן כלל קדם
5 תמיד של שחר, ולא שוחטין קרבן אחר תמיד של בין
6 הערבים, חוץ מקרבן פסח לבדו, שאי אפשר שיקריבו כל
7 ישראל פסחיהן בשתי שעות.
8 ד. אין שוחטין את הפסח אלא אחר תמיד של בין
9 הערבים; וכן מחסרי כפורים [י] טמא שטבל וטהר וטרם
10 הקריב קרבנו מקריבין כפרתן אחר תמיד של בין הערבים
11 ביום ארבעה עשר, כדי שיהיו טהורין לאכל פסחיהן לערב.
12 ה. ערב פסחים, בין בחל בין בשבת, היה התמיד נשחט
13 בשבע ומחצה, וקרב בשמונה ומחצה, כדי שיהיה להן
14 פנאי לשחט פסחיהן; ואם חל ערב פסחים להיות ערב
15 שבת, היו שוחטין אותו בשש ומחצה בתחלת זמנו, וקרב
16 בשבע ומחצה - כדי שיהיה להן רוח ביום לצלות קדם
17 שיכנס השבת.
18 ו. אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערבים,
19 מקטירין כל דבר הראוי להקטרה כל היום; ומקטירין אברי
20 עולות והאמורין עד חצי הלילה, כמו שבארנו במעשה
21 הקרבנות. ואברין ואמורין שלא נתאכלו, בין מן התמיד בין
22 משאר הקרבנות - מהפכין בהן כל הלילה עד הבקר,
23 שנאמר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר".
24 ז. אברים של תמיד דוחין את הטמאה [י] שאם נעשה
25 בטמאה קרב בטמאה] ואינן דוחין את השבת, אלא בערב
26 שבת בלבד מקטירין אברי תמיד של ערב שבת; שהתמיד
27 - תחלתו דוחה שבת, וסופו אינו דוחה. חלבי שבת - קרבין
28 בלילי יום טוב, אם חל יום טוב להיות במוצאי שבת; אבל
29 אין קרבין בלילי יום הכפורים, שנאמר: "עלת שבת,
30 בשבתו" - ולא בשבת אחרת [ויום כיפור נקרא שבת], ולא
31 עולת חל ביום טוב.
32 ח. ארבעה עשר [בניסן] שחל להיות בשבת - מקטירין
33 חלבי הפסחים בלילי יום טוב, מפני שהן בחלבי שבת.
34 ט. אין פוחתין [לא יהיו פחות] מששה טלאים המבקרין
35 [בדוקים ממומין] בלשבת הטלאים שבמקדש; ויהיו מוכנים
36 קדם יום הקרבה, בארבעה ימים. אף על פי שהיו מבקרין
37 אותו מתחלה, לא היו שוחטין את התמיד עד שמבקרין
38 אותו שניה קדם השחיטה לאור האבוקות; ומשקין אותו
39 מים בכוס של זהב, כדי שיהיה נוח להפשט [העור].
40 י. כמעשה תמיד של שחר, בן מעשה תמיד של בין
41 הערבים; והכל כמעשה העולה שכתבנו במעשה הקרבנות.
42 ולא היו כופתין את הטלה, שלא יחקו את המינין [עבודה
43 ודח]; אלא אוזנין ידיו ורגליו בידיהן; וכף היתה עקדתו,
44 ראשו לדרום ופגיו למערב.
45 יא. תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית
46 של בית המטבחים על טבעת שניה, ושל בין הערבים - על
47 קרן צפונית מזרחית ממנה על טבעת שניה, כדי שיהיה

1 דרומית, משוכה מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות, ובה
2 [היה מניח עצים באופן שיוותרו לאחר השריפה כמויות] כמו
3 חמש סאין גחלים. ובשבת עושין בה כמו שמונה סאין
4 גחלים, מפני שעליה מקטירין בכל שבת שני בזיכי לבונה
5 של לחם הפנים.
6 ט. מערכה שלישית של קיום האש - עושה אותה בכל
7 מקום שיצרה מן המזבח, ומצית בה את האש; ולא יצית
8 האש למטה ויעלה אותה למזבח, אלא במזבח עצמו
9 מציתין, שנאמר: "ואש המזבח תוקד בו" - מכאן להצתה,
10 שלא תהיה אלא בראשו של מזבח.
11 י. הרמת הדשן מעל המזבח בכל יום - מצות עשה,
12 שנאמר: "והרים את הדשן"; והיא עבודה מעבודות כהנה.
13 ובגדי כהנה שתורם בהן הדשן יהיו פחותין מן הכלים
14 שמשמש בהן בשאר עבודות, שנאמר: "ופשט את בגדיו
15 ולבש בגדים אחרים, והרים את הדשן" - אינו אומר
16 "ואחרים" שיהיו בגדי חל, אלא שיהיו פחותין מן
17 הראשונות, לפי שאינו דרך ארץ שימזג כוס לרבו בבגדים
18 שפשט בהם קדורה לרבו.
19 יא. אימתי תורמין הדשן? בכל יום - משיעלה עמוד
20 השחר; ובקרנלים - משליש אחרון של לילה; וביום
21 הכפורים - מחצי הלילה.
22 יב. כיצד תורמין? מי שזכה לתרם, טובל ולובש בגדי
23 הרמה, ומקדש ידיו ורגליו; ואומרין לו: 'הזהר שמא תגע
24 בכלי עד שתקדש ידך ורגלך'. ואחר כך לוקח המחמה,
25 ושל כסף היתה; והיא היתה נתונה במקצוע [קרו וזית] בין
26 כבש למזבח, במערכו של כבש. ונוטל את המחמה, ועולה
27 לראש המזבח, ומפנה את הגחלים הילך והילך, וחותרה מן
28 הגחלים שנתאכלו בלב האש, ויורד למטה לארץ. והופך
29 פניו לצפון, ומהלך בארץ למזרח הכבש כמו עשר אמות
30 כלפי הצפון, וצובר את הגחלים שחתה על גבי הרצפה
31 רחוק מן הכבש שלשה טפחים, במקום שנותנין מראות
32 העוף [- מעי העוף] ודשון [אפר] המזבח הפנימי והמזורה.
33 וחתיה זו שחותה במחמה ומוריד לרצפה אצל המזבח -
34 היא המצוה של כל יום.
35 יג. אחר שירד זה שתורם, רצין הכלהנים ומקדשין ידיהן
36 ורגליהן במחמה, ונוטלין את המגרפות [יעים] ואת הצנורות
37 [שפודים], ועולין לראש המזבח, וכל אברי העולות ואמורי
38 הקרבנות שלא נתאכלו כל הלילה - מחזירין אותן לצדדי
39 המזבח. אם אין הצדדין מחזיקין [מספיקים] - סודרין
40 [מסודרים] אותם בכבש כנגד הסוכב [אמצע המזבח]. ואחר
41 כך גורפין הדשן [אפר] במגרפות מכל צדדי המזבח, ומעלין
42 אותו ערמה על גבי התפוח [ערמת האפר], וגורפין מאותה
43 הערמה בפסכת, והוא כלי גדול שמחזיק לתך [- מידה
44 גדולה של חצי כור]; ומורדין אותו למטה. ובקרנלים לא היו
45 מורדין אותו, אלא מניחין הערמה גבוהה באמצע המזבח,
46 מפני שהוא נואי למזבח.

יד. כל מי שרצה מן הפהנים - ממלא מן הדשן שהורידו
למטה, ומוציא חוץ לעיר לשפך הדשן; ואין להוצאת הדשן
לחוץ פיס, אלא כל הרוצה. ומעולם לא נתעצל כהן
מלהוציא את הדשן.
טו. ואף על פי שאין הוצאתו לחוץ עבודה, אין בעלי
מומין מוציאין אותו. וכשמוציאין אותו חוץ לעיר, מניחין
אותו במקום שאין הרוחות מושבות בו בחזקה, ולא
הזרמים גורפין אותו; ולא יפזרנו שם - שנאמר: "ושמו",
שיניחנו בנחת. ואסור להנות בו.

יום רביעי כ"ז מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ג

א. מצות עשה להקטיר הקטרת על מזבח הזהב שבהיכל
פעמים בכל יום, בבקר ובין הערבים, שנאמר: "והקטיר
עליו אהרן קטרת סמים". לא הקטירו בבקר - יקטירו בין
הערבים, אפלו היו מזידין; ואין מחנכין [וחוכים] מזבח
הזהב אלא בקטרת של בין הערבים.
ב. כמה מקטירין ממנה בכל יום? משקל מאה דינרין,
חמשים בבקר וחמשים בין הערבים. מזבח שנעקר,
מקטירין קטרת במקומו [- שהיה קיים]. וקטרת שפקעה
[קפצה] מעל גבי המזבח, אפלו קרטין [חתוכות שלמות]
שבה - אין מחזירין אותם.
ג. בעת שמקטירין הקטרת בהיכל בכל יום - פורשין כל
העם מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח; לא יהיה שם אדם,
עד שיצא זה שהקטיר הקטרת. וכן בשעה שיכנס בדם
חטאות הנעשות בפנים, פורשין הכל מבין האולם ולמזבח
עד שיצא, שנאמר: "וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו
לכפר בקדש וגו'" - בגן אב [- מלמד] לכל כפרה שבקדש,
שלא יהיה שם אדם.
ד. כיצד סדר הקטרת הקטרת בכל יום? מי שזכה בדשון
המזבח הפנימי נכנס וכלי קדש, וטני' היה שמו, ושל זהב
היה, ומחזיק קבים וחצי; מניח הטני' בארץ לפניו, וחופן
בדידו האפר והפחם שבתוך המזבח ונותן לתוך הטני',
ובאחרונה [- מה שלא ניתן לאסוף ביד] מכבד [מטאטא] את
השאר לתוכו, ומניחו שם בהיכל ויוצא.
ה. ומי שזכה בקטרת נוטל כלי מלא קטרת גדוש, וכסוי
היה לו, ויבוא' היה שמו; ונותן הבגד בתוך כלי אחר, וכף'
היה שמו, ומכסה את הכף בכבד קטן, ואוחז הכף בידו
ונכנס, ועמו אחר, במחמה של אש בידו. וכיצד חותה? זה
שזכה במחמה לוקח מחמה של כסף, ועולה לראש המזבח,
ומפנה הגחלים הילך והילך; ונוטל מן הגחלים שנתאכלו
במערכה שניה, ויורד ומערן [שופכן] לתוך מחמה של זהב.
אם נתפזרו מן הגחלים כמו קב או פחות, מכבדן לאמה;
ובשבת, כופה עליהן הפסכת [כלי גדול]. ואם נתפזר יתר
על קב, חוזר וחותרה.

שבארנו. וכיצד סדר ההטבה? זה שזכה בדשון המנורה
נכנס, וכלי בידו, ו'כז' שמו, ושל זהב היה, דומה לקיתון
גדול. מדשן בו את הפתילות שפכו, ואת השמן שנשארו
בנר, ומטיב חמשה גרות. ומניח הכוז שם לפני המנורה על
מעלה שניה משלש מעלות שלפניה, ויוצא. ואחר כך נכנס,
ומטיב שני הגרות, ונוטל הכוז בידו, ומשתתה ויוצא.
יח. [מנחת] חבתי כהן גדול - מצות עשה להקריבן בכל
יום, מחצה בבקר עם תמיד של שחר ומחצה בין הערבים
עם תמיד של בין הערבים. ולישתן ואפיתן דוחין את
השבת ואת הטמא [אם נטמא כל הסולת שיש, או נטמא
כל הכהנים], ככל קרבן שקבוע לו זמן, שנאמר: "תפיני"
- שתהיה נאה, ולא תאפה מבערב. ועוד, אם תאפה מבערב
- תפסל בלינה, שהמרחשת [מין מחבת] מפלי הקדש היא
[- שפוסליו את הלו בהן], כמו שבארנו.
יט. טחינת סלתן והרקדתן [- הניפוי] - בחוץ [- מחוץ
לעזרה], ואינן דוחין את השבת.
כ. כהן שהקריב מחצה בשחרית, ומת או נטמא או נולד
לו מום, ומנו כהן אחר תחתיו - לא יביא חצי עשרון
מביתו, ולא חצי עשרון של ראשון; אלא מביא עשרון
שלם, וחוצהו, ומקריב מחצה, ומחצה אבד.
כא. נמצאו [במקרה הנ"ל] שני חציין קריבין, ושני חציין
אובדין. ואלו שני החציין האובדין - מניחין אותן עד
שתעבר צורתן [- שיתקלקלו], ויוצאין לבית השרפה; וכן
אם אבד או נטמא החצי של בין הערבים. והיכן שורפין
אותן? בצנרה.
כב. מת כהן גדול בשחרית אחר שהקריב חצי העשרון,
ולא מנו כהן אחר תחתיו - מביאין היורשין עשרון שלם
(עבור פגרתו), ועושין אותה חבתין; ושלמה היתה קרבה.
מת כהן גדול קדם שיקריבו בבקר, ולא מנו כהן אחר
תחתיו - מקריבין אותה עשרון שלם בבקר, ועשרון שלם
בין הערבים. ואין כופלין שמנה ולבונתה אף על פי
שנכפלה הסלת, אלא מפרשין להם שלשת לגין שמן,
וקמץ לבונה, לג ומחצה שמן וחצי קמץ לבונה לעשרון של
בקר, ולג ומחצה שמן וחצי קמץ לבונה לעשרון של בין
הערבים.

פרק ד

א. כל העבודות האלו שעושין בכל יום, בפס [גורל] היו
עושין אותן. וכיצד היו עושין? כל כהני כתי אבות
[המשמרת] של יום נכנסין ללשכת הגזית אחר שיעלה עמוד
השחר, והן מלבישין בבגדי כהנה, והממנה שעל הפסות
עמהן, והן עומדין בהקפה [במעגל]. והממנה נוטל מצנפת
מעל ראשו של אחד מהן ומחזירה, והוא האיש שמתחילין
למנות ממנו. ומפסיין כמו שיתבאר.
ב. ויוצאין לעבודה אנשים שעובדין, ושאר הכהנים -
מוסרין אותן לחזנין [שמשים], ומפשיטין אותם את בגדי
הקדש, ולא היו מניחין [משאירים] עליהן אלא המכנסים

ו. שלשה דברים היה הפסכתו משמש: כופין אותו על
הגחלים ועל השרץ בשבת [מפני הטומאה], ומורדין בו את
הדשן מעל המזבח.
ז. ומקדים לפניו זה שדשן המזבח הפנימי, ונוטל הטני
שבו דשון המזבח, ומשתתה ויוצא. וזה שבכידו המחטה
צובר את הגחלים על גבי המזבח הפנימי, ומרדדן [פורשן
שטוח] בשולי המחטה, ומשתתה ויוצא. וזה שבכידו הכף
נוטל הכנף מתוף הכף, ונותנו לאהובו או לקרובו, ורואה
אם נתפזר מן הקטרת מעט בכף; אהובו או קרובו נותן לו
לתוף חפניו זה שנתפזר עם הקטרת שבכנף, ומשתתה
ויוצא.
ח. ואמרין לזה המקטיר: 'הזהר שלא תתחיל [לשפוך]
מלפניך [בצמוד אליך], שלא תפנה; ומתחיל ומשליך
הקטרת על האש בנחת כמי שמקדך [מנפה] סלת, עד
שתתרדה על כל האש.
ט. ואין המקטיר מקטיר, עד שהממנה אומר לו: 'הקטיר!
ואם כהן גדול הוא, אומר לו הממנה: 'אישי כהן גדול,
הקטיר! ואחר שאומר לו, יפרשו כל העם, ויקטיר המקטיר,
וישתתה ויצא.
י. דשון המנורה והטבת הגרות בבקר ובין הערבים - מצות
עשה, שנאמר: "יערף אתו אהרן ובניו"; והדלקת הגרות
דוחה את השבת ואת הטמא, כקרבנות שקבוע להן זמן
- שנאמר: "להעלת נר תמיד".
יא. וכמה שמן הוא נותן לכל נר? חצי לג שמן, שנאמר:
"מערב עד בקר" - תן לו כמדה שיהיה דולק מערב עד
בקר. ואין מחנכין המנורה אלא בהדלקת שבעה גרותיה בין
הערבים.
יב. מה הוא דשון המנורה? כל נר שפכה - מסיר הפתילה
וכל השמן שבנר, ומקנחו, ונותן בו פתילה אחרת ושמן
אחר כמדה, והוא חצי לג; וזה שהסיר, משליכו במקום
הדשן אצל המזבח, עם דשון המזבח הפנימי והחיצון;
ומדליק נר שפכה. והדלקת הגרות היא הטבתן. ונר שמצאו
שלא ככה, מתקנו.
יג. נר מערכי [- האמצעי] שפכה - אין מדליקין אותו אחר
דשונה אלא ממזבח החיצון. אכל שאר הגרות - כל נר
שפכה מהן, מדליקו מגר חברו.
יד. וכיצד מדליקו? מושף הפתילה עד שמדליקה,
ומחזירה; לפי שהגרות קבועים [מחוברים] במנורה, ואינו
יכול להדליק בנר אחר [של חולין], משום בזיון.
טו. כל הפתילות שאסור להדליק בהן בשבת [מפני שאינם
דולקות יפה], אסור להדליק בהן במקדש במנורה, שנאמר:
"להעלת נר תמיד" - שתהא שלהבת עולה [דולקת] מאליה.
טז. לא היה מטיב כל הגרות בפעם אחת, אלא מטיב
חמשה גרות ומפסיק, ועושה עבודה אחרת, ואחר כך נכנס
ומטיב השנים; כדי להרגיש את [שתורגש התכונה ב] כל
העזרה.
יז. כל נר שפכה, מדליקין אותו מגר אחד מהן כמו

1 בלכד, עד שלובשין בגדי חל; וחוזרין ופושטין את
2 המכנסים של הקדש, ומחזירין החזנין את הכלים לחלונות
3 [תאי הבגדים].

4 ג. כיצד מפיסין? עומדין בהקף, ומספימין על מנן שמונין,
5 מאה או אלה או כל מנן שסיפיו עליו, והממנה אומר
6 להן: 'הצביעו!' והן מוציאתן אצבעותיהן אחת או שתיים;
7 ואם הוציאו שלש, מונין לו שלש. ואין מוציאתן [א]גודל
8 במקדש, מפני הרמאים, שהגודל קצר, ונוח להוציאו
9 ולכפותו [ו] יטח הגודל; והמוציא גודל, אין מונין אותו לו.
10 ומתחיל הממנה למנות מן האיש הידוע שהסיר מצנפתו
11 תחלה; ומונה על אצבעותיהן, וחוזר חלילה, עד שישלים
12 המנן שהספימו עליו. והאיש ששולם המנן אצל אצבעו,
13 הוא שניצא בפס ראשון לעבודה.

14 ד. ולמה מונין המנן שהספימו עליו על האצבעות
15 שהוציאו, ולא הנה מונה על האנשים עצמן? לפי שאסור
16 למנות את ישראל אלא על ידי דבר אחר, שנאמר: "ויפקדם
17 בטלאים".

18 ה. ארבעה פסות היו מפיסין בכל יום בשחרית: הפס
19 הראשון - מי תורם את המזבח; הפסו, וזכה מי שזכה
20 לתורם. והוא מסדר את המערכה, והוא מעלה שני גזרי
21 עצים למזבח, והוא מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח
22 החיצון למזבח הנהב להקטיר עליה קטרת.

23 ו. הפס השני - זוכין בו שלשה עשר על סדר צמידתן.
24 כיצד? הממנה אומר להן: 'הצביעו!' ומונה בדרך שבארנו.
25 וזה שניצא בפס ראשון, הוא שוחט תמיד של שחר; והשני
26 שהוא עומד בצדו, הוא מקבל את דם התמיד והוא זורקו;
27 והשלישי הסמוך לשני, מדשן המזבח הפנימי שהוא מזבח
28 הקטרת; והרביעי שבצדו, מדשן את המנוחה ומטיב את
29 הנרות; והחמישי, מעלה ראש התמיד ורגלו לכבש;
30 והששי, מעלה שתי הידים; והשביעי, מעלה העקץ [ו]א
31 [וב] והרגל; והשמיני, מעלה התזה והגרה [צוואר];
32 והתשעי, מעלה שתי הדפנות; והעשירי, מעלה הקרבים
33 [מעיים]; והאחד עשר, מעלה [מנחת] סלת הנסכים; והשנים
34 עשר, מעלה החבתין; והשלשה עשר, מעלה היין של
35 נסכים.

36 ז. הפס השלישי - אומר להם הממנה לכל אנשי בית אב
37 של אותו היום: 'מי שלא הקטיר קטרת ממנו, יבוא
38 ויפס! יתקבצו אצל הממנה, ויפסו; ומי שניצא בפס זה
39 ראשון, הוא שיוזכה להקטיר קטרת.

40 ח. הפס הרביעי - מתקבצין כל, ומפיסין לידע מי מעלה
41 אברים מן הכבש למזבח; הפסו, וזכה מי שזכה. תמיד של
42 בין הערפים - אין מפיסין לו פס אחר, אלא כל כהן שזכה
43 בעבודה מן העבודות שחרית, יזכה בה בין הערפים; חוץ
44 מן הקטרת, שהן מפיסין לה פס אחר בין הערפים; ויבוא
45 כל מי שלא הקטיר קטרת מעולם מאנשי אותו בית אב,
46 ויפסו עליו. ואם פכר הקטירו כלן מימיהם, מפיסין לה

47 כלן בשחרית בפס שלישי, וזה שזכה לה שחרית מקטירה
48 בין הערפים.

49 ט. בשבת, שיש שם תמידין ומוספין ושני בויכי לבונה,
50 כיצד הן עובדין? מפיסין בשחר אנשי אותו בית אב של
51 משמר היוצא, ומקריבין תמיד של שחר ושני כבשי עולה
52 של מוספין; וכל שזכה בעבודה מעבודות התמיד של שחר,
53 הוא זוכה בה בשני כבשי מוסף. והמשמר האחר שייכנס
54 בשבת, מפיסין פסות אחרות לתמיד של בין הערפים. ואלו
55 ואלו חולקין בלחם הפנים.

56 י. ואין אוכלין את הלחם עד שיקטירו שני בויכי לבונה
57 על האש; והלבונה טעונה מלח בשאר הקרבנות.
58 יא. ואחר קרבן המוספין, מקטירין שני הבזיכין [של
59 לבונה]; ושני כהנים מקריבין את שני הבזיכין.

60 יב. כיצד חולקין לחם הפנים בכל שבתות השנה? משמר
61 הנכנס [לשבע הבא] נוטל שלש חלות, ומשמר היוצא נוטל
62 שש; הנכנסין חולקין ביניהן בצפון, שהרי הם מוכנים
63 לעבודה, והיוצאין חולקין בדרום. ובזמן שיהיה יום טוב
64 של אחד משלש רגלים בשבת, וכן בשבת שבתוף החג -
65 חולקין כל המשמרות בשנה בלחם הפנים [ולא רק המשמר
66 השבועי]. וכן אם חל יום טוב הראשון של חג באחד בשבת
67 - חולקין כל המשמרות בשנה מערב יום טוב שהוא שבת,
68 בלחם הפנים, מפני שהקדימו לעבודה. וכן אם חל יום טוב
69 האחרון להיות בערב שבת - חולקין כל המשמרות בשנה
70 בלחם הפנים, באותה שבת שהיא מוצאי החג. ודבר זה
71 תקנה, מפני שנתאחרו הכהנים בשביל חלוק לחם הפנים;
72 ואם נתאחר אחד מבעלי משמר ולא בא, יניצא אחר [משמר
73 המשמרות שיחליפו].

74 יג. חל יום אחד להפסיק בין השבת ובין יום טוב, כגון
75 שהיה יום טוב הראשון של חג [הסוכות] בשני או יום טוב
76 האחרון בחמישי, או יום טוב של עצרת [שבועות] שקל
77 להיות בשני או בחמישי - משמר שזמנו קבוע באותה שבת
78 נוטל עשר חלות, וזה הנכנס נוטל שתיים; שהרי לא נשאר
79 להם לעבודה הם לבדם אלא יום אחד, שהוא ערב שבת
80 או אחד בשבת; ומתעצלין, ואין בא מהם אלא מעט.
81 יד. כהן גדול לעולם נוטל מכל משמר חצי החלות שזכה
82 בהן [- שלש מזה ושלש מזה], שנאמר: "והיתה לאהרן
83 ולבניו" - מחצה לאהרן, ומחצה לבניו; ואין כהן גדול
84 נוטל פס [חלה פרוסה], שאין זה כבודו.

פרק ה

85
86 א. מצות עשה לסדר לחם הפנים בכל יום שבת על השלחן
87 לפני ה' בהיכל - שנאמר: "ביום השבת ביום השבת
88 יערכנו".

89 ב. ודבר ברור בתורה, שהוא שתיים עשרה חלות, כל חלה
90 שני עשרונים. ועורכין אותו שני סדרים - שש חלות בכל
91 סדר, חלה על גבי חלה; ובין כל שתי חלות שלשה קנים

י. אין אפי' לחם הפנים דוחה שבת, ולא את יום טוב, 48
אלא בערב שבת אופין אותן, ועורכין אותן למחר; ואם חל 49
שני ימים טובים של ראש השנה להיות בחמישי ובערב 50
שבת, אופין אותן מיום רביעי. 51
יא. ולא סדור הקנים ולא נטילתן דוחה שבת; אלא מערב 52
שבת נכנס ושומטין ונותנין לארץ השלחן, ובאחד בשבת 53
[יום א'] נכנס ומכניס את הקנים בין החלות. 54
יב. סדר הלחם בשבת כמצותו, ולא הניח עמו בוי' לבונה 55
עד למחר, ולשבת הבאה הקטיר הבזיכין - נפסל הלחם, 56
ואינו קדוש; וכן אם סדר את הלחם והבזיכין באחד בשבת, 57
והקטיר הבזיכין לאחר שבת הבאה - הלחם אינו קדוש, 58
ונפסל. אבל אם הקטיר הבזיכין בשבת, נפסל הלחם. 59
יג. כיצד יעשה בלחם ובבזיכין שסדרם לאחר השבת? 60
יניחם שם על השלחן עד שיעבר עליהן יום השבת והן 61
מסדרין [על השולחן], ואחר כך יקטיר הבזיכין לשבת 62
[בשבת] הבאה, אחר השבת שעברה עליהן והם [היו] 63
מסדרין - שאפלו נשאר הלחם עם הבזיכין על השלחן כמה 64
שבתות, אין בכך כלום. 65
יד. סדר את הלחם והבזיכין בשבת כמצותן, והקטיר את 66
הבזיכין לאחר השבת, בין לאחר שבת זו, בין לאחר שבת 67
אחרת הבאה - נפסל הלחם; והרי הוא כקדשים שנפסלו, 68
שחייבין עליהן משום פגול [זבח פסול] ונותן וטמא, כמו 69
שיחבאר. 70
טו. נפרסה חלה אחת מן הלחם - אם עד שלא הסיר 71
הלחם מעל השלחן נפרסה - הלחם פסול, ואינו מקטיר 72
עלי א' הבזיכין; ואם אחר שהסיר הלחם נפרס - הלחם 73
פסול, ומקטיר עליו את הבזיכין. 74
טז. הגיע זמן הלחם להסירו, הרי זה כמי שהסירו; ואם 75
נפרס הלחם - מקטיר הבזיכין, אף על פי שלא פרק 76
המערכת. נטמא אחד מן הסדרים, בין לפני הקטרה בין 77
לאחר הקטרה, או שננטמא אחד מן הבזיכין - הטמא 78
בטמאתו, והטהור בטהרתו. 79

יום חמישי כ"ח מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ו

א. סדר עבודות התמידות בכל יום כך הוא: סמוך לעלות 82
השחר, יבוא הממנה שעל הפיסות [גורלות], ויקיש על 83
העזרה, ופותחין לו, ומבלישין [בדוקים] את כל העזרה, 84
ומעמידין עושי [מנחת] חבתין לעשות החבתין; וכל 85
הכהנים ששם כבר טבלו קדם שיבוא הממנה, ולבשו בגדי 86
כהנה. ויבואו ויעמדו בלשפת הגזית, ויפסו פיס הראשון 87
ושני, ויזקה כל אחד במלאכתו, כמו שבארנו. ומתחיל זה 88
שזכה בתרומת הדשן, ותורם על הסדר שאמרנו. ואחר כך 89
מסדר [על המזבח] מערכה גדולה, ואחר כך מסדר מערכה 90
שניה, ואחר כך מעלה שני גזרי עצים ומניחן על מערכה 91
גדולה להרבות האש. ואחר כך נכנסין ללשכת הכלים, 92

של זקב, כדי שתהיה הרוח מנשבת בו [ולא יתעפשו]; 1
וסומך כל מערכה בשתי קשות [יחידות]. ונותנין בצד כל 2
מערכה, כלי שיש בו קמץ לבונה - שנאמר: "ונתת על 3
המערכת לבנה זפה"; וכלי זה הוא הנקרא 'בזף'. נמצאו 4
שני קמצי לבונה בשני הבזיכין. ושולים [תחתית שטוחה] 5
היו לבזיכין, כדי שניחום על השלחן. 6
ג. שני הסדרים מעבכין זה את זה, ושני הבזיכין מעבכין 7
זה את זה, והסדרים והבזיכין מעבכין זה את זה. ואין 8
מתחבין [חונכים] השלחן אלא בלחם הפנים בשבת. מיום 9
השבת ליום השבת, מוציאי' את הלחם שהוא שם על 10
השלחן משבת שעברה, ומסדרין לחם אחר. וזה שמוציאי' 11
- הוא שחולקין שתי המשמרות, הנכנסת והיוצאת, עם כהן 12
גדול; ואוכלין אותו. 13
ד. וכיצד מסדרין את הלחם? ארבעה כהנים נכנסים, שנים 14
בידם שני סדרים, ושנים בידם שני בזיכין; וארבעה 15
מקדימין לפניהם, שנים לטל שני סדרים, ושנים לטל שני 16
בזיכין שהיו שם על השלחן. הנכנסין עומדין בצפון 17
ופניהם לדרום, והיוצאי' עומדין בדרום ופניהם לצפון. אלו 18
מושכין ואלו מניחין, וטפחו של זה לתוף טפחו של זה - 19
[יחד] - שנאמר: "לפני תמיד" [שלא יהיה השולחן בלא לחם]. 20
ה. יצאו ונתנו את הלחם שהוציאו על שלחן זקב אחר 21
שהיה באולם; והקטירו הבזיכין, ואחר כך מחלקין החלות. 22
ואם חל יום הפפורים להיות בשבת, החלות מתחלקות 23
לערב. 24
ו. כיצד מעשה לחם הפנים? מביאין עשרים וארבע סאים 25
חטים הראויין למנחות, ושפין [משפופין] אותן ובוטטין 26
בהן כשאר חטי מנחות; וטוחנין אותן, ומגפין מהן באחת 27
עשרה נפה ארבעה ועשרים עשרון סלת, ועושין מהן שתיים 28
עשרה חלות מצות [שאינם חמץ]. לא נפה אותן באחת 29
עשרה נפה, או שלא הוציאו מעשרים וארבע סאים - הואיל 30
ונעשו סלת מכל מקום, כשרות; לא נאמרו השעורין האלו 31
אלא למצוה. 32
ז. ולישתן ועריכתן בחוץ, ואפי'תן בפנים בעזרה כשאר 33
המנחות. ולשין אותן אחת אחת, ואופין אותן שתיים שתיים. 34
ח. ושלשה דפוסין [תבניות] של זקב היו להן - אחד 35
שנותנין בו החלה והוא בצק, והשני שאופין אותה בו, 36
והשלישי שנותנין אותה בו כשרודין אותה מן התנור, כדי 37
שלא תתקלקל [תשבר]. 38
ט. כל חלה מהן מרפעת, שנאמר: "לחם פנים", שיהיו לו 39
פנים רבים. ארץ כל חלה מהן עשרה טפחים, ורחבה 40
חמשה טפחים, ורומה [גובהה] שבע אצבעות; והשלחן - 41
ארכו שנים עשר טפח, ורחבו ששה טפחים. נותן ארץ 42
החלה על רחב השלחן - נמצאת החלה יוצאת שני טפחים 43
מפאן ושני טפחים מפאן; וכופל את היוצא מפאן ומפאן, 44
וישאר בין שני הקצוות רוח באמצע. וכן מניח חלה על 45
גבי חלה, עד שעורף שש חלות. וכן עושה בצדה מערכה 46
שניה, שש חלות. 47

מתוך מהדורת חזק

הנִסְכִּים, ואחר הפֶּלֶת מִקְטִיר הַחֲבֵתִין, ואחר הַחֲבֵתִין מַעְלִין
הַיֵּין לְנִסּוֹף; וּבִשְׁעַת הַנִּסּוֹף, אוֹמְרִין הַלְוִיִּים בְּשִׁיר, וּמִכֵּין
הַמְשׁוֹרְרִין בְּמִנִּי נִגּוֹן שֶׁבִמְקַדֵּשׁ, וְתוֹקְעִים תִּשְׁעַת תִּקְיעוֹת עַל
פְּרָקֵי הַשִּׁיר.

ו. כִּשְׁהֵיוּ נוֹתְנִין הַיֵּין לְמִנְסָף, הָיוּ שְׁנֵי כֹהֲנִים עוֹמְדִין עַל
שְׁלֹחַן הַחֲלָבִים וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בִּידָן; וְהִסְגָּן [של כהן גדול]
עוֹמֵד עַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ, וְהַסּוֹדֵרִין [דגלים] בִּידָו. תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ
וְתִקְעוּ, וּבָאוּ וַעֲמְדוּ אֶצֶל זֶה הַמִּמְנָה עַל הַצִּלְצַל [מצייליים],
אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְׂמָאלוֹ.

ז. שָׁחָה הַמִּנְסָף לְנִסּוֹף - מִנִּיף הַסֶּהָן בַּסּוֹדֵרִין, הַקִּישׁ זֶה
בְּצִלְצַל, וְתִקְעוּ אֵלּוּ בַּחֲצוֹצְרוֹת, וְדָבְרוּ הַלְוִיִּים בְּשִׁיר. הִגִּיעוּ
לְפָרֶק - תִּקְעוּ, וְהִשְׁתַּחֲווּ כָּל הָעָם שֶׁבְּעֶנְיָה; עַל כָּל פָּרֶק -
תִּקְיעָה, וְעַל כָּל תִּקְיעָה - הִשְׁתַּחֲוִיָּה. וְכָל הַתִּקְיעוֹת שֶׁעַל
הַתֵּמִיד - תִּשְׁעַת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ח. אֵין אוֹמְרִין שִׁירָה אֶלָּא עַל עוֹלַת הַצֶּבֶר וְזִבְחֵי שְׁלָמִיָּהּ
הָאֻמּוּרִין בַּתּוֹרָה; אֲכָל עוֹלַת נִדְבָה שֶׁמִּקְרִיבִין מִמּוֹתֵר
[מהנשאר מ:] תְּרוֹמַת הַלֶּשֶׁבָה - אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ שָׁל צֶבֶר,
אֵין אוֹמְרִין עֲלֶיהָ שִׁירָה; וְכֵן נִסְכִּים הַבָּאִין בְּפָנֵי עֶצְמָן -
אֵין אוֹמְרִין עֲלֶיהָ שִׁירָה.

ט. הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּים אוֹמְרִין: בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן - "לֵה' הָאֶרֶץ
וּמִלֹּאֲהָ"; בְּשְׁנֵי הָיוּ אוֹמְרִין: "גְּדוֹל ה' וּמִהֲלֵל מְאֹד";
בְּשִׁלִּישִׁי - "אֱלֹהִים נָצַב בְּעֵדַת אֵל"; בְּרִבְעִי - "אֵל נִקְמוֹת,
ה'"; בַּחֲמִישִׁי - "הִרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוֹנוֹנוּ"; בְּשִׁשִּׁי - "ה' מֶלֶךְ,
גָּאוֹת לְבָשׁ"; בְּשִׁבְתָּ - "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת". בְּמוֹסְפֵי
שַׁבַּת אוֹמְרִין שִׁירַת "הָאֻינוּ", וְחוֹלְקִין אוֹתָהּ לְשִׁשָּׁה
פָּרָקִים, כְּדֶרֶךְ שְׁקוּרָאִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת; וְאוֹמְרִין
פָּרֶק בְּכָל שַׁבָּת. גָּמְרוּ הַשִּׁירָה בְּשִׁשָּׁה שַׁבָּתוֹת, חוֹזְרִין
לְרֵאשׁ. בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבַּת אוֹמְרִין: "אֲזִי יִשִּׁיר מִשָּׁה" וְיָמִי
כַּמְכָּה". בְּמוֹסָף שֶׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִין: "הִרְנִינוּ
לֵאלֹהִים עוֹנוֹנוּ"; וְאִם חָל לְהִיּוֹת בַּחֲמִישִׁי, אוֹמְרִין:
"הַסִּירוּתִי מִסֶּבֶל שְׁכָמוֹ". בְּמִנְחָה שֶׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ
אוֹמְרִים: "קוֹל ה' יִחִיל מִדְּבָר".

י. רֵאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת - שִׁירָה שֶׁל רֵאשׁ חֹדֶשׁ
דּוֹחָה אֶת שִׁירָה שֶׁל שַׁבָּת, כְּדִי לְפָרְסְמוֹ שֶׁהַיּוֹם רֵאשׁ חֹדֶשׁ.
יֵא. בְּשַׁבָּת מִקְטִירִין שְׁנֵי כְּזִיכֵי לְבוֹנָה עִם הַמוֹסְפִין, קֹדֶם
נִסּוֹף יֵין שֶׁל מוֹסְפִין. וְכִסְדֵּר שְׁעוֹשִׁין כָּל יוֹם בְּכֶקֶר, כֶּף
עוֹשִׂין בֵּין הָעֶרְפִּים; חוּץ מִהֶרְמַת הַדָּשֵׁן מִמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן,
וְסִדּוֹר הַמַּעֲרֻכוֹת, וְהַפִּסּוֹת, שְׁאִין עוֹשִׂין דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא
בְּכָל יוֹם בִּשְׁחֹר בְּלִבְדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

פָּרֶק ז

א. בְּרֵאשִׁי חֲדָשִׁים - מִקְרִיבִין מוֹסָף רֵאשׁ הַחֹדֶשׁ אַחֵר תֵּמִיד
שֶׁל שַׁחֲר. וְכִמָּה הוּא מוֹסָף רֵאשׁ חֹדֶשׁ? פָּרִים שְׁנַיִם, וְאַיִל
אֶחָד, וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים - הֵלַל עוֹלוֹת, וְשִׁעִיר עִזִּים חֲטָאָה.
ב. מַעֲשֶׂה כָּל הָעוֹלוֹת אֶחָד הוּא, כְּמַעֲשֶׂה הַתֵּמִיד; וּמַעֲשֶׂה
הַחֲטָאָה שֶׁל רֵאשִׁי חֲדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת, כְּמַעֲשֶׂה הַחֲטָאָה
הַנֶּאֱכָלֶת שֶׁבִּאֲרָנוּ.

וּמוֹצִיאִין כָּל כְּלֵי הַשֶּׁרֶת שְׁצָרִיכִין לָהֶן כָּל הַיּוֹם. וּמִשְׁקִין אֶת
[קרבן] הַתֵּמִיד מִיָּם, וְזֶה שְׁזָכָה בְּשַׁחֲטוֹתוֹ, מוֹשְׁכּוֹ לְבֵית
הַמִּטְבָּחִים; וְיִלְכוּ אַחֲרָיו הַכֹּהֲנִים שֹׁזְכּוֹ לְהַעֲלוֹת הָאֲבִירִין,
וְשׁוֹהֵין שָׁם עַד שְׁפוֹתֵחִין שַׁעַר הַהִיכָל הַגָּדוֹל. וּבִשְׁעַת
פְּתִיחַת הַשַּׁעַר, שׁוֹחֲטִין אֶת הַתֵּמִיד. ואחר כֶּף נִכְנָסִין לְהִיכָל
שְׁנֵי כֹהֲנִים - הָאֶחָד שְׁזָכָה בְּדָשׁוֹן [ניקור] הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי,
וְהַשֵּׁנִי שְׁזָכָה בְּדָשׁוֹן הַמְּנוּרָה.

ב. וְהַמִּדְשָׁן אֶת הַמִּזְבֵּחַ מִדְשָׁנוֹ בְּשַׁעַת שֶׁהַשׁוֹחֵט שׁוֹחֵט אֶת
הַתֵּמִיד. ואחר כֶּף זֹרֶק הַדָּם, זֶה שֶׁקָּבְלוֹ.

ג. ואחר שְׁזוֹרְקִין הַדָּם, מְטִיב [מדליק] זֶה שֶׁבְּהִיכָל חֲמֵשׁ
הַנְּרוֹת; וְיוֹצֵאִין שְׁנֵיָהֶן מִן הַהִיכָל. וְאֵלּוּ שְׁבָבִית הַמִּטְבָּחִים
- מִפְּשִׁיטִין וּמִנֶּתֶחֱחִין, וְכָל אֶחָד מַעֲלָה אֶבֶר שְׁזָכָה בּוֹ לְכַבֵּשׁ.
וְנוֹתְנִין הָאֲבָרִים מִחֲצִי כֶּכֶשׁ וּלְמִטָּה [- בחלקו התחתון],
בְּמַעֲרָבוֹ; וְשֶׁל מוֹסְפִין - הָיוּ נוֹתְנִין אוֹתָן מִחֲצִי כֶּכֶשׁ וּלְמִטָּן,
בְּמִזְרָחוֹ; וְשֶׁל [קרבנות] רֵאשִׁי חֲדָשִׁים - נוֹתְנִין עַל הַמִּזְבֵּחַ
מִלְּמַעְלָה, בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן בְּמָקוֹם הַלּוֹף רִגְלִי [- מעבר]
הַכֹּהֲנִים, כְּדִי לְפָרְסְמוֹ שֶׁהוּא רֵאשׁ חֹדֶשׁ. וּמוֹלִחִין שָׁם אֶת
הָאֲבָרִים; וּבּוֹזְקִין [מפורסם] מֵלַח עַל גְּבִי הַכֶּכֶשׁ אֶפְלוֹ בְּשַׁבַּת
- כְּדִי שֶׁלֹּא יִחְלִיק, וְיִפְּלוּ הַכֹּהֲנִים שָׁם בַּעַת הַלִּיכָתָן בְּעֶצְמֵם
[- הובלת עצים] לְמַעֲרָכָה; וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַמֵּלַח חוֹצֵץ בֵּין
רִגְלֵיהֶן וּבֵין הַכֶּכֶשׁ, הוֹאִיל וְאֵין הַהוֹלָכָה הַזֹּאת עֲבוּדָה, אֵינָן
חוֹשְׁשִׁין [- אין זה חציצה].

ד. ואחר שֶׁמַּעֲלִין הָאֲבָרִים לְכַבֵּשׁ, מִתְּכַנְּסִין כָּלֵם לְלִשְׁכַּת
הַגְּזִית, וְהַמִּמְנָה אוֹמֵר לָהֶן: 'בְּרַכּוּ בְּרָכָה אַחַת! וְהֵן פּוֹתְחִין
וְקוֹרְאִין 'אַהֲבַת עוֹלָם', וְעֹשֵׂר הַדְּבָרוֹת, וְשִׁמְעַ, וְהִזְיָה אִם
שְׁמוֹעַ, וְיֵאמְרוּ, וְאַמֶּת וְיִצְיִב, וְרִצָּה, וְשִׁים שְׁלוֹם;
וּבְשַׁבַּת מוֹסְפִין בְּרָכָה אַחַת, וְהִיא שִׁיאֲמָרוּ אֲנָשִׁי מִשְׁמֵר
הַיּוֹצֵא לְאֲנָשִׁי מִשְׁמֵר הַנִּכְנָס: 'מִי שֶׁשָּׁכַן שְׁמוֹ בְּבֵית הַזֶּה,
יִשְׁכֵּן בְּיָנִיכֶם אֶהְיָ אֲתוֹה שְׁלוֹם וְרַעוּת'. ואחר כֶּף מְפִיסִין
פִּיס שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי, וְזוֹכָה בְּקִטְרֵת מִי שְׁזָכָה, וְנִכְנָס
וּמִקְטִיר; ואחר כֶּף נִכְנָס זֶה שְׁזָכָה בְּדָשׁוֹן הַמְּנוּרָה, וּמְטִיב
שְׁתֵּי הַנְּרוֹת. וְיוֹצֵא זֶה שֶׁהַקְטִיר עִם מִדְשָׁן הַמְּנוּרָה, וְעוֹמֵד
עַל מַעְלוֹת הָאוֹלָם, הוּא וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים.

ה. כְּשִׁיגִיעוּ בֵּין הָאוֹלָם וּלְמִזְבֵּחַ, נִטַּל אֶחָד אֶת הַמַּגֶּרֶפָה,
וּזְרָקָה בֵּין הָאוֹלָם וּלְמִזְבֵּחַ, וְהִזְיָה לָהּ קוֹל גְּדוֹל. וְשִׁלְשָׁה
דְּבָרִים הִזְיָה מִשְׁמֵשֶׁת: כֶּהֱן שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ קוֹלָהּ, יוֹדֵעַ
שֶׁאֶחָיו הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְהִשְׁתַּחֲוֹת, וְהוּא רֵץ וּבָא; וְכֵן לְוִי
שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ קוֹלָהּ, יוֹדֵעַ שֶׁאֶחָיו הַלְוִיִּים נִכְנָסִין לְדָבַר
בְּשִׁיר, וְהוּא רֵץ וּבָא; וְרֵאשׁ הַמַּעֲמָד [- משמרת של
ישראלים שנוכחים בהקרבנה, בשליחות העם] כְּשֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ
קוֹלָהּ, הִזְיָה מִעֲמִיד אֶת הַטְּמָאִים [מצורעים] עַל שֶׁעַר הַמִּזְבֵּחַ
מִפְּנֵי הַחֲשֹׁד [- שלא יחשדו בהם שאינם רוצים להיכנס],
[אלא] שִׁיִּירָעוּ הַכָּל שְׁעָדִין לֹא הִכִּיאוּ בַּפֶּרֶתָן [ולכן לא
נכנסו]. ואחר כֶּף מַעֲלָה זֶה שְׁזָכָה בְּאֲבָרִים אֶת הָאֲבָרִים מִן
הַכֶּכֶשׁ וּלְמִזְבֵּחַ, ואחר שֶׁמַּעֲלִין אֶת הָאֲבָרִים, מִתְּחִילִין אֵלּוּ
שֶׁעַל מַעְלוֹת הָאוֹלָם, וּמִקְרִיבִין בְּרֶפֶת כֹּהֲנִים בְּרָכָה אַחַת
בְּשֵׁם הַמִּפְּרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמָקוֹמָהּ. ואחר כֶּף מַעֲלִין סֵלֶת

מצות וקלוי". ואם תאמר שאותו הפסח בשבת ארע, כמו
שדמו הטפשים [הצדוקים], היאך תלה הפתוח החר אכילתן
לחדש [- היבול החדש] בדבר שאינו העקר ולא הסבה, אלא
נקרה נקרה? אלא מאחר שתלה הדבר במחרת הפסח,
הדבר ברור שמחרת הפסח היא העלה המתרת את החדש,
ואין משגיחין על איזה יום הוא מימי השבוע.
יב. קצרוהו ונתנהו בקפות, הביאווהו לעזרה, וחבטו אותו,
וורין, ובוררין. ולוקחין את השעורין, ומכהבבין [קולין]
אותו על האש באבוב [כלי קליה] מנקב, כדי שיהיה האור
[האש] שולט בכלן, שנאמר: "אביב קלוי באש" - מפי
השמועה למדו, שאינו מדבר אלא במנחת העמר בלבד.
ואחר שקולין אותו, שוטחין אותו בעזרה, והרית מנשבת
בו; ונותנין אותו לרחים של גרוסות [- טחינה עבה], וטוחנין
את השלש סאין, ומציאין מן הכל עשרון שהוא מנפה
בשלש עשרה נפה. והשאר נפדה [נמכר לחולין] ונאכל לכל
אדם, ותיב בחלה [- הפרשת חלה] ופטור מן המעשרות, כמו
שבארנו. ולוקחין זה העשרון של סלת השעורים, ובוללין
אותו בלג שמן ביום ששה עשר בניסן, ונותנין עליו קמץ
לבונה, כשאר המנחות. ומניפו במזרח - מוליך ומביא,
ומעלה ומוריד; ומגישו כנגד חדה של קרן מערבית דרומית
כשאר המנחות, וקומץ ומקטיר; והשאר נאכל לכהנים,
כשגרי כל המנחות. ואימתי קומצין אותו? אחר שמקריבין
מוסף היום; וכבש העולה - קדם תמיד של בין הערבים.
יג. אסור לקצר בארץ ישראל מין מחמשת מיני תבואה
קדם לקצירת העמר, שנאמר: "ראשית קצירכם" - שיהיה
תחלה לכל הנקצרים. במה דברים אמורים? בקציר שראוי
להביא ממנו עמר; ואכל בית השלהין [- שמשקין אותו בנוסף
לגשמים] שבצמקים - הואיל ואינו ראוי להביא ממנו,
קוצרין אותו מלפני העמר, אבל לא יגדש [יערום ערמות].
יד. תבואה שהשרישה [נדרעה ויצאו שורשיה] קדם לעמר
[- להקרבתו], העמר מתירה; ואם לאו - אסור לקצרה בדרך
שאסור לאכלה, עד שיבוא העמר הבא.
טו. תבואה שלא הביאה שליש [לא הבשילה], מתיר לקצר
ממנה להאכיל לבהמה; וקוצרין [תבואה שגדלה בין
האילנות] מפני הנטיעות, שלא יפסדו; וקוצרין לפנות מקום
לבית האכל או לבית המדרש, שנאמר: "קצירכם", ולא
קציר מצוה.
טז. ואף על פי שמותר לקצר, לא יעשה אותן כריכות
[גדולות] בדרך הקוצרין, אלא יניחם צבתיים [אגודות
קטנות].
יז. כבר בארנו, שאין מביאין מנחות, ולא מנחת נסכים,
ולא כפורים, מן החדש קדם הבאת העמר; ואם הביא,
פסול. ולא יביא קדם להבאת שתי הלחם; ואם הביא, כשר.
יח. וכל המקריב מנחה מן החדש תחלה, מברך ששהיני.
יט. תבואה שזרעה אחר שקרב העמר, וקצרה אחר העמר
של שנה הבאה - הרי זה ספק אם מביאין ממנה מנחות
לכתחלה קדם הבאת שתי הלחם, הואיל ותבואה זו עבר

ג. בפסח - מקריבין קרבן מוסף בכל יום, מיום הראשון
עד יום השביעי, כמוסף ראשי חדשים: פרים שנים, ואיל
אחד, ושבעה כבשים - הכל עולות, ושעיר חטאת הנאכלת.
ביום שני של פסח, שהוא יום ששה עשר בניסן - מקריבין
יתר על מוסף של כל יום, כבש לעולה עם עמר התנופה
[- קרבן העומר]; והוא מנחה של צבור, כמו שבארנו.
ד. וזמנו קבוע, לפיכך דוחה את השבת ואת הטמאה.
ה. אין מביאין מנחה זו אלא מארץ ישראל, שנאמר:
"והבאתם את עמר ראשית קצירכם". מצותו לבוא מן
הקרוב [לירושלים]; לא כבר [- הבשיל ראשון] הקרוב,
מביאין אותו מכל מקום מארץ ישראל.
ו. מצותו להקצר בלילה - בליל ששה עשר, בין [חל פסח]
בחל בין [חל] בשבת.
ז. וכל הלילה פשוט לקצירת העמר; ואם קצרוהו ביום,
כשר.
ח. מצותו לבוא מן הקמה [תבואה המחוברת לקרקע]; לא
מצאו, וביאו מן העמרין [מהערמות התלושות]. ט.
לבוא מן הלח [תבואה לחה]; לא מצאו, וביאו מן היבש.
י. היה דרכם להביא מן השדות שבדרום: היה נר [חורש]
חצי השדה, וזורע חציה בשנה זו; ובשנה אחרת נר החצי
שזרע, וזורע החצי שנה ומביא ממנו.
יא. עמר זה, מן השעורים היה בא; ודבר זה קבלה ממש
רבנו. וכיצד היה נעשה? מערב יום טוב יוצאין שלוחי בית
דין, ועושים אותו כריכות [- קושרין אותם] במחבר לקרקע,
כדי שיהיה נוח לקצר. כל העירות הסמוכות לשם,
מתפנסות כדי שיהיה נקצר בעסק [המולה] גדול; וקוצרין
שלש סאין שעורים, בשלשה אנשים ובשלש קפות ובשלש
מגלות. כיון שחשכה, אומר להן הקוצר לכל העומדים שם:
'בא השמש' [שקעה השמש] אומרים לו: 'הן! 'בא
השמש? אומרים לו: 'הן! 'בא השמש? אומרים לו: 'הן!
'מגל זה? אומרים לו: 'הן! 'מגל זה? אומרים לו: 'הן!
'מגל זה? אומרים לו: 'הן! 'קפה זו? אומרים לו: 'הן!
'קפה זו? אומרים לו: 'הן! 'קפה זו? אומרים לו: 'הן!
ואם היה שבת, אומר להן: 'שבת זו? אומרים לו: 'הן!
'שבת זו? אומרים לו: 'הן! 'שבת זו? אומרים לו: 'הן!
ואחר כך אומר להן: 'אקצר? אקצר? והן אומרים לו:
'אקצר? והן אומרים לו: 'אקצר! 'אקצר? והן אומרים לו:
'אקצר! 'שלשה פעמים על כל דבר ודבר. וכל כך למה?
מפני אלו הטועין [צדוקים] שיצאו מכלל ישראל [בימי -]
בבית שני, שהן אומרים שזה שכתוב בתורה [לגבי הקרבת
העומר] "ממחרת השבת", הוא שבת בראשית [- שבת במובן
הרגיל]; ומפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו חכמים,
שאנינה אלא שבת [מלשון שביתה] - יום טוב. וכן ראו תמיד
הנביאים והסנהדרין בכל דור ודור, שהיו מניפין את העמר
בששה עשר בניסן, בין בחל בין בשבת. והרי נאמר
בתורה: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו" [- עד הקרבת
העומר], ונאמר: "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח,

הפנים, שהוא בא מן הישן - די לו באחת עשרה נפה; והוא
בא עשרון מכל סאה. אבל העמר, שהוא בא משעורים
חדשות - אינו בא מן המבחר, אלא משלש סאין ובשלש
עשרה נפה.
ה. וכלן - אם רבה במדת הסאין שבאין מהן, או מעט -
בשרות.
ו. ולוקחין שני העשרונות, ולשין אותן אחת אחת, ואופין
אותן אחת אחת.
ז. ולישתן ועריכתן בחוץ [-חזק לעזרה]; ואפיתן בפנים,
ככל המנחות.
ח. ואין עשיתן דוחה יום טוב, ואין צריך לומר שבת, אלא
אופין אותן מערב יום טוב, שנאמר: "הוא לבדו יעשה
לכם" - "לכם", ולא לגבוה [לה].
ט. היה ערב יום טוב שבת, אופין אותן מערב שבת,
ונאכלות בשלישי לאפיתן, שהוא יום טוב. והרי [- וכן]
מפרש בתורה שהן חמץ. וכיצד עושה? מביא שאור [חומר
התפחה] ממקום אחר, ונותנו לתוף העשורין; וממלא
העשורין סלת, ומחמצו [מתפוח] באותו השאור.
י. ומרבעות הן - ארץ כל חלה שבעה טפחים, ורחבה
ארבעה טפחים, וגובהה ארבע אצבעות.
יא. כיצד הנפת הלחם עם שני כבשי השלמים? מביא שני
הכבשים, ומניף אותן כשהן חיים, שנאמר: "והניף אותם
תנופה"; ואם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, יצא.
ואחר כך שוחטין אותן, ומפשיט, ולוקח תהו ושוק מכל
אחד משניהן, ומניחין בצד שתי הלחם; ומניח שתי ידי
מלמטן, ומניף הכל כאחד במזרח במקום כל התנופות -
מוליך ומביא, מעלה ומוריד. ואם הניפן אחד אחד, יצא.
ואחר כך מקטיר אמוני [אבר] שני כבשים, ושאר הכשר
נאכל לפניהם. וכן שתי החלות - נוטל כהן גדול אחת
משתייהן, והשניה מתחלקת לכל המשמרות; ושתייהן
נאכלות כל אותו היום וחצי הלילה, כבשר קדשי קדשים.
יב. שחט שני כבשים על ארבע חלות - אם אמר:
"יקדשו שתים מתוף ארבע", מושף שתיים ומניפן, והשאר
פודין אותן בפנים, ונאכלין בחוץ כשאר החלין. ואם לא
התנה, לא קדש הלחם.
יג. שחט ארבעה כבשים על שתי חלות - מושף שנים
מהן, וזרק דמן שלא לשמן [- לא עבור קרבן ה' לחם];
ומניף השנים הנשארים הפשרים עם שתי הלחם.
יד. שתי החלות מעפכות זו את זו. ושני הכבשים
מעפכין זה את זה: מת אחד משניהם, או ברח, או נעשה
טרפה - יקח זוג לשני; שחט אחד לשמו, יקח לו זוג.
טו. שתי הלחם מעפכין את הכבשים, ושני הכבשים
אינן מעפכין את הלחם. ואם הונופו עם הכבשים, מעפכין
זה את זה: ואם אבד הלחם, יאבדו הכבשים; ואם אבדו
הכבשים, יאבד הלחם, ויביאו לחם אחר וכבשים אחרים.
טז. שתי הלחם הבאות בפני עצמן בלא כבשים, כיצד
עושין בהן? יונפו, ותעפר צורתן [- יפלוס בליה], ויצאו

עליה הבאת שתי הלחם וקצירת העמר, או אין מביאין עד
שיביאו שתי הלחם אחר הבאת העמר של שנה אחרת.
כ. וכן תבואה בקרקע [והשרישה ואח"כ הוציאוה], וחסנו
עליה או הנצו עליה [למרות שאיננה בקרקע] כשיביאו
שתי הלחם - הרי זה ספק אם הנצת העלים או חנשתן כמו
השרשה, והתרה להביא ממנה מנחות, או אינה חשובה
כהשרשה. לפיכך לא יביא; ואם הביא, הורצה.
כא. והקוצר קדם קצירת העמר - אינו לוקה, והקציר כשר.
כב. מצות עשה לספר שבע שבתות תמימות מיום הבאת
העמר, שנאמר: "וספרתם לכם ממחרת השבת"; ומצוה
למנות הימים עם השבועות, שנאמר: "תספרו חמשים
יום". ומתחלת היום מונין; לפיכך מונה בלילה, מליל
ששה עשר בניסן.
כג. שכח ולא מנה בלילה, מונה ביום. ואין מונין אלא
מעמד; ואם מנה מישב, יצא.
כד. מצוה זו על כל איש מישראל, ובכל מקום ובכל זמן;
ונשים ועבדים פטורין מספירת העמר.
כה. וצריך לברך בכל לילה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וצונו על ספירת העמר',
קדם שישפר; מנה ולא ברוך - יצא, ואינו חוזר ומברך.

פרק ח

א. ביום חמשים מספירת העמר - הוא חג השבועות, והוא
יום עצרת. וביום הזה מקריבין מוסף כמו מוסף ראש חודש:
שני פרים ואיל ושבעה כבשים - בלן עולות, ושעיר חטאת.
ואלו הן הקרבנות האמורות בחמש הפקודים [במדבר], והן
מוסף היום. ועוד מביאין יתר על המוסף ביום הזה, מנחה
חדשה - שתי הלחם. ומקריבין עם הלחם: פרו ושני אילים
ושבעה כבשים - הכל עולות, ושעיר חטאת, ושני כבשים
זבח שלמים. ואלו הן הקרבנות האמורות בחמש ויקרא.
נמצא הקרב ביום זה יתר [נוסף] על שני התמידין: שלשה
פרים ושלשה אילים וארבעה עשר כבשים - הכל עשרים
בהמה עולות, ושני שעירים חטאות נאכלים, ושני כבשים
שלמים נאכלים.
ב. שתי הלחם אינן אלא מן הארץ ומן [היבול]
החדש, שנאמר: "ממושבתים תביאו לחם תנופה שתיים";
לא מצאו חדש, יביאו מן העליה.
ג. חטים שידרו [בנס] בעבים [בעננים] - יש בהן ספק אם
קורא אני בהן "ממושבתים", או אינם "ממושבתים".
לפיכך לא יביא; ואם הביא, כשר. וכיצד היו עושין?
מביאין שלש סאין חטין חדשות, ושפין [משפופים] אותן
ובועטין בהן בדרך כל המנחות, וסוחטין אותן סלת, ומנפין
מהן שני עשרונות בשתיים עשרה נפה. והשאר נפדה [נמכר
לחולין] ונאכל לכל אדם, וחיב בחלה ופטור מן המעשרות,
כמו שבאנו.
ד. שתי הלחם, שהן מן החדש - צריכין לבוא עשורין מכל
סאה ומחצה, ומנפין אותן בשתיים עשרה נפה. ולחם

ראשונה" - בנזין אב [- מלמד] לכל חטאת, שהיא קודמת
לעולה הבאה עמה. וכן בשעת הפרשה - מפרש החטאת
תחלה, ואחר כך העולה.
ז. בקרבנות הקג [סוכות] - אינו כן, אלא קרבין על סדר
הפתיח בתורה, שנאמר: "כמשפטם". כיצד? בתחלה פרים,
ואחריהם אילים, ואחריהם כבשים, ואחריהם שעירים - אף
על פי שהשעירים חטאות, וכל אלו שקדמו אותן עולות.
וכן בשנגת צבור בעבודה זרה, שהן מביאין פר עולה
ושעיר חטאת - הפר קודם, שנאמר בו: "כמשפטם". ופר
כהן משיח [- שנמשח בשמן - וחטא] קודם לפר העלם דבר
של צבור [- חטאו הציבור על פי הוראת בית הדין בטעות],
ופר העלם קודם לפר עבודה זרה; ופר עבודה זרה קודם
לשעיר שלה, אף על פי שהפר עולה והשעיר חטאת; שכן
הוא סדר הכתוב בתורה. שעיר עבודה זרה קודם לשעיר
נשיא [שחטא], שהנשיא יחיד; ושעיר נשיא קודם לשעיר
יחיד. ושעיר יחיד קודמת לכבשה, אף על פי ששניהם
חטאת - שהשעיר ראוי לבוא על כל הכריתות [- חטא
שבמיד דינו כרת] שמביאין עליהם [בשוגג] חטאת,
והכבשה אינה באה על שנגת עבודה זרה.
ח. אפלו חטאת העוף של יולדת, קודמת לכבשה. חטאת
קודמת לאשם, מפני שדמה נתן על ארבע קרנות ועל
היסוד; וכל חטאות שבתורה קודמין לכל האשמות - חוץ
מאשם מצרע, מפני שהוא בא על ידי הכשר [- שמשלים את
טהרתו]. האשם קודם לתודה ולאיל נזיר, מפני שהוא קדשי
קדשים; תודה ואיל נזיר קודמין לשלמים, מפני שהן
נאכלין ליום אחד וטעונין לחם; והתודה קודמת לאיל נזיר,
מפני שיש בה ארבעה מיני מנחות. שלמים קודמין לבכור
- מפני שהן טעונין מתן שתיים שהן פארבע, וטעונין
סמיכה והנופה ונסכים; והבכור קודם למעשר בהמה -
מפני שקדשתו מרחם, ונאכל לכהנים בלבד. המעשר קודם
לעופות, מפני שהוא זבח, ויש בו קדשי קדשים - דמו
ואמוניו; והעופות קודמין למנחות, מפני שהם מיני דמים
[- שיש בהם זריקת דם]. הרי שהיו לפנינו חטאת העוף ומעשר
- המעשר קודם, מפני שהוא זבח; היו שם חטאת העוף
ומעשר ועולת בהמה - הואיל ועולה קודמת למעשר,
וחטאת העוף קודמת לעולת בהמה, מקריב חטאת העוף
תחלה, ואחר כך העולה ואחר כך המעשר.
ט. הרי שהיו מיני בהמה הרבה ממין קרבן אחד, כיצד הן
קרבין? הפרים קודמין לאילים, שכן נתרבו בנסכים;
ואילים קודמין לכבשים, שכן נתרבו בנסכים; וכבשים
קודמין לשעירים, שכן נתרבו באמורין - שכלל אמורי
כבשים האליה, ואין בשעירים אליה. [קרבן] העמר קודם
לכבש הבא עמו, ושתי הלחם קודמין לשני כבשים. זה
הכלל: דבר הבא בגלל היום, קודם לדבר הבא בגלל
הלחם.
י. מנחת האיש קודמת למנחת האשה, מנחת חטים קודמת
למנחת שעורים; מנחת חטא קודמת למנחת נדבה, מפני

לבית השרפה - גזרה שמא ימצאו כבשים לשנה הבאה,
ויביאו לחם בלא כבשים. הפר ושני האילים ושבעת
הכבשים והשעיר הבאין ביום זה בגלל הלחם - אינן
מעבדין את הלחם, ולא הלחם מעבדין.
יז. שני פרים של מוסף היום, ופר הבא בגלל הלחם -
אינן מעבדין זה את זה.
יח. איל של מוסף היום, ושני אילים הבאין בגלל הלחם
- אינן מעבדין זה את זה.
יט. שבעה כבשים של מוסף היום, ושבעה כבשים
הבאים בגלל הלחם - אינן מעבדין זה את זה. ואם
נשחטו, כלם מעבדין זה את זה.
כ. התמידין אינן מעבדין את המוספין, ולא המוספין
מעבדין התמידין; ולא המוספין מעבדין זה את זה, ולא
מנין העולות כלן מעבדין. כיצד? הרי שלא מצאו אלא
ששה כבשים, מקריבין ששה; אפלו לא מצאו אלא אחד,
מקריבין אותו; בין בראשי חודשים, בין בימי המועדות
והשבתות. ואינן חביבין להקריב השאר למחר או למועד
אחר, אלא כל קרבן צבור שעבר זמנו - בטל קרבנו. לא
מצאו אלא שני כבשים, אם יקריבו אותן למוסף היום
אין להן תמידין למחר - הרי הדבר שקול: אם הקריבום
למוסף היום, הקריבו; ואם רצו להניחם למחר לתמידין,
יניחו.

יום שישי כ"ט מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ט

א. באחד בתשרי מקריבין מוסף היום: פר ואיל ושבעה
כבשים - הכל עולות, ושעיר חטאת הנאכלת. וזה מוסף
היום, יתר על מוסף ראש חודש הקרב בכל יום ראש חודש;
לפיכך אם חל להיות בשבת, היו שם שלשה מוספין: מוסף
שבת, ומוסף ראש חודש, ומוסף היום.
ב. וכיצד סדור הקרבנות? מוסף שבת תחלה, ואחרי מוסף
ראש חודש, ואחרי מוסף יום טוב; שכל התדיר מחברו
קודם את חברו. וכן כל המקדש מחברו קודם את חברו.
היה לפניו תדיר ומקדש, יקדים איזה מהן שירצה.
ג. עבר או שבת, ושחט את שאינו תדיר או הפחות בקדשה
תחלה - מקריבו, ואחר כך שוחט את התדיר או את
המקדש.
ד. ואם נשחטו שניהם כאחד - יהיה זה מקדש [מנוענע]
בדם [שלא יקרוש], עד שירק דם התדיר או דם המקדש.
ה. דם החטאת קודם לדם העולה, מפני שדם החטאת
מכפר; אברי עולה קודמין לאמורי [אברין] חטאת, מפני
שהעולה פלה [נקרבת] לאשים. דם חטאת ואברי עולה,
איזה שירצה יקדים; וכן דם עולה ואמורי חטאת, או דם
עולה ודם אשם - איזה שירצה יקדים.
ו. חטאת קודמת לעולה; אפלו חטאת העוף, קודמת
לעולת בהמה, שנאמר: "והקריב את אשר לחטאת

ט. ויכמעשהו בחל כף מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא
מערב שבת חבית של זהב, ואינה מפלי השרת, ומניחה
בלשפה, ולמחר ממלא ממנה.
י. אם נשפכה או נתגלתה [ונפסלה] - ממלא מן הפיור,
ומנסף.
יא. בכל יום יום מימי החג, היו אומרים שירה בפני עצמה
על מוסף היום: בראשון מימי חלו של מועד, היו אומרים:
"הבו לה' בני אלים"; בשני - "ולרשע אמר אלהים";
בשלישי - "מי יקום לי עם מרעים"; ברביעי - "בינו,
בערים בעם"; בחמישי - "הסירותי מסכל שכמו"; בששי
- "ימוטו כל מוסדי ארץ". ואם חל שבת להיות באחד
מהם, "ימוטו" ידחה.
יב. כבר בארנו, שכל משמרות כהנה ארבעה ועשרים;
וכלן עובדין בשנה ברנלים. ובחג הסוכות היה כל משמר
מקריב פר אחד, או איל אחד, או שעיר חטאת; אבל
הכבשים - יש משמר שמקריב מהן שני כבשים, ויש משמר
שמקריב כבש אחד. כיצד? ביום טוב הראשון של חג -
היו שם שלשה עשר פרים ושני אילים ושעיר. כל משמר
מקריב בהמה אחת מהן, ונשארו שם ארבעה עשר כבשים
לשמונה משמרות; וששה משמרות מקריבין שנים שנים,
ושני משמרות מקריבין אחד אחד. בשני - היו שם שנים
עשר פרים ושני אילים ושעיר. כל משמר מקריב אחד,
ונשארו שם ארבעה עשר כבשים לתשעה משמרות; חמשה
מקריבין שנים שנים, וארבעה מקריבין אחד אחד. בשלישי
- היו שם אחד עשר פרים ושני אילים ושעיר. כל משמר
מקריב אחד, ונשארו שם ארבעה עשר כבשים לעשרה
משמרות; ארבעה מקריבין שנים שנים, וששה מקריבין
אחד אחד. ברביעי - היו שם עשרה פרים ושני אילים
ושעיר. כל משמר מקריב אחד, ונשארו ארבעה עשר כבשים
לאחד עשר משמר; שלשה מקריבין שנים שנים, ושמונה
מקריבין אחד אחד. בחמישי - היו שם תשעה פרים ושני
אילים ושעיר. כל משמר מקריב אחד, ונשארו ארבעה עשר
כבשים לשנים עשר משמר; שני משמרות מקריבין שנים
שנים, ועשרה מקריבין אחד אחד. בששי - היו שמונה
פרים ושני אילים ושעיר. כל משמר מקריב אחד, ונשארו
ארבעה עשר כבשים לשלשה עשר משמר; משמר אחד
מהם מקריב שנים, ושנים עשר משמר מקריבין אחד אחד.
בשביעי - היו שם שבעה פרים ושני אילים ושעיר וארבעה
עשר כבשים, כמנזן המשמרות; נמצא כל משמר מקריב
בהמה אחת.
יג. וכל מי שהיה מקריב פר היום - לא היה מקריב פר
למחר, אלא חוזרין חלילה. ובשמיני - חוזרין לפס
[להגדיל] כלם כאחד כשאר הרגלים, כמו שבארנו.
יד. ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת - היה
שם מנחת נסכים של מוספין ושל תמידין, אחד וששים
עשרון; ולא היו מעריבין אותן.

1 שהיא באה על חטא. מנחת נדבה ומנחת שוטה - איזה
2 שירצה מהן, יקדים.
3 יא. מנחות קודמות לזין, והזין קודם לשמן, והשמן קודם
4 ללבונה, ולבונה קודמת למלח, ומלח קודם לעצים. אימתי?
5 בזמן שבאו כלן באחד; אבל הכא ראשון קרב ראשון,
6 והכא אחרון קרב אחרון.
7 יב. כל הקודם בהקדבה, קודם באכילה.
8 יג. היו לפניו שלמים של אמש ושלמים של יום - של
9 אמש קודמין, שהרי קרב [סוף] זמן [להאכל]; שלמים של
10 אמש וחסאת או אשם של יום - חטאת ואשם קודמין, מפני
11 שהן קדשי קדשים, כמו שבארנו.

פרק י

12
13 א. ביום צום כפור מקריבין מוסף כמו מוסף ראש השנה:
14 פר, ואיל - זה הוא הנקרא 'איל העם' - ושבעה כבשים -
15 הכל עולות, ושעיר חטאת, והוא נאכל לערב.
16 ב. ועוד מקריבין הצבור שעיר חטאת, והוא נשרף, שכן
17 זוגו שעיר המשתלח [לעזאזל].
18 ג. ביום הראשון של חג הסוכות, מקריבין מוסף היום: שלשה
19 עשר פרים ושני אילים וארבעה עשר כבשים - כלם עולות,
20 ושעיר חטאת נאכלת. וכן בכל יום יום משבעת ימי החג,
21 מקריבין שני אילים וארבעה עשר כבשים ושעיר חטאת.
22 ד. אבל הפרים פוחתין אחד אחד בכל יום: בשני מקריבין
23 שנים עשר פרים, ובשלישי אחד עשר פרים, עד שימצא
24 קרבן יום שביעי - פרים שבעה, אילים שנים, כבשים
25 ארבעה עשר - הכל עולות, ושעיר חטאת.
26 ה. ביום שמיני עצרת, מקריבין מוסף היום: פר ואיל ושבעה
27 כבשים - כלן עולות, ושעיר חטאת. וזה מוסף בפני עצמו.
28 ו. כל שבעת ימי החג, מנסכין את המים על גבי המזבח;
29 ודבר זה הלכה למשה מסיני. ועם נסוף היין של תמיד של
30 שחר, היה מנסף המים לבדו [ולא מערבב המים והיין].
31 ז. ואם ערה המים לתוף היין, או היין לתוף המים, ונסף
32 שניהן מפלי אחד - יצא; ואם הקדים נסוף המים לזבח,
33 אפלו נסכן בלילה - יצא. ובקרבן דרומית מערבית היה
34 מנסף, למעלה מחצי המזבח; והכל יורד לשיתין [תעלות],
35 כמו שבארנו. כיצד היו עושין? צלוחית של זהב מתוקת
36 שלשה לגין, היה ממלא אותה מן השילוח; הגיעו לשער
37 המים, תקעו והריעו ותקעו; עלה לכבש, ופנה לשמאלו,
38 ונותן המים מן הצלוחית לתוף הספל שהיה שם. ושני
39 ספלים של כסף היו שם - מערבי היה בו המים, ומזרחי
40 היה בו היין של נסוף. ומנקבין היו כמין שני חטמין [חורים]
41 דקין; ושל מים היה נקב שלו דק משל זין, כדי שיכלה
42 המים עם היין כאחד.
43 ח. זה שמנסף המים - היו אומרים לו: 'הגבה ידיך!'
44 שפעם אחת נסף על רגליו, ורגמוהו כל העם בארתוגיהן -
45 שאמרו: 'מין הוא', שהן אומרים שאין מנסכין מים.

אפלו היתה מחשבתו נפרת מתוך מעשיו, אינה מחשבה
להקל אלא להחמיר. כיצד? היתה עולה עומדת בדרום,
ומשכה הקטן והביאה לצפון, ושחטה - שהרי ממעשיו נכר
שמחשבתו לשחטת קדשים - הרי זו פסולה.
ז. קדשי קדשים שנשחטו בדרום, או שנחלקו דמן בדרום
- פסולין.
ח. היה עומד בדרום, והושיט ידו לצפון ושחט - שחיתתו
כשרה.
ט. היה עומד בדרום, והושיט ידו וקבל הדם בצפון -
קבלתו פסולה.
י. הכניס ראשו ורבו לצפון, הרי הוא כעומד בצפון.
יא. שחטה בצפון, ופרקסה ויצאת לדרום, אפלו הוציאה
לדרום - כשרה; פרקסה ויצאת לדרום, וחזרה לצפון, ואחר
כך קבל דמה בצפון - כשרה. וכן קדשים קלים שהיו בפנים,
ועמד חוץ לעזרה והכניס ידו לפנים ושחטן - שחיתתו
כשרה.
יב. הכניס ידו [לעזרה] וקבל [דם] - קבלתו פסולה, אפלו
הכניס ראשו ורבו. ואפלו היה העובד פלו בפנים, ויצירתו
[שער] בחוץ - עבודתו פסולה, שנאמר: "באִתְּכֶם אֶל אֹהֶל
מוֹעֵד", עד שיבואו בלון.
יג. פרקסה הבהמה ויצאת לחוץ אחר קבלת דמה - כשרה; שחטה
שאפלו יצאו האמורין והבשר קדם וריקה בקדשים קלים -
הזבח כשר, כמו שיתבאר.
יד. היתה הבהמה פלה בפנים, ורגלה בחוץ, ושחטה -
הזבח פסול, שנאמר: "והביאום לה", עד שתהיה פלה
בפנים. טו. שחטה והיא פלה בפנים, ואחר כך הוציאה
רגלה לחוץ - חותף הבשר [של הרגל] עד שמגיע לעצם,
ואחר כך מקבל הדם; ואם קבל, ואחר כך חתף - פסול, מפני
שמנונית הבשר שבחוץ. ובקדשים קלים - אין צריך לחתף,
אלא מחזיר רגלה לפנים ומקבל; שבשר קדשים קלים שצא
קדם וריקה, כשר.
טז. תלה הבהמה ושחטה באויר העזרה - פסולה, שנאמר:
"על ירך המזבח", עד שישחט בארץ.
יז. היתה הבהמה בארץ, ונתלה ושחט והוא תלוי באויר -
בקדשי קדשים, פסול; ובקדשים קלים, כשר.
יח. שחט מעוט סימנין [קנה וושט] בחוץ וגממן בפנים, או
ששחט מעוטן בדרום וגממן בצפון - פסולין; שהשחיטה
ישנה מתחלתה ועד סוף [השחיטה כולה צריכה להיות
כדין].
יט. נתלה וקבל הדם מצואר בהמה המנחת בקרקע - פסול,
שאין דרך שרות בכך.
כ. היה עומד בעזרה, ונתלה המזרק [ספל הדם] בידו וקבל
הדם באויר, או שהגביה הבהמה וקבל הדם באויר - כשר,
שאויר המקום במקום.
כא. נתן מזרק לתוך מזרק וקבל - כשר; מין במינו אינו
חוצץ. הניח סיב [חוט דקל] בתוך המזרק וקבל - כשר;
מפני שהסיב חלול, והרי הדם יורד לתוך המזרק, ואין כאן

טו. ולעולם אין מערבין נסקים - אלא נסקי הפרים לבדם,
ונסקי אילים לבדם, ונסקי כבשים לבדם, בין בקרבנות
צבור בין בקרבנות יחיד.
טז. וכן החלבים של קרבנות - בין קרבנות צבור, בין
קרבנות יחיד - אין מערבין אותן זה בזה, אלא מקטירין
אמורי כל קרבן וקרבן בפני עצמו; ואם נחערבו, מקטירין
הכל כאחד.
יז. מנחות של נסקים שנחערבו זו בזו לאחר שנבללה כל
מין ומין בפני עצמו - כשרות.
יח. וכיון שנבללו המנחות ונתערב שמנן וסלתן - הרי זה
מתר לערב יין שלהן לכתחלה; וכן אם הקטיר מנחות של
נסכים כל אחת ואחת בפני עצמה - הרי זה מתר לערב יין
שלהן.
יט. כשמערבין היין של נסקים - יש לו לערב יין נסקים
של אמש בשל יום, ושל יחיד בשל צבור; וכשמערב,
מערב יין נסקי פרים ביין נסקי אילים, יין נסקי כבשים ביין
נסקי כבשים; אבל אין מערבין יין נסקי כבשים ביין נסקי
פרים ואילים. כ. ולעולם אין מערבין היין לכתחלה, אלא
אחר שנחערבה הסלת או אחר שהקטירה, כמו שבארנו.
בריש רחמנא דסייען

הלכות פסולי המקדשין

יש בכללן שמונה מצוות - שתי מצוות עשה, ושש מצוות
לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לאכל קדשים שנפסלו
או שהטל בהם מום; (ב) שלא לאכל פגול; (ג) שלא יותיר
קדשים לאחר זמנן; (ד) שלא יאכל נותר; (ה) שלא יאכל
קדשים שנטמאו; (ו) שלא יאכל אדם שנטמא את
הקדשים; (ז) לשרף הנותר; (ח) לשרף הטמא. ובאור
מצוות אלו בפרקים אלו.

פרק א

א. כל הפסולין לעבודה מתרין לשחט קדשים לכתחלה,
ואפלו קדשי קדשים: חוץ מן הטמא, שאינו שוחט
לכתחלה, ואף על פי שהוא חוץ לעזרה ופשט [הושיט] ידו
ושחט בעזרה - גזירה, שמא יגע בבשר.
ב. ואם עבר ושחט - הזבח כשר. וכן פר כהן גדול של יום
הקפורים - אף על פי שנאמר בו "ושחט אהרן", אם שחטו
זר, כשר; אף פרה אדמה ששחטה זר - כשרה, שאין לה
שחיטה שפסולה בזה.
ג. השוחט את הקדשים, ולא נתפנן לשחיטה אלא כמתעסק
[בדבר אחר - בלא כוונה] - הרי אלו פסולין; עד שיתפנן
לשחיטה.
ד. ולא ישחט שני ראשים כאחד בקדשים; ואם שחט, הרי
אלו כשרים.
ה. אבל שנים שוחטין בהמה אחת בקדשים, כחלין.
ו. הקטן אינו שוחט קדשים, אף על פי שהגדול עומד על
גביו; שהקדשים צריכין מחשבה, וקטן אין לו מחשבה.

פח שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש ל' מנחם-אב – הלכות פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת חזק

48 [י- יצאו הבעלים ידי חובה], מפני שסוף הפשר לצאת [י- שדין
49 קדשים קלים שנאכלים בכל העיר]. וזריקה מועלת [י- והזריקה
50 הועילה] ליוצא [שלא ישרף מיד, אלא] לשפרו [אחר שילון
51 ויפסל], אבל לא לאכלו.
52 **לג.** וכן אמורי קדשים קלים שייצאו לפני זריקת דמים,
53 ונזרק הדם והן בחוץ - לא נפסל הזבח; ואם החזירן [לפני
54 זריקה], מקטירין אותן. ואף על פי שלא החזירן [וזרק הדם],
55 חזבין עליהן משום [י- דיני]: פגול ונותר וטמא.
56 **לד.** כל הזבחים של יחיד - בין שנשטמא בשר והחלב קיים,
57 בין שנשטמא חלב והבשר קיים - זרק את הדם. נטמאו
58 שניהן, לא יזרק; ואם זרק - הורצה, שהציץ [של הכהן
59 הגדול] מרצה [מכפר] על הטמא. וכן אמורין או אכרי עולה
60 שנשטמאו והקטירן - הציץ מרצה, כמו שבארנו. וכל קרבנות
61 הצבור שנשטמא הבשר והחלב כלו, הרי זה זרק את הדם.
62 **לה.** דם קדשים שייצא חוץ לעזרה, נפסל הזבח; ואף על
63 פי שחזר והכניסו וזרקו על המזבח - לא נרצה. לו. וכל
64 דם הקדשים אינו מקבל טמאה כלל, שנאמר בדם: "על
65 הארץ תשפכונו פמים" - דם שנשפך פמים הוא הנחשב
66 פמים ומקבל טמאה; אבל דם קדשים שאינו נשפך פמים,
67 אינו מקבל טמאה.
68 **לז.** ודם ששקעה עליו חמה ולא נזרק - נפסל הזבח; ואם
69 זרקו, לא הורצה.

יום שבת קודש ל' מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ב

72 **א.** כל הדמים הנתנין על מזבח החיצון - אם נתן מתנה
73 [וזריקה] אחת בלבד, כפר. ואפלו בחטאת - מתנה אחת היא
74 העקר, ושאר הארבע מתנות למצוה, שנאמר: "ודם זבחיך
75 ישפך על מזבח ה' אלהיך" - שפיכת הדם על המזבח היא
76 העקר.
77 **ב.** וכל הנתנין בזריקה שנתנן בשפיכה - יצא, שנאמר:
78 "ודם זבחיך ישפך".
79 **ג.** כל הדמים הנתנין על מזבח הפנימי [מזבח הזהב] - אם
80 חסר אחת מהן, לא כפר; אלא כלן הן עקר הפפירה, שהרי
81 הכתוב הקפיד על מנינן, שנאמר: "שבע פעמים".
82 **ד.** חטאת שנתן ממנה מתנה אחת, ומתו הבעלים - ישלים
83 ארבע המתנות לאחר המיתה.
84 **ה.** אבל אם נתן האמת ביום, לא יתן השלש בלילה.
85 **ו.** ואם נתן אחת בפנים והשלימן בחוץ - חזב משום מעלה
86 בחוץ.
87 **ז.** היתה מזוה, ונקטעה ידו של מזוה קדם שניגע דם לאויר
88 המזבח - לא עלתה לו היתה.
89 **ח.** שנה [בסדר] מתן [י- היות על ה:] קרנות בחטאת - בין
90 בחטאת הנעשית [שזורקין הדם] בפנים [על מזבח הזהב
91 והפרוכת], בין בחטאת הנעשית בחוץ - פסל; אבל בשאר
92 הקדשים, כשרים.

1 חציצה. אבל אם עשה כן בקמיצת המנחה, וקמץ מתוך
2 הסיב - פסולה.
3 **כב.** קבלת הדם, והולכתו למזבח, וזריקתו, וכן הולכת
4 אכרים לכבש - כל אחת מאלו, אינה כשרה אלא בכהן
5 הפשר לעבודה, כמו שבארנו בקמיצת המנחה ובמליקת
6 העוף.
7 **כג.** והולכה שלא ברגל אינה הולכה; לפיכך, כהן [גדול]
8 שקבל הדם, ועמד במקומו וזרקו למזבח - נפסל הזבח.
9 **כד.** קבל בימיו ונתן לשמאלו - יחזיר לימיו. קבל בכלי
10 חל - נפסל הזבח; קבל בכלי קדש ונתן לכלי חל - יחזיר
11 לכלי קדש.
12 **כה.** נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו - כשר; אבל אם
13 נשפך מצואר בהמה על הרצפה, ואספו ונתנו לכלי השרת
14 - נפסל הזבח.
15 **כו.** נשפך מקצת הדם מצואר בהמה על הארץ ולא אספו,
16 וקבל מקצתו מצואר בהמה - הרי זה כשר; ובלבד שיהיה
17 זה הדם שנתקבל דם [שיצאה בו] הנפש, לא דם התמצי
18 [י- סתם דם] ולא דם העור.
19 **כז.** כל הזבחים שקבל דמן אחד מן הפסולין לעבודה, או
20 שהוליו למזבח, או שזרקו למזבח כהלכתו - נפסל הזבח;
21 קבל הבשר ונתן לפסול, ולא הלך בו הפסול אלא עמד
22 במקומו - יחזיר לכשר. אבל דם שהוליו הפסול לעבודה,
23 והחזירו לכשר והוליו, או שהוליו הפה תחלה, והחזירו
24 ונתנו לפסול והוליו - הואיל והוליו הפסול, בין בתחלה
25 בין בסוף - נפסל הזבח, שהרי אי אפשר לתקן דבר זה.
26 **כח.** קבל הפסול - אם נשאר דם הנפש, חזר הבשר
27 ומקבל ומוליך וזרק, שאין הפסולין לעבודה עושין הדם
28 הנשאר שירים; חוץ מן הטמא - הואיל והוא ראוי לעבודה
29 בקרבן הקא בטמאה כמו שבארנו, עושה שירים. כיצד?
30 קבל הטמא - אף על פי שקבל אחריו הבשר דם הנפש
31 וזרקו - נפסל הזבח; וזה שקבל הבשר באחרונה - שירים
32 הוא, ואינו כלום.
33 **כט.** בהמה שחסר מאבריה כל שהוא אחר שחיטה קדם
34 קבלת הדם - נפסלה; אפלו צרם [חבל] באונה קדם קבלה
35 - הרי זה לא יקבל, שנאמר: "ולקח מדם הפר", שיהיה
36 שלם כלו בשעת קבלה. ואם קבל מן החסרה וזרק - הרי
37 זה פסול.
38 **ל.** אבל אם חסרה אחר קבלה קדם זריקה - אפלו אבד
39 הבשר קדם זריקת הדם, או נשרף - אם נשתייר פזית מן
40 הבשר או פזית מן האמורין, וזרק את הדם; ואם לאו, אינו
41 זורק. ובעולה - אפלו פחצי זית מן הבשר וכחצי זית מן
42 האמורין, מפני שכלה לאשים.
43 **לא.** נשאר פחות מפזית, לא יזרק; ואם זרק, לא הורצה [י-
44 לא התקבל]. נפסל הבשר קדם זריקה, או שייצא חוץ לעזרה
45 - לא יזרק הדם; ואם זרק, הורצה.
46 **לב.** בשר קדשים קלים שייצא חוץ לעזרה קדם זריקת
47 דמים - אף על פי שזורק הדם והבשר בחוץ - הזבח כשר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום שבת קודש ל' מנחם-אב - הלכות פסולי המוקדשין פט

מתוך מהדורת חזק

שפינון שפיצא, יצא. וכן אם גמר הזיות שפקדש הקדשים, 48
והוציאן להיכל והזה מקצת הזיות, והוציאן חוץ להיכל, 49
וחזר והכניסן להיכל - אינו גומר הזיות שבהיכל; שפינון 50
שפיצא הדם חוץ למקומו, נפסל. 51
טו. חטאת שקבל דמה בשתי כוסות, ויצאת אחת מהן 52
לחוץ - הפנימית כשרה, וזה ממנה; ונכסה אחת מהם 53
להיכל, והזה ממנה שם - אף החיצונה פסולה, שנאמר: 54
”אשר יובא מדמה” - אפלו מקצת דמה אם נכנס לכפר 55
בקדש, נפסלה. 56
טז. דם החטאת שהכניסו לכפר בו בפנים ולא כפר, אלא 57
הוציאו ולא הזה ממנו בפנים כלום - אם הכניסו בשוגג, 58
הרי זה כשר, ומהו ממנו בחוץ, שהרי לא כפר בקדש; ואם 59
הכניסו במזיד, פסול. 60
יז. הכנים החטאת עצמה להיכל, כשרה - שנאמר: ”אשר 61
יובא מדמה”, ולא בשורה. 62
יח. חטאת העוף שפרקסה ונכסה להיכל, כשרה. 63
יט. הכנים דם חטאת העוף להיכל בצוארה, הרי זה ספק 64
אם הצואר חשוב ככלי. 65
כ. נשפך דם חטאת העוף, ואספו - הרי זה ספק אם הפלי 66
פוסל בדמה או אינו פוסל; לפיכך תשרף, ככל חטאת העוף 67
שהיא ספק. 68
כא. חטאת שקבל דמה בארבעה כוסות, ונתן מתנה אחת 69
מכל כוס - שגרי ארבעתן נשפך על היסוד, שנאמר: ”ואת 70
כל דמה ישפך אל יסוד המזבח”. נתן ארבע המתנות מכוס 71
אחד - שגרי אותו הכוס נשפך על היסוד, ושאר הכוסות 72
נשפכין לאמה. 73
כב. דם שנפל לתוך המים, או לתוך דמי חלין - לא יזה 74
ממנו; ואם הזה, פסול. נפל מים לתוך הדם שבמזרק [בספול] 75
- אם יש בו מראה דם, כשר. נפל לתוכו זין או דם חלין - 76
אומדין אותו, אלו היה מים: אם ראויין לבטל דם שבמזרק 77
עד שלא יהיו מראיו מראה דם, הרי זה לא יזה ממנו; ואם 78
אינם ראויין לבטל מראיו, יזה ממנו. 79
כג. דם הקדשים שנתערב בדם פסולי המזבח, או בדם 80
קדשים שנפסלו בשחיתות - ישפך הכל לאמה; ואפלו קרבו 81
כל הכוסות חוץ מאחד - ישפך לאמה, וכל אותן הזבחים 82
פסולין. נתערב בדם התמצית [- דם שהנפש אינה יוצאת בו], 83
ישפך לאמה; ואם לא שאל, ונתן - כשר. 84
כד. האמורין, ואברי העולה, והקמציץ [קומץ הקרב 85
מהמנחות], והלבונה [מין סממן למנחה], ומנחות הנשרפות, 86
אחר שנתקדשו בכלי שרת - אם נרק אחד מכל אלו על גבי 87
האשים, בין בידי בין בכלי, בין בלמין בין בשמאל - הרי 88
אלו כשרים. 89
כה. המים והזין שנספגן - בין בקערה, בין בהין [- כלי 90
מדיחה], בין בשאר כלי השרת - כשרים; וספגן בכלי חל או 91
בזיד - פסולין. 92
כו. אברים ששדדן, וכן קמץ ששדדו, וסדר העצים של 93
מערכה למעלה מהן [- עליהם], או ששדדן מצדי העצים - 94

ט. נתן הדם מן הקרן ולפנים [- בצידה ולא מתחתיה] - בין 1
בחטאת בין בשאר קדשים, בין במזבח הפנימי בין במזבח 2
החיצון - פסל. 3
י. דם שמצותו לתן אותו למעלה מחצי המזבח, שנתנו 4
למטה, או שמצותו למטה, שנתנו למעלה, או שמצותו לתנו 5
בפנים בהיכל, שנתנו על המזבח החיצון, או הנתנין על 6
מזבח החיצון, שנתנו לפנים בהיכל, או שנתנו דם הנתנין 7
בחוץ על הכבש [או], שלא כנגד היסוד [- בקרן דרומית 8
מזרחית שאין בה יסוד] - הרי בשר הזבח פסול; ואף על פי 9
כן נתפפרו הבצלים בו; פיון שהגיע דם למזבח - אף על פי 10
שהגיע שלא למקומו, הרי הוא כמו שהגיע למקומו לכפר. 11
במה דברים אמורים? בשהיה זה הזרק בשר לעבודה; אבל 12
אם קבל הכשר ונתן לפסול, ונתן הפסול את הנתנין למעלה 13
למטן, ואת הנתנין בפנים בחוץ, והנתנין בחוץ בפנים, או 14
שנתן על הכבש שלא כנגד היסוד - לא נפסל בשר הזבח, 15
אם נשאר דם [שיצא בו] הנפש; אלא יחזר הכשר ויקבל 16
שאר דם הנפש, ויזרק הדם במקומו. 17
יא. דמי קדשים שנתערבו - בין דם בדם [באותו כוס], בין 18
כוס בכוסות [ולא נודע איזה כוס לאיזה קרבן] - אם נתערבו 19
הנתנין מתנה אחת בנתנין מתנה אחת, יתן הכל מתנה אחת; 20
וכן הנתנין מתן ארבע בנתנין מתן ארבע, יתן הכל מתן 21
ארבע; ונתערבו הנתנין מתנה אחת בנתנין שתיים שהן ארבע, 22
יתן הכל מתנה אחת. נתערבו הנתנין למעלה בנתנין למטה 23
- ישפך הכל לאמה [תעלת העזרה], והזבחים פסולין; אפלו 24
נתערבו שגרי החטאת עם דם העולה, שמקום הכל למטה - 25
ישפך הכל לאמה. 26
יב. ואם לא שאל, אלא נתן מן התערבת למעלה ולמטה - 27
הרי זה כשר; נתן למעלה ושאל - יתן למטה, ואילו ואילו 28
עלו לו. 29
יג. נתערבו הנתנין בפנים בנתנין בחוץ, ישפכו הכל לאמה; 30
ואם לא שאל, ולקח דם התערבת ונתן ממנו בפנים ובחוץ - 31
בין שנתן בפנים ונתן בחוץ, או בחוץ ונתן בנתנין 32
- הכל כשר. במה דברים אמורים? בשאר דמים הנתנין בחוץ, 33
חוץ מן החטאת. אבל דם חטאת הנעשית בחוץ שנתערב 34
בדם חטאת הנעשית בפנים - אם נתן בחוץ ונתן בנתנין, 35
כשר; נתן בפנים ונתן בחוץ, פסולה; שדם חטאת 36
שנכנס להיכל, אפלו חטאת יחיד הנאכלת - אסורה, שנאמר: 37
”וכל חטאת אשר יובא מדמה לא תאכל”. והוא שיובא דרך 38
שער ההיכל, שנאמר: ”יובא”, דרך ביאה; אבל אם הכניסו 39
בפפוש [זלת צדדיה] או דרך חלון או גג - אינו נפסל. 40
יד. פר העלם ושעירי עבודה זרה [- שחטאו הציבור או עבדו 41
ע"ז על פי הוראת בית הדין בשוגג], שדמן נכנס להיכל - אם 42
הכניסו לקדש הקדשים, נפסל; שמקום זה, פנימה של 43
מקומן הוא [- ביחס להיכל]. וכן פר ושעיר של יום הכפורים, 44
שדמן נכנס לקדש הקדשים - אם הכניס דמם לקדש 45
הקדשים, והזה ממנו, והוציאו להיכל, ונתן והכניסו לקדש 46
הקדשים - נפסל, ואינו גומר ממנו הזיות שפקדש הקדשים; 47

1 הרי זה ספק אם דרך הקטרה בכף או אין דרך הקטרה בכף.
2 לפיכך, לכתחלה לא יעשה כן; ואם עשה, הורצה [התקבל].

פרק ג

3
4 א. קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח - כאלו שחטן
5 בצפון, שנאמר: "וזבחת עלי את עלתיד ואת שלמיד" -
6 מלמד שכל המזבח ראוי לשחיטת העולה ושחיטת
7 השלמים.

8 ב. עולה ששחטה בראש המזבח, או ששחטה למטה
9 והעלה אותה לראש המזבח - יפשיט אותה [מעורה] וינתח
10 אותה במקומה, ומוריד הקרבים [מעיים], ומדיחן למטה,
11 וחוזר ומעלה אותן; ומוריד העור, ונותנו לפנהים.

12 ג. וכן זבחים שחוטין שעלו לגבי המזבח - מפשיט ומנתח
13 במקומן, ומוריד הקרבים, ומדיחן במים, וחוזר ומעלה
14 אותן; ומוריד העור והבשר, ונותנו לבפלים, וחוזר ומקטיר
15 את השאר. ומפני מה לא יוריד הכל, אלא יפשיט וינתח
16 בראש המזבח? שכל הראוי לאשים [- להקריבה], אם עלה
17 לראש המזבח - לא ירד, שנאמר: "כל הנגע במזבח
18 יקדש". יכול, אף על פי שאינו ראוי? תלמוד לומר "היא
19 העלה על מזקדה" - מה עולה שהיא ראויה לאשים, אם
20 עלתה [לא תרד, אף כל הראוי לאשים - אם עלה, לא ירד.
21 עולה שהעלה חיה לראש המזבח - תרד, שעדין אינה
22 ראויה].

23 ה. וכן קמץ המנחה שלא נתקדש בכלי שרת, וכל אסורי
24 המזבח שעלו - ירדו, לפי שאינם ראויין מתחלתן.

25 ו. וכן בהמת קדשים שנשחטה בלילה, או שנשפף דמה,
26 או שיצא חוץ לעזרה - אם עלת, תרד.

27 ז. אכל קדשים שלנו, בין שלן הדם או הבשר או האמורין,
28 וזבח שיצא חוץ לעזרה, או שנטמא, או שנפסל [בעת
29 השחיטה] במחשבת הזמן או במחשבת מקום [- שלא
30 לאכלה בזמנה או במקומה] או במחשבת שנוי [- שלא לשם
31 מין הקרבן או בעליה], או שקבלו הטמאים וזרקו את דמו -
32 הואיל וראויין בעבודת קרבן הבא בטמא [כגון: שרוב
33 הציבור טמא] - ושתנת דמו חוץ למקומו, או קדשי קדשים
34 שנשחטו בדרום או שנתקבל דמם בדרום - אף על פי שכל
35 אלו פסולין, אם עלו לראש המזבח לא ירדו:

36 ח. כל שפסולו בקדש [- שנפסל אחר שהתקדש], הקדש
37 מקבלו. וכשם שאם עלו לא ירדו - כך אם ירדו לא יעלו
38 שניה [שנית], שהרי פסולין הן.

39 ט. ואם משלה בהן האור [אש] - אף על פי שיירדו, יעלו
40 שניה וישלים הקטרתן.

41 י. קמץ [ממנחה] שנתפגל [ונפסל], ומקצתו בארץ ומקצתו
42 משלה בו האור - יעלה כלו.

43 יא. אברים וחלבים וקמצים שלנו בראשו של מזבח -
44 כאלו לנו בעזרה, ואם ירדו לא יעלו. אכל אם לא ירדו,
45 מקטירין אותן לעולם.

46 יב. ואזיר מזבח, פמזבח. ואמורי קדשים קלים שהעלן

47 קדם זריקת דמים - לא ירדו, שהרי נעשו לחמו של מזבח.
48 יג. הפריש שני אשמות לאחריית [שאם יאבד אחד יקח
49 השני], ושחט את שניהן, וקדם והעלה אמורים של אחד
50 מהן קדם זריקה [ואח"כ זרק דם השני] - הרי אלו [- אמורי
51 הראשון] ירדו.

52 יד. הזבח הפסול והנסכים הפסולין שעלו למזבח - הזבח
53 לא ירד כמו שבארנו, מפני שהוא ראוי לאשים, והנסכים
54 ירדו. וכן נסכים הבאין בפני עצמן, שנפסלו ועלו - ירדו.
55 טו. עוף שמלקו [- שחיטה מיוחדת בעוף] זר [- אינו כהן],
56 ועלה - לא ירד. וקמץ המנחה שקמצו זר, ועלה - ירד; אף
57 על פי שזה פסול וזה פסול, זה כאלו לא נתקדש כלל.
58 ואחד הזר ואחד שאר הפסולין.

59 טז. ואלו אם יעלו, ירדו: כל שאינו ראוי לאשים; בשר
60 קדשי קדשים, בשר קדשים קלים, מותר [קרבן] העמר,
61 ושיירי מנחות, ושתי הלחם [של שבועות], ולחם הפנים,
62 הקטרת, וצמר שבאשאי כבשים, ושער שבזקני התלשים,
63 והעצמות, והגידים, והקרנים והטלפים בזמן שאינן מחברין
64 - אם עלו, ירדו.

65 יז. קמץ שמצה [סחט] שמנו על העצם, וירד העצם -
66 יחזירו; שהדבר ספק שמא חבורי עולין כעולין הן חשובין
67 [- קומץ שירד דינו שיעלה, ולכן גם שמנו שירד יעלה].

68 יח. מזבח הפנימי מקדש פסולין הראויין, בין ראויין לו
69 בין שאינן ראויין לו; אבל מזבח החיצון אינו מקדש אלא
70 פסולין הראויין לו, כמו שבארנו. כיצד? מזבח החיצון
71 שעלו לו זבחים שנפסלו, לא ירדו; עלת לו קטרת וזה -
72 תרד, שאין הקטרת ראויה למזבח החיצון. אבל מזבח
73 הפנימי שעלה לו קמץ מנחה, בין פשר בין פסול - לא ירד.
74 וכן כל פיצא בזה. כשם שהמזבח מקדש את הראוי לו -
75 כך הפיצא ושאיר כלי השרת מקדשין את הראוי להן, שהרי
76 נאמר בפלים: "כל הנגע בהם יקדש"; ומשיגיע לפכש דבר
77 הראוי לו - לא ירד, ואף על פי שנפסל. וכן משיגיע לכלי
78 דבר הראוי לו - נתקדש, ולא יפדה לעולם ואף על פי
79 שנפסל, כמו שבארנו באסורי המזבח.

80 יט. אין כלי הלח מקדשות את היבש, ולא כלי היבש
81 מקדשות את הלח. במה דברים אמורים? במדות [- כלי
82 מדידות] הלח והיבש שהיו במקדש, כמו שבארנו בהלכות
83 כלי המקדש; אבל המזקרות [קערות] מקדשות הלח והיבש,
84 וכלי שרת מקדשין דם הפסול לקרב.

85 כ. כל כלי השרת - אין מקדשין אלא במקדש, ואין
86 מקדשין אלא מדעת [הכהן - לקדש], ואין מקדשין אלא
87 מתוכן, ואין מקדשין אלא שלמים. נקבו - אם עושין הן
88 מעין מלאכתן שהיו עושין והן שלמים, מקדשין; ואם לאו,
89 אין מקדשין. ואין מקדשין אלא מלאים. אבל המדות, אין
90 מקדשין חסרים, אלא אם דעתו למלאהן; ואם אין דעתו
91 למלאהן, מקדשין להפסל אבל לא לקרב.

92 כא. כל כלי שרת - מקדשין שלא בזמן להפסל, אבל לא
93 לקרב. כיצד? דבר שמצותו ביום שנתקדש בכלי שרת

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום שבת קודש ל' מנחם-אב - הלכות פסולי המוקדשין צא

מתוך מהדורת חזק

ד. הפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה ואבדה, 47
והפריש אחרת, ונמצאו האובדות, והרי שלשתן עומדות - 48
נתכפר בראשונה, שניה מתה ושלשית תרעה [עד שיפול בה 49
מום]; נתכפר בשלישית, שניה מתה וראשונה רועה; נתכפר 50
באמצעית, שתייהן מתות. 51
ה. המפריש שתי חטאות לאחריהן [שאם תאבד אחת יקריב 52
השניה] - מתכפר באיזו שירצה, והשניה תרעה עד שיפיל 53
בה מום, ויפלו דמיה לנדבה. 54
ו. הפריש חטאת מעברת וילדה - הרי היא וילדה כשתי 55
חטאות שנתפשו [שהפרישם] לאחריהן. 56
ז. המפריש חטאתו ועברה שנתה - גדלה ואינה ראויה 57
לקרבן - תרעה עד שיפיל בה מום, ותמכר ויביא בדמיה 58
אחרת; וכן אם הפריש חטאתו ונפל בה מום - יביא בדמיה 59
אחרת. 60
ח. כל חטאת שאבדה, ונמצאת קדם כפרה - אף על פי 61
שנמצאת בעלת מום, או שנמצאת אחר שעברה שנתה - 62
אינה מתה, אלא תרעה עד שיפיל בה מום, ויפלו דמיה 63
לנדבה; נמצאת אחר כפרה - אף על פי שנמצאת בעלת 64
מום או עברה שנתה - הואיל והיתה אבודה בשעת כפרה, 65
הרי זו תמות. 66
ט. היתה גנובה או גזולה בשעת כפרה, ואחר כך חזרה - 67
אינה מתה אלא תרעה; לא שמעו ממשה רבנו אלא אבודה. 68
היה עקר אבדתה בלילה - [נאבדה בלילה] - אף על פי 69
שהיתה אבודה בשעת כפרה, אינה מתה אלא תרעה. 70
י. אבדה ממנו לא מן הרועה, או שאבדה מן הרועה ואינה 71
אבודה מבצלה - אינה מתה אלא רועה. 72
יא. וכל אלו שרועות - רועות עד שיפיל בהן מום, ויפלו 73
דמיהן לנדבה. 74
יב. היתה אבודה ממנו ומן הרועה, ואחר מכירה אפלו 75
בסוף העולם - הרי זו ספק, לפיכך תמות. 76
יג. היתה נחפאת אחורי הדלת או בסתר [מאחורי] המדרגה 77
- הרי זו אבודה, שהרי אין אדם רואה אותה בשעת כפרה. 78
היתה בשדה או באגם [מרעה] - הרי זו ספק אבודה, שפא 79
יש שם אדם רואה אותה בשעת כפרה; לפיכך תמות מספק. 80
יד. השולח חטאתו ממדינת הים [מחו"ל], מקריבין אותה 81
בחזקת שהוא קים. במה דברים אמורים? בחטאת העוף, 82
או בחטאת בהמה של אשה, שאינה בת סמיכה - אינה 83
צריכה לסמוך ידיה על הקרבן כמו שבאנו. אשם ודאי 84
שמתו בעלי, ושכפרו בעליו - ירעה עד שיפיל בו מום, 85
וימכר ויפלו דמיו לנדבה; שכל שפחטאת תמות - באשם 86
ירעה עד שיפיל בו מום, ויפלו דמיו לנדבה. 87
טו. וכל אשם שנתק לרעה - [שנשלח למרעה בשביל שיפול 88
בו מום] - אם הקריבו עולה, פשר. ולמה לא יקרב עצמו 89
עולה לכתחלה? גזרה לאחר כפרה משום לפגי כפרה. 90
טז. המפריש נקבה לאשמו - תרעה עד שיפיל בה מום, 91
ותמכר ויביא בדמיה אשם [מפני שאשם בא מהזכרים]. אם 92
הקריב [כבר] אשמו - [זכר], יפלו דמיה לנדבה; וכן וילדה. 93

בלילה - נפסל וישרף, אבל אינו קרב; כגון שקמץ מנחה 1
בלילה, ונתן קמצה לכלי שרת - הרי זו נשרפת. 2
כב. מזבח שנפגם - נפסלו כל הקדשים שהיו שם שחוטין 3
במקדש שעדיין לא נזרק דם; שהרי אין שם מזבח לזרק 4
עליו, ונאמר: "וזבחתי עליו את עלתיך ואת שלמיך" - 5
כלומר תזבח, והוא עומד בתקונו, לא פגום. 6
כג. אבל קדשים חיים שהיו שם בעזרה כשנפגם, לא 7
נפסלו; אלא כשיבנה המזבח, יקרבו - שאין בעלי חיים 8
נדחין. 9
כד. הקדיש בהמות עד שלא נבנה המזבח - כשיבנה, 10
מקריבין אותן; שהדחוי מעקר [מלכתחילה] אינו דחוי. 11
כה. וכן אין אוכלין קדשים והמזבח פגום, שנאמר: 12
"ואכלוה מצות אצל המזבח"; והוא הדין לקדשים קלים, 13
שאין אוכלין אותן בירושלים והמזבח פגום, עד שיבנה. 14

פרק ד

א. וילד [מקרבן] חטאת, ותמורת חטאת - [קרבן חטאת שרצה 16
להחליפו בבהמה אחרת - ונתקדשה גם היא], וחטאת שמתו 17
בעליה, וחטאת שאבדה ונמצאת אחר שכפרו הבעלים 18
[בקרבן אחר] - הרי אלו ימותו. נמצאת אחר שנשחטה 19
החטאת השניה שהפריש, קדם שיזרק דמה - הרי זו ספק 20
אם תמות או תרעה עד שיפיל בה מום; לפיכך תמות. וכיצד 21
הן תמות? לא שיהרגו אותה בכלי או בידו; אלא יכניס 22
אותן לבית, ונוצל עליהן עד שימותו. ודברים אלו, כלן מפי 23
משה רבנו נשמעו. אין כל הדברים אמורים, אלא בחטאת 24
יחיד בלבד; אבל חטאת צבור שאבדה ונמצאת אחר כפרה, 25
בין ראויה [להקריבה] בין אינה ראויה [כגון שעברה שנתה] - 26
תרעה עד שיפיל בה מום, ותמכר ויפלו דמיה לנדבה. ואין 27
אתה יכול לומר בחטאת צבור 'ילד' או 'תמורה' או 'שמתו 28
בעליה' - שכל קרבנות הצבור זכרים, ואין הצבור עושין 29
תמורה כמו שיתבאר. 30
ב. פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים 31
תחתיהן, וכן שעירי עבודה זרה - [שמביאים הציבור אם עבדו 32
ע"ז, בהוראת שוגג של בית הדין] שאבדו והפריש אחרים 33
תחתיהן [ונמצאו הראשונים] - ירעו - [הראשונים] - עד שיפיל 34
בהן מום, וימכרו, ויפלו דמיהן לנדבה; שאין חטאת הצבור 35
מתה. ולמה לא יקרבו עצמן נדבה, שהרי זכרים הן? גזרה 36
לאחר כפרה משום לפגי כפרה. 37
ג. המפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, 38
ונמצאת הראשונה, והרי שתייהן עומדות - משך אחת 39
משתייהן ונתכפר בה - האחרת תמות. בא להמלך [לשאול 40
בבית דין], אומרים לו שיתכפר בזו שהפריש בראשונה, 41
והשניה תרעה עד שיפיל בה מום, ויפלו דמיה לנדבה. היתה 42
אחת מהן תמימה ואחת בעלת מום - תמימה תקרב ובעלת 43
מום תפדה; נשחטה בעלת מום קדם שיזרק דם התמימה - 44
הרי זו אסורה בהגנה. היו שתייהן בעלי מומין - ימכרו 45
שתייהן, ויביא מדמיהן חטאת, ויפלו השאר לנדבה. 46

1 יז. הפריש נקבה לעולתו וילדה זכר - ירעה עד שיפיל בו
2 מום, ויביא בדמיו עולה.
3 יח. אבל הדיוט שהפריש זכר לחטאתו [במקום נקבה],
4 ונשיא שהפריש שעירה לחטאתו [במקום זכר], וכלהן משיח
5 [שנמשח בשמן] שהפריש פרה לחטאתו [במקום פרה] - הרי
6 אלו אין מתקדשין, לא קדשת הגוף ולא קדשת דמים
7 [ממנו]; לפיכך ימכרו שלא במום [אלא כמות שהם].
8 יט. המביא אשם תלוי - [שסופק אם חטא], ונודע לו שלא
9 חטא, או שחטא ודאי - אם עד שלא נשחט - ירעה עד
10 שיפיל בו מום, ויפלו דמיו לנדבה; מפני שלבו של אדם
11 דני [מצטער] על עוונותיו, והואיל ועל ספק הפרישו, גמר
12 בלבו להקדישו. אפלו הפרישו על פי עדים והונומו, יפלו
13 דמיו לנדבה. ואם אחר שנשחט נודע לו - הדם ישפך
14 והבשר ישלך, כשאר פסולי המקדשין. נודע לו אחר שזנרק
15 הדם - הבשר יאכל לפהנים, ככל האשמות.
16 כ. אשם ודאי אינו כן: אם עד שלא נשחט נודע לו שלא
17 חטא - יצא וירעה בעדר כשאר החלין, ואין בו קדשה כלל;
18 ואם משנשחט - הרי זה יקבר; ואם משזנרק הדם - הבשר
19 יצא לבית השורפה, כשאר פסולי המקדשין.
20 כא. מי שנתחייב באשם תלוי, והפריש שנים לאחירות -
21 שאם יאבד אחד יקריב השני - מתכפר באחד, והשני ירעה
22 עד שיפיל בו מום, ויפלו דמיו לנדבה. ואין צריך לומר
23 בודאי שהוא כן.
24 כב. כל האשמות שבתורה - באים בגי שתיים - [שנתיים],
25 ובאים בכסף - [במחיר שני] שקלים; חוץ מאשם מצרע
26 ואשם נזיר - שהן בגי שנה, ואין לדמיהן קצבה - [הקצבה].
27 אשם תלוי, בפרוש [נאמר בתורה] שהוא מן הגדולים; ומפי
28 השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שאינו בא אלא בכסף
29 שקלים.

30 כג. הוזלו אילים, ולא ימצא איל בשתי סלעים - אין לו
31 תקנה, אלא ישהה עד שיוקרו [יתיקרו] ויביא בשתי סלעים,
32 שהרי הקפידה תורה על דמיו ונתנה לו קצבה.
33 כד. הפריש אשמו, והיה בשעת הפרישה יפה [שווה] סלע
34 ובשעת פירה יפה שתיים - כשר; שהדחוי מעקרו - [דבר
35 שמעודו לא היה ראוי להקרבה] אינו דחוי [כשהיה ראוי],
36 ועדין לא נראה [לא היה ראוי] עד שנעשה שנה שתיים; ואף
37 על פי שהשביח מאליו, אדם מתכפר בשבח הקדש. היה
38 בשעת הפרישה יפה שתיים ובשעת פירה יפה סלע - הרי
39 זה פסול. חזר ונעשה יפה שתיים - יחזר לכשרותו, שאין
40 בעלי חיים נדחין, כמו שבארנו; למה הדבר דומה? למום
41 שנפל ועבר.
42 כה. הפריש שתי סלעים לאשם, ולקח בהם שני אילים
43 לאשם - אם היה אחד מהם יפה שתי סלעים, יקרב
44 לאשמו; והשני ירעה עד שיפיל בו מום, ויפלו דמיו לנדבה.
45 כו. היה חייב באשם בן שנה והביא בן שתיים, או בכך
46 שתיים והביא בן שנה, או ששחטו מחסר זמן בפעלים - [כל
47 שלא הגיע זמנו להתכפר] - פסול; ותעבר צורתו [ילינו
48 הבשר], ויצא לבית השורפה. זה הכלל: כל הפסול בחטאת
49 פסול באשם, חוץ מן האשם ששחטו שלא לשמו שהוא
50 כשר, כמו שיתבאר.
51 כז. עולת נזיר, עולת יולדת, עולת מצרע, ששחטן בגי
52 שנים עשר חדש ויום אחד, או מחסרי זמן בפעלים -
53 כשרים, וטעוניהן - [מביאים איתם] נסקים. זה הכלל: כל
54 שאינו פוסל בעולת נדבה, אינו פוסל בעולת חובה - בין
55 עלת - [נחשב כקרבן] לבעלים, בין שלא עלת להם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ד' מנחם-אב ה'תשע"ב

69 ג. אכל מצה בלא פונה, כגון שאנסוהו גוים לאכל - יצא
70 ידי חובתו; אבל פזית מצה והוא נכפה בעת שטותו, ואחר
71 כך נתרפא - חייב לאכל אחר שנתרפא; לפי שאותה אכילה
72 היתה בשעה שהיה פטור מכל המצוות.
73 ד. אין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה, אלא אם בן אכלה
74 מאחד מתמשת המינין - שנאמר: "לא יאכל חמץ", ונאמר:
75 "תאכלו מצות"; דברים הבאים לידי חמוץ - אם אכלן
76 מצה, יצא בהן ידי חובתו; אבל שאר הדברים, כגון ארז
77 ודסן וקטניות - אין בהן [מצות] מצה, לפי שאין בהן חמץ.
78 ה. העושה עשה מן החטים ומן הארז - אם יש בה טעם
79 דגן, יוצא בה ידי חובתו. עפת הפלבים [לאכילת כלבים] -
80 בזמן שהרועים אוכלין ממנה, יוצא בה ידי חובתו; אין
81 הרועים אוכלין ממנה, אינו יוצא בה, שאין זו משמרת לשם
82 מצה. מצה שלשה במי פרות, יוצא בה ידי חובתו בפסח.
83 אבל אין לשין אותה ביין, או שמן, או דבש, או חלב -

יום ראשון כ"ד מנחם-אב ה'תשע"ב

הלכות חמץ ומצה

פרק ו

58 א. מצות עשה מן התורה לאכל מצה בליל חמשה עשר,
59 שנאמר: "בערב תאכלו מצת" - בכל מקום, ובכל זמן. ולא
60 תלה אכילה זו בקרבן הפסח, אלא זו מצוה בפני עצמה;
61 ומצותה כל הלילה. אבל בשאר הרגל, אכילת מצה רשות
62 - רצה, אוכל מצה; רצה, אוכל ארז או דסן או קליות או
63 פרות. אבל בליל חמשה עשר בלבד, חובה, ומשאכל פזית,
64 יצא ידי חובתו.
65 ב. בלע מצה, יצא; בלע מרור, יצא. בלע מצה ומרור כאחד
66 - ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא; שהמרור כטפלה למצה.
67 כרכן בסיב [של עץ] וכיוצא בו ובלען, אף ידי מצה לא יצא.

1 [כרסו] מהן. וחכמים הראשונים היו מרעיבין עצמן ערב
2 הפסח, כדי לאכל מצה בתאווה ויהיו מצוות חביבים עלי; ו
3 אכל בשאר ערבי ימים טובים, אוכל והולך עד שתתחשו.

יום שני כ"ה מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ז

א. מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו
לאבותינו במצרים, בליל חמשה עשר בניסן - שנאמר:
"זכור את היום הזה", כמו שנאמר: "זכור את יום השבת".
ומניין שבליל חמשה עשר? תלמוד לומר: "והגדת לבנך
ביום ההוא לאמר: בעבור זה", בשעה שיש מצה ומרור
מנחים לפניך. ואף על פי שאין לו בן, אפלו חכמים גדולים
- חזקין לספר ביציאת מצרים; וכל המאריך בדברים
שארעו ושהיו, הרי זה משבח.

ב. מצוה להודיע לבנים, ואפלו לא שאלו - שנאמר:
"והגדת לבנך". לפי דעתו של בן, אביו מלמדו. כיצד? אם
היה קטן או טפס - ואמר לו: 'בני, פלנו היינו עבדים כמו
שפחה זו או כמו עבד זה במצרים, ובלילה הזה פדה אותנו
הקדוש ברוך הוא, ויצאנו לחרות'; ואם היה הבן גדול
וחכם - מודיעו מה שארע לנו במצרים, ונסים שנעשו לנו
על ידי משה ורבונו, לפי דעתו של בן.

ג. וצריך לעשות שנוי בלילה הזה - כדי שיראו הבנים
וישאלו ויאמרו: 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?' עד
שישיב להם ויאמר להם: 'בן וכן ארע, וכן וכן היה'.
וכיצד משנה? מחלק להם קליות ואגוזים, ועוקרין [מסירים]
השלחן מלפניהם קדם שיאכלו, וחוטפין מצה זה מיד זה,
וכיוצא בדברים האלו. אין לו בן, אשתו שואלתו; אין לו
אשה - שואלין זה את זה 'מה נשתנה הלילה הזה, ואפלו
היו פלן חכמים. היה לבדו, שואל לעצמו 'מה נשתנה
הלילה הזה'.

ד. וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח. כיצד? מתחיל
ומספר, שבתחלה היו אבותינו - בימי תרח ומלפניו -
כופרין וטועין אחרי ההבל, ורודפין עבודה זרה; ומסיים
בדת האמת, ששרבנו הקדוש ברוך הוא לה, והבדילנו מן
התועים, וקרבנו ליחודו. וכן מתחיל ומודיע, שעבדים היינו
לפרעה במצרים, וכל הרעה שגמלנו; ומסיים בנסים
ונפלאות שנעשו לנו, ובחרותנו. והוא שידרש מ"אדמי אבד
אבי", עד שיגמר כל הפרשה; וכל המוסיף ומאריך בדרש
פרשה זו, הרי זה משבח.

ה. כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר,
לא יצא ידי חובתו [לספר ביציאת מצרים]; ואלו הן: פסח,
מצה, ומרורים. פסח, על שם שפסח המקום ברוך הוא על
פתי אבותינו במצרים, שנאמר: "וואמרתם זבח פסח הוא
לה"; מרורים, על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו
במצרים; מצה, על שם שנגאלו. ודברים האלו פלן, הן
הנקראין 'הגדה'.

משום "לחם עני", כמו שבארנו; ואם לש ואכל, לא יצא
ידי חובתו. ואין יוצאין לא בפת מרסן, ולא בפת סבין
[מורסן וסובין - קליפות תבואה]; אכל לש הוא את הקמח
בסבין שלו ובמורסנו ועושהו פת, ויוצא בה ידי חובתו.
ובן פת סלת נקיה ביותר - הרי זו מתרת, ויוצא בה ידי
חובתו בפסח; ואין אומרים בה, 'אין זה לחם עני'.

ו. אחד מצה שנאפית בתנור, או באלפס [קערה גדולה], בין
שהדביק הבצק באלפס ואחר כך הרתיח, בין שהרתיח
ואחר כך הדביק, אפלו אפיה [אפאה] בקרקע - הרי זה
יוצא בה ידי חובתו. וכן אם לא נאפית אפיה גמורה, יוצאין
בה - והוא, שלא יהיו חוטין של בצק נמשכין ממנה בעת
שפורסה. ויוצאין ברכיק השרוי [מצה שרויה במים] - והוא,
שלא נמוח; אכל מצה שבשלה - אינו יוצא בה ידי חובתו,
שהרי אין בה טעם פת.

ז. אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה
לו, כגון שאכלה טבל [מתבואה שלא הופרשה], או מעשר
ראשון שלא נטלה תרומתו, או שגזלה. זה הכלל: כל
שמברכין עליו ברפת המזון, יוצא בה ידי חובתו; וכל שאין
מברכין עליו ברפת המזון, אין יוצא בה ידי חובתו.

ח. הכהנים יוצאין בחלה ובתרומה, אף על פי שהיא מצה
שאניה ראויה לכל אדם; וכן יוצאין במצה של מעשר שני,
בירושלים. אכל אין יוצאין במצה של בכורים, אפלו
בירושלים; מפני שהבכורים, אין בהן התר [אכילה] בכל
המושבות [אלא בירושלים], ומעשר שני, אפשר שיפדה
ויאכל בכל מקום, וכתוב: "בכל מושבתיכם תאכלו מצות"
- מצה הראויה להאכל בכל המושבות, היא שיוצאין בה
ידי חובה.

ט. חלות תורה וירקין [חלות] נזיר שעשה אותן לעצמו,
אין יוצאין בהן, שנאמר: "ושמרתם את המצות" - מצה
המשתמרת [שלא תחמין] לענין מצה בלבד, היא שיוצאין
בה; אכל זו, משתמרת לענין הנזכר. ואם עשין למכר
בשווק, הרי זה יוצא בה ידי חובתו; שהעושה למכר בשוק,
בדעתו שאם לא ימכרו יאכל אותה, ונמצא בשעת עשייתה,
שמרן לשם מצה.

י. הפל חזקין באכילת מצה, אפלו נשים ועבדים. קטן
היכול לאכל פת - מחנכין אותו במצות, ומאכילין אותו
כזית מצה. חולה או זקן שאינו יכול לאכל מצה, שורין לו
רקיק במים ומאכילין אותו - והוא, שלא נמוח.

יא. מדברי סופרים, שאין מפטירין [מסיימים הסעודה] אחר
מצה כלום, ואפלו קליות ואגוזים וכיוצא בהן; אלא אף
על פי שאכל מצה, ואכל אחריה מאכלות אחרות ופרות
וכיוצא בהן - חוזר ואוכל כזית מצה באחרונה, ופוסק.

יב. אסרו חכמים לאכל מצה בערב הפסח, כדי שיהיה הכר
לאכילתה בערב; ומי שאכל מצה בערב הפסח, מפין אותו
מכת מרדות [מלקות מדרבנן]. וכן אסור לאכל ערב הפסח
מקדם המנחה במעט, כדי שיכנס לאכילת מצה בתאווה;
אכל אוכל הוא מעט פרות או ירקות, ולא ימלא כרשו

יום שלישי כ"ו מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ח

47

48

א. סדור עשיית מצוות אלו בליל חמשה עשר, כף הוא: 49
 בתחלה מביאין כוס לכל אחד ואחד, ומברך 'בזאת פרי 50
 הגפן', ואומר עליו קדוש היום, וזמן [שהחיינו], ושותה. 51
 ואחר כך מברך 'על נטילת ידים', ונוטל ידיו. ומביאין 52
 שלחן ערוך, ועליו מרור וירק אחר, ומצה וחרסת, וגופו 53
 של כבש הפסח, ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר; ובזמן 54
 הזה, מביאין על השלחן שני מיני בשר - אחד זכר לפסח, 55
 ואחד זכר לחגיגה. 56

ב. מתחיל ומברך 'בזאת פרי האדמה', ולוקח ירק ומטבל 57
 אותו בחרסת, ואוכל כזית, הוא וכל המסבין עמו - כל אחד 58
 ואחד, אין פחות מכוזית. ואחר כך עוקרין את השלחן 59
 מלפני קורא ההגדה לבדו, ומוזגין הכוס השני, וכאן הבן 60
 שואל. ואומר הקורא: 'מה נשתנה הלילה הזה מכל 61
 הלילות? שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת, 62
 והלילה הזה שתי פעמים; שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ 63
 ומצה, והלילה הזה בלוי מצה; שבכל הלילות אנו אוכלין 64
 בשר צלי שלוק [מבושל הרבה] ומבשל, והלילה הזה בלוי 65
 צלי; שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, והלילה הזה 66
 מרורים; שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, 67
 והלילה הזה בלוי מסבין'. 68

ג. בזמן הזה, אינו אומר 'והלילה הזה בלוי צלי' - שאין 69
 לנו קרבן. ומתחיל בגנות [מתחילה עושה] היו אבותינו וכו', 70
 וקורא עד שגומר דרש פרשת 'אדמי אבד אבי' בלה. 71

ד. ומחזיר השלחן לפניו, ואומר: 'פסח זה שאנו אוכלין, 72
 על שם שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, 73
 שנאמר: 'ואמרתם זבח פסח הוא לה'; ומגביה המרור בידו 74
 ואומר: 'מרור זה שאנו אוכלין, על שם שמררו המצרים 75
 את בני אבותינו במצרים, שנאמר: 'וימררו את בנייהם'; 76
 ומגביה המצה בידו ואומר: 'מצה זו שאנו אוכלין, על שם 77
 שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם 78
 הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד, שנאמר: 'ויאפו את הבצק 79
 אשר הוציאו ממצרים וכו'. ובזמן הזה אומר: 'פסח שהיו 80
 אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, על שם שפסח 81
 הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו וכו'. 82

ה. ואומר: 'לפיקך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר 83
 לרומם לגדל ולהדר ולנצח למי שעשה לנו את כל הנסים 84
 האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, ונאמר לפניו, הללו יה. 85
 "הללו יה, הללו עבדי ה'" וגו', עד "חלמיש, למעינו 86
 מים"; וחותם: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר 87
 גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה 88
 לאכל בו מצה ומרורים'. ובזמן הזה מוסיף: 'כן ה' אלהינו 89
 ואלהי אבותינו, יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים 90
 לקראתנו לשלום, שמחים בבגן עירך וששים בעבודתך, 91

ו. בכל דור ודור, חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא 1
 בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר: 'ואתנו הוציא 2
 משם'. ועל דבר זה צוה בתורה: "וזכרת, כי עבד היית"; 3
 כלומר, כאלו אתה בעצמך היית עבד, ויצאת לחרות 4
 ונפדיית. 5

ז. לפיקך, כשסועד אדם בלילה הזה, צריך לאכל ולשתות 6
 והוא מסב דרך חרות. וכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים, 7
 חייב לשתות בלילה הזה, ארבעה כוסות של יין - אין פחות 8
 מהן; ואפלו עני המתפרנס מן הצדקה, לא יפחתו לו [גבאי 9
 הצדקה] מארבעה כוסות; שעור כל כוס מהן, רביעית. 10
 ח. אפלו עני שבישראל, לא יאכל עד שיסב. אשה אינה 11
 צריכה הסבה; ואם אשה חשובה היא, צריכה הסבה. וכן 12
 אצל אביו והשמש בפני רבו, צריכין הסבה; אבל תלמיד 13
 בפני רבו, אינו מסב אלא אם כן נתן לו רבו רשות. והסבת 14
 ימין, אינה הסבה; וכן המסב על ערפו, או על פניו - אין 15
 זו הסבה. ואימתי צריכין הסבה? בשעת אכילת כזית מצה, 16
 ובשתיית ארבעה כוסות האלו. ושאר אכילתו ושתייתו - אם 17
 הסב, הרי זה משבח; ואם לאו, אינו צריך. 18

ט. ארבעה כוסות האלו - צריך למזג אותן [לערבב עם מים], 19
 כדי שתהיה שתיה ערבה; הכל לפי היין, ולפי דעת 20
 השותה. ולא יפחות בארבעתן מרביעית יין חי - בכל כוס 21
 יהא רבע רביעית יין. שתה ארבעה כוסות אלו מין שאינו 22
 מוזג - יצא ידי ארבעה כוסות, ולא יצא ידי חרות; שתה 23
 ארבעה כוסות מוזגין בבת אחת - ידי חרות יצא, ולא יצא 24
 ידי ארבעה כוסות. ואם שתה מכל כוס מהן רבו, יצא. 25
 י. כל כוס וכוס מארבעה כוסות האלו, מברך עליו ברכה 26
 בפני עצמו. וכוס ראשון, אומר עליו קדוש היום; וכוס שני, 27
 קורא עליו את ההגדה; כוס שלישי, מברך עליו ברכת 28
 המזון; כוס רביעי, גומר עליו את ההלל, ומברך עליו ברכת 29
 השיר [יהללוך]. ובין הכוסות האלו - אם רצה לשתות, 30
 שותה; בין שלישי לרביעי, אינו שותה. 31

יא. החרסת - מצוה מדברי סופרים, זכר לטיט שהיו 32
 עובדין בו במצרים. וכיצד עושין אותה? לוקחין תמרים או 33
 גרורות [תאנים] או צמוקין וכיוצא בהן, ודורסין [מועכים] 34
 אותן, ונותנין לתוכן חמץ, ומתבלין אותן בתבלין כמו טיט 35
 בתבן; ומביאין אותן על השלחן בלילי הפסח. 36

יב. אכילת מרור - אינה מצוה מן התורה בפני עצמה, אלא 37
 תלויה היא באכילת הפסח; שמצות עשה אחת לאכל בשר 38
 הפסח, על מצה ומרורים. ומדברי סופרים, לאכל המרור 39
 לבדו בליל זה, אפלו אין שם קרבן פסח. 40

יג. מרורים האמורים בתורה, הן החזרת והעלשין והתמכה 41
 והתרחיכה והמרור; כל אחד מהמשות מיני ירק אלו, נקרא 42
 'מרור'. ואם אכל מאחד מהן או מהמשות כזית, יצא - 43
 והוא, שיהיה לחין; ויוצאין בקלח [שורש] שלחן, אפלו 44
 יבש. ואם שלקן [בישול הרבה], או כפשוטו [בחומץ], או זמן רב 45
 במים, או בשלן - אין יוצא בהן. 46

יב. מי שאין לו זין בלילי הפסח - מקדש על הפת כדרך
שעושה בשבת, ועושה כל הדברים על הסדר הזה; מי
שאינו לו ירך אלא מרור בלבד, בתחלה מברך על המרור
שתי ברכות - 'בורא פרי האדמה', ו'על אכילת מרור' -
ואוכל; וכשיגמר ההגדה, מברך על המצה ואוכלה, וחוזר
ואוכל מן המרור, בלא ברכה.
יג. מי שאין לו מצה משמרת [לשם מצה] אלא פזית,
כשגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת, מברך 'על אכילת
מצה', ואוכל אותה פזית; ואינו טועם אחריו כלום.
יד. מי שישן בתוך הסעודה והקין, אינו חוזר ואוכל. בני
חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה, חוזרין ואוכלין;
נרדמו כלן ונעורו, לא יאכלו; נתנמנמו כלן, יאכלו.

יום רביעי כ"ז מנחם-אב ה'תשע"ב

נסח ההגדה

נסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות, כן הוא:
מתחיל על כוס שני ואומר: בבחילי יצאנו ממצרים. הא
לחמא עניא, דאכלו אבהתנא דנפקו מארעא דמצרים. כל
דכפין, ייתי ויכול; וכל דצריך לפסח, ייתי ויפסח. הא
שתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל; השתא הכא
עבדי, לשתא דאתאי - בני חורי. מה נשתנה הלילה הזה
מכל הלילות. שבעל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם
אחת; והלילה הזה, שתי פעמים. שבעל הלילות אנו
אוכלים חמץ ומצה; והלילה הזה, כלו מצה. שבעל הלילות
אנו אוכלים שאר ירקות; והלילה הזה, מרורים. שבעל
הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין; והלילה הזה,
כלנו מסבין. עבדים היינו לפרעה במצרים; ויוציאנו ה'
אלהינו משם, ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא
הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדן אנו ובנינו
ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפלו כלנו
חכמים, כלנו נבונים, כלנו יודעים את התורה - מצוה עלינו
לספר ביציאת מצרים; וכל המאריך ביציאת מצרים, הרי
זה משבח. מעשה ברפי אלעזר ורפי יהושע ורפי אלעזר
בן עזריה ורפי עקיבה ורפי טרפון, שהיו מסבין בבני ברק;
והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו
תלמידיהן ואמרו להן: רבותינו, הגיע זמן קריית שמע של
שחרית. אמר להם רפי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן
שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד
שדרשה בן זומא, שנאמר: "למען תזכור את יום צאתך
מארץ מצרים, כל ימי חייך" - "ימי חייך", הימים; "כל
ימי חייך", הלילות. וחכמים אמרים: "ימי חייך", העולם
הזה; "כל ימי חייך", להביא לימות המשיח. ברוך
המקום שנתן תורה לישראל עמו, ברוך הוא. כנגד ארבעה
בנים דברה תורה - אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד
שאינו יודע לשאל. חכם, מה הוא אומר? - "מה העדות
והחקים והמשפטים, אשר צוה ה' אלהינו אתכם". אף אתה

ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר
מזבחך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות
נפשנו. ברוך אתה ה', גאל ישראל. ומברך על הגפן,
ושותה הכוס השני.
ו. ואחר כך מברך 'על נטילת ידים', ונוטל ידיו שניה -
שגרי הסית דעתו בשעת קריאת ההגדה; ולוקח שני ריקין
[מצות], חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם, ומברך
'המוציא לחם מן הארץ'. ומפני מה אינו מברך על שתי
כפרות [מצות], כשאר ימים טובים? משום שנאמר: "לחם
עני" - מה דרכו של עני בפרוסה [חתיכה], אף כאן בפרוסה.
ואחר כך [כורך] {לוקח} מצה ומרור {כאחד, ומטבל}
{ומטבל כאחד} בחרסת, ומברך 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת מצה
ומרורים', ואוכל. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני
עצמו, מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.
ז. ואחר כך מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,
אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת הזבח', ואוכל
מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה. ומברך: 'ברוך אתה ה'
אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על
אכילת הפסח, ואוכל מגופו של פסח. ולא ברכת הפסח
פוטרת של זבח, ולא של זבח פוטרת של פסח.
ח. בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך 'המוציא', חוזר
ומברך 'על אכילת מצה', ומטבל מצה בחרסת ואוכל. וחוזר
ומברך 'על אכילת מרור', ומטבל מרור בחרסת ואוכל; ולא
ישקה אותו בחרסת, שמא יבטל טעמו. וזה מצוה מדברי
סופרים. וחוזר וכורך מצה ומרור, ומטבל בחרסת, ואוכל
בלא ברכה, וזכר למקדש.
ט. ואחר כך נמשך בסעודה, ואוכל כל שהוא רוצה לאכל,
ושותה כל שהוא רוצה לשתות. ובאחרונה אוכל מבשר
הפסח, ואפלו פזית, ואינו טועם אחריו מאכל אחר כלל;
ובזמן הזה אוכל פזית מצה, ואינו טועם אחריה כלום, כדי
שיהיה הפסח סעודתו, וטעם בשר הפסח או המצה בפיו -
שאכילתן היא המצוה.
י. ואחר כך נוטל ידיו, ומברך ברכת המזון על כוס שליש, ושותהו.
ואחר כך מוזג כוס רביעי, וגומר עליו את ההלל;
ואומר עליו ברכת השיר, והיא 'ההלל' ה' כל מעשיך' וכו',
ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה, חוץ מן המים. ויש
לו למזג כוס חמישי, ולומר עליו הלל הגדול - והוא
מ'הודו לה', כי טוב", עד 'על נהרות בבל'; וכוס זה אינו
חובה כמו ארבעה כוסות. ויש לו לגמר את ההלל בכל
מקום שירצה, אף על פי שאינו מקום סעודה.
יא. מקום שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים, אוכלין; מקום
שנהגו שלא לאכל, אין אוכלין - גזירה שמא יאמרו בשר
הפסח הוא. ובכל מקום אסור לאכל שיה צלוי כלו כאחד
בליל זה, מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ; ואם היה
מחתך, או שחסר ממנו אבר, או שלק [בישל] בו אבר והוא
מחבר - הרי זה מתר, במקום שנהגו.

אמר לו פה לכת הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקימו. 1
 רשע, מה הוא אומר? - "מה העבודה הזאת לכם" - 2
 "לכם", ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר 3
 בעקר, אף אתה הקהה את שניו ואמר לו: "בעבור זה עשה 4
 ה' לי בצאתי ממצרים" - "לי", ולא לו; ואלו היה שם, לא 5
 היה נגאל. תם, מה הוא אומר? - "מה זאת". "ואמרת 6
 אליו: בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים, מבית עבדים". 7
 ושאנו יודע לשאל - את פתח לו, שנאמר: "והנהגת לבנך 8
 ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". 9
 "והנהגת לבנך", יכול מראש החדש? תלמוד לומר: "ביום 10
 ההוא". אי ביום ההוא, יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: 11
 "בעבור זה"; לא אמרתי, אלא בשעה שיש מצה ומרור 12
 מנחין לפניך. מתחלה, עובדי עבודה זרה היו אבותינו; 13
 ועכשו, קרבנו המקום ברוך הוא לעבודתו, שנאמר: "ויאמר 14
 יהושע אל כל העם: כה אמר ה' אלהי ישראל, בעבר הנהר 15
 ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור; 16
 ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר 17
 הנהר, ואולף אותו בכל ארץ כנען; וארבה את זרעו, ואמתן 18
 לו את יצחק. ואמתן ליצחק את יעקב ואת עשו; ואמתן לעשו 19
 את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים". 20
 ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא; שהקדוש 21
 ברוך הוא מחשב את הקץ, לעשות כמו שאמר לאברהם 22
 אבינו בין הבתרים, שנאמר: "ויאמר לאברהם: ידוע תדע כי 23
 גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדים, וענו אותם - ארבע 24
 מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן 25
 יצאו ברבש גדול". היא שעמדה לאבותינו ולנו - שלא 26
 אחד בלבד עמד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו 27
 לבלותנו; והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם. צא ולמד, 28
 מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו - שפרעה 29
 הרשע, לא גזר אלא על הזכרים; ולכן בקש לעקר את הכל, 30
 שנאמר: "ארמי אבד אבי, וירד מצרימה, ויגר שם". מלמד 31
 שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, שנאמר: "ויאמרו אל 32
 פרעה: לגור בארץ כנען, כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, 33
 כי כבד הרעב בארץ כנען; ועתה ישבו נא עבדיך בארץ 34
 גושן". במתי מעט - כמו שנאמר: "בשבעים נפש ירדו 35
 אבותיך מצרימה, ועתה שמך ה' אלהיך כבוכי השמים 36
 לרב". ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצנין שם. 37
 גדול ועצום - כמו שנאמר: "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו 38
 ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אתם". ורב 37 - כמו 39
 שנאמר: "ירבה עצמו השדה נתת, ותרבי ותגדלי, ותבאי 40
 בערי עדיים; שדים נכנו, וישערו צמח, ואת ערם וערה". 41
 וירעו אותנו המצרים - כמו שנאמר: "הכה נתחכמה לו; 42
 פן ירבה - והיה כי תקראנה מלחמה, ונוסף גם הוא על 43
 שנאינו, ונלחם בנו, ועלה מן הארץ". ויענונו - כמו 44
 שנאמר: "וישימו עליו שרי מסים, למען ענתו בסבלתם; 45
 ויבן ערי מסכנות לפרעה - את פתח ואת רעמסס". ויתנו 46

עלינו עבודה קשה - כמו שנאמר: "ויעבדו מצרים את בני 47
 ישראל בפרך". ונצעק אל ה' אלהי אבותינו - כמו 48
 שנאמר: "ויהי בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, 49
 ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ויזעקו; ותעל שועתם אל 50
 האלהים מן העבודה". וישמע ה' את קולנו - כמו 51
 שנאמר: "וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את 52
 בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב". וירא את ענינו 53
 - זו פרישות דרך ארץ, כמו שנאמר: "וירא אלהים את בני 54
 ישראל, וידע אלהים". ואת עמלנו - אלו הבנים, כמו 55
 שנאמר: "כל הבן הילוד, היאורה תשליכוהו; וכל הבת, 56
 תחיון". ואת לחצנו - זה הדחק, כמו שנאמר: "וגם ראיתי 57
 את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם". ויוציאנו ה' 58
 ממצרים - לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, ולא על ידי 59
 שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו, שנאמר: "ויעברתי 60
 בארץ מצרים בלילה הזה, והפיתי כל בכור בארץ מצרים, 61
 מאדם ועד בהמה; ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אני 62
 ה'". ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדול, ובאותות 63
 ובמפתים. ביד חזקה - זה הדבר, כמו שנאמר: "הנה יד ה' 64
 הויה במקנך אשר בשדה, בפוסים בתמורים בגמלים, בבקר 65
 ובצאן - דבר כבד מאד". ובזרע נטויה - זו החרב, כמו 66
 שנאמר: "וחרבו שלופה בידו, נטויה על ירושלים". 67
 ובמרא גדול - זה גלוי שכינה, כמו שנאמר: "או הנסה 68
 אלהים, לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באתת 69
 ובמופתים ובמלחמה, וביד חזקה ובזרע נטויה ובמוראים 70
 גדלים - ככל אשר עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך". 71
 ובאותות - זה המטה, שנאמר: "ואת המטה הזה תקח 72
 בידך, אשר תעשה בו את האותות". ובמפתים - זה הדם, 73
 כמו שנאמר: "ונתתי מופתים בשמים ובארץ - דם ואש 74
 ותמרות עשן". דבר אחר: ביד חזקה, שמים; ובזרע 75
 נטויה, שמים; ובמרא גדול, שמים; ובאותות, שמים; 76
 ובמפתים, שמים - אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך 77
 הוא על המצרים במצרים, ואלו הן: דם, צפרדע, כנים, 78
 ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חשך, מכת בכורות. רבי 79
 יהודה היה נוהג בהם סימן, דצ"ף עד"ש באת"ב. רבן 80
 גמליאל אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, 81
 לא יצא ידי חובתו - פסח, מצה, ומרורים. פסח שהיו 82
 אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קים, על שם מה? על 83
 שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: 84
 "ואמרתם זבח פסח הוא לה', אשר פסח על בתי בני 85
 ישראל במצרים, בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל; ויקד 86
 העם, וישתחוו". מצה זו שאנחנו אוכלין, על שם מה? 87
 על שם שלא הספיק בצקן של אבותינו להתמיץ, עד 88
 שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, 89
 וגאלם מיד, שנאמר: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו 90
 מצרים, עגת מצות - כי לא חמץ; כי גרשו מצרים, ולא 91
 יכלו להתממהם, וגם צדה לא עשו להם". מרורים אלו 92

43 חצוצרות מן הצדדין - השופר מאריך [את קולו]
44 והחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר. ולמה תוקעין
45 עמו בחצוצרות? משום שנאמר: "בחצוצרות וקול שופר -
46 הריעו לפני המלך ה'". אבל בשאר מקומות, אין תוקעין
47 בראש השנה אלא בשופר בלבד.
48 ג. שופר של עבודה זרה - אין תוקעין בו, לכתחלה; ואם
49 תקע בו, יצא. ושל עיר הנדחת - אם תקע, לא יצא. שופר
50 הגזול שתקע בו, יצא ידי חובתו - שאין המצוה אלא
51 בשמיעת הקול, אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו
52 השומע, ואין בקול דין גזול. וכן שופר של עולה, לא יתקע;
53 ואם תקע - יצא, שאין בקול דין מעילה. ואם תאמר: והלא
54 נהנה בשמיעת הקול? מצוות לא להנות נתנו [- אין כאן
55 הנאה]; לפיכך, המדר הנני משופר, מתר לתקע בו תקיעה
56 של מצוה.
57 ד. שופר של ראש השנה - אין מחללין עליו את יום טוב,
58 ואפלו בדרך שהוא משום שבות [איסור מדרבנן להרבות
59 השביתה]. כיצד? הנה השופר בראש האילן או מעבר הנהר
60 ואין לו שופר אלא הוא, אינו עולה באילן ולא שט על פני
61 המים כדי להביאו; ואין צריך לומר שאין חותכין אותו,
62 ואין עושין בו מלאכה, מפני שתקיעת שופר מצות עשה,
63 ויום טוב עשה ולא תעשה. ומתיר לתן לתוכו מים או יין
64 או חמץ ביום טוב, כדי לצחצחו; ולא יתן לתוכו מי רגלים
65 לעולם, מפני הכבוד - שלא יהיו מצוות בזויות עליו.
66 ה. שער השופר - כדי שיאחזונו בידו, ויראה ל כאן ול כאן.
67 נסדק לארכו, פסול; לרחבו - אם נשתיר בו בשער [ממקום
68 הסדק עד לפיו] - פשר, וכאלו נכרת ממקום הסדק. נקב -
69 אם סתמו שלא במינו, פסול; סתמו במינו - אם נשתיר רבו
70 שלם, ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה - הרי זה
71 פשר. קדחו בזכרותו [עם הבשר שבקרן] - פשר, שמין במינו
72 אינו חוצץ. דבק שכרי שופרות עד שהשלימו לאחד, פסול.
73 ו. הוסיף עליו כל שהוא, בין במינו בין שלא במינו - פסול.
74 צפהו זהב מכפנים, או במקום הנחת פה - פסול. צפהו
75 מבחוץ - אם נשתנה קולו ממצות שהיה, פסול; ואם לא
76 נשתנה, פשר. נתן שופר בתוף שופר - אם קול פנימי שמע,
77 יצא; ואם קול חיצון שמע, לא יצא. הרחיב את [החלק -]
78 הקצר [- מקום התקיעה], וקצר את [החלק -] הרחב - פסול.
79 ז. היה ארוך וקצר, פשר. גרדו [ועשאו דק] - בין מבפנים
80 בין מבחוץ, אפלו העמידו על גלדו [עשה כולו שכבה דקה]
81 - פשר. היה קולו עבה או דק או צרוד - פשר, שפלו הקולות
82 כשרין בשופר.
83 ח. התוקע בתוף הבור או בתוף המערה - אותם העומדים
84 בתוף הבור והמערה, יצאו. והעומדים בחוץ - אם קול
85 שופר שמעו, יצאו; ואם קול הכרה [- דה] שמעו, לא יצאו.
86 וכן התוקע לתוף החבית הגדולה וכיוצא בה - אם קול
87 שופר שמע, יצא; ואם קול הכרה שמע, לא יצא.

1 שאנחנו אוכלין, על שם מה? על שם שמררו המצרים את
2 חיי אבותינו במצרים, שנאמר: "וימררו את חייהם בעבדה
3 קשה, בחמר ובלבנים, ובכל עבדה בשדה - את כל עבדתם
4 אשר עבדו בהם בפרך". ובכל דור ודור חיב אדם לראות
5 את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים; שלא את אבותינו בלבד
6 גאל, אלא אף אותנו גאל - שנאמר: "ואותנו הוציא משם
7 - למען הביא אותנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע
8 לאבותינו". לפיכך אנו חייבים להודות להלל לשבח
9 לפאר לרומם לגדל ולהדר, ולנצח ולברך למי שעשה לנו
10 ולאבותינו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות,
11 ומשעבוד לגאולה, ומגנון לשמחה, ומאכל ליום טוב,
12 ומאפלה לאור גדול; ונאמר לפניו, הללו יה. "הללו יה:
13 הללו, עבדי ה', הללו את שם ה'. יהי שם ה' מברך וכו',"
14 עד "חלמיש, למעינו מים". ברוך אתה ה' אלהינו מלך
15 העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו
16 ללילה הזה לאכל בו מצה ומרורים. בן ה' אלהינו ואלהי
17 אבותינו, יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו
18 לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם
19 מן הזבחים ומן הפסחים שייגע דמם על קיר מזבחך לרצון,
20 ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשונו. ברוך
21 אתה ה', גאל ישראל. כסדר שמברכין וקוראים ההגדה
22 בליל יום טוב ראשון של פסח, כף מברכים וקוראים בליל
23 השני של גלויות; וכן חביב בליל השני בארבעה כוסות,
24 ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון.
25 עד כאן נוסח ההגדה ללומדי ספר המצוות
26 בריך רחמנא דסייען

יום חמישי כ"ח מנחם-אב ה'תשע"ב

הלכות שופר וסוכה ולולב

29 יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) לשמע
30 קול שופר באחד בתשרי; (ב) לישב בסוכה שבעת ימי החג;
31 (ג) לטל לולב במקדש כל שבעת ימי החג. ובאור מצוות
32 אלו - בפרקים אלו.

פרק א

34 א. מצות עשה של תורה, לשמע תרועת השופר בראש
35 השנה, שנאמר: "יום תרועה יהיה לכם". ושופר שתוקעין
36 בו, בין בראש השנה בין ביובל - הוא קרן הפכשים
37 הכפוף; וכל השופרות חוץ מקרן הכפוש, פסולין. ואף על
38 פי שלא נהפך בתורה תרועה בשופר בראש השנה, הרי
39 הוא אומר ביובל: "והעברת שופר תרועה". תעבירו
40 שופר, ומפי השמועה [שנמסרה על ידי משה רבנו] למדו:
41 מה תרועת יובל בשופר, אף תרועת ראש השנה בשופר.
42 ב. במקדש, היו תוקעין בראש השנה בשופר אחד, ושתי

פרק ב

א. הכל חייבין לשמע קול שופר, כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משחררים; אבל נשים ועבדים וקטנים, פטורין. מי שתציו עבד וחציו בן חורין, וטמטום ואנדרוגינס [ספקי זכר ספקי נקבה] - חייבין.

ב. כל מי שאינו חייב בדרך, אינו מוציא את החיב ידי חובתו; לפיכך, אשה או קטן שתקעו בשופר, השומע מהן לא יצא. אנדרוגינס [שיש בו כל הסימנים, והוא מין בפני עצמו] מוציא את מינו, ואינו מוציא את שאינו מינו; טמטום [שלא ניכר בו סימנים] אינו מוציא לא את מינו, ולא את שאינו מינו - שהטמטום שנקרע - [נותח], אפשר שימצא זכר ואפשר שימצא נקבה.

ג. וכן מי שתציו עבד וחציו בן חורין, אינו מוציא אפלו לעצמו, שאין צד עבדות שבו מוציא צד חרות שבו; אלא כיצד יוצא ידי חובתו? שישמע מבן חורין שיתקע לו.

ד. המתעסק בתקיעת שופר להתלמד, לא יצא ידי חובתו; וכן השומע מן המתעסק, לא יצא. נתפון שומע לצאת ידי חובתו ולא נתפון התוקע להוציא, או שנתפון התוקע להוציא ולא נתפון השומע לצאת - לא יצא ידי חובתו; עד שיתפון שומע ומשמיע.

ה. מי שתקע ונתפון להוציא כל השומע תקיעתו, ושמע השומע ונתפון לצאת ידי חובתו - יצא, אף על פי שאין התוקע מתפון לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואינו יודע; שהרי נתפון לכל מי שישמענו. לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו, ושמע התקיעות משליח צבור - יצא, אם נתפון לצאת; שהרי שליח צבור מתפון להוציא את הרבים ידי חובתן.

ו. יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, אין תוקעין בשופר בכל מקום, אף על פי שהתקיעה משום שבות [איסור מדרבנן להרבות השביתה]. ומן הדין היה שתוקעין יבוא עשה של תורה, וידחה שבות של דבריהם - ולמה אין תוקעין? גזירה, שמא יטלנו בידו, ויוליכו למי שיתקע לו, ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים או מוציא מרשות לרשות, ויבוא לידי אסור סקילה - שהכל חייבין בתקיעה, ואין הכל בקיאים לתקע.

ז. התינוקות שלא הגיעו לחנופה - אין מעבדין אותן מלתקע בשבת שאינה יום טוב של ראש השנה, כדי שילמדו; ומתיר לגדול להתעסק עמהן כדי ללמדן ביום טוב - בין קטן שהגיע לחנופה, בין קטן שלא הגיע לחנופה; שהתקיעה אין אסורה אלא משום שבות.

ח. כשגזרו שלא לתקע בשבת, לא גזרו אלא במקום שאין בו בית דין; אבל בזמן שהיה המקדש קיים, והיה בית דין הגדול בירושלם - היו הכל תוקעין בירושלם בשבת, כל זמן שבית דין יושבין. ולא אנשי ירושלם בלבד, אלא כל

עיר שהיתה בתוך תחום ירושלם, והיתה רואה ירושלם - לא שתהיה בתוך הנחל [בעמק] - והיתה שומעת קול תקיעת ירושלם - לא שתהיה בראש ההר - והיתה יכולה לבוא לירושלם - לא שהיה נהר מפסיק ביניהן - אנשי אותה העיר היו תוקעין בשבת בירושלם; אבל בשאר ערי ישראל, לא היו תוקעין.

ט. ובזמן הזה שחבר בית המקדש, כל מקום שיש בו בית דין קבוע - והוא, שהיה סמוך [מוסמך] בארץ - תוקעין בו בשבת. ואין תוקעין בשבת, אלא בבית דין שקדשו את החדש; אבל שאר בתי דינים, אין תוקעין בהן אף על פי שהן סמוכין. ואין תוקעין אלא בפני בית דין בלבד, כל זמן שהן יושבין, ואפלו ננערו לעמד ולא עמדו, תוקעין בפניהן; אבל חוץ לבית דין, אין תוקעין. ולמה תוקעין בפני בית דין? מפני שבית דין זריזין [זהירים] הן, ולא יבואו התוקעין להעביר השופר בפניהן ברשות הרבים, שבית דין מזהירין את העם ומודיעין אותן.

י. בזמן הזה, שאנו עושין שני ימים בגליות - בדרך שתוקעין בראשון, תוקעין בשני; ואם חל יום ראשון להיות בשבת ולא היה במקום בית דין הראויין לתקע, תוקעין בשני בלבד.

יום שבת קודש ל' מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ג

א. כמה תקיעות חייב אדם לשמע ביום טוב של ראש השנה? תשע תקיעות. לפי שנאמרה תרועה ביובל ובראש השנה שלשה פעמים, וכל תרועה - [תקיעה] - פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה; ומפי השמועה [מדרש] למדו, שכל תרועות של חדש השביעי, אחד הן, בין בראש השנה בין ביום הכפורים של יובל, תשע תקיעות תוקעין בכל אחד משניהן - תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה.

ב. תרועה זו האמורה בתורה, נספפק לנו בה ספק לפי [מפני] ארץ השנים רוב הגליות, ואין אנו יודעין היאך היא: אם היא היללה [קולות קצרים תכופים] - שמיללין הנשים בנהייתן בשעה שמצביין [על מת], או האנחה בדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול, או שניהם כאחד - האנחה והיללה שדרכה לבוא אחריה - הן הנקראין 'תרועה'; שכן דרך הדואג, מתאנח תחלה, ואחר כך מלל; לפיכך אנו עושין הכל, האנחה והיללה.

ג. והיללה, היא שאנו קוראין 'תרועה'; והאנחה זו אחר זו, היא שאנו קוראין אותה 'שלשה שברים'. נמצא סדר התקיעות כך הוא: מכרך, ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תרועה ואחריה תקיעה, וחזור בסדר הזה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תקיעה, וחזור בסדר הזה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה תרועה ואחריה תקיעה, וחזור בסדר הזה

יום ירושלים", וְאֵדָנִי ה' בְּשׁוֹפָר יִתְקַע, וְהִלָּךְ בְּסַעֲרוֹת
 תִּימָן". "שָׁמַע, יִשְׂרָאֵל: ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד", אַתָּה הָרֵאָתָּ
 לְדַעַת וְכוּ", "וְיִדְעַת הַיּוֹם, וְהִשְׁבַּחְתָּ אֶל לִבְכָּךְ, כִּי ה' הוּא
 הָאֱלֹהִים, בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, אֵין עוֹד" – כָּל
 פְּסוּק מֵאֵלוּ, מִלְכוּת הוּא עֲנִינוּ, אִף עַל פִּי שָׁאִין בּוֹ זָכָר
 מִלְכוּת, וְהָרִי הוּא כְּמוֹ "ה' יִמְלִיךְ לְעוֹלָם וָעֶד", "וַיְהִי
 בִּישְׁרׁוֹן מֶלֶךְ וְכוּ".
 י. הַמִּנְהֵג הַפְּשׁוּט בְּסֵדֶר תְּקִיעוֹת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּצַבּוֹר,
 כָּף הוּא: אַחֵר שְׁקוֹרְאִין בְּתוֹרָה וּמַחְזִירִין הַסֶּפֶר, יוֹשְׁבִין כָּל
 הָעָם, וְאֶחָד עוֹמֵד וּמְבַרֵּךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
 הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְשַׁמֵּעַ קוֹל שׁוֹפָר',
 וְכָל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'; וְחוֹזֵר וּמְבַרֵּךְ 'שִׁהְחֵינוּ', וְכָל הָעָם
 עוֹנִין 'אָמֵן'. וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת שְׁאֻמְרָנוּ מִפְּנֵי הַסֶּפֶק,
 עַל הַסֶּדֶר. וְאוֹמְרִים קְדִישׁ, וְעוֹמְדִין וּמִתְפַּלְלִין תְּפִלַּת מוֹסָף.
 וְאַחֵר שְׁגוֹמְרֵי שְׁלִיחַ צַבּוֹר בִּרְכָה רַבִּיעִית שֶׁהִיא מִלְכוּת,
 תוֹקֵעַ תְּקִיעָה שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים תְּרוּעָה וְתִקְיעָה, פַּעַם אַחַת;
 וּמְבַרֵּךְ בִּרְכָה חֲמִישִׁית שֶׁהִיא זְכוּרוֹנוֹת, וְאַחֵר שְׁגוֹמְרֵי תוֹקֵעַ
 תְּקִיעָה שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים תְּקִיעָה; וּמְבַרֵּךְ בִּרְכָה שְׁשִׁית שֶׁהִיא
 שׁוֹפְרוֹת, וְאַחֵר שְׁגוֹמְרֵי תוֹקֵעַ תְּקִיעָה תְּרוּעָה וְתִקְיעָה פַּעַם
 אַחַת, וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה.
 יא. זֶה שְׁתוֹקֵעַ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, הוּא שְׁתוֹקֵעַ עַל סֵדֶר בִּרְכוֹת
 כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין, וְאֵינוּ מְדַבֵּר בֵּין תְּקִיעוֹת שְׁמִיִּשְׁבִּי לְתִקְיעוֹת
 שְׁעַל הַסֶּדֶר [שַׁבְּתִּילַת הַעֲמִידָה]; וְאֵם סוֹחַ בִּינִינָהּ – אִף
 עַל פִּי שְׁעֵבֶר, אֵינוּ חוֹזֵר וּמְבַרֵּךְ.
 יב. בְּדִין הִיא שִׁיתְקַעוּ עַל כָּל בִּרְכָה, כָּל כָּבֹא מִהֵן שְׁלֹשָׁה
 פַּעֲמִים בְּדֶרֶךְ שְׁתִּקְעוּ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין; אֲלֹא בֵּין שִׁיִּצְאוּ מִיָּד
 סֶפֶק בַּתְּקִיעוֹת שְׁמִיִּשְׁבִּי, אֵין מְטַרְחִין עַל הַצַּבּוֹר לַחֲזוֹר בָּהֵן
 כִּלְּן עַל סֵדֶר בִּרְכוֹת, אֲלֹא דִי לֵהֵן כָּבֹא אַחַת עַל כָּל בִּרְכָה,
 כְּדִי שִׁישְׁמַעוּ תְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר בִּרְכוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ,
 בְּצַבּוֹר; אֲכָל בִּיחִיד – בֵּין שְׁשַׁמַּע עַל סֵדֶר בִּרְכוֹת בֵּין שְׁלֹא
 שָׁמַע עַל הַסֶּדֶר, בֵּין מַעֲמֵד בֵּין מִישֵׁב – וְאֵין בְּזֶה מִנְהֵג.
 יג. הַתְּקִיעוֹת אֵינָן מַעֲכָבוֹת אֶת הַבִּרְכוֹת, וְהַבִּרְכוֹת אֵינָן
 מַעֲכָבוֹת אֶת הַתְּקִיעוֹת. שְׁתֵּי עֲזֵרוֹת, בְּאַחַת יוֹדֵעַ בְּיָדָיו שִׁישׁ
 שֵׁם מִי שִׁיבְרָךְ לֵהֵן תִּשַׁע בִּרְכוֹת וְאֵין שֵׁם תוֹקֵעַ, וּבִשְׁנֵי
 סֶפֶק יֵשׁ שֵׁם תוֹקֵעַ סֶפֶק אֵין שֵׁם – הוֹלֵךְ לְשִׁנְיָה; שֶׁהַתְּקִיעָה
 מְדַבְּרֵי תוֹרָה, וְהַבִּרְכוֹת מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים.

שְׁלֹשָׁה פַּעֲמִים. נִמְצָא מִנֵּן הַתְּקִיעוֹת שְׁלֹשִׁים – כְּדִי
 לְהַסְתַּלַּק מִן הַסֶּפֶק.
 ד. שְׁעוֹר תְּרוּעָה, כְּשִׁתִּי תְּקִיעוֹת; שְׁעוֹר שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים,
 כְּתְרוּעָה. הָרִי שְׁתִּקְעוּ וְהָרִיעַ וְתִקַּע תְּקִיעָה אַרְבָּה, וּמִשָּׁךְ בֶּה
 כְּשִׁנִּים בְּרֹאשׁוֹנָה [פִּי שְׁנַיִם מִהַתְּקִיעָה] – אֵין אוֹמְרִין:
 'תִּתְחַשֵּׁב כְּשִׁתִּי תְּקִיעוֹת, וְיָרִיעַ אַחֲרֶיהָ וְיִחְזוֹר וְיִתְקַע'; אֲלֹא
 אֶפְלוּ מִשָּׁךְ בֶּה כָּל שְׁעָה, אֵינָה אֲלֹא תְּקִיעָה אַחַת; וְחוֹזֵר
 וְתוֹקֵעַ וּמָרִיעַ וְתוֹקֵעַ, שְׁלֹשָׁה פַּעֲמִים.
 ה. שָׁמַע תְּקִיעָה אַחַת בְּשַׁעָה זו, וְשִׁנְיָה בְּשַׁעָה שְׁנִיָּה – אֶפְלוּ
 שָׁהָה כָּל הַיּוֹם כָּלוּ – הָרִי אֵלוּ מִצְטַרְפִּין, וְיִצָּא יָדִי חוֹבְתוֹ;
 וְהוּא, שִׁישְׁמַע כָּל כָּבֹא מִהֵן עַל סֵדֶרָה, לֹא שִׁישְׁמַע תְּרוּעָה
 וְאַחֲרֶיהָ שְׁתִּי תְּקִיעוֹת, אוֹ שְׁתִּי תְּקִיעוֹת וְאַחֲרֵיהֶן תְּרוּעָה
 וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה [רַק בְּמַחֲכוֹת שֶׁל – תְּקִיעָה תְּרוּעָה וְתִקְיעָה].
 ו. שָׁמַע תִּשַׁע תְּקִיעוֹת מִתְשַׁעָה בְּגִי אָדָם כְּאֶחָד, לֹא יִצָּא
 אֶפְלוּ יָדִי אַחַת; תְּקִיעָה מְזֶה וְתְרוּעָה מְזֶה וְתִקְיעָה מְשַׁלְשִׁי
 בְּזֶה אַחֵר זֶה, יִצָּא, וְאֶפְלוּ בְּסוֹרִגִין, וְאֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ.
 וְאֵינוּ יוֹצֵא יָדִי חוֹבְתוֹ, עַד שִׁישְׁמַע כָּל הַתִּשַׁע תְּקִיעוֹת;
 שְׁכַלָן מְזֶה אַחַת הֵן, וְלִפְכֶךְ מַעֲכָבוֹת זוֹ אֶת זוֹ.
 ז. הַצַּבּוֹר, חִיבִין לְשַׁמֵּעַ הַתְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר הַבִּרְכוֹת. כִּיִּצָּד?
 אוֹמֵר שְׁלִיחַ צַבּוֹר אַבּוֹת וּגְבוּרוֹת וְקִדְּשַׁת הָשֵׁם וּמִלְכוּת,
 וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר זְכוּרוֹנוֹת, וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר שׁוֹפְרוֹת,
 וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר עֲבוּדָה וְהוֹדָה וּבִרְכַּת כְּהֵנִים.
 ח. שְׁלֹשׁ בִּרְכוֹת אֲמִצְעִיּוֹת אֵלוּ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשֶׁל יוֹם
 הַכַּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל – שֶׁהֵן מִלְכוּת וְזְכוּרוֹנוֹת וְשׁוֹפְרוֹת –
 מַעֲכָבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. וְצָרִיךְ לוֹמַר בְּכָל בִּרְכָה מִהֵן עֲשֶׂה
 פְּסוּקִין מִעֵין הַבִּרְכָה – שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין מִן הַתּוֹרָה, וְשְׁלֹשָׁה
 מִסֶּפֶר תַּלְמִים, וְשְׁלֹשָׁה מִן הַנְּבִיאִים, וְאֶחָד מִן הַתּוֹרָה מִשְׁלִים
 בּוֹ. וְאֵם הַשְּׁלִים בְּנְבִיא, יִצָּא. וְאֵם אֲמַר פְּסוּק אֶחָד מִן
 הַתּוֹרָה וְאֶחָד מִן הַנְּבִיאִים וְאֶחָד מִן הַנְּבִיאִים, יִצָּא; אֶפְלוּ
 אֲמַר: 'וּבִתְרוֹתָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ כְּתוּב לֹאמַר', וְאֲמַר פְּסוּק שֶׁל
 תּוֹרָה וְהַפְּסִיק, שׁוּב אֵינוּ צָרִיךְ כָּלוּם.
 ט. אֵין מְזַכְרִין זְכוּרוֹנוֹת מִלְכוּת וְשׁוֹפְרוֹת שֶׁל פְּרַעְנוֹת.
 זְכוּרוֹנוֹת – כְּגוֹן: "וַיִּזְכֹּר כִּי בֶשֶׁר הִמָּה וְכוּ"; מִלְכוּת –
 כְּגוֹן: "בַּחֲמָה שְׁפוּכָה אִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם"; שׁוֹפְרוֹת – כְּגוֹן:
 "תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה, חֲצֹצֶרֶת בְּרָמָה וְכוּ". וְלֹא זָכְרוֹן יָחִיד
 אֶפְלוּ לְטוֹבָה – כְּגוֹן "זָכְרֵנִי, ה', בְּרָצוֹן עִמָּךְ", "זָכְרָה לִי
 אֱלֹהִי לְטוֹבָה". וּפְקֻדּוֹנוֹת אֵינָן בְּזְכוּרוֹנוֹת – כְּגוֹן "פִּקֹּד
 פִּקֹּדְתִּי אֶתְכֶם". וְיֵשׁ לוֹ לְהַזְכִּיר פְּרַעְנוֹת שֶׁל אֲמוֹת הָעוֹלָם
 – כְּגוֹן: "ה' מֶלֶךְ, יִרְגְּזוּ עַמִּים", "זָכַר, ה', לְכִנֵּי אָדָם אֶת

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ד-ל' מנחם-אב ה'תשע"ב

מִנְחוֹת (הַנִּשְׁאָר לְאַחַר הַקְּמִיצָה) – חֲמֵץ, וְהוּא אֲמָרוּ
 יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹאכְלָה חֲמֵץ חֲלָקִים נִתְּתִי אֵתָּה מֵאִשִּׁי" (ויקרא
 ו, י), בְּאֵלוּ אֲמַר שְׁחָלָקִים שֶׁהוּא שִׁגְרִי הַמִּנְחָה לֹא יֵאָפֶה
 חֲמֵץ. וְיִמִּי שֶׁאֵפֶה אוֹתוֹ חֲמֵץ – חִיב מְלָקוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאָרָה

יום ראשון כ"ד מנחם-אב ה'תשע"ב 76

מצות לא תעשה קכד. מצות עשה פח. 77

פג. מצות לא תעשה קנה. 78

המצוה הקכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלאפות שיגרי 79

יום שני כ"ה מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות עשה פד. פה.

מצות לא תעשה צ.

- 1 המצוה (מנחות פרק ה משנה ב), ואמרה: וחיבין על אפיתה.
- 2 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' ממנחות (נה).
- 3 המצוה הפ"ח — הצווי שנוצטוו הכהנים לאכל שירי
- 4 (הקומץ מהמנחות, והוא אמרו יתעלה: "והנותנת ממנה
- 5 יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל" (שם ו, ט). ולשון ספרא
- 6 (פרשת צו): "מצות תאכל — מצוה. פיוצא בו: יבמה יבוא
- 7 עליה (דברים כה, ה) — מצוה", כלומר: שאכילת שירי
- 8 מנחות היא כמו ביאת היבמה שהיא מצות עשה לא דבר
- 9 של רשות בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במקומם
- 10 במסכת מנחות (עב): ולשון התורה הוא שמצוה זו מיוחדת
- 11 בזכרים, והוא אמרו יתעלה: "כל זכר בכגו אהרן יאכלנה"
- 12 (ויקרא ו, יא).
- 13 המצוה הפ"ג — הצווי שנוצטוו לציאת ידי כל הקרבנות
- 14 המטלים עלינו ברגל הראשון שיעבר עלינו משלשה
- 15 רגלים כדי שלא יחלף רגל משלשה רגלים, אלא-אם-כן
- 16 כבר הקריב כל-קרפן המטל עליו. והוא אמרו יתעלה:
- 17 "לשכנו תדרשו ובאת שמה והבאתם שמה עלתיכם"
- 18 (דברים יב, הו). ענין צווי זה הוא, שהוא אומר: בזמן
- 19 שתבוא שמה — והוא בכל-רגל משלשה רגלים (שיש
- 20 חובת ראייה בבית המקדש) — חיב אתה להביא כל-קרפן
- 21 המטל עליך. ולשון ספרי (פרשת ראה): "ובאת שמה,
- 22 והבאתם שמה — למה נאמר? לקבעם חובה שביאו
- 23 ברגל הראשון שפגע בו". ושם נאמר: "אינו עובר עליו
- 24 משום 'בל תאחר' עד שיעברו עליו רגלי שנה בלה",
- 25 כלומר: אם עברו עליו שלשה רגלים ולא הביא, אז יהא
- 26 עובר על לאו; אבל אם עבר עליו רגל אחד — הרי זה
- 27 עבר על עשה בלבד. ובגמרא ראש השנה (ו): אמר רבא:
- 28 כיון שיעבר עליו רגל אחד עובר בעשה. ואמרו בתלמוד
- 29 (שם צ:): "מאי טעמיה דרבי מאיר? (האומר: כיון שעבר עליו
- 30 רגל אחד עובר ב"בל תאחר") דכתיב: ובאת שמה והבאתם
- 31 שמה (וכאילו אמר הכתוב): — כי אתית (כשהגך בא לבית
- 32 המקדש) איתי (הבא הקרבנות). ורבנן אמרי: לעשה הוא
- 33 דאיתא, הנה נתבאר לך, שזה שנאמר "והבאתם שמה" —
- 34 מצות עשה, והוא: שביא כל-החובות לה המטלות עליו.
- 35 ויצא ידי חובתו בכל-רגל, בין שאלה הם ממיני הקרבנות
- 36 ובין שהם דמים (האומר "דמי עלי") ובערכים (האומר "ערכי
- 37 עלי") וחרמים (האומר על ממון שהוא "חרם") והקדשות ולקט
- 38 ושכחה ופאה (אם עבר ולקחם). ומצות עשה היא לציאת ידי
- 39 החובות הללו ברגל ראשון שפגע בו, כמו שנתבאר
- 40 בגמרא ראש השנה.
- 41 המצוה הקנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלאחר את-הנדרים
- 42 והנדבות ושאר הקרבנות שאנו חייבים בהם, והוא אמרו
- 43 יתעלה: "כִּי-תדר נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו" (שם
- 44 כג, כב), ובא בקבלה (ראש השנה ד): שאינו עובר על לאו
- 45 זה, עד שיעברו עליו שלשה רגלים. וכבר נתבאר דיני
- 46 מצוה זו בתחלת ראש השנה (שם).

47

48

49

50 המצוה הפ"ד — הוא הצווי שנוצטוו להקריב כל-

51 הקרבנות בבית הבחירה בלבד, והוא אמרו יתעלה: "וְשֵׁם

52 תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מֻצְוָה" (דברים יב, יד), וכאשר רצו לקיים

53 את-האזהרה על הקריבה בחוץ של איזה קרפן שיהיה

54 מכל-הקרבנות, הביאו ראייה מאמרו יתעלה: "פֶּן-תַּעֲלֶה

55 עלתיך בכל-מקום" (שם, יג). אמרו בספרי (פרשת ראה): "אין

56 לי אלא עולות, שאר קדשים מנין? תלמוד לומר: "וְשֵׁם

57 תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מֻצְוָה". ונדרין אני אומר: עולה בעשה

58 ולא-תעשה, שאר קדשים לא יהיו אלא בעשה? תלמוד

59 לומר: ושם תעשה וגו', כמו שאבאר במקומו (לא תעשה

60 פט) בשנדבר על הלאו. וענין אמרם "עולה בעשה ולא-

61 תעשה" הוא: שהמקריב עולה בחוץ עובר על מצות עשה

62 ומצות לא-תעשה, על מצות לא-תעשה שנאמר "פֶּן-תַּעֲלֶה

63 עלותיך"; ועל מצות עשה, שנאמר: "וְשֵׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר

64 אֲנִי מֻצְוָה" — וזה לא עשה שם. ושאר קדשים לא יהיו

65 אלא בעשה, כלומר: שעבר על מה-שאמר לו "ושם תעשה

66 כל אשר אני מצוה" בלבד. ונתבאר שם (בספרי), שגם שאר

67 קדשים הם בלא-תעשה נוסף על העשה. וכבר נתבאר בסוף

68 מסכת זבחים (קט"ו), שכל-הקדשים שהקריבם בחוץ — הרי

69 אלו בעשה ולא-תעשה וחייבים עליהם כרת. הנה נתבאר

70 מכל מה-שאמרנו, שזה שנאמר "ושם תעשה כל אשר אני

71 מצוה" — מצות עשה גמורה.

72 המצוה הפ"ה — הצווי שנוצטוו להביא כל מה-

73 שנתחייבו — חטאת ועולה ואשם ושלמים — לבית-

74 הבחירה, אף-על-פי שהם בחוצה לארץ, כלומר: אף-על-

75 פי שנתחייבו בהם בחוצה לארץ, הרי נצטוו להביאם

76 לבית הבחירה. וחובה להעלותם על אף רחוק הרקף (ואינו

77 רשאי לפדות), והוא אמרו יתעלה: "רַק קִדְשֶׁיךָ אֲשֶׁר-יְהִיו

78 לך ונדריך תשא ובאת אל-המקום" (שם, כו). ולשון ספרי

79 (פרשת ראה): "רַק קִדְשֶׁיךָ" — אינו מדבר אלא בקדשי

80 חוצה לארץ, "תשא ובאת" — מלמד שחייב בטפול

81 הבאתו עד שיביאנו לבית הבחירה. ונתבאר שם, שזה

82 אינו מדבר אלא בחטאת ואשם ועולה ושלמים שנתחייב

83 האדם.

84 המצוה המשלימה תשעים — האזהרה שהזהרנו

85 מלשחוט שום דבר מן-הקדשים בחוץ, וזה נקרא: "שוחט

86 בחוץ", וכשמנו בריש ברתות (פרק א משנה א) כל-מחייבי

87 כרת, מנו השוחט והמעלה — שנים. וזה שהשוחט בחוץ

88 חייב כרת אף-על-פי שלא העלה (למזבח — הקריב), אלא

89 מששחט בלבד, הוא לשון התורה, והוא אמרו יתעלה:

90 "אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ-כֶשֶׂב אוֹ-עֵז בַּמִּחְנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט

91 מחוץ למחנה ואל-פתח אהל מועד לא הביאו להקריב

92 קרבן לה' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונקבת" (ויקרא יז,

להקריב את-העולה בפנים והוא אמרו יתעלה: "שם תעלה עלתיד" — וזו מצות עשה שתקריב העולה במקום אשר יבחר ה'. אבל שאר קדשים באו בעשה בלבד, שיקריבו בפנים, והוא אמרו: "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוה"; אלא שממה-שאמר: "שם תעשה" משמע שבחוץ לא-תעשה — וכלל הוא אצלנו: לא הבא מפלל עשה, עשה הוא. והוא אמרם כאן (בספרי ה"ל): "ועדין אני אומר שאר קדשים לא יהיו אלא בעשה", כלומר שיהא המקריב שאר קדשים בחוץ עובר על לאו הבא מפלל עשה בלבד — ולפיכך אמר "ושם תעלה עלתיד" כדי שישג ההקש ויהיו שאר קרבנות בעולה: כשם שמקריב עולה בחוץ בלא-תעשה, כך שאר קרבנות בלא-תעשה. והעובר על לאו זה במזיד — ענוש פרת; ובשוגג — חייב חטאת קבועה. ולשון הפרת בפרישת אחרי מות אהרן במעלה בחוץ: "אשר-יעלה עלה או-זבח ואל-פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה' ונכרת האיש ההוא מעמיו" (ויקרא י, ח"ט). ובספרא: "ונכרת מעמיו" — ענוש שמענו, אזהרה מניין? תלמוד לומר: "השמר לך פן-תעלה עלתיד". ולשון גמרא זבחים (קו): "העלאת, כתיב ענוש וכתוב אזהרה; ענוש — כתיב: "ואל-פתח אהל מועד וגו' ונכרת"; אזהרה — דכתיב: "השמר לך פן-תעלה עלתיד". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"ג מזבחים (שם).

המצוה ה"ט — הצווי שנוצטוו להקריב במקדש שני כבשים בכל-יום, ואלה נקראים "תמידין", והוא אמרו יתעלה: "שנים ליום עלה תמיד" (במדבר כה, ג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו וסדר הקרבתם ועשייתם בפרק ב' מיומא (כה) ובמסכת תמיד.

המצוה ה"כ"ט — הצווי שנוצטוו להקריב אש על המזבח בכל-יום תמיד, והוא אמרו: "אש תמיד תוקד על-המזבח לא תקבה" (ויקרא ו, ו) — וזה לא יתכן אלא במה שצוה להתמיד ולשים את-העצים בכל-בקר ובין הערבים, כמו שנתבאר בפרק ב' מיומא (כה) ובמסכת תמיד (פרק ב). ובפרוש אמרו (יומא כא): "אף-על-פי שהאש יורדת מן-השמים, מצוה להביא מן-ההדיוט". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ד' מקפורים (שם כה). ובפרק ב' מתמיד, רצוני לומר מצות מערכות האש הנעשית בכל-יום במזבח.

המצוה הפ"א — האזהרה שהזהרנו מלכבות אש המזבח, והוא אמרו יתעלה: "אש תמיד תוקד על-המזבח לא תקבה" (שם). ובספרא (פרשת צו): "לא תקבה — מלמד שכל-המכבה עובר בלא-תעשה"; וכל-העובר על לאו זה וכבה אפלו גחלת אחת מנחלי המזבח — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מזבחים (צא).

המצוה המשלימה שלשם — הצווי שנוצטוו הפהנים להסיר את-הדשן (האפר) בכל-יום מעל גבי המזבח וזהו

ג"ד). והאזהרה שלו, כלומר: האזהרה על שחיטת קדשים בחוץ אינה בפרוש, אבל בלמדת בדין: "לא ענוש הכתוב אלא-אם-בן הוהיר", כפי הכללים שקבענו בהקדמות שהקדמנו למצות אלו (כלל יד). וזה לשון גמרא זבחים (קו): השוחט והמעלה בחוץ — חייב על השחיטה וחייב על העלאתה. בשלמא 'העלאתה' כתיב ענוש וכתוב אזהרה; ענוש — "ואל-פתח אהל מועד לא יביאנו ונכרת" (שם); אזהרה — "השמר לך פן-תעלה עלתיד". (דברים יב, יג) וכדברי אבין, דאמר רבי אבין אמר רב לוי: כל-מקום שנואמר: "השמר", "פן" ו"אל" — אינו אלא מצות לא-תעשה; אלא שחיטה בשלמא ענוש כתיב: "ואל-פתח אהל מועד לא יביאנו ונכרת", אלא אזהרה מנא לן? ואחר משא ומתן מרבה החלט הדבר בלשון זה, אמרו (נאמר בפסוק): "שם תעלה ושם תעשה" — מקיש עליה לעשייה: מה עליה ענוש והוהיר, אף עשייה ענוש והוהיר. יורו באמרם "שם תעלה ושם תעשה" על אמרו יתעלה: "שם תעלה עלותיד" (שם, יד) — וזו היא ההקדמה, כלומר: ההקדמה על גבי האש; ואמר: "שם תעשה כל אשר אנכי מצוה" (שם) — זה כולל ההקדמה והשחיטה, לפי שהוא גם צוה בשחיטה. ודע שהשוחט בחוץ בשוגג — חייב גם הוא חטאת קבועה. וממה-שאמרה צריך לדעת, שהמקריב קדשים בזמן הזה חוץ למקום העזרה — חייב פרת. ובפרוש אמרו (שם קו): "המעלה בחוץ בזמן הזה רבי יוחנן אומר: חייב". וכן הלכה, מפני שהוא ראוי לקרב, לפי שהכלל הנכון אצלנו: מקריבין אף-על-פי שאין בית (מקדש). וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק י"ג מזבחים (שם).

יום שלישי כ"ו מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות לא תעשה פט.

מצות עשה לט. כט.

מצות לא תעשה פא. מצות עשה ל.

המצוה הפ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהקריב שום קרבן בחוץ, כלומר: חוץ לעזרה, וזה נקרא: "מעלה בחוץ", והוא אמרו יתעלה: "השמר לך פן-תעלה עלתיד בכל-מקום אשר תראה" (שם, יג). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "אין לי אלא עולות, שאר קדשים מניין? תלמוד לומר: "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוה" (שם, יד), ועדין אני אומר: עולה בעשה ולא-תעשה, שאר קדשים לא יהיו אלא בעשה — תלמוד לומר: "ושם תעלה עלתיד" (שם). עלה בכלל (של כל אשר .. מצור) היתה, ולמה יצאת (ונכתבה שוב במפורש)? להקש אליה: מה עולה שהיא מיחדת שהיא בעשה ולא-תעשה, כך כל שהוא בעשה הרי הוא בלא-תעשה. ואני אבאר לך פסוק זה — אף-על-פי שהוא פשוט — כדי שיתבאר הענין. והוא: שהעולה נאמר עליה פסוק להזהיר על הקרבתה בחוץ, והוא אמרו יתעלה: "פן-תעלה עלתיד", ובא פסוק אחר לצוות

יום חמישי כ"ח מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות עשה מג. מד.

מה. מו. מז. מח. נ. נא.

1 שְׁקוּרָאִים: "תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן", והוא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלִכְבֹּשׁ
2 הַכֶּהֱן מִדּוֹ בַד וּמִכְנָסֵי-בַד וְגו' וְהָרִים אֶת-הַדֶּשֶׁן" (שם, ג).
3 וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת תְּמִיד
4 (פרק א משנה ד) וְכַפּוּרִים (כ).

יום רביעי כ"ז מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות עשה כח. כה. מ. מא.

כו. מב.

8 הַמִּצְוָה הַכ"ח — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי הַכֹּהֲנִים לִתֵּן אֶת-הַקֹּטֶרֶת
9 בְּכָל-יּוֹם פְּעָמִים עַל מִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב, וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה:
10 "וְהַקֹּטֶר עָלָיו אֶהְרֹן קֹטֵר סָמִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהִיטִיבוֹ
11 אֶת-הַנֶּגֶז יִקְטִירֶנָּה וּבַהֲעֵלַת אֶהְרֹן אֶת-הַנֶּגֶז בֵּין הָעֲרֻבִים
12 יִקְטִירֶנָּה" (שמות ל, זח). וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי קֹטֶרֶת זוּ
13 וְעִשְׂתָּהּ וְתֹאזֵר הַהִקְטָרָה בָּהּ בְּכָל-יּוֹם בְּרִישׁ בְּרִיתוֹת (ו).
14 וּבְמִקְוֹמוֹת בְּמִסְכַּת תְּמִיד (פרק ג משנה ח ועוד).

15 הַמִּצְוָה הַכ"ה — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי הַכֹּהֲנִים לְהַדְלִיק הַנֵּרוֹת
16 (המנורה) תְּמִיד לַפְּנֵי ה', וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "בְּאֵהָל מוֹעֵד
17 מִחוּץ לַפֹּרֶכֶת אֲשֶׁר עַל-הָעֵדֻת יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהְרֹן וּבָנָיו" (שם)
18 כז, כא) — וְזוֹהִי מִצְוַת הַטִּבַּת הַנֵּרוֹת. וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ
19 כָּל-דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ח' מִמְּנַחוֹת (פו). וּבְפֶרֶק א' מִיּוֹמָא
20 (יד): וּבְמִקְוֹמוֹת בְּמִסְכַּת תְּמִיד.

21 הַמִּצְוָה הַמְשַׁלֵּמָה אַרְבָּעִים — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי שִׁיקָרִיב
22 כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכָל-יּוֹם תְּמִיד, מִנְחָה בַּבֹּקֶר וּבֵין הָעֲרֻבִים, וְהוּא
23 הַנִּקְרָא: תִּבְתִּי כֹהֵן גָּדוֹל (כי נעשית במחבת), וְנִקְרָא: גֹּס:
24 מִנְחַת כֹּהֵן מְשִׁיחַ. וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "זֶה קֶרֶבֶן אֶהְרֹן וּבָנָיו
25 אֲשֶׁר-יִקְרִיבוּ לָהּ" (ויקרא ו, יג). וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ
26 וּמִתִּי קֶרֶבֶה וְאִיךָ קֶרֶבֶה בְּפֶרֶק ו' (עד): וּבְפֶרֶק ט' (פז) מִמְּנַחוֹת
27 וּבְמִקְוֹמוֹת בִּיּוֹמָא (לד) וְתְמִיד.

28 הַמִּצְוָה הַמ"א — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן בְּכָל-
29 יוֹם-שַׁבָּת נֹסֶף עַל תְּמִיד שֶׁל כָּל-יּוֹם — וְזוֹהוּ מוֹסֵף שַׁבָּת.
30 וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי-כִבְשִׁים" (במדבר
31 כח, ט). וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ סֵדֶר הַקֶּרְבָּנוֹת בְּפֶרֶק ב' מִיּוֹמָא (כו):
32 וּבְתְמִיד.

33 הַמִּצְוָה הַכ"ז — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי לְשִׂים לֶחֶם הַפָּנִים
34 (שתיים עשרה חלות "שיש להם פנים") לַפְּנֵי ה' תְּמִיד, וְהוּא
35 אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְנִתְּתָה עַל-הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לַפְּנֵי תְּמִיד"
36 (שמות כה, ל). וְכָבֵד יִדְעָתָה לְשׁוֹן הַתּוֹרָה בְּנִתְיִנַת לֶחֶם חֹדֶשׁ
37 כָּל-שַׁבָּת, וְשִׁיחָה עֲמוֹ לְבוֹנָה, וְשִׁיאֲכָלוּ הַכֹּהֲנִים מֶה-
38 שֶׁנַּעֲשָׂה בַשַּׁבָּת הַקּוֹדֶמֶת. וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק
39 "א מִמְּנַחוֹת (צד).

40 הַמִּצְוָה הַמ"ב — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן בְּכָל-
41 רֹאשׁ-חֹדֶשׁ נֹסֶף עַל תְּמִיד שֶׁל כָּל-יּוֹם — וְזוֹהוּ מוֹסֵף
42 רֹאשׁ-חֹדֶשׁ. וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּבִקְרָאֵי חֹדְשֵׁיכֶם וְגו'"
43 (במדבר כח, יא).

44 הַמִּצְוָה הַמ"ג — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן נֹסֶף עַל
45 הַתְּמִיד בְּכָל-שַׁבָּעַת יְמֵי הַפֶּסַח — וְזוֹהוּ מוֹסֵף חַג הַמִּצְוֹת.
46 וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שַׁבָּעַת יְמִים תִּקְרִיבוּ אֲשֶׁה לָהּ"
47 (ויקרא כג, לו).

51 הַמִּצְוָה הַמ"ד — הוּא מִנְחַת הָעֶמֶר (שם מדה) — וְכך הִיְתָה
52 מִדַּת מִנְחָה זוּ, וְהוּא הַמִּצְוָה שֶׁנֶּצְטוּי לְהַקְרִיב מִנְחַת
53 שְׁעוּרִים בְּיוֹם ט"ז בְּנִסָּן, וְנִקְרִיב עֲמָה כִּכֹּשׁ בֶּן-שָׁנָתוֹ
54 לְעוֹלָה. וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהִבֵּאתֶם אֶת-עֶמֶר רֹאשִׁית
55 קִצְיֹרְכֶם אֶל-הַכֹּהֵן (שם, י). וּמִנְחָה זוּ הוּא הַנִּקְרָא: "מִנְחַת
56 בְּפוּרִים", וְעָלֶיהָ הִרְמֵז בְּאֶמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם-תִּקְרִיב מִנְחַת
57 בְּפוּרִים לָהּ אָכִיב קְלוֹי בְּאֵשׁ גֵּרֶשׁ בְּרָמָל" (שם ב, יד). וְלִשׁוֹן
58 הַמִּכְלָתָא (פרשת יתרו): "כָּל-אִם וְאִם שַׁבְּתוּרָה — רְשׁוּת,
59 חוּץ מִשְׁלֹשָׁה שָׁהֵן חוּבָה, וְאֶחָד מֵהֶם הוּא: וְאִם תִּקְרִיב
60 מִנְחַת בְּפוּרִים". אֶמְרוּ: "חוּבָה. אֵתָּה אוֹמֵר חוּבָה, אוֹ אֵינוֹ
61 אֵלָּא רְשׁוּת? תִּלְמוּד לֹמַר: תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת בְּפוּרִיךָ —
62 חוּבָה וְלֹא רְשׁוּת". וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּכָל
63 בְּשַׁלְמוֹת בְּפֶרֶק י' מִמְּנַחוֹת.

64 הַמִּצְוָה הַמ"ה — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן מוֹסֵף גֹּס
65 בְּיוֹם חֲמִשִּׁים מִיּוֹם הַקֶּרֶבֶת הָעֶמֶר שֶׁהוּא יוֹם ט"ז בְּנִסָּן,
66 וְזוֹהוּ מוֹסֵף עֲצֵרַת (חג השבועות), וְהוּא הַנֶּזֶק בְּסִפּוֹר "בְּמִדְבַּר-
67 סִינַי". וְהוּא אֶמְרוּ: "וּבִיּוֹם הַבְּפוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה
68 חֹדֶשָׁה לָהּ וְגו'" וְהַקְרִיבְתֶּם עוֹלָה לְרִיחַ נִיחָח" (במדבר כח,
69 כריזב).

70 הַמִּצְוָה הַמ"ו — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי לְהַבִּיא שְׁתֵּי לֶחֶם חֻמֶּץ
71 לְמִקְדָּשׁ עִם הַקֶּרְבָּנוֹת הַכְּתוּבִים שֶׁהֵם בָּאִים בְּגִלְל הַלֶּחֶם
72 בְּיוֹם עֲצֵרַת הַקִּבּוּעַ (ביום החמישים לעומר), וְלִהְיֶה
73 הַקֶּרְבָּנוֹת כְּמוֹ שֶׁפֶרֶשׁ הַכְּתוּב בְּוִיקְרָא (כג, יח"ט). וְאוֹכְלִים
74 הַכֹּהֲנִים שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחֵר הַנֶּפֶתָן עִם כִּבְשִׁי שְׁלָמִים. וְהוּא
75 אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "מִמּוֹשְׁבִּתֵּיכֶם תִּבְיֹאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים
76 שְׁנֵי עֶשְׂרִים" (ויקרא כג, יז). וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ בְּפֶרֶק ד' מִמְּנַחוֹת
77 (מה): שֶׁקֶרֶבֶן זֶה הֵבֵא בְּגִלְל הַלֶּחֶם חֻמֶּץ מִמּוֹסֵף הַיּוֹם
78 וְשִׁזָּה זֹלַת (קרבן שונה מזה). וְכָבֵד בְּאֶרְנוֹ אֶת-זֶה בְּאֹר
79 מִסְפִּיק בְּמִסְכַּת מְנַחוֹת (פרק ד משנה ב), וְכָל-דִּינֵי מִצְוָה זוּ
80 כָּבֵד נִתְבָּאֲרוּ בְּפֶרֶק ד' וּבְפֶרֶק ה' וּבְפֶרֶק ח' (ט) וּבְפֶרֶק י"א
81 מִמְּנַחוֹת.

82 הַמִּצְוָה הַמ"ז — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן נֹסֶף (על
83 הַתְּמִיד וְעַל מוֹסֵף ר"ח) — בְּיוֹם א' בְּתִשְׁרִי, וְהוּא מוֹסֵף רֹאשׁ
84 הַשָּׁנָה. וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
85 וְגו'" וְעִשְׂתֶּם עֹלָה לְרִיחַ נִיחָח" (במדבר כט, א-ב).

86 הַמִּצְוָה הַמ"ח — הַצּוּרִי שֶׁנֶּצְטוּי לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן נֹסֶף
87 בְּיוֹם הָעֲשִׂירִי בְּתִשְׁרִי, וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּבַעֲשׂוֹר

1 לחדש השביעי וגו' והקרבתם עלה לה' ריח ניחח" (שם,
2 דח).

3 המצוה המשלימה חמשים — הצווי שנוצטוינו להקריב
4 קרבן נוסף בימי חג הסוכות, והוא אמרו יתעלה:
5 "והקרבתם עלה אשה ריח ניחח לה" (שם, יג), וזהו מוסף
6 הקה.

7 המצוה הנ"א — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן נוסף
8 ביום השמיני של חג הסוכות, וזהו מוסף שמיני עצרת.
9 ומה שחייב אותנו למנות מוסף זה בפני עצמו, נבדל
10 מכל-ימי סוכות, הוא שהקלל אצלנו: שמיני עצרת רגל
11 בפני עצמו. ובפרוש אמרו (סוכה מח), שהוא "רגל בפני
12 עצמו, קרבן (מוסף) בפני עצמו". הנה זו ראיה שקרבנו
13 חלוק. וזה פשוט בתכלית הפשטות.

יום שישי כ"ט מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות עשה קסא.

מצות לא תעשה קמ.

17 המצוה הקס"א — הצווי שנוצטוינו בספירת העמר, והוא
18 אמרו יתעלה: "וספרתם לכם ממחרת השבת" (ויקרא כג, טו).
19 דע, שכמו שחייב בית דין לספור שני יובל, שנה ושנה
20 שמטה, כמו שבארנו לעיל (מצות עשה קמ), כך חייב כל-אחד
21 ואחד מאתנו לספור ימי העמר, יום יום ושבוע שבווע, שהרי
22 אמר: "תספרו חמשים יום" (שם, טז), ואמר: "שבועה שבעת
23 תספר-לך" (דברים טז, ט), כשם שמנן השנים והשמינים מצוה
24 אחת, כמו שבארנו, כך ספירת העמר מצוה אחת, וכך מנה
25 אותה כל-מי שנקדמי — כמצוה אחת, ונכון הוא מה שעשו
26 בזה. ואל יטען אדם (ראש השנה ה, חגיגה יז: מנחות סו):
27 "מצוה לממני (למנות) יומי ומצוה לממני שבועי" עד
28 שתחשוב שהן שתי מצות — לפי שכל-חלק וחלק מחלקי
29 איזו מצוה שיש לה חלקים, מצוה לעשות אותו החלק
30 ממנה. אבל היו נעשות שתי מצות אלו אמרו (חז"ל, בגמרא):
31 מנן הימים מצוה, ומנן השבועות מצוה. וזה דבר שלא
32 יעלה מפי שמדקדק בדברים, שהרי אם תאמר: חובה
33 לעשות כך וכך, אין לשון זה מחייב שתהא אותה הפעלה
34 מצוה בפני עצמה. וראיה ברורה על זה (ששתי הספירות
35 נכללים במצוה אחת), זה שאנו מונים גם את השבועות בכל-
36 לילה באמרנו, שהם כך וכך שבועות וכך וכך ימים, ואלו
37 היו השבועות מצוה בפני עצמה, לא היו מתקנים מנינם
38 אלא בלילי השבועות בלבד, ואז היו להן שתי ברכות:
39 "אשר קדשנו במצותיו וצונו על ספירת ימי העמר" ו"על
40 ספירת שבועי העמר", ואין הדבר כן, אלא המצוה היא
41 ספירת העמר — ימיו ושבוועיו, כמו שצוה. ואין הנשים
42 חייבות במצוה זו.

43 המצוה המשלימה מאה וארבעים — האזהרה שהזהרנו
44 מלאכול פסולי המקדשין שאסור לאכלם, והוא שיהיה
45 מום שעשינוהו בהם בכונה, כמו שנתבאר במסכת בכורות
46 (לה.), או שנופסל אותו הקרבן אחר שחיתו בדרך מדרכי
47 הפסול המונעים אכילתו, והוא שנגמר: "לא תאכל
48 כל-תועבה" (שם יד, ג). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "לא
49 תאכל כל-תועבה" בפסולי המקדשין הכתוב מדבר. ושם
50 אמרו: "רבי אליעזר בן-יעקב אומר: מנין לצורך (חותר)
51 באזן הבכור ואכל ממנו שעובר בלא-תעשה? תלמוד
52 לומר: "לא תאכל כל-תועבה"; ומי שאכל לוקה. וכבר
53 נתבאר דיוני מצוה זו במסכת בכורות.

יום שבת קודש ל' מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות לא תעשה קלב.

56 המצוה הקל"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול את-הפגול.
57 והפגול הוא הקרבן שנתקלקלה בו המחשבה בשעת
58 שחיטתו או בשעת הקרבנו, שחשב האיש שעסק
59 בהקרבנו שיאכל ממנו אחר זמנו או יקטיר מה שראוי
60 להקטיר ממנו אחר זמנו, כמו שבארנו ובררנו (ב"פירוש
61 המשניות) בפרק ב' מנחות. והאזהרה על אכילת פגול זה
62 היא אמרו: "לא יאכל כִּי-קדש הֵם". (שמות כט, לג), כמו
63 שבארנו במצוה שלפני זו (קלא); אבל את-הענין למדנו
64 ממה שנגמר בפגול בפרשת צו את-אֶהֱרֹן: "ואם האכל
65 יאכל מבשר-זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב
66 אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האכלת ממנו עונה
67 תשא" (ויקרא ז, יח). ובאה הקבלה בפרוש פסוק זה, שהוא
68 מדבר בקרבן שנתקלקלה בו המחשבה בשעת הקרבנו
69 והוא הנקרא: פגול, ושארנו "האכל יאכל" אין פונתו אלא
70 אם חשב עליו שיאכל ממנו ביום השלישי. אמרו (זבחים
71 כט): "כף (הטה) אֶזְנֶךָ לשמוע, במחשב על זכחו שיאכל
72 ממנו ביום השלישי הכתוב מדבר", שהוא מתקלקל
73 במחשבה זו, והאוכל ממנו אחר מחשבה זו — חייב כרת,
74 שנגמר: "והנפש האכלת ממנו עונה תשא", ואמר בנותר:
75 "ואכליו עונו ישא כִּי-את-קֹדֶשׁ ה' חָלַל וְנִכְרְתָה" (שם יט, ח).
76 ובגמרא בפרק פ' (ה). אמרו: "אל תהי גזירה שנה קלה
77 בעיניך, שהרי פגול אחד מגופי תורה ולא למדו הכתוב
78 אלא בגזירה שנה דילף (שנלמד) עון עון מנותר: כתיב הקא
79 (ב"פגול)" והנפש האכלת ממנו עונה תשא, וכתיב הֵם
80 (ב"נותר)" ואכליו עונו ישא — מה להלן כרת אף כאן
81 כרת, וגם האוכל פגול בשגגה — יביא חטאת קבועה.
82 וכבר נתבאר דיוני הפגול והנותר במקומות שונים בסדר
83 קדשים.

מלכים א ג א-ט

ג א ויתחתן שלמה את־פרעה מלך מצרים ויקח את־בת־פרעה ויביאה אל־עיר דוד עד פלתו לבנות את־ביתו ואת־בית יהוה ואת־חומת ירושלים סביב: ב רק העם מזבחים בבמות כִּי לא־נבנה בית לשם יהוה עד הימים ההם: ג ויאהב שלמה את־יהוה ללכת בחקות דוד אביו רק בבמות הוא מזבח ומקטיר: ד וילך המלך גבענה לזבח שם כי היא הבמה הגדולה אלף עלות יעלה שלמה על המזבח ההוא: ה בגבעון נראה יהוה אל־שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן־לך: ו ויאמר שלמה אתה עשית עס־עבדך דוד אבי חסד גדול כאשר הלך לפניך באמת ובצדקה וב־ישרת לבב עמך ותשמר־לו את־החסד הגדול הזה ותתן־לו בן יושב על־כסאו כיום הזה: ז ועתה יהוה אלהי אתה המלכת את־עבדך תחת דוד אבי ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא: ח ועבדך בתוך עמך אשר בחרת עס־רב אשר לא־ימנה ולא יספר מרב: ט ונתת לעבדך לב שמעל לשפט את־עמך להבין בין־טוב לרע כי מי יוכל לשפט את־עמך הפקר הזה:

רש"י

ידי נתן הנביא: (ז) נער קטן. בן שנים עשרה שנה היה, וזה לך החשבון, ויקרא שמו ידידיה (שמואל ב יב כה), בו בפרק ענה אמנון את תמר, שנאמר (שם יג ב): ויהי אחרי כן ולא בשלום אחות, מקץ שנים ימים ויהיו גוזזים לאבשלום (שם פסוק כג), והרג את אמנון, ואבשלום ברח וילך גשורה, ויהי שם שלוש שנים (שם פסוק לח), הרי חמש שנים, ושב אבשלום לירושלים, וישב בירושלים שנים (שם יד כח), הרי שבע לשלמה, ומרד באביו ונהרג, אחר זאת (שם כא א): ויהי רעב בימי דוד שלוש שנים, הרי עשר, באחת עשרה מנה את ישראל, וישוטו בכל הארץ תשעה חדשים (שם כד ח), בשנת מותו תיקן משמרות, שנאמר (דברי הימים א כו לא): בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו, הרי שנים עשרה למלך שלמה: (ט) את עמך הכבד. מתוך שהם רבים, יש להם עסקים רבים, ובאים לדין, ואין לי מתן לעיין בדינם. דבר אחר: כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה, משפטם כבד מאד, אם יבא דין שני גוים לפני, ואטול מזה ואתן לזה שלא כדין, איני נענש, אבל ישראל הריני נענש עליו עונש נפשות, שנאמר (משלי כב כג): וקבע את קובעייהם נפש:

מצודת ציון

(ט) שומע. רצה לומר: מבין: הכבד. הרבה, כמו (שמות יב לח) מקנה כבד מאוד:

מצודת דוד

(א) ויקח וגו'. מקודם גיירה, והיו לו בה קידושין (יבמות ער א): עד כלותו וגו'. אמרו חז"ל (ראה לקמן ט כד ובדברי הימים ב ח יא), הוציאה מעיר דוד, אל הבית אשר בנה לה: (ב) רק העם.

רוצה לומר: הם לבדם היו מזבחים בבמות הרבה, כל אחד בחצרו, כי עדיין לא נבנה הבית לאסור הבמות, אבל המלך דוד היה זובח אז בבמה הגדולה אשר בגבעון, שעמדה לפני משכן ה', או במזבח אשר בירושלים, שעמד לפני ארון האלהים, ולא בזולתה, כי הרבות הבמות, קרובות קצת למשפט העובדי כוכבים: עד הימים ההם. אשר בנהו שלמה: (ג) רק בבמות. רק בזה סר מדרך דוד אביו, כי היה מזבח ומקטיר בבמות הרבה, ככל העם: (ד) הגדולה. רוצה לומר: גדולה בקדושתה, כי היא מזבח הנחושת שעשה משה: אלף עלות. ביום אחד, לא בפעם אחת, כי קטן הוא מהכיל: יעלה. כמו עלה, עתיד במקום עבר, וכמוהו רבים במקרא: (ו) חסד גדול. להמליכו בהיותו רועה צאן: כאשר הלך. על כי אשר הלך וגו': עמך. רצה לומר: הגלוי לך: ותשמר לו. שמרת המלוכה בידו, בקום עליו אדם: כיום הזה. אשר נתקיימה, כי אני בנו ויושב על כסאו: (ז) צאת ובוא. לצאת ולבא מפני העם, להנהיגם כראוי: (ח) עבדך וגו'. רצה לומר: ועוד שאני מלך על עם אשר בחרת, ואף רבים המה, ומהצורך לחכמה רבה להנהיג עם כזה: (ט) ונתת. לזאת אשאל לתת לי לב מבין לשפוט וגו': כי מי יוכל. אי אפשר לשפוט עם כאלה מחכמת לבבי, מבלי עזר מן השמים:

תהלים נט יג-יד

נמ. י. חטאת־פִּימוּ דְּבַר־שִׁפְתֵימוּ וְיִלְכְּדוּ בְּגֹאוֹנָם וּמֵאֲלֵהָ וּמִכַּחַשׁ יִסְפְּרוּ: יד כִּלְהָ כַחמָה כִּלְהָ וְאִינְמוּ וְיִדְעוּ כִּי־אֱלֹהִים מוֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סִלָּה: טו וְיָשׁוּבוּ לְעֶרֶב יִהְיוּ כְּכֶלֶב וְיִסּוּכְבוּ עִיר: טז הִמָּה (כתיב ינועון) יִנְיַעוֹן לְאֹכֵל אִם־לֹא יִשְׁבְּעוּ וְיִלְיִנוּ: ז וְאִנִּי | אֲשִׁיר עוֹד וְאֶרְנֶן לִבְקָר חֲסִדְךָ כִּי־הֵייתָ מוֹשִׁיב לִי וּמְנוֹס בְּיוֹם צָר־לִי: יח עֲזִי אֱלֹהִי אֲזַמְּרָה כִּי־אֱלֹהִים מוֹשְׁבִי אֱלֹהֵי חֲסִדִּי:

תהלים ס א-ג

ס א לְמִנְצָח עַל־שׁוֹשַׁן עֲדוֹת מִכְתָּם לְדוֹד לְלַמֵּד: ב כְּהַצוֹתוֹ | אֶת אֲרָם נְהָרִים וְאֶת־אֲרָם צוֹבָה וְיָשָׁב יוֹאֵב וַיִּךְ אֶת־אֲדוֹם בְּגִיא־מִלָּח שָׁנִים עֶשֶׂר אָלֶף: ג אֱלֹהִים זִנְחַתְנוּ פְּרַצְתָּנוּ אֲנַפְתָּ תִּשׁוּבָב לָנוּ:

רש"י

עם ארם נהרים ושלח את יואב עליהם אמרו לו ליואב ולא מבניו של יעקב אתם היכן היא השבועה שנשבע ללבן עד הגל הזה (בראשית ל"א) ולא היה יודע מה להשיב בא לו אצל דוד אמר לדוד כך אמרו לי בני ארם באו ושאלו את סנהדרין אמרו להם ולא הם עברו תחלה את השבועה שאמר (במדבר כ"ג) מן ארם ינחני בלק מלך מואב ועוד כושן רשעים (שופטים ג') ארמי היה: (ב) **בהצותו**. כמו (במדבר כ"ו) בהצותם על ה' שנלחם בהם על שעזרו לבני עמון: **וישב יואב ויך את אדום וגו'.** שמנה עשר אלף הכתובים במלכים (ש"ב ח' ובדברי הימים א' י"ח) הרג אבישי פעם ראשונה ששת אלפים ויואב שנים עשר אלף כששב מהכות את ארם: (ג) **זנחתנו פרצתנו**. כשנפלה אדום בידו צפה ברוח הקדש שעתידיים אדומיים למשול בישראל ולגזור בישראל גזרות רעות עמד וביקש רחמים על שעבוד הגליות הרבה צרות סבלנו בימי השופטים מאויבינו סביב: **אנפת**. קצפת עלינו מעתה תשוב רצונך עלינו:

(יג) **חטאת**. של פיהם הוא דבר שפתימו ונלכדים בגאונם העניים הנרדפים על ידיהם מפני האלה והכחש שהם מספרים: (יד) **כלה**. אותם בחמתך מלך השופט וידעו כי אתה מושל ביעקב: (טו) **וישובו לערב**. מחובר למקרא העליון חטאת פימו הם מדברים ביום ולערב הם שבים לארוב אותם שהלשינו עליהם: (טז) **המה יניעון לאכול**. כאשר עשו הכלבים כל הלילה אם אינם שבעים שילינו מתוך שבעם וישנו: (יז) **ואני**. כשאמלט מהם לבקר אשיר עוד: (יח) **עזי אליך**. אליך שאתה עוזי ומעוזי אליך אזמרה: (א) **על שושן עדות מכתם לדוד ללמד**, (תו' מכתם לשון כתם פז (שיר השירים ה') דבר חמוד, ורבותינו דרשו על דוד שהיה מנהיג עצמו כמך ותם אפילו במלכותו ואגדה אחרת שהיתה מכתו תמה שנולד מהול ע"כ סא"א) מכתם לדוד על עדותן של סנהדרין שנמשלו לשושנה שנאמר שדרך אגן הסהר וגו' (שיר השירים ז') סוגה בשושנים כשנצרך שילמדוהו מה יעשה כשנלחם

מצודת דוד

(יג) **חטאת פימו**. את זה עשה להם בעון חטאת פיהם וכו' והיו נלכדים בעבור גאותם: ומאלה. ומרוב הקללה אשר יבוא עליהם ומרוב הכחש והרזון אשר יבואם יספרו הבריות זה לזה את כל הקורות להם ויהיה הדבר זכור ויקחו מהם מוסר: (יד) **כלה**. את הרשעים ההם: ואינימו. ולא יהיו עוד בעולם: **מושל ביעקב**. להושיע את החוסים בו: **לאפסי**. מוסב על וידעו וכו' לומר בקצות הארץ ידעו לעולם שאתה מושל ביעקב: (טו) **וישובו**. הרשעים ההם יענשו מדה במדה כמו

מצודת ציון

(יג) **בגאונם**. מלשון גאווה: ומאלה. מקללה: ומכחש. רזון: (טז) **יניעון**. מל' נע ונד: וילינו. מל' תלונה: (יז) **מנוס**. מל' ניסה ובריחה: (א) **שושן**. שם כלי נגון עשויה בתמונת שושן: עדות. ענין קשוט ועדי, וכן את הנזר ואת העדות (מ"ב י"א): (ב) **בהצותו**. ענין ריב ומלחמה כמו בהצותם על ה' (במדבר כ"ו): (ג) **זנחתנו**. עזבתנו: **פרצתנו**. מל' פרצה: **אנפת**. מלשון אף וחמה: **תשובב**. ענין הנחה והשקט:

ששבו לערב לשמרני וסבבו בעיר לחפש אחרי, כן יחזרו על פתחי זולתם לעת ערב ויסובבו בעיר לבקש מזון ויהמו מכאב לב: (טז) **המה**. כשהמה יהיו נעים לבקש אוכל וכאשר לא ישיבעו כי לא ימצאו די אכלם אז יתלוננו ויהמו מכאב לב: (יז) **ואני אשיר**. כשהיה נושע אספר עוֹד בשרי ובכל בוקר ארנן חסדך: ומנוס. אמר דרך משל כאדם הנס לאוהבו להמלט: (יח) **עוזי**. אתה חזקי ולכן אזמרה לך: **אלהי חסדי**. העושה לי חסד מעולם: (א) **עדות מכתם**. המזמור הזה היה אהוב לו כעדי מכתם פז: **ללמד**. עשוי ללמד דעת את העם איך הכל בא בהשגחה: (ב) **בהצותו**. כשנלחם עם ארם: **וישב יואב**. כשהיה דוד נלחם עם ארם יצא אדום לעזור לארם ושב יואב מן המערכה ללכת לקראת אדום לבל יעבור להתחבר עם ארם וערכו עמו מלחמה והכה יואב בהם: (ג) **פרצתנו**. ר"ל כמו עיר שנפרץ חומתה אז באים לתוכה מכל רוח כן באה המלחמה עלינו מכל צד: **אנפת**. הנה עד עתה כעסת עלינו ומעתה העמד אותנו בהשקט ומנוחה:

ב מי שמת, והניח אשה ובעל חוב ויורשין, והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים – רבי טרפון אומר: ינתנו לפושל שבהן. רבי עקיבא אומר: אין מרחמין בדין! אלא ינתנו ליורשין; שפלו צריכין שבועה, ואין היורשין צריכין שבועה. ג הניח פרות תלושין מן הקרקע – כל הקודם, זכה בהן. זכתה האשה יותר מכתבתה, ובעל חוב יותר על חובו, המותר – רבי טרפון אומר: ינתנו לפושל שבהן. רבי עקיבא אומר: אין מרחמין בדין! אלא ינתנו ליורשין; שפלו צריכין שבועה, ואין היורשין צריכין שבועה.

ד המושיב את אשתו הנזנית, או שמנה אפטרופא – הרי זה משביעה כל זמן שירצה. רבי אליעזר אומר: אפלו על פירוש ברטנורא

ב ינתנו לפושל שבהן. אית דמפרשי, למי ששטרו מאוחר, שהוא כושל וחלש שבכולן שאינו יכול לטרוף לקוחות הקודמים לו. ואית דמפרשי, לכתובת אשה, והיא קריה כושל שאין דרכה לחזור אחר נכסי המת ולבקש היכן יש לו קרקע כמו האיש. ואע"ג דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב ולא לכתובת אשה, הכא דלא ברשותיהו מנח, סבירא לר' טרפון דמוציאין מיד הלזה או מיד שהפקדון אצלו ונותנין לבעל חוב ולכתובת: ינתנו ליורשין. ולא מהניא תפיסה: שכולן צריכין שבועה. שהבא לפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכל זמן שלא נשבעו אין אנו יודעים אם יש להם עליו כלום, הלכך משמת המת זכו בהן היורשים וברשותן הן:

ג כל הקודם בה זכה. קדמו יורשים זכו ואין מוציאין מידם, דמטלטלי דיתמי ל לא משתעבדי לבעל חוב ולכתובת. קדם אחד מהם האשה או המלוה זכה הוא, דר' טרפון אית ליה תפיסה דלאחר מיתה מהניא: זכתה אשה יותר על כתובתה. אם קדמה ותפסה ויש יותר מן הכתובה, או קדם בעל חוב ותפס ויש יותר על חובו: המותר בו ינתנו לפושל. זה בעל השטר שידו על התחתונה. ואם יבואו ליד היתומים שוב לא יוצאו מהם לא אשה ולא בעל חוב. והאידנא דנהוי בכל בתי דינים שבבשרא דמטלטלי דיתמי משעבדי לבעל חוב, מי שמת והניח מטלטלין והיה עליו בעל חוב וכתובת אשה, כל הקודם זכה בין בעל חוב מוקדם בין בעל חוב מאוחר, שאין דין קדימה במטלטלין. ואם לא קדם אחד מהם, יחלקו המטלטלין ביניהם, כדאמרין לקמן בפרק מי שחיה נשוי: ד חנונית. למכור ולקנות בחנות: אפטרופא. להתעסק בממונו ולישא וליתן: משביעה כל זמן שירצה. שבועה כעין של תורה על מענת שמוא, ויכול לגלגל

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

כלל הוא בתלמוד: "מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" – מיטלטלים שנפלו בירושה ליתומים אינם משועבדים לפירעון חובותיו של המת. הוא הדין – לדעת חכמים – בכתובת אשה (כמו ששנינו לעיל ח, ז), שאין אלמנה גובה כתובתה מן היורשים אלא מקרקעות הירושה, ולא ממועות וממטלטלים שקיבלו בירושה. משנתנו דנה במועות ובמטלטלים שהניח המת ביד אחרים, כגון פיקדון או מלוה, שהואיל ולא הגיעו עדיין לידי היורשים, נחלקו תנאים אם בעל חוב ואלמנה גובים מהם.

מי שמת, והניח אשה – התובעת כתובתה, ובעל חוב – הבא לגבות את חובו, שהמת חייב לו, ויורשין – התובעים זכותם בירושה, והיה לו – למת, פקדון או מלוה ביד אחרים – שהפקיד פיקדון ביד אחרים או הלזה להם מעות בחייו, והוא מת, ועדיין הפיקדון או המלוה בידם, רבי טרפון אומר: ינתנו לפושל שבהן – לחלש שבהם; ומי הוא? נחלקו בגמרא: "רבי יוסי ברבי חנינא אומר: לכושל שבראיה – למי שחלש בראיותיו, ומפרש רש"י: למי שזמן שטרו מאוחר יותר, שלא יוכל לטרוף מהלקוחות שקדמו לזמן שטרו, כלומר שיינתנו לבעל חוב (הכוונה לפי רש"י: אם שטרו של בעל חוב הוא מאוחר. אבל אם שטר כתובת אשה מאוחר, ינתנו לכתובת אשה). רבי יוחנן אומר: לכתובת אשה" – כלומר שהאשה קריה "כושל", מפני שהיא חלשה בגביית כתובתה, שאין דרכה לחזור אחר נכסי המת ולחפש היכן יש לו קרקע (רש"י). מכל מקום רבי טרפון סובר, שמעות ומטלטלים שהשאיר המת ביד אחרים, הואיל ולא הגיעו עדיין לידי היורשים – בעל חוב ואלמנה גובים מהם. רבי עקיבא אומר: אין מרחמין בדין! – לתת לכושל שבהם, אלא ינתנו ליורשין – שכן היורשים זכו בפיקדון ובמלוה משמת המת: שפלו צריכין שבועה – שכל הבאים לגבות מן היורשים, כגון בעל חוב ואלמנה, צריכים להישבע שלא קיבלו כלום (כלהן משנה ז), ואין היורשין צריכין שבועה – כדי לזכות בנכסי הירושה, ובכל מקום שנכסים אלו נמצאים, ברשות היורשים הם, וכאילו כבר באו לידם; הלכך אין בעל חוב ואלמנה גובים מהפקדון ומהמלוה, שכן מעות ומטלטלים שקיבלו היתומים בירושה אינם משועבדים לבעל חוב ולכתובת.

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה בבעל חוב ובאלמנה שתפסו מיטלטלים מנכסי הירושה קודם שהגיעו לידי היורשים; ואף זה שנוי במחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא.

הניח – מי שמת והניח, פרות תלושין מן הקרקע – ויש בעל

חוב ואלמנה יורשים, כמו ששנינו במשנה הקודמת, כל הקודם – לתפוס את הפירות, זכה בהן – ואין מוציאין מידו, כלומר שאם קדמו היורשים ותפסו את הפירות, זכו בהם, ואין מוציאין מידם, שמיטלטלים של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב ולכתובת; ואם קדמה האשה ותפסה אותם, זכתה בהם; וכן בעל חוב; בגמרא מבואר, שאלו דברי רבי טרפון הסובר, שתפיסה שלאחר מיתה מועילה. זכתה האשה יותר מכתבתה – אם קדמה האלמנה ותפסה מהפירות יותר מסכום כתובתה, ובעל חוב יותר על חובו – או שקדם בעל החוב ותפס יותר ממה שמגיע לו בחובו, המותר – שהם צריכים להחזיר, רבי טרפון אומר: ינתנו לפושל שבהן – לבעל שטר חוב שזמן שטרו מאוחר או לכתובת האשה, כמו שבארנו במשנה הקודמת (לפי הגמרא), שכל אחד מאלו הריהו "כושל" (חלש) כנגד היורשים, שאם הפירות יבואו לידי היורשים, שוב לא יוכל אף אחד מהם להוציא מידם. רבי עקיבא אומר: אין מרחמין בדין! אלא ינתנו ליורשין – בגמרא מבואר, שלדעת רבי עקיבא לא רק המותר, אלא כל מה שתפסו בעל החוב והאלמנה מהפירות או ממטלטלים אחרים, מוציאין מידם ונותנים ליורשים, שכן משמת המת מיד זכו היורשים בכל נכסי הירושה, וכאילו הכל בא לידם, ואין תפיסה לאחר מיתה מועילה לבעל החוב או לאלמנה, שפלו צריכין שבועה – שבעל חוב ואלמנה הבאים לגבות מנכסי היורשים צריכים להישבע, ואין היורשין צריכין שבועה – כדי לזכות בנכסי הירושה, כמו שבארנו במשנה הקודמת.

כפי שהקדמנו למשנה הקודמת, היסוד ההלכתי של שתי המשניות הללו הוא, שמיטלטלים שנפלו בירושה ליתומים אינם משועבדים לבעל חוב ולכתובת, אבל הגאונים תיקנו, שאשה גובה כתובתה ובעל חוב גובה את חובו אף מן המיטלטלים.

באור משנה ד

תקנת חכמים היא, שאם אדם חושד בשותפו או בארסו וכיוצא בהם, ובא עליו בטענת ספק, שמא גזל מרכושו או שמא לא דקדק בחשבון שביניהם, הריהו יכול להשביעו על ספק, כמו ששנו (שבועות ז, ח): "ואלו נשבעים שלא בטענה: השותפין, הארסין, והאפטרופין, והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית". – "ולמה תיקנו חכמים שבועה זו? מפני שאלו מורין לעצמם, שכל מה שיקחו מנכסי בעל המעות, ראוי הוא להם, מפני שנושאים ונותנים וטורחים. לפיכך תיקנו להם חכמים שחייבים שבועה בטענת ספק, כדי שיעשו כל מעשיהם בצדק ובאמונה" (רמב"ם הל' שותפין ט, א). – משנתנו באה ללמד דין האשה שבעלה משביעה בטענת ספק.

המושיב את אשתו הנזנית – למכור סחורה בחנותו, או שמנה

פְּלָכָה, וְעַל עִיסָתָהּ.

ה פֶּתַח לָהּ: נָדָר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עֲלֶיהָ – אֵינוּ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ; אָבָל מִשְׁבִּיעַ הוּא אֶת יוֹרְשֶׁיהָ וְאֵת הַבָּאִים בְּרִשְׁוֹתָהּ. נָדָר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עֲלֶיהָ, וְעַל יוֹרְשֶׁיהָ, וְעַל הַבָּאִים בְּרִשְׁוֹתֶיהָ – אֵינוּ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ, לֹא הִיא, וְלֹא יוֹרְשֶׁיהָ, וְלֹא אֶת הַבָּאִים בְּרִשְׁוֹתָהּ; אָבָל יוֹרְשֵׁיו מִשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, וְאֵת הַבָּאִים בְּרִשְׁוֹתָהּ. נָדָר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי, וְלֹא לְיוֹרְשֵׁי, וְלֹא לַבָּאִים בְּרִשְׁוֹתֶיהָ, עֲלֶיהָ, וְעַל יוֹרְשֶׁיהָ, וְעַל הַבָּאִים בְּרִשְׁוֹתֶיהָ – אֵינוּ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ, לֹא הוּא, וְלֹא יוֹרְשָׁיו, וְלֹא הַבָּאִים בְּרִשְׁוֹתָהּ, לֹא אוֹתָהּ, וְלֹא יוֹרְשֶׁיהָ, וְלֹא הַבָּאִין בְּרִשְׁוֹתָהּ.

ו הִלְכָה מִקְבֶּר בַּעֲלָהּ לְבֵית אָבִיהָ, אוֹ שְׁחִזְרָה לְבֵית חֲמִיהָ וְלֹא נַעֲשִׂית אֲפוּטְרוּפָא – אֵין הַיּוֹרְשִׁין מִשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. וְאִם פִּירוּשׁ בִּרְטִנּוּרָא

עליה שלא עשתה אונאה על פלכה ועל עיסתה: ר"א אומר. אפילו לכתחילה שלא ע"י גלגול יכול להשביעה על פלכה ועל עיסתה. ואין הלכה כר"א:

ה מִשְׁבִּיעַ הוּא אֶת יוֹרְשֶׁיהָ. אִם גִּירָשָׁה וּמִתָּה יוֹרְשֶׁיהָ תוֹכְעִין הַיָּמִין תּוֹכְבָתָהּ, נִשְׁבָּעִים שְׁבוּעַת הַיּוֹרְשִׁים שֶׁלֹּא פָקְדָנוּ בְּשַׁעַת מִיתָהּ וְלֹא אִמְרָה לֹנוּ קוֹדֵם לָכֵן וְלֹא מִצִּינוּ בֵּין שְׁמִירוֹתֶיהָ שֶׁשֹּׁטֵר כְּתוּבָתָהּ פְּרוּעַ: וְאֵת הַבָּאִים בְּרִשְׁוֹתָהּ. אִם מִכְרָה כְּתוּבָתָהּ לֵאחֵרִים וְנִתְגַּרְשָׁה וּמִתָּה וְהַלְקוּחֹת תּוֹכְעִים כְּתוּבָתָהּ, נִשְׁבָּעִים אָף הֵן שְׁבוּעַת הַיּוֹרְשִׁים: אָבָל יוֹרְשֵׁיו מִשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. אִם נִתְאַלְמָנָה וְהִיא אוֹ יוֹרְשֶׁיהָ נִפְרָעִין מִן הַיָּתוּמִים, צָרִיכִים שְׁבוּעָה, שֶׁהֵרִי לֹא פָטְרָן אֲלֵא מִמֶּנּוּ אִם תִּגְבַּה כְּתוּבָתָהּ בַּחַיּוֹ: לְבָאִין בְּרִשְׁוֹתֶיהָ. אִם אִמְכּוֹר נִכְסֵי וְאֵת בָּאָה לִפְרַע מִן הַלְקוּחֹת:

ו הִלְכָה מִקְבֶּר בַּעֲלָהּ. זו שפטרה בעלה מן השבועה: לְבֵית אָבִיהָ. שֶׁלֹּא נִתְעַסְקָה שׁוֹב בְּנִכְסִים: אֵין הַיּוֹרְשִׁים מִשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. כִּמְהָ שֶׁנִּתְעַסְקָה בֵּין מִיתָהּ לַקְבּוּרָה. שֶׁאִם הָיוּ יוֹרְשִׁים יְכוּלִים לְהַשְׁבִּיעָהּ עַל כָּךְ, מִתּוֹךְ שֶׁהִיא צָרִיכָה לְהַבִּיא עוֹדִים כִּמְהָ שֶׁהִיא מוֹכֶרֶת וְקוֹנֶה לְצוּרֶךְ קְבּוּרַת הַמֵּת יִשְׁחָה הַמֵּת וְיִתְנוּל: עַל הַעֲתִיד

משניות מבוארות – קהתי

אֲפוּטְרוּפָא – לִפְקַח עַל נִכְסֵיו וְלִישָׂא וּלְיִתֵּן בָּהֶם, הֵרִי זֶה מִשְׁבִּיעָה פֶּלַח זְמַן שְׁיִרְצָה – רִשְׁאֵי הַבַּעַל הַשְׁבִּיעָה, שֶׁנִּשְׁאָה וְנִתְּנָה פֶּלַח מִמֶּנָּה וְלֹא לִקְחָה מִשְׁלוּ כְּלוּם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: אֲפִילוּ עַל פְּלָכָה, וְעַל עִיסָתָהּ – רִשְׁאֵי הַבַּעַל הַשְׁבִּיעָה כָּל זְמַן שִׁירְצָה, שֶׁלֹּא נִטְלָה מִן הַצִּמְרָה שֶׁהִיא עֲשֵׂתָהּ בּוֹ וּמִן הָעִיסָה שֶׁאִתָּתָהּ. בְּגִמְרָא מְבֹרָא, שֶׁלִּדְעַת תִּנּוּן קָמָא, אִם לֹא הוֹשִׁיבָה חֲנוּנִית וְלֹא מִינָה אֲפוּטְרוּפָא, אֵינוּ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָה בְּטַעֲנַת סֶפֶק עַל מַעֲשֵׂיהָ בְּמִשְׁק הַבֵּית, שֶׁכֵּן יִחַס קִפְדֵּי כֹזֶה שֶׁל בַּעַל לְאִשְׁתּוֹ מִפְּרַת שְׁלוֹם הַבֵּית, שֶׁאֵין אָדָם דֹּר עִם נַחֲשׁ בְּכַפִּיפָה אַחַת. בְּרַם, אִם הוֹשִׁיבָה חֲנוּנִית אוֹ שְׁמִינָה אֲפוּטְרוּפָא, אָף חֲכָמִים מוֹדִים, שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁהוּא מִשְׁבִּיעָה עַל מִשְׁאָה וּמִתְּנָה בְּעַסְקִים שְׁנִיחָלָה, יָכוֹל הוּא לְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה אָף עַל פִּילְכָה וְעַל עִיסָתָה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סוֹבֵר, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹשִׁיבָה חֲנוּנִית וְלֹא מִינָה אֲפוּטְרוּפָא, הִרִי זֶה מִשְׁבִּיעָה כָּל זְמַן שִׁירְצָה, שֶׁאֵין לָךְ אִשָּׁה שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂתָה אֲפוּטְרוּפָא שְׁעָה אַחַת בַּחַיִּי בַּעֲלָהּ עַל פִּילְכָה וְעַל עִיסָתָה (כְּתוּבֹת 19, ב). וְאֵין הִלְכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

באור משנה ה

במשנה הקודמת שנינו בענין אשה אפוטרופא, שבעלה משביעה כל זמן שירצה. ויש שהאשה חייבת שבועה כשהיא באה לגבות כתובתה, כמבואר להלן (משניות ז-ח); וכבר שנינו לעיל (משניות ב-ג), שאלמנה הבאה לגבות כתובתה מן היורשים, צריכה היא להישבע, שעדיין לא קיבלה כלום. ובמסכת גיטין שנו (ד, א), שרבן גמליאל חזקן התקין, שהאלמנה לא תהא נשבעת אלא נדרת, כגון שתאמר: "יֵאסֵר עָלַי פְּלוּנִי אִם נִהְיִיתִי מִכְּתוּבָתִי כְּלוּם". ויש סוברים, שהוא הדין בשבועת אשה אפוטרופא, שיכול בעלה לוותר על שבועתה ולתבוע ממנה נדר. – משנתנו דנה במי שקיבל עליו תנאי לפטור את אשתו מגדר ומשבועה.

פֶּתַח לָהּ – כתב הבעל לאשתו, והוא הדין אם אמר לה: נָדָר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עֲלֶיהָ – שפטרה מגדר ומשבועה, אֵינוּ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָה – אֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ אֶת אִשְׁתּוֹ שׁוֹם שְׁבוּעָה, לֹא בְּעֵינֵי מִשְׁאָה וּמִתְּנָה בְּנִכְסֵיו, כְּגוֹן אִם הוֹשִׁיבָה חֲנוּנִית אוֹ מִינָה אֲפוּטְרוּפָא, וְלֹא בְּעֵינֵי כְּתוּבָתָהּ, כְּמִבְּרֹא הַלֵּל (משניות ז-ח); אָבָל מִשְׁבִּיעַ הוּא אֶת יוֹרְשֶׁיהָ – אִם גִּירָשָׁה וּמִתָּהּ, וְיִוֹרְשֶׁיהָ תּוֹכְעִים מִמֶּנּוּ כְּתוּבָתָהּ, הִרִי הוּא מִשְׁבִּיעַם שְׁבוּעַת הַיּוֹרְשִׁים (כַּעֲזֵין מִה שֶׁמְּפֹרֵשׁ בְּמַסַּכְת שְׁבוּעֹת ז, ז): "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָקְדָנוּ אִמָּא בְּשַׁעַת מִיתָתָהּ וְלֹא אִמְרָה לֹנוּ קוֹדֵם לָכֵן וְשֶׁלֹּא מִצִּאֲנוּ בֵּין שְׁטִירוֹתֶיהָ, שֶׁשֹּׁטֵר כְּתוּבָתָהּ פְּרוּעַ", וְאֵת הַבָּאִים בְּרִשְׁוֹתָהּ – אִם מִכְרָה כְּתוּבָתָהּ לֵאחֵרִים וְנִתְגַּרְשָׁה וּמִתָּהּ, וְהַלְקוּחֹת בָּאִים לְתַבּוּעַ אֶת כְּתוּבָתָהּ, אָף הֵם נִשְׁבָּעִים כְּשְׁבוּעַת הַיּוֹרְשִׁים, שֶׁאֵין הַבָּאִים מִכּוּחָהּ נִהְיִים מִהֶתְנָאֵי שֶׁכָּתַב לָהּ הַבַּעַל לְפִטְרָה מִשְׁבוּעָה. כְּתַב לָהּ: נָדָר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עֲלֶיהָ, וְעַל יוֹרְשֶׁיהָ, וְעַל הַבָּאִים

באור משנה ו

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא דנה באשה שבעלה פטרה מן השבועה אף לגבי יורשיה.

הִלְכָה מִקְבֶּר בַּעֲלָהּ – מת בעלה, ומיד לאחר קבורתו הלכה לְבֵית אָבִיהָ – ושוב לא עסקה בנכסי בעלה, אוֹ שְׁחִזְרָה לְבֵית חֲמִיהָ וְלֹא נַעֲשִׂית אֲפוּטְרוּפָא – שלאחר שחזרה לא נעשתה עוד אפוטרופא עַל נִכְסֵי הַיּוֹרְשָׁה, אֵין הַיּוֹרְשִׁין מִשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ – שׁוֹם שְׁבוּעָה

נעשית אפטרופא – הירשין משביעין אותה על העתיד לבא, ואין משביעין אותה על מה שעבר.

ז הפוגמת כתבתה – לא תפרע אלא בשבועה; עד אחד מעידה שהיא פרועה – לא תפרע אלא בשבועה; מנכסי יתומים, ומנכסים משעבדין, ושללא בפניו – לא תפרע אלא בשבועה.

ח הפוגמת כתבתה, ביצד? היתה כתבתה אלף וזו, ואמר לה: התקבלת כתבתך, והיא אומרת: לא התקבלתי אלא מנה – לא תפרע אלא בשבועה. עד אחד מעידה שהיא פרועה, ביצד? היתה כתבתה אלף וזו, ואמר לה: התקבלת כתבתך, והיא אומרת: לא התקבלתי, ועד אחד מעידה שהיא פרועה – לא תפרע אלא בשבועה. מנכסים משעבדים ביצד? מכר נכסיו לאחרים, והיא נפרעת מן הלוקחות – לא תפרע אלא בשבועה. מנכסי יתומים ביצד? מת והניח נכסיו ליתומים, והיא נפרעת מן היתומים – לא תפרע אלא בשבועה. ושללא בפניו ביצד? הלך לו למדינת הים, והיא נפרעת ושללא בפניו – אינה נפרעת אלא בשבועה. רבי שמעון אומר: כל זמן שהיא תובעת כתבתה – הירשין

פירוש ברטנורא

לבוא. שלא עיכבה בדיה כלום מן העסק שנעשית אפטרופא עליו לאחר קבורת בעלה, דלא מהניא ביה פסור דידיה שהרי הנכסים של יתומים הם: על שעבר. על עסק שבחי בעלה:

ז לא תפרע אלא בשבועה. הנפרע מחבירו אינו מודקדק לשום לב על כל מה שפרעו, וזו הואיל ונפרעה במקצת אפשר שנפרעה הכל ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי רחוק: עד אחד מעיד שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. תקנת חכמים היא כדי להפסיק דעתו של בעל. ושבועות הללו אף על פי שתקנת חכמים הן, אינן אלא כעין של תורה בנקיטת הפך, שכל שבועות שתיקנו במשנה כעין של תורה הן: מנכסים משועבדים. משום דאי הוה גבי מן הלוח גופיה והוה טעין לוח אשתבע לי דלא פרעתך משביעין ליה, ואנן טענינן בשביל לקוחות דלמא אי הוה גבית מן הלוח הוה טעין לך אשתבע לי דלא פרעתך ובעית אשתבעי, השתא נמי אשתבעי:

ח רבי שמעון. קאי לעיל ארבנן דאמרי המושיב את אשתו חנונית או אפטרופא משביעה כל זמן שירצה ואם כתב לה נדר ושבועה אין לי ולא לירשני עלך אין

משניות מבוארות – קהתי

משעבדין – או אשה שבאה לגבות כתובתה מן הנכסים שמכר בעלה לאחרים (והם נקראים "נכסים משועבדים" ללקוחות) ושללא בפניו – או גרושה שהלך בעלה לדרך רחוקה, והיא באה לבית דין לתבוע כתובתה, לא תפרע אלא בשבועה – שאנו אומרים: אילו היתה תובעת כתובתה מבעלה, שמא היה טוען כנגדה: "השבעי לי שלא פרעתך", והיתה חייבת שבועה, לפיכך בכל אלו הטילו חכמים עליה שבועה (רש"י על פי הגמרא שבועות מא, א).

באור משנה ח

משנה זו באה לפרש את המשנה הקודמת.

הפוגמת כתבתה, ביצד? היתה כתבתה אלף וזו – והאשה תובעת כתובתה מבעלה, מאחר שנתגרשה ממנו, ואמר לה – הבעל: התקבלת כתבתך – כבר קבלת את כספי הכתובה, והיא אומרת: לא התקבלתי אלא מנה – מאה וזו, כלומר שהיא מודה שקיבלה מקצת הכתובה, לא תפרע אלא בשבועה – כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת. עד אחד מעידה שהיא פרועה, ביצד? היתה כתבתה אלף וזו, ואמר לה: התקבלת כתבתך – כבר קיבלת כתובתך, והיא אומרת: לא לגבות כתובתה טען בעלה: כבר קיבלת כתובתך, והיא אומרת: לא התקבלתי – עדיין לא קיבלתי, ועד אחד מעידה שהיא פרועה – שכבר נפרעה לה כתובתה, לא תפרע אלא בשבועה – כמו שבארנו במשנה הקודמת. מנכסים משעבדים ביצד? מכר – הבעל, נכסיו לאחרים, והיא נפרעת מן הלוקחות – והאשה באה לגבות כתובתה מן הנכסים שבידי הלוקחות, לא תפרע אלא בשבועה – מהטעם שבארנו במשנה הקודמת. מנכסי יתומים ביצד? מת – הבעל – והניח נכסיו ליתומים – בירושה, והיא נפרעת מן היתומים – והאלמנה באה לגבות כתובתה מנכסי הירושה שבידי היתומים, לא תפרע אלא בשבועה – כמו שבארנו במשנה הקודמת. ושללא בפניו ביצד? הלך לו – הבעל – למדינת הים – לארץ רחוקה, והיא נפרעת ושללא בפניו – ואשתו מוציאה גט וכתובה, ותובעת בבית דין לגבות כתובתה מנכסיו, אינה נפרעת אלא בשבועה – מהטעם שבארנו במשנה הקודמת. רבי שמעון אומר: כל זמן שהיא תובעת כתבתה – מן הירשנים, הירשין משביעין אותה – ואפילו כתב לה בעלה: "עדר ושבועה אין לי ולא

לא כשהיא באה לגבות כתובתה, שהרי בעלה פטרה משבועה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, ולא על מה שהתעסקה בנכסי בעלה המת בין מיתה לקבורה, שאם נאמר שהירשנים יכולים להשביעה על כך, לא תתעסק במכירת הנכסים לצורך הוצאות קבורתו אלא בעדים, ונמצא המת שוהה ומתנוול (ומכ"ס: ברטנורא). ואם נעשית אפטרופא – ואם נעשתה אפטרופא על נכסי בעלה המת אף לאחר קבורתו, הירשין משביעין אותה על העתיד לבא – יכולים הירשנים להשביעה בטענת ספק על העסקים שעשתה מלאחר הקבורה ואילך, שתנאי בעלה לפטרה משבועה אינו מועיל לה, והנכסים של הירשנים הם, ואין משביעין אותה על מה שעבר – אבל אין הם יכולים להשביעה, אפילו על ידי גלגול שבועה (הרא"ש; המאירי). על העסקים שעשתה בחיי בעלה, הואיל והוא פטרה משבועה, ואף לא על מה שעשתה בין מיתה לקבורה, כמו שבארנו לעיל.

בארנו משנתנו בכגון שהבעל פטר את אשתו משבועה אף לגבי הירשנים. וכן מבארים רוב המפרשים. ויש מפרשים משנתנו כשלא פטרה בעלה משבועה, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי כן אין הירשנים משביעים אותה על האפטרופסות שבחיי הבעל (שיטה מקובצת: המאירי).

באור משנה ז

משנה זו באה ללמדנו בנשים שאינן גובות כתובתן אלא בשבועה.

הפוגמת כתבתה – אשה שבאה לגבות כתובתה, והיא מודה שקיבלה כבר מקצתה, והיא תובעת את השאר, אבל בעלה טוען שכבר פרע לה את כל הכתובה, כמפורש במשנה הבאה, לא תפרע – את יתרת הכתובה שהיא תובעת, אלא בשבועה – בגמרא מבואר הטעם, לפי שהפורע חובו מדייק לדעת כמה הוא נותן, ואילו הנפרע אינו שם לבו לדייק כמה קיבל, וזו הואיל והיא מודה שנפרעה במקצת, אפשר שקיבלה יותר מאותו סכום שהיא מודה בו, לפיכך הטילו חכמים שבועה עליה, כדי שתדייק (כתובות פח, ב); עד אחד מעידה שהיא פרועה – אשה שבאה לגבות כתובתה, ועד אחד מעיד שכבר נפרעה לה הכתובה, לא תפרע אלא בשבועה – שאמנם עד אחד אינו נאמן להפסידה כתובתה, אבל כדי להפסיק דעתו של הבעל תיקנו חכמים שלא תפרע אלא בשבועה, הואיל ולא התנה עמה לפטרה משבועה; מנכסי יתומים – אלמנה התובעת כתובתה מן היתומים, ומנכסים

מְשִׁבֵּיעִין אוֹתָהּ; וְאִם אֵינָה תּוֹבַעַת כְּתֻבָּתָהּ – אֵין הַיּוֹרְשִׁין מְשִׁבֵּיעִין אוֹתָהּ.
 ט הוֹצִיאָה גִט, וְאֵין עִמּוֹ כְּתָבָהּ – גֻּבָּהּ כְּתֻבָּתָהּ; כְּתָבָהּ, וְאֵין עִמָּה גִט – הִיא אוֹמֶרֶת: אָבִד גִּטִּי, וְהוּא אוֹמֵר: אָבִד שׁוֹכְרִי; וְכֵן בַּעַל חֹב שֶׁהוֹצִיא שְׂטֵר חֹב, וְאֵין עִמּוֹ פְּרוּזְבוּל – הָרִי אֵלּוּ לֹא יִפְרְעוּ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִן הַסִּפָּקָה וְאֵילָף, אִשָּׁה גֻּבָּהּ כְּתֻבָּתָהּ שְׂלֹא בָגַט, וּבַעַל חֹב גֻּבָּהּ שְׂלֹא בִּפְרוּזְבוּל. שְׁנֵי גִטִּין וְשְׁתֵּי כְתֻבּוֹת – גֻּבָּהּ שְׁתֵּי כְתֻבּוֹת; שְׁתֵּי כְתֻבּוֹת וְגַם אֶחָד, אוֹ כְּתָבָהּ וְשְׁנֵי גִטִּין, אוֹ כְּתָבָהּ וְגַם וּמִיתָה – אֵינָה גֻּבָּהּ אֲלֵא כְּתָבָהּ אַחַת; שֶׁהִמְגִּירָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהַחֲזִירָהּ, עַל מְנַת כְּתָבָהּ הָרֵאשׁוֹנָה מַחֲזִירָהּ. קָטָן שֶׁהִשְׁיִאוֹ אָבִיו – כְּתֻבָּתָהּ קִיָּמָה, שְׁעַל מְנַת בֶּן קִיָּמָה. גֵּר שֶׁנִּתְגִּיר וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ – כְּתֻבָּתָהּ קִיָּמָה, שְׁעַל מְנַת בֶּן קִיָּמָה.

פ ר ק ע ש י ר י

א מִי שֶׁהָיָה נָשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים וְמָת – הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשֵּׁנִיָּה, וְיֹורְשֵׁי הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדֶמִין לְיֹורְשֵׁי שֵׁנִיָּה. נִשָּׂא אֶת פִּירוּשׁ בֵּרְטִנּוּרָא

יורשין משיבין אותה, ואתה הוא לאפלוני ואמר דכל זמן שהיא תובעת כתובתה יורשין משיבין אותה ואפילו כתב לה גר ושבעה אין לי ולא ליורשי עלך. ואם אינה תובעת כתובתה אין יורשין משיבין אותה על אפוטרופא שבחיי בעלה ואפילו לא פטרה מן השבעה, דלית ליה דר' אלעזר ומחלוקתו דאמרי לעיל במתניתין משיבין כל זמן שירצה. ואין הלכה כר' שמעון:

ט הוציא גט ואין עמו כתובה. במקום שאין כתובים כתובה וסומכים על תנאי בית דין: גובה כתובתה. דתנאי כתובה מעשה בית דין הוא, וכל מעשה בית דין כמאן דנקיט שטרא דמי. ודוקא מנה מאתים הוא דנביא, אבל תוספת אין לה עד שתוציא שטר כתובה: פרוזבול. הלל תיקן פרוזבול כדי שלא תשטמ שביעית, שמסר שטרותיו לבית דין שיגבה מן הלוה חובו כל זמן שיהבענו והשטא לא קרינא ביה לא יגוש, שאינו תובע כלום אלא בית דין תובעין: הרי אלו לא יפרעו. חיישין שמא כבר גבתה כתובתה, וזה השמיטו שביעית: מן הסכנה. שגור גוים על המצות והיו יראים לשמור גיטתן ומשקיבלתו שורפתו. וכן פרוזבוליהן: י א מי שהיה. יורשי הראשונה קודמים ליורשי השניה. אם מתו נשוי אחריו עד שלא הספיקו לגבות: שניה ויורשיה קודמים. שהיא בעלת חוב, ויורשי

משניות מבוארות – קהתי

והחזירה וגירשה, ושתי כתובות – שאת מהן זמנה קודם לזמן הגט הראשון, ואחת מהן זמנה מאוחר מזמן הגט הראשון, גובה שתי כתובות – משני הנישואין. הוציא שתי כתובות וגט אחד – וזמני שתי הכתובות קודמים לגט; או כתבה ושני גיטין – שגירשה והחזירה וגירשה, ולא כתב לה כתובה כשהחזירה; או כתבה וגט וגט ומיתה – ועדי מיתה, שגירשה והחזירה ומת, ולא כתב לה כתובה כשהחזירה; בכל המקרים הללו, אינה גובה אלא כתבה אחת; שהמגרש את אשתו והחזירה – קודם שגבתה כתובתה, ולא כתב לה כתובה כשחזר ונשאה, על מנת כתבה הראשונה מחזירה – הלכך אם הוציא כתובה ושני גיטין, או כתובה וגט ומיתה, אינה גובה אלא כתובה אחת. וב"שתי כתובות וגט אחד" הטעם הוא, שהכתובת לאשתו שתי כתובות אינה גובה אלא אחת מהן. קטן שהשיאו אביו – והגדיל, ככתבה קיימת – אף על פי שנכתבה בהיותו קטן, שעל מנת בן קיימה – שמשגגדיל קיימה לאשה על מנת הכתובה שכתב לה בקטנותו. ובגמרא אמר, שמכל מקום אינה גובה אלא עיקר כתובה, אבל תוספת אין לה. מכאן שואלים בעלי התוספות: אם כן מה באה המשנה להשמיענו "שעל מנת כן קיימה", והרי אפילו לא כתב לה כתובה מעולם, יש לה עיקר כתובה? ומשיבים, שהמשנה באה להשמיענו, שאם נישאה לו בתולה, אף על פי שכשהגדיל הרי היא כבר בעולה, מכל מקום כתובתה מאתים דינר, שעל מנת כן קיימה שתהא כתובתה כתחילת נישואיה (ועיין "תוספות יום טוב"). גר שנתגיר ואשתו עמו – ואשתו נתגירה עמו, ככתבה קיימת – כפי שכתב לה בהיותם נכרים (ור"י), שעל מנת בן קיימה – שמשנתגירו קיים אותה לאשה על מנת הכתובה שבידה. ויש מפרשים: כתובתה קיימת – היינו כתובת מנה, שעל מנת כן קיימה – כמו ששינוי (א, ד) שהגירות שנתגירה יתירה על בת שלש שנים ויום אחד, כתובתה מנה (רמב"ם הל' אישות יא, ז; מגיד משנה; ועיין "לחם משנה").

ב א ו ר מ ש נ ה א

כפי ששינוי (לעיל ד, י), אחד מתנאי הכתובה, שהבנים יירשו כתובת אדם, כלומר שאם תמות האשה בחיי בעלה, והוא יורשה, הרי לאחר מותו יירשו הבנים הנכרים שנולדו לו ממנה את כתובת אדם, מלבד חלקם בירושת שאר הנכסים, שיחלקו שווה בשווה עם האחים מאם אחרת. תנאי זה נקרא: "כתובת בנין דכרין" – כתובת בנים זכרים. משנה זו דנה בכחכות בנין דכרין, והיא באה להשמיענו שאינה בגדר חוב אלא בגדר יורשה. מי שהיה נשוי שתי נשים ומת – ושתי האלמנות באות לגבות

ליורשי עליו" (עייני לעיל משנה ה), שאין תנאי זה מועיל לגבי הכתובה כשהיא נפרעת אותה מן היתומים; ואם אינה תובעת כתובתה, אין היורשין משיבין אותה – על האפוטרופוס שבחיי בעלה, ואפילו לא פטרה הבעל משיבין, שרבי שמעון חולק על מה ששינוי לעיל (משנה ד), שהבעל משיבין את אשתו שבועת אפוטרופא כל זמן שירצה, והוא סובר שאף הבעל עצמו אינו משיבין, אפילו הושיבה חנונית או מינה אפוטרופא, אלא בזמן שהיא תובעת כתובתה (גמרא ור"י כתובות פח, ב; המאירי). ומה שנקט "אין היורשין משיבין אותה" לאו דווקא הוא, אלא משום שברישא של מאמרו – כל זמן שהיא תובעת כתובתה, היורשים משיבין אותה – הרי יורשים דווקא, לפיכך גם בסיפא נקט יורשים (תוספות).

ב א ו ר מ ש נ ה ט

הוציא גט, ואין עמו כתבה – אשה שיש בידה גט ואין לה שטר כתובה, כגון במקום שאין כתובים כתובה (רמב"ם; ברטנורא), גובה כתבתה – היינו עיקר הכתובה (מאתיים או מאה דינר). מפני שהוא תנאי בית דין, כמו ששינוי לעיל (ד, ז), ועושים סימן בגט שנפרעה לה כתובתה, כדי שלא תגבה שנית. כתבה, ואין עמה גט – הוציא שטר כתובה, ואין בידה גט, ויש דין ודברים בינה ובין בעלה, שכן היא אומרת: אבד גטי – גירשתי ואבד גטי, והוא אומר: אבד שוכרי – אף הבעל מודה שגירשה אלא שהוא טוען: שלמתי לה כסף כתובתה וקיבלתי ממנה שובר, ואבד השובר ממני; וכן בעל חוב שהוציא שטר חוב – שבא לגבות חובו בשטר שבידו לאחר שנת השמיטה, ואין עמו פרוזבול – שטר שכתב בו שמסר המלוה את חובותיו לבית הדין, והתקינו הלל הזקן כדי ששנת השמיטה לא תשטמ את החובות (עייני שביעית י, ד); וטוען הלוה שלא היה למלוה פרוזבול, ושטמט שנת השמיטה את החוב, והמלוה אומר שהיה לו פרוזבול ואבד לו, הרי אלו לא יפרעו – כתובה לא תפרע, שחוששים לטענת הבעל שכבר גבתה כתובתה, והחוב לא יפרע, שמא לא כתב פרוזבול והשביעית השמיטתו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מן הספקה ואילף – משעה שגורה מלכות רומי על ישראל שלא יקיימו את המצוות, והיו יראים לשמור גיטתם ופרוזבוליהם, אשה גובה כתבתה שלא בגט – ואין הבעל נאמן לומר שפרע עד שיוציא שובר, ובעל חוב גובה שלא בפרוזבול – שמן הסתם עשה פרוזבול, ומפני הסכנה שרף אותו. שני גיטין – הוציא שני גיטין, היינו שגירשה

הראשונה ומתה, נשא שניה ומת הוא – שניה ויורשיה קודמים ליורשי הראשונה.

ב מי שהיה נשוי שתי נשים, ומתו, ואחר כך מת הוא, ויתומים מבקשים כתבת אמן, ואין שם אלא שתי כתבות – חולקין בשוה. היה שם מותר דינר – אלו נוטלין כתבת אמן, ואלו נוטלין כתבת אמן. אם אמרו יתומים: אנחנו מעלים על נכסי אבינו יתר דינר, כדי שיטלו כתבת אמן – אין שומעין להן, אלא שמין את הנכסים בבית דין. ג היו שם נכסים פראוי – אינן בכמהזק. רבי שמעון אומר: אפלו יש שם נכסים שאין להן אחריות – אינו כלום, עד שיהיו שם נכסים שיש להן אחריות, יותר על שתי הכתבות דינר.

פירוש ברטנורא

ראשונה באים לרש מאביהן כתובת בנין דכרין, דהא אינן ירתון תנן, לפיכך פורעין את החוב תחלה ומה שנשאר יירשו. ודוקא כשנשבעה השניה על כתובתה או היא או יורשיה נוטלים כתובתה. אבל אם מתה היא לאחר שמת בעלה ולא נשבעה על כתובתה, אין יורשיה נוטלים כלום מכתובתה, דקימא לן אין אדם מוריש שבעה לבניו, כלומר ממון שאין אדם זוכה בו אלא בשבעה ומת קודם שנשבע, אותו ממון אין אדם מורישו לבניו.

ב ויתומים מבקשים כתובת אמן. שכתובה של אחת מרובה משל חברתה, ואומרים בניה כתובת בנין דכרין נוטל, וכן אתם, והשאר נחלקו: חולקים בשוה. כשאר כל הירושות, ואין נוטלים כתובת בנין דכרין: אם אמרו יתומים. בני הכתובה הגדולה: הרי אנו מעלין על נכסי אבינו. מעלין דמיתן לקבלם עלינו כיוצא כדי שיהיה שם מותר דינר ויטלו כתובת אמן.

ג הרי שם נכסים פראוי. כגון עסקא שביד אחרים או הלואה: אינן בכמהזק. אינן נחשבים להיות כאילו הן מוחזקים בידו ויש כאן מותר דינר: שאין להם אחריות. מטלטלים: שיש להם אחריות. קרקעות. והלכה כרבי שמעון. ואף בזמן הזה דנהיגי דמטלטלי דיתמי משעבדי לבעל חוב, אין כתובת בנין דכרין נוהגת במטלטלין אלא בקרקעות:

משניות מבוארות – קהתי

”כתובת בנין דכרין” יחלקו ביניהם את הדינר שווה בשווה ותחלקים בזה מצוות ירושה, אלו נוטלין כתבת אמן, ואלו נוטלין כתבת אמן – זכאים היתומים לקבל תחילה ”כתובת בנין דכרין” כתנאי הכתובה, ובדינר יחלקו. יש מבארים, שצריכים דווקא מותר דינר, אבל פחות מדינר אין זה מותר (בית יוסף על פי הגמרא: ועיין ”תוספות יום טוב”). אם אמרו יתומים: אנחנו מעלים על נכסי אבינו יתר דינר – אם לא היה בנכסי הירושה מותר דינר, ואמרו היתומים המבקשים את כתובת אמן: הרינו מקבלים את נכסי אבינו בדינר יתיר על שווים; והם אומרים כך, כדי שיטלו כתבת אמן – כדי שישתייר דינר לקיים בו מצוות ירושה ויוכלו לקבל ”כתובת בנין דכרין”, אין שומעין להן – להעריך את הנכסים בדינר יתיר על שווים, אלא שמין את הנכסים בבית דין – ואם אין מותר דינר אין היתומים נוטלים ”כתובת בנין דכרין”, אלא חולקים ביניהם את הירושה שווה בשווה. וכותב הרמב”ם (על פי הגמרא): ”שמין את הנכסים בבית דין, כמה שהיו שווין בשעת מיתת אביהן; ואף על פי שנתברו או נתמעטו אחרי מיתת אביהן קודם שיבואו לחלוק, אין שמין אותן אלא כשעת מיתת אביהן” (הלי אישות יט, ה).

באור משנה ג

במשנה הקודמת למדנו, שלא תיקנו חכמים ”כתובת בנין דכרין” אלא במקום שלאחר שיטלו הבנים את כתובת אמן, ישתיר בנכסי הירושה לכל הפחות דינר, כדי לקיים בו מצוות ירושה מן התורה. משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה לדון ב”מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו, ואחר כך מת הוא, ויתומים מבקשים כתובת אמן”.

היו שם – בירושת אביהם, נכסים פראוי – נכסים הראויים ועומדים לבוא לרשות היתומים, כגון שראויה ליפול להם ירושה מאבי אביהם או שהיו חובות לאביהם בידי אחרים, אינן בכמהזק – אין הנכסים הללו נחשבים כאילו הם מוחזקים בידם, ויש כאן מותר דינר, אלא הואיל ובנכסים המוחזקים אין מותר דינר, אין היתומים נוטלים כתובת אמן, אלא חולקים ביניהם את נכסי הירושה שווה בשווה, כמו ששינוי במשנה הקודמת. רבי שמעון אומר: אפלו יש שם נכסים שאין להן אחריות – היינו מטלטלים, ויש בהם מותר דינר, אינו כלום – אינו נחשב כלום בחשבון נכסי הירושה לגבי מותר דינר, עד שיהיו שם נכסים שיש להן אחריות – היינו קרקעות, יותר על שתי הכתבות דינר – שסובר רבי שמעון: אין כתובות בנין דכרין ומותר דינר אלא בקרקעות (עיין ”תוספות יום טוב”).

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, ש”כתובת בנין דכרין” אינה בגדר חוב אלא בגדר ירושה, באה משנה זו להשיענו, שלא תיקנו חכמים ”כתובת בנין דכרין” אלא כשאניה עוקרת מצוות ירושה שמן התורה.

מי שהיה נשוי שתי נשים, ומתו – בחייו, שנמצא הוא יורשן, ואחר כך מת הוא – ונפלו נכסיו בירושה לבניו, ויתומים מבקשים כתבת אמן – ובניו מאשתו האחת תובעים כתובת אמן, כפי תנאי ”כתובת בנין דכרין”, וכגון שכתובת אמן מרובה משל חברתה, ואומרים הם לאחיהם מהאם האחרת: אנחנו נוטל כתובת אמן, וכן אתם תטלו כתובת אמן, והשאר נחלק בינינו מדין ירושה, ואין שם אלא שתי כתבות – אבל אין בנכסי הירושה אלא כדי סכום שתי הכתובות, ואם יטלו כתובות בנין דכרין לא תשתיר עוד ירושה, ותיעקר על ידי כך מצוות ירושה שהיא מן התורה, חולקין בשוה – אין היתומים נוטלים ”כתובת בנין דכרין”, אלא חולקים ביניהם את כל נכסי הירושה שווה בשווה כדין תורה. הנה שם מותר דינר – אם בנכסי הירושה היה דינר יתיר על סכום שתי הכתובות, ונמצא שלאחר שיטלו היתומים

ד מי שהיה נשוי שלש נשים ומת, כתבתה של זו מנה, ושל זו מאתים, ושל זו שלש מאות, ואין שם אלא מנה – חולקות בשווה. היו שם מאתים: של מנה – נוטלת חמישים; של מאתים, ושל שלש מאות – שלשה שלשה של זהב. היו שם שלש מאות: של מנה – נוטלת חמישים, ושל מאתים – מנה, ושל שלש מאות – ששה של זהב. וכן שלשה שהטילו לבים, פחתו או הותירו – כך הן חולקין.

פירוש ברטנורא

ד של זו מנה ושל זו מאתים כו'. ושלשתן נחתמו ביום אחד. דאי בתלתא יומי, הקודמת בשטר קודמת בגיבוי. או שלא הניח אלא מטלטלין, שאין דין קדימה במטלטלין: חולקות בשווה. שהרי כח שלשתן שוה בשעבוד מנה דרכולו איכא מנה: היו שם מאתים. אין לבעלת מנה שעבוד אלא במנה, אבל במנה שני אין שעבוד לשטר של בעלת מנה: של מנה נוטלת חמישים. בגמרא פריך, שלישית מנה היה ראוי שתטול והיא נוטלת חמישים שהוא חצי מנה. ומשני, דמתניתין איירי דאמרה לה בעלת מאתים לבעלת מנה, דין ודברים אין לי עמך במנה המשועבד לך ולא יתמעט חלקך בשבילי, הלכך היא ובעלת שלש מאות חולקות אותו. ומפני שלא נתנה בעלת המאתים לבעלת המנה חלקה במנה אלא אמרה לה שלא תריב עמה ובשבילה לא יתמעט חלקה, לאחר שלקחה בעלת המנה חמישים נשאר זכות בעלת המאתים שוה עם זכות בעלת השלש מאות במנה וחצי הנשאר, וכל אחת מהן נוטלת ג' דינרי זהב שהן שבעים וחמישה דינרים של כסף שכל דינר זהב הוא עשרים וחמישה דינרים של כסף: היו שם שלש מאות. מנה ראשון משועבד לכולם, והשני לבעלת מאתים ולבעלת שלש מאות, והשלישי לבעלת שלש מאות בלבד: של מנה נוטלת חמישים ושל מאתים מנה. כגון דאמרה להו בעלת שלש מאות לבעלת מנה ולבעלת מאתים, דין ודברים אין לי עמכם במנה, הלכך מנה הראשון חולקות בעלת מאתים ובעלת מנה, נמצאת בעלת מנה נוטלת חמישים, ומנה השני חולקות בעלת מאתים ובעלת שלש מאות, נמצאת בעלת מאתים נוטלת מנה, חמישים שחלקה מהמנה הראשון עם בעלת המנה, וחמישים מהמנה השני שחלקה עם בעלת השלש מאות. והמנה השלישי נוטלת כולו בעלת השלש מאות, נמצאת נוטלת ששה דינרי זהב שהם מנה ומחצה, המנה השלישי כולו שנשאר לה וחצי המנה שחלקה עם בעלת המאתים. ובגמרא מסיק

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

ראשון, ונמצאת בעלת מנה נוטלת חמישים דינרי; ושל מאתים – וזו שכתובתה מאתים, נוטלת מנה – חמישים דינר ממנה ראשון, כמו שבארנו לעיל, וחמישים דינר ממנה שני, שחולקת בו שווה בשווה עם בעלת שלש מאות, ושל שלש מאות – זו שכתובתה שלש מאות, ששה של זהב – נוטלת ששה דינרי זהב, שהם מאה וחמישים דינרי כסף, היינו: חמישים דינר ממנה שני, כמו שבארנו, ומנה שלישי כולו, שאינו משועבד אלא לה בלבד. בגמרא מובאת ברייתא: "זו משנת רבי נתן (משנתו רבי נתן היא): רבי אומר: אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו, אלא חולקות בשווה" (שהואיל וכל נכסי הבעל אחראים לכתובת האשה, יד כולן שווה בכל נכסי הירושה, הלכך חולקות הן בשווה עד כדי כתובתן – עיי' רש"י ותוספות, כתובות צג, א); והלכה כרבי. וכן שלשה שהטילו לבים – שלושה שותפים שהכניסו מעות לקופה, לקנות בהן סחורה בשותפות, זה הכניס מנה, זה מאתים וזה שלש מאות, פחתו או הותירו – המעות; בגמרא מבואר, כגון שחל שינוי במטבע, וערכן של המעות ירד או עלה, ובאים השותפים לחלוק ביניהם, כך הן חולקין – לפי חשבון מעותיהם שהטילו לכיס. ברם, אם קנו סחורה ממעות אלו והרוויחו או הפסידו בה, ולא התנו תחילה כיצד יחלקו הרוויחו או הפסדו, אינם חולקים את הרוויחו וההפסד לפי מעותיהם שהטילו לכיס, אלא לפי מספר השותפים שווה בשווה, וחלקן של זה שהטיל מאה כחלקן של זה שהטיל שלוש מאות (גמרא ורש"י כתובות צג, ב).

בענין הכתובות ששינוי במשנתו, היסוד הוא שחולקים את הנכסים לפי שעבודם לכל כתובה וכתובה, ולא לפי חשבון המעות של הכתובה, אמנם אם היו שם שלש מאות דינרי, שהם מחצית הסכום של כל שלש הכתובות (שסכומן 600 דינרי), אף אם תהא חלוקה לפי חשבון המעות נמצאת כל אחת נוטלת מחצית כתובתה, והרי זה כמו ששינוי במשנתו, שבעלת מנה נוטלת חמישים, ובעלת מאתים נוטלת מנה, ובעלת שלש מאות נוטלת מאה וחמישים.

ר"ח אלבק מביא פירושו של רב סעדיה גאון למשנתו, שסברתו היא "שכל מנה המשועבד לכולן הן חולקות בו בשווה, והשאר הן חולקות לפי חשבון. לפיכך אם לא הניח אלא מנה, לה הנשים שוות בו. ואם היו מאתים, חולקות כולן במנה ראשון בשווה, ובמנה שני נוטלת בעלת מנה שישית, לפי שמגיע לה מנה שהוא שישית החוב כולו, היינו כל שלוש הכתובות שסכומן הוא שש מאות דינרי. ובעלת מאתים ובעלת שלוש מאות, ששתיהן יש להן שעבוד גם במנה השני, חולקות במותר (83 דינרי) בשווה, ונמצא שיש לכל אחת שבעים וחמישה דינרי (33 ועוד 41). אבל אם יש שם שלוש מאות דינרי, כל אחת נוטלת לפי חשבון, היינו בעלת מנה נוטלת שישית, בעלת מאתים נוטלת שליש, ובעלת שלוש מאות מחצית המעות" (עיי' השלמות לפירוש המשנה סס).

מי שהיה נשוי שלש נשים – והכתובות של שלשתן נחתמו ביום אחד, שנמצא שעבודן שווה בזמן, ואין דין קדימה לאחת מהן, נמת – ובאות האלמנות לגבות כתובתן, ואין הכתובות שלהן שוות, אלא כתבתה של זו מנה – מאה דינרי, ושל זו מאתים, ושל זו שלש מאות – דינרי, ואין שם אלא מנה – ואין בנכסי הירושה אלא מאה דינרי, חולקות בשווה – הואיל וכל אחת מהן זכאית לכל הפחות למנה, הרי זכות שלשתן שווה במנה זה, לפיכך חולקות הן בשווה, ונוטלת כל אחת שליש מנה. הרי שם מאתים – אם היו בנכסי הירושה מאתים דינרי, ונמצא מנה ראשון משועבד לכולן, ואילו מנה שני אינו משועבד אלא לבעלת מאתים ולבעלת שלש מאות, של מנה נוטלת חמישים – זו שכתובתה מנה נוטלת חמישים דינרי; בגמרא מבואר, שמדובר במשנתו ככגון שכתבה בעלת מאתים לבעלת מנה: "דין ודברים אין לי עמך במנה ראשון" (כשתבוא לדיון לא אריב עמך במנה המשועבד לך ולא יתמעט חלקך בשבילי – רש"י). הלכך מגיע לחלקה חצי מנה, שאין היא חולקת את המנה אלא עם בעלת שלש מאות; של מאתים, ושל שלש מאות – זו שכתובתה מאתים וזו שכתובתה שלש מאות, שלשה שלשה של זהב – כל אחת מהן נוטלת שלושה דינרי זהב, שהם שבעים וחמישה דינרי כסף, כלומר שהן חולקות ביניהן שווה בשווה את המאה וחמישים דינרי שנשתתרו לאחר שבעלת המנה נטלה חמישים דינרי. בגמרא שואלים: הרי בעלת מאתים סילקה עצמה ממנה ראשון, וכיצד היא חולקת עם בעלת שלש מאות במאה וחמישים הנותרים שווה בשווה? ומשיבים: משום שבעלת מאתים אומרת לבעלת שלש מאות: "מדון ודברים טילקתי עצמי". ומפרש רש"י: "לא נתתי חלקי במתנה, ומה שגבתה (בעלת המנה) לא בשליחותי גבתה, שתאמרי לי: נטלה זו חלקך; אני סילקתי עצמי מלריב עמה ומלמעט חלקה במנה, וגברה ידה לגבות חצי המנה בשעבוד שטרה. עכשיו אני באה לחלוק עמך בנותר, שלא סילקתי עצמי מלריב עמך, ושעבודי ושעבודך שווים" (ברם, בעלי התוספות נותנים: לא נתפרש יפה טעמו של דבר זה). הרי שם שלש מאות – היו בנכסי הירושה שלש מאות דינרי, והרי מנה ראשון משועבד לכולן, ומנה שני לבעלת מאתים ולבעלת שלש מאות, ומנה שלישי לבעלת שלש מאות בלבד, של מנה נוטלת חמישים – זו שכתובתה מנה נוטלת חמישים דינרי. בגמרא מבואר שמדובר כאן בכגון שכתבה בעלת שלש מאות לבעלת מנה ולבעלת מאתים: "דין ודברים אין לי עמך במנה ראשון", הלכך בעלת מנה ובעלת מאתים חולקות במנה

ה מי שהיה נשוי ארבע נשים, ומת – הראשונה קודמת לשניה, ושניה לשלישית, ושלישית לרביעית; הראשונה נשבעת לשניה, ושניה לשלישית, ושלישית לרביעית, ורביעית נפרעת שלא בשבועה. בן ננס אומר: וכי מפני שהיא אחרונה נשבעת? אף היא לא תפרע אלא בשבועה. היו יוצאות כלן ביום אחד, כל הקודמת לחברתה אפלו שעה אחת – זכתה. וכך היו פותבין בירושלים שעות. היו כלן יוצאות בשעה אחת, ואין שם אלא מנה – חולקות בשוה. ו מי שהיה נשוי שתי נשים, ומכר את שדהו, וכתבה ראשונה ללוקח: דין ודברים אין לי עמך – השניה מוציאה

פירוש ברטנורא

דמניתין רבי נתן הוא ואינה הלכה, דאמר רבי אין אני רואה דבריו של רבי נתן בזה, אלא חולקות בשוה, דהואיל וכל נכסיו אחראין לכתובה כל שלשת המנים משועבדים לבעלת המנה כשאר חברותיה, עד שתגבה כל כתובתה, הלכך חולקות בשוה, וכך נוטלת בעלת המנה כמו בעלת המאנים ושלוש מאות. אבל בשלשה שהטילו מעות לכיס זה מנה וזה מאתים וזה שלש מאות דהתם שבת שהשביחו מעותיהן קא שקלי, דינא הוא שכל אחד יכול לפי מעותיו. ודוקא כשהשביחו מחמת המעות עצמן כגון שנשתנה הממבע או הוסיפו עליו או פחתו או חולקים השבת והתפסד לפי הממון. אבל אם קנו סחורה מן המעות שהטילו לכיס והרויחו בסחורה או התפסידו, אין מחלקים הרויח והתפסד אלא לפי מספר השותפין ולא לפי הממון, וכך נוטל בהתפסד ובשבת מי שנתן בכיס מעות מועטים כמו אותו שנתן מעות מרובים אם לא התנו תחלה שחלקו לפי ממון. וכן דנים בכל בתי דינים:

ה הראשונה קודמת לשניה. אותה שזמן כתובתה מוקדם קודמת לשניה שזמנה מאוחר. וכן כולם: **הראשונה נשבעת לשניה.** אם שניה טוענת השבועי לי שלא גבית משל בעלי כלום, דלמא לא ישרא לי ממה שאגבה כתובתי. ואף שלישית תאמר כן לשניה, ורביעית לשלישית. אבל הרביעית נפרעת שלא בשבועה, וכגון שאין שם יורש בעל חוב אחר שישביעה: **בן ננס אומר כו'.** פלוגתיהו דר"ק ובן ננס מפרש בגמרא כגון שנמצאת שדה אחת מאלו השדות שגבו השלש נשים הראשונות, שאינה שלו, שנודע שגולה וסוף שיבואו בעליה ויטלוה, וכשגבה הרביעית לגבות כתובתה משדה רביעית באה זאת ואומרת לה למחר יבא הנגול ויטול שדהו מיד, רצוני שתשבעי לי שלא גבית כתובתיך בחיי הבעל. תנא קמא סבר בעל חוב מאוחר שקדם ונבה מה שנבה לא נבה, הלכך למה תשבע, אם יבא הנגול ויטרוף מזו תחזור היא על הרביעית ותטול ממנה מה שנבתה, דהויא לה רביעית בעל חוב מאוחר שקדם ונבה, מה שנבה נבה, ואם תחזיק זאת אין השלישית יכולה לחזור עליה, ולכך תשבע לה שלא גבתה מנכסי בעלה כלום. והלכה כתנא מא. וממילא שמעינן שאם תפסה ממלטין שצריכה לשבע לדברי הכל כיון שאין דין קדימה בממלטין ומה שנבה גבה:

ו וכתבה ראשונה ללוקח כו'. וכגון שקנו מידה. ובגמרא פריך, ותימא נחת רוח עשיתי לבעלי. ומשני, כגון שמכר הבעל שדה זו לאיש אחר קודם לזה ולא רצתה האשה לחתום לו, ולזה חתמה, דאם איתא דנחת רוח עושה לבעלה היתה חותמת לראשון: **פשיה.** ביצוע. לא כולו לזה ולא כולו לזה. ולשון פושיה הוא,

משניות מבוארות – קהתי

בכל הכתובות נרשמה אותה השעה, ואין שם אלא מנה – ואין בנכסי הירושה אלא מאה דינר, חולקות בשוה – כמו ששינו במשנה הקודמת.

בארנו משנתנו כפירוש שמואל בגמרא (כתובות זד, א); וכן מפרש הרב מברטנורא. אבל אביי מפרש, שמה שאומר תנא קמא: "הרביעית נפרעת שלא בשבועה", היינו כגון שהיתומים גדולים, שלדעת תנא קמא, מה שאמרו חכמים: "הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה", ביתומים קטנים אמרו, ולא ביתומים גדולים. אבל בן ננס סובר, שאף ליתומים גדולים היא נשבעת.

באור משנה ו

מי שהיה נשוי שתי נשים, ומכר את שדהו – שהיא משועבדת לכתובות שתיהן, אבל אין בה אלא כדי כתובת אשה אחת (המאירי). **וכתבה ראשונה ללוקח** – זו שכתובתה נכתבה ראשונה ויש לה דין קדימה בגביית הכתובה כתבה ללוקח: **דין ודברים אין לי עמך** – כלומר שוויתרה לו על זכותה לטרוף ממנו את השדה לגביית כתובתה, ומה הבעל. **השניה מוציאה מהלוקח** – השניה יכולה להוציא את השדה מהלוקח, שהרי היא לא וויתרה על זכותה לגבות כתובתה משדה זו, **והראשונה מן השניה** – הראשונה יכולה להוציא את השדה מהשנייה, לפי שהיא קודמת לה, ולא מחלה לה את זכותה על השדה אלא ללוקח, **והלוקח מן הראשונה** – והלוקח יכול שוב להוציא את השדה מהראשונה, שהרי היא וויתרה לו על זכותה לטרוף את השדה; **וחוזרות חלילה** – וחוזרות סביב, שהשנייה חוזרת ומוציאה את השדה מיד הלוקח, והראשונה מן השנייה, והלוקח מן הראשונה, וכן לעולם, **עד שיעשו פשיה ביניהם** – שיבואו ביניהם לידי הסכם. **וכן בעל חוב** – וכן הדין בבעל חוב, היינו במלוה, ושני לקוחות, שאם היו ללווה שתי שדות ומכרן לשני בני אדם, ואין בשתייהן אלא כדי שיעור החוב, וכתב המלוה ללוקח השני: "דין ודברים אין לי עמך", הריהו טורף את השדה מן הלוקח הראשון, שהרי חובו הוא כנגד שתי השדות, והלוקח הראשון טורף מן הלוקח השני, ובעל חוב טורף שוב מן הלוקח

באור משנה ה

במשנה א בפרקנו שינו: "מי שהיה נשוי שתי נשים ומת, הראשונה קודמת לשניה", כלומר זו שזמן כתובתה קודם, דין קדימה לה בגביית הכתובה. משנתנו ממיסכה באותו דין, והיא מוסיפה ללמד, שכל אשה שדין קדימה לה בגביית כתובתה נשבעת לחברתה הבאה אחריה, שעדיין לא קיבלה כתובתה, כמבואר הטעם להלן.

מי שהיה נשוי ארבע נשים – וזמן כתובתן שונה, ומת – וארבע האלמנות באות לגבות כתובתן, **הראשונה קודמת לשניה, ושניה לשלישית, ושלישית לרביעית** – כפי סדר הזמנים (התאריכים) של כתובותיהן כך סדרן בגביית הכתובה, כמו שבארנו למעלה; **הראשונה נשבעת לשניה** – אם שניה טוענת: "השבועי לי שלא גבית משל בעלי כלום", כי היא חוששת שמא לא ישתיר בנכסים כדי כתובתה לאחר שתגבה הראשונה, אין הראשונה נפרעת לכתובתה אלא בשבועה, **ושניה נשבעת לשלישית, ושלישית לרביעית** – כל אחת נשבעת לחברתה הבאה אחריה, שעדיין לא גבתה כלום, **והרביעית נפרעת שלא בשבועה** – וכגון שאין שם לא יורש ולא בעל חוב שישביעה (ומביא: ברטנורא). **בן ננס אומר: וכי מפני שהיא אחרונה נשבעת** – שתגבה כתובתה שלא בשבועה? **אף היא לא תפרע אלא בשבועה** – בגמרא מבואר, שחברותיה משביעות אותה, הואיל וחוששות הן, שמא יתברר שאחת השדות שגבו לא היתה של הבעל ויטרופה מהן, ואם הרביעית תגבה כתובתה, לא יחזיק להן ממה לגבות, שאין הרביעית חייבת להחזיר מה שגבתה; הלכך אף הרביעית אינה נפרעת לכתובתה אלא בשבועה. ברם, תנא קמא סובר, שאם יבואו ויטרפו את השדה שגבתה אחת מהשלוש הראשונות, תחזור היא על הרביעית ותיטול ממנה מה שגבתה, הלכך אין צורך להשביעה. **היו יוצאות כלן ביום אחד** – יצאו כל הכתובות מידי הבעל ביום אחד, שנכתבו כולן באותו יום, **כל הקודמת לחברתה אפלו שעה אחת זכתה** – אם נרשם בכתובה באיזו שעה נכתבה, הרי כל כתובה שקדמה שעת כתיבתה לחברתה, דין קדימה לה בגבייה. **וכך היו פותבין בירושלים שעות** – באיזו שעה ביום נכתבה הכתובה. **היו כלן יוצאות בשעה אחת** – אם

מהלוקה, והראשונה מן השנייה, והלוקה מן הראשונה; וחזרות חלילה, עד שיעשו פשרה ביניהם. וכן בעל חוב. וכן אשה בעלת חוב.

פירוש ברטנורא

לא חמים ולא קרים: **וכן בעל חוב**. ושני לקוחות. ראובן נושה בשמעון מנה ולו שתי שדות ומכרן לשנים זו בחמישים וזו בחמישים וכתב בעל חוב ללוקה שני דין ודברים אין לי עמך, בעל חוב נוטל מיד הראשון, שהרי אינו יכול לומר לו הנחתי לך מקום שתגבה ממנו, שחובו כנגד שניהם ולוקה ראשון מוציא מיד השני, ובעל חוב חוזר ומוציא אף זו מן הראשון, ולוקה שני מבעל חוב, וחזרין חלילה עד שיעשו פשרה: **וכן אשה בעלת חוב**. שהיה לה כתובתה על בעלה ומכר שתי שדותיו לשנים ואין בשניהם אלא כדי כתובתה, וכתבה לשני דין ודברים אין לי עמך, האשה מוציאה מיד לוקה ראשון, והוא מן השני, והשני מן האשה [והאשה מן הראשון] ולוקה ראשון מיד השני, וחזרין חלילה:

משניות מבוארות – קהתי

הראשון, והלוקה השני מוציא מבעל חוב, וחוזרים חלילה, עד שיעשו פשרה ביניהם. **וכן אשה בעלת חוב** – וכן הדין באשה שהיא בעלת חוב של בעלה, כלומר שהוא חייב לשלם לה כתובתה, ובעלה מכר שתי שדותיו לשני לקוחות, ואין בשתייהן אלא כדי שיעור כתובתה,

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' א

נימוק זה. מבארת הגמרא שכך היתה כוונתו, **וכי תימא** – וכי תאמר, **בית הלל נמי אית להו מטיין** – הרי גם לדעת בית הלל יכולים לקרוא בהטיה, כמו ששינונו לעיל, ואם כן למה זקף רבי ישמעאל את עצמו, אלא **הני מלי** – דברים אלו שאמרו בית הלל שיכול לקרוא בהטיה, אינם אלא **דמטה ואתא מעיקרא** – כשהיה מוטה קודם שהתחיל לקרוא, **אכל הכא** – כאן, **בין דעד השתא הוית זקוף** – מכיון שעד עתה היית זקוף, **והשתא** – ועתה כשבאת לקרוא, מוטה – הטית את עצמך, **אמרי** – יאמרו עלינו, **שמע מנה בבית שמאי קבירא להו** – מוכח מכאן שהם סוברים בבית שמאי, ואם לא הייתי זקף את עצמי, **שמא יראו התלמידים** ויאמרו שאני מסכים עמך, **ויקבעו הלכה לדורות בבית שמאי**.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין אדם הנוהג כדעת בית שמאי במקום שאינו סותר את דעת בית הלל, אם יוצא ידי חובתו: **תני – שנה רב יוחנאל, עשה דבריו בית שמאי עשה, דבריו בית הלל עשה** – הרוצה ינהג בבית הלל, והרוצה להחמיר על עצמו ולנהוג בבית שמאי, כגון לזקוף את עצמו בשחרית כשהיה מוטה, או להטות את עצמו בערבית כשהיה זקוף, הרשות בידו. **רב יוסף אמר, עשה ודחמיר דבריו בית שמאי, לא עשה ולא כלום** – לא יצא ידי חובתו.

רב יוסף מביא הוכחה לדבריו שהנוהג בבית שמאי לא יצא ידי חובתו: **דתני – ששינו במשנה (סוכה כח), מי שהיה ראשו ורובו בפסופה ושלחנו בתוך הבית, בית שמאי הוסיף להסוכה באופן זה, ואינו יוצא ידי חובתו, משום שגזרים שמא ימשך אחר שולחנו, ובית הלל מכשירין, ואינם גזרים. אמרו להם בית הלל לבית שמאי, הוכחה לשיטתם, מעשה היה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורניתי, מצאוהו שהיה ראשו ורובו בפסופה ושלחנו בתוך הבית, ולא אמרו לו כלום, משמע שסוכה זו כשרה. אמרו להם בית שמאי, וכי משך ראיה לדבריהם, אף הם – זקני בית שמאי אמרו לו, אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה ממש, ולא כפי שאמרתם שלא אמרו לו כלום. ומביא רב יוסף מכאן ראיה לשיטתו, כשם שסוברים בית שמאי שהנוהג שלא כדעתם אינו יוצא ידי חובתו, אף לא מדין תורה, ואפילו שמהתורה היא סוכה כשרה, כמו כן יש לומר לדעת בית הלל, אף שסוברים שיכול לקרוא מעומד או מוטה, אך אם עושה זאת משום שדעתו להחמיר בבית שמאי, אינו יוצא ידי חובתו.**

הגמרא מביאה דעה שלישית בענין הנוהג כדעת בית שמאי במקום שנחלקו על בית הלל: **רב נחמן בר יצחק אמר, עשה דבריו בית שמאי חייב מיתה, ומביא רב נחמן הוכחה לשיטתו, דתני – ששינונו במשנתנו, אמר רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות דבריו בית שמאי, וסבנתי בעצמי** – ובאתי לידי סכנה מפני הלסמים. **אמרו לו, פדאי היית לחוב בעצמך** – בכך שנהגת כדברי בית שמאי נתחייבת מיתה, ואם היו הורגים אותך היית בעצמך חייב על מיתתך, מפני שעבדת על דברי בית הלל – שהחמרת על עצמך לקרוא בהטיה, הרי מפורש כאן שהעובר על דברי בית הלל חייב מיתה.

משנה

אחר שנתבאר במשניות הקודמות דיני קריאת שמע, דנה משנתנו בברכות שתקנו חכמים לומר לפני קריאת שמע ולאחריה, ואם מותר לשנות את נוסחן או נוסח ברכות אחרות: **בשחר, מברך שתיים לפניו** – שתי ברכות לפני קריאת שמע, והם ברכת יוצר אור וברכת אהבה, **ואחת לאחריה** – אמת ויציב. **ובערב, מברך שתיים לפניו** – שתי ברכות לפני קריאת שמע, מעריב ערבים ואהבת עולם. **ושתיים לאחריה** – ושתי ברכות לאחר קריאת שמע, אמת ואמונה והשכיבנו. **אחת מהברכות ארוכה, והיא ברכת 'אמת ואמונה', ואחת מהן קצרה, ברכת השכיבנו. מקום שאמרו להאריך, היינו ברכת 'אמת ואמונה', אינו רשאי לקצר, ומקום שאמרו לקצר, היינו ברכת 'השכיבנו', אינו רשאי להאריך.** בדרך אגב מביאה המשנה הלכה נוספת, לגבי שאר ברכות: ברכות שתקנו חכמים לחתום בהם ב'ברוך', אינו רשאי שלא לחתום ב'ברוך'. וברכות שאמרו חכמים שלא לחתום בהם ב'ברוך', כמו ברכת הפירות והמצוות, אינו רשאי לחתום בהם ב'ברוך'.

גמרא

שינונו במשנה 'בשחר מברך שתיים לפניו'. הגמרא באה לבאר מה הם שתי הברכות. מבררת הגמרא: **מאי מברך** – מה הם שתי הברכות שמברך בשחרית לפני קריאת שמע. **אמר רבי יעקב אמר רבי אשיאי,**

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

ולתודות. על שער המשתלח כדכתיב והתודה עליו וגו': **אילימא לא הניח**. בהווא הוא דקאמר רבי שמעון כשר אבל עלייתו מתוך קלפי אית ליה לרבי שמעון דמעכבא: **והתניא מת אחר מהן**. לאחר הגרלה דאי אפשר עוד להגריל אלא אם כן יביא שנים אחרים וילך אחד לאיבוד כדאמר ר' בפ' שני שעירי (לקמן דף סב.). מביא אחד מן השוק תחת זה שמת ויהא חבירו של זה העומד ואין צריך להגריל: **רבי שמעון לא ידע בו**. לעולם לא הגריל דקאמר תנא קמא כשר לא הניח הוא ודקשיא לך היכי קאמר ר"ש עלה לא הגריל כשר אי הגרלה זו היינו הנחה משמע דאי לא העלה פסול לרבי שמעון לא תקשי דלא הגריל דקאמר ר' שמעון לא הגריל ממש קאמר ולא הוה ידע דלא הגריל דקאמר ת"ק אהנחה הוא דקאי והכי קאמר להו ר' שמעון לרבנן אי לא הגריל כשר דקאמריתו היינו בעלייה דהוא הגרלה ממש פליגנא עליכו בחדא בלא התודה: **ואי הגרלה דקאמריתו היינו הנחה**. אבל עלייה לדידכו מעכבא פליגנא בתרתי דלידי הגרלה לא מעכבא כלל והוידוי מעכב ולקמן מפרש טעמא דתרווייהו בוידוי: **פר מעכב את השעיר**. אם הקדים אחת מן העבודות של שער המאחרות לשל פר ועשאה קודם לפר הפר שהוא ראוי ליקדם לה מעכבא ופוסלה ואינה עולה לו וצריך לחזור ולעשותה לאחר הפר וסדר עבודותיהן כך היא בפרשה בתחילה מתודה על הפר וידוי ראשון ואח"כ מגריל על השעיר ואחר כך מתודה על הפר וידוי שני ושחטו ומכניס כף ומחתה ונותן את הקטורת

דף מ עמ' א: הגמרא מביאה ברייתא נוספת בכדי להקשות על דברי רבי ינאי בלשון השני: **תא שָׁמַע, מִצְוָה** על הכהן הגדול **לְהַגְרִיל** ולאחר מכן **לְהַתְּנוּת** על השעיר המשתלח, וכמו שנאמר (ויקרא טז כא) 'וְהִתְּנוּהָ עָלָיו אֶת כָּל צִוּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' וגו'. **לֹא הַגְרִיל וְלֹא הִתְּנוּהָ, פָּשַׁר**. הרי שמבואר בברייתא שההגרלה אינה מעכבת, ושלא כשיטת רבי ינאי [ללשון השני שמחלוקת רבי ינאי ורבי יוחנן היא בשיטת רבי יהודה]. **וְכִי תִימָא** - ואם תרצה לומר, **הָכָא נִמְי לְהִנִּיחַ** - שגם בברייתא זו יש לפרש שכוונת התנא היא שהנחת הגורלות אינה מעכבת, וכמו שביארנו בברייתא לעיל. אם כן, **אִימָא סִיפָא** - אמור את הסיפא של ברייתא זו, **רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, לֹא הַגְרִיל פָּשַׁר**, אבל **לֹא הִתְּנוּהָ פָּסוּל**, משום שהוידוי מעכב. ומבררת הגמרא: **מֵאִי** - מהי כוונת רבי שמעון שאמר '**לֹא הַגְרִיל** כשר', **אִילִימָא** - אם נאמר, שכוונתו היא שלא הִנִּיחַ את הגורלות על השעירים, וכמו שהתבאר בדברי תנא קמא, **מִכְּלָל** - משמע מזה, **דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר** שדווקא הנחה אינה מעכבת, אבל **הַהִגְרָלָה מְעַכְבָּא**, שהרי אם היה סובר שאף ההגרלה אינה מעכבת, היה לו לומר את דינו בהגרלה שיש בזה חידוש יותר מהנחה שאינה מעכבת. אלא שאם באמת הוא סובר שההגרלה מעכבת, יש להקשות, **וְהִתְּנִיָּא** - והלא שנינו בברייתא לגבי השעירים, **מֵת אֶחָד מֵהֶן** לאחר שהוגרלו ונקבעו לה' ולעזאזל, **מִבֵּיא** שעיר אחד במקום השעיר שמת ועושהו ל**חֲבִירוֹ** [-לבן זוגן] של השעיר החי **שְׁלֹא בַּהֲגִרְלָהּ, דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן**. הרי שסובר רבי שמעון שההגרלה אינה מעכבת. ואם כן, לא שייך לפרש את דברי רבי שמעון שאמר 'לא הגריל כשר', שכוונתו להנחה, וממילא אף בדברי תנא קמא יש לפרש שאפילו לא הגריל כלל כשר, וקשה על רבי ינאי.

מיישבת הגמרא: לעולם כוונת תנא קמא היא שההנחה אינה מעכבת, אבל ההגרלה עצמה מעכבת וכשיטת רבי ינאי. ואין להקשות מדברי רבי שמעון שאם נפרש בדבריו 'לא הניח', הרי זה סותר את שיטתו שגם ההגרלה אינה מעכבת, משום ש**רַבִּי שְׁמַעוֹן לֹא יָדַע, מֵאִי קֶאֱמַרִי רַבָּנִי** - מהי כוונת חכמים שאם לא הגריל כשר, **וְהָכִי קֶאֱמַר לָהּ** - וכך אמר רבי שמעון לחכמים. **אִי הַגְרָלָה** - אם 'לא הגריל כשר' שאמרתם, **בַּהֲגִרְלָהּ מִמָּשׁ קֵא אֶמְרִיתוּ** - אמרתם את דינכם, דהיינו העלאת הגורל מתוך הקלפי, אם כן **פְּלִיגְנָא עֲלֵיכֶם** - חולק אני עליכם **בְּחֻדָּא**, משום שבהגרלה אני מודה שאינה מעכבת, אבל בוידוי אני חולק וסובר שהוידוי מעכב. **וְאִי הַגְרָלָה דְּקֶאֱמַרִיתוּ, הֵינִינּוּ הִנְחָה** של הגורלות, ואילו ההגרלה עצמה מעכבת, אם כן, **פְּלִיגְנָא עֲלֵיכֶם בְּתַרְתֵּי** - בשני דינים, גם בדין ההגרלה שאני סובר שאינה מעכבת. וגם בדין הוידוי, שאני סובר שמעכב.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בכדי להקשות על רבי ינאי: **תָּא שְׁמַע, פֶּר מְעַכְב אֶת הַשְּׁעִיר** - כל עבודה בשעיר שזמן עשייתה הוא לאחר עבודת הפר, אם הקדימה לעבודת הפר, לא יצא ידי חובתה, וצריך לחזור ולעשותה שנית לאחר שיעשה את העבודה בפר. **וְשְׁעִיר אֵין מְעַכְב אֶת הַפֶּר** - אבל אם הקדים עבודת הפר לעבודת שעיר הקודמת לה, יצא ידי חובת עבודת הפר. ודין זה שעבודת פר מעכבת את עבודת השעיר, נאמר רק **בְּמִתְּנוֹת שְׁבָפִינִים**.

על האש (וגו') ונותן מדם הפר על הכפורת ואחר כך שוחט את השעיר ונותן ממנו על הכפורת ואחר כך נותן מדם הפר על הפרוכת ואחר כך מדם השעיר ואחר כך מערב דמים ונותן על מזבח הפנימי:

1 – מה יש לומר ולדחות את הראיה, הרי בחתימת 'יוצר המאורות' אין
2 הזכרת 'מלכות', ואין לה תורת ברכה, ואף על פי כן שנינו שאם חתם
3 כראוי יצא ידי חובה, ואף שמחשבתו בפתיחת הברכה היתה שלא
4 כהוגן, ואם כן יש להוכיח משם לבעייתנו, שאם היתה דעתו בפתיחת
5 ברכה של דבר שברכתו 'שהכל', על מנת לחתום 'בורא פרי הגפן',
6 ונזכר וחתם 'שהכל', יצא ידי חובה.

7 הגמרא דוחה את ההוכחה מהברייתא באופן אחר: אומרת הגמרא,
8 **אֵלָא** כך יש לדחות את ההוכחה מהברייתא. **בִּינן דְּאָמַר רַבָּה בַּר**
9 **עֻלָּא** (לעיל יא), שהטעם שהתקינו לומר בשחרית 'יוצר אור ובורא
10 חשך' ובלילה 'גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור' בְּרִי הַלְזִכִּיר
11 מִדַּת יוֹם בְּלִילָה וּמִדַּת לַיְלָה בַּיּוֹם, נמצא, כִּי קֶאֱמַר – כשאמר
12 בתחילה בְּרַבָּה וּמִלְכוּת – 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם'
13 בשחרית, על דעת לומר אשר בדברו מעריב ערבים, וכן בערבית
14 כשפתח על דעת לומר יוצר אור, מְעִיקְרָא אֶתְרִיבִיהּ קֶאֱמַר –
15 מתחילה נתכוין להזכיר גם מדת יום וגם מדת לילה, שהרי בברכת
16 מעריב ערבים נזכרת מדת יום, בתיבות 'גולל אור', וכן בברכת יוצר
17 אור נזכרת מדת לילה, בתיבות 'בורא חשך', ולא היתה פתיחת
18 הברכה מקולקלת, ולפיכך יצא בה, ולא כמו שסברנו לומר שהוא רק
19 מפני החתימה, ואין להוכיח מכאן לברכת שכר שפתח בה על מנת
20 לברך 'בורא פרי הגפן' והיתה מחשבתו מקולקלת, שבאופן זה אפשר
21 שלא יצא ידי חובה.

22 הגמרא מביאה הוכחה נוספת לפשוט את הספק בענין טעות בברכת
23 שכר: **תָּא שְׁמַע, מְסִיפָא** של הברייתא [שהובאה לעיל] ששנינו בה,
24 **כִּלְלוּ שְׁל דְּבַר, תְּכַל הוּלֵךְ אַחֵר תַּתְּחוּם**. מבררת הגמרא, תיבות
25 **'כִּלְלוּ שְׁל דְּבַר' לְאִתּוּי מָא** – מה באו לרבות, **לָאוּ לְאִתּוּי הָא**
26 **דְּאָמַרְן** – וכי לא באו לרבות מה שאמרנו לעיל, באופן שחשב לברך
27 'בורא פרי הגפן' על שכר, ונזכר וחתם 'שהכל נהיה בדברך', יצא,
28 מפני שהולכים אחר החתימה. דוחה הגמרא, **לָאוּ** כמו שאמרת, אלא
29 **לְאִתּוּי נְהִמָּא וְתַמְרֵי** – לרבות אופן שהיה אוכל פת ותמרים. מבררת
30 הגמרא, **הִיכִי דְמִי** – במה מדובר מה שאמרת שאכל פת ותמרים.
31 **אֵילִימָא** – אם נאמר **דְּאָכַל נְהִמָּא וְקֶסְכֵּר דְּתַמְרֵי אָכַל** – שאכל פת
32 וסבר שאכל תמרים, וּפְתַח בברכה אחרונה ואמר, 'ברוך אתה ה'
33 אלהינו מלך העולם' **אֲדַעְתָּא דְּתַמְרֵי** – על דעת שאכל תמרים
34 שברכתם 'על העץ ועל פרי העץ', וְסִיִּים בְּדִנְהֶמָּא – וחתם בשל פת,
35 דהיינו 'הזן את העולם', הִיִּינוּ בְּעֵינָן – הרי זוהי בעייתנו, שמחשבתו
36 בפתיחת הברכה היתה מקולקלת, ואם כזה שנינו שהולכים אחר
37 החתימה ויצא ידי חובה, הוא הדין בשכר, כשפתח על דעת שהוא יין
38 וסיים 'שהכל נהיה בדברך' יצא. ואם כן יש לפשוט את שאלתנו
39 מהברייתא. דוחה הגמרא, **לָאוּ צָרִיכָא** – לא הוצרכה הברייתא
40 להשמיענו שהולכים אחר החיתום באופן זה, אלא באופן אחר, כְּגוֹן
41 **דְּאָכַל תַּמְרֵי**, וברכה שלאחריהם היא 'על העץ ועל פרי העץ',
42 וְקֶסְכֵּר נְהִמָּא אָכַל – והיה סבור שאכל פת וצריר לברך אחריה
43 ברכת המזון, וּפְתַח לברך את הברכה שלאחריה, בְּדִנְהֶמָּא – על
44 דעת שהוא פת, וברכתו 'הזן את העולם', וְסִיִּים בְּדִתַּמְרֵי – לאחר
45 שאמר 'מלך העולם' נזכר שהם תמרים וסיים 'על העץ ועל פרי העץ',
46 על כך שנינו בברייתא **['אֵילָא']**, והטעם, **דְּאֵפִילוּ סִיִּים בְּדִנְהֶמָּא** –
47 אפילו אם סיים בברכת הזן נְמִי (וגם כן) יצא, מָאִי מְעַמָּא – מה

48 הטעם שיצא, משום דְּתַמְרֵי נְמִי מִיּוֹן וְיִינִי – שהתמרים אף הם זנים
49 ומשביעים, נמצא שלא היתה מחשבתו בפתיחת הברכה מקולקלת.
50 במשנה שנינו, שבשחרית מברך ברכה אחת לאחר קריאת שמע,
51 והיא ברכת 'אמת ויציב', ובערב מברך שתי ברכות לאחריה, 'אמת
52 ואמונה' ו'השכיבו'. ברכת 'אמת ויציב' עיקרה נתקן על החסד
53 שעשה ה' עם אבותינו, וְאִמָּת וְקִיָּים את דבריו שהבטיח לגאלם,
54 והוציאם ממצרים וקרע להם את הים והעבירם בו. וברכת 'אמת
55 ואמונה' מוסבת אף על העתיד, שאומרים בה, שאנו מצפים שיקיים
56 לנו הבטחתו ויאמן את דבריו לגאלנו מיד מלכים, ומיד עריצים,
57 ולשים נפשנו בחיים, ולהדריכנו על במות אויבינו, שכל אלו הם
58 ניסים ונִהְיָגִים עִמָּנוּ תִּדְוֵר. הגמרא דנה בענין שתי הברכות, 'אמת
59 ויציב' ו'אמת ואמונה':

60 **אָמַר רַבָּה בַּר חִינָנָא סְבָא מְשֻׁמְיָה דְּרַב, כֹּל שְׁלֹא אָמַר אִמָּת וְיִצִּיב**
61 **שְׁחָרִית וְאִמָּת וְאִמּוּנָה עֲרִבִית** – אין הכוונה שלא אמרן כלל, אלא
62 שלא כלל בהן את הדברים שתקנו חכמים להזכיר בהן, שבי'אמת
63 ויציב' תקנו להזכיר את נס יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ובי'אמת
64 ואמונה' תקנו לפרש בה את אמונתנו בה' שיקיים לנו את הבטחתו
65 לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים, ושאר הדברים שזכרו לעיל, ואם
66 לא הזכירן, **לֹא יֵצֵא יְדֵי הוֹכְתּוֹ** של קריאת שמע כתיקנה. ומביא רב
67 סמך לדבריו מפסוק, **שִׁנְאַמָּר** (תהלים צב א) **לְהִגִּיד בְּכֶכֶר חֲסִדְךָ**
68 **וְאִמּוּנָתְךָ בְּלִילוֹת**, שבבוקר צריך להזכיר את הנסים והחסדים
69 שעשה עם אבותינו ביציאת מצרים, ובערב צריך להזכיר את
70 אמונתנו בו על הנסים שעתיד לעשות לנו בימי גלותנו.

71 אגב שהובאה שמועתו של רבה בר חנינא סבא בשם רב, בענין
72 ברכות קריאת שמע, מביאה הגמרא שמועות נוספות שאמר בשמו.
73 להלן (לה). הובאה ברייתא ששנינו בה, ששוחזן בתפלת שמונה
74 עשרה, באבות (–ברכה ראשונה) תחילה וסוף, ובהודאה (–מודים)
75 תחילה וסוף. הגמרא מבארת כיצד הוא סדר הכריעה: **וְאָמַר רַבָּה בַּר**
76 **חִינָנָא [סְבָא] מְשֻׁמְיָה דְּרַב, הִמְתַּפֵּלל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, כְּשֶׁהוּא בּוֹרֵעַ**
77 **בְּאֲבוֹת וּבִהְיוּדָא. בּוֹרֵעַ בְּאֲבוֹת** – כשאומר 'ברוך' מכופף את קומתו.
78 וכן בהודאה כורע כשאומר 'מודים'. וְכִשְׁהוּא זוֹקֵף, זוֹקֵף בְּשֵׁם –
79 כשאומר שם ה' זוקף את עצמו. מבארת הגמרא, **אָמַר שְׁמוּאֵל מָאִי**
80 **מְעַמָּא** – מה הטעם דְּרַב שאמר שבהזכרת ה' זוקף את עצמו, דְּכְתִיב
81 (תהלים קמו ח) **'ה' זוֹקֵף כְּפופִים'**.

82 הגמרא מקשה על רב מפסוק: **מִיִּתְיָבִי** – הקשו בני הישיבה על דברי
83 רב מהפסוק (מלאכי ב ד) **'מִפְּנֵי שְׁמִי נָחַת הוּא'**, משמע שבהזכרת שם
84 ה' צריך אדם להראות את עצמו נכנע ולכופף את קומתו ולא לזקופה
85 כפי שאמר רב. מתרצת הגמרא, **מִי כְתִיב** – וכי כתוב **'בְּשְׁמִי נָחַת**
86 **הוּא'** שמשמעו שכשמוזכר את ה' יהיה כורע, והלא **'מִפְּנֵי שְׁמִי'**
87 **כְתִיב**, היינו לפני שיוזכר שם ה' יכרע, אבל כשמוזכר את השם
88 יזדקף, והטעם כמו שאמר רב לעיל, שנאמר ה' זוקף כפופים'.

89 הגמרא מספרת ששמואל שיבח את דברי רב: **אָמַר לִיה [לו]**
90 **שְׁמוּאֵל, לְחִיָּא בַר [בנו של] רַב, בַּר אוֹרִיָּאן** – בן תורה, תָּא – בוא
91 וְאִימָא – ואומר לְךָ מִלְּתָא מְעֻלְיָתָא – דבר משובח ומעולה דְּאָמַר
92 **אֲבוּךָ** – אביר, רב, הִכִּי – כך אָמַר אֲבוּךָ, כְּשֶׁהוּא בּוֹרֵעַ בּוֹרֵעַ
93 בְּבִרְךָ, כְּשֶׁהוּא זוֹקֵף זוֹקֵף בְּשֵׁם.

גמרא

הגמרא מבררת את טעמם של בית שמאי במשנה. שואלת הגמרא: **בְּשֵׁלֵמָא** - דברי בית הלל מובנים, **קָא מְפָרְשִׁי טַעְמֵיהוּ וְטַעְמָא דְּבֵית שְׁמַאי** - שהרי נתנו טעם לדבריהם, מהתיבות 'ובלכתך בדרך' הוכיחו שיכול כל אדם לקרוא כדרכו, ואת התיבות 'בשכרך ובקומך' שמהן הוכיחו בית שמאי שבערב יש לקרוא בדרך שכיבה והטיה, ובבוקר בדרך קימה ועמידה, פירשו בית הלל שבאים ללמד על זמני הקריאה, שהם בבוקר ובערב. **אֲלָא בֵּית שְׁמַאי מַאי טַעְמָא לֹא אָמְרֵי בְּבֵית הֶלֶל** - מה הטעם שלא אמרו כבית הלל, הרי פשוטו של לשון הכתוב מוכיח יותר כדעת בית הלל. משיבה הגמרא: **אָמְרֵי וְלֹא אִמְרוּ** - לא אמרו, **אֵם** - אם כן שכונת הפסוק 'ובשכרך ובקומך' ללמד רק את זמני הקריאה, **נִימָא קָרָא** - יאמר הכתוב 'בבקר ובערב', **מַאי** - מדוע שינה לכתוב 'בשכרך ובקומך', אלא מוכח שבא ללמדנו גם על דרך הקריאה, **שֶׁשֶׁשֶׁת שְׂכִיבָה** - בערב, יש לקרוא בדרך **שְׂכִיבָה מְשֶׁשׁ**, ו**שֶׁשֶׁת קִימָה** - בבוקר, יש לקרוא בדרך **קִימָה מְשֶׁשׁ**.

מקשה הגמרא: **וּבֵית שְׁמַאי, הָאִי** - ופסוק זה! **וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ** שממנו למדו בית הלל שכל אדם קורא כדרכו [וכמו שנתבאר במשנה], **מַאי עֲבִיד לָהּ** - מה עושים הם עם פסוק זה, וכיצד הם מפרשים אותו לשיטתם. מתרצת הגמרא: הפסוק **הָהוּא, מְכַעֵי לָהּ** - הוצרך לדעתם, **לְבִדְתַּנְיָא** - לדברים ששינוי בברייתא, וכך שינוי בה, מה שנאמר '**בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ**' בא ללמד, **פֶּרֶט לְעוֹסֵק בַּמִּצְוָה** - שהעוסק במצוה פטור מקריאת שמע, ובין אם עוסק במצוה ממש ובין אם הולך לדבר מצוה, כפי שיתבאר להלן, ומייתור התיבות '**וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ**' למדנו, **פֶּרֶט לְחֵתָּהּ**, שאפילו כשאינו עוסק במצוה עצמה ושל 'פרו ורבו', דהיינו הבעילה, מכל מקום פטור הוא מקריאת שמע, מכיון שמחשבתו טרודה בעסק הבתולים, וקשה לו לכוון בה.

מִכָּאן אָמְרוּ - מדרשה זו של 'ובלכתך בדרך' למדו חכמים לומר, **הַכּוֹנֵם אֶת הַבֵּתוּלָה פָּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע**, מפני שטרוד במחשבת הבתולים, והכונס את האלמנה חייב, מפני שאין מחשבתו טרודה בעסק הבתולים.

הגמרא חוזרת ומבארת את דרשות הברייתא. מבררת הגמרא: **מַאי מְשַׁמְעֵי** - כיצד משמע מפסוק זה שהעוסק במצוה והטרוד במחשבת מצוה פטורים מקריאת שמע. **אָמַר רַב פֶּפְאָה**, כיון שנאמר בפסוק 'בדרך', יש ללמוד שכל האופנים בהם חייב אדם לקרוא את שמע, דהיינו 'בשבתך ובלכתך', הרי הם **כִּי דֶרֶךְ** - הוקשו לדרך, **מַה דֶּרֶךְ רְשׁוּת** - כשם שהליכה בדרך לצורך סחורה, אינה של מצוה, **אָף כָּל** - גם 'בשבתך ובלכתך' נאמרו רק במי שעוסק בדבר רשות, אך אם עוסק בדבר מצוה או במחשבת מצוה הרי הוא פטור.

הגמרא מקשה על רב פפא, מנין לך שהפסוק מדבר רק על ההולך לדבר הרשות, **מִי לֹא עֶסְקִינָן דְּקִאָוִיל לְדַבֵּר מִצְוָה** - וכי אינך יכול לפרש את הפסוק גם בהולך לדבר מצוה, **וְאִפִּילוּ חֵבִי** - ואף על פי כן שהוא עוסק במצוה, **אָמַר רַחֲמֵנָא לִיקְרֵי** - שיקרא קריאת שמע, ואם כן בטל ההיקש וחוזרת הקושיא כיצד ניתן ללמוד מכאן שהעוסק במצוה פטור ממצוה.

מתרצת הגמרא: **אֵם כֵּן** שהפסוק כולל גם את העוסק במצוה, **לְכַתּוֹב רַחֲמֵנָא** - שהתורה תכתוב '**בְּשִׁכְתְּךָ וּבְלִכְתְּךָ**' שמשמע כל הליכה ושיבה, בין לדבר מצוה ובין לדבר הרשות, **מַאי** - מדוע נקטה התורה הלשון '**בְּשִׁכְתְּךָ וּבְלִכְתְּךָ**', אלא ללמדנו, **בְּשִׁכְתְּךָ דִּידְךָ וּבְלִכְתְּךָ דִּידְךָ** הוא דמחייבת - בהליכתך ושיבתך שהם לצורך אתה חייב בקריאת שמע, **הָא דְּמִצְוָה פְּטִירָה** - אבל כשהם של מצוה אתה פטור מקריאת שמע.

הגמרא מקשה על מה ששינוי לעיל שהכונס את האלמנה חייב בקריאת שמע. מקשה הגמרא: **אִי חֵבִי** - אם כך שחזן פטור מטעם עוסק במצוה, **אִפִּילוּ כּוֹנֵם אֶת הָאֵלְמָנָה נָמִי** - [גם] יהיה פטור מקריאת שמע, שהרי גם נישואי אלמנה הם מצוה, ומדוע שינוי לעיל שהכונס אלמנה חייב. מתרצת הגמרא: **הָאִי** - כאן בכונס את

הבתולה, **מְרִיד** - לבו טרוד במחשבת בעילה, ומסתבר שהתורה פטרה אותו מפני טרדתו, שאינו יכול לקיים את שתי המצוות בבת אחת. **וְהָאִי** - אולם הכונס את האלמנה, **לֹא מְרִיד** - אינו טרוד במחשבתו, ויכול לקיים את שתיהן. הגמרא סבורה שעיקר הטעם שנתמעט הנושא את הבתולה, הוא משום שהוא טרוד ואינו יכול לכוון, ומקשה על כך. מקשה הגמרא: **אִי** - אם הטעם בכונס את הבתולה שפטור הוא **מִשּׁוּם מְרִידָא** - שהוא טרוד, **אִפִּילוּ מְכַעֵה סְפִינְתוֹ כִּים נָמִי** - גם יהיה פטור, שהרי הוא טרוד בצערו על ממונו שאבד, **וְכִי תִימָא חֵבִי נָמִי** - ואם תרצה לומר שאכן כך הוא שפטור, **אֶלְמָה וְלִמְהוּ אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר זְבִדָא אָמַר רַב, אֲבָל חֵיב כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵמֻרוֹת בְּתוֹרָה, אִף שְׁהוּא טְרוּד בַּצֵּעַר, חוּץ מִן הַתְּפִילָּה, שְׁתֵּרִי נֶאֱמַר בָּהֶם וְשִׁמְעִינוּ שִׁנְקִרָאן פֶּאֶר, שְׁנִיאָמַר** (יחזקאל כד י) **כֹּאשֶׁר הוֹדִיעַ ה'** ליחזקאל שאשתו תמות, צוה עליו שלא ינהג מנהג אבלים שאינם חובשים תפילין שנקראים 'פאר', אלא אמר לו, **'פֶּאֶרְךָ כְּחֹשֶׁ עוֹלָיְךָ'**, נמצינו למדים מדברי רב, שאבל והוא הדין שאר אדם שטרוד בצערו, אינו נפטור מן המצוות בשל טרדתו, ואם כן מדוע הכונס בתולה פטור מקריאת שמע מפני טרדתו.

מתרצת הגמרא: **הֵתָם** - שם בנושא את הבתולה פטור הוא מקריאת שמע, משום ש**מְרִיד מְרִידָא דְּמִצְוָה** - טרדתו היא בענין קיום מצוה, ומשמיענו הכתוב שאינו חייב להסיר את דעתו ממחשבת מצוה זו בשביל מצות קריאת שמע שבאה עכשיו, אלא ימשיך לעסוק במחשבתו הראשונה ויתן לבו להיות בקי בה, אבל **הָכָא** - כאן באבל, **מְרִיד מְרִידָא דְּרְשׁוּת** - טרדתו אינה בענין מצוה, כי אינו מצווה אלא לנהוג אבלות בנעילה ורחיצה וסיכה משום כבוד מתו, אבל אינו חייב להצטער, ומאחר שאין בצערו מצוה, יש לו להעביר הצער מעליו ולקרוא קריאת שמע בכוונה.

הגמרא חוזרת למחלוקתם של בית שמאי ובית הלל, ולפי שהאריכה בדרשות בענין העוסק במצוה, חוזרת הגמרא וכופלת הענין שהפסיקה בו. מבארת הגמרא: **וּבֵית שְׁמַאי, הָהוּא** - הפסוק 'ובלכתך בדרך' **מְכַעֵי לָהּ** - הוצרך לדעתם ללמד **פֶּרֶט לְשִׁלּוּתֵי מִצְוָה** וטרודים במצוה, כמו שנתבאר, **וּבֵית הֶלֶל אָמְרֵי** - אומרים ומשיבים, **מְכַעֵי לָהּ** - מלשון הפסוק עצמו, **בַּדֶּרֶךְ, שְׁמַע מִנָּה** - יש לך לשמוע וללמוד, **דְּאִפִּילוּ כְּשֶׁהוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ נָמִי קְרִי** - גם כן קורא, ואינו צריך לקרוא דווקא בשכיבה או בעמידה.

הברייתא שלפנינו דנה, אם רשאי אדם להחמיר על עצמו ולנהוג כדעת בית שמאי כשאינו סותר בכך את דעת בית הלל: **תִּנּוּ רַבִּנָּן בְּבֵרִיתָא, בֵּית הֶלֶל אֹמְרִים, עוֹמְדִין וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע, או יושבין וְקוֹרִין, וּמִסִּין וְקוֹרִין, או הולכין בַּדֶּרֶךְ וְקוֹרִין, או עוֹשִׂין בְּמִלְאָכָתָן וְקוֹרִין, כלומר שרשאי אדם לקרוא קריאת שמע בכל אופן שמזדמן לו. ממשיכה הברייתא, וּמַעֲשֶׂה פְּרָכִי יִשְׁמַעְאֵל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שְׁהָיוּ מְסוּבִין בְּמִקּוֹם אֶחָד, וְהָיָה רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל מוֹטֵה וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה זָקוּף, כִּיּוֹן שֶׁהִנֵּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֲרִבְתָּי הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר, כדעת בית שמאי, וְזָקָף רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, מפני שלא רצה לנהוג כדעת בית שמאי. **אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, יִשְׁמַעְאֵל אַחִי, אֲמַשּׁוּל לָךְ מִשָּׁל, לְמַה הִדְבַּר וְהִמְעַשֶּׂה שְׁלֹחַ דוֹמָה, מִשָּׁל לְאַחַד שְׁאוּמְרִים לוֹ זָקָף מְגוֹדֵל וְנָאָה, אָמַר לָהֶם מֵאֲחֵר וְקִילְסְתֶּם אוֹתוֹ, וְהָיָה הַזֶּקֶן הַזֶּה כְּגִנְיָה מְשֻׁחִיתִים** - אביאי עליו תער ומספריים ואשחיתנו. **אָף כִּךְ אִתְּהוּ, כָּל זְמַן שְׁאֵינוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הֵייתִי זָקוּף, אִתְּהוּ הֵייתִי מוֹטֵה, עֲכָשׁוּ בְּשִׂאֲנֵי הַפִּתָּי, והריני כמקלס את מעשיך שהיית מוטה, אִתְּהוּ זָקָפְתָּ - בתמיה. **אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, אֲנִי עֲשִׂיתִי בְּדַבְרֵי בֵּית הֶלֶל שְׁאוּמְרִים שְׁבִלִילָה יִכּוֹל לִקְרוֹא כְּשֶׁהוּא זָקוּף, וְאִתְּהוּ עֲשִׂיתִי בְּדַבְרֵי בֵּית שְׁמַאי שְׁסוּבִים שִׁיש לִקְרוֹא בְּלִילָה רַק בְּהִיָּה. וְלֹא עוֹד, אֲלָא שֶׁאִם הֵייתִי קוֹרֵא כְּמוֹךְ בְּהִיָּה, יֵשׁ לְחוּשׁ שְׁמָא יִרְאוּ הַתְּלָמִידִים וְיִקְבְּעוּ הֶלֶכָה כְּבֵית שְׁמַאי לְדוֹרוֹת.******

מבררת הגמרא: **מַאי וְלֹא עוֹד** - מה ראה רבי ישמעאל להוסיף

שנאמר בהם פאר. פרש"י ואבל מעולל בעפר קרנו ואין נאה לתת פאר תחת אפר. וא"ת ולמה לי האי טעמא תיפוק ליה מדאמר ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דלכילי עלמא אסור. ותיירי חשר מקוצי דצריך טעמא של רש"י כי היכי דלא נילף שאר מצות מתפילין מקל וחומר. א"נ צריך טעמא דרש"י לחייבו בתפילין לאחר יום ראשון דלא שייך מעולל בעפר קרנו אלא ביום ראשון דוקא:

תני רב יחזקאל עשה בבית שמאי עשה ורב יוסף אמר עשה כב"ש לא עשה ולא כלום. וא"ת פשיטא דאין הלכה כמותן. וי"ל הואיל ובי"ש מחמירים על האדם טפי מב"ה לא שייך לומר פשיטא. דהא דעשה כב"ש לא עשה ולא כלום היינו היכא דב"ש מקילין וב"ה מחמירין אבל הכא בק"ש לא פסלי ב"ה דברי בי"ש. אבל תימא א"כ מה מיייתי מסוכה כו' לא קיימת מצות סוכה כו' ופירש"י דכי היכי דמי שעשה כב"ה לא עשה ולא כלום לב"ש אף העושה כב"ש לא עשה ולא כלום לב"ה ומאי קא מדמה התם פסלי ב"ש לגמרי מה דמכשרי ב"ה. אבל הכא קרא קרית שמע כב"ש אליבא דב"ה יצא. ע"כ פירש הר"ר שמעיה דקא מדמה הכי מדקאמר לא קיימת אע"ג דמן הדין יצא שהרי בראשו ורובו בסוכה אינו אסור אלא גזירה שמיא ימשך אחר שולחנו. כה"ג גבי ק"ש אע"ג דמן הדין יצא בדיעבד כיון דלכ"ה אין נכון כדאימא במתניתין כדאי היית לחוב בעצמך. אם עשה כב"ש לא עשה ולא כלום וכו' תוספות סוכה ג. ד"ה דאמר:

אחת ארובה ואחת קצרה. פירש רש"י ארובה אמת ואמונה. קצרה השכיבנו. ותימא דהשכיבנו נמי ארובה הרבה ותרע מדלא קא חשיב לה בתוספתא בהדי הקצרות. ועוד פעמים שמאריך הרבה בתוספת כמו אור יום הנה. ועוד אמת ואמונה פעמים שמקצין בה מאד כדאמרין לקמן למד' אין אומרים פרשת ציצית בלילה הוא קא מסיים מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים וכו' בפרק היה קורא (לקמן ד' יד ע"ב) ונראה לר"ת דהכל קאי באמת ואמונה אחת ארובה ואחת קצרה כלומר בה בין קצרה בין קצרה כדלקמן. וכן אשכחנא התם (יבמות ד' מא). אחת ארוסות ואחת נשואות אחת בתולות ואחת בעולות: **מקום** שאמרו לקצר. כגון בברכת פירות ובברכת המצות אין לו להאריך:

ורבנן

גמ' בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה. לקמיה מפרש מאי משמע: **ובלכתך בדרך פרט** לחתן. ואע"ג דחתן נמי עוסק במצוה הוא אי לאו קרא יתירה לא נפקא לן מקרא קמא דכיון דעוסק במצוה לא כתיב בקרא בהדיא אלא מיעוטא בעלמא הוא דקא דרשין מביתך וממעטין מינה עוסק במלאכת מצוה דאיכא טרדא אבל חתן דטרדא

דמחשבה בעלמא הוא שמחשב על עסק בתולס אי לאו קרא יתירה לא אמתעט: **הכונס את הבתולה פטור**. שטרוד במחשבת בעילת מצוה: **מאי משמע**. פרט לעוסק במצוה: **כי דרך**. בשבתך ובלכתך הוקשו לדרך: **מי לא עסקינן כו'**. כלומר מנלן בדרך רשות לחדא איירי קרא הא קרא דרך סתמא כתיב וממילא משמע נמי מיניה דרך מצוה ואפילו הכי אמר רחנמא ליקרי: **אי משום טרדא**. רחנמא פטור ליה אפילו טבעה ספינתו נמי: **אלמה אמר רבי אבא**. כמו למא אמר אע"פ שטרוד בצערו חייב בכל המצות חוץ מן התפילין שנאמר בהם פאר ליחזקאל פארך חבוש עליך וגו' וכיון דבעי פאר ואבל מתגולל בצערו בעפר אין זה פאר: **טריד טרדא דמצוה**. וכיון דאנן מיעוט בעלמא דרשין פרט לחתן מסתיך אם ממעט מיניה טרדא דמצוה: **וב"ה אמרו**. לך. הני נמי דקרא למדרש מיניה פרט לחתן אתא ממילא ש"מ בלכת דידך הוא דמחייבת אלמא בדרך נמי קרי: **עוסקין במלאכתן וקורין**. לקמן מוקמינן לה בפרק שני (ד' טז). **הטא ר' אלעזר בן עזריה**. כב"ש: **לאחר שאמרו** לו זקנך מגודל אמר להם יהיה זה כנגד המשחיתים. משל שלך דומה לאחד שאומרים לו זקנך נאה ומגודל הוא אמר להם והואיל וקלסתם אותו אף הוא יהיה כנגד המשחיתים הגדול הזה יהיה נתון לתער ולמספרים שאביא עליו ואשחיתנה: **עכשיו שאני הטהי**. הרי אני במקלס את מעשיך שהיית מוטא ואתה נזקפת: **כ"ה נמי אית להו מטיין**. דבמטין נמי שרו כדאמרין לעיל מטין וקורין: **אבל**. עכשיו כיון דעד השתא היית זקוף ועכשיו הטיט וקא לא נזקפתו אני יראו התלמידים וישמעו להלכה: **לא קיימת כו'**. וכי היכי דעשה כדברי ב"ה לא עשה ולא כלום לדברי בי"ש אף העושה כדברי בי"ש לא עשה ולא כלום לדברי ב"ה: **מתני'** בשחר מברך שנים וכו'. כדאמר בברכות ירושלמי שבע ברכות הללו על שם (תהלים קיט) שבע ביום הללתיך: **אחת ארובה ואחת קצרה**. אשתים לאתריה דערבית קאי (נ"א ארובה אמת ואמונה קצרה השכיבנו): **לחתום**. בברך: **שלא** לחתום. כגון ברכת הפירות ומצות: **גמ' מאי מברך**. שנים לפניו דשחר מאי נדה:

יצר

היינו מילי דמטה ואתא מעיקרא, אבל הכא פיון דער השתא הוית זקוף והשתא מוטא, אמרי: שמע מינה בבית שמאי סבירא להו, שמו יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות. תני רב יחזקאל: עשה בברך בית שמאי - עשה; בברך בית הלל - עשה. רב יוסף אמר: עשה בברך בית שמאי - לא עשה ולא כלום, דתנן: מי שהיה ראשו ורובו בפסוקה ושלחנו בתוך הבית - בית שמאי פסלין, ובית הלל מכשירין. אמרו להם בית הלל לבית שמאי: מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את ר' יוחנן בן החורנית, מצאוהו שהיה ראשו ורובו בפסוקה ושלחנו בתוך הבית, ולא אמרו לו כלום. אמרו להם: משם ראיה? אף הם אמרו לו: אם בן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מיקדי. רב נחמן בר יצחק אמר: עשה בברך בית שמאי, חייב מיתה, דתנן: אמר ר' טרפון: אני הייתי פא בדרך, והפתי לקרות בברך בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו: כדאי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל: **מתני'** בשחר מברך שנים לפניו ואחת לאחריה, ובערב מברך שנים לפניו ושנים לאחריה, אחת ארובה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך, אינו רשאי להאריך, וזהו רשאי שלא לחתום, אינו רשאי לחתום, **גמ'** מאי מברך? אמר ר' יעקב, אמר ר' אושעיא:

"ויצר

ורבנן אמרי אהבה עולם וכו'. הלכך תקינו לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבה עולם: **שכבר** נפטר באהבה רבה. עד הלכך נימרינהו לכולהו. בירושלמי יש הא דאמרי' שכבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על אתר פירוש לאתער שלמד מיד באותו מקום. ונשאל להרב ר' יצחק בגין אנו שאין אנו לומדין מיד לאחר תפלת השחר שאנו טרודין

והולכים כך בלא למוד עד אמצע היום או יותר אמאי אין אנו מברכין ברכת התורה פעם אחרת כשאנו מתחילין ללמוד. והשיב ר"י דלא קיימא לן באותו ירושלמי הואיל וגמר' שלנו לא אמרו ואין צריך לאלתר ללמוד. ועוד אפי' לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה דעיקר אהבה רבה לק"ש נתקן ובשביל היא אינו נפטר מברכת התורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח הדעת. אבל ברכת אשר בחר בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שחן עיקר לברכת התורה פוטרת כל היום. וא"ת מאי שנא מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה לישב בסוכה. וי"ל דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק. אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה. וא"ת מפני מה אין אנו מברכין לישן בסוכה. וי"ל דברכה דאכילה שמברכין לישב פוטרת. אי"נ משום שנא לא יישן והוי ברכה במטלה שהרי אין בידו לישן כל שעה שירצה. והיה אומר ר"ת כשאדם עומד ממטתו בלילה (בשחרית) ללמוד שא"צ לברך ברכת התורה מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת ולא נהירא. והצרפתים נהגו לומר פסוקים וברכת כהנים וגם אלו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה (פ"א דפאה) ואלו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו' שהיא ברייתא (מס' שבת כזו). מפני הירושלמי דבעי שילמוד על אתר. אבל א"צ כמו שכתבתי כבר: **ה"ג** ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל. אבל לא גרס למדני חקך שאין זו ברכה אלא בקשה שאמר דוד: **וברכת** כהנים. ואין זה דוכן שהרי לא היו עומדים לדוכן עד לאחר הקטרת אמורים דאמרי' בתענית (פ"ד ד' כה) שלשה פעמים ביום הכהנים נושאין כפיהם וכו' וא"כ הוה ליה לתני ד' פעמים אחד לפני הקטרה ואחד לאחר הקטרה אלא בלא נשיאות כפים אמרו ברכת כהנים כמו שאנו אומרים:

משום

הא דרבי אבא ור' יוסי בר אבא אקלעו לההוא אתרא, בעו מנייהו: מאי ברכה אחת? לא הוה בדייהו. ואתו שיללוהו לרב מתנה, לא הוה בדייהו. אתו שיללוהו לרב יהודה, אמר להו: הכי אמר שמואל: **"אהבה רבה"**. ואמר רבי ירמיה, אמר רבי אמי, אמר רבי שמעון בן לקיש: **"יוצר אור"**. כי אתא רב יצחק בר יוסף, אמר: הא דרבי ירמיה, לאו בפירוש אתמר, אלא מפלגא אתמר, דאמר ר' ירמיה, אמר רבי אמי, אמר ר' שמעון בן לקיש: זאת אומרת, ברכות אין מעפכות זו את זו. אי אמרת בשלמא **"יוצר אור"** הוה אמרי, היינו דברכות אין מעפכות זו את זו, דלא קא אמרי **"אהבה רבה"**. אומר. דקתני ברכו ברכה אחת: ברכות אין מעפכות זו את זו. בירך את האחת ולא בירך את השניה נפקא מינה די חובתו בההיא שביך ואין חבתה מעכבת לומר שאין זו מועלת בלא זו. ומחאב שמע רבי זריקא דס"ל לר"ל דרך ברכה אחת יוצר אור היא: אי אמרת בשלמא **יוצר אור** הוה אמרי. ולא אהבה רבה ואע"ג דמטא ליה זמנא שאף בלילה ראוי לומר כל שכן דכיון דאמרי יוצר אור דאי מטא זמנא ואפי"ה לא אמרי אלא יוצר אור ותו לא אמרי לה היינו דקאמר שמע מינה ברכות אין מעפכות זו את זו:

יוצר אור ובורא חשך (עושה שלום ובורא רע). לקמיה מפרש איך מאי היא דאילו ברכה דישתבח אינה מן המנן שהיא לאחר פסוקי דומרה כמו ברכת הלל ואומרים אותה קודם זמן קריאת שמע אם ירצו: **ברכתב קאמרי'**. כתיב בקרא יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע: **שכבר נפטר באהבה רבה**. שיש בה מעין ברכת התורה ותן בלבנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך ותלמדם חקי רצונך: **מדרש**. הוא קרוב למקרא כגון מכוילתא וספרא וספרי שהם מדרשי מקראות: **לגמרא אין צריך לברך**. אפילו קודם אהבה רבה קאמר והכי מוכח מילתא בפרק שני: **אף לגמרא צריך לברך**. שהוא עיקר התורה שממנו הוראה יוצאה. גמרא היינו סברת טעמי משנה ותיורצו משניות הסותרות זו את זו וחסורי מחסרא: **ומברך**. ברכת התורה:

ורבי יוחנן מסיים בה הכי. דבעי פתיחה בברוך וחתומה בברוך: **הערב נא ה' אליהנו**. יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה: **ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל**. גרסין ולא גרסין למדני חקך שאין זו ברכה והודאה על שעבר אלא לשון בקשה וידו כי אמרה (בתהלים קיט) לא לשם ברכה אמרה אלא בלשון בקשה. והכי קאמר ה' שאתה ברוך למדני חקך: **וזה היא מעולה שבברכות**. התורה לפי שיש בה הודאה למקור וקולט לתורה ולישראל: **תנן התם**. במסכת תמיד: **אמר להם הממונה**. הווא סגן הכהנים כדאייתא ביומא היינו סגן היינו ממונה (בפירש"י שם טו): **ברכו ברכה אחת**. לקמן מפרש מאי היא ומן הברכות שלפני ק"ש היא דהתם מסדר לכוליה סדר עבודת השחר וקאמר דלאחר שסדרו האברים על גבי הכבש ומלוחם יידו וכו' להם ללשכת הגזית לקרות את שמע הודו תני אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות: **וברכו את העם**. עם העם: **ועבודה**. בשביל העבודה שעשו היו מברכין אתה רצה ה' אליהנו עבודת עמך ישראל ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון ברוך המקבל עבודת עמו ישראל ברצון. אי נמי שאותך לברך ביראה נעבוד: **וברכת כהנים**. לברך את העם ובשאר תפלה לא היה להם כפאי ואף זמן קריאת שמע לא הגיע דאמר במסכת יומא (דף לו ע"ב) הקורא את שמע עם אנשי משמר ועם אנשי מעמד לא יצא לפי שאנשי משמר מקדימין וכו': **מוסיפין ברכה אחת**. לקמיה מפרש לה: **למשמר היוצא**. שהמשמרות מתחלפות ביום השבת כדאמרין במסכת סוכה (דף נו) משמר היוצא עושה תמיד של שחר ומוסיפין ומשמר הנכנס עושה תמיד של בין הערבים וזבזבין: **מאי ברכה אחת**. דקתני רישא איזו מן הברכות הוא אומר: **לאו בפירוש אתמר**. לא שמע מפי ר"ל שאמ' בפירוש מאי ברכה אחת יוצר אור: **זאת**

ברכות – דף יא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קיט

את פרקנו, משמע שגם לתלמוד צריך לברך.
הגמרא מפרטת את ברכות התורה. מבררת הגמרא: **מאי** [מה]
מברך לפני שמתחיל ללמוד. **אמר רב יהודה אמר שמואל, אשר**
קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. ורבי יוחנן מסיים בה
הכי – רבי יוחנן סיים את הברכה כך, **הערכ נא ה' אליהנו את דברי**
תורתך בפנינו – יערבו עלינו דברי התורה ונעסוק בהם מאהבה,
ובפסיות [ובפסיות] **עמך בית ישראל,** ונהיה אנחנו וצאצאינו
וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ועוסקי תורתך ברוך
אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל. ורב המנונא אמר, שהברכה
שמברך על התורה היא, **אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את**
תורתך ברוך אתה ה' נתן התורה. **אמר רב המנונא,** זו – ברכת
'אשר בחר בנו', **היא מעולה שבברכות התורה,** לפי שיש בה הודאה
למקום, וקילוס לתורה ול ישראל. אומרת הגמרא: **הלכה, לימרינהו**
לכולהו – יש לומר את כל הברכות שהזכירו כאן.
הגמרא דנה בענין ברכות קריאת שמע שברכו במקדש: **תנן ה'תם**
(תמיד לב), אמר להם, המנונא – טג כהן גדול, לכהנים בבואם
ללשכת הגזית לקרוא את שמע ולהתפלל, **ברכו ברכה אחת**
מהברכות שקודם קריאת שמע, ולהלן תפרש הגמרא איזו משתי
הברכות היא. **והם ברכו,** וגם **קראו עשרת הדברות,** לפי שהן עיקר
התורה, ואחר כך קראו **שמע והיה אם שמעו ויאמרו,** היינו שלש
פרשיות של קריאת שמע. וברכו את **העם** [עם העם] **ששלו ברכות,**
ואלו הן, **אמת ויציב,** שהיא הברכה שאחר קריאת שמע, **ועבודה** –
מפני העבודה שעשו היו מברכים אחריה **רצה ה' אלהינו עבודת**
עמך ישראל, ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון, ברוך המקבל
עבודת עמו ישראל ברצון. או שהיו חותמים 'ברוך אתה ה' שאותך
לברך ביראה נעבוד'. וברכת **כהנים** – ואמרו את שלשת הפסוקים
של ברכת כהנים כדי לברך את העם. ובשבת שמשמרות הכהונה
מתחלפים, מוסיפין **ברכה אחת למשמר היוצא** – שמשמר היוצא
היה מברך את המשמר הנכנס כמפורש להלן.
הגמרא מבארת את מה ששינוי שהכהנים במקדש ברכו אחת
הברכות קריאת שמע, לפני קריאת שמע, איזו ברכה היא. מבררת
הגמרא: **מאי** – מה היא **ברכה אחת** שברכו. מבארת הגמרא: **כי הא**
– כמו המעשה, **דרבי אבא ורבי יוסי בר אבא אפקעו ליהוא**
אתרא – נודמנו למקום אחד. **בעו מנייהו** – שאלו מהם. **מאי** – מה
היא **'ברכה אחת'** ששינוי במשנה. **לא הוה בידיהו** – לא היתה
תשובה בידם. ואתו שיללוהו – ובאו ושאלוהו לרב מתנה, וגם כן לא
הוה בידיה – לא היתה בידו תשובה. אתו שיללוהו – באו ושאלוהו
לרב יהודה, **אמר להו** [להם], **הכי** [וכן] **אמר שמואל,** הברכה
שאמרו, היא ברכת **אהבה רבה.** ו**אמר רבי זריקא,** **אמר רבי אמי**
אמר רבי שמעון בן לקיש שלא כדברי שמואל, אלא הברכה
שאמרו היא **יוצר אור.**
כי אתא [כשבא] **רב יצחק בר יוסף** מארץ ישראל לבבל, **אמר,**
הא [מה] **דרבי זריקא** אמר בשם רבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש
שהברכה היתה **'יוצר אור,'** **לאו בפירוש אתמר** – לא שמע זאת
בפירוש מפי ריש לקיש, **אלא מפלגא אתמר** – מתוך דבר אחר
שאמר ריש לקיש למד זאת רבי זריקא. **דאמר רבי זריקא** **אמר רבי**
אמי **אמר רבי שמעון בן לקיש,** **זאת אומרת** – ממה ששינוי
שהמנונא אמר להם לברך ברכה אחת, משמע שבברכות קריאת
שמע אין מעבכות זו את זו, ואם בירך ברכה אחת בלבד, יצא ידי
חובת אותה ברכה, ולא אומרים שזו בלא זו אינה כלום. ומדברי ריש
לקיש אלו דייק רבי זריקא שהברכה היא **'יוצר אור,'** שכן **אי אומרת**
בשלא יוצר אור הוה אמרי – מובן הדבר אם תאמר שאמרו **'יוצר**
אור' ולא **'אהבה רבה,'** הרינו – זהו מה שהוכיח ריש לקיש **דרבבות**
אין מעבכות זו את זו, **דלא קא אמרי אהבה רבה** – שהרי לא
אמרו 'אהבה רבה', ואף שהגיע זמנה, שהיה אפשר לאומרה גם
בלילה, וכל שכן שאם אמרו ברכת **'יוצר אור'** שאין אומרים אותה
אלא סמוך לנץ החמה, בודאי שהגיע גם זמנה של **'אהבה רבה,'**
ומכל מקום לא אמרו אותה, מוכח שאינן מעבכות זו את זו.

יוצר אור ובורא חשך, היא הברכה הראשונה [והברכה השניה
תתפרש להלן]. שואלת הגמרא: **לימא** [שיאמרו] **יוצר אור ובורא**
נוגה, שהרי 'נוגה' הוא כינוי ללילה [פסחים ג], ועדיף לנקוט לשון זו
שהיא צחה ונקיה יותר. משיבה הגמרא: **בדבתיב קאמרין** – תיקנו
לומר את הברכה בלשון הפסוק [ישעיה מה ז] **'יוצר אור ובורא חשך'**
עשה שלום ובורא רע. מקשה הגמרא: **אלא מעתה,** לפי דברך
שתיקנו הברכה לפי לשון הפסוק, והרי בפסוק נאמר **'עושה שלום**
ובורא רע,' **מי קא אמרין בדבתיב** – וכי אנו אומרים כלשון הכתוב,
והרי אנו אומרים 'בורא את הכל'. **אלא בהכרח לומר,** אף שבדבתיב
[כתוב] **'רע,'** אין אנו אומרים כך. **קרינן** – ואנו קוראים ואומרים
'חבל,' משום **לישנא מעליא** – שנוקטים לשון נקיה, **הקא נמי** – גם
כאן, **לימא** – שיאמרו **'נוגה' לישנא מעליא** – שהיא לשון נקיה. **אלא**
אמר רבא, הטעם שמוכרים 'חשך' בברכת 'יוצר', הוא, **כדי להזכיר**
מדת יום בלילה ומדת לילה ביום – חכמים רצו שזכירו בלילה את
יצירת היום, וביום את בריאת הלילה, ואף שגם בהוכרת 'נוגה' יש
מדת לילה, אך מאחר שאין בה לשון ברורה של לילה, שכן 'נוגה'
משמעו גם אור, לפיכך לא השתמשו בלשון זו.
שואלת הגמרא: **בשלא** – טוב הוא מה שאמרת שמוכרים מדת
לילה ביום, בראמרין – כמו שאמרנו, **יוצר אור ובורא חשך,**
אלא מדת יום בלילה היכי משפחת לה – היכן מצינו שמוכרים
אותה. משיבה הגמרא: **אמר אבוי, 'גולל אור מפני חשך וחשך**
מפני אור.'
מבררת הגמרא: **ואידך** – הברכה השניה שלפני קריאת שמע, **מאי**
[מה] **היא.** **אמר רב יהודה אמר שמואל, אהבה רבה.** וכן **אורי**
ליה [הורה לו] **רבי אלעזר לרבי פדת בריה** [בנו], שהברכה
השניה היא **'אהבה רבה.'** **תניא נמי הכי** – וכן שנינו בברייתא כמו
שאמרו שמואל ורבי אלעזר, **אין אומרים אהבת עולם** בפתיחת
הברכה השניה, **אלא אהבה רבה.** ו**רבנן אמרי** – אבל חכמים
אומרים, **אהבת עולם,** ומביאים חכמים סמך לדבריהם, וכן הוא
אומר – כך נאמר (ירמיה לא ג) **'מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם**
אהבתיו על בן משבתיך חסד,' ומכיון שבפסוק נאמר הלשון 'אהבת
עולם', יש לומר את הברכה בלשון הפסוק.
אגב שהזכירה ברכת אהבת עולם, מבארת הגמרא שפעמים יוצאים
בה ידי חובת ברכת התורה: **אמר רב יהודה אמר שמואל, השכים**
לשנות [ללמוד], **עד שלא קרא** [טרם שקרא] **קריאת שמע, צריך**
לברך ברכות התורה. אך אם בא ללמוד **משקרא** [אחר שקרא]
קריאת שמע, אין צריך לברך ברכות התורה, לפי שבברך נפטר
באהבה רבה, שיש בה מעין ברכת התורה, שזוכרת בה הבקשה 'ותן
בלבנו ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד
תורתך', וכן 'ותלמודם חוקי רצונך'.
הגמרא עוברת לדון בענין ברכות התורה, ומביאה מחלוקת אמוראים
אם צריך לברך על כל ענייני התורה או רק על מקצתם: **אמר רב**
הינא, למקרא – הלומד תורה שבכתב, **צריך לברך ברכת התורה.**
ולמדרש – אבל הלומד מדרשי הפסוקים, כגון מכילתא וספרא
וספרי, **אין צריך לברך,** שלא נתקנו ברכות התורה רק על תורה
שבכתב שהיא עיקר התורה. ורבי **אלעזר אמר,** **למקרא ולמדרש**
צריך לברך, לפי שהמדרשים דורשים את המקראות, והרי הוא עוסק
במקראות. אבל **למשנה אין צריך לברך,** כי עיקרה תורה שבעל פה,
שנשנו בה הלכות שנאמרו על ידי הנביאים. ורבי **יוחנן אמר,** אף
למשנה נמי צריך לברך, כי לדעתו יש לברך גם על תורה שבעל פה.
ואבל לתלמוד אין צריך לברך, כי הוא פירוש למשנה ואין לברך
על דבר שהוא רק פירוש. ורבא **אמר,** אף **לתלמוד צריך** (לחזור
ולברך), כי הוא עיקר התורה שממנו יוצאת הוראה.
רבא מביא הוכחה לשיטתו: **דאמר רב תינא בר אשי, זימנין סניאין**
– הרבה פעמים, הוה קאימנא קמיה דרב – הייתי עומד לפני רב,
לתנני – ללמוד ממנו פירקין [פרקנו] **בספרא דבי רב** – תורת
כהנים, הוה מקדים – היה משכים בבוקר, וקא משי ידיה – ונוטל
את ידי, וברך ברכת התורה, ומתני לן פירקין – ושנה לנו

אֱלֹא אִי אִמְרַת – אבל אם תאמר שסובר ריש לקיש, אֶהְיֶה רַבָּה הוּא
אִמְרִי –[היו אומרים], מֵאֵי – מה הראיה מכאן שפְּרָכּוֹת אֵין מַעֲבָבוֹת
זוֹ אֶת זו, דְּלִמָּא הָאִי דְּלֹא אִמְרִי – שְׂמָא מַה שְׂלֹא אִמְרוּ בִּרְכַּת 'יוֹצֵר
אוֹר' לִפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע, מְשׁוּם דְּלֹא מָטָא – שַׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ זְמַן
בִּרְכַּת 'יוֹצֵר אוֹר', כִּי בִּרְכָה זוֹ נִתְקַנָּה עַל הַנָּתַת הַמַּאֲוֵרוֹת, וְהֵם קְרָאוּ
קְרִיאַת שְׁמַע כְּשֶׁהִיָּה עֲדִין חֹשֶׁךְ, וְכִי מָטָא – וכשֶׁהִגִּיעַ זְמַן יוֹצֵר אוֹר
וְהַתְּחִיל לְהַאֲרִי, הוּא אִמְרִי – הִיוּ אוֹמְרִים וּמְשַׁלְּמִים אוֹתָהּ, נִמְצָא
שֶׁאִם תֹּאמַר שֶׁבִירְכוּ בִּרְכַּת 'אֶהְיֶה רַבָּה' אֵין כָּלֵל הוֹכַחָה שֶׁבִירְכוּ
בִּרְכָה אַחַת בִּלְבַד, כִּי אִפְשָׁר שֶׁאִמְרוּ 'יוֹצֵר אוֹר' מֵאַחֵר יוֹתֵר, אֲלֹא
בְּהִרְכָּה שֶׁסוּבֵר רִישׁ לְקִישׁ שֶׁבִירְכוּ בִּרְכַּת 'יוֹצֵר אוֹר' גַּמְזָה שֶׁבִירְכוּ רַק
אוֹתָהּ וְלֹא 'אֶהְיֶה רַבָּה' אֵף שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ, מִיּוֹכַח שֶׁאֵין בִּרְכּוֹת מַעֲבָבוֹת
זוֹ אֶת זו.

הַגְמָרָא מְבַאֲרַת אֶת דְּבָרֵי רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף (לעיל א*) שֶׁאִמְרָא שְׂרִישׁ
לְקִישׁ לֹא אָמַר אֶת דְּבָרָיו בְּפִירוּשׁ. שׂוֹאֵלֵת הַגְמָרָא: וְאִי מְבַלְלָא מֵאִי
– וְאִם לֹא נִאֲמָרוּ הַדְּבָרִים בְּפִירוּשׁ מִפִּי רִישׁ לְקִישׁ, רַק מְכַלֵּל דְּבָרָיו
שִׁמְעֵנוּ זֹאת, מַה בִּכְךָ, הֲרִי יֵשׁ כֵּאֵן הוֹכַחָה בְּרוּרָה, וּמִדּוּעַ הוֹצֵרֵךְ רַב
יִצְחָק לומר שֶׁהוֹכַחָה הִיא רַק 'מְכַלְלָא'. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: דִּיאִי
מְבַלְלָא – מֵאַחַר שֶׁהוּא רַק מְדִיק דְּבָרָיו, יֵשׁ לְהַשִּׁיב לוֹמַר, לְעוֹלָם
אֶהְיֶה רַבָּה הוּא אִמְרִי – הִיוּ אוֹמְרִים, וְעֲדִין לֹא הִגִּיעַ זְמַן יוֹצֵר אוֹר,
וְכִי מָטָא –[וכשֶׁהִגִּיעַ] זְמַן בִּרְכַּת 'יוֹצֵר אוֹר', הוּא אִמְרִי לִיָּה – אִמְרוּ
אוֹתָהּ, וּמֵאִי – וּמִדּוּעַ זֶה שֶׁאִמְרוּ רִישׁ לְקִישׁ (שם) שֶׁמִּהְמַשְׁנָה בְּמִסְכַּת
תְּמִיד מוֹכַח שֶׁפְּרָכּוֹת אֵין מַעֲבָבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, הֲרִי בְּסוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר
אִמְרוּ אֶת שְׁתֵּיהֶן. כּוֹנֵנָתוֹ לומר, כִּדְרַךְ פְּרָכּוֹת אֵין מַעֲבָב, הִיינוּ שֶׁאִם
הַקְדִּים אֶת הַבְּרָכָה הַמֵּאוּחֶרֶת יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתָהּ, שֶׁכֵּן אֲנִשִּׁי הַמְשַׁמֵּר
הַקְדִּימוּ אֶת בִּרְכַּת אֶהְיֶה רַבָּה לְיוֹצֵר אוֹר, אֲבָל הַבְּרָכּוֹת עֲצָמָן אִפְשָׁר
שֶׁמַּעֲבָבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וְאֵין אֲמִירַת אַחַת מִזֶּן מוֹעִילָה בְּלֹא אֲמִירַת
חֲבֵרָתָהּ.

אֲחֵר שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל (א*) עַל פִּי הַמְשַׁנָּה בְּמִסְכַּת תְּמִיד, שֶׁהִיוּ קוֹרְאִים
אֶת עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת בְּמִקְדָּשׁ, דָּנָה הַגְמָרָא בַּעֲנִין קְרִיאַת עֶשְׂרֵת
הַדְּבָרוֹת מִחוּץ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְתַחֲלִילָה מְבִיאָה הַגְמָרָא שׁוֹב אֶת לִשׁוֹן
הַמְשַׁנָּה, 'קוֹרְזִין עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, שְׁמַע, וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ, וְיִאֲמַר,
אִמֵּת וְיִצִּיב וְעֹבְדָה וְכֹרֶכֶת בְּחֵנִים'. אִמֵּר רַב יְהוֹדָה אִמֵּר שְׁמוּאֵל,
אֵף בְּגִבּוּלִין – בְּשֹׂאֵר מְקוֹמוֹת, מִחוּץ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, בְּקִשּׁוֹ לְקָרוֹת
אֶת עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, בֵּן – כֶּשֶׁם שֶׁקְרָאוּ אוֹתָן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, לִפְנֵי
קְרִיאַת שְׁמַע. אֱלֹא שְׂכָכְר בְּטָלוֹם, וְלֹא הִנִּחוּ חֲכָמִים לְקָרוֹת, מִפְּנֵי
תְּרַעוּמַת הַמִּינִין – שֶׁלֹּא יֵאֲמָרוּ לַעֲמִי הָאֵרֶץ, שֶׁשֹּׂאֵר הַתּוֹרָה חוּץ
מִעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, אֵינָה אֲמֵת, וְרֵאִיָּה לְדַבֵּר, שֶׁאֵין קוֹרְאִים בְּקְרִיאַת
שְׁמַע רַק אֶת עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, לִפִּי שֶׁזֶן נִאֲמָרוּ עַל יְדֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא בְּעֲצָמוֹ, וְשִׁמְעוּ אוֹתָן מִפְּנֵי בִּסְגִי. תֵּנִיָּא נִמִּי הִכִּי – שְׁנִינוּ כֵּן
בְּבִרְיָאָה כִּמוֹ שֶׁאִמְרָא שְׁמוּאֵל, רַבִּי תָּנִן אוֹמֵר בְּגִבּוּלִין בְּקִשּׁוֹ לְקָרוֹת
בֵּן, אֱלֹא שְׂכָכְר בְּטָלוֹם מִפְּנֵי תְּרַעוּמַת הַמִּינִין.

הַגְמָרָא מְבִיאָה שְׁנֵם אֲמִוּרִים בְּדוֹר מֵאַחֵר יוֹתֵר נִהְגוּ כְּדָבָרִי
הַבְּרִיָּיאָה שֶׁלֹּא לְקָרוֹא אֶת עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת: רַבָּה בַּר בַּר תִּנְיָה כְּכֹר
לְמַקְבְּעֵיהוּ –[לְקַבֵּעַ אֶת קְרִיאַת עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת בְּקְרִיאַת שְׁמַע]
בְּעִיר סוּדָא, אִמֵּר לִיָּה –[לוֹ] רַב חֲסִידָא לְרַבָּה בַּר בַּר חֲנָנִי, כְּכֹר
בְּטָלוֹם חֲכָמִים מִפְּנֵי תְּרַעוּמַת הַמִּינִין. אִמֵּימֵר כְּכֹר לְמַקְבְּעֵיהוּ
בְּתַרְדֵּעָא, אִמֵּר לִיָּה רַב אֲשִׁי כְּכֹר בְּטָלוֹם מִפְּנֵי תְּרַעוּמַת הַמִּינִין.
שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנָה בְּמִסְכַּת תְּמִיד [וְשֶׁהוּבָאָה לְעִיל (א*)], 'וְכִשְׁבֶּת מוֹסִיפִין
בְּרַבָּה אַחַת לְשִׁמְשֵׁר הַיּוֹצֵא'. מְבַרֵּרֵת הַגְמָרָא: מֵאִי –[מִדּוּעַ] אוֹתָהּ
בְּרַבָּה אַחַת. אִמֵּר רַב חֲלָפִי, מִשְׁמֵר הַיּוֹצֵא אוֹמֵר –[מְבַרֵּךְ] לְשִׁמְשֵׁר
הַנִּכְנֵם, מִי שֶׁשָּׁכַן אֶת שְׁמוֹ בְּבֵית הָהוּא, הוּא יִשְׁכֵּן בְּיִנְיָכֶם אֶהְיֶה
וְאִתּוֹ וְשְׁלוֹם וְרַעוּתָהּ.

שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנָה, מְקוֹם שֶׁאִמְרוּ לְהִאֲדִיף אֵינוֹ רְשָׁאֵי לְקַצֵּר. הַגְמָרָא דָּנָה
בַּעֲנִין טַעְוִיּוֹת בְּנוֹסַח בְּרִכּוֹת. אוֹמֵרֵת הַגְמָרָא: פְּשִׁיטָא – דִּין פְּשׁוּט
וּבְרוּר הוּא, הִיכָא דְקָא נְקִיטָא בְּקָא דְחִמְרָא בִּידֵיהּ – כֹּאשֶׁר אַחַז כּוֹס
שֶׁל יֵין בִּידוֹ, וְקִסְכָּר דְּשִׁכְרָא הוּא – וְהִיָּה סְבוּר שֶׁהוּא שֹׂכֵר, וְפִתְחָה
אֶת תַּחֲלִילַת הַבְּרָכָה, וּמְבַרֵּךְ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲדַעְתָּא דְּשִׁכְרָא – עַל דַּעַת שֶׁהוּא שֹׂכֵר, שַׁחֲתִימַת בְּרִכְתּוֹ הִיא

שֶׁהִכָּל נִהְיָה בְּדַבְרוֹ. וְסִיָּים בְּרַבָּה מְבִיאָה – לְאַחֵר שֶׁאִמְרָא 'מֶלֶךְ הָעוֹלָם'
נִזְכַּר שֶׁהוּא יֵין וְלֹא שֹׂכֵר, וְסִיָּים 'בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן', וְדֹאִי הוּא שִׁינְיָא יְדֵי
חוֹבְתוֹ בְּבִרְכָה זוֹ, וְהִטְעַם, דִּיאִי נִמִּי – שֶׁכֵּן אִפִּילוֹ אִם אִמֵּר וְסִיָּים
שֶׁהִכָּל נִהְיָה בְּרַבָּה, כִּמוֹ שֶׁהִיָּתָה דַּעַתוֹ בְּשַׁעַת פְּתִיחָהּ, גַּם יֵצֵא, דְּהָא
תָּנִן – שֶׁהִיוּ שְׁנֵינוּ בְּמַשְׁנָה לְחֵלֶן (מב), עַל כּוֹלָם – עַל כָּל הַדְּבָרִים, אִם
אִמֵּר שֶׁהִכָּל נִהְיָה בְּרַבָּה יֵצֵא.

אֱלֹא בִּיאָהּ אוֹפֵן יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק, הִיכָא דְקָא נְקִיטָא בְּקָא דְשִׁכְרָא בִּידֵיהּ
– בִּאוּפֵן שֶׁאִחַז כּוֹס שֶׁל שֹׂכֵר בִּידוֹ, וְקִסְכָּר דְּחִמְרָא הוּא – וְהִיָּה סְבוּר
שֶׁהוּא יֵין. וְפִתְחָה אֶת תַּחֲלִילַת הַבְּרָכָה וּבְרַבָּה – וּבְרַךְ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲדַעְתָּא דְּחִמְרָא – עַל דַּעַת שֶׁהוּא יֵין,
שַׁחֲתִימַת בְּרִכְתּוֹ הִיא בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן. וְסִיָּים בְּרַבָּה מְבִיאָה – לְאַחֵר
שֶׁאִמְרָא 'מֶלֶךְ הָעוֹלָם' נִזְכַּר שֶׁהוּא שֹׂכֵר וְלֹא יֵין, וְסִיָּים 'שֶׁהִכָּל נִהְיָה
בְּדַבְרוֹ, מֵאִי – מַה דִּינוֹ, בְּתַר עֵיקַר בְּרַבָּה אֲוִלִּינָן – הָאֵם הוֹלְכִים
אַחֵר עֵיקַר הַבְּרָכָה, שֶׁהוּא הוֹכֵרֶת שֶׁם וּמְלָכוּת, וְהִיָּה הוּא נִאֲמָר עַל
דַּעַת שֶׁהוּא יֵין, וְהִיָּה זֶה כִּמוֹ שֶׁסִּיָּים בֵּינָן, וְאֵין בִּרְכַּת הֵיִן מוֹצִיאָה אֶת
הַשֹּׂכֵר, שֶׁאֵין הַשֹּׂכֵר מִן הַגֶּפֶן. אוֹ בְּתַר תַּחֲתִימָה אֲוִלִּינָן – אוֹ שֶׁהוֹלְכִים
אַחֵר הַחֲתִימָה, וְהִיָּה חֲתָם 'שֶׁהִכָּל נִהְיָה בְּדַבְרוֹ' כְּדִינוֹ.

הַגְמָרָא פּוֹשְׁטָה אֶת הַסֶּפֶק מְבַרֵּייתָא: תָּא שְׁמַע – בּוֹא וּשְׁמַע רֵאִיָּה
לְפִשׁוּט הַסֶּפֶק מְבַרֵּייתָא, וְכִךְ שְׁנִינוּ בְּהַ, שְׁחֲרִית – בְּבוּקָר, פִּתְחָה בִּיּוֹצֵר
אוֹר – אִמֵּר 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם' עַל דַּעַת לומר 'יוֹצֵר
אוֹר וּבּוֹרָא חוֹשֶׁךְ'. וְסִיָּים בְּמַעֲרִיב עֲרֵבִים – אַחֵר שֶׁאִמְרָא מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
טַעָה וְסִיָּים 'אֲשֶׁר בְּדַבְרוֹ מַעֲרִיב עֲרֵבִים' וְגַם חֲתָם בִּכְךָ, לֹא יֵצֵא, לִפִּי
שַׁחֲתִימַת הַבְּרָכָה הִיָּתָה שֶׁלֹּא כְּהוֹגֵן.

פִּתְחָה אֶת בִּרְכַּת 'יוֹצֵר אוֹר' בְּמַעֲרִיב עֲרֵבִים – שֶׁאִמֵּר 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם' עַל דַּעַת לומר 'אֲשֶׁר בְּדַבְרוֹ מַעֲרִיב עֲרֵבִים',
וְסִיָּים בִּיּוֹצֵר אוֹר – לְאַחֵר שֶׁאִמְרָא 'מֶלֶךְ הָעוֹלָם' נִזְכַּר שֶׁטַעָה וְאִמֵּר
'יוֹצֵר אוֹר וּבּוֹרָא חוֹשֶׁךְ' וְגַם חֲתָם 'יוֹצֵר הַמַּאֲוֵרוֹת' יֵצֵא יְדֵי חוֹבָהּ, לִפִּי
שַׁחֲתִימַת הַבְּרָכָה הִיָּתָה כְּהוֹגֵן.

עֲרֵבִית – בְּלִילָה, פִּתְחָה בְּמַעֲרִיב עֲרֵבִים – אִמֵּר 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם' עַל דַּעַת לומר 'אֲשֶׁר בְּדַבְרוֹ מַעֲרִיב עֲרֵבִים'.
וְלְאַחֵר שֶׁאִמְרָא 'מֶלֶךְ הָעוֹלָם' טַעָה, וְסִיָּים בִּיּוֹצֵר אוֹר, הַמְשִׁיךְ אֶת
הַבְּרָכָה בְּנוֹסַח שֶׁל 'יוֹצֵר אוֹר' וְגַם חֲתָם 'יוֹצֵר הַמַּאֲוֵרוֹת', לֹא יֵצֵא, לִפִּי
שַׁחֲתָם שֶׁלֹּא כְּהוֹגֵן. פִּתְחָה בִּיּוֹצֵר אוֹר – עַל דַּעַת לומר 'יוֹצֵר אוֹר',
וְסִיָּים בְּמַעֲרִיב עֲרֵבִים – לְאַחֵר שֶׁאִמְרָא 'מֶלֶךְ הָעוֹלָם' נִזְכַּר שֶׁטַעָה
וְסִיָּים 'אֲשֶׁר בְּדַבְרוֹ מַעֲרִיב עֲרֵבִים' וְכִךְ הַמְשִׁיךְ אֶת שֹׂאֵר הַבְּרָכָה וְגַם
חֲתָם 'הַמַּעֲרִיב עֲרֵבִים', יֵצֵא, מִפְּנֵי שַׁחֲתִימָתוֹ הִיָּתָה כְּהוֹגֵן. מְסִיִּימַת
הַבְּרִיָּיאָה, בְּלָלוֹ שֶׁל דְּבָרָה, תִּכְּלֵל הוֹלֵךְ אַחֵר תַּחֲתוֹנָם שֶׁל הַבְּרָכָה.
וְהוֹכַחַת הַגְמָרָא לְנִידוּנָהּ הִיא מִדִּדְּקִין הַשְּׁנִי שֶׁל הַרִישָׁא וְהַסִּפָּא,
שֶׁשְׁנֵינוּ בָּהֶם שֶׁאִפִּילוֹ כִּשְׁפַתָּה עַל דַּעַת לִסִּיָּים שֶׁלֹּא כְּהוֹגֵן, מֵאַחֵר
שִׁסִּיָּים כְּהוֹגֵן יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, כִּמוֹ כֵּן יֵשׁ לוֹמַר לַעֲנִין בִּרְכַּת שֹׂכֵר, שֶׁאֵף
כִּשְׁהוֹכִיר שֶׁם וּמְלָכוּת עַל דַּעַת שֶׁהוּא יֵין, אִם סִיָּים וְאִמֵּר 'שֶׁהִכָּל נִהְיָה
בְּדַבְרוֹ' יֵצֵא, מִפְּנֵי שַׁחֲתִימָה הִיָּתָה כְּהוֹגֵן.

הַגְמָרָא דּוֹחָה אֶת הוֹכּוֹחָה: שְׁאֵנִי תָּתֵם – שׁוֹנֵה הַדֵּבֵר שֶׁם, בְּבִרְיָאָה,
מְשׁוּם דְּקָאִמֵּר 'בְּרוּךְ יוֹצֵר הַמַּאֲוֵרוֹת' – כְּלוֹמַר לְעוֹלָם בִּרְכָה
שַׁפְּתִיחָתָהּ בְּמַחֲשָׁבָה מְקוּלְקֶלֶת אֵינָה מוֹעִילָה כְּלוֹם וְאִפִּילוֹ אִם
חֲתִימָתָהּ כְּהוֹגֵן, וְזֶה שֶׁשְׁנֵינוּ בְּבִרְיָאָה שִׁינְיָא, מְשׁוּם שַׁחֲתָם בְּהַ 'בְּרוּךְ
אַתָּה ה' יוֹצֵר הַמַּאֲוֵרוֹת', וּמַחֲמַת חֲתִימָתָהּ בִּלְבַד אִמְרוּ שִׁינְיָא יְדֵי
חוֹבְתוֹ, כִּיּוֹן שַׁחֲתִימָה עֲצָמָה יֵשׁ תּוֹרַת בְּרָכָה, כִּי מוֹכִיר בְּהַ אֶת
הַמִּלָּה 'בְּרוּךְ', מַה שֶׁאֵין כֵּן בִּרְכַּת 'שֶׁהִכָּל' שֶׁאֵין בְּסִיּוּמָה תִּיבַת 'בְּרוּךְ',
וְצִרְיָכִים אֲנִי לְפַתִּיחָתָה כְּדִי שֶׁתֵּהָא עֲלֵיהּ תּוֹרַת בְּרָכָה, אִם הִיָּתָה
הַפְּתִיחָה מְקוּלְקֶלֶת, כְּגוֹן שֶׁחֲשַׁב בְּהַ עַל דַּעַת לומר 'בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן',
לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ.

הַגְמָרָא פּוֹרַחַת אֶת הַדְּחִיָּה: מְקַשָּׁה הַגְמָרָא, הִנִּיחָא – מוֹבֵן הַדֵּבֵר לְרַבִּי,
דְּאִמֵּר, כָּל בְּרַבָּה שֶׁאֵין בָּהּ הוֹכֵרֶת הַשֵּׁם אֵינָה בְּרַבָּה, וְלִמְדוּנָהּ
מִדְּבָרָיו שֶׁעֵיקַר בְּרָכָה הִיא בְּהוֹכֵרֶת ה', שְׁפִיר – יִפָּה נִדְחִית הַהוֹכַחָה
מִהַבְּרִיָּיאָה, שֶׁכֵּן בַּחֲתִימַת 'יוֹצֵר הַמַּאֲוֵרוֹת' יִשְׁנֵה הוֹכֵרֶת שֶׁם ה', וִישׁ
לֵה תּוֹרַת בְּרָכָה. אֱלֹא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאִמֵּר, כָּל בְּרַבָּה שֶׁאֵין בָּהּ
מְלָכוּת אֵינָה בְּרַבָּה, וְלֹא דִי בְּהוֹכֵרֶת שֶׁם בִּלְבַד, מֵאִי אִיכָא לְמִימֵר

משום דלא מטא זמן ויצר אור. דנהי דשחיטת התמיד משיעלה עמוד השחר פי' רש"י מיהו לא הוה שעה לומר ויצר אור כדאמר' הקורא בו' ויכול לסבור הברייתא כותיקין: **ברכה** אחת למשמר היוצא וכו'. תימא קצת מאי היא הואיל ולית בה לא שם ולא מלכות: **פתח** ואמר באי' אליהו מלך העולם והיה סבור שהיה יין והבין שהיה שכר

ואחר שהבין שהיה שכר סיים שהכל: **לא** לאתיי נהמא. ופירש רב אלפס השתא דלא אפשרטא בעין אולנין לקולא ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ור"י הי' אומר לחומרא דצריך לברך פעם אחרת. ומיהו היה אומר ר"ח אם היה יודע בבירור שטעה בדבורו שאמר בורא פרי העץ תחת (בורא) פרי הגפן דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו. וכן בי"ט בחתימה של יום טוב אם טעה בין מקדש ישראל הזמנים ואמר מקדש השבת חזרו בתוך כדי דבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט. והקשה הר"י יעקב מקינן מאי קא מבעיא ליה והא דאי מצות אינן צריכות כוונה. והיה אומר הר"י דהיינו בשומע תפלה אחורי בית הכנסת ולא נתכוין לצאת. אבל היכא דנתכוין לברך על היין ונמצא שכר לא מהני: **להגיד** בבקר חסדך. חסד שהקדוש ב"ה עשה לנו במצרים. ואמנותך פי' מדבר על העתיד שאנו מצפים שישמור הבטחתו ואמנותו ויגאלנו מיד המלכים ובסוף ברכה חזרו לגאולה דפרעה כדי לסמוך לגאל ישראל. א"נ ע"ד המדר' (רבה איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמנותך שאדם מאמץ ומפקיד רוחו ביד ומחזירה בלא יגיעה: **אמת** ויצבי וכו'. לא קאי על השכינה אלא קאי אהדבר הזה וכו'. וכן איתא בהר"ם. ואיתא בירושלמי האי מרגניתא דלית ביה טימא פירוש שאין לה שומא כל מה שמשבח מתגני לה כדאמר לקמן (ד' לג ב) בחד דפתח ואמר האל הגדול הגבור והנורא והיה מאריך הרבה וא"ל ר' חנינא סימנת לשבחי דמוך כי כל פה לא יוכל לספר שבחה:

כרע

אֵלָא אִי אַמְרַת "אַהֲבָה רַבָּה" הוּוּ אַמְרִי, מֵאִי "בְּרֻכּוֹת אֵין מַעֲבָבוֹת זֹו אַתּ זֹו"? דְּלָמָּא הָאִי דְּלָא אַמְרִי "וְיֹצֵר אֹר", מִשּׁוּם דְּלָא מְטָא זְמַן "וְיֹצֵר אֹר", וְכִי מְטָא זְמַן "וְיֹצֵר אֹר" הוּוּ אַמְרִי. וְאִי מְבַלְלָא, מֵאִי? דָּאִי מְבַלְלָא, לְעוֹלָם "אַהֲבָה רַבָּה" הוּוּ אַמְרִי, וְכִי מְטָא זְמַן "וְיֹצֵר אֹר" הוּוּ אַמְרִי לִיה, וְמֵאִי "בְּרֻכּוֹת אֵין מַעֲבָבוֹת זֹו אַתּ זֹו"? סַדְר בְּרֻכּוֹת: וְקוֹרִין עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, "שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שְׁמוֹעַ", "וַיֹּאמֶר", "אֲמַת וַיְצַיֵּב" וְעֻבְדָּהּ וּבְרַכְתָּ בְּהֵינָם. אַמֵּר רַב יְהוּדָה, אַמֵּר שְׁמוּאֵל: אַף בְּגִבּוּלִין בְּקִשּׁוֹ לְקָרוֹת בֶּן, אֵלָא שְׁכַבְר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין. וְאֵלָא שְׁכַבְר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין, אַמֵּר לִיה רַב חֲסָדָא: כְּכָר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין. אַמֵּימֵר סַבְר לְמַקְבְּעֵיהוּ בְּגִידֵיהֶם, אַמֵּר לִיה רַב אִשִּׁי: כְּכָר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין: וּבְשִׁבְתָּ מוֹסִיפִין בְּרַכָּה אַחַת לְמִשְׁמֵר הַיּוֹצֵא: מֵאִי "בְּרַכָּה אַחַת"? אַמֵּר רַב חֲלָבוֹ: מִשְׁמֵר הַיּוֹצֵא אֹמֵר לְמִשְׁמֵר הַנִּכְנָס: "מִי שֶׁשָּׁבַן אֶת שְׁמוֹ בְּפִית הָהָא, הוּא יִשְׁכֵּן בְּיַנְיָם אַהֲבָה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרִיעוּת": מָקוֹם שֶׁאֲמָרוּ לְהִתְאָרֵךְ: פְּשִׁטָא, הִיכָא דְקָא נָקִיט כְּסָא דְחִמְרָא בְּיָדֵיהּ, וְקִסְכָּר דְּשִׁכְרָא הוּא, וּפְתַח וּמְבָרַךְ אֲדַעְתָּא דְּשִׁכְרָא, וְסִיִּים בְּדִחְמָרָא - יֵצֵא: דָּאִי נְמִי אִם אַמֵּר "שֶׁהַכֵּל נִהְיָ בְּדִכְרוֹ", יֵצֵא, דְּהָא תַנּוּן: עַל כּוֹלָם אִם אַמֵּר "שֶׁהַכֵּל נִהְיָ בְּדִכְרוֹ", יֵצֵא. אֵלָא הִיכָא דְקָא נָקִיט כְּסָא דְּשִׁכְרָא בְּיָדֵיהּ, וְקִסְכָּר דְּחִמְרָא הוּא, פְּתַח וּבָרַךְ אֲדַעְתָּא דְּחִמְרָא, וְסִיִּים בְּדִשְׁכָּרָא, מֵאִי? בְּתַר עֵינֵי בְּרַכָּה אֲזִילִין, אִזְ בְּתַר חֲתִימָה אֲזִילִין? תָּא שְׁמַע: שְׁחֲרִיתָ, פְּתַח בְּ"וְיֹצֵר אֹר" וְסִיִּים בְּ"מַעֲרִיב עֶרְבִים" - לֹא יֵצֵא: פְּתַח בְּ"מַעֲרִיב עֶרְבִים" וְסִיִּים בְּ"וְיֹצֵר אֹר" - יֵצֵא. עֲרֻבִית, פְּתַח בְּ"מַעֲרִיב עֶרְבִים" וְסִיִּים בְּ"וְיֹצֵר אֹר" - לֹא יֵצֵא: פְּתַח בְּ"וְיֹצֵר אֹר" וְסִיִּים בְּ"מַעֲרִיב עֶרְבִים" - יֵצֵא. הֵיכָא דְקָא נָקִיט כְּסָא דְּשִׁכְרָא וּשְׁכָרָא דִּלְמָא יֹצֵר אֹר: וְסִיִּים בְּ"מַעֲרִיב עֶרְבִים", כְּשֶׁאֲמַר מֶלֶךְ הָעוֹלָם נֹזֵכַר וְסִיִּים אֲשֶׁר דִּבְרֻוּ מַעֲרִיב עֶרְבִים: שְׁאֵנִי הַתָּם וְכו'. כְּלוּמַר דְּלָמָּא פְּתִיחָה אֵינָה כְּלוֹם וְהָא דְקִתְנִי יֵצֵא לְפִי שְׁחֹזֵר וְחוֹתֵם בָּהּ בְּבִרוּךְ יֹצֵר הַמַּאֲרוֹת וְע"י חֲתִימָתָהּ קָאמֵר דִּיצָא אֵלָא שֶׁהַכֵּל שָׁאֵן חוֹתֵם בָּהּ בְּבִרוּךְ וּפְתִיחָתָהּ אֲדַעְתָּא דְּבוּרָא פְּרִי הַגֶּפֶן הוּא אֵימָא דְלֹא יֵצֵא: מֵאִי אֵיכָא לְמִימַר. הִיכָא נְפִיק מִשּׁוּם חֲתִימָתָהּ הָא אֵין מַלְכוּת בְּחֲתִימָתָהּ: ה"ג אֵלָא בֵּין דְּאֲמַר בּו', אֵלָא לֹא תִימָא מִשּׁוּם חֲתִימָתָהּ יֵצֵא אֵלָא פְּתִיחָתָהּ נְמִי מַעֲלִייתָהּ הִיא וְלֹא תַפְשׁוּת מִינִיהּ לְחִמְרָא וּשְׁכָרָא דִּלְגַבִּי בְּרֻכּוֹת עֲרֻבִית וּשְׁחֲרִית אֲדַעְתָּא דְּמַעֲרִיב עֶרְבִים דְּכִי פְתַח בּוֹ וְסִיִּים בּוֹ יֵצֵא דְהָא כִי פְתַח בְּשַׁחֲרִית אֲדַעְתָּא דְּמַעֲרִיב עֶרְבִים הוּא דַּעְתִּיהּ לְאִדְכּוּרִי בְּהַ מִדַּת הַיּוֹם בְּלִילָה כְּגוֹן גּוֹלָל אֹר וְכִי פְתַח עֲרֻבִית אֲדַעְתָּא דִּיֹּצֵר אֹר הוּא דַּעְתִּיהּ לְאִדְכּוּרִי בְּהַ מִדַּת לִילָה כְּגוֹן וְבוּרָא חֶשֶׁךְ הַלֵּךְ אֲדַעְתָּא דְּתַרְוִיחָהּ הִיא: לֹא לְאִתּוּי הָא דְאֲמַר. כְּגוֹן שְׁכָרָא וְחִמְרָא: הִינּוּ בְּעִיָין. דְּהָא בְּרַכַּת הַמַּמְרִים עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ אֵינָה עוֹלָה לְבִרְכַּת הַלֶּחֶם וְאִי בְּהַא פְּשׁוּת דְּהַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר חֲתוּם בְּרֻכּוֹת הוּא הָדִין לְחִמְרָא וּשְׁכָרָא: כֹּל מִי שֶׁלֹּא אֲמַר בְּרַכַּת אֲמַת וַיְצַיֵּב, כְּמוֹ שֶׁתְּקַנְהוּ וְכֵן אֲמַת וְאִמּוּנָה בְּעֲרֻבִית לֹא יֵצֵא: שְׁנָא לְהַגִּיד בְּבִקֵּר חֲסִדְךָ. וּבְרַכַּת אֲמַת וַיְצַיֵּב כּוֹלָה עַל חֲסֵד שְׁעָשָׂה עִם אֲבוֹתֵינוּ הִיא שְׁחֻצִיאִים מִמְצָרִים וּבִקֵּעַ לָהֶם הִים וְהַעֲבִירָם וּבְרַכַּת אֲמַת וְאִמּוּנָה מְדַבֵּר בְּהַ אֵף עַל הַעֲתִידוּת שֶׁאֵנוּ מַצְפִּים שִׁיקִים לָנוּ הַבְּטַחְתּוֹ וְאִמּוּנָתּוֹ לְגַאֲלָנוּ מִיַּד מַלְכִּים וּמִיַּד עֲרִיצִים וְלִשְׁוֹם נַפְשׁוֹ בְּחַיִּים וְלְהַדְרִיכָנוּ עַל מְנוּחַ אֲבוֹתֵינוּ כֹּל אֵלֶּה הַנְּסִים הַתַּרְוִיחִים תַּמִּיד: כְּשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ, כַּבּוֹת וּבְהוּדָא כּוֹרֵעַ בְּבִרוּךְ וְזוֹקֵף אֶת עַצְמוֹ כְּשֶׁהוּא מְזַכֵּר אֶת הַשֵּׁם עַל שֶׁ ה' זֹקֵף כְּפוּפִים (תַּהֲלִים קִמּוֹ): נַחֲתָה, לְשׁוֹן הַכְּנַעֲנָה:

אֵלָא אִי אַמְרַת "אַהֲבָה רַבָּה" הוּוּ אַמְרִי, מֵאִי "בְּרֻכּוֹת אֵין מַעֲבָבוֹת זֹו אַתּ זֹו"? דְּלָמָּא הָאִי דְּלָא אַמְרִי "וְיֹצֵר אֹר", מִשּׁוּם דְּלָא מְטָא זְמַן "וְיֹצֵר אֹר", וְכִי מְטָא זְמַן "וְיֹצֵר אֹר" הוּוּ אַמְרִי. וְאִי מְבַלְלָא, מֵאִי? דָּאִי מְבַלְלָא, לְעוֹלָם "אַהֲבָה רַבָּה" הוּוּ אַמְרִי, וְכִי מְטָא זְמַן "וְיֹצֵר אֹר" הוּוּ אַמְרִי לִיה, וְמֵאִי "בְּרֻכּוֹת אֵין מַעֲבָבוֹת זֹו אַתּ זֹו"? סַדְר בְּרֻכּוֹת: וְקוֹרִין עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, "שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שְׁמוֹעַ", "וַיֹּאמֶר", "אֲמַת וַיְצַיֵּב" וְעֻבְדָּהּ וּבְרַכְתָּ בְּהֵינָם. אַמֵּר רַב יְהוּדָה, אַמֵּר שְׁמוּאֵל: אַף בְּגִבּוּלִין בְּקִשּׁוֹ לְקָרוֹת בֶּן, אֵלָא שְׁכַבְר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין. וְאֵלָא שְׁכַבְר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין, אַמֵּר לִיה רַב חֲסָדָא: כְּכָר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין. אַמֵּימֵר סַבְר לְמַקְבְּעֵיהוּ בְּגִידֵיהֶם, אַמֵּר לִיה רַב אִשִּׁי: כְּכָר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין: וּבְשִׁבְתָּ מוֹסִיפִין בְּרַכָּה אַחַת לְמִשְׁמֵר הַיּוֹצֵא: מֵאִי "בְּרַכָּה אַחַת"? אַמֵּר רַב חֲלָבוֹ: מִשְׁמֵר הַיּוֹצֵא אֹמֵר לְמִשְׁמֵר הַנִּכְנָס: "מִי שֶׁשָּׁבַן אֶת שְׁמוֹ בְּפִית הָהָא, הוּא יִשְׁכֵּן בְּיַנְיָם אַהֲבָה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרִיעוּת": מָקוֹם שֶׁאֲמָרוּ לְהִתְאָרֵךְ: פְּשִׁטָא, הִיכָא דְקָא נָקִיט כְּסָא דְחִמְרָא בְּיָדֵיהּ, וְקִסְכָּר דְּשִׁכְרָא הוּא, וּפְתַח וּמְבָרַךְ אֲדַעְתָּא דְּשִׁכְרָא, וְסִיִּים בְּדִחְמָרָא - יֵצֵא: דָּאִי נְמִי אִם אַמֵּר "שֶׁהַכֵּל נִהְיָ בְּדִכְרוֹ", יֵצֵא, דְּהָא תַנּוּן: עַל כּוֹלָם אִם אַמֵּר "שֶׁהַכֵּל נִהְיָ בְּדִכְרוֹ", יֵצֵא. אֵלָא הִיכָא דְקָא נָקִיט כְּסָא דְּשִׁכְרָא בְּיָדֵיהּ, וְקִסְכָּר דְּחִמְרָא הוּא, פְּתַח וּבָרַךְ אֲדַעְתָּא דְּחִמְרָא, וְסִיִּים בְּדִשְׁכָּרָא, מֵאִי? בְּתַר עֵינֵי בְּרַכָּה אֲזִילִין, אִזְ בְּתַר חֲתִימָה אֲזִילִין? תָּא שְׁמַע: שְׁחֲרִיתָ, פְּתַח בְּ"וְיֹצֵר אֹר" וְסִיִּים בְּ"מַעֲרִיב עֶרְבִים" - לֹא יֵצֵא: פְּתַח בְּ"מַעֲרִיב עֶרְבִים" וְסִיִּים בְּ"וְיֹצֵר אֹר" - יֵצֵא. עֲרֻבִית, פְּתַח בְּ"מַעֲרִיב עֶרְבִים" וְסִיִּים בְּ"וְיֹצֵר אֹר" - לֹא יֵצֵא: פְּתַח בְּ"וְיֹצֵר אֹר" וְסִיִּים בְּ"מַעֲרִיב עֶרְבִים" - יֵצֵא. הֵיכָא דְקָא נָקִיט כְּסָא דְּשִׁכְרָא וּשְׁכָרָא דִּלְמָא יֹצֵר אֹר: וְסִיִּים בְּ"מַעֲרִיב עֶרְבִים", כְּשֶׁאֲמַר מֶלֶךְ הָעוֹלָם נֹזֵכַר וְסִיִּים אֲשֶׁר דִּבְרֻוּ מַעֲרִיב עֶרְבִים: שְׁאֵנִי הַתָּם וְכו'. כְּלוּמַר דְּלָמָּא פְּתִיחָה אֵינָה כְּלוֹם וְהָא דְקִתְנִי יֵצֵא לְפִי שְׁחֹזֵר וְחוֹתֵם בָּהּ בְּבִרוּךְ יֹצֵר הַמַּאֲרוֹת וְע"י חֲתִימָתָהּ קָאמֵר דִּיצָא אֵלָא שֶׁהַכֵּל שָׁאֵן חוֹתֵם בָּהּ בְּבִרוּךְ וּפְתִיחָתָהּ אֲדַעְתָּא דְּבוּרָא פְּרִי הַגֶּפֶן הוּא אֵימָא דְלֹא יֵצֵא: מֵאִי אֵיכָא לְמִימַר. הִיכָא נְפִיק מִשּׁוּם חֲתִימָתָהּ הָא אֵין מַלְכוּת בְּחֲתִימָתָהּ: ה"ג אֵלָא בֵּין דְּאֲמַר בּו', אֵלָא לֹא תִימָא מִשּׁוּם חֲתִימָתָהּ יֵצֵא אֵלָא פְּתִיחָתָהּ נְמִי מַעֲלִייתָהּ הִיא וְלֹא תַפְשׁוּת מִינִיהּ לְחִמְרָא וּשְׁכָרָא דִּלְגַבִּי בְּרֻכּוֹת עֲרֻבִית וּשְׁחֲרִית אֲדַעְתָּא דְּמַעֲרִיב עֶרְבִים דְּכִי פְתַח בּוֹ וְסִיִּים בּוֹ יֵצֵא דְהָא כִי פְתַח בְּשַׁחֲרִית אֲדַעְתָּא דְּמַעֲרִיב עֶרְבִים הוּא דַּעְתִּיהּ לְאִדְכּוּרִי בְּהַ מִדַּת הַיּוֹם בְּלִילָה כְּגוֹן גּוֹלָל אֹר וְכִי פְתַח עֲרֻבִית אֲדַעְתָּא דִּיֹּצֵר אֹר הוּא דַּעְתִּיהּ לְאִדְכּוּרִי בְּהַ מִדַּת לִילָה כְּגוֹן וְבוּרָא חֶשֶׁךְ הַלֵּךְ אֲדַעְתָּא דְּתַרְוִיחָהּ הִיא: לֹא לְאִתּוּי הָא דְאֲמַר. כְּגוֹן שְׁכָרָא וְחִמְרָא: הִינּוּ בְּעִיָין. דְּהָא בְּרַכַּת הַמַּמְרִים עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ אֵינָה עוֹלָה לְבִרְכַּת הַלֶּחֶם וְאִי בְּהַא פְּשׁוּת דְּהַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר חֲתוּם בְּרֻכּוֹת הוּא הָדִין לְחִמְרָא וּשְׁכָרָא: כֹּל מִי שֶׁלֹּא אֲמַר בְּרַכַּת אֲמַת וַיְצַיֵּב, כְּמוֹ שֶׁתְּקַנְהוּ וְכֵן אֲמַת וְאִמּוּנָה בְּעֲרֻבִית לֹא יֵצֵא: שְׁנָא לְהַגִּיד בְּבִקֵּר חֲסִדְךָ. וּבְרַכַּת אֲמַת וַיְצַיֵּב כּוֹלָה עַל חֲסֵד שְׁעָשָׂה עִם אֲבוֹתֵינוּ הִיא שְׁחֻצִיאִים מִמְצָרִים וּבִקֵּעַ לָהֶם הִים וְהַעֲבִירָם וּבְרַכַּת אֲמַת וְאִמּוּנָה מְדַבֵּר בְּהַ אֵף עַל הַעֲתִידוּת שֶׁאֵנוּ מַצְפִּים שִׁיקִים לָנוּ הַבְּטַחְתּוֹ וְאִמּוּנָתּוֹ לְגַאֲלָנוּ מִיַּד מַלְכִּים וּמִיַּד עֲרִיצִים וְלִשְׁוֹם נַפְשׁוֹ בְּחַיִּים וְלְהַדְרִיכָנוּ עַל מְנוּחַ אֲבוֹתֵינוּ כֹּל אֵלֶּה הַנְּסִים הַתַּרְוִיחִים תַּמִּיד: כְּשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ, כַּבּוֹת וּבְהוּדָא כּוֹרֵעַ בְּבִרוּךְ וְזוֹקֵף אֶת עַצְמוֹ כְּשֶׁהוּא מְזַכֵּר אֶת הַשֵּׁם עַל שֶׁ ה' זֹקֵף כְּפוּפִים (תַּהֲלִים קִמּוֹ): נַחֲתָה, לְשׁוֹן הַכְּנַעֲנָה:

כחיוזא. ולקמן (ד' כח:) אמרין עד שיראה איסור וכו' לא סגי בכריעה
לכד וראשו זקוף אלא בעי נמי שיכוף הראש וכן איתא בירושלמי דפרקין
ובלכד שלא ישוח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה ובלבד שלא יעשה כהדין חרדונא
דהיינו תרגום ירושלמי של צב (ויקרא יא) והצב כשהוא שוחה ראשו זקוף. ובריה

וי"כ שאנו שוחין כל שעה בתפלה צריך

ליוהר שיגביה קודם שיסיים הברכה רק
שיכרע בברוך ושיגביה מיד דאמרין לקמן
סוף אין עומדין (ד' לד.) אם בא לשחות
תחלת כל ברכה וסוף כל ברכה מלמד
אותו שלא ישחה:

והלכתא כותיה דרבה. דצריך לחתום
המלך הקדוש והמלך
המשפט ואם לא אמר מחזירין אותו. וכן
זכרנו ונמי כמון וכתוב לחיים ובספר חיים
מחזירים אותו אם לא אמר. דכל המשנה
ממטבע שטבעו חכמים אינו יוצא ידי
חובתו וכך פסק רבינו יהודה אם ספק לו
אם אמר אם לא אמר מחזירים אותו
כדאיתא בירושלמי דתענית פ"ק היה
מתפלל ואינו יודע אם הזכיר טל ובטל ואם
לאו כל שלשים יום בחזקת שלא למוד.
פירוש שלא אמר אלא כמו שהוא למוד עד
עתה שלא אמר כן. אחר כן בחזקת שהזכיר
והוא הדין לכל הדברים שצריך להזכיר כן
הדין. ואם כן בעשרת ימי תשובה דליכא
שלשים יום צריך לחזור. ור"ח כתב דאין
מחזירין אותו מכל אותן דברים דלא פסק
בספר בפירוש והביא ראיה לדבריו:
בקשו לקבוע פרשת בלק בפרשת ק"ש
ומפני מה לא קבעה וכו'. איתא בירושלמי
דאותן ג' פרשות שתקנו בקרית שמע לפי
שבהן עשרת הדברות ועיין בו ותמצא הכל:

הדרן עלך מאימתי

רב שישת פי כרע - כרע כחיוזא, כי קא זקף - זקף כחיוזא:
ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל השנה פולה, אדרם
מתפלל "האל הקדוש", מלך אוהב צדקה ומשפט, חוץ
מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים, שמתפלל
"המלך הקדוש" ו"המלך המשפט". ורבי אלעזר אומר: אפילו
אמר "האל הקדוש" - יצא, שנאמר: "ויגבה ה' צבאות
במשפט, והאל הקדוש נקדש בצדקה", אימתי "ויגבה ה'
צבאות במשפט"? אלו עשרה ימים שמראש השנה ועד יום
הכפורים, וקאמר "האל הקדוש". מאי הנה עלה? אומר רב
יוסף: "האל הקדוש" ו"מלך אוהב צדקה ומשפט", רבה אומר:
"המלך הקדוש" ו"המלך המשפט". והלכתא ברבה: ואמר רבה
בר חיננא סבא משמיה דרב: כל שאפשר לו לבקש רחמים על
חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא, שנאמר: "גם אנכי חלילה לי
מחמת לה", מחרול להתפלל בעדכם". אומר רבא: אם תלמיד
חכם הוא, צריך שיחלה עצמו עליו. מאי מעמא? אילימא
משום דכתיב "ואין חולה מכס עליו (ואין) גולה את אוניו",
דילמא מלך שאני! אלא מהכא: "ואני בחלותם לבושי" וגו'.
ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל העושה דבר
עבירה ומתבייש בו - מוחלין לו על כל עונותיו, שנאמר: "למען
תזכרי ובשת, ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתיך, ככפרי
לך לכל אשר עשית, נאם ה' אלהים". דילמא צבור שאני! אלא
מהכא: "ויאמר שמואל אל שאול: למה הרגותני להעלות
אותי? ויאמר שאול: צר לי מאד, ופולשותי נלחמים בי, וה' סר

24 מעלי ולא ענני עוד, גם ביד הנביאים גם בחלומות, ואקראה לך להודיעני מה אעשה", ואילו אורים ותמים
25 לא קאמר, משום דקטליה לנוב עיר הפהנים. ומצו דאחילו ליה מן שמאי? שנאמר: "ויאמר שמואל אל
26 שאול) מחר אתה ובניך עמי", ואמר ר' יוחנן: עמי במחציתי. ורפנן אמרי מהכא: "והוקענום לה' בגבעת
27 שאול בחיר ה'", יצתה בת קול ואמרה: "בחיר ה'". אומר ר' אבהו בן זוטרי, אומר רב יהודה בר זבדא:
28 בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה? משום טורח צבור. מאי מעמא? אילימא
29 משום דכתיב בה "אל מוציאם ממצרים", למא פרשת רבית ופרשת משקלות, דכתיב בהן יציאת מצרים!
30 אלא אומר ר' יוסי בר אבין: משום דכתיב בה האי קרא: "כרע שכם בארי, וכלביא מי יקימו". ולימא האי
31 פסוקא ותו לאו גמירי, כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקין, דלא פסקה משה רבינו לא פסקין. פרשת
32 ציצית, מפני מה קבעוה? אומר ר' יהודה בר חביבא: מפני שיש בה חמשה דברים: מצות ציצית, יציאת
33 מצרים, עול מצות ודעת מינים, הרהור עבירה והרהור עבודה זרה. בשלמא הני תלת מפרשין - עול מצות,
34 דכתיב: "וראיאתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'", ציצית, דכתיב: "ועשו להם ציצית" וגו'; יציאת מצרים,
35 דכתיב: "אשר הוצאתי" וגו'. אלא דעת מינים, הרהור עבירה והרהור עבודה זרה מנלן? דתנא: "אחרי
36 לכתבם" - זו מינות, וכן הוא אומר: "אמר נבל בלבו אין אלהים", "אחרי עניכם" - זה הרהור עבירה,
37 שנאמר: "ויאמר שמשון אל אביו, אותה קח לי, כי היא ישרה בעיני"; "אתם וזנים" - זה הרהור עבודה
38 זרה, וכן הוא אומר: "וינוו אחרי העללים". מתני' מוזכרין יציאת מצרים בלילות. אומר ר' אלעזר בן
39 עזריה: הרי אני כפן שבועים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר:
40 "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך"; "ימי חייך", הנמים. "כל ימי חייך", הלילות.

41 וחקמים אומרים: "ימי חייך", העולם הזה. "כל", להביא לימות המשיח: גמ' תנאי: אומר להם בן זומא לחכמים: וכי מוזכרין יציאת מצרים לימות
42 המשיח? והלא כבר נאמר: "הנה ימים באים נאם ה'", ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה
43 ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדרתים שם" אומר לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא
44 שעבוד מלכות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו. פיוצא בו אתה אומר: "לא יקרא שמך עוד יעקב, כי אם ישראל יהיה שמך",
לא

כחיוזא. שבט ביד אדם וחובטו כלפי מטה בבת אחת: זקף כחיוזא. בנחת
ראשו תחלה ואח"כ גופו שלא תראה כריעתו עליו כמשה: כחיוזא. כנחש הזה
כשהוא זקוף עצמו מגביה הראש תחלה וזקוף מעט מעט: המלך הקדוש. לפי
שבימים הללו הוא מראה מלכותו לשפות את העולם: המלך המשפט. כמו
מלך המשפט. כמו נושאי הארון הברית
(יהושע ג) כמו ארון הברית וכן המסגרות
המכונות (מלכים ב טז) שהוא כמו מסגרות
המכונות וכן העמק הפגרים (ירמיה לא)
כמו עמק הפגרים: ה"ג ואם תלמיד חכם
הוא וצריך לרחמים צריך שיחלה
עצמו עליו. אם ת"ח הוא זה שצריך
לרחמים צריך שיחלה חבירו עצמו עליו:
בחלותם. על דראג ואחיתופל הוא אומר
שהיו ת"ח: למען תזכרי ובושת. סיפיה
דקרא בכפרי לך את כל אשר עשית: גם
בחלומות גם בנביאים. ולא אמר לו גם
באורים לפי שנתבייש ממנו שלא יאמר לו
אתה גרמת לעצמך שלא נענית באורים
ותומים לפי שהרגת את הכהנים: ורבנן.
סברי מהכא שמעין דאחילו לו:
והוקענום. גבעונים אמרו לדוד בסוף ימיו
שהיה רעב ג' שנים ושאל דוד בה' ויאמר
ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר
המית את הגבעונים שהרג את הכהנים
שהיו מספקים לגבעונים לחם ומים
שהגבעונים נתנם יהושע חוטאי עצים
ושואבי מים למזבח ויאמר דוד אל
הגבעונים ובמה אכפר לכם וברכו את
נחלת ה' והם אמרו לו יותן לנו שבעה
אנשים מבניי והוקענום בגבעת שאול ובת
קול יצאה וסיימה אוריהם בחיר ה' דודאי
הם לא אמרו בחיר ה' שהרי לגנותו היו
באין ולא לכבודו: פרשת רבית. אל תקח
מאתו נשך ותברית וגו' (ויקרא כח) וסמך
ליה יציאת מצרים: ופרשת משקלות.
אבני צדק וגו' (ויקרא ט) סיפיה דקרא
אשר הוצאתי אתכם וגו': כרע שכם.
דדמי לבשכך ובקומך שהקדוש ב"ה
שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב שלום
ושקטים כארי וכלביא: ולימא האי
פסוקא. וליכא טורח צבור: עול מצות.
ועשייתם את כל מצותי: מינות. אותם
ההופכים טעמי התורה למדורש טעות
ואליל: וכן הוא אומר אמר נבל בלבו
אין אלהים. ואין לך נבל מן ההופך דברי
אלהים חיים: מתני' מוזכרין יציאת
מצרים בלילות. פרשת ציצית בק"ש
ואע"פ שאין לילה זמן ציצית דכתיב
וראיתם אותו וזכרתם אומרים אותה
בלילה מפני יציאת מצרים שבה: כבן
שבועים שנה. כבר הייתי נראה זקן ולא
זקן ממש שבאת עליו שיבה יום שיעבירו
רבן גמליאל מנשיאתו ומינו רבי אלעזר
בן עזריה נשיא כדאיתא לקמן בפרק תפלת
השחר (ד' כח.) ואותו היום דרש בן זומא
מקרא זה:

ברכות – דף יב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז וזהר" (ליום שני) קכג

הגמרא מוסיפה ללמדנו בענין אופן הכריעה והזקיפה: **רַב שֵׁשֶׁת בִּי כָּרַע** – כשהיה כורע בברוך, **כָּרַע בְּהִיּוּאָה** – מקל שביד אדם, שכשבא לחבוט בו, חובטו כלפי מטה בבת אחת, כלומר שכרע במהירות בבת אחת. **כִּי קָא זְקִיף** – וכשנוקף, **זְקִיף בְּהִיּוּאָה** – נזקף כנחש, שכשהוא זוקף את עצמו, זוקף תחילה את ראשו ואחר כך את גופו מעט מעט, והטעם בזה, כדי שלא יראה שכריעת גופו היא טרחה עברור.

הגמרא מביאה שמועה נוספת של רבה בר חנינא סבא בשם רב, בענין חתימת ברכת 'אתה קדוש' וברכת 'השיבה שופטני' בעשרת ימי תשובה: **וְאָמַר רַבָּה בַּר חֲנִינָא סָבָא מְשִׁמִּיָּה דְרַב, כָּל הַשָּׁנָה בּוֹלֵה אֶדָם מִתְפַּלֵּל וְחוּתָם בְּבִרְכַּת 'אתה קדוש', 'הָאֵל הַקָּדוֹשׁ', וּבְבִרְכַּת 'השיבה שופטני', 'מִלְךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, חוֹיֵן מַעֲשֵׂרָה יָמִים שְׁבִין רָאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם הַכַּפּוּרִים, שְׁמִתְפַּלֵּל וְחוּתָם בָּהֶם, 'הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ', מִפְּנֵי שְׂבִימִים אֵלּוּ מֵרָאָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת מַלְכוּתוֹ בְּכָךְ שְׁהוּא שׁוֹפֵט אֶת הָעוֹלָם, וְכֵן 'הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט', מִפְּנֵי שְׂבִימִים אֵלּוּ נִיכְרַת מֹדֶת מַלְכוּתוֹ עַל כָּל הָעוֹלָם עַל יְדֵי הַמִּשְׁפָּט.**

וְרַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר, אִפִּילוּ אָמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ בְּעֶשְׂרָה יָמִים אֵלּוּ, יֵצֵא, שְׁנָאֲמַר (ישעיה ה טז) **'יִנְבֶּה ה' צִבְאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְרָשׁ בְּצִדְקָה, וְיֵשׁ לְדִרּוּשׁ, אִימְתִּי וְיִנְבֶּה ה' צִבְאוֹת בְּמִשְׁפָּט – מִתִּי הוּא הוֹמֵן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵרָאָה אֶת מֹדֶת דִּינוֹ לִשְׁפּוֹט אֶת הָעוֹלָם, בְּאֵלּוּ עֶשְׂרֵה יָמִים שְׁמִירָאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכַּפּוּרִים, וּמִכָּל מְקוֹם קָאֲמַר הַפֶּסֶק 'הָאֵל הַקָּדוֹשׁ', הָרִי שְׂגַם בְּעֶשְׂרָה יָמִים אֵלּוּ אֲפֹשֶׁר לִכְנוּתוֹ בְּשֵׁם 'הָאֵל הַקָּדוֹשׁ'.**

הגמרא דנה בהכרעת ההלכה במחלוקת רב ורבי אלעזר, היינו בעשרה ימים שמראש השנה עד יום הכיפורים, האם יש לומר 'המלך הקדוש' או 'האל הקדוש'. מבררת הגמרא: **מָאִי הָיָה עוֹלָה – מִזֵּה הַכְרַעַת הַהִלְכָה בְּשֵׁאלָה זוּ. אָמַר רַב יוֹסֵף הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, כְּמוֹ שְׁאִמַּר רַבִּי אֱלֵעָזָר שֶׁאִפִּילוּ בַּעַת הַמִּשְׁפָּט קוֹרְאִי 'הָאֵל הַקָּדוֹשׁ'. וּבְבִרְכַּת הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטִינוּ מְסִיִּים 'מִלְךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט'. רַבָּה אָמַר הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ וְהַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט, כְּדַעַת רַב לַעֲלִי. הַגְּמָרָא מְכַרְעָה: וְהַלְכָתָא כְּרַבָּה, שְׁצִירָא לִמְרַ' הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ וְהַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט.**

הגמרא מביאה שמועה נוספת של רבה בר חנינא סבא בשם רב: **וְאָמַר רַבָּה בַּר חֲנִינָא סָבָא מְשִׁמִּיָּה דְרַב, כָּל שְׁאַפְשֵׁר לֹא לְבָקֵשׁ רַחֲמִים עַל חֲבִירוֹ וְאִינוּ מְבַקֵּשׁ נִקְרָא חוֹמָא, שְׁנָאֲמַר** (שמואל א' יב כג) **וְגַם אֲנִי הִלְלָה לִי מַחֲמָא לֹא מִחֲדָל לְהִתְפַּלֵּל בְּעֶדְכֶם, וְתַפְלַת שְׁמוּאֵל הִיְתָה בִקְשַׁת רַחֲמִים עַל הָעָם, כְּמִבּוּאָר בַּפְּסוּקִים שֶׁם.**

אָמַר רַבָּא, אִם תִּלְמִיד חָכֵם הוּא זֶה הַצִּירָא לְרַחֲמִים, צִירָא שִׁיחָלָה – שִׁיעֲצֵר חֲבִירוֹ אֶת עַצְמוֹ עָלָיו. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, מָאִי מַעֲמָא – מִזֵּה טַעְמוֹ שֶׁל רַבָּא, וּמִנֵּין לִמַּד זֹאת. אִילִּימָא – אִם נִאֲמַר מִשּׁוּם דְּבָתִּיב – שְׁכָתוּב (שמואל א' כ ח) כֹּאשֶׁר הוֹכִיחַ שְׁאוּל אֶת עַבְדּוֹ שִׁישׁ לֹהֵם יֵד בְּרִידַת דָּוִד אוֹתוֹ וּלְפִי דַעְתּוֹ, אָמַר לֹהֵם, 'וְאִין חוֹלָה מִכֶּם עָלִי (וְאִין) וְ[וְ]גִלָּה אֶת אוֹנִי כִּי הָקִים בְּנִי אֶת עַבְדִּי עָלִי לְאַרְבַּי פִּיּוֹם הַזֶּה' – אִין אַחַד מִכֶּם שִׁיחָלָה וַיִּכְאֵב לָבוּ בַּעְבוּרִי [שְׁהִיָּה תִלְמִיד חָכֵם] שֶׁאֵנֶצֶל מִדּוּד, וְאִף אַחַד מִכֶּם לֹא גִילָה לִי כִּי יוֹנְתָן בְּנִי כָרַת עִמּוֹ בְּרִית, הָרִי שְׁבַתִּלְמִיד חָכֵם צָרִיכִים לְהַחֲלוֹת עֲצָמָם עָלָיו.

הגמרא דוחה את הראיה מהפסוק: **דִּילְמָא מִלְךְ שְׁאֵנִי – שְׁמָא שׁוֹנָה הַדְּבַר שֶׁם, לְפִי שְׁשִׁאוּל הִיָּה מֶלֶךְ, לְפִיכָךְ מַחְזִיבִים אַחֲרִים לְהַחֲלוֹת עֲצָמָם עָלָיו, אֶךְ מִנֵּין לְאָדָם שְׁאִינוּ מֶלֶךְ אֲבָל הוּא תִלְמִיד חָכֵם, שֶׁם כֵּן צָרִיכִים אַחֲרִים לְחַלּוֹת עֲצָמָם עָלָיו. אֲוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: אֵלְא מִהֲכָא – מִהַפְּסוּק דְלִהֲלֵן (תהלים לה יג) הַמְדַּבֵּר בַּעֲנִין דְּוָאָא וְאַחִיתוּפֵל שֶׁרַדְפּוּ אֶת דָּוִד, וְהַתְּאוּנִין עֲלֵיהֶם וְאָמַר, 'וְאִנִּי בְּחִלּוֹתָם לְבוֹשִׁי וְגו' שֶׁקַּע עֲנִיתִי בְּצוּם נֶפֶשִׁי – כְּשֶׁהָם הָיוּ חוֹלִים לְבִשְׁתִּי שֶׁקַּע וְהַתְּעִנִיתִי כִּדִּי שִׁירְפָאִם ה', וְהֵם מְשִׁבִּים לִי רַעְיָה תַּחַת טוֹבָה. הָרִי שֶׁהַחֲלָה עֲצָמוֹ עֲלֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ תִלְמִידֵי חָכְמִים.**

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבה בר חנינא סבא בשם רב: **וְאָמַר רַבָּה בַּר חֲנִינָא סָבָא מְשִׁמִּיָּה דְרַב, כָּל הַעוֹשֶׂה דְּבַר עֲבִירָה וּמִתְבַּיֵּשׁ בּוֹ, מוֹחֲלִין לֹא עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, שְׁנָאֲמַר** (יחזקאל טז אט) **לִמְעַן תִּזְכְּרִי וּבִשְׁתִּי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד תַּתְּחוּן פֶּה מִפְּנֵי כְלָמְתְּךָ בְּכַפְרִי**

לְךָ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂיתָ נָאִם ה' אֱלֹהִים' – לפי הדרשה מתפרש סוף הפסוק, אכפר לך על כל מעשיך מפני כלימתך שנכלמת בהם.

הגמרא דוחה את הראיה מהפסוק: **דִּילְמָא צְבוּר שְׁאֵנִי – שְׁמָא שׁוֹנָה הַדְּבַר בְּבוּשָׁה שֶׁל צִיבוּר שְׁהִיא גְדוּלָּה בִּיחּוּר וּלְפִיכָךְ נִמְחַל לָהֶם, אֲבָל בּוּשָׁה שֶׁל יְחִיד שְׁמָא אִין בַּה דִּי כִּדִּי שִׁימְחָלוּ בְּשֵׁל כֶּךְ כָּל עוֹנוֹתָיו.**

הגמרא מביאה ראיה מפסוק אחר: **אֵלְא מִהֲכָא – מִהַפְּסוּק הַזֶּה (שמואל א' כ ח) הַמְדַּבֵּר בַּעֲנִין שְׁאוּל, שֶׁכְּשִׂרָאָה שְׁפִלְשֵׁתִים קִבְּצוּ אֶת מַחְנֵיהֶם לְהַחֲלֵם בִּישְׂרָאֵל נִתְיִירָא מֵאָדָּא, וְשִׁלַּח לְשִׁאוּל בְּנִיָּאִים וּבְאוּרִים וְתוֹמִים וְלֹא נַעֲנָה, וְהִלֵּךְ לְבַעֲלַת אוֹב שֶׁתַּעֲלָה אֶת שְׁמוּאֵל מִקְבְּרוֹ, 'וְיִאֲמַר שְׁמוּאֵל אֵל שְׁאוּל לָמָּה הִרְצוֹתִנִי לְהַעֲלוֹת אֹתִי, וְיִאֲמַר שְׁאוּל צִר לִי מָאָד וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּי, וְה' קִר מִעָלַי וְלֹא עָנִי עוֹד גַּם בִּיד הַבְּנִיָּאִים גַּם בְּחִלּוֹמוֹתַי, וְיִאֲקָרְאָה לְךָ לְהוֹדִיעֲנִי מָה אֲעֲשֶׂה'. מִדִּיִּיקַת הַגְּמָרָא: וְאִילוּ אוּרִים וְתוֹמִים לֹא קָאֲמַר – כְּשִׁשְׁאוּל הִתְנַצַּל לְפָנָיו שְׁמוּאֵל עַל שֶׁהַעֲלָהּ בְּאוֹב, לֹא הוֹכִיר דְּבַרְבּוֹ שֶׁשִּׁלַּח לְשִׁאוּל בְּאוּרִים וְתוֹמִים, אִף כִּי גַם בָּהֶם נִשְׁאָל, כְּמוֹ שֶׁמִּבּוּאָר שֶׁם בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים, וְהֵטַעַם בְּכָךְ, מִשּׁוּם דְּקַמְלִיָּה (–שְׁשִׁאוּל הָרַג לְנוֹב עִיר הַכְּהֲנִים, וְהַתְּבַיֵּשׁ מִפְּנֵי שְׁמוּאֵל, שֶׁלֹּא יֵאמַר לוֹ, אַתָּה גִּרְמַת לְעַצְמְךָ שֶׁלֹּא נַעֲנִיתָ בְּאוּרִים וְתוֹמִים, לְפִי שֶׁהִרְגַּת אֶת הַכְּהֲנִים. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: וּמִנֵּין דְּאֲחִילוּ לִיָּה מִן שְׁמִיָּא – מִנֵּין שֶׁמְחָלוּ לוֹ מִהַשְׁמִים, שְׁנָאֲמַר (וְיִאֲמַר שְׁמוּאֵל אֵל שְׁאוּל) בַּעֲנִין מָה שְׁאִמַּר שְׁמוּאֵל לְשִׁאוּל כְּשֶׁהַעֲלָהּ בְּאוֹב, שֶׁה' יִסְרוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיד פְּלִשְׁתִּים, הוֹסִיף לִמְרַ לוֹ (שְׁמוּאֵל א' כ ח ט), '[ו]מִהֲקָרָה אֶתָּה וּבְנִיָּךְ עָמִי' – כְּלֹמֶר תַּמּוּתוֹ, וְתַהֲיוּ עָמִי, כְּמוֹ שְׁאִנִּי מֵת, כֶּךְ הוּא פְּשׁוּטוֹ שֶׁל הַפְּסוּק, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יֵשׁ לְדִרּוּשׁ מִקְרָא זֶה, שְׁהִיָּה לוֹ לֹמֶר לְשִׁאוּל שִׁימוּת, וְשִׁינָה בְּלִשׁוֹנוֹ וְאָמַר לוֹ 'עָמִי', אֲלֵא אָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל, מֵאֲחֵר שֶׁנִּתְבַּיֵּשֶׁת עַל חֲטָא נּוֹב, נִמְחַל לָךְ חֲטָא זֶה, וְלִמְחַר כְּשִׁתְּמוּת תַּהֲיָה עָמִי בְּמַחֲצִיתָ, בְּעוֹלָם הָבָא.**

וְרַבִּנָּן אָמְרִי מִהֲכָא – מִהַפְּסוּק הַזֶּה לְמִדִּים שֶׁמְחָלוּ לוֹ, שְׁנָאֲמַר (שמואל א' כ ח ט) **בַּעֲנִין שְׁלֹשֶׁת שְׁנוֹת הָרַעַב שֶׁהָיוּ בְּסוּף יָמֵי דָּוִד, וְשִׁאֵל בְּאוּרִים וְתוֹמִים עַל סִיבַת הַדְּבַר, וְנַעֲנָה עַל כֶּךְ, 'אֵל שְׁאוּל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֶת הַגִּבְעוֹנִים' הָיוּ שֶׁשִׁאֵל הָרַג אֶת הַכְּהֲנִים שֶׁהָיוּ מִסְּפָקִים לְגִבְעוֹנִים לָחֵם וְיָמִים. לְפִי שֶׁמִּסְרִי הִישְׁעָה אֶת הַגִּבְעוֹנִים לְכַהֲנִים שֶׁהָיוּ חוֹטְבֵי עֲצִים וְשׁוֹאֲבֵי מִים לְמִזְבֵּחַ, וְכִשְׁהִרְגָה שְׁאוּל אֶת הַכְּהֲנִים לֹא הָיָה מִי שִׁיפְרִנְסֵם, וְהַחֲשִׁיבוּ לוֹ זֹאת כְּמוֹ שֶׁהִרְגָה אֶת הַגִּבְעוֹנִים (בִּבְמוֹת עֵת). וְקָרָא דָּוִד לְגִבְעוֹנִים כִּדִּי לְפִיִּיסֵם שִׁיתְפַּלְלוּ עַל יִשְׂרָאֵל שִׁיפְסֵק הָרַעַב, וְהַשִּׁיבוּ הַגִּבְעוֹנִים, 'יִתֵּן לָנוּ שְׁבַעַה אֲנָשִׁים מִבְּנֵי וְהוֹקְעֵנוּם לֹחַ בְּגִבְעַת 'שְׁאוּל בְּחִיר ה' (שם כ א) – נִתְּנָנוּ לָנוּ שְׁבַעַה מִבְּנֵי שְׁאוּל וְנִתְּלָה אוֹתָם, וְנִרְדִּיעַ עַל יְדֵי כֶּךְ אֶת מִשְׁפַּט ה', וְנַעֲשֶׂה זֹאת בְּגִבְעַת שְׁאוּל, שְׁהוּא מְקוֹם עִיר מַלְכוּתוֹ שֶׁל שְׁאוּל, כִּדִּי שִׁידְעוּ הֵכֶל שְׁהֵם בְּנוֹי שֶׁל שְׁאוּל שֶׁבַחְרוּ ה' לְמַלְךְ, כֶּךְ בִּיאִוּרוֹ שֶׁל הַפְּסוּק, וּרְבִנָּן דְּרִשּׁוּ, כִּי הַתִּיבוֹת 'בְּחִיר ה' לֹא נִאֲמָרוּ עַל יְדֵי הַגִּבְעוֹנִים, שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ, אֲלֵא יִצְתָּה בַּת קוֹל וְאָמְרָה 'בְּחִיר ה', כְּלֹמֶר שֶׁנִּתְבַּיֵּשֶׁת עוֹנוֹתָיו.**

הגמרא חוזרת לדון בענין קריאת שמע: **אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם בֶּן זוֹטְרַתִּי אָמַר רַב יְהוֹדָה בַּר וִבִּירָא, בְּקָשׁוֹ לְקַבּוּעַ פֶּרֶשֶׁת בִּלְקָ בְּקִרְיָאָה שְׁמַע – כְּשֶׁבָאוּ חֲכָמִים לְחַקֵּן אֶת הַזְּכֵר פֶּרֶשֶׁת צִיצִית בְּקִרְיָאָה שְׁמַע, סָבְרוּ לְהַעֲדִיף אֶת פֶּרֶשֶׁת בִּלְק, וְלִהְיוֹכִיר אוֹתָהּ וְלֹא אֶת פֶּרֶשֶׁת צִיצִית, מִהַטַּעַם הַמְּבֹאָר לְהֵלֵן. וּמִפְּנֵי מָה לֹא קָבְעוּהָ – אֶת פֶּרֶשֶׁת בִּלְק, מִשּׁוּם מוֹרָח צְבוּר – שֶׁטְרַחָה הִיא לְצִיבוּר לְהוֹסִיף כָּל יוֹם אֶת כָּל פֶּרֶשָׁה זֹו בְּתַפְלָה.**

מבררת הגמרא: **מָאִי מַעֲמָא – מִהַטַּעַם שֶׁבִּיקְשׁוּ לְקַבּוּעַ אֶת פֶּרֶשֶׁת בִּלְק, אִילִּימָא – אִם נִאֲמַר מִשּׁוּם דְּבָתִּיב (–שְׁכָתוּב) כָּה (במדבר כג כב) 'אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם', וְכְמוֹ שֶׁמִּבּוּאָר בְּמִשְׁנֵה הַחֵלֶן, שֶׁתְּקַנּוּ לְהוֹכִיר יֵצִיאָת מִצְרַיִם בְּקִרְיָאָה שְׁמַע, לִימָא – שִׁיאֲמָרוּ אֶת פֶּרֶשֶׁת רִבִּית וּפֶרֶשֶׁת (–אוֹ אֶת פֶּרֶשֶׁת) מִשְׁקָלוֹת דְּבָתִּיב בְּהֵן יֵצִיאָת מִצְרַיִם, שֶׁבְּפֶרֶשֶׁת רִבִּית נִאֲמַר (ויקרא כה לו) 'אֵל תִּקַּח מֵאֲתָוִי נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית' וְנִסְמָךְ לוֹ (שם כה לח) 'אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִצְרַיִם', וּבְפֶרֶשֶׁת מִשְׁקָלוֹת נִאֲמַר (ויקרא טז לו) 'מֵאֲזִנִּי צֶדֶק אֲבִנִּי צֶדֶק אִפִּית צֶדֶק**

לא היתה כוונת הכתוב שיעקב שם יעקב מקומו לגמרי, שהרי הקדוש ברוך הוא הוסיף לקרותו כך גם אחר שאמר לו שלא יקרא עוד שמו יעקב, שנאמר כשירד יעקב למצרים (בראשית מז ב), 'ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה ויאמר יעקב יעקב ויאמר הגני'. אלא בהכרח כך הכוונה, שיהיה שם ישראל עיקר ושם יעקב מפל לו, כמו כן יש לפרש הפסוק 'ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים', שאין הכוונה שתיעקר הזכרת יציאת מצרים לגמרי, אלא שתיזכר רק בטפילה לניסי ימות המשיח.

חכמים מביאים הוכחה נוספת לשיטתם: וכן הוא אומר בענין הגאולה העתידה (ישעיה מג דז-ט), 'אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו הגני עושה חדשה עתה תצמח וגו'. מבארת הגמרא: מה שאמר הכתוב 'אל תזכרו ראשונות', זה הגאולה משעבוד מלכותי בבל, מדי ויון, שלא יהיו הנסים שנעשו לעם ישראל בעת שנגאלו מהם נזכרים לעתיד לבוא, מפני גודל הנסים שיעשה ה' אז. 'קדמוניות' – הגאולה הקודמת להם, אל תתבוננו' בה, זו יציאת מצרים, ודייק הכתוב לומר 'אל תתבוננו', שמשמעו שלא יתבוננו בה בעיון ובבינת הלב, אך מכל מקום יזכירו אותה, שהרי הזהירה התורה על זכירתה, שנאמר 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך'. וכמו שאמרו חכמים, אמנם עיקר התעסקותם תהיה בענין אותה הגאולה, שעליה נאמר 'הגני עושה חדשה עתה תצמח' – עתה אעשה נס חדש אשר לא עשיתי מעולם. תני – שנה רב יוסף ופירש את הפסוק 'הגני עושה חדשה וגו', זו מלחמת גוג ומגוג שיהיו בה נסים גדולים.

ממשיכה הבריייתא לבאר את דברי חכמים שהנסים האחרונים ישכיחו את הראשונים: משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה מולך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה זאב. פגע בו ארי וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה ארי, מפני שקשה יותר להניצל ממנו מאשר מזאב. פגע בו נחש וניצל ממנו, שכח מעשה שניהם והיה מספר והולך מעשה נחש, כי מנחש יותר קשה להניצל, מפני שהוא מועד להזיק יותר מכלום. אף כך ישראל, צרות אחרונות משכחות את הראשונות.

ממשיכים חכמים לבאר מקראות נוספות כשיטתם: אברהם הוא אברהם – אף שנשתנה שמו מאברהם לאברהם, כמו שנאמר (בראשית יז ה) 'ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם', מכל מקום לא נעקר שמו הראשון, אלא שבתחלה נקרא שמו 'אברהם' על שם שנעשה אב (מורה ומנהיג) לארץ, שהם אנשי מדינתו, ולבסוף – לאחר שנימול, נעשה אב לכל העולם כולו, כמו שנאמר (בראשית יז ח) 'והיית לאב המון גוים', נמצא שאין שמו הראשון סותר לשמו האחרון, שהלא גם כאשר נעשה אב לכל העולם עדיין הינו אב לארם שבכלל מאתיים מנה, וכשם שלא נעקר השם 'אברהם', כמו כן מה שנאמר 'ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים', אין משמעו שתיעקר הזכרת יציאת מצרים לגמרי.

הוכחה נוספת: שרי היא שרה – גם שרה שנשתנה שמה מ'שרי' ל'שרה', כמו שנאמר (שם יז טו) 'ויאמר אלהים לאברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה', לא נעקר שמה הראשון, אלא שבתחלה נקראה 'שרי' על שם שנעשית שרי לאומתה – רק לבני מקומה (ושכן הוא משמעות השם 'שרי' בלשון יחיד, כמו שרתי), ולבסוף נעשית שרה לכל העולם כולו.

הגמרא מביאה תנאים החולקים על חכמים וסוברים שהשם 'אברהם' נעקר לגמרי: תני בר קפרא, כל הקורא ומכנה לאברהם אבינו 'אברהם', עובר בעשה, כי לדעתו נעקר ממנו שמו הראשון, שנאמר (שם יז ה) 'והיה שמך אברהם', ומאחר שדבר זה נאמר על ידי הקב"ה, הרי זה כמצאת עשה שיש לקרותו בשם זה דווקא ולא בשמו הקודם. רבי אליעזר אומר, עובר בלאו, שנאמר (שם) 'ולא יקרא עוד [את] שמך אברהם'.

הגמרא מבררת את דברי בר קפרא ורבי אליעזר. שואלת הגמרא: אלא מעתה לדברי תנאים אלו שאמרו שאמירתו של הקב"ה לאברהם 'ולא יקרא עוד את שמך וגו' וכן 'והיה שמך וגו' יש בה

משום לאו ועשה, וכי תקורא לשרה שרי, הכי נמי – כמו כן יהיה עובר בעשה ולא, שהרי גם בה נאמר (בראשית יז טו) 'ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה'. מתרצת הגמרא: התם קורא פריך הוא אומר וצוה לאברהם בלבד, 'שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה', שהרי נאמר הצינוי בלשון נוכח לאברהם, 'לא תקרא', מה שאין כן בשינוי שמו של אברהם, נאמר הצינוי בלשון סתמית 'ולא יקרא', משמע שאיסור זה נאמר לכל העולם.

הגמרא שואלת שאלה נוספת: אלא מעתה, הקורא ליעקב יעקב הכי נמי – וכי כך נאמר שעובר בעשה ולא תעשה, שהרי נאמר בו (שם לה י) 'לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך'. משיבה הגמרא: שאני התם – שונה הדבר שם, ודבר אהרריה קרא – שהכתוב עצמו חזר וקרא לו בשם 'יעקב', דכתיב – שכתוב לאחר מכן (שם מז ב) 'ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב', הרי שלאחר שכבר נקרא שמו ישראל קרא לו 'יעקב'.

הגמרא מקשה קריא נוספת: מתיב – הקשה רבי יוסי בר אבין ואיתימא – ויש אומרים רבי יוסי בר יבנאי, נאמר (נחמיה ט ז) 'אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם', הרי מוכח מכאן שנקרא 'אברהם' גם לאחר שניתן לו השם 'אברהם'. מתרצת הגמרא: אומר ליה, התם – שם, הנביא הוא דקא מספר לשכחיה דרחמנא ושל קב"ה, מא דהיה מעיקרא – מה שהיה בתחילה, שה' בחר בו עוד כשנקרא 'אברהם' בטרם שנשתנה שמו לאברהם, שכבר אז היה חשוב בעיני ה'.

הדרן עלך מאימתי

פרק שני – היה קורא

פרק זה ממשיך לעסוק בדיני קריאת שמע, ויבארו בו דיני כוונתה, הפסק בקריאתה, סדר פרשיותיה, דיני הדקדוק בה ודיני הפטורים ממנה.

משנה

משנתנו מבארת את דיני הכוונה בקריאת שמע, ודיני הפסק בקריאתה ובברכותיה: היה אדם קורא בתורה בפרשת קריאת שמע, ובעת קריאתו הגיע זמן המקרא וזמן קריאת שמע, אם בזון לבו, יצא ידי חובת קריאת שמע.

הקורא את שמע וברכותיה ועומד בקריאתו בפסקים – בהפסקות שבין פרק לפרק, מפסיק ושואל בשלום אדם מפני הקבד – אם אדם נכבד הוא שראוי להקדים לו שלום, ומשיב לו שלום אם שאל בשלומה תחילה. ובאמצע הברכה או הפרק, שואל בשלום אדם רק מפני היראה – אם ירא שמה יהרגו, ומשיב לו שלום אם שאל בשלומה, אך מפני הכבוד אינו מפסיק אפילו להשיב, דברי רבי מאיר. אך רבי יהודה אומר, באמצע הפרק, הוא שואל שלום מפני היראה, ומשיב שלום אפילו מפני הקבד, אך אינו שואל מפני הכבוד. ובפסקים – בין הפרקים, שואל מפני הקבד, ומשיב שלום לכל אדם אפילו אינו נכבד.

אלו הן בין הפסקים, בין ברכה ראשונה של קריאת שמע לברכה שנייה, בין ברכה שנייה לשמע, בין פרשת שמע ליהיה אם שמוע, בין יהיה אם שמוע לויאמר, בין ויאמר לאמת ויצא. אך רבי יהודה אומר, בין ויאמר לאמת ויצא לא יפסיק.

המשנה מבארת את טעם סדר הפרשיות: אומר רבי יהושע בן קרחה, למה קדמה פרשת שמע ליהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו אדם עול מלכות שמים תחלה בפרשת שמע, ואחר כך מקבל עליו עול מצות בפרשת ויהיה אם שמוע. ולמה קדמה פרשת ויהיה אם שמוע לויאמר, מפני שחייב תלמוד תורה המוזכר בפרשת ויהיה אם שמוע, נוהג בין ביום ובין בלילה, אך חיוב ציצית שבפרשת ויאמר אינו נוהג אלא ביום בלבד.

היה קורא אם כוון לבו יצא. בירושלמי אמרין ברכות אינן מעכבות דאע"פ שלא אמר שתיים לפניו ושתיים לאחריה יצא דאם לא כן תקשי מאי מהני אם כוון לבו הרי לא בירך תחלה. וא"ת הא בפ"ק (ד' יב.) מסקין סדר ברכות אין מעכבות הא ברכות מעכבות. ו"ל דהתם איירי בצבור. דיקא נמי דקתני אמר להם הממונה: **ובאמצע** שואל מפני וכו'. ופסק רבינו

שמעיה דבמקום שאסור לספר אסור לדבר אפילו בלשון הקודש וכן משמע מתוך מנהגין. ובירושלמי קאמר אפילו באמצע הפסוק רב הונא בשם ר' יוסף אמר ודברת בם מכאן שיש לך רשות לדבר בם. והיינו נמי דאמר' בפ"ק דיומא (דף יט:) ודברת בם ולא בתפלה פירוש שאין משיבין בה מפני הכבוד: **בקורא** להגיה. פירש בקונטרס שאין מתכוין לקרות. תימא אכתי הא קא קרי. ע"כ נראה בקורא להגיה שאינו קורא התיבות כהלכתן ובנקודתן אלא כביתתן קרי כדי להבין בחסרות וביתרות כמו לטפפת ומזוזת ואם כוון לבו לאו דוקא אלא כלומר לקרות כדין בנקודתן ובהלכתן:

וחכמים אומרים בכל לשון. אומר ה"י דהלכה בחכמים דהלכה רבי מחבירו ולא מחביריו (עירובין ד' מו:) ועוד דרבנן סבירא להו כמאן דאמר לא השמיע לאזני יצא וכוותיה פסקין לקמן (ד' טו:). **בלשון** קידוש נאמרה. פירש רש"י פרק שני דמגילה (ד' יז:) ושם לקרות בתורה. ולא נהירא דהא עורא תיקן קריאת התורה ומקמי דאתא עורא והוי למה לי. וי"ל דמייירי בפרשיות המחוויבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור אי נמי מקרא בכורים ודודי מעשר ופרשת חליצה שמצוה בתורה לקרותן אעפ"כ בכל לשון נאמרה בסני שכל דבור ודבור שזיה יוצא מפי הקב"ה היה מתחלק לשבעים לשון:

עד כאן מצות כוונה. עד בכל מאדך ששני פסוקים אלו מדברים ביחוד ה' באהבתו וביראתו:

אשר

גמ' לא שיעקר יעקב ממקומו. שהרי מצינו שקראו הקב"ה יעקב אחר זאת בדרתו למצרים שנאמר ויאמר אלהים לישראל ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני (בראשית מו:) **הנני עושה חדשה.** בתר אל תזכור ראשונות כתיב: **בתחלה** **אב לארם.** לאנשי מדינתו שמארץ ארם היה שנאמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם (יהושע כד) ואומר אל ארם

נהרים אל עיר נחור (בראשית כד:) **אב לכל העולם.** אב המון גוים (שם יז:) **שרי.** לשון יחיד משמע שרתי: **מסדר שבחיה.** דמעיקרא אשר בחרת בו בביתו שמו אברם ושמת שמו אברהם:

הדרן עלך מאימתי

היה קורא בתורה. פרשת ק"ש: **והניע זמן המקרא.** זמן ק"ש: **בפרקים.** בין ההפסקות ולקמן מפרש להו בביתיתין בין פרשה ראשונה לשניה בין שניה לשמע כו': **שואל מפני הכבוד.** שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום: **ומשיב.** שלום אם הקדימו לו ובגמרא פריך כיון דשואל פשיטא דמשיב: **ובאמצע.** באמצע הברכה או הפרשה: **מפני היראה.** אדם שהוא ירא מפניו שלא יתרגאו אבל מפני הכבוד לא: ר"ל. בגמרא מפרש פלוגתיה: **בגמרא.** בין ויאמר לאמת ויצייב לא יפסיק. בגמרא (ד' יד) מפרש טעמיה: **והיה אם שמוע נוהג בין כיום בין בלילה.** דמשתעי בתלמוד תורה דכתיב (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם: **ויאמר אינו נוהג אלא ביום.** דמשתעי בציצית שאינה נהגת אלא ביום דכתיב וראיתם אותו פרט לכסות לילה (שבת דף כו:) **גמ' ש"ס מצות צריכות כוונה.** שיהא מתכוין לשם מצות ותקשה לרבה דאמר במסכת ראש השנה (דף כח.) התוקע לשיר יצא: **כוון לקרות.** אבל לצאת ידי מצוה לא בעינן שיהא מתכוין אלא לקרות בתורה בעלמא: **הא קא קרי.** הא בקורא קא עסיק תנא ואתי דקתני היה קורא בתורה: **בקורא להגיה.** את הספר אם יש בו טעות דאפילו לקריאה נמי לא מתכוין: **ככתבה.** בלשון הקדש: **מדברים הדברים.** דהוה ליה למכתב והיו הדברים

האלה (דברים ו) למדוש שקרא הדברים כסדרן ולא למפרע כגון ובשערך ביתך מוזוזת: **לימא קסבר ר' וכו'.** מדאיצטרך ליה קרא לק"ש שתהא ככתבה סבירא ליה בשאר כל התורה בכל לשון נאמרה לקרות: **משום דכתיב שמע.** דלא תדרוש שמע בכל לשון שאתה שומע כרבנן: **עד כאן.** עד על לבך:

אכא

היה קורא בתורה והניע זמן המקרא - אם כוון לבו, יצא בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב, ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. אלו הן בין הפרקים: בין פרשה ראשונה לשנייה, בין שנייה לשלישית, בין "שמע", בין "שמע" ל"והיה אם שמוע", בין "והיה אם שמוע" ל"ויאמר", בין "ויאמר" ל"אמת ויצייב". ר' יהודה אומר: בין "ויאמר" ל"אמת ויצייב" לא יפסיק. אמר ר' יהושע בן קרחה: למה קדמה פרשת "שמע" ל"והיה אם שמוע"? כדי שיעקב עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך מקבל עליו עול מצות. "והיה אם שמוע" ל"ויאמר"? ש"והיה אם שמוע" נוהג בין כיום ובין בלילה, "ויאמר" אינו נוהג אלא ביום בלבד: **גמ' שמע מינה, מצות צריכות פונונה. מאי אם כוון לבו? לקרות. לקרות!? והא קא קרי! בקורא להגיה:**

תנו רבנן: קריאת שמע ככתבה, דברי רבי. וחכמים אומרים, בכל לשון. מאי מעמא דרבי? אמר קרא, "והיו" - בהייתן יהו. ורבנן מאי מעמיהו? אמר קרא "שמע" - בכל לשון שאתה שומע. ולרבי נמי, הא כתיב "שמע"? ההוא מבטי ליה השמע לאוניד מה שאתה מוציא מפיך. ורבנן סברי להו כמאן דאמר, לא השמיע לאזני יצא. ולרבנן נמי, הא כתיב "והיו"? ההוא מבטי להו, שלא יקרא למפרע. ורבי, שלא יקרא למפרע מנא ליה? נפקא ליה מ"דברים", "הדברים". ורבנן, "דברים" "הדברים" לא דרשי. למימרא דסבר רבי, דכל התורה כולה בכל לשון נאמרה; דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה, "והיו" דכתב רחמנא למה לי? איצטרך משום דכתיב "שמע". למימרא דסברי רבנן דכל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה, דאי סלקא דעתך בכל לשון נאמרה, "שמע" דכתב רחמנא למה לי? איצטרך משום דכתיב "והיו": תנו רבנן: "והיו" - שלא יקרא למפרע; "הדברים על לבבך" - יכול תהא כל הפרשה צריכה פונונה? תלמוד לומר "האלה", עד כאן צריכה פונונה, מפאן ואילך אין צריכה פונונה, דברי ר' אלעזר. אמר ליה רבי עקיבא: הרי הוא אומר,

"אשר

אשר אנכי מצוך. דאי כדקא אמרת הוה ליה למכתב אשר צויתך דמצוך משמע אפילו מכאן ואילך ומ"מ אצטריך האלה דאי לאו הכי הוה אמנא דאף פרשה שנייה בכלל: **אמר** רבא הלכה כרבי מאיר. והכי הלכתא דקיי"ל כרבא דהוה בתראה: **על** לבבך בעמידה. בירושלמי מפרש לאו דאי היה יושב עומד אלא דאם היה מהלך עומד

איכא דמתני לה. להא דרבה בב"ב: **בפרק ראשון**. כל פרשת שמע: **ע"ב מצוות כוונה כו'**. כולה מפרש לה ואולי: **א"ר יאשיה עד כאן**. פרק ראשון: **מצוות כוונה כו'**. קס"ד דכוונה בלא קריאה: **מכאן ואילך**. פרשת והיה אם שמוע: **שתהא שימה כנגד הלב**. דהא ושמותם דכתיב לאו בקריאה וכוונה איירי אלא בשמעת תפילין של יד שיהא

שם אותה על גובה של יד כנגד הלב על קבורת הורע ברד"ק: **ה"ג ההוא ברברי תורה כתיב**. כדמוכח קרא ולמודתם אותם את בניכם וגו': **עד כאן**. פסוק ראשון לבדו: **ובדל"ת**. ולא בחי"ת דכל כמה דאמר אח בלא דל"ת לא משתמע מידי ומה בצע בהארכתו אבל בדל"ת יאריך עד כשיעור שיעשו בלבו יחיד בשמים בארץ ולא רבע רוחותיה כדמפרש לקמן: **ובלכד שלא יחטוף בחי"ת**. בשביל אריכות הדל"ת לא ימחר בקריאתה שלא יקראנה בחטף בלא פתח ואין זה כלום: **דאמליכתיא למעלה וכו'**. שהארכת שיעור שתחשוב בלבך ה' אחד בשמים ובארץ וד' רוחותיה: **בעמידה**. אפי' לב"ה דאמרי ולעיל יא. עוסקין במלאכתן וקורין ומהלכין וקורין מודים הם שצריך לעמוד במקום אחד עד המקרא הוה לפי שעד כאן מצות כוונה: **לא חוינא דמקבל עליה מלכות שמים**. שהיה שונה לתלמידיו מקודם זמן ק"ש וכשהגיע הזמן לא ראיתו מפסיק: **חוזר וגומרה**. לאחר שעמדו התלמידים: **דקא מהדר**. לשנות לתלמידים בכל יום שמעתא דאית בה יציאת מצרים במקום פרשת ציצית ואמת ויציצ: **בזמנה**. בזמן ק"ש: **בפסוקא קמא צערין**. אם ראיתו מנמנם צערי עד שאנער יפה בפסוק ראשון: **פרקין**. שוכב על גבו ופניו למעלה: **לייש אמאן דנני אפרקיד**. שמה יתקשה אברו בתוך שנתו ונראה לרבים והוא דרך גנאי: **מיננא**. לישן: **כי מצלי שפיר דמי**. כשהוא מוטה על צדו מעט שפיר דמי אבל מקרי ק"ש אפילו מצלי נמי אסור שמקבל עליו מלכות שמים דרך שררה וגאווה: **לכל אדם**. אפילו אינו נכבד: **חסורי מחסרה**. דהוה ליה למתני בתרווייהו אין צריך לומר ותו ליכא למקשי מדי:

אחי

אשר אנכי מצוך היום על לבבך, **מכאן אתה למד**, **שפך הפרשה כולה צריכה פיונה**, **אמר רבה בר בר חנה**, **אמר ר' יוחנן**: **הלכה כרבי עקיבא**, **איכא דמתני לה אחא דתנאי**, **הקורא את שמע צריך שיכין את לבו**, **ר' אחא מישום ר' יהודה אומר**: **פיון שפיון לבו בפרק ראשון**, **שוב אינו צריך**, **אמר רבה בר בר חנה**, **אמר ר' יוחנן**: **הלכה כר' אחא שאמר מישום ר' יהודה**, **תנאי איך**, **"והיו" - שלא יקרא למפרע**; **"על לבבך" - ר' זוטרא אומר**, **עד כאן מצות פיונה**, **מכאן ואילך מצות קריאה**; **רבי יאשיה אומר**, **עד כאן מצות קריאה**, **מכאן ואילך מצות פיונה**, **מאי שנא מכאן ואילך מצות קריאה**? **דכתיב "לדבר בם"**! **הכא נמי**, **הא פתיב "ודברת בם"**! **הכי קאמר**: **עד כאן מצות פיונה וקריאה**, **מכאן ואילך קריאה בלא פיונה**, **ומאי שנא עד כאן מצות פיונה וקריאה**? **דכתיב "על לבבך"**, **ודברת בם**! **התם נמי**, **הא פתיב "על לבבכם לדבר בם"**! **ההוא מקשי ליה לכדרי יצחק**, **דאמר: "ושמעתם את דברי אלה"**, **צריכה שתהא שימה כנגד הלב**: **אמר מר**, **ר' יאשיה אומר**, **עד כאן מצות קריאה**, **מכאן ואילך מצות פיונה**, **מאי שנא מכאן ואילך מצות פיונה**? **מישום דכתיב "על לבבכם"**! **הכא נמי**, **הא פתיב "על לבבך"**! **הכי קאמר**: **עד כאן מצות קריאה וכיונה**, **מכאן ואילך פיונה בלא קריאה**, **ומאי שנא עד כאן מצות קריאה וכיונה**? **דכתיב "על לבבך ודברת בם"**! **ההוא פדברי תורה פתיב**, **והכי קאמר רחמנא**: **אנמיור בנייכו תורה**, **כי היכי דליגרוס בהו**: **תנו רבנן**: **"שמע ישראל**, **ה' אלהינו ה' אחד"**, **עד כאן צריכה פיונה הלב**, **דברי רבי מאיר**, **אמר רבא**: **הלכה כרבי מאיר**, **תנאי**, **סומכוס אומר**: **כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו**, **אמר רב אחא בר יעקב**: **ובדל"ת**, **אמר רב אשי**: **ובלכד שלא יחטוף בחי"ת**, **ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר'**, **חזיה דהוה מאריך טובא**, **אמר ליה**: **פיון דאמליכתיא למעלה ולמטה ולא רבע רוחות השמים**, **תו לא צריכת**: **אמר רב נתן בר מר עוקבא**, **אמר רב יהודה**: **"על לבבך" בעמידה**, **"על לבבך" סלקא דעתך**? **אלא אימא**, **עד "על לבבך" בעמידה**, **מכאן ואילך לא**, **ורבי יוחנן אמר**: **כל הפרשה כולה בעמידה**, **ואזא ר' יוחנן למעמיה**, **דאמר רבה בר בר חנה**, **אמר ר' יוחנן**: **הלכה כר' אחא שאמר מישום ר' יהודה**: **תנו רבנן**: **"שמע ישראל**, **ה' אלהינו ה' אחד"** - **וזו קריאת שמע של ר' יהודה הנשיא**, **אמר ליה רב לר' חייא**: **לא חוינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות שמים**, **אמר ליה**: **בר פחתי**: **בשעה שמעביר ידיו על פניו**, **מקבל עליו עול מלכות שמים**, **חוזר וגומרה**, **או אינו חוזר וגומרה**? **בר קפרא אומר**: **אינו חוזר וגומרה**; **רבי שמעון ברבי אומר**: **חוזר וגומרה**, **אמר ליה בר קפרא לר' שמעון ברבי**: **בשלמא לדידי**, **דאמינא אינו חוזר וגומרה**, **חינו דמהדר רבי אשמעתא דאית בה יציאת מצרים**; **אלא לדידי**, **דאמרת חוזר וגומרה**, **למה ליה לאהדורי**? **פדי להזכיר יציאת מצרים בזמנה**, **אמר ר' אילא בריה דרב שמואל בר מרתא משמיה דרב**: **אמר "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד"** **ונאנס בשניה**, **יצא**, **אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה**: **בפסוקא קמא צערין**, **מפי לא תצערין**, **אמר ליה רב יוסף בר יוסף בריה דרבה**: **אבד היכי הוה עבדי**? **אמר ליה**: **בפסוקא קמא הוה קא מצער נפשיה**, **מפי לא הוה מצער נפשיה**, **אמר רב יוסף**: **פרקין לא יקרא קריאת שמע**, **מקרא הוא דלא ליכרי**, **הא מיננא שפיר דמי**? **והא רבי יהושע בן לוי לייט אמאן דגני אפרקדי**! **אמר: מיננא פי מצלי - שפיר דמי**; **מקרא - אף על גב דמצלי**, **נמי אסור**, **והא ר' יוחנן מצלי וקרי שאני ר' יוחנן**, **דבעל פשו הוה**; **ובפרקים שואל וכו'**; **משיב מחמת מאי**? **אילימא מפני הכבוד**, **השתא משאל שאיל**, **אהדורי מבעיא**? **אלא שואל מפני הכבוד**, **ומשיב שלום לכל אדם**, **אימא סיפא**, **ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב**, **אימא סיפא**, **השתא משאל שאיל**, **אהדורי מבעיא**? **אלא מפני הכבוד**, **היינו דר'**, **דחנן**: **ר"א אומר**, **באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד**, **ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם**, **חסורי מחסרה והכי קתני**: **בפרקים שואל מפני הכבוד**, **ואין צריך לומר שהוא משיב**, **ובאמצע שואל מפני היראה**, **ואין צריך לומר שהוא משיב**, **רבי יהודה אומר**: **באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד**, **ובפרקים**

לדבר בס', כלומר אנמירו בנייכו תורה כי היכי דליגרוסו פהו –
למדו את בניכם דברי תורה כדי שידברו בהם ויקראום תמיד.
ברייאת נוספת בענין כוונת הלב בקריאת שמע: תנו רבנן, 'שמע
ישראל ה' אלהינו ה' אחד' (דברים יד), עד כאן – עד סוף פסוק זה
בלבד צריכה קריאת שמע פוונת הלב לפירוש המילות, דברי רבי
מאיר. מסיקה הגמרא: אמר רבא, הלכה ברבי מאיר.
הגמרא מפרטת כיצד יש לבין בתיבת 'אחד' שבקריאת שמע: תניא,
סומכוס אומר, כל המאריך בתיבת 'אחד' שבקריאת שמע ומכוון
לבו ליחוד ה', מאריך לו ימיו ושנותיו. אמר רב אחא בר יעקב,
ובדל"ת – כוונת סומכוס היא שאריך באות דל"ת ולא באות ח"ת,
כיון שאם עדיין לא התחיל בהגיית הדל"ת שבסוף התיבה לא נשמע
מדבריו שמיידח את ה', ומזה תועיל הארכתו. מוסיפה הגמרא: אמר
רב אחי, ובלבד שלא יחטוף פת"ת – אף שיש להאריך רק בדל"ת,
מכל מקום לא ימהר משום כך בקריאת החי"ת לאמרה בשווא ולא
בקמץ.
מעשה בענין זה: רבי ירמיה תהו יתיב קמיה דרבי [חייא בר אבא]
– היה יושב לפני רבי חייא בר אבא, חזיה דתהו מאריך טוקא –
ראהו רבי חייא שהיה מאריך הרבה בתיבת 'אחד'. אמר ליה – אמר
לו רבי חייא, בין דאמליכתי – כיון שהארכת להמליך את ה'
בשיעור שתחשוב בליכך שהוא אחד למעלה ולמטה – בשמים
ובארץ, ולא רפע רוחות השמים, תו לא צריכתי – שוב אינך צריך
להאריך עוד.
הלכה נוספת בענין כוונה בקריאת שמע: אמר רב נתן בר מר עוקבא
אמר רב יהודה, אף לדעת בית הלל לעיל (יא) שקורא אדם קריאת
שמע כשהוא עוסק במלאכתו או מהלך בדרך, מכל מקום מודים הם
שאת הפסוק 'על לבבך' צריך לומר בעמידה – שיעמוד מהילוכו או
יפסיק ממלאכתו כדי לאמרו בכוונה. שואלת הגמרא: 'על לבבך'
פלגא דעתך – וכי תעלה על דעתך לומר שרק פסוק זה צריך
עמידה. מבארת הגמרא: אלא אימא – אלא כך תפרש, מתחילת
פרשת שמע עד 'על לבבך' בעמידה, מכאן ואילך לא צריך עמידה.
ממשיכה הגמרא, ורבי יוחנן אומר, כל הפרשה הראשונה כולה
צריכה שתיאמר בעמידה. מוסיפה הגמרא: ואזדא רבי יוחנן
למעמיה – ורבי יוחנן הולך בזה לשיטתו, דאמר רבה בר בר חנה
אמר רבי יוחנן, הלכה ברבי אחא שאמר משום רבי יהודה שכל
פרשה ראשונה צריכה כוונת הלב, כמובא לעיל, ועל כן הוא סובר
שצריך לעמוד באמירת כל הפרשה כדי שיוכל לכוון בה.
הגמרא מביאה כיצד היה רבי קורא את שמע: תנו רבנן, 'שמע
ישראל ה' אלהינו ה' אחד', אמירת פסוק זה בלבד זו קריאת שמע
של רבי יהודה הנשיא.
אמר ליה רב לרבי חייא, לא חוינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות
שמים – לא ראיתי את רבי מקבל עליו מלכות שמים וקורא קריאת
שמע, שהרי התחיל לשנות לתלמידיו לפני שהגיע זמן קריאתה,
וכשהגיע הזמן לא ראיתי מפסיק לקרואה. אמר ליה רבי חייא, בר
פחתי – בן גדולים, בשעה שמעביר רבי דיו על פניו הוא קורא את
שמע ומקבל עליו עול מלכות שמים.
מבררת הגמרא: האם היה רבי חזון וגומרה לקריאת שמע לאחר
סיום לשנות לתלמידיו, או אינו חזון וגומרה. הגמרא משיבה
שנחלקו בזה. בר קפרא אומר אינו חזון וגומרה, רבי שמעון ברבי
אומר חזון וגומרה.
אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון ברבי, בשלמא לדידי דאמינא –
מובן הדבר לשיטתי שאמרת שרבי אינו חזון וגומרה לקריאת שמע
לאחר לימודו, דתינו דמתרד רבי אשמעתא דאית פה יציאת
מצרים – מטעם זה מופש היא בכל יום ללמוד הלכה שמזכרת בה
יציאת מצרים, שהרי אינו אומר פרשת יציאת וברכת אמת ויציב
שבהן מקיימים מצות זכירת יציאת מצרים. אלא לדידך דאמרת
חזון וגומרה – אבל לשיטתך שרבי חזון וגומרה אחר לימודו וגומר את
קריאת שמע, קשה למה ליה לאהדורי – למה לו לחפש להזכיר את
יציאת מצרים בלימודו. מתרצת הגמרא: אף אם חזון וגומרה את

יהיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה תיום על לבבך, ומשמע שכל
מה שאצווך היום גם מכאן ואילך דהיינו המשך הפרשה, יהיה על
לבבך, מכאן אתה למד שכל הפרשה הראשונה כולה צריכה
כוונה.
מוסיפה הגמרא: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הלכה ברבי
עקיבא.
לשון אחרת בדברי רבה בר בר חנה: איכא דמתני לה אחא – יש
שנו את דברי רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן לגבי ברייתא זו,
דתניא, הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו לפירוש המילות
בכל שלשת הפרשות. אך רבי אחא משום רבי יהודה אומר, בין
שכוין לבו בפסוק ראשון דהיינו בפרשת שמע, שוב אינו צריך לכוין
עוד. ועל כך שנו, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הלכה
ברבי אחא שאמר משום רבי יהודה.
ברייאת נוספת בדיון כוונת הלב בקריאת שמע: תניא איך – שנינו
עוד בברייתא אחרת, נאמר בפרשת שמע (דברים יד) 'יהיו הדברים
האלה, ומשמע שיהיו הדברים כפי שהם, שלא יקרא למפרע. עוד
נאמר שם 'על לבבך', כלומר שצריכים הדברים כוונת הלב. ונחלקו
בהלכה זו, רבי זוטרא אומר, עד כאן – בפרשה ראשונה, מצות
כוונה, מכאן ואילך – בפרשה שניה, מצות קריאה. רבי יאשיה
אומר, עד כאן מצות קריאה, מכאן ואילך מצות פיונה. והגמרא
הולכת ומבארת את דעת שניהם.
שנינו בשם רבי זוטרא, עד כאן מצות כוונה, מכאן ואילך מצות
קריאה. עתה מבניה הגמרא בדבריו שבפרשה ראשונה אין צריך
קריאה בפיה, אלא כוונה בלבד. מקשה הגמרא: מאי שנא מכאן
ואילך – במה שונה הפרשה הבאה דהיינו והיה אם שמוע, שיש בה
מצות קריאה כוונה כיון דכתיב בה (דברים יא ט) 'לדבר בם, הקא נמי
– גם בפרשה ראשונה הא (הרי) כתיב בה (שם יד) 'ודברת בם',
ומדוע יוצא בה בכוונה בלבד. מתרצת הגמרא: לעולם גם פרשה
ראשונה צריכה קריאה בפיה, ורבי זוטרא הכי קאמר – כך היתה
כוונתו לומר, עד כאן – בפרשה ראשונה, מצות כוונה וקריאה,
מכאן ואילך – בפרשה שניה, יש רק מצות קריאה בלא מצות כוונה.
מקשה הגמרא: ומאי שנא עד כאן – ובמה שונה פרשה ראשונה
שיש בה מצות כוונה וקריאה כיון דכתיב בה 'על לבבך' וכן כתוב
בה 'ודברת בם', התיב נמי הא כתיב בה 'לדבר בם', ואם כן גם שם
(שם יא ט) 'על לבבכם' מלבד הנאמר בה 'לדבר בם', ואם כן גם שם
צריך כוונת הלב. מתרצת הגמרא: תהוא – הפסוק 'על לבבכם'
שבפרשה שניה מקעי ליה – נצרך ללמוד ממנו לברבי יצחק,
דאמר, נאמר (שם) 'ושמעתם את דברי אלה על לבבכם וגו' וקשרתם
אתם לאות על ידכם' דהיינו שיש לשים פרשה זו בתפילין, ולמדנו
מתיבות 'על לבבכם', צריכה שתהא שימה כנגד הלב – שצריך
להניח את התפילין בגובה היד כנגד הלב, ונמצא שפסוק זה אינו
עוסק בדניא אמירה וכוונה בקריאת שמע אלא במקום הנחת תפילין.
ביאור דעת רבי יאשיה: אמר מר, רבי יאשיה אומר, עד כאן –
בפרשה ראשונה, מצות קריאה, מכאן ואילך – בפרשה שניה,
מצות כוונה, ומשמע לכאורה מדבריו שבפרשה ראשונה אין צריך
כוונה. מקשה הגמרא: מאי שנא מכאן ואילך – במה שונה פרשה
שניה שיש בה מצות כוונה משום דכתיב בה 'על לבבכם', הקא
נמי – גם בפרשה ראשונה הא (הרי) כתיב 'על לבבך', מתרצת
הגמרא: הכי קאמר – כך היתה כוונתו לומר, עד כאן – בפרשה
ראשונה יש מצות קריאה וכוונה, מכאן ואילך – בפרשה שניה יש
מצות כוונה בהרהור בלבד בלא קריאה.
מקשה הגמרא: ומאי שנא עד כאן – ובמה שונה פרשה ראשונה
שיש בה מצות קריאה וכוונה כיון דכתיב בה 'על לבבך' וכן 'ודברת
בם', התיב נמי – גם בפרשה שניה הא כתיב 'על לבבכם' וכן 'לדבר
בם', ומדוע אין בה מצות קריאה. מתרצת הגמרא: לרבי יאשיה
תהוא – הפסוק 'לדבר בם' שבפרשה שניה, אינו עוסק בדיון קריאת
שמע, אלא בברך תורה פתיב – במצות לימוד תורה הוא נאמר,
והכי קאמר דחמא – וכך אמרה התורה, 'ולמדתם אתם את בניכם

אמי ורבי אפי מעמי עד שיעור רביעיתא – היו טועמים בתענית עד
 שיעור רביעית הלוג, אך יותר מכך הטעימה אסורה.
 הגמרא מביאה הלכה בענין אמירת שלום קודם התפילה: אמר רב,
 כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל, הרי זה כאלו עשהו במה
 – עבודת כוכבים, שנאמר (ישעיה ב כב) 'תהלו לכם מן האדם אשר
 נשמה באפו כי במה נחשב הוא' – אל תעסוק בכבוד האדם בשעה
 שעליכם להתפלל ולעסוק בכבוד ה', ויש לדרוש מכאן, אל תתקרי
 'במה נחשב הוא' אלא 'במה', שאם תעסוק בכבודו קודם הרי זה
 כאילו עשיתו במה. ושמא לא אמר, אין לומדים איסור נתינת שלום
 קודם התפילה מדרשת לשון 'במה', אלא ממשמעות הכתוב כפשוטו
 שהוא לשון תמיחה, במה נחשבת? לזה – בעבור מה נתת חשיבות
 לאדם זה ולא לאלה, שהקדמת את כבודו לכבוד המקום.
 מתיב (ו-הקשה) רב ששית על הלכה זו, הרי שנינו במשנה לגבי
 קריאת שמע 'בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב', וקריאת שמע
 היא קודם תפילת שמונה עשרה, אם כן מבואר שיותר לשאול
 בשלום אדם קודם התפילה. מתרצת הגמרא: תרגמה רבי אבא – רבי
 אבא פירש את דברי רב ושמא לא האוסרים נתינת שלום קודם
 התפילה, שלא נאמרו אלא במשקים לפתחו של חברו כדי לתת לו
 שלום, אך משנתנו עוסקת במי שפגשו בדרך במקרה, ובאופן זה
 מותר לשאול בשלום.
 הגמרא מביאה הלכות נוספות בענין דברים שאסור לעשותם קודם
 התפילה: (אמר רבי יונה אמר רבי יורא, כל העושה חפציו קודם
 שיתפלל כאלו בנה במה לעבודת כוכבים. אמרו ליה בני הישיבה,
 במה אמרת – האם אכן כך אמרת שכאילו בנה במה. אמר להו רבי
 יונה, לא כך אמרתי, אלא אסור קא אמרנא – אמרתי שאסור לעשות
 חפציו קודם התפילה, וכן רב אידי בר אבין, ר' אמר רב אידי בר
 אבין אמר רב יצחק בר אשיא, אסור לו לאדם לעשות חפציו
 ו-עסקיו וצרכיו עצמו קודם שיתפלל, שנאמר (תהלים פה יד) 'צדק
 לפניו יתלך וישם לדרך פעמיו', ונדרש הפסוק כך, תחילה יצטדק
 אדם לבואו בתפילה, ורק אחר כך ילך לדרכי חפציו.
 ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיא, כל המתפלל
 תחילה ואחר כך יוצא לדרך, תקבלה עושה לו חפציו, שנאמר
 'צדק לפניו יתלך וישם לדרך פעמיו', ונדרש הפסוק כך, אם תחילה
 יצטדק האדם לבואו בתפילה, הקב"ה ישים לו צעדיו כשילך לדרכי
 חפציו, כלומר שיצליח בהם.
 הגמרא מביאה דרשה בענין לינה בלא חלום: (ו) אמר רבי יונה אמר
 רבי יורא, כל הלך שבעת ימים בלא חלום נקרא רע, שנאמר (משלי
 יט כג) 'ושבע ילון כל יפקד רע', אל תתקרי 'שבע' אלא 'שבע', ונדרש
 הפסוק כך, אם ילך אדם שבע ימים ולא נפקד מן השמים בחלום, סימן
 שרע הוא ועל כן אין פוקדים אותו.
 הגמרא מביאה דרשה אחרת מאותו פסוק: אמר רב אחא בריה
 דרבי חייא אמר רב יונה, הכי אמר רב חייא אמר רבי יוחנן
 בדרשת פסוק זה, כל המשפיע עצמו מדברי תורה (שלומד הרבה)
 ואחר כך לו, אין מבשרין אותו בשורות רעות בחלומו להבהילו,
 שנאמר 'ושבע ילון כל יפקד רע', כלומר שהלך כשהוא שבע מדברי
 תורה לא יפקד בבשורות רעות.
 שנינו במשנה: אלו הן בין הפרקים וכו', בין ויאמר לאמת ויציב,
 ומותר להפסיק שם כדין בין הפרקים. ורבי יהודה אומר, בין ויאמר
 לאמת ויציב לא יפסיק. הגמרא פוסקת הלכה כרבי יהודה, ומבארת
 מה טעמו: אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, הלכה כרבי יהודה,
 דאמר בין אלהים לאמת ויציב לא יפסיק.
 ועוד אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, מאי מעמיה? – מה טעמו דרבי
 יהודה, דכתיב (ירמיה י)

ובפרקים שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם.
 מוסיפה הגמרא: תניא נמי הכי – וכן שנינו בברייתא כפי שביארנו
 את משנתנו, תקורא את שמע ופגע – ופגש בו רבו או אדם גדול
 הימנו בחכמה, בפרקים הרי הוא שואל בשלמו מפני הכבוד, ואין
 צריך לומר שהוא משיב לו אם שאל הוא תחילה. ובאמצע הפרק
 הוא שואל רק מפני תיראה, ואין צריך לומר שהוא משיב מפני
 היראה, אבל לרבו ולגדול ממנו אינו שואל ואף אינו משיב, דכרי רבי
 מאיר. רבי יהודה אומר, באמצע הוא שואל מפני תיראה ומשיב
 אף מפני הכבוד, ובפרקים שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל
 אדם.
 הגמרא דנה בידי הפסק בהלל ובמגילת אסתר: בעא מיניה אחי
 תנא רבי רבי חייא – אמורא ושמו אחי שהיה שונה בבית מדרשו
 של רבי חייא, שאל מרבי חייא, בהלל ובמגילה – מגילת אסתר
 מהו שיפסיק בקריאתם לשאלת שלום כדרך שמפסיק בקריאת
 שמע. ומבארת הגמרא את צדדי הספק: האם אמרין שקל וחמר
 הוא, אם בקריאת שמע שחיובה מדאורייתא הדין הוא שפוסק, הלל
 ומגילה שחיובם רק דרבנן, מכעיא – וכי צריך לומר שפוסק בהם,
 הרי ודאי הדבר מותר. או דלמא – או שמא נאמר, אף שהלל ומגילה
 הם דרבנן, פרסומי ניסא עדיין – כיון שיש בהם פרסום ניסא ה' הם
 עדיפים על קריאת שמע, ועל כן אין להפסיק בהם כלל. אמר ליה
 רבי חייא, פוסק בהלל ומגילה לשאלת שלום מפני הכבוד או היראה
 כבקריאת שמע, ואין בכך כלום – ואין בכך שום חשש.
 דין קריאת הלל נחלק בין שמונה עשר ימים בשנה שחובה לקרותה,
 לבין ימים שאין קריאתו חובה מעיקר הדין. רבה מחלק בין זמנים אלו
 לגבי דיני הפסק בהלל: אמר רבה, ימים שהיחיד גומר בהן את
 ההלל – שחובה על כל אחד ואחד לקרוא, דינו כבקריאת שמע,
 שבין פרק לפרק פוסק לשאול שלום מפני הכבוד ומשיב לכל אדם,
 אך באמצע הפרק אינו פוסק אלא לשאול מפני היראה ולהשיב
 מפני הכבוד. וימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל – שאין חובה
 לקרוא ולא ביחיד ולא בציבור, אפילו באמצע הפרק פוסק
 לשאול מפני הכבוד ולהשיב לכל אדם.
 מקשה הגמרא: איני – וכי אכן כך הוא כדברי רבה, והא רב בר שפא
 איקלע לגביה דרבניא – והרי רב בן שבא הודמן למקומו של רבינא,
 וקרא רבינא את ההלל, וימים שאין היחיד גומר את ההלל הוה
 – והיה אותו זמן, ואף על פי כן לא פסיק ליה – לא הפסיק רבינא
 באמצע הפרק כדי לשאול בשלום רב בר שבא מפני כבודו. מתרצת
 הגמרא: לעולם בימים שאין גומרים את ההלל פוסקים מפני הכבוד
 אף באמצע הפרק כדברי רבה, ושאיני – ושוניה רב בר שפא, ולא
 השיב עליה דרבניא – שלא נחשב אצל רבינא כאדם נכבד, ועל כן
 הוא לא הפסיק לשאול בשלום.
 הגמרא מביאה הלכה בענין טעימה בתענית: בעי מיניה אשיאן תנא
 דרבי רבי אמי – אשיאן שהיה שונה בבית מדרשו של רבי אמי, שאל
 מרבי אמי, השרוי בתענית, מהו שיטעום את התבשיל כדי לרדת
 אם חסר בו מלח או תבלין, אם פולטו לאחר מכן. ומבארת הגמרא
 את צדדי הספק: האם דווקא איסור אכילה ושתיה קביל עליה –
 קיבל על עצמו בתענית זו, והא ליבא – ואין כאן אכילה ואם כך
 מותר בטעימה, או דילמא הנאה קביל עליה – או שמא קיבל על
 עצמו גם שלא להנות מן המאכל, והא איבא – ויש הנאה בטעימה
 זו, ואם כן היא אסורה. אמר ליה רבי אמי, מועם ואין בכך כלום –
 ואין בכך כל חשש.
 מוסיפה הגמרא: תניא נמי הכי – וכן שנינו בברייתא, מטעמת אינה
 מעונה ברכה – הטועם את התבשיל אינו צריך לברך עליו, והשרוי
 בתענית מועם ואין בכך כלום.
 מבררת הגמרא: עד במה מותר לטעום בתענית. משיבה הגמרא: רבי

ימים שהחיד גומר בהם את ההלל. לאו דוקא יחיד אלא אפילו עבור קורא יחיד כיון שאין כל ישראל ביחד כמו שהיו בשחיתת פסחים ב"ד בניסן ולא דוקא גומר דודאי ק"ל דימים שאין יחיד גומר את ההלל אין חובה לאמרו כלל אפילו בדילוג דהכי משמע בערבין (פ"ב ד' י) דחשיב כ"א יום דייחיד גומר בון את ההלל ופריך ר"ה וי"ב נמי לימא

משמע דבשאר ימים טובים כמו בראשי חודשים פשיטא ליה דאין לומר מדלא חשיב יותר מנ"א יום וגם מדלא קאמר לגמור בר"ה ובי"ה דאז הוה משמע דבשאר ימים טובים כמו ברא"ח אין גומרים אבל קורין אבל עתה משמע אפילו קורין לא וכן משמע בפרק בתרא דתענית (ד' כח) רב איקלע לבבל חזונו דהוה קא קרי ברא"ח סבר לאפסוקינהו. פירוש שהיה סובר שהיו גומרים אותו כיון דהוא דקא מדלגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם אלמא דימים דאין גומרים בהן הלל אין חובה לאמרו ומה שאנו גומרים אותו היינו משום מנהג. וכתוב במחזור ויטרי כיון שאינו אלא מנהג בעלמא לא מברכין עליה כדאמר פרק לולב וערבה (סוכה ד' מד) אין מברכין על דבר שהוא מנהג. ומיהו אומר ר"ת דאינו ראה דאטלטול דאי לא מברכין אבל על מצוה פשיטא דמברכין דהא חזינן כל יו"ט שני אינו אלא מנהג ומברכין והכא נמי משמע דמברכין דאי לא מברכין מאי הפסקה שייך בה ועוד ראה דמברכין על מנהגא מהא דרב על לבי כנישתא וכו' ואם לא ברכו בתחלה אמאי לא הרגיש רב דהוה מנהגא עד שדלוג אלא בוודאי ברכו מפני שמברכים בטוב על מנהגא ובשביל כן לא הרגיש עד הדלוג או אמאי לא אסיק אדעתיה אם ברכו לקרות או לגמור וי"ל דבכך אין לחוש שבטוב יכול לברך לגמור אפי' כשהוא מדלג או איפאכא ומה שמברכין כך על הדלוג לקרות וכשהו גומרים לגמור כדי שלא יטעו ומשום הכי לא היה יכול להבין מתוך הברכה עד הדלוג ויש שרוצין לומר דייחיד האומר הלל בימים שאין גומרים שאין לו לברך ומיהו השר מקוצי היה אומר דכיון שרצה לחייב עצמו מברך ואין זה ברכה לבטלה מידי דהוה אלול בתאפליין דהני נשי מברכות אע"ג שאינן חייבות פסחים שני משמכין פעמים בתחלה לקרות ואחר הסעודה אחר שפוך

אחי. כך שמו: **תנא רבי חיאי**. שהיה שונה בבית רבי חיאי: מהו **שיפסיק**. לשאלת שלום: **ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל**. שהוא חובה לכל אדם והם אחד ועשרים יום בשנה כדאמרין במסכת ערכין (ד' י): מהו **שימעינו**. את התבשיל לדעת אם צריך מלח או תבלין: **ממעמט**. טעימת תבשיל: **רביעיתא**. רביעית הלוג: **חדלו**

לכם מן הארס. כשיש לכם לעסוק בכבוד המקום אל תתעסקו בכבוד אדם דאי לאו הכי למא ליה לחדלו: **ושמואל**. לא דריש לשון כמה אלא כמשמעו במה חשבתו לזה שהקדמת כבודו לכבודי: **שואל מפני הכבוד**. והא ק"ש קודם תפלה הוא וקתני שואל: **תרומה ר' אבא**. להא דרב ושמואל דאסרי: **במשכים לפתחו**. אבל פגעו בדרך שואל: **ה"ג**. אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן אסור לאדם לעשות חפציו קודם שיתפול: **צדק**. תפלה שמצדיקו לבוראו והדר וישם פעמיו לדרבי חפציו: **אל תקרי שבע אלא שבע**. ילין בל יפקד מן השמים בחלום הרי הוא רע לכך אין משיגין לפקדה: **וה'**

לנביא דרבינא, וימים שאין היחיד גומר את ההלל הנה, ולא פסיק ליה! שאני רב בר שבא, דלא חשיב עליה דרבינא: **געי מנייה אשיאן תנא דבי ר' אמי מר' אמי**: **השרוי בתענית**, מהו שימעינו? **אכילה ושתיה קביל עליה**, והא ליכא, או דילמא הנאה קביל עליה, והא איפא. **אמר ליה**: **טועם**, ואין בכך כלום. **תניא נמי הכי**: **ממעמט אינה טעונה ברכה**, והשרוי בתענית טועם ואין בכך כלום. **עד כמה? ר' אמי ור' אפי טעמי עד שיעור רביעיתא**: **אמר רב**: **כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפולל, באלו עשא במה, שגאמר**: **"חדלו לכם מן הארס אשר נשמה באפך, כי כמה נחשב הוא"**, אל תקרי **"כמה"**, אלא **"כמה"**. **שמואל אמר**: **כמה חשבתו לזה ולא לאלוה**. **מתיב רב ששית**: **בפרקים שואל מפני הכבוד ומישיב**. **תרומה ר' אבא**: **במשכים לפתחו**. **(אמר רב יונה, אמר רב וירא: כל העושה חפציו קודם שיתפולל, באלו גנה כמה. אמר ליה: כמה אמרת? אמר ליה: לא! אסור קא אמיןא, וכדרב אידי בר אבין, דאמר רב אידי בר אבין, אמר רב יצחק בר אשיאן: אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפולל, שגאמר: "צדק לפניו יהלך, וישם לדרך פעמיו")**. **ואמר רב אידי בר אבין, אמר רב יצחק בר אשיאן: כל המתפולל ואחר כך יוצא לדרך, הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שגאמר: "צדק לפניו יהלך, וישם לדרך פעמיו")**: **ואמר רב יונה, אמר רב וירא: כל הלו שבעת ימים בלא חלום נקרא רע, שגאמר: "ושבע יליו בל יפקד רע"**, אל תקרי **"שבע"**, אלא **"שבע"**. **אמר ליה רב אחא בריה דרבי חיאי בר אבא: הכי אמר ר' חיאי אמר ר' יוחנן: כל המשיב עצמו מדרבי תורה ולן, אין מבשרין אותו בשורות רעות, שגאמר: "ושבע יליו בל יפקד רע"**: **אלו הן בין הפרקים וכו'**: **אמר ר' אבהו, אמר ר' יוחנן: הלכה כר' יהודה, דאמר בין "אלהים" ל"אמת ויצו" לא יפסיק. אמר ר' אבהו, אמר ר' יוחנן: מאי טעמיה דרבי יהודה? דכתיב**

וה'

מברכין לגמור ומייתי ראה מירושלמי (דפרק א') מההיא דמייתי עלה דכל הברכות פותחין בברוך חוץ מן הברכות הסמוכות לחברתה וברכת הפירות והמצות ופריך בירושלמי עלה דהא איכא גאולה פירוש אשר גאלנו דסמוכה לחברתה ואמאי פותחת בברוך שנייא דאם שמעה בבה"כ יצא ופריך ויהי סופה פירוש יהלוק דאינה סמוכה שהסעודה מפסקת ואפי' אינה פותחת בברוך ומשני שתיים הנה אחת להבא ואחת לשעבר פירוש אחת להבא זו היא אותה ברכה שמברכין אחר אכילה לגמור ולאותה ברכה היא סמוכה אחת לשעבר היינו אותה שבייך קודם אכילה אלמא דמברכין שני פעמים אבל זה הפירוש אינו מיישב דהרי סיפא משמע דקאי אברכה דאשר גאלנו דקאי בה מתחלה אלא דאי אברכה דאשר גאלנו קאי באשר אפרש מיהו משמע בירושלמי כאשר פירשתי תחלה שהיו מברכין ב' פעמים תחלה וסוף אבל אומר ר' יהודה דו היא תמימה גדולה מאחר שבייך קודם אכילה אמאי מפסיק ואוכל ביתנים שהרי בימים שאין יחיד גומר בהן את ההלל כיון שבייך תחלה כמו הכא אינו מותר לפסוק אלא מפני הכבוד דאי בשלא בייך אמאי לא יפסיק באמצע אפילו שלא מפני הכבוד הא לא היה מפסיק שום ברכה אלא נראה ר' דפריך בירושלמי הרי גאולה דמשמע דמברכין עליה בתחלה איירי באדם שעושה הסדר בבת אחת שזא אינו מפסיק שני צריך אבל אנו שמפסיקין לאכול אלא לנו לברך כלל לא בתחלה ולא בסוף והא דקאמר בירושלמי והרי סיפא זהו אשר גאלנו דחזתמת בברוך ואמאי והא הודאא בעלמא היא כברכת פירות ואמאי חזתמת בברוך ומשני שתיים הנה שתי גאולות אחת להבא ואחת לשעבר פירוש לעתיד כמו יגיענו וגם היא ארוכה קצת וגם יש בה לשעבר כמו אשר גאלנו מגאולות מצרים לפיכך חזתמת בברוך ומה שהקשה מיהלוק שאינה סמוכה לפי מה שפרשתי עתה ואפי' אינה פותחת בברוך יש ליתן טעם לפי שהיא הודאא בעלמא ואפילו שהיא ארוכה קצת תקנו בה חתימה ולא פתיחה כמו אלהי נשמה. וכן משמע בירושלמי שהיה דרכן לומר הלל בבית הכנסת ואח"כ שותין כוסות שלהם בביתם בלא שום סדר דבעי בירושלמי (פ' ע"ג) שתאן בבת אחת מהו פירוש זה אחר זה בלא הלל וסדר ביתנים מהו שמעינן מן הדא דא"ר יוחנן הלל אם שמעה בבית הכנסת יצא וכן משמע בתוספתא דמי שלא היה יודע ונכנס בבית הכנסת וכו' והשתא נמי מיושב דבשביל כך פותחת ברכה דאשר גאלנו בברוך דטעמא שאינה סמוכה כי הא דאם קרא הלל בבהכ"ז יצא: **או** דילמא הנאה קביל עליה. האי ליטנא משמע דמיירי בתענית יחיד שקבל עליו אבל בתענית הכתוב לא: **טועם** ואין בכך כלום. פירש ר"ח שחזר ופולט דלא חשיב הנאה מן הטעימה אבל בולע לא אפילו בשאר תעניות ומשום הכי הפולט אינו צריך ברכה שאינו נהנה: **במשכים** לפתחו. וכן הלכה אבל פגעו באקראי מותר:

למה קדמה פרשת שמע לזהה אם שמע. וא"ת תיפוק ליה דקדמה בתורה וי"ל דהכי קאמר למה קדמה אף לפרשת ציצית דקדמה לכולן אלא ודאי אין אנו חוששין לזה שהיא קודמת בתורה משום דאמרין אין מוקדם ומאוחר וא"כ היה לנו להקדים ויהי שהיא מדברת בלשון רבים:

ויאמר

אינה נהגת אלא ביום. מכאן משמע כר' שמעון דאמר בפ' התכלת (מנחות ד' מג.) דציצית מ"ע שהזמן גרמא וכן איתא בקדושין (פ"ק ד' לג.) דקאמר ציצית מצות עשה שהזמן גרמא וא"ת א"כ למ"ד (מנחות מא.) ציצית חובת טלית הוא ואפילו מונחת בקופסא אפ"ה חייבת בציצית היכי אשכחן שיהא הזמן גרמא. וי"ל דאם היה כסות המיוחד ללילה פטור והכי איתא בירושלמי דקדושין אמר להם ר"ש אי אתם מודים לי דציצית מ"ע שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית א"ר אילא טעמא דרבנן שאם היה מיוחד ליום ולילה שחייב בציצית: **ומנח** תפילין ומצלי. ומהם משמע שמוחר להניח תפילין בין גאולה לתפלה וכן בטלית מניח אדם טליתו בין גאולה לתפלה. וכן מצינו שרבי יצחק ברבי יהודה שלח אחר טליתו ושהה השליח וכבר קרא ק"ש בברכותיה ונתעטף בטליתו וגמר שמונה עשרה והביא אריה מהכא מההיא דרב. מ"מ יש לחלק בין תפילין לטלית דעיקר ק"ש ותפלה שייכי בתפילין כדאמר בסמוך כאילו מעיד עדות שקר בעצמו פירש באדון שצוה שהוא קורא והיו לטוטפת ולאות על ידך ואין. ותפלה נמי כדאמרו קרי ק"ש ומתפלל זו היא מלכות שמים אבל ציצית שאינו אלא חובת טלית שאם יש לו טלית חייב ואם אין לו פטור מציצית ויכול לקרוא ק"ש בלא ציצית ודאי דהוי הפסקה. ודבר רבי משה מקוצי היה אומר דאפי' מכאן אין ראיה דמצוי למימר הניח תפילין בלא ברכה ולאחר י"ח ממשמש בהם ומברך עליהם ובהכי שגיג שגם מותר להתעטף בטלית בעת שיזיז מטופתו ואחר שיטול ידיו ימשמש בטליתו ומברך: **ומכל** מצות האמורות בתורה. וא"ת וכי ק"ש לא הוה בכלל מצות האמורות בתורה. וי"ל דאי לא תני בהדיא ק"ש הוה אמנא דדוקא הני דלית להו קביעות זמן אבל ק"ש דקביע להו זמן לא הואיל חזן עובר קמ"ל: **עולה** בלא מנחה. ד"ה דמצוי למימר בלא נסכים שהרי עולה נמי טעונה נסכים אלא לישנא דקרא נקט עולה ומנחה וגו': אמאן

וה' אלהים אמת. חזר ואמר "אמת", או אינו חזר ואומר "אמת"? אומר ר' אבהו, אומר ר' יוחנן: חזר ואומר "אמת". רבה אומר: אינו חזר ואומר "אמת". ההוא דנחית קמיה דרבה, שמעיה רבה דאמר "אמת" "אמת" תרי זמני, אומר רבה: כל "אמת" "אמת" תפסיה להאי. אומר רב יוסף: כפוח מעליה הא שמענתה, דכי אתא רב שמואל בר יהודה, אומר: אפרי במערבא ערבית, "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, אני ה' אלהיכם, אמת." אומר ליה אביו: מאי מעליה? והא אומר רב כהנא אומר רב: לא יתחיל ואם התחיל גומר! וכי תיקא, "ואמרת אליהם" לא הוי התחלה, והאמר רב שמואל בר יצחק אומר רב, "דבר אל בני ישראל" לא הוי התחלה, "ואמרת אליהם" הוי התחלה! אומר רב כהנא, קסבר במערבא, "ואמרת אליהם" נמי לא הווי התחלה, עד דאמר "ועשו להם ציצית". אומר אביו: הלכך אגן אתחילי מתחילין, דקא מתחילי במערבא; וכיון דאתחילין, מגמר נמי גמירין, דהא אומר רב כהנא, אומר רב: לא יתחיל ואם התחיל גומר. הויא בר רב אמי: אומר "אני ה' אלהיכם", צריך לומר "אמת", לא אומר "אני ה' אלהיכם", אינו צריך לומר "אמת". והא פגי לאדפורי יציאת מצרים? דאמר הכי: "מודים אנתנו לך ה' אלהינו, שהוצאתנו מארץ מצרים, ופדיתנו מבית עבדים, ועשית לנו נסים וגבורות על הים, ושרנו לך": אומר ר' יהושע בן קרחה: למה קדמה פרשת "שמע" וכו': תנאי, ר' שמעון בן יוחי אומר: בדין הוא שיקדים "שמע" ל"והיה אם שמע", שזה ללמוד וזה ללמד; "והיה אם שמע" ל"ויאמר", שזה ללמוד וזה לעשות. אפוי "שמע" ללמוד אית ביה, ללמוד ולעשות לית ביה? והא פתבי, "ושננתם", "וקשרתם", "וכתבתם" וכו', ויהי אם שמע, ללמד הוא דאית ביה, ולעשות לית ביה? והא פתבי, "וקשרתם", "וכתבתם"! אלא הכי קאמר: בדין הוא שתקדם "שמע" ל"והיה אם שמע", שזה ללמוד וללמד ולעשות; "והיה אם שמע" ל"ויאמר", שזה יש בה ללמוד ולעשות; "ויאמר", אין בה אלא לעשות בלבד. ותיפוק ליה מדרבי יהושע בן קרחה? חדא ועוד קאמר; חדא, פרי שיקבל עליו עול מלכות שמים תתלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות. ועוד, משום דאית בה הני מילי אחרוניתא. רב משי ידיה וקרא קריאת שמע ואנח תפילין וצלי. והיכי עבדי הכי? והתנאי:

החופר כפך למת בקבר, פטור מקריאת שמע וזמן התפילה ומכל מצות האמורות בתורה; הגיע זמן קריאת שמע, עולה ונוטל ידיו, ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל; הא גופא קשיא! רישא אומר פטור, וסיפא חייב. הא לא קשיא! סיפא בתרי, ורישא בחד. מכל מקום קשיא לרבי! רב פרי יהושע בן קרחה סבירא ליה, דאמר עול מלכות שמים תתלה ואחר כך עול מצות. אימר דאמר רבי

וה' אלהים אמת. לך אין מפיסקין בין אני ה' אלהים לאמת: כל אמת אמת תפסיה להאי. ויהטא של אמת תפסו לזה: הא שמעתתא. דרב שמואל בר יהודה אמר אמרי במערבא וכו'. ק"ש של ערבית אין קורין בה פרשת ציצית כולה לפי שאין מצות ציצית בלילה אבל מתחילין אותה ומפסיקין בה ומדלגים ואומרים אני ה'

אלהים אמת: לא יתחיל. אין צריך להתחיל ויאמר ערבית: אתחילי מתחילין. דהא מתחיל במערבא: אמר אני ה' אלהיכם. והיינו פרשת ציצית: צריך לומר אמת. כדכתיב וה' אלהים אמת: והא בעי לאדכורי יציאת מצרים. דתנן (לעיל ד' יב.) מוכיח יציאת מצרים בלילות ואי לא אמר אמת ואמונה ולא אמר פרשת ציצית היכי מדבר יציאת מצרים: ושרנו לך. מי כמכה באלים וגו' מלכותך ראו בניך עד גאל ישראל והשכיבנו שוה ללמוד. ודברת בם: וזה ללמד. ולמדתם אותם את בניכם ואם לא למד תחלה היאך ילמד את בניו: וזה לעשות. ויאמר אין בה אלא עשייה: וקשרתם. דתפילין. וכתבתם. דמוזה עשייה היא: רב משי ידיו. פעם אחת ראוהו עשה כן: והיכי עבדי הכי. שהקדים ק"ש לתפילין: כן. קבר שחופרין בקירית מערה ארכו ד' ורחבו ז' טפחים: פטור מק"ש. דהתוספת במצוה פטור מן המצוה כדאמרין בפ"ק (ד' יא.) בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה: וסיפא בתרתי. והכי קאמר אם שנים הם מניח את חבירו חופר והוא עולה ומקיים מצות ק"ש ותפילין ותפלה וחזר למלאכה וחבירו יעלה ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל: מ"מ. תפילין קודמים לק"ש: עול מצות. דנחת תפילין עול מצוה הוא: קריאה לקריאה. שמע שהוא קבלת מלכות שמים לזהה אם שמע שהוא קבלת עול מצות: ומקדים. משכים: ומכרך. על התורה: ומתני פרקין. אלמא מקדים הוא לעסוק בתורה דהיינו עשייה דמצוה מקמי מלכות שמים: שלוחא הוא דעוית. השליח קלקל שאיחר להביא לו תפילין מעיקרא והגיע זמן ק"ש והחזק לקרות כדי שלא יעבור הזמן וכי מטי שלוחא לתפילין אנחינה: כאלו מעיד עדות שקר בעצמו. לישנא מעליא: כאלו הקריב עולה בלא מנחה. שחייבו הכתוב להקריב עמה שנא' (במדבר כח) ועשיית האיהפא וגו' אף הקורא ואינו מקיים אינו גומר את המצוה: נסכים. הוא היין המתנסך על גבי המזבח אחר העולה והזבח כדכתיב ונסכיה חצי ההין וגו' (שם) וה"ה דמצוי למימר כאלו הקריב עולה בלא מנחה ונסכים דהא עולה נמי טעונה נסכים אלא לישנא דקרא נקט עולה ומנחה זבח ונסכים:

יפה

יהושע בן קרחה להקדים קריאה לקריאה, קריאה לעשייה מי שמעתי ליה? ותו, מי סבר ליה פרי יהושע בן קרחה? והאמר רב חייא בר אשי, זמנין סגי אין הוה קאמינא קמיה דרב, ומקדים ומשי ידיו ומברך ומתני לן פרקין, ומנח תפילין והדר קרי קריאת שמע. וכי תיקא פדלא מוטא זמן קריאת שמע, אם בן מאי אסדתיה דרב חייא בר אשי? לאפוקי ממאן דאמר למשנה אין צריך לברך, קא משמע לן דאף למשנה נמי צריך לברך. מכל מקום קשיא לרבי! שלוחא הוא דעוית: אומר עולה: כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין, כאלו מעיד עדות שקר בעצמו. אומר ר' חייא בר אבא, אומר ר' יוחנן: כאלו הקריב עולה בלא מנחה, וזבח בלא נסכים: ואמר רבי יוחנן: הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה, יפה

ברכות – דף יד עמוד א תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קלא

וב' ליהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה
ואחר כך עול מצוות, ולמה קדמה והיה אם שמוע לויאמר, שוהיה
אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה, ויאמר אינו נוהג אלא ביום
בלבד.
הגמרא מביאה טעם נוסף לסדר הפרשיות בקריאת שמע: **תניא, רבי**
שמעון בן יוחי אומר, בדין הוא ונכון וראוי הוא **שִׁנְיָהוּ** אדם את
פרשת שמע ליהיה אם שמוע, כיון שזה – פרשת שמע, עוסקת
בציורו ללמוד כנאמר שם (דברים יז) **וְדַבַּרְתָּ בָם**, וזה – פרשת והיה אם
שמוע, עוסקת בציורו ללמוד כנאמר שם (דברים יא ט) **וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת**
בְּיָיִכֶם לְדָבָר בָּם, ובדאי צריך אדם קודם ללמוד ואחר כך ללמד,
שאם לא ילמד בעצמו כיצד ילמד את בניו. וכן בדין הוא להקדים את
פרשת ויהיה אם שמוע לויאמר, כיון שזה – פרשת והיה אם שמוע,
עוסקת במצוה ללמוד כמובא לעיל שנצטוונו בה ללמד את בנינו, וזה
– פרשת ויאמר, עוסקת בציורו לעשות מצות ציצית.
הגמרא מבינה מדברי רבי שמעון בן יוחאי שבפרשת שמע נאמר רק
הציור ללמוד, ובפרשת והיה אם שמוע רק הציור ללמד. מקשה
הגמרא: **אטו שמע ללמוד אית ביה** – וכי פרשת שמע רק ציור
ללמוד יש בה, וציורו ללמד ולעשות לית ביה ו-אין בה, והא כתיב
– והרי כתוב בה (שם יז ט) **וְשָׁנַתְּם לְבָבְךָ**, דהיינו ללמד, ועוד כתוב
בה **וְקִשְׁרַתְּם לְאוֹת עַל יָדְךָ**, וגו' דהיינו מצות תפילין, וכן **וְכַתְּבָתֶם**
על מזוזות ביתך ובשעריך, דהיינו מצות מזוזה, אם כן יש בה גם ללמד
ולעשות.
ותו – ועוד קשה, וכי פרשת ויהיה אם שמוע ללמד הוא דאית ביה
– רק מצוה ללמד יש בה, ולעשות לית ביה ו-אין בה, והא כתיב –
והרי כתוב בה (שם יא טב) **וְקִשְׁרַתְּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם**, וגו' וכן
וְכַתְּבָתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, דהיינו מצוות תפילין ומזוזה שהן עשייה.
הגמרא חזרת בה ומבארת את דברי רבי שמעון בן יוחאי באופן אחר:
אלא הכי קאמר – כך אמר רבי שמעון בן יוחאי, בדין הוא שתקדים
פרשת שמע ליהיה אם שמוע, כיון שזה – פרשת שמע יש בה
ללמוד, וללמד, ולעשות כמובא לעיל, אך והיה אם שמוע אין בה
אלא ללמד ולעשות, וכן בדין הוא שתקדים פרשת ויהיה אם שמוע
לויאמר, כיון שזה – פרשת והיה אם שמוע, יש בה ללמד ולעשות,
אך ויאמר אין בה אלא לעשות בלבד.
מקשה הגמרא: ותיפוק ליה מדדבי יהושע בן קרח – הרי ניתן
לבאר את סדר הפרשיות כדברי רבי יהושע בן קרח במשנתנו,
ומדוע נחלק עליו רבי שמעון בן יוחאי ונתן טעם אחר לדבר. מתרצת
הגמרא: **הוא ועוד קאמר** – כוונת רבי שמעון בן יוחאי היא לומר
שיש בזה שני טעמים, הוא – טעם אחד הוא שקדמה שמע ליהיה אם
שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל
עליו עול מצוות, כדברי רבי יהושע בן קרח, ועוד טעם, משום דאית
בה הני מילי אהרנייתא – כיון שיש בפרשת שמע דברים נוספים אלו
שאמר רבי שמעון בן יוחאי, דהיינו שיש בה ללמוד ללמד ולעשות.
הגמרא דנה האם הנחת תפילין קודמת לקריאת שמע, או להיפך.
ותחילה מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **רב משי ידיה** – פעם אחת
ראו את רב שנטל ידיו, וקרא קריאת שמע, ואחר כך אנה ו-הניח
תפילין, וצלי – והתפלל.
מקשה הגמרא: והיכי עבדי הכי – כיצד נהג רב כך שהקדים קריאת
שמע לתפילין, והתניא, החופר בוך למת בקבר, פטור בשעת
חפירתו מקריאת שמע, וכן התפלה, וכן התפילין, ומכל מצות
האמורות בתורה, שהרי העוסק במצוה פטור מן המצוה. ומוסיפה
הברייתא: אם הגיע זמן קריאת שמע, עולה החופר מן הקבר, ונוטל
ידיו, ומניח תפילין, וקורא קריאת שמע ומתפלל. אם כך מבואר
שתחילה יש להניח תפילין, ורק אחר כך לקרוא קריאת שמע, ולא
כפי שנהג רב.
הגמרא מקשה על הסתירה שבדברי הברייתא: **הא גופא קשיא** –
הרי ברייתא זו עצמה קשה היא, רישא – בתחילה אמר התנא
שהחופר קבר פטור מקריאת שמע תפילה ותפילין, וסיפא – ובסוף
הברייתא אמר שהחופר חייב בכל אלו. מתרצת הגמרא: **הא לא**

וה' אלהים אמת, ולפיכך אין להפסיק בין 'אלהיכם' ל'אמת'.
הגמרא דנה כיצד ינהג הסומך 'אלהיכם' ל'אמת'. מבררת הגמרא:
אם אמר אדם 'ה' אלהיכם אמת' ושהה אחר כך עד שסיים החזן
קריאת שמע, האם חוזר ואומר אמת כשמתחיל ברכת 'אמת ויציב',
או אינו חוזר ואומר אמת. מביאה הגמרא שנהלוק בזה אמוראים:
אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, חוזר ואומר אמת. אך רבה אמר,
אינו חוזר ואומר אמת.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **ההוא שליח ציבור דנחית קמיה**
דרבה – שירד להתפלל לפני רבה, וכשסיים לקרוא את שמע, שמעיה
רבה דאמר אמת אמת תרי זמני – שמעו רבה שחזר ואמר 'אמת
אמת' פעמיים. אמר על כך רבה, כל אמת אמת תפסיח להאי –
מרוצת לשון 'אמת' תפסתו לאדם זה, שהרי חזר ואומר בלא צורך.
הגמרא דנה בענין אמירת פרשת 'ויאמר' בקריאת שמע של ערבית:
אמר רב יוסף, כמה מעליא הא שמעתתא – כמה מעולה שמועה
זו, דכי אתא ו-כשבא רב שמואל בר יהודה מארץ ישראל אמר, **אמר**
אמר במערבא ערבית – בארץ ישראל נהגו לומר בקריאת שמע של
ערבית כך, ויאמר ה' וגו' דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם,
ומדלגים שאר הפרשה העוסקת במצות ציצית לפי שאינה נוהגת
בלילה, ומסיימים **אני ה' אלהיכם אמת**.
מקשה הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף, מאי מעלייתא – במה
מעולה שמועה זו, והא ו-הרי אמר רב כהנא אמר רב, בלילה לא
יתחיל – אין צריך להתחיל פרשת ויאמר, ואם התחיל, גומר כל
הפרשה ואינו רשאי להפסיק, ואם כן המנהג להתחיל לקרותה ולדלג
בה הוא שלא כהלכה. ובי תמא – ואם תרצה ליישב מנהגם ולומר,
שקריאת הפרשה עד תיבות 'ואמרת אליהם' לא הוי התחלה – אינה
קרויה התחלה ענין ציצית לענין שיצטרך הקורא להשלים את כל
הפרשה, והאמר ו-הרי אמר רב שמואל בר יצחק אמר רב, קריאת
הפרשה עד תבות 'דבר אל בני ישראל' לא הוי התחלה ואין צריך
להשלים כולה, אך אם אמר גם 'ואמרת אליהם' הוי התחלה, ואם
כן בני ארץ ישראל שקוראים עד 'ואמרת אליהם' צריכים להשלים
את קריאת כל הפרשה. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, קסברי
במערבא בני ארץ ישראל סוברים, שקריאת הפרשה עד תבות
'ואמרת אליהם' נמי לא הוי התחלה – אף היא אינה קרויה
התחלה, עד דאמר תיבות 'ועשו להם ציצית', שבוה התחיל פרשת
ציצית.
הגמרא מבארת מה טעם מנהגו לקרוא את כל פרשת ויאמר: אמר
אביי, הלך אן אתחיל מתחילין – אנחנו נוהגים להתחיל את
פרשת ויאמר בלילה דקא מתחיל במערבא – כיון שבארץ ישראל
נהגו להתחיל בה, ובין דאתחילין גומר נמי גמרינן – וכיון
שהתחלנו אנו גומרים את כל הפרשה, דהא אמר רב כהנא אמר
רב, לא יתחיל פרשת ויאמר, ואם התחיל גומר כולה.
לדברי אביי נמצא שלהלכה צריך לקרוא פרשת ויאמר אף בלילה.
אך חייא בר אבא, אם אמר אדם בלילה 'אני ה' אלהיכם' דהיינו
שקרא פרשת ויאמר, צריך לומר אחר כך ברכת 'אמת ואמונה' וכו'
כדי להסמיך 'אלהיכם' ל'אמת', כיון שנאמר 'ה' אלהים אמת' כדברי
רבי יהודה לעיל. אך אם לא אמר 'אני ה' אלהיכם' כלומר שלא
קרא פרשת ויאמר, אינו צריך לומר ברכת 'אמת ואמונה'. ולשיטתו
נמצא שפרשת ויאמר וברכת 'אמת ואמונה' בלילה אינן חובה.
מקשה הגמרא על חייא בר רב: והא בעי לאדבורי – והרי צריך
להוכיח יציאת מצרים אף בלילה כמבואר לעיל (יב), ואם אינו אומר
פרשת ויאמר ולא ברכת אמת ואמונה, היכן הוא מזכיר יציאת
מצרים. מתרצת הגמרא: אף לחייא בר רב לא מדובר שאינו אומר
ברכת אמת ואמונה כלל, אלא דאמר הכי – שאומר כך, מודים
אנחנו לך ה' אלהינו, שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית
עבדים, ונשית לנו נסים ונבדורות על הים, ושרנו לך מי כמכה
באלים ה' וכו', וממשיך ואומר עד 'גאל ישראל' שבסוף הברכה,
ואומר ברכת השכיבנו.
שנינו במשנה: אמר רבי יהושע בן קרח, למה קדמה פרשת שמע

1 ופנה לנקביו ויפול ידיו, ויניח תפילין, ויקרא קריאת שמע,
2 ויתפלל, וזו היא קבלת עול מלכות שמים שלמה.
3 הגמרא מוסיפה מה מעלת המקבל עול מלכות שמים באופן זה: אמר
4 רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל הנפנה לנקביו, ויפול ידיו,
5 ומניח תפילין, וקורא קריאת שמע ומתפלל, מעלה עליו הכתוב
6 כאלו כנה מנחה לה' והקריב עליו קרבן, דכתיב (תהלים כו ו) 'אֶרְחֵץ
7 בְּגִלְיוֹן בָּפִי וְאֶסְבֹּכָה אֶת מִזְבֵּיךָ ה', ומשמע שרחיצת כפיו נחשבת
8 כהקדמת קרבן על גבי מזבח.
9 אמר ליה רבא לרבי חייא בר אבא, לא סבר לה מר – וכי אין אתה
10 סובר שהנוהג כן נחשב אף כאילו מכל, דכתיב שם 'אֶרְחֵץ [בְּגִלְיוֹן]
11 שמשמע רחיצת כל הגוף, ולא כתב 'אֶרְחֵץ [כַּפִּי], וגאמר כן
12 לדרוש שנחשבת לו רחיצת כפיו לקבל שכר כאילו טבל כל גופו.
13 הגמרא דנה כיצד ינהג מי שאין לו מים לנטילת ידים: אמר ליה
14 רבנא לרבא, חזי מר האי צורבא מרבנן – ראה תלמיד חכם צעיר
15 וחרוף זה דאיתא ממערבא – שהגיע מארץ ישראל, ואמר, מי שאין
16 לו מים לרחוץ ידיו לקריאת שמע ולתפילה, מקנה ידיו בעפר,
17 ובצרוך – באבן קטנה, ובקקמית – קיסם של עץ. אמר ליה רבא
18 לרבנא, שפיר קאמר – יפה אמר אותו חכם, וראה לדבריו, דמי
19 כתיב – וכי כתוב בפסוק (שם) 'אֶרְחֵץ בְּמִים', הרי לא כתוב כן, אלא
20 'אֶרְחֵץ בְּגִלְיוֹן' כתיב, ומשמע שאפשר לרחוץ בכל מדי דמגנין –
21 בכל דבר שמנקה. ועוד ראה לדבר, דהא רב חסדא לייט – שהרי
22 רב חסדא היה מקלל אמאין דמתדר אמאין בעדין צלותא – את מי
23 שמחזר אחר מים ליטול ידיו בשעה שהגיע זמן התפילה, שמא מתוך
24 כך יעבור הזמן, אלא אם אין מים מזומנים לפניו צריך לנקות ידיו בכל
25 דבר המנקה.
26 הגמרא מחלקת בין קריאת שמע לתפילה בדין זה: והני מילי –
27 ודברים אלו שאין לחזר אחר מים לנקות ידיו, נאמרו דווקא לקריאת
28 שמע, כיון שזמנה קבוע ויש לחשוש שמא יעבור, אבל לתפילה,
29 מהדר – צריך לחזר אחר מים, שהרי זמנה כל היום ואין לחשוש שמא
30 יעבור.
31 מבררת הגמרא: ועד כמה – עד איזה מרחק צריך ללכת לחזר אחר
32 מים לנטילת ידיו לתפילה. משיבה הגמרא: עד פרסה. מוסיפה
33 הגמרא: והני מילי לקמיה – ודברים אלו נאמרו לפנינו, כלומר, במי
34 שהולך בדרך והמים נמצאים בהמשך דרכו, שצריך להמתין
35 מלהתפלל אם המים מצויים עד פרסה, אבל לאחוריה – לחזר
36 לאחוריו, אפילו שיעור מיל שהוא רבע פרסה אינו חוזר עבור מים.
37 מסיימת הגמרא: [ומנינה – ומלכה זו יש ללמוד], שדווקא שיעור
38 מיל הוא דאינו חוזר לאחוריו, הא –[אבל] פחות ממיל, חוזר
39 לאחוריו.

משנה

40 משנה זו עוסקת באופן האמירה של קריאת שמע: הקורא את שמע
41 ולא השמיע לאזנו, יצא. רבי יוסי אומר, לא יצא.
42 קרא את שמע ולא דקדק באותיותיה לפרשן היטב בשפתיו, רבי
43 יוסי אומר יצא, רבי יהודה אומר לא יצא.
44 הקורא את שמע למפרע – מן הסוף להתחלה, כגון 'ובשעריך ביתך
45 מזוהר', לא יצא. קרא וטעה בקריאתו והמשיך בקריאת הפרשה,
46 יחזור למקום שטעה ומשם יקרא שוב.

גמרא

47 הגמרא מבארת מה טעם המחלוקת במי שלא השמיע לאזנו: מאי
48 טעמא –[מהו טעמו] דרבי יוסי שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו
49 לא יצא, משום דכתיב בה (דברים יד) 'שמע', ומשמע, השמע לאזנה
50 מה שאיתא מוציא מפיך. ותנא קמא האומר שאף אם לא השמיע
51 לאזנו יצא סבר, שדורשים מ'שמע' שניתן לקרוא בכל לשון שאיתה
52 שומע –[מבין], ולא דווקא בלשון הקודש.
53 שואלת הגמרא: ורבי יוסי מהיכן ילמד שאפשר לקרוא את שמע
54 בכל לשון. משיבה הגמרא: לרבי יוסי תרתין שמע מינה – ניתן ללמוד

57 מפסוק זה את שני הדינים, שאף אם נדרוש 'שמע' לענין שנאמרת
58 בכל לשון, מכל מקום משמע גם שצריך להשמיע לאזנו.
59 הגמרא מביאה משנה נוספת בדין צריך להשמיע לאזנו, ומבררת
60 כשיטת מי היא נאמרה: תנן התם (תרומות פ"א מ"ב), חרש הקדבר ואינו
61 שומע, לכתחילה לא יתרום תרומות ומעשרות כיון שאינו שומע את
62 הברכה שמברך על התרומה, ומכל מקום אם תרם תרומתו תרומה
63 אף שלא שמע את הברכה.
64 מבררת הגמרא: מאן –[מיהו] התנא הסובר שחרש הקדבר ואינו
65 שומע, בדיעבד אין – אם כבר תרם אכן תרומתו תרומה, אך
66 לכתחילה לא יתרום. משיבה הגמרא: אמר רב חסדא, רבי יוסי היא,
67 דתנן במשנתנו, הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, דרבי רבי
68 יהודה, רבי יוסי אומר לא יצא. מדייק רב חסדא, עד כאן לא קאמר
69 – לא מצאנו כאן שאמר רבי יוסי שהקורא ולא השמיע לאזנו לא
70 יצא אפילו בדיעבד, אלא לפני קריאת שמע כיון שחויבה
71 מדאורייתא, אבל תרומה אף שהיא מן התורה, מצד עצמה אינה
72 צריכה דיבור, ומה שצריך להשמיע לאזנו רק משום ברכה הוא,
73 ובכרחה חיוב דרבנן היא, ובדינים דרבנן מודה רבי יוסי שאם לא
74 השמיע לאזנו יצא בדיעבד, ועוד דלא בכרחה תליא מילתא – אין
75 חלות התרומה תלויה בברכה, שגם אם לא יצא ידי חובת הברכה
76 חלה התרומה, ועל כן סובר רב רבי יוסי שבדיעבד אם לא השמיע
77 הברכה לאזנו תרומתו תרומה.
78 הגמרא מבינה עתה שרב חסדא העמיד את המשנה בתרומות כרבי
79 יוסי, כיון שהבין שתנא קמא במשנתנו [שהוא רבי יהודה] מתיר
80 לכתחילה לקרוא בלי שמיעת האזן. שואלת הגמרא: ומאן –[מנן
81 לן] דהמשנה בתרומות כרבי יוסי היא, דילמא –[שמא] כרבי יהודה
82 היא החולק על רבי יוסי במשנתנו וסובר שהקורא את שמע ולא
83 השמיע לאזנו יצא, ואמר גבי קריאת שמע נמי – וסובר רבי יהודה
84 גם לגבי קריאת שמע, שדווקא בדיעבד אין – אם כבר קרא ולא
85 השמיע לאזנו אכן יצא, אך לכתחילה לא יקרא בלא להשמיע לאזנו,
86 ואם כן המשנה בתרומות היא כשיטתו, שלכתחילה לא יתרום אך
87 בדיעבד אם תרם תרומתו תרומה. ומביאה הגמרא ראייה לדבריה,
88 תדע שכן סובר רבי יהודה, דקתני במשנתנו 'הקורא את שמע וכו'
89 יצא, ומשמע שרק בדיעבד אין – אם קרא כך אכן יצא, אך לכתחילה
90 לא יקרא בלי להשמיע לאזנו.
91 דוחה הגמרא: אמר, לעולם רבי יהודה סובר שאף לכתחילה אין
92 צריך להשמיע לאזנו, והאי דקתני במשנתנו 'הקורא' ומשמע
93 בדיעבד, הוא כדי להוסיף בה דרבי יוסי עד כמה הוא מחמיר,
94 דאמר שאם לא השמיע לאזנו אפילו בדיעבד נמי –[גם] לא יצא, דאי
95 רבי יהודה – שאם נאמר 'הקורא' משום רבי יהודה, לשיטתו אפילו
96 לכתחילה נמי יצא בלא להשמיע לאזנו.
97 לרב חסדא נמצא, שלרבי יהודה אין צריך שמיעת האזן אף
98 לכתחילה בין בקריאת שמע ובין בברכות, ולרבי יוסי בקריאת שמע
99 שהיא מן התורה אינו יוצא אף בדיעבד, ובברכות שהן דרבנן
100 לכתחילה צריך להשמיע לאזנו אך בדיעבד יצא, והמשנה בתרומות
101 היא כשיטת רבי יוסי. הגמרא מקשה על כך מברייתא: במאי
102 אוקימתא – כאילו שיטה העמדת את המשנה שלכתחילה לא יתרום
103 ובדיעבד תרומתו תרומה, כרבי יוסי, אם כן קשה, ואלא הא דתניא
104 לא יברך ארס ברכת הקזון בלבד – בשפתיו בלא להשמיע לאזנו,
105 ובדיעבד אם בירך יצא, מני – כשיטת מי היא, הרי אינה לא כרבי
106 יוסי ולא כרבי יהודה, דאי –[שאם] כרבי יהודה היא, הא אמר שאם
107 לא השמיע לאזנו לכתחילה נמי יצא, ואי כרבי יוסי היא, הרי לרבי
108 יוסי בדאורייתא בדיעבד נמי לא יצא, וברכת המזון מדאורייתא היא.
109 אלא ודאי צריך לומר שלרבי יהודה במשנתנו רק בדיעבד יצא בלא
110 שמיעת האזן, אך לכתחילה צריך להשמיע לאזנו, והוא ששנה
111 ברייתא זו. ולפי זה גם המשנה בתרומות המחלקת בין לכתחילה
112 ובדיעבד היא כשיטת רבי יהודה, ושלא כדברי רב חסדא.
113 מקשה הגמרא: אם כך שאין לפרש את המשנה בתרומות כרבי יוסי,
114 אלא מאי – כשיטת מי נפרשה, כרבי יהודה, ודיעבד אין לכתחילה

אמאן דמהדר אמאי בעידן ק"ש. ויש ספרים דגרסי הני מילי לק"ש אבל לתפלה לא דקאמר רשב"ל (פסחים מז.) לגבל ולתפלה ד' מילין וגראה דלא גרסינן ליה דהוא הדין לענין צלותא נמי מטעם שלא יעבור זמן תפלה דמאי שנא ק"ש מתפלה וגם יש לקמן פרק מי שמתו (ד' בב.) בטלוה לנשילותא כדבר חסדא דלייט אמאן דמהדר אמאי בעידן צלותא ומדלא הזכיר שם ק"ש משמע דבכל ענין מותר והוא דרשב"ל דאמר ולתפלה ד' מילין פירש רש"י להתפלל שם במנח:

דילמא ר' יהודה היא. וא"ת והלא אן נזכר ר' יהודה ברישא. וי"ל דפשיטא מדסיפא ר' יהודה רישא נמי ר' יהודה ופליגי במילתא דר' יהודה:

להודיעך כחו דרבי יוסי. וא"ת לשמעין כחו דרבי יהודה דכח דהתירא עדין. וי"ל כיון דרבי יהודה לא הדריש השמע לאונן אין כאן שום חדש ופשיטא דלכתחלה מזהבא תיתי לאוסרו אי שרי דיעבד הוא הדין לכתחלה: **א'** ר' יוסי דיעבד נמי לא. וא"ת לעולם אימא לך רבי יוסי היא וברכת המזון שאני דלא כתיב ביה שמע בדשלמא תרומה דלעיל ומגילה דלקמן שזן מדרבנן יש לדמותם לק"ש שתקנו שצריך שישימע לאונן כמו בק"ש ותקנו ממש שלא יצא כמו בק"ש אבל בבתמ"ז שהיא מדאורייתא כיון דלא כתיב ביה שמע למה יש לנו לתקן שלא יצא אם לא השמיע לאונן כיון דמה"ת יצא. וי"ל כיון שתקנו שצריך להשמיע לאונן כמו בק"ש הואיל ומדרבנן מיהא צריך להשמיע אין לחלוק בין ק"ש ובין בתמ"ז דאפילו בדיעבד אית לן למימר שלא יצא: **ורבי** יהודה מכשיר בטקן. וא"ת באיזה קטן מייירי אי בקטן שלא הגיע לחנוך דאמרין בפרק ראיהו בית דין (ר"ה ד' טז.) שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ומ"ט דר' יהודה דמכשיר ואי בהגיע לחנוך מאי טעמיהו דרבנן דאסרי הרי קריאת מגילה דרבנן ואמר' קטן שהגיע לחנוך מדרבנן כגדול ופוסט דרבנן כדאמר לקמן בפרק מי שמתו (ד' כז.) דקטן מוציא אביו שלא אבל אלא כזית דהיינו דרבנן. וי"ל שאני ברכת המזון שהיא חומרא יתירה יותר מדאורייתא ובקל נפטרים ממנה כדאמר' לקמן (שם) והם החמירו על עצמם או בכזית או בכביצה א"נ התם ליכא בטקן אלא חד דרבנן דמייירי שדקטן אבל כדי שביעה לכך אתי דרבנן ומצינו דרבנן אבל הכא דגבי קטן איכא תרתי דרבנן דהמגילה דרבנן והקטן דרבנן אינו יכול להוציא היכא דליכא אלא חד דרבנן:

דילמא

יפנה לנקיבה דכתיב **ארחץ בנקיון**. משמע ארחץ כל הגוף ולא כתיב ארחץ כפי לדרשה אתא לומר שמעלה עליו שכר רחיצת כפיו כאלו טבל כל גופו: **קסמיה**. קסם: **לק"ש**. בעידנא דק"ש שומנה קבוע פן יעבור הזמן אבל לתפלה דכל היום זמנה הוא צריך למהדר אמאי:

מתני' ולא דקדק באותיותיה. לפרשן יפה בשפתיה: **גמ' תרתי ש"מ**. כי דרשת נמי שמע בכל לשון שאתה שומע ש"מ נמי דצריך להשמיע לאונן: **לא יתרום**. לפי שאינו שומע הברכה שהוא מברך עליה: **מאן תנא כו' לא יצא**. אפי' בדיעבד ה"מ כו' ברכה דרבנן היא. דאמור רבנן (פסחים ד' ז:) כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן: **וממאי דר' יוסי היא**. קס"ד האי דמוקמי לה כו' יוסי משום דסבירא לן דר' יהודה לכתחלה נמי מכשיר: **דלמא רבי יהודה היא**. וק"ש נמי דיעבד אין לכתחלה לא. ה"ג ולי"ג אפילו: **משום רבי יוסי**. להודיעך כחו דאפילו דיעבד נמי לא יצא: **בלבד**. שלא השמיע לאונן: **ואי רבי יוסי דיעבד נמי לא**. דהא בהמ"ז דאורייתא היא ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח): **אלא מאי דר' יהודה**. וק"ש דיעבד אין לכתחלה לא והא דתרומה וברכת המזון דרבי יהודה: **אלא רבי יהודה לכתחלה קאמר**. והא דרבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי רבי יהודה היא ודתרומה ר' יוסי היא ומודה הוא דברכות דרבנן דיעבד שפיר דמי והא דברכת המזון רבי יהודה היא משמיה דרביה רבי אלעזר בן עזריה דאמר צריך שישימע לאונן וכל צריך לכתחלה משמע הא דיעבד שפיר דמי: **אחר כוונת הלכ' כו'**. ואפילו לכתחלה נמי אינו צריך: **השתא דאתית להכי**. ראשונה לן פלוגתא דר"מ: **אפילו תימא ר' יהודה**. דאמר בק"ש נמי יצא דיעבד אין לכתחלה לא והא דברכת המזון ודתרומה רבי יהודה היא ודקא קשיא לך דרבי יהודה בריה דר"ש בן פזי מני רבי מאיר היא דמכשיר לכתחלה: **מאן תנא חרש דיעבד נמי לא**. דקתני גבי שוטה: **לא יצא**. דיעבד הוא: **וממאי**. דחוץ מחרש דקאמר דיעבד הוא ורבי יוסי היא דפסיל דיעבד: **ולכתחלה הוא דלא**. הא דיעבד שפיר דמי ובהא איכא למימר דאפילו רבי יהודה מודה דלא שמעין דפליג בק"ש אלא דיעבד:

מדסיפא

יפנה ויפול ידיו ויניח תפילין, ויקרא קריאת שמע ויתפלל, וזו היא מלכות שמים שלמה. אמר ר' חייא בר אבא, אמר ר' יוחנן: כל הנפנה וגופל ידיו ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל, מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, דכתיב: "ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבכך ה'". אמר ליה רבא: לא סבר לה מר כאילו טבל, דכתיב "ארחץ", ולא כתב "ארחיץ". אמר ליה רבינא לרבא: חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר, מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנה ידיו בעפר ובצרוור ובקסמיה. אמר ליה: שפיר קאמר! מי כתיב "ארחץ במים"? "בנקיון" כתיב! כל מידי דמנקי. דהא רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמאי בעידן צלותא. והני מילי לקריאת שמע, אבל לתפלה מהדר. ועד כמה? עד פרסה. והני מילי לקמיה, אבל לאחוריה אפילו מיל אינו חוזה. מיל הוא דאינו חוזה, הא פחות ממיל – חוזה: **מתני'** הקורא את שמע ולא השמיע לאונן, יצא. ר' יוסי אומר: לא יצא. קרא ולא דקדק באותיותיה, ר' יוסי אומר: יצא; רבי יהודה אומר: לא יצא. הקורא למפרע, לא יצא. קרא ופשה, יחזור למקום שפעה: **גמ' מאי מעמא דר' יוסי? משום דכתיב "שמע"**, השמע לאונן מה שאתה מוציא מפיו. ותנא קמא סבר, "שמע" ככל לשון שאתה שומע. ור' יוסי, תרתי שמע מינה. תנן התם, חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום, ואם תרום תרומו תרומו. מאן תנא, חרש המדבר ואינו שומע דיעבד אין לכתחלה לא? אמר רב חסדא, ר' יוסי היא! דתנן, הקורא את שמע ולא השמיע לאונן יצא, דברי רבי יהודה. ר' יוסי אומר: לא יצא. עד כאן לא קאמר ר' יוסי לא יצא, אלא גבי קריאת שמע דאורייתא, אבל תרומה משום פרסה הוא, וברכה דרבנן, ולא בברכה תלוי מילתא. וממאי דר' יוסי היא, דילמא ר' יהודה היא, ואמר גבי קריאת שמע נמי דיעבד אין לכתחלה לא. תדע, דקתני הקורא, דיעבד אין, לכתחלה לא. אמרי: **האי דקתני הקורא, להודיעך כחו דר' יוסי**, דאמר דיעבד נמי לא; דאי ר' יהודה, אפילו לכתחלה נמי יצא. **במאי אוקימתא? בר' יוסי**. ואלא הא דתניא לא יברך אדם ברכת המזון בלבד, ואם בירך יצא, מני? לא ר' יוסי ולא ר' יהודה! דאי ר' יהודה, הא אמר לכתחלה נמי יצא; אי ר' יוסי, דיעבד נמי לא. אלא מאי, ר' יהודה, ודיעבד אין לכתחלה לא? אלא הא דתני ר' יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי, חרש המדבר ואינו שומע תרום לכתחלה, מני? לא ר' יוסי, הא אמר דיעבד נמי לא. אלא לעולם רבי יהודה, ואפילו לכתחלה נמי, ולא קשיא! הא דידיה, הא דרביה; דתנן, רבי יהודה אומר משום ר' אלעזר בן עזריה: הקורא את שמע, צריך שישימע לאונן, שנאמר: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". אמר ליה רבי מאיר: הרי הוא אומר, "אשר אנכי מצוה היום על לבבך", אחר פגנת הלכ' הן הן הדברים. השתא דאתית להכי, אפילו תימא רבי יהודה בריה סבירא ליה ולא קשיא, הא רבי מאיר הא רבי יהודה. תנן התם, הכל פשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, ורבי יהודה מכשיר בקטן. מאן תנא חרש דיעבד נמי לא? אמר רב מתנה: רבי יוסי היא! דתנן, הקורא את שמע ולא השמיע לאונן יצא, דברי ר' יהודה; רבי יוסי אומר: לא יצא. במאי דרבי יוסי היא, ודיעבד נמי לא?

דילמא

מדיספא ר' יהודה. דקתני ר' יהודה מכשיר בקטן: ודילמא כולה ר' יהודה
היא וחסורי מחסרא והכי קתני הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ
מחש"ו. והא כדאיתא והא כדאיתא: **בד"א**. דקטן לכתחלה לא בקטן שלא
הגיע לחנוך אבל הגיע לחנוך אפי' לכתחלה שרי. הגיע לחנוך מצות כגון בן

תשע ובן עשר כדאמרין בימאן פרק

בתרא (ד' פב). **במאי אוקימתא.**

למתניתין דמגילה: **בר'** יהודה. ואשמעת

לן דכי אמר ר' יהודה בק"ש יצא דיעבד

קאמר ולא לכתחלה: **אלא הא דתני כו'**

תורם. ואע"פ שהוא צריך לברך ואין אונז

שומעות מני: **אלא מאי.** בעית למימר דר'

יהודה היא דק"ש אפי' לכתחלה קאמר כי

הכי דתיקו הא דר' יהודה בריה דר'

שמעון בן פוי אליביה והאי דאפילו

בדיעבד להודיע כח דר' יוסי: **אלא הא**

דתניא כו'. מני: לעולם ר' יהודה אפי'

לכתחלה מכשיר. ודמגילה רבי יוסי היא

ואפי' דיעבד נמי פסיל והא דתורם

לכתחלה ר' יהודה והא דברכת המזון

דריבא הוא דאמר ר' יהודה משום רבי

אלעזר בן עזריה צריך להשמיע לאונו

והאי ליטנא לכתחלה משמע אבל דיעבד

יצא: **השתא דאתית להכי.** דאשמעת

הא פלוגתא דר"מ: **אפי' תימא ר'**

יהודה. דאמר בק"ש יצא דיעבד אן

לכתחלה לא ומתנ"י דמגילה לכתחלה היא

דפסלה לחרש ור' יהודה היא והא דברכת

המזון נמי ר' יהודה היא ודקא קשיא לך

הא דר"י בריה דר' שמעון בן פוי מני ר"מ

היא דמכשיר לכתחלה: **הלכה בר'**

יהודה. דק"ש שלא השמיע לאונו יצא:

הוה אמינא. בשאר מצות. בכל

הברכות: **ההוא.** הסכת ושמע בדברי תורה

כתיב כדאמר' ב"ה הוראה (ד' סג) כתו

עצמכם על דברי תורה: **ולא דקדק.**

שמגמגם: **הלכה בדברי שניהם לחקל.**

הלכה בר' יהודה דלא בעי שמיעה והלכה

בר' יוסי דלא בעי דקדק: **שאל ועוצר**

רחם. פסוק הוא בספר משלי שלש הנה

לא תשבענה: **רחם מכנים.** הורע ומוציא

הולד: **שאל.** קבר: **שמכניסין בו בקולי**

קולות. של כבי ומספר: **וכתבתם.** שתהא

כתיבה תמה ושלימה: **ואפילו צואות.**

שבפרשה כגון וקשרתם וכתבתם צריך

לכתוב בתפילין ומזוזות: **דאמר לך מני.**

הא דאצטרך ליה קרא לרבות צוואות

לכתיבה: **רבי יהודה היא.** דשמעין גבי

כתיבת פרשת סוטה משום דלא כתיב ביה

וכתבתם אלא וכתב דאמר אלות אן

צוואות לא כגון והשביע אותה הכהן ואמר

הכהן דתנן (סוטה ד' יז) רבי יהודה אומר

כל עצמו אינו כותב אלא יתן ד' אותך

לאלה ולשבועה: **משום אלה הוא.**

דמשמע מיעוטא הא לא כתיב מיעוטא

הוה משמע כולה מלתא מוכתב והכא

דליכא מיעוטא למה ליה לרבינויהו

מוכתבתם: **בין הדברים.** תיבות

המדובקות זו בזו אם אינן מפרידן

כשהתיבה השניה מתחלת באות שהתיבה שמלפניה נגמרת הוא קורא אותן שתי אותיות באות אחת אם אינו מתעסק ליתן ריוח ביניהן כדמפרש רבא: **בפרש**

שרי. אם תפרש שרי ותבדיל תיבות של מלכות שמים מלכים בה תשלג בצלמון התורה אשר בה מלכים ימלוכו תשלג ותצנן לך את צל המוות.

דילמא ר' יהודה וחסורי מחסרא וכי. תימה דאן זה בשום מקום דקאמר
חסורי מחסרא ולאוקמי אליבא דחד תנא ועוד לוקמיה בר' יוסי ובלא
חסורי מחסרא. וי"ל משום דלקמן פסקין בר' יהודה לכך ניהא לאוקמיה אליבא
דר' יהודה:

אבל בשאר מצות יצא. וא"ת הא לעיל

אמר דשאר מצות ילפינן מק"ש

כגון תרומה ומגילה וברכת המזון. וי"ל דרב

יוסף פליג אסוגיא דלעיל: **בין** הדברים.

רב אלפס מוסיף כגון חזרה אף דאם לא יתן

ריוח אז נראה כמו וחרף וכן מוסיף וראיתם

אותו וזכרתם את ועשייתם את שצריך ליתן

ריוח בין מ"ם שבסוף תיבה לאלף

שבמחלת תיבה שאחריו וכן צריך להתני

זי"ן של תזכור שלא ישמע ש"ן למען

שיהיה לנו שכר מצות ואין לנו לעשו' על

מנת לקבל פרס:

אהלים

דילמא רבי יהודה היא, ולכתחלה הוא דלא, הא דיעבד שפיר
דמי! לא סלקא דעתך, דקתני חרש דמניא דשומע וקטן; מה
שומע וקטן דיעבד נמי לא, אף חרש דיעבד נמי לא. ודילמא
הא כדאיתא והא כדאיתא? ומי מצית לאוקמה פרבי יהודה,
והא מדקתני סיפא רבי יהודה מכשיר בקטן, מכלל דרישא
לא רבי יהודה היא. ודילמא כולה ר' יהודה היא, ותרי גווגי
קטן, וחסורי מחסרא והכי קתני, הכל כשרין לקרות את
המגילה חוץ מחרש שומע וקטן. במה דברים אמורים? בקטן
שלא הגיע לחנוך; אבל קטן שהגיע לחנוך, אפילו לכתחלה

10 **כשר, דברי רבי יהודה, שרי יהודה מכשיר בקטן. במאי אוקימתא? בר' יהודה, ודיעבד אין לכתחלה**

11 **לא. אלא הא דתני ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פוי, חרש המפרך ואינו שומע תורם לכתחלה, מני?**

12 **לא ר' יהודה ולא ר' יוסי! אי ר' יהודה, דיעבד אין לכתחלה לא; אי ר' יוסי, דיעבד נמי לא! אלא מאי,**

13 **ר' יהודה, ואפילו לכתחלה נמי? אלא הא דתניא, לא יברך אדם ברפת המזון בלבד, ואם בידך יצא,**

14 **מני? לא ר' יהודה ולא ר' יוסי! אי רבי יהודה, הא אמר אפילו לכתחלה נמי; ואי ר' יוסי, הא אמר**

15 **אפילו דיעבד נמי לא! לעולם ר' יהודה היא, ואפילו לכתחלה נמי, ולא קשיא, הא ידידה הא דרביה;**

16 **דתניא, אמר ר' יהודה משום ר' אלעזר בן עזריה: הקורא את שמע, צריך שישמע לאונו, שנאמר:**

17 **"שמע ישראל". אמר לו ר' מאיר: הרי הוא אומר, "אשר אנכי מצוך היום על לבבך", אחר פונת הלב**

18 **הן הן הדברים. השתא דאתית להכי, אפילו תימא ר' יהודה פרביה סבירא ליה ולא קשיא, הא ר' יהודה**

19 **הא רבי מאיר. אמר רב חסדא, אמר רב שיאל: הלכה פרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה,**

20 **והלכה פרבי יהודה. וצריכא! דאי אשמעינן הלכה בר' יהודה, הוה אמינא אפילו לכתחלה, קא משמע**

21 **לן הלכה בר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה. ואי אשמעינן הלכה פרבי יהודה שאמר משום**

22 **ר' אלעזר בן עזריה, הוה אמינא צריך ואין לו תקנה, קא משמע לן הלכה פרבי יהודה. אמר רב יוסף,**

23 **מחלוקת בקריאת שמע, אבל בשאר מצות דברי הכל לא יצא, דכתיב "הסבת ושמע ישראל". מיתבי,**

24 **לא יברך אדם ברפת המזון בלבד, ואם בידך יצא. אלא אי אתמר הכי אתמר: אמר רב יוסף: מחלוקת**

25 **בקריאת שמע, דכתיב "שמע ישראל", אבל בשאר מצות - דברי הכל יצא, והכתיב "הסבת ושמע**

26 **ישראל", ההוא בדברי תורה כתיב: קרא ולא דקדק באותיותיה: אמר ר' טבי אמר רב יאשיה: הלכה**

27 **בדברי שניהם להקל: ואמר ר' טבי אמר רב יאשיה: מאי דכתיב "שלוש הנה לא תשבענה... שאל ועוצר**

28 **רחם? וכי מה ענין שאל אצל רחם? אלא לומר לך: מה רחם מכנים ומוציא, אף שאל מכנים ומוציא.**

29 **והלא דברים קל וחומר: ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות, שאל שמכניסין**

30 **בו בקולי קולות, אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות?! מכאן תשובה לאומרים, אין תחית המיתם**

31 **מן התורה: תני ר' אושעיא קמיה דרבא: וכתבתם - הכל בכתב, אפילו צוואות. אמר ליה, דאמר לך**

32 **מני? ר' יהודה היא, דאמר גבי סוטה, אלות פותח, צוואות אינו פותח. והתם הוא דכתיב "וכתב את**

33 **האלות האלה", אבל הכא דכתיב "וכתבתם", אפילו צוואות נמי. אטו טעמיה דר' יהודה משום דכתיב**

34 **"וכתב"? טעמיה דר' יהודה משום דכתיב "אלות", אלות אין, צוואות לא. אצטרך: סלקא דעתך גילף**

35 **כתיבה כתיבה מהתם, מה התם אלות אין צוואות לא, אף הכא נמי צוואות לא, פתח רחמנא "וכתבתם",**

36 **אפילו צוואות: תני רב עובדיה קמיה דרבא: "ולפתחם" - שיהא למורד תם; שיתן ריוח בין הדברים.**

37 **עני רבא בתריה, גזון "על לבבך", "על לבבכם", "בכל לבבך", "בכל לבבכם", "עשש בשךך", ו"אברתם**

38 **מהרה", "הכנן פתיל", "אתכם מארץ". אמר ר' חמא ברבי חנינא: כל הקורא קריאת שמע ומדקדק**

39 **באותיותיה, מצינן לו גיהנם, שנאמר: "בפרש שדי מלכים, בה תשלג בצלמון", אל תקרי "בפרש", אלא**

40 **"בפרש", אל תקרי "בצלמון" אלא "בצלמות": ואמר רבי חמא ברבי חנינא: למה נסמכו**

אהלים

כשהתיבה השניה מתחלת באות שהתיבה שמלפניה נגמרת הוא קורא אותן שתי אותיות באות אחת אם אינו מתעסק ליתן ריוח ביניהן כדמפרש רבא: **בפרש**
שרי. אם תפרש שרי ותבדיל תיבות של מלכות שמים מלכים בה תשלג בצלמון התורה אשר בה מלכים ימלוכו תשלג ותצנן לך את צל המוות.

ברכות – דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום חמישי) קלה

1 **דִּילָמָא** – שמא כרבי יהודה היא הסובר בקריאת שמע שבדיעבד
2 יצא אף אם לא השמיע לאזנו, ולבתחלה הוא דלא – וכוונת המשנה
3 שרק לכתחילה חרש לא יקרא את המגילה, הא דיעבד שפיר דמי –
4 אך בדיעבד אם קרא יוצאים בקריאתו ידי חובה. משיבה הגמרא: לא
5 סלקא דעתך – אל תעלה על דעתך לומר כן, דקתני חרש דומיא
6 דשומע וקמן – שהרי חרש נשנה יחד עם שוטה וקטן ומשמע שהם
7 דומים ביניהם, מה שומע וקמן דיעבד נמי לא יוצאים בקריאתם,
8 אף חרש בדיעבד נמי לא יוצאים בקריאתו.
9 שבה הגמרא ושואלת: ודילמא הא פדאיתא והא פדאיתא – שמא
10 אין כוונת המשנה שחרש שוטה וקטן דומים בפסולם אלא כל אחד
11 כדינו, ששוטה וקטן פסולים אף בדיעבד, וחרש פסול רק לכתחילה
12 אך בדיעבד הוא מוציא ידי חובה, וכשיטת רבי יהודה שבדיעבד
13 יוצאים ידי חובה בלא שמיעת האזן. משיבה הגמרא: ומי מצית
14 לאוקמה – וכי יכול אתה להעמיד משנה זו כרבי יהודה, והא
15 מדקתני בסיפא שם רבי יהודה מכשיר בקמן, מכלל דרישא –
16 מוכח שתחילת המשנה לאו רבי יהודה היא.
17 הגמרא מנסה לדחות ראייה זו, ושוב להעמיד את המשנה במגילה
18 כרבי יהודה: ודילמא – ושמא המשנה במגילה פולה רבי יהודה
19 היא, ותרין גונוי קמן – והיא עוסקת בשני אופנים בדיון קטן, ותפסורי
20 מחפרא והכי קתני – ומשנה זו חסירה היא וכך יש לשנותה, הכל
21 בשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שומע וקטן, וכל אחד דינו,
22 שהשוטה פסול גם בדיעבד, וחרש וקטן פסולים לכתחילה אך כשרים
23 בדיעבד. ומוסיפה המשנה, כמה דברים אמורים שקטן פסול
24 לכתחילה, בקמן שלא הגיע לגיל חנוכה, אבל קמן שהגיע לחנוכה
25 אפילו לכתחלה כשר, דברי רבי יהודה, שרבי יהודה מכשיר
26 בקמן.
27 הגמרא עוברת לדחות את עיקר דברי המקשן שלרבי יהודה יש
28 חילוק בין לכתחילה לבדיעבד: במאי אוקמתא – כיצד העמדת את
29 המשנה במגילה, כרבי יהודה המכשיר חרש בדיעבד, ודיעבד אין
30 לכתחלה לא – ולפי זה פירוש דבריו במשנתו שהקורא את שמע
31 ולא השמיע לאזנו יצא, היינו רק בדיעבד אך לכתחילה צריך
32 להשמיע לאזנו, אם כן קשה, אלא הא דתני רבי יהודה ברביה דרבי
33 שמעון בן פוי, חרש המדבר ואינו שומע תורה לכתחלה, מני –
34 כשיטת מי היא, הרי אינה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי, דאי רבי
35 יהודה היא, הרי לשיטתו רק בדיעבד אין – אכן יצא בלא להשמיע
36 לאזנו, אך לכתחלה לא יעשה כן, ואי רבי יוסי היא, הרי לשיטתו
37 בדיעבד נמי לא יצא.
38 מקשה הגמרא: אלא מאי – מה ברצונך לומר, שברייאת זו הסוברת
39 שאין צריך שמיעת האזן כלל כשיטת רבי יהודה היא, וכוונתו
40 במשנתו שאפילו לכתחלה נמי רשאי לקרות את שמע בלא
41 להשמיע לאזנו, אם כן קשה, אלא הא דתניא לא יברך אדם פרשת
42 המזון בלבד – בשפתיו בלא להשמיע לאזנו, ואם בירך יצא, מני –
43 כשיטת מי נאמרה, הרי אינה לא רבי יהודה ולא רבי יוסי, דאי רבי
44 יהודה, הא אמר שאפילו לכתחלה נמי יצא, ואי רבי יוסי, הא אמר
45 שאפילו בדיעבד נמי לא יצא.
46 הגמרא מביאה דעה שלישית בדיון זה. מתרצת הגמרא: לעולם
47 הברייאת הסוברת שחרש תורם לכתחילה רבי יהודה היא, וכוונתו
48 במשנתו שאפילו לכתחלה נמי יצא בקריאת שמע בלא להשמיע
49 לאזנו, ולא קשיא מי שנה בברכת המזון שלכתחילה צריך להשמיע
50 לאזנו ובדיעבד יצא, מפני שהא דידה – הברייאת לגבי חרש היא
51 שיטת רבי יהודה עצמו, והא דרביה – והברייאת לגבי ברכת המזון
52 המחלקת בין לכתחילה לבדיעבד, היא כשיטה שאמר רבי יהודה
53 בשם רבי אלעזר בן עזריה, כמובא במסמך.
54 ודיכן אמר רבי יהודה בן בשם רבי, דתניא, אמר רבי יהודה משום
55 רבי אלעזר בן עזריה, הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו,
56 שנאמר (דברים יד) 'שמע ישראל' וגו'. אמר לו רבי מאיר, הרי הוא
57 (הכתוב) אומר (שם יד) 'יהי הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום
58 על לבבך, ומשמע אחר פונת הלב הן הן הדברים – עיקר הדבר

59 תלוי בכוונת הלב, ואפילו לכתחילה אין צריך שמיעת האזן. וכיון
60 שרבי אלעזר בן עזריה נקט בלשון 'צריך שישמיע לאזנו' משמע שרק
61 לכתחילה כך הדין, אך בדיעבד יצא אף אם לא השמיע לאזנו, ואם
62 כן את הברייאת לגבי ברכת המזון שנה רבי יהודה בשמו.
63 מסיימת הגמרא: השתא דאתית להכי – עכשיו שבאת לכך והשמעת
64 לנו את דעת רבי מאיר, אפילו תימא רבי יהודה כרביה סבירא ליה
65 – תוכל לומר שרבי יהודה סובר כרבו רבי אלעזר בן עזריה
66 שלכתחילה צריך שמיעת האזן, ובקריאת שמע הוא מכשיר רק
67 בדיעבד, ולא המשנה במגילה יש להעמיד כשיטתו וחרש פסול רק
68 לכתחילה, ולא קשיא כשיטת מי נאמרו הברייאות לגבי חרש התורם
69 לכתחילה ולגבי ברכת המזון, דהא רבי יהודה – הברייאת המצריכה
70 לכתחילה בברכת המזון שמיעת האזן היא כרבי יהודה, והא רבי
71 מאיר – והברייאת הסוברת שחרש תורם לכתחילה היא כרבי מאיר.
72 הגמרא פוסקת הלכה במחלוקת זו: אמר רב חסדא אמר רב שילא,
73 הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה שהקורא
74 את שמע צריך שישמיע לאזנו, והלכה כרבי יהודה במשנתו
75 שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. מבארת הגמרא: וצריךא
76 – ונצרך רב שילא להשמיענו שהלכה כדברי שניהם, דאי אשמעינן
77 – שאם היה משמיענו רק שהלכה כרבי יהודה שהקורא את שמע
78 בלא להשמיע לאזנו יצא, הוה אמינא – הייתי אומר שלרבי יהודה
79 אפילו לכתחלה יצא, קא משמע לן – על כן השמיענו רב שילא עוד
80 שהלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה
81 שלכתחילה צריך שמיעת האזן. ואי אשמעינן רק שהלכה כרבי
82 יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה, הוה אמינא שכוונת רבי
83 אלעזר בן עזריה באומרו 'צריך שישמיע לאזנו' צריך ואין לו תקנה
84 אם לא השמיע, כלומר שלא יצא אפילו בדיעבד, קא משמע לן רב
85 שילא עוד שהלכה כרבי יהודה, שבדיעבד אם קרא ולא השמיע
86 לאזנו יצא.
87 הגמרא מחלקת בין קריאת שמע לשאר מצוות בדיון שמיעת האזן:
88 אמר רב יוסף, מחלוקת התנאים אם הקורא ולא השמיע לאזנו יצא,
89 נאמרה דיוקא בקריאת שמע, אבל בשאר מצות – בכל הברכות
90 לדברי הכל אם לא השמיע לאזנו לא יצא אפילו בדיעבד, דכתבי
91 בדברי משה לעם ישראל בערבות מואב (דברים כו ט) 'הקטת ושמע
92 ישראל' וגו', ויש לדרוש מפסוק זה שבכל אמירה של מצוה צריך
93 להשמיע הדברים לאזנו.
94 מקשה הגמרא: מיתיבי, הרי שנינו בברייאת לא יברך אדם פרשת
95 המזון בלבד, ובדיעבד אם בירך יצא, ומוכח שאף בשאר מצוות יש
96 הסוברים שאם לא השמיע לאזנו יצא, שלא כדברי רב יוסף.
97 מכח קושיא זו מסיקה הגמרא שאכן לא כך אמר רב יוסף, אלא אי
98 אתמר הכי אתמר – אם נאמרה שמועה זו בשם רב יוסף, כך נאמרה,
99 אמר רב יוסף, המחלוקת אם השמיע לאזנו יצא היא רק בקריאת
100 שמע דכתבי בה (דברים יד) 'שמע ישראל', ודרש רבי יוסי מפסוק זה
101 שאם לא השמיע לאזנו לא יצא אפילו בדיעבד, אבל בשאר מצות
102 – בכל הברכות, אף אם לא השמיע לאזנו לדברי הכל בדיעבד יצא.
103 מקשה הגמרא: מדוע בכל הברכות יצא בלא להשמיע לאזנו,
104 והכתבי 'הקטת ושמע ישראל', ומשמע שצריך להשמיע לאזנו ואם
105 לא השמיע לא יצא אפילו בדיעבד כמבואר לעיל. מתרצת הגמרא:
106 ההוא (הפסוק 'הסכת') בברכי תורה פתיה, כדרשת הגמרא להלן
107 (אם) מפסוק זה שצריך אדם לכתת עצמו ולהצטער בעמל התורה,
108 ואין לדרשו לענן שמיעת האזן.
109 שנינו במשנה: הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, רבי יוסי
110 אומר לא יצא. קריא ולא דקדק פאותיותיה אלא גמגם בהן, רבי יוסי
111 אומר יצא. רבי יהודה אומר לא יצא. הגמרא פוסקת הלכה בשתי
112 מחלוקות אלה: אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה, הלכה כדברי
113 שניהם לתקל – הלכה כרבי יהודה שאם לא השמיע לאזנו יצא,
114 והלכה כרבי יוסי שאם לא דקדק באותיותיה יצא.
115 מאמר נוסף מרבי טבי בשם רבי יאשיה: ואמר רבי טבי אמר רבי
116 יאשיה, מאי דכתיב (משלי יט-טז) 'קלש הנה לא תשבענה וגו' שאול

אֱהָלִים לְנִחְלִים, דְּבָתִּיב בברכות בלעם לישראל (במדבר כד ו), בְּנִחְלִים
נִמְיוּ בְּגִנּוֹת עָלֵי נֶחֶר בְּאֱהָלִים נִמְעָה ה' וגו' בְּאֲרָזִים עָלֵי מִים, לִזְמֶר
לָךְ, מִה נִחְלִים מַעְלִין אֶת הָאָדָם הַטּוֹבֵל בָּהֶם מִטּוֹמָאָה לְמִתְרָה, אָף
אֱהָלִים שֶׁהֵם בְּתֵי מִדְרָשׁוֹת שְׁעוֹסְקִים בָּהֶן בְּתוֹרָה, מַעְלִין אֶת הָאָדָם
מִכַּף חֻבָּה לְכַף זְכוּת.

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: הַקּוֹרֵא לְמַפְרַע לֹא יֵצֵא וכו', קרא וטעה יחזור למקום
שטעה. הגמרא מבארת מזה הדין כשאני יודע היכן טעה, או
כשמסתפק אם טעה. מספרת הגמרא: רַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי הָיוּ קָא
בְּמִירָן לִיה נִנְאָה לְרַבִּי אֱלֶעָזָר – הָיוּ קוֹשְׁרִים חוּפָה לְרַבִּי אֱלֶעָזָר
לְהַשִּׁיאוּ שֶׁם אִשָּׁה. אָמַר לָהּ רַבִּי אֱלֶעָזָר, אֲדָהֲכִי וְהָכִי – בֵּין כָּךְ וּבֵין
כָּךְ, כְּלוּמַר בְּעוֹד שֶׁאַתָּם קוֹשְׁרִים, אִיזִיל וְאַשְׁמַע מִלֵּתָא דְּבִי מִדְּרָשָׁא
– אֵלךְ וְאַשְׁמַע מִהַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְאִתִּי וְאִמָּא לְבִי
– וְאִבּוּא וְאוֹמֵר לָכֶם.

אָזֵל רַבִּי אֱלֶעָזָר, וְאַשְׁכַּחֲהִי ו-(ומצא) לְתַנָּא דְּקִתְנִי קָמִיה דְּרַבִּי יוֹחָנָן
בְּרִיתָא זו (תוספתא פ"ב ד'ה'), קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְנִמְעָה וְאִינוּ יוֹדְעֵי לְהִיכֵן
מַעְיָה, אִם הוּא בְּאִמְצָע הַפֶּרֶק, יוֹדְעֵי שֶׁבִּפְרָק זֶה טֵעָה וְדִילַג אָךְ אִינוּ
יודע היכן, יַחְזוֹר לְרֹאשׁ הַפֶּרֶק כְּדִי שִׁיאֲמַר הַכֹּל כִּרְאוֹ יוֹצֵא מִיָּד
סִפֵּק. וְאִם הוּא בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק – שִׂידַע שֶׁגִּמַּר פֶּרֶשָׁה וְצָרִיךְ לְהַתְחִיל
פֶּרֶשָׁה אַחֲרָת, אָךְ אִינוּ יוֹדְעֵי אִם הִגִּיעַ ל'וְהָיָה אִם שְׁמוּעָה או ל'וִיאֲמַר/
יַחְזוֹר לְפֶרֶק רִאשׁוֹן – לְהַפְסֵק הָרִאשׁוֹן, וְיִתְחִיל מ'וְהָיָה אִם שְׁמוּעָה.
וְאִם מִסְתַּפֵּק בֵּין בִּתְיָבָה לְבִתְיָבָה – שֶׁהִיגַע לְפִסּוֹק 'וְכַתְּבָתֶּם' וְאִינוּ
יודע אם זֶהוּ וְכַתְּבָתֶּם שֶׁבִּפְרָשָׁה רִאשׁוֹנָה או שְׁנִיָּה, יַחְזוֹר לְבִתְיָבָה
רִאשׁוֹנָה שֶׁבִּפְרָשָׁת שְׁמַע.

אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְתַנָּא, לֹא שָׁנוּ שֶׁהִמְסַתְּפֵק צָרִיךְ לְחַזֵּר, אֱלָא
כְּשֶׁלֹּא פָתַח בְּקְרִיאַת הַפִּסּוֹק 'לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם' (דברים יא כא), אֲבָל
אִם פָּתַח כְּבֵר בְּ'לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם', כְּגוֹן שֶׁעוֹמֵד בְּאִמְצָע פֶּרֶשָׁת
וְיִאֲמַר מִסְתַּפֵּק אִם אֲמַר תְּחִילַת פֶּרֶשָׁה זֶה, כִּיּוֹן שִׂידַע בְּרֹאשׁ שֶׁאֲמַר
'לְמַעַן יִרְבּוּ' אִינוּ צָרִיךְ לְחַזֵּר כָּלֵל, שֶׁמֶשֶׁם וְדֹאֵי סְרַכְיָה נִקְּטוּ וְאִתִּי –
קָרָא וְכִהְרַגְלוּ, שֶׁפֶּרֶשָׁה זֶה שְׁגוּרָה בְּפִיו.
אִתָּא – בֹּא רַבִּי אֱלֶעָזָר לְמַקּוֹם בּוֹ הָיוּ רַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי, וְאָמַר לָהּ
מִזֶּה שֶׁשְׁמַע. אָמְרוּ לִיה, אֵילוּ לֹא בָּנָנוּ אֱלָא לְשִׁמּוּעַ דְּכָרָךְ זֶה, דִּינֵינוּ.

משנה

הַמִּשְׁנָה שֶׁלִּפְנֵינוּ עוֹסֶקֶת בְּעֵנִין כּוֹנוֹה בְּקְרִיאַת שְׁמַע, וּמְבַאֵרֶת מִזֶּה דִּין
אוֹמְנִים הַעֲסוֹקִים בְּמִלְאכְתָּם, וּמִזֶּה דִּין חֹתֵן בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן: הָאוֹמְנִין
שֶׁהֵיוּ עוֹסְקִים בְּמִלְאכְתָּם הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, קוֹרֵין מִיָּד בְּמִקּוֹמָם
בְּרֹאשׁ הָאֵילָן וּבְרֹאשׁ הַנֶּדְבֶּךְ ו-בְּנֵין שֶׁל אֲבִנִים, וְאִם שָׁנוּ אִפְשָׁר
לְעוֹמֵד שֶׁם אֵלֹא בְּדוּחָק, אֵין חוֹשְׁשִׁים שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְכוּיֵן כִּרְאוֹ, כִּיּוֹן
שֶׁאֵין קְרִיאַת שְׁמַע צְרִיכָה כּוֹנוֹה אֵלֹא בְּפִסּוֹק רִאשׁוֹן. מוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה:
מִה שֶׁאֵין רִשְׁאֵין לְעִשׂוֹת בֵּין בְּתַפְלָה – אָךְ אֲסוּר לָהֶם לְהַתְפַּלֵּל שֶׁם
שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, כִּיּוֹן שֶׁהַתְּפִילָה בְּקֶשֶׁת רַחֲמִים הִיא וְצְרִיכָה כּוֹנוֹה, וְאִם
יִתְפַּלְלוּ בְּמִקּוֹמָם לֹא יוֹכְלוּ לְכוּיֵן בַּה כִּרְאוֹ מִחֲמַת הַפַּחַד שֶׁמֶא יִפְלוּ.
חֲתָן פְּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע בְּלִילָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל הַנִּשְׁוֹאִים, כִּיּוֹן
שֶׁטְרוּד בְּמַחֲשַׁבַת מִצּוֹת הַבְּעִילָה, וְפִטוּר אָף עַד מוֹצָאֵי שְׁבַת שֶׁלֹּאֲחֹר
מִכָּן אִם לֹא עֲשֶׂה מַעֲשֶׂה – אִם עוֹדִין לֹא בַּעַל.
מוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה: וְיַעֲשֶׂה בְּרֵכָן גְּמִילָא שְׁנַשָּׁא אִשָּׁה, וְקָרָא קְרִיאַת
שְׁמַע בְּלִילָה הָרִאשׁוֹנָה. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו, הָרִי לְמִדְּתָנּוּ דְּבִינוּ
שְׁחָתוּ פְטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע. אָמַר לָהֶם, אִינוּ שׁוֹמְעִים לָכֶם לְכַפֵּל
הִמְיָן ו-(ממני) מְלֻכּוֹת שְׁמִים אֲפִילוּ שְׁעָה אַחַת.

גמרא

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה שֶׁהָאוֹמְנִים קוֹרְאִים קְרִיאַת שְׁמַע בְּרֹאשׁ הָאֵילָן או
הַנֶּדֶבֶךְ, אָךְ אִינֶם רְשׁוּאִים לְהַתְפַּלֵּל שֶׁם. הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא
הַמַּחֲלֶקֶת בְּדִין זֶה בֵּין סוּגֵי הָאֵילָנוֹת, וּמְבַאֵרֶת מִזֶּה דִּין בַּעַל הַבֵּית
הַעוֹסֵק בְּמִלְאכָת עֲצוּמוֹ: תָּנּוּ רַבֵּנָן, הָאוֹמְנִין הַעוֹסְקִים בְּמִלְאכָה,
קוֹרֵין קְרִיאַת שְׁמַע בְּרֹאשׁ הָאֵילָן וּבְרֹאשׁ הַנֶּדְבֶּךְ. וְכֵן מְתַפְּלִין
שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּרֹאשׁ הַיֵּת וּבְרֹאשׁ הַתְּאֵנָה, כִּיּוֹן שֶׁעֲנִיפֵיהֶם מְרֻבִּים

וְאִפְשָׁר לְעוֹמֵד שֶׁם בְּרוּחַ בְּלִי פַחַד שְׁמֵא יִפְלוּ, וְיִכּוּלִים לְכוּיֵן שֶׁם לָבֶם
כִּרְאוֹי אָף בְּתַפְלָה. וּבְשָׂאָר כָּל הָאֵילָנוֹת יוֹרְדִים לְמַטָּה וּמְתַפְּלִין,
כִּיּוֹן שֶׁאִי אִפְשָׁר לְעוֹמֵד בְּרֹאשׁם אֵלֹא בְּדוּחָק, וּמִתּוֹךְ הַפַּחַד שְׁמֵא יִפְלוּ
אִינֶם יִכּוּלִים לְכוּיֵן בְּתַפְלָתָם.

מוֹסִיפָה הַבְּרִיתָא: וְכַעַל הַבֵּית הַעוֹסֵק בְּמִלְאכָה בְּרֹאשׁ הָאֵילָן, בֵּין
כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בֵּין בְּרֹאשׁ הַיֵּת וְהַתְּאֵנָה וּבֵין בְּשָׂאָר אֵילָנוֹת, הָרִי הוּא
יוֹרֵד לְמַטָּה וּמְתַפְּלֵל, לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבָּת עָלָיו לְכוּיֵן בְּמִקּוֹמוֹ
כִּרְאוֹ מִחֲמַת הַסִּכָּנָה. וּמִה שֶׁבְּפוּעֵלִים הִקִּילוּ בְּרֹאשׁ הַיֵּת וְהַתְּאֵנָה,
הוּא כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ מִמִּלְאכְתָּם, אָךְ בְּבַעַל הַבֵּית הַעוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת
עֲצוּמוֹ וְאִינוּ מְשׁוּעָבֵד לְמִלְאכָה לֹא הִקִּילוּ.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה סְתִירָה בְּעֵנִין חֻיב הַכוּוֹנָה בְּקְרִיאַת שְׁמַע: רַבִּי לִיָּה –
הִקְשָׁה לוֹ רַב מְרִי בְּרָה דְּבֵית שְׁמוּאֵל ו-(בנה של בת שמואל) לְרַבָּא,
תָּנָן, הָאוֹמְנִין קוֹרֵין בְּרֹאשׁ הָאֵילָן וּבְרֹאשׁ הַנֶּדְבֶּךְ, וּמִשְׁמַע לְכַאוּרָה
שְׁקוֹרָאִים תּוֹךְ שֶׁהֵם עוֹסְקִים בְּמִלְאכְתָּם אָף שֶׁאִינֶם יִכּוּלִים לְכוּיֵן
בְּאוֹתָה שְׁעָה, אֱלָמָא – מוֹכַח מִכָּאן, שְׁקְרִיאַת שְׁמַע לֹא בְּעֵי ו-(אינה
צְרִיכָה) בְּזָנָה. וְרַמִּינָהּ – וְקִשָּׁה עַל כָּךְ מִמֶּה שֶׁשְׁנִינוּ, הַקּוֹרֵא אֶת
שְׁמַע צָרִיךְ שִׁיכּוּיֵן אֶת לְבֹ, שְׁנַאמַר (דברים ו) 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל', וְלִהְלֵן
הוּא (וְהַפְסוֹק) אָמַר דְּבַרְבִּי מִשָּׁה לֵּעַם יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב (שם כו ט),
'הִסְכַּת וְשְׁמַע יִשְׂרָאֵל' וגו', דִּהִינוּ כּוֹן בְּלִכָּךְ, וְיֵשׁ לְדִרּוֹשׁ גּוֹזֵרָה שׁוּה,
מִה 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' הָאֲמוּר לְהִלֵּן הוּא בְּהִסְכַּת כְּלוּמַר שְׁצִיךְ לְשְׁמוּעָה
בְּכוּנוֹת הַלֵּב, אָף 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' הָאֲמוּר בְּאֵן לְגַבִּי קְרִיאַת שְׁמַע הוּא
בְּהִסְכַּת, שְׁצִיךְ לְכוּיֵן לָבֹ.

כְּשֶׁשְׁמַע רַבָּא אֶת שְׁאֵלַת רַב מְרִי, אֲשַׁתִּיק – שִׁתֵּק מִלְּהַשִּׁיבוֹ. אָמַר
לִיָּה רַבָּא לְרַב מְרִי, מִיָּד שְׁמִיעַ לָךְ בְּהָא – הָאֵם שְׁמַעַת דְּבַר בְּעֵנִין
זֶה. אָמַר לִיָּה רַב מְרִי, הָכִי אָמַר רַב שְׁשֵׁת, עַל דִּין מִשְׁתַּנּוּ
שֶׁהָאוֹמְנִים קוֹרְאִים בְּרֹאשׁ הָאֵילָן, יֵשׁ לְהוֹסִיף וְהוּא שְׁכַמְלִין
מִמִּלְאכְתָּן וְקוֹרֵין, אָךְ בּוֹמֵן שֶׁעוֹסְקִים בְּמִלְאכְתָּם אֲכַן אֲסוּר לָהֶם
לְקִרּוֹת.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל דְּבַרֵּי רַב שֶׁשֶׁת מְבִרִיתָא. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אֵיךְ
אִפְשָׁר לְפָרֵשׁ מִשְׁתַּנּוּ הַתִּירָה לְאוֹמְנִים לְקִרּוֹא רַק בְּשַׁעַה שְׁבִטִּלִים
מִמִּלְאכְתָּם, וְהַתְּנִיא לְעִיל (א), בֵּית הֵלֵל אוֹמְרִים, בְּנֵי אָדָם עוֹסְקִין
בְּמִלְאכְתָּן וְקוֹרֵין קְרִיאַת שְׁמַע. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לֹא קִשְׁיָא, הָא
בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן – מִשְׁתַּנּוּ עוֹסֶקֶת בְּפֶרֶשָׁת שְׁמַע שְׁצִיךְ לְכוּיֵן בַּה, וְעַל
כֵּן הָאוֹמְנִים צְרִיכִים לְהַפְסִיק מִמִּלְאכְתָּם בְּשַׁעַת הַקְּרִיאָה. וְהָא –
הַבְּרִיתָא הַמִּתִּירָה לְעוֹסֵק בְּמִלְאכָה בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע, עוֹסֶקֶת
בְּפֶרֶק שְׁנִי שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁאֵין הַכוּוֹנָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא הַמְּבַאֵרֶת בְּאֵלוּ דִּינִים הִקִּילוּ בְּפוּעֵלִים מִשּׁוּם
בִּטּוּל מִלְאכָה: תָּנּוּ רַבֵּנָן, הַפּוּעֵלִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין מִלְאכָה אֲצֵל בַּעַל
הַבֵּית, אָף שֶׁהֵם מְשׁוּעָבְדִים לוֹ לְעִשׂוֹת מִלְאכְתּוֹ, קוֹרֵין קְרִיאַת שְׁמַע
וּמְכַבְּרִין לְפָנָיָה וְלֹאֲחֵרִיָּה כְּתִיקוּנָה, וְאוֹכְלִין פָּתָן וּמְכַבְּרִין לְפָנָיָה
וְלֹאֲחֵרִיָּה, וּמְתַפְּלִין תְּפִלָּה שֶׁל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת כְּהִלְכָתָהּ.
אֲבָל אֵין יוֹרְדִין לְפָנָי הַתְּיָבָה – אֵין לְאַחֵד מֵהֶם לְהַתְּמַנּוֹת לְשִׁלּוּחַ
צִיבוּר הַמִּתְפַּלֵּל לְפָנֵי הַתְּיָבָה, וְכִהֲנִים שְׁבָהֶם אֵין נוֹשְׂאִין בְּפִיָּהֶם, כִּיּוֹן
שֶׁיֵּשׁ בְּכָךְ בִּטּוּל מִלְאכָה יוֹתֵר מִדָּאִי.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה סְתִירָה עַל כָּךְ מְבִרִיתָא אַחֲרָת: וְהַתְּנִיא, פּוּעֵלִים
הַמְשׁוּעָבְדִים לְמִלְאכָה מִתְּפַלְלִים רַק מַעַין שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, דִּהִינוּ
שְׁאוּמְרִים שֶׁלֹּשׁ בְּרֻכּוֹת רִאשׁוֹנוֹת וְשֶׁלֹּשׁ אַחֲרוֹנוֹת כְּהִלְכָתָן, וְאֵת
הַבְּרֻכּוֹת הָאֲמֻצְעִיּוֹת כּוֹלֵלִים בְּתַפְלִית 'הַבִּינָנוּ', וְאִינֶם אוֹמְרִים אֶת כָּל
תְּפִילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב שְׁשֵׁת, לֹא קִשְׁיָא,
הָא – הַבְּרִיתָא הַסּוֹבֵרֶת שְׁפוּעֵלִים מִתְּפַלְלִים כָּל תְּפִילַת שְׁמוֹנָה
עֶשְׂרֵה, הִיא כְּשִׁיטַת רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל לְהֵלֵן (כח) שְׁחִיב אָדָם לְהַתְּפַלֵּל
שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת, וְהָא – הַבְּרִיתָא הַסּוֹבֵרֶת שְׁפוּעֵלִים מִתְּפַלְלִים
מַעַין שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, הִיא כְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁם הַסּוֹבֵר שְׁרִשְׁאֵי אָדָם
לְהַתְּפַלֵּל רַק מַעַין שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה.
מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – אִם בְּרִיתָא זֶה סוֹבֵרֶת כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,
מֵאִי אוֹרִיָּא פּוּעֵלִים – מִדּוּעָה הִיא נִקְטָה דּוּקָא פּוּעֵלִים, הָרִי אֲפִילוּ
כָּל אָדָם שֶׁאִינוּ מְשׁוּעָבְדִים לְאַחַר נְפִי יִכּוֹל לְהַתְּפַלֵּל מַעַין שְׁמוֹנָה
עֶשְׂרֵה.

אֲהִלִּים לְנַחֲלִים. כנחלים נטוי כנחלים נטוי כנחלים נטוי. ולי נראה דאֲהִלִּים דהאי קרא לאו לשון אהל אלא לשון בשמים אלא נראה מדמסיך מה טובו אהליך לנחלים נטוי: **הַקּוֹרֵא** את שמע ואינו יודע להדין טעה חזור לראש. פי' מטעם שאינו יודע מהדין טעה אבל אם היה יודע מהדין טעה שדלג חיבה או פסוק אינו צריך לחזור

אלא מאותו פסוק ואילך וכן בהלל ומגילה: **מעשה** בר"ג שנשא אשה וקרא ק"ש בלילה ראשונה. לאו מעשה לסתור הוא דקמ"ל אם גדול הוא ובטוח בעצמו שיוכל להתכוין והוא ראו לטול את השם הרשות ביד:

לפי שאין דעתו מיושבת עליו. ואם תאמר תיפוק ליה משום דאמרין לעיל (דף י) לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל. ויש לומר דהתם מיירי על גבי כסא או ספסל אבל באילן שעלה שם לעשות מלאכתו הוי כמו עליה:

הא בפרק ראשון. לאו דוקא נקט פרק א'. דהיינו אליבא דרבא ורבא אמר לעיל (יג): פסוק ראשון לבד ודכי הלבנת:

אפי' כל אדם נמי. וא"ת הא שאר כל אדם רשות ופועלים חובה. וי"ל דפשיטא ליה כיון שיוכל לומר מעין י"ח אן זה שום חרש אם הפועלים אומרים אפילו לכתחלה:

והותם בברכת הארץ. אע"ג דמדאורייתא הם. יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה הואיל וטורדים במלאכת בעל הבית:

אי

הימני מלכות שמנים אפילו שעה אחת: **גמ'** תנו רבנן: האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך, ומתפללין בראש הית ובראש התאנה, ושאר כל האילנות יורדים למטה ומתפללין; ובעל הבית, בין כך ובין כך יורד למטה ומתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו. רמי ליה רב מרי ברה דבת שמואל לרבא: תנו, האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך, אלמא לא בעי בונה ורמינדי הקורא את שמע צריך שיכין את לבו, שנאמר: "שמע ישראל", ולהלן הוא אומר, "הסבת ושמע ישראל", מה להלן ב"הסבת", אף כאן ב"הסבת". אשתיק. אמר ליה: מדי שמיע לך בהא? אמר ליה: הכי אמר רב שיש: והוא שבטלין ממלאכתן וקורין. והתניא, בית הלל אומרים: עוסקין במלאכתן וקורין? לא קשיא! הא בפרק ראשון, הא בפרק שני. תנו רבנן: הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית, קורין קריאת שמע ומברכין לפניו ולאחריה, ואוכלין פתן ומברכין לפניו ולאחריה, ומתפללין תפלה של שמונה עשרה, אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאים בפיהם. והתניא, מעין י"ח? אמר רב שיש: לא קשיא! הא רבן גמליאל, הא ר' יהושע. אי ר' יהושע, מאי איריא פועלים? אפילו כל אדם נמי! אלא אדי ואדי רבן גמליאל, ולא קשיא! כאן עושין בשכר, כאן עושין בסעודתן. והתניא, הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית, קורין קריאת שמע ומתפללין, ואוכלין פתן ואין מברכים לפניו, אבל מברכין לאחריה שמים, כיצד? ברה ראשונה בתקונה, שניה - פותח בברכת הארץ, וכוללין בונה ירושלים בברכת הארץ. במה דברים אמורים? בעושין בשכר; אבל עושין בסעודתן, או שהיה בעל הבית מיסב עמהן - מברכין בתקונה: חתן פטור מקריאת שמע: תנו רבנן: "בשבכתך בביתך" - פרט לעוסק במצוה; "ובלכתך בדרך" - פרט לחתן. מפאן אמר, הפונים את הבתולה - פטור, ואת האלמנה - חייב. מאי משמע? אמר רב פפא: פי' דרך, מה דרך רשות, אף הכא נמי רשות. מי לא עסקין דקאזיל לרבר מצוה, ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי? אם כן, לימא קרא "בלכתך", מאי "בלכתך"? שמע מצוה, בלכת דידך הוא דמחייבת, הא דמצוה פטירת. אי

אֲהִלִּים לְנַחֲלִים. כנחלים נטוי כנחלים נטוי: **אף** [אֲהִלִּים]. בתי מדרשות. אהלים לשון נטיעה נופלת בהם שנאמר ויטע אהלי אפרנו (דניאל יא): **קטרין** ליה **נגנא**. קושרין לו חופה להשיאו אשה: **יחזור לראש**. כגון שהיה יודע שבפרק זה טעה ודלג אבל אינו יודע באיזה מקום בו טעה: **בין פרק לפרק**, שיועד שגמר הפרשה וצריך להתחיל

פרשה אחרת ואינו יודע באיזה מקום: **יחזור** **לפרק ראשון**. להפסק ראשון ודיה אם שמוע: **בין כתיבה לכתיבה**. שיועד שצריך לומר וכתבתם ואינו יודע אם ראשון אם שני: **וא"ר יוחנן**. לתנא וכו'; **סרכיה נקט**. אין לטעות מכאן עד אמת ויצבי וא"צ לחזור אלא לאמת שהפרשה שגורה בפיו: **מתני'** **האומנין**. שהם עוסקים במלאכתן בראש האילן או בראש הנדבך והגיע זמן ק"ש קורין לשם מיד: **נדבך**. בנין של אבנים כמו נדבכין די אבן גלל (עזרא ו): **מה שאין ראשון לעשות** **בן בתפלה**. דעלותא רחמי היא ובעי כוונה הלכך אין מתפללין בראש האילן ובראש הנדבך דמסתפי דילמא נפלי דאין יכולין לעמוד שם אלא על ידי הודק ומחמת בעתותא לא מצי מכוני: **גמ'** **ומתפללין בראש הית ובראש התאנה**. בזמן שפוסקין בהן מפני שענפיהם מרובים ויכולין לעמוד שם שלא בדוחק ואין שם פחד ליפול לפיכך מתפללין בראשם אבל בשאר אילנות אין מתפללין: **בין כך ובין כך**. כלומר בין מתאנה בין משאר אילנות: **יורד ומתפלל**. דהא אינו משועבד למלאכה שהוא ברשות עצמו: **לפי שאין דעתו מיושבת עליו**. מבעתותיו ואם הקלו אצל פועלים מפני בטול מלאכה לא הקלו אצל בעל הבית: **ברה דבת שמואל**. בכמה מקומות קרי ליה ברה רחל ובת שמואל היתה ונשבת לבין העמים כדאמר בכתובות (דף כג). ובא עליה אחד ונתעברה הימנו ואח"כ נתגייר ושמה אסור כדאמר בב"ב (דף קמט) רב מרי בריה הורתו שלא בקדושה הוה לכך לא היה נקרא על שם אביו: **תנו האומנין קורין בראש האילן**. אפי' בזמן שהן עוסקין אלמא לא בעי כוונה: **שבטלין ממלאכתן** וקורין. כדי שיהו קורין בכונה רשאין להיבטל ממלאכתן: **פרק ראשון**. פרשת שמע בעי כוונה: קורין את שמע ומברכין לפניו ולאחריה. כחקונה וכן בזמן תפלה: **אבל אין יורדין לפני התיבה**. אינן רשאין ליבטל ממלאכתן ולירד לפני התיבה לעשות שליח צבור שיש שם בטול מלאכה יותר מאז: **מעין שמונה עשרה**. הבינו לדעת דרכין כיון שכולל י"א ברכות בברכה אחת וג' ראשונות וג' אחרונות כהלכת: **הא ר"ג הא רבי יהושע**. דתנן בפרק תפלת השחר (דף כח) ר"ג אומר בכל יום ויום מתפלל אדם י"ח ברכות רבי יהושע אומר מעין י"ח: **עושין בשכר**. שנותלין שכר פועלת לבד סעודתן צריכין למחר המלאכה ומתפללין מעין י"ח: **אבל עושין בסעודתן**. בשביל האכילה לבדה מתפללין י"ח: **והתניא**. בניחותא דיש חלוק בין עושין בשכר לעושין בסעודתן: **ואין מברכין לפניו**. שאינה מן התורה: **אבל מברכין לאחריה**. שהיא מן התורה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת (לעמן דף מה): **ובוללין**. שני ברכות באחת שברכת הארץ ובנין ירושלים דומות: **בשבכתך בביתך פרט לעוסק במצוה**. כבר פירשתי בפרק ראשון (דף יא).

א

מתני'

אי הכי מאי איריא בתולה. אי אמרת בשלמא דטעמא משום טרדא שפיר אלא מאחר שהוא תולה הטעם במצוה אלמנה נמי **אסמנים** אני. ואיכא צער אם לא היה רוחץ דאינו אסור לרחוץ בימי אבלו אלא משום תענוג וגם לחוף ראשו אי אית ליה ערוביאי ברישיה שרי אפי' תוך שבעה וכן התיר רבינו שמואל לזילתא אבלה לרחוץ תוך שבעה ולרחוץ

נמי בתשעה באב וכן משמע נמי במס' יומא (ד' עז) מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ביום הכפורים ואינו חושש אע"ג דסיכה כשתיה ביוה"כ וכן משמע בירושלמי אבל אסור ברחיצה הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דאיתנור מי יש לו חטטין ברישיה וכו'.

אנינות לילה דרבנן. וא"ת והרי אונן נמי אינו נודח אלא במעשר אבל לענין רחיצה דאבילות דרבנן הוא וא"כ לעולם אימא לך דאנינות לילה דאורייתא הוי גבי מעשר. ויש לומר דאי איתא דהוי דאורייתא גבי מעשר. גבי שאר דברים דרבנן נמי הוה לן למגור דכל דתקון רבנן כעץ דאורייתא תקון.

אין עומדין עליהם בשורה. דילמא אתי לאסוקי ליחסוקי:
ונפשי

16 אסמנים לא גזרו ביה רבנן: וכשמת טבי עבדו וכו': תנו רבנן: עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ותנחומי אבלים. מעשה וימחה שפחתו של רבי אליעזר, נכנסו תלמידיו לתנמו; פיון שראה אותם, עלה לעלייה, ועלו אחריו. נכנסו אחריו. נכנסו לתפילין, נכנסו אחריו. אמר להם: במדומה אני שאתם נכנסים בפושרים, עכשיו אי אתם נכנסים אפילו בחמי חמין. לא כך שניתי לכם, עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים! אלא מה אומרים עליהם? בשם שאומרים לו לאדם על שזרזו ועל חמורו שמתו "תמקום ימלא לך חסרונך", כך אומרים לו על עבדו ועל שפחתו, "תמקום ימלא לך חסרונך". תניא אידך, עבדים ושפחות אין מספידין אותן; ר' יוסי אומר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו: "הוי איש טוב וגאון ונהנה מיגיעו". אפרו לו: אם כן, מה הנחת לכשרים? תנו רבנן: אין קורין אבות אלא לשלשה, ואין קורין אמהות אלא לארבע. אבות, מאי טעמא? אילמא משום דלא ידעינן אי מראובן קא אתינן אי משמעון קא אתינן, אי הכי אמהות נמי לא ידעינן אי מרחל קא אתינן אי מלאה קא אתינן! אלא עד הכא חשיבי, מפי לא חשיבי. תניא אידך, עבדים ושפחות אין קורין אותם אבא פלוני ואמא פלונית, ושל רבן גמליאל היו קורים אותם אבא פלוני ואמא פלונית. מעשה לסתור! משום דחשיבי: אמר ר' אלעזר: מאי דכתיב, "פן אברקך בחי", בשמך אשא כפי? "פן אברקך בחי", זו קריאת שמע; "בשמך אשא כפי", זו תפלה. ואם עושה כן, עליו הכתוב אומר, "כמו חלב ודשן תשבע נפשי". ולא עוד, אלא שנוחל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא, שנאמר: "ושפתי רגנתי והלל פי: ר' אלעזר, בחר דמסיים צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשפן בפנינו אהבה ואחרה ושלום וריעות, ותרבה ונבולנו בתלמידים, ותצלח סופנו אחרית ותקוה, ותשים חלקנו בנן עדן, ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולםך, ונשפין ונמצא יחול לבבנו לראות את שמך, ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה". רבי יוחנן, בחר דמסיים צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתצוין בקשנתנו ונביט ברענתנו, ותתלבש ברחמיך ותתפסה בענך ותתעטף בחסידותך ותתאזר בחנינותך, ותבא לפניך מידת טובך וענותנותך". ר' יודא, בחר דמסיים צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שלא נחטא ולא נבוש ולא נפלה מאבותינו". ר' חייא, בחר דמפלי אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתהא תורתך אומנותנו, ואל ידור לבנו, ואל יחשכו עינינו". רב, בחר צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוצי עצמות, חיים שיש בהם וראת חטא, חיים שאין בהם בושא וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה". רבי, בחר צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתצילנו מעי פנים ומעויות פנים, מאדם רע ומפגע רע, מיצר רע, מחבר רע, משכן רע, ומשטן המושחית, ומדין קשה, ומפעל דין קשה, בין שהוא בן ברית, בין שאינו בן ברית", ואף על גב דקיימי קצוצי עליה דרבי. רב ספרא, בחר צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשים שלום

מתני' רחץ לילה הראשון שמתה אשתו. ונקברה בו כיום ואע"פ שאכל אסור ברחיצה הוא רחץ כראמר מעמא אסמנים אני והוא אדם מעונן ומפונק: גמ' קסבר אנינות לילה דרבנן. ואע"פ שהיה ליל יום המיתה וכתיבא אנינות באורייתא דכתיב לא אכלתי באוני ממנו (דברים כו)

ופחות מיום אחד אינו אנינות דילפי רבנן מואחרתיה כיום מר קסבר ר"ג אין לילה של אחריו עם היום אלא מדרבנן הוא כשאר ימי האבל וגבי אסטניס לא גזר בה רבנן פלוגתיהו דתנאי היא בזבחים (ד' עט) באנינות לילה אי מדאורייתא אי מדרבנן: אין עומדין עליהם בשורה. כשחורים מבית הקברות היו עושים שורות סביב האבל ומנחמין אותו ואין שורה פחותה מעשרה: ברכת אבלים. ברכת רחבה שמברין אותו סעודה ראשונה משל אחרים ומברכין שם ברכת אבלים ודאי מפורשת בכתובות פרק ראשון (ד' ח): לאנפילון. בית קטן שלפני טרקלין הגדול: נכדים בפושרים. כלומר סבור הייתי שתבינו דבר ברמז מועט שראיתם אותי סר מעליכם ליכנס לאנפילון: הוי. לשון גניחה וצניקה: אין קורין אבות. לישראל: אלא לשלשה. אברהם יצחק ויעקב לאפוקי שבטים: אלא לארבע. שרה רבקה רחל ולאה: אבא פלוני אמא פלונית. לא בבניהם קאמר אלא בשאר בני אדם כעין שאנו קורין עכשיו מר פלוני מרת פלונית כך היו רגילין לומר אבא פלוני ואמא פלונית: בן אברקך. וכמו חלב ודשן. תרי קריא דסמיכי להודי: רגנות. שמים: בפורינו. בגורלנו: אחרית ותקוה. שתהא אחריתנו טובה ונראה מזה שקיונה ותקננו. לשון תקון: ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך. שלא יתגבר עלינו יצר הרע בהרהור הלילה לטור מאחריו ביס אלא כנשכים בכל בקר נמצא לבבנו מיחל לך: ותבא לפניך קורת נפשנו. כלומר ספוק צרכנו וקורת רוחנו: ותביט ברענתנו. תדע ותתן לבך ברעה הבאה עלינו: מעי פנים. שלא יתגור ב: ומעויות פנים. שלא יציאו עלי לנו ממזרות: שאינו בן ברית. שאינו מהול: ואע"ג דקיימי קצוצי עליה דרבי. שהיו שוטרים עומדין במצות אנטונינוס להכות ולהנקם בכל העומדים עליה: בפמליא

17 בשורה, ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ותנחומי אבלים. מעשה וימחה שפחתו של רבי אליעזר, נכנסו תלמידיו לתנמו; פיון שראה אותם, עלה לעלייה, ועלו אחריו. נכנסו אחריו. נכנסו לתפילין, נכנסו אחריו. אמר להם: במדומה אני שאתם נכנסים בפושרים, עכשיו אי אתם נכנסים אפילו בחמי חמין. לא כך שניתי לכם, עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים! אלא מה אומרים עליהם? בשם שאומרים לו לאדם על שזרזו ועל חמורו שמתו "תמקום ימלא לך חסרונך", כך אומרים לו על עבדו ועל שפחתו, "תמקום ימלא לך חסרונך". תניא אידך, עבדים ושפחות אין מספידין אותן; ר' יוסי אומר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו: "הוי איש טוב וגאון ונהנה מיגיעו". אפרו לו: אם כן, מה הנחת לכשרים? תנו רבנן: אין קורין אבות אלא לשלשה, ואין קורין אמהות אלא לארבע. אבות, מאי טעמא? אילמא משום דלא ידעינן אי מראובן קא אתינן אי משמעון קא אתינן, אי הכי אמהות נמי לא ידעינן אי מרחל קא אתינן אי מלאה קא אתינן! אלא עד הכא חשיבי, מפי לא חשיבי. תניא אידך, עבדים ושפחות אין קורין אותם אבא פלוני ואמא פלונית, ושל רבן גמליאל היו קורים אותם אבא פלוני ואמא פלונית. מעשה לסתור! משום דחשיבי: אמר ר' אלעזר: מאי דכתיב, "פן אברקך בחי", בשמך אשא כפי? "פן אברקך בחי", זו קריאת שמע; "בשמך אשא כפי", זו תפלה. ואם עושה כן, עליו הכתוב אומר, "כמו חלב ודשן תשבע נפשי". ולא עוד, אלא שנוחל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא, שנאמר: "ושפתי רגנתי והלל פי: ר' אלעזר, בחר דמסיים צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשפן בפנינו אהבה ואחרה ושלום וריעות, ותרבה ונבולנו בתלמידים, ותצלח סופנו אחרית ותקוה, ותשים חלקנו בנן עדן, ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולםך, ונשפין ונמצא יחול לבבנו לראות את שמך, ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה". רבי יוחנן, בחר דמסיים צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתצוין בקשנתנו ונביט ברענתנו, ותתלבש ברחמיך ותתפסה בענך ותתעטף בחסידותך ותתאזר בחנינותך, ותבא לפניך מידת טובך וענותנותך". ר' יודא, בחר דמסיים צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שלא נחטא ולא נבוש ולא נפלה מאבותינו". ר' חייא, בחר דמפלי אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתהא תורתך אומנותנו, ואל ידור לבנו, ואל יחשכו עינינו". רב, בחר צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוצי עצמות, חיים שיש בהם וראת חטא, חיים שאין בהם בושא וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה". רבי, בחר צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתצילנו מעי פנים ומעויות פנים, מאדם רע ומפגע רע, מיצר רע, מחבר רע, משכן רע, ומשטן המושחית, ומדין קשה, ומפעל דין קשה, בין שהוא בן ברית, בין שאינו בן ברית", ואף על גב דקיימי קצוצי עליה דרבי. רב ספרא, בחר צלותיה אמר הכי: "הוי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשים שלום

ברכות – דף טז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קלט

לעשות זאת, שכן אם אינו מוחזק ברבים כאדם חכם וחסיד אין זה
אלא גאווה, שמראה בעצמו שהוא יכול לכוין את לבו אף בשעת
טירתו.

נמרא

הגמרא מבררת את טעם הדבר שהיקל רבן גמליאל לרחוץ בלילה
הראשון שאחר מיתת אשתו: **מאי טעמא** – מה הוא טעמו דרבן
(שמעון בן) גמליאל, שהיקל לרחוץ בלילה שלאחר מיתת אשתו,
הרי אדם שנפטר עליו קרובו נקרא בשם 'אונן' מן התורה, כמאמר
הכתוב (דברים כו יד) 'לא אכלתי באני ממנו', ואונן אסור ברחיצה,
וכיצד אם כן רשאי היה להקל בזה משום צער.
מבאר הגמרא: **קכבר** רבן גמליאל, שאף על פי שאכן נקרא הוא
'אונן' מן התורה באותו היום שבו מתה אשתו, מכל מקום **אנינות**
הלילה שלאחר יום המיתה אינה אלא מדרבנן, **דכתיב** לגבי ענייני
אבילות (עמוס ה ח) '**ואחריתה ביום מר**', וסובר רבן גמליאל שמקרא
זה עוסק רק באנינות של יום, אך אנינות הלילה היא מדברי חכמים,
ובמקום **אסמנים לא גזרו ביה רבנן** – ובאדם שהוא מעונג ומפונק
יש לו צער במניעת הרחיצה, לא גזרו בו חכמים דין אנינות לילה
לענין זה.

שנינו במשנה: **וכשמת טבי עבדו וכו'** קיבל עליו תנחומין.
הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תנו רבנן, עבדים ושפחות כנענים**
שמות, **אין בעליהם עומדין עליהם בשורה**, כלומר, כשחוזרים
מקבורתם כדי עומדים שורות של אנשים סביב בעליהם של העבדים
והשפחות אין לנחמם, כדרך שעושים לאדם שנפטר קרובו, וכמו כן
אין אומרים עליהם ברכת אבליים, ואין מנחמים אותם **תנחומי**
אבליים.

ומביאה הברייתא מעשה בענין זה: **מעשה ומתה שפחתו הכנענית**
של רבי אליעזר, ונכנסו תלמידיו לנחמו על מיתתה. **כיון שראה**
אותם שהם באים לנחמו **עלה לעליה**, כדי לרמוז להם שאין מנחמים
לאדם על עבדיו ושפחותיו שמתו. אמנם הם לא נרמוזו **ועלו אחרי**
לעליה. לאחר מכן **נכנסו לאנפילון** – (חדר קטן שלפני הטרקלין), כדי
לרמוז להם שנית שלא אליעזר לתלמידיו, ולא נרמוזו, אלא **נכנסו אחרי**.
לאחר מכן **נכנסו לטרקלין**, לרמוז להם בשלישית, ולא נרמוזו, אלא
נכנסו אחרי. אמר רבי אליעזר לתלמידיו, **במדומה אני** –
סבור הייתי שאתם נקיים במים פושרים, ומשל הוא, כלומר, סבור
הייתי שתבינו את כוונתי ברמז מועט, שראיתם מתחילה שהלכתי
ממכם, **עכשיו רואה אני שאי אתם נקיים אפילו בחמי חמין** – במים
שהם חמים ביותר, כלומר, אין אתם מבינים אפילו רמזים מרובים, וכי
לא כך שנית לבם, **עבדים ושפחות כנענים שמתו אין בעליהם**
עומדין עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם ברכת אבליים, ולא
תנחומי אבליים, אלא מה אומרים לאדונייהם עליהם – על מיתתם,
בשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו 'המקום
ימלא' – (ישלים) לך חסרונך – (את הממון שנחסר ממך), כך אומרים
לו אף על עבדו ועל שפחתו שמתו 'המקום ימלא לך חסרונך'.
הגמרא מביאה ברייתא בענין הספד על עבדים ושפחות כנענים:

תנא אידך – שנינו בברייתא אחרת, **עבדים ושפחות כנענים שמתו**,
אין מקפדין אותן, זו היא דעת חכמים. **רבי יוסי אומר**, אם עבד
בשר הוא אומרים עליו כך, 'הוי – לשון גניחה וצעקה', על מיתת
איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו.
אמרו לו חכמים לרבי יוסי, אם כן – אם כך אתה אומר על עבד
שמת, מה הנחת לבשרים, כלומר, איזה שבח אתה משאיר לומר על
אנשים כשרים – (שאינם עבדים) שמתו, שהרי שבח גדול הוא לומר
על אדם שהיה איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין אלו הנקראים 'אבות' ו'אמהות': **תנו**
רבנן, אין קורין בשם 'אבות' לעם ישראל אלא לשלושה אנשים,
אברהם, יצחק ויעקב. אך השבטים אינם נקראים בשם 'אבות'. ואין
קורין בשם 'אמהות' לעם ישראל אלא לארבע נשים, שרה רחל
רחל ולאה.

המשך בעמוד קמו

הגמרא מקשה על החילוק בין בתולה לאלמנה: המקשן שלפנינו
טעה בהבנת הברייתא, וסבר שפטור חתן אינו משום שהוא טרוד,
אלא אף בלא טירדה הוא פטור משום עוסק במצוה. ועל כן הקשה,
אי הכי – אם כך שחתן פטור מטעם עוסק במצוה, **מאי איריא** –
מדוע נאמר דין זה דווקא בחתן הבונים את הבתולה, אפילו בונים
את האלמנה נמי יפטר מקריאת שמע, שהרי גם נישואי אלמנה הם
מצוה. מתרצת הגמרא: **הכא מריד** – הכונס את הבתולה לבו טרוד
במחשבת בעילה, ומסתבר שפטרנו התורה כיון שמחמת טירתו
אינו יכול לכוין לבו לקריאת שמע, והכא לא מריד – ואילו הכונס
את האלמנה אינו טרוד במחשבתו, ולכן יכול לקיים את שתיקן
ומסתבר שאינו בכלל פטור חתן.

עתה הבינה הגמרא שטעם פטור חתן הוא רק משום שאינו יכול לכוין
מחמת טירתו, ולא משום שמדובר במחשבת מצוה. על כן מקשה
הגמרא: **אי משום מריד חתן פטור**, אם כן אפילו טבעה ספינתו
במים נמי יפטר מקריאת שמע, שהרי הוא טרוד בצערו על ממונו
שאבד, ואינו יכול לכוין לבו.

מוסיפה הגמרא: ואם תאמר שאכן כל הטרוד בצערו פטור מקריאת
שמע, אם כן אלמה – (למה) אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב, אבל
חייב בכל מצות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין שהרי נאמר
בהן פחד, שנאמר בפסוק כאשר הודיע ה' ליחזקאל שאשתו תמות
(יחזקאל כז יז) '**פחדך חבוש עליך**' וגו' – אף שתהיה אבל אל תנהג
כאבלים אשר אינם מניחים תפילין מפני שקריים פאר', אלא תניחם
גם באבלותך, ומוכח מכאן שאבלים פטורים רק מן התפילין, אך
בשאר מצוות ובקריאת שמע הם חייבים אף שטרודים בצערם, והוא
הדין במי שטבעה ספינתו בים שחייב אף שהוא טרוד בצערו.

מתרצת הגמרא: אמר – אמרו בני הישיבה, ה"ם – שם במי שטבעה
ספינתו בים או שמת לו מת, מריד דרשות – הצער שהוא טרוד בו
הוא רשות ואינו מצוה, ולכן חייבתו התורה להסיר מדעתו את
מחשבת הצער ולכוין לבו לקריאת שמע, אבל הכא בחתן הנושא
את הבתולה הוא טרוד במריד במחשבת מצוה, ומשמיענו הכתוב
שאינו חייב להסיר את דעתו ממחשבת המצוה הראשונה שהוא
טרוד בה כדי לכוין לבו לקריאת שמע, אלא ידהרר במצוה
הראשונה ויתן לבו להיות בקי בדבר.

משנה

מאחר ונתבאר במשנה הקודמת (לעיל ע"א) שקרא רבן שמעון בן
גמליאל קריאת שמע בלילה הראשון שנשא, אף שחתן פטור או
מקריאת שמע, ושאלוהו תלמידיו על כך, והשיב להם שאינו נוהג
בזה כמנהג שאר בני אדם, לפיכך מביאה עתה המשנה עניינים
נוספים שבהם עשה רבן גמליאל שלא כפי ההלכה הנהוגת בסתם בני
אדם, לגבי דין רחיצה לאבל וקבלת תנחומין על העבדים.

רחץ רבן גמליאל במים, בלילה הראשון לאחר שמתה אשתו. אמרו
לו תלמידיו, הרי למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ. אמר להם,
אין כשאמר בני אדם, מאחר ואסמנים אני, כלומר, אדם מעונג
ומפונק, ומניעת הרחיצה היא צער בעבורי, ובאופן כזה לא נאסרה
הרחיצה לאבל.

וכשמת טבי עבדו הכנעני של רבן גמליאל, קבל עליו רבן גמליאל
תנחומין, כלומר, באו לנחמו על מיתת עבדו. אמרו לו תלמידיו, הרי
למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים הכנענים. אמר
להם רבן גמליאל, אין טבי עבדו בשאר כל העבדים הכנענים, אלא
אדם בשר היה, ומותר לקבל עליו תנחומין.

לאחר שנתבאר במשנה לעיל (ע"א) שחתן פטור מקריאת שמע בלילה
הראשון לנישואיו, מבאר הגמרא עתה מה הדין בחתן החפץ
לקרוא קריאת שמע: חתן, אם רוצה לקרוא קריאת שמע בלילה
הראשון לנישואיו, קורא – רשאי הוא לעשות כן, אם יודע בעצמו
שיוכל לכוין בקריאתו. זו היא דעת תנא קמא. רבן שמעון בן גמליאל
אומר, לא כל אדם הרוצה ליטול את השם ויטול. כלומר, לא כל
אדם הרוצה ליטול לעצמו שם טוב של מדקדק במצוות רשאי

בפמליא של מעלה – בחבורת שרי האומות שלמעלה, ובפמליא של
מטה – בחבורת החכמים, ובין התלמידים העוסקים בתורתך, בין
אם הם עוסקין בתורה לשמה – לשם שמים, ובין אם הם עוסקין בה
שלא לשמה, אלא לשם כבוד וכיוצא בזה. וכל אלו התלמידים
העוסקין בתורה שלא לשמה, יהי רצון שיהיו עוסקין בה לשמה.
רבי אלכסנדר ברת צלותיה ו-אחר תפילתו אמר הכי, יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן זוית שיש בה אורה, ואל
תעמידנו בקרן זוית של חשכה, ואל ידונה ו-יצטער ויכאב לבנו,
ואל יחשכו עינינו.
איבא דאמרי – ויש אומרים, הא – תפילה זו שתעמידנו בקרן אורה,
רב המנונא מצלי לה – היה מתפלל אותה, ואילו רבי אלכסנדר
בתר דמצלי ו-אחר שהתפלל אמר הכי, רבון העולמים, גלוי וידוע
לפניך שרצוננו לעשות את רצונך, ומי מעבב בידנו שלא נעשה
את רצונך, השאור שבעיפה שגורם להחמיצה, והיינו, יצר הרע
שבתוך הלב הגורם לאדם לחטוא, וכן עול שעבוד מלכויות. יהי רצון
מלפניך שתצילנו מידם – מיד היצר הרע ומיד המלכויות, ונשוב
לעשות את חפצי רצונך בלבב שלם.
רבא בתר צלותיה אמר הכי, אלהי, עד שלא נוצרתי בעולם איני
בראי – לא הייתי חשוב והגון כדי להיות נוצר, ועבשיו שסבר
נוצרת, מה חשיבותי, הרני פאלו לא נוצרתי, עפר אני נחשב
אפילו בחי, וקח וחמר במיתתי, הרי אני לפניך ככלי בושע
וכלימה וקול עונותי. יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא אחטא
עוד, ומה שסבר חטאתי לפניך מרן ו-כלהו ברחמיך הרבים, אבל
לא על ידי יסורי ופלאים רעים. ותינו – ותפילה זו היא הוידוי דרב
המנונא וזוהי – שהיה רב המנונא וזוהי מתוודה, בויבא דכפורי –
ביום הכיפורים.
מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותיה אמר הכי, אלהי, נצור
לשוני מרע – שמור את לשוני שלא תדבר דבר רע, ושמור את
שפתותי מדבר ו-שלא ידברו דבר מרמה, ולמקלל, נפשי תדום,
כלומר, אשתוק למקללים אותי ולא אשיב להם כגמולם. ונפשי
בעפר לכל תהיה, פתח לבי בתורתך, ובמצותיך ו-אחר מצוותיך,
תדורף נפשי, ותצילני מפגע רע ו-מכל פגעים רעים, ומיצר הרע,
ומאשה רעה, ומכל הרעות המתרגשות ו-המודמנות לבא בעולם,
וכל אלו החושבים עלי רעה – דבר רע, מהרה הפך את עצתם
וקלקל את מחשבותם. יהיו לרצון אמרי פי – התפילה שאני מוציא
בפי העלה לרצון, והגיון לבי – וכן מחשבות לבי, לפניך ה' צורי
ונואלי.
רב ששת, כי הוה יתיב בתעניתא – כאשר היה יושב בתענית, בתר
דמצלי אמר הכי – אחר תפילתו היה אומר כן, רבון העולמים, גלוי
לפניך שבזמן שביט המקדש קיים היה אדם חוטא ומקריב קרבן,
ואין מקריבין על המזבח ממנו – מן הקרבן, אלא את חלב ודמן,
ובכך היה מתכפר לו – לחוטא. ועבשיו שאין לנו בית המקדש,
ישבתי בתענית, ונתמעט מחמת כן חלבי ודמי שבגופי. יהי רצון
מלפניך, שיהא חלבי ודמי שנתמעט מחמת התענית נידון כאילו
הקרבתי לפניך על גבי המזבח, ותרגני.
הגמרא מביאה מימרא שהיה רבי יוחנן אומר כשסים ספר איוב: רבי
יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב – כאשר היה מסיים ללמוד ספר
איוב, אמר הכי – אומר היה כך. סוף אדם למות, וסוף בהמה
לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה,
ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו במעשיו הטובים, וגדל בשם
טוב, ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה המלך בספר
קהלת (א' ט) טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו.
הגמרא מביאה מיתור שהיו התנאים והאמוראים רגילים לומר:
מרנלא בפומיה – מימרא זו היתה רגילה בפיו דרבי מאיר, כך אומר
לו הקדוש ברוך הוא לאדם, גמור ו-למדו כל לבבך ובכל נפשך
לדעת את דרכי, ולשקוד על דלתי תורתך, נצור – שמור את דברי
תורתך בלבבך, ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור את פיך מכל דיבור
של חטא, ומהר וקדש את עצמך מכל אשמה ועון, ואם תעשה כן,

אני אהיה עמך בכל מקום שבו תהיה.
מרנלא בפומיהו דרבנן דרבנא – מימרא זו היתה רגילה בפיהם של
התלמידי חכמים שביבנה. אני – העוסק בתורה, בריה אני, וחברי –
עם הארץ העוסק במלאכתו, אף הוא בריה כמוני, כלומר, יש לו לב
כמוני להבחין בין טוב לרע. אני עוסק במלאכתי ו-לימוד התורה
בתוך העיר, ואילו הוא עוסק במלאכתו בשדה, ונמצא, שמלאכתי
יותר נוחה ממלאכתו. אני משכים בבוקר למלאכתי, ואף הוא
משכים למלאכתו. בשם שהוא אינו מתגדר במלאכתו, כלומר,
אינו חפץ לתפוס את מלאכתי ולעסוק בתורה, כך אני איני מתגדר
במלאכתי – אף אני איני רוצה לעזוב את לימוד התורה ולעסוק
במלאכה. ושםא תאמר שהדין עמו בזה שאינו רוצה לתפוס את
מלאכת לימוד התורה, לפי שאני מרבה בה והוא ממעיט, כלומר,
אילו היה הוא עוסק בתורה לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה
כמותי, אלא יכול היה ללמוד רק מעט, ולא היה נוטל על כך שבר,
אין הדבר כן, שהרי שנינו (מנחות קד) ש'אחד המרבה ואחד הממעיט,
ובלכד שיכוין לבו לשמים'. כלומר, שאילו היה עוסק בתורה, אף
אם לא היה בכוחו להרבות בה, מכל מקום היה נוטל שכר כמו
המרבה.
מרנלא בפומיה דאבני, לעולם יהא אדם ערום ביראה, כלומר,
שיערים בכל מיני תחבולות כדי להגיע ליראת בוראו. וכמו כן יהא
מתנהג תמיד ב'מענה רך (משיב) ו'שיב' חמא' (משלי טו א), ויהא
מרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם, ואפילו עם נכרי
בשוק, כדי שיהא על ידי מעשים אלו אהוב בשמים למעלה, ונחמד
בין בני אדם למטה, ויהא מקובל על הבריות.
אמרו עליו על רבן יוחנן בן זבאי, שלא הקדימו אדם שלום
מעולם, ואפילו נכרי בשוק, לפי שלעולם היה הוא דורש תחילה
בשלום כל אדם.
מרנלא בפומיה דרבא, תכלית חכמה – עיקרה של תורה, שיהא
עמה תשובה ומעשים טובים, שלא יהא אדם קורא וישנה בתורה,
ובועט באביו ובאמו, ובכרבו, וכמי שהוא גדול ממנו בחכמה
ובכחן ו-בשנים, שנאמר (תהלים קא) דאשית חכמה יראת ה' שכל
טוב לכל עושיהם. לעושים לא נאמר, אלא לעושיהם, והיינו,
לעושים לשמה – אלו הלומדים לשם קיום התורה, ולא לעושים
שלא לשמה – הלומדים ואינם מקיימים. וכל העושה שלא לשמה
נות לו ו-עדיף היה לו שלא נברא בעולם.
מרנלא בפומיה דרב [לא כמו העולם הזה כך הוא העולם הבא],
אלא העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, ולא פריה ורבייה,
ולא משא ומתן, ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים
יושבין ועשרותיהם בראשיהם, ונהנים מזיו השכינה, כמו שנאמר
לגבי נדב ואביהוא ושבעים הזקנים (שמות כד א) ויחזו את האלהים
ויאכלו וישתו, וכונת הכתוב היא שהם שבעו מזיו השכינה כאילו
אכלו ושתו.
הגמרא מביאה מימרא בענין זכותן של הנשים לעתיד לבוא: גדולה
היא ההבטחה שהבטיחין הקדוש ברוך הוא לנשים בענין השכר
לעולם הבא, יותר מן האנשים, שנאמר (ישעיה לב ט) נשים שאננות
קמנה שמענה קולי גנות בטהות האונה אמרתי. כלומר, מאחר
וכפל הכתוב בלשונו, וכינה את הנשים 'שאננות' ו'בוטחות', יש
ללמוד מכך שגדולה הבטחת שכן יותר משל האנשים.
אמר ליה רב לרבי חייא, נשים כמאי זכיין – בשכר מה זוכות
הנשים לחיי העולם הבא. באקרוי בנייהו לבי כנישתא – במה שהן
מביאות את הבנים הקטנים לבית הכנסת לקרוא שם מקרא מפי רבם,
ובאנתניו נבריהו בי רבנן – וכן במה שהן שולחות את בעליהן לבית
המדרש, לשנות שם משנה וגמרא. ונמריין לנבריהו עד דאתו מבי
רבנן – וממתינות הן לבעליהן עד שישבין מבית המדרש, ונותנות
להם רשות לילך ללמוד תורה בעיר אחרת.
הגמרא מפרשת את הברכות שהיו החכמים מברכים זה לזה כשעמדו
לשוב לביתם ולא רצו מן הישיבה: כי הווי מפטרי רבנן – כאשר היו
החכמים נפרדים זה מזה, ביציאתם מבי' ו-מבית מדרשו של רבי

בפמליא של מעלה. בחבורת שרי האומות שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם תיכף יש קטטה בין האומות כדכתיב ועתה אשוב להלחם עם שר פרס (דניאל י): ובפמליא של מטה. בחבורת החכמים: בקרן אורה. בזוית אורה: ומי מעבב. שאין אנו עושים רצונך: שאור שבעיסה. יצר הרע שבלבבנו המחמצינה: איני כדאי. לא הייתי חשוב והגון להיות נוצר: ועכשיו שנוצרתני. מה חשיבותי הרי אני כאילו לא נוצרתי: ק"ו. שבמיתתי עפר אני: מרק. כלה וחתם: כי הוה מסיים ספרא דאיוב. על שם שאיוב נפטר בשם טוב: מרגלא בפומיה. דבר זה רגיל בפיו: אני. העוסק בתורה בריה אני וכן חברי עם הארץ בריה הוא: אני מלאכתי בעיר. כלומר נוחה מלאכתי ממלאכתי:

ונפשי כעפר לכל תהיה. מה עפר אינו מקבל כליה לעולם כן יהי רצון שזרעי לא יכלה לעולם כמו שהוא אומר ויהי זרעך כעפר הארץ: **אני** בריה וחברי בריה. כלומר יש לו לב כמוני להבחין בין טוב לרע: **העושה** שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וא"ת האמר רב יהודה אמר רב פרק מקום שנהגו (ד' ג') לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה וי"ל דהבא מיירי שאינו לומד אלא לקטור חביריו והתם מיירי שלומד ע"מ שיכבדוהו: פרץ

בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, ובין התלמידים העוסקים בתורתך, בין עוסקין לשמה בין עוסקין שלא לשמה. וכל העוסקין שלא לשמה, יהי רצון שיהיו עוסקין לשמה. ר' אלכסנדר, בפר צלותיה אמר הכי: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתעמידנו בקרן אורה, ואל תעמידנו בקרן חשכה, ואל ידוה לבנו, ואל יחשבו עינינו. איכא דאמרי, הא רב המנונא מצלי לה, ור' אלכסנדר בפר דמצלי אמר הכי: "רבון העולמים, גלי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך! ומי מעבב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכות. יהי רצון מלפניך, שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם". רבא, בפר צלותיה אמר הכי: "אלהי, עד שלא נוצרתי איני כדאי, ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי; עפר אני כתי, קל וחומר במיתתי. הרי אני לפניך ככלי מלא ביושה וכלימה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא אחטא עוד, ומה שתקטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים, אכל לא על ידי יסורין וחלאים רעים". והינו וידוי דרב המנונא וז"ל ביומא דכפורי. מר בריה דרבנא, כי הוה מסיים צלותיה אמר הכי: "אלהי, נצור לשוני מרע, ושפתותי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום, ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך, ובמצותיך תרדוף נפשי, ותצילני מפגע רע, מצר הרע, ומאשה רעה, ומפל רעות המתרגשות לכא בעולם. וכל החושבים עלי רעה, מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. יהי רצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגואלי". רב ששת, כי הוה יתיב בתעניתא, בפר דמצלי אמר הכי: "רבון העולמים, גלי לפניך, בזמן שביית המקדש קיים, אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין מפניו אלא חלב ודמו ומתכפר לו. ועכשיו ישבתי בתענית, ונתמעט חלבי ודמי. יהי רצון מלפניך, שיהא חלבי ודמי שנתמעט, כאילו הקרבתיו לפניך על גבי המזבח ותרגני. ר' יוחנן, כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי: "סוף אדם למות, וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב, ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה: טוב שם משמן טוב, ויום תמות מיום הולדו". מרגלא בפומיה דרבי מאיר: "גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי

ולשקוד על דלתי תורתך; נצור תורתך בלבבך, ונגד עיניך תהיה יראתי. שמור פיך מפל חטא, וטהר וקדש עיניך מפל אשמה ועון, ואני אחיה עמך בכל מקום". מרגלא בפומיהו דרבנן דרבנן: "אני בריה, וחברי בריה; אני מלאכתי בעיר, והוא מלאכתי בשדה; אני משכים למלאכתי, והוא משכים למלאכתי; בשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי, כך אני איני מתגדר במלאכתי. ושמו תאמר, אני מרבה והוא מקטעט? שנינו: אחד המרבה ואחד המקטעט, ובלבד שיכוין לבו לשמים". מרגלא בפומיה דאביו: "לעולם יהא אדם ערום ביראה. מענה רך משיב חמה, ומרפה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם, ואפילו עם גוי בשוק, כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה, ויהא מקובל על הבריות. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זבאי, שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו גוי בשוק". מרגלא בפומיה דרבא: "תכלית חכמה - תשובה ומעשים טובים; שלא יהא אדם קורא ושותה, ובעט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול מפניו בחכמה ובמנין, שנאמר: "ראשית חכמה יראת ה', שכל טוב לכל עושהו"; "לעושים" לא נאמר, אלא "לעושהו" - לעושים לשמה, ולא לעושים שלא לשמה. וכל העושה שלא לשמה, נוח לו שלא נברא". מרגלא בפומיה דרב: "העולם תבא, אין בו לא אכילה ולא שתיה, ולא פריה ורביה, ולא משא ומתן, ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטוריהם בראשיהם, ונחלים מזוי השכינה, שנאמר: ויחוו את האלהים ויאכלו וישתו": גדולה הכתחה שהבטיח הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים, שנאמר: "נשים שאננות קומנה שמונה קולי, בנות בוסחות האננה אמרת". אמר ליה רב לר' חניא: נשים במאי זכיין? באקרוי בנייהו לבי כנישתא, ובאתגוי גבריהו פי רבנן, ונטרין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן. כי הוה מפטרי רבנן מבי ר' אמי, ואמרי לה מבי ר' חנינא, אמרי ליה הכי: "עולמך תראה בחיך, ואחריתך לחי העולם תראה, ותקנתך לדור דורים. לך יהנה תבונה, פיך ידבר חכמות, ולשונך ירחיש רגנות. עפעפך יישירי נגדך, עיניך יאירו במאור תורה, ופניך יזהירו בזהר הרקיע. שפתותיך יביעו דעת, וכלותיך תעלונה מישרים, ופעמך ירצו לשמוע דברי עתיק וזמין". כי הוה מפטרי רבנן מבי רב חסדא, ואמרי לה מבי ר' שמואל בר נחמני, אמרו ליה הכי: "אלופינו מסופלים" וגו'. "אלופינו מסופלים" - רב ושמואל, ואמרי לה רבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר: אלופינו בתורה ומסופלים במצות, וחד אמר: אלופינו בתורה ובמצות, ומסופלים ביםדים.

פרי"ן זה אחיתופל. שפרץ פרצה במלכות בית דוד. יצאת זה דואג שיצא לתרבות רעה כדמפרש בחלק (דף קו) גבי ווי שיצא זה: צווחה זה גחזי. שהיה מצורע וכתבי ביה טמא טמא יקרא והיינו צווחה: והם נזונים בורוע. ולכך יש להגיה בתקיעות והם בורוע עדיך באו ולא גרסין עדיך לא באו:

תרי זימני בשתא. אבל בעצרת שאינו

אלא יום אחד לא היו כל כך
מתאספין ושמא ניסא איתרחיש להו
וראיתי בספר העתים שחבר הרב רבי
יהודה בר ברוייל ששמע שהיה עמוד של
אש יורד מן השמים עליהם בכלה דאלול
ובכלה דאדר: רב שיצא בריה דרב אידי
אמר לעולם לא תחליף. פ"ח הדלהב כרב
ששת דהוא בתראה והלכה כרשב"ג דאמר
לא כל הרוצה לטול את השם יטול ובכל
מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל
במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן
וראיה אחרונה (כתובות עז.) וכן פסק ר"ח
ומיהו אנו שבשום פעם אין אנו מכוונים
היטב גם חתן יש לקרות דאדרבה נראה
כיהורא אם לא יקרא כלומר אני מכוין בכל
שעה אבל לעשות מלאכה בתשעה באב
אין לעשות מלאכה:

הדרן עלך היה קורא

מי שמתו מוטל לפניו. רש"י גרס מי שמתו
אחר תפלת השחר אבל נראה לר"י
שהוא אחר היה קורא דאירי בסיפיה מק"ש
וכאן מתחיל נמי מפתור ק"ש ובירושלמי
גרס כמו כן: פטור. מק"ש. בירושלמי
מפרש טעמא א"ר בון כתיב למען תזכור כי
עד כל ימי חיך ימים שאתה עוסק בחיים
ולא ימים שאתה עוסק במתים: הכי גרסין
פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן
התפילין:

הכי גרס רש"י שלאחר המטה אפילו
המטה צריכה להם חייבין לפי
שלעולם לא היו רגילים לשאת שכבר
נשאו חלקם ותימה קצת הלשון לפרש מאי
קאמר אפי' צריכה להם והלא לא היו
נושאים כלל את המט לכן נראה כגוסס
הספרים שלפני המטה ושלאחר המטה את
שהמטה צריכה להם פטורין אין צריכה
להם חייבין: אלו ואלו פטורין מן התפלה.
אבל בק"ש ובתפילין שהן מדאורייתא
חייבים ורישא דקאמר מי שמתו מוטל
לפניו דפטור מן קריאת שמע ומן התפילין
וכו' כל שכן דפטור מן התפלה אלא לא
בעי למיתני ברישא אלא החלוק שבין
נושאי המטה למתו מוטל לפניו:

ואינו מברך. פרש"י ואין זקוק לברך.
ומשמע מתוך פירושו שאם רצה

לברך רשאי מיהו בירושלמי קאמר אם
רצה להחמיר אין שומעין לו לכן נראה
לומר אינו מברך אינו רשאי לברך ומפרש
בירושלמי למה וקאמר מפני כבודו של מת
אי נמי מפני שאין לו מי שיצא משאו ופרץ
והתניא פטור מנגילת לולב וקא ס"ד
דמיירי ביו"ט ובו אינו טרוד לישא משאו
ומשני תפטר בחול פי' בחולו של מועד.
והתניא

כל העולם כולו נזונים בצדקה. בצדקתו של הקב"ה ולא בזכות שביד; והם
נזונים בזרוע. בזכות שביד ובצדקים משתעי קרא וקרי להו רחוקים מצדקתו
של הקדוש ב"ה: אינן נזונים. שאין להן כדי צרכיהם ומתפרנסים בקושי:
ופליגא דרב יהודה. דאיהו אמר אבירי לב היינו רשעים: גובאי. שם אומה

היא בבבל ובמסכת קדושין (פ"ד דף עז)
אמרין שהיו מן הנתינים: שבחא
דאורייתא תרי זימני בשתא. שהיו
נאספים שם ישראל באדר לשמוע
בהלכות הפסח מדרש דרב אשי ובאלול
לשמוע הלכות החג: לא כל הרוצה
וכו'. אם לא הוזכר חכם וחסיד לרבים אין
זה אלא גאווה שמראה בעצמו שיכול
לכוין לבו: אמרי אינשי עבדיהא הוא
דלית ליה. הרואה אותו שאינו עושה
מלאכה אינו מבין שמחמת תשעה באב
הוא בטל אלא אין לו מלאכה לעשות:
פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא.

אף בימי מלאכה:

הדרן עלך היה קורא

מי שמתו כו' פטור מלקרות ק"ש. לפי
שהוא טרוד במחשבת קבורתו והוא
דומיא דחתן דפטור משום טירדא דמצוה:
וחלופיהו. שכן דרך שמתחלפין לשאת
לפי שהכל חפצין לזכות בו: את שלפני
המטה. שיתעסקו בו כשתגיע המטה
אצלם: ושלאחר המטה. שנשאוהו כבר:
שלפני המטה צורך בהם פטורים. אם
צריכים לשאתו פטורים: ושלאחר
המטה. אף אם צורך בהם חייבים הואיל
שכבר יצאו ידי חובתן מן המת: ואלו
ואלו פטורים מן התפלה. דלאו
דאורייתא היא ורבותינו פירשו לפי שיש
להם עוד שהות ולי נראה שאין זה לשון
פטור: לשורה. שהיו מנחמין את האבל
בהקף שורה סביביותו בשובם מן הקבר:
גמ' שאינו מוטל לפניו. כגון הוא בבית
אחד והמת בבית אחר: אוכל בבית
אחר. דנראה כלועג לרש וכו': ואינו
מיסב. כדרך המסובים בחשיבות על צדו
השמאלית ובמטה: ואינו מברך. ואינו
צריך לברך ברכת המצוא: ואינו מומן.
אינו צריך לברך ברכת המזון:

ואין

עלמא קא קרו ואיהו נמי קרי, לא מיחוי כיוהרא; הכא, פיון דכילי עלמא עבדי מלאכה
ואיהו לא קא עביד, מיחוי כיוהרא. דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל
לא קשיא! ה"מ בכונה תליא מילתא, ואנן סהדי דלא מצי לכווני דעתיה; אכל הכא,
הרואה אומר מלאכה הוא דאין לו, פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא:

הדרן עלך היה קורא

מי שמתו מוטל לפניו, פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות
בתורה. נושאי המטה וחלופיהו וחלופיהו, את שלפני המטה ואת שלאחר
המטה, את שלפני המטה צורך בהם פטורים, ואת שלאחר המטה צורך בהם חייבין. ואלו
ואלו פטורים מן התפלה. קברו את המת וחזרו, אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו
לשורה - יתחילו; ואם לאו - לא יתחילו. העומדים בשורה, הפגומים פטורים והחיצונים
חייבים. (נשים ועבדים וקמנים פטורים מקריאת שמע ומן התפילין, וחיבין בתפלה ובמזוזה
ובכרפת המזון): גמ' מוטל לפניו אין, ושאינו מוטל לפניו לא?! ורמינהי, מי שמתו מוטל
לפניו, אכל בבית אחר; ואם אין לו בית אחר, אוכל בבית חבירו; ואם אין לו בית חבירו, עושה מחיצה ואוכל; ואם אין לו
דבר לעשות מחיצה, מחזיר פניו ואוכל. ואינו מיסב ואוכל, ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין, ואינו מברך ואינו מומן,

ואין

ומבאר הגמרא את המשך הפסוק: 'אין פרי', שלא תהא סיעתנו
 1-חבורתנו) בסיעתו של דוד המלך, שיצא ממנו 1-מתוך חבורתו)
 אחיתופל. ואין יוצאת, שלא תהא סיעתנו בסיעתו של שאול
 המלך, שיצא ממנו דואג האדומי. ואין צוחה, שלא תהא סיעתנו
 בסיעתו של אלישע הנביא, שיצא ממנו גחזי. ברחובותינו, שלא
 6 יהא לנו בן או תלמיד שמקדוהו 1-שורן את תבשילו ברבים,
 כלומר, שיוצא לתרבות רעה ומחטיא את הרבים.

הגמרא מביאה מימרא בענין מזונות הצדיקים: נאמר בכתוב (ישעיה מו
 9) 'שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה, ומקרא זה עוסק
 10 בצדיקים, המכונים 'אבירי לב', אלא שנחלקו רב ושמאל בפירוש
 המקרא, ואמרי לה – ויש אומרים שנחלקו בזה רבי יוחנן ורבי
 12 אלעזר. חד – אחד מהם אמר שכונת הכתוב כך היא, שכל העולם
 13 כולו נזוין בצדקה – בצדקתו של הקדוש ברוך הוא, ולא בזכות
 14 שבידם, והם – הצדיקים, נזוין בפרוע – בכוחם, כלומר, בזכות
 15 שבידם, ולפיכך כינה אותם הכתוב 'הרחוקים מצדקה', לפי שהם
 16 רחוקים מצדקתו של הקדוש ברוך הוא, דהיינו, שאינם צריכים לזון
 בצדקה. וחד – ואחד מהם אמר, כל העולם כולו נזוין בזכותם –
 17 בזכות הצדיקים, ואילו הם – הצדיקים, אפילו בזכות עצמן אין
 18 נזוין, כלומר, אין להם מזונות כדי צרכיהם, ומתפרנסים בקושי. ולפי
 19 זה מתפרשים דברי הכתוב 'הרחוקים מצדקה' על כך שהצדיקים
 20 רחוקים מן הצדקת שלהם עצמם, שאף על פי שהעולם נזון
 22 בצדקתם הם אינם מתפרנסים אלא בקושי.

בדרך יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב, בכל יום ויום
 23 (בימיו של רבי חנינא בן דוסא, היתה בת קול יוצאת מהר חורב
 24 1-הר סיני), ואומרת, כל העולם כולו נזוין בשביל 1-בזכותו של)
 25 חנינא בן, ואילו חנינא בן עצמו די לו לזון בקב של חרוצין מערב
 26 שבת לערב שבת, כלומר, כל השבוע היה מזונו חרוצין בלבד, לפי
 27 שהיה מתפרנס בצער ובצמצום, ולא היו מעות בידו לקניית לחם.
 28 הגמרא מביאה דעה החולקת על השיטות שהוזכרו לעיל בביאור
 29 ענין 'אבירי לב': ופליגא – אמוראים אלו המפרשים את דברי הכתוב
 30 'אבירי לב' על הצדיקים, חולקים הם על המימרא דרב יהודה, דאמר
 31 רב יהודה, מאן – מי הם אלו אבירי לב שעוסק בהם הכתוב, נזכאי
 32 1-שם אומה בבבלו מפשיאי – הטפשים, שרשעים הם ולבם קשה
 33 כאבן.

אמר רב יוסף, תדע – אביא לך ראייה שאבירי לב הם, דהא לא
 34 איגריד גיורא מיניהו – שהרי לא התגייר אפילו אחד מהם.
 35 אמר רב אשי, הגויים בני 'מתא מחסאי' אבירי לב ניהו – רשעים
 36 הם, דקא חזי 'קרא דאורייתא תרי זמני בשתא – שהרי רואים הם
 37 את כבוד התורה פעמיים בשנה, שהיו נאספים שם ישראל בחודש
 38 אדר לשמוע את הלכות הפסח מרב אשי, וכן בחודש אלול לשמוע
 39 את הלכות החג, ואף על פי כן לא קמגייר גיורא מיניהו – לא
 40 התגייר מהם איש.

שנינו במשנה: חתן אם רוצה לקרות וכו' קריאת שמע לילה
 41 הראשון קורא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא כל הרוצה ליטול
 42 את השם יטול.

מבואר מדברי המשנה, שחכמים מתירים לחתן לקרוא קריאת שמע
 43 בלילה הראשון לנישואיו, אף שפטור הוא משום טירדתו, ואין הם
 44 סוברים שיש בזה משום ידרא 1-גאווה, שמראה בעצמו שיכול לכוין
 45 לבו על אף טירדותו, ואילו רבן שמעון בן גמליאל אינו מתיר לכל
 46 אדם לעשות זאת, אלא רק למי שמוחק באדם גדול, לפי שהוא סובר
 47 שיש בזה משום גאווה.

הגמרא מקשה סתירה מסוגיא במסכת פסחים, שבה מפורש להיפך
 48 שחכמים חוששים לגאווה ורבן שמעון בן גמליאל אינו חושש. מקשה
 49 הגמרא: למימרא – וכי ניתן לומר, דרבן שמעון בן גמליאל חושש
 50 ליוהרא 1-גאווה, ואילו רבן לא חיישי ליוהרא, והא איפכא
 51 שמעינן להו – והרי שמענו לכל אחד מהם שסובר להיפך, דתנן –
 52 שכן שנינו במסכת פסחים (דף), מקום שנהגו בו לעשות מלאכה
 53 בתשעה באב, עושין – רשאים הם לעשות, ומקום שנהגו בו שלא

לעשות מלאכה בתשעה באב, אין עושין – אינם רשאים לעשות.
 54 וכל מקום תלמידי חכמים בטלים, כלומר, אף במקום שנהגו
 55 לעשות מלאכה בתשעה באב, מכל מקום תלמידי חכמים אין להם
 56 לעשות בו מלאכה. אבל אדם שאינו תלמיד חכם אין לו להחמיר על
 57 עצמו ולהמנע מעשיית מלאכה, לפי שיש בזה משום גאווה. זו היא
 58 דעת חכמים. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לעולם יעשה כל אדם
 59 את עצמו בתלמיד חכם, כלומר, אף מי שאינו תלמיד חכם ראי לו
 60 להחמיר על עצמו כתלמיד חכם, ולא יעשה מלאכה בתשעה באב,
 61 אף במקום שנהגו לעשות. ואין הוא סובר שיש בזה משום גאווה.
 62 ואם כן, קשיא דרבנן אדרבנן – יש להקשות סתירה בחכמים
 63 כאן שאינם חוששים לגאווה לבני חתן החפץ לקרוא את שמע בליל
 64 נישואיו, לשיטת חכמים שם החוששים לגאווה באדם שאינו עושה
 65 מלאכה בתשעה באב במקום שנהגו לעשות. וכמו כן, קשיא דרבנן
 66 שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל – יש להקשות סתירה
 67 משיטת רבן שמעון בן גמליאל כאן החושש לגאווה, ואוסר על חתן
 68 לקרוא את שמע בליל נישואיו, לשיטתו במסכת פסחים, שיש לכל
 69 אדם לעשות עצמו כתלמיד חכם ולהמנע מעשיית מלאכה בתשעה
 70 באב אף במקום שנהגו לעשות.

מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, מוחלפת השיטה – יש להחליף את
 71 שיטות התנאים באחד מן המקומות, או בסוגייתנו או בסוגיא במסכת
 72 פסחים, ונמצא, שאחד מן התנאים חושש לגאווה בין לגבי קריאת
 73 שמע ובין לגבי תשעה באב, ואילו השני אינו חושש לזה בשום מקום.
 74 תירוצו נוסף מביאה הגמרא: רב שישא בריה דרב אידי אמר, לעולם
 75 לא תחליף – אין צריך להחליף את השיטות, אלא יש ליישב את
 76 דעת רבנן ורבן שמעון בן גמליאל שלא תקשה סתירה בדבריהם.
 77 ומפרש רב שישא את דבריו: דרבנן אדרבנן לא קשיא – אין
 78 להקשות סתירה בדברי חכמים, שכן דרוקא לגבי קריאת שמע אין
 79 הם חוששים לגאווה, משום דרבין דכולי עלמא קא קרו ואיהו נמי
 80 קרי לא מיחוי ביוהרא – מאחר והכל קוראים את שמע, ואף הוא
 81 קורא עמם, אין זה נראה כגאווה. אבל (הבא) [התם] – שם, לענין
 82 עשיית מלאכה בתשעה באב, פיון דכולי עלמא עבדי מלאכה
 83 ואיהו לא קא עבדי מיחוי ביוהרא – מאחר ובאותו מקום נוהגים
 84 הכל לעשות מלאכה, אזי אותו אדם שמחמיר על עצמו ואינו עושה
 85 מלאכה נראה כמתגאה עליהם, ולפיכך אסרו עליו חכמים לעשות
 86 כן.

וכמו כן, דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל לא
 87 קשיא – אין להקשות סתירה בדברי רבן שמעון בן גמליאל, משום
 88 (התם) [דחקא] – כאן, לענין קריאת שמע, בבונה תליא מילתא –
 89 בכונת הלב הדבר תלוי, שהרי טעם הדבר שפטרו חתן מקריאת שמע
 90 הוא משום שטורד, ואנן סהדי דלא מצוי לבונוי דעתיה – ואנו עדים
 91 דבר שאין הוא יכול לכוין דעתו, ונמצא, שחתן החפץ לקרוא את
 92 שמע מתגאה בכך שיכול הוא לכוין, ועל כן אסרו עליו רבן שמעון
 93 בן גמליאל לעשות כן, אכל (הבא) [התם] – שם, לענין אי עשית
 94 מלאכה בתשעה באב, אין בכך גאווה, משום שכל אדם הרוצה אותו
 95 שובת מעשיית מלאכה אינו סבור שהוא מחמת תשעה באב, אלא
 96 אומר בליבו, מלאכה הוא דאין לו – ודאי אין לו עתה שום מלאכה
 97 לעשות, שהרי פוק חזי כמה בטלני איפא בשוקא – צא וראה כמה
 98 בטלנים יש בשוק, שאינם עושים מלאכה בכל ימות השנה, ונמצא
 99 שאין הדבר ניכר שנמנע מעשיית מלאכה מחמת תשעה באב, ואין
 100 בזה משום גאווה.

הדרן עלך היה קורא

פרק שלישי – מי שמתו

לעיל (טז). שנינו שהחתן פטור מקריאת שמע. פרק זה מוסיף ומלמד
 101 על אישים נוספים הפטורים מקריאת שמע וממצוות נוספות. כמו כן
 102 מתבארים בגמרא דיני קריאת שמע, תפילה, תפילין ותלמוד תורה
 103 במקומות מסויימים, במבואות המטונפות וכדומה.

והינן צדק יהיה לכם אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים.

אלא אמר רבי יוחנן בראשון דכתיב בה האי קרא – משום שנאמר בה פסוק זה (במדבר כד ט), 'כרע שכב כארי וכלביא מי יקומנו', ויש בו דמיון ל'בשכבך ובקומך' הנאמר בקריאת שמע.

מקשה הגמרא: וליקמא האי פסוקא ותו לא – שיאמרו רק את הפסוק 'כרע שכב' וגו' ולא יותר, ואין בכך טורח לציבור, ומדוע באמת לא קבעו לומר את פרשת בלק. מתרצת הגמרא: גמירי – קבלה בידינו, כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקינן, דלא פסקה משה רבינו לא פסקינן – פרשה שמשה רבינו הפסיקה, דהיינו שהפרשה פתוחה או סתומה, אף אנו מפסיקים אותה, פרשה שלא פסקה משה רבינו אין אנו מפסיקים אותה.

הגמרא ממשיכה לדון בענין קריאת שמע. מבררת הגמרא: פרשת ציצית, מפני מה קבעו בקריאת שמע. אמר רב יהודה בר חביבא, מפני שיש בה חמשה דברים, מצות ציצית, יציאת מצרים, עול מצות, והאיסור להמשך אחר דעת מינים – אלו ההופכים את טעמי התורה ודורשים אותה באופן מעוקל ההולך אחר אלילות. דבר נוסף שיש בה הוא האיסור של הרהור עבירה – תאות נשים. והרהור עבודה זרה.

שואלת הגמרא: בשלמא הני תלת מפרשין – מובנים דברי רב יהודה בר חביבא בשלש הדברים הראשונים, שכן הם מפורשים בפרשת ציצית, עול מצות, דכתיב – שנאמר (במדבר טו לט) 'וראייתם אותם וזכרתם את כל מצות ה', ציצית, דכתיב (שם פסוק לח) 'ועשו להם ציצית וגו' על כנפי בגדיהם לזרעם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת', יציאת מצרים' דכתיב (שם פסוק מא) 'אשר הוצאתי וגו' אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם', אלא דעת מינים הרהור עבירה והרהור עבודה זרה מנלן – היכן כתובים שלשה אלו בפרשת ציצית. משיבה הגמרא: דתניא בברייתא, נאמר (שם טו לט) 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם' ודרשו, אחרי לבבכם זו מינות, וכן הוא אומר – וכן מוכח בפסוק שמי' הוא זה ההולך אחר מחשבת לבו, שנאמר (תהלים יד א) 'אמר נבל בלבבו אין אלהים', ובודאי שאין נבל יותר מזה ההופך דברי אלהים חיים לדרשות שקר והליכה אחר אלילות. אחרי עיניכם זה הרהור עבירה וערור, שנאמר (שופטים יד א) 'ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא נשרה בעיני'. אתם זונים, זה הרהור עבודה זרה, וכן הוא אומר (שופטים ח לג) 'יהי באשר מת גרעון וישבו בני ישראל וינוגו אחרי הכעלים'.

משנה

המשנה דנה בענין הזכרת יציאת מצרים בקריאת שמע של ערבית:

מזכירין יציאת מצרים – פרשת ציצית שיש בה זכירת יציאת מצרים, אומרים אותה כלילות – בקריאת שמע של ערבית, ואף על פי שמצות ציצית אינה נוהגת בלילה, לפי שכתוב בה (במדבר טו לט) 'וראייתם אתו', אומרים אותה מפני יציאת מצרים האמורה בה, שנוהגת בלילה.

אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבעים שנה – הריני נראה כזקן ולא היה זקן ממשי, אלא לפי שנתמנה לנשיאות בהיותו צעיר לימים, הלבנו שערותיו, כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות, ולא זכיתי – לא נצחתי את החכמים בראיות, להוכיח שתאמר יציאת מצרים כלילות, עד שדרשה בן זומא ביום מינויו של רבי אלעזר בן עזריה לנשיאות, שנאמר (דברים טו א) 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך', אילו נאמר, 'ימי חייך', היה משמע, הימים בלבד יש להזכיר בהם יציאת מצרים, עכשיו שנכתב 'כל ימי חייך', באה תיבת 'כל' לרבות גם את הלילות. ויחכמים אומרים שתיבת 'כל' לא באה לרבות לילות, שהרי בפסוק נזכרו ימים, אלא כך יש לדרוש, אילו נאמר 'ימי חייך' בלבד, היינו אומרים שרק העולם הזה יש להזכיר בו יציאת מצרים, עכשיו שנאמר 'כל ימי חייך' באה תיבת 'כל', להביא (לרבות) לימות המשיח, שגם אז מצוה להזכיר את יציאת מצרים, ואף שיהיו אז ניסים גדולים יותר מיציאת מצרים.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בה מביאר המשא ומתן בין בן זומא לחכמים בענין הזכרת יציאת מצרים לימות המשיח: תניא בברייתא, אמר להם בן זומא לחכמים, תשובה על מה שדרשו מ'כל ימי חייך' להביא לימות המשיח. ובי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר (ירמיה כג ט-ח) 'הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ מצרים צפונה ומכל הארצות אשר תדחתים שם וישבו על אדמתם', הרי מפורש בפסוק שאין מזכירים יציאת מצרים לעתיד לבוא. אמרו לו חכמים לרבי אלעזר בן עזריה תשובה על קושייתו, מה שנאמר בפסוק שלא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, לא נתכין הכתוב שתעקב הזכרת יציאת מצרים ממקומה, ולא זיכירו אותה כלל, אלא שתהא הגאולה העתידה משעבוד מלכויות עיקר, ויציאת מצרים מפל לו.

חכמים מביאים הוכחה לפירושם בפסוק: ביוצא בו אתה אומר – דוגמא לדבר שאף שדיבר הכתוב בלשון שלילה, מוכרח אתה לפרש שלא שלל הדבר מכל וכל. נאמר (בראשית לה ט) 'לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך'.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' א

מפיו של הקדוש ברוך הוא המכונה עתיק יומין. כי הווי מפתרי רבנן מבי רב חסדא, ואמרי לה מבי רבי שמואל בר נחמני, אמרו ליה רבי – היו אומרים מקרא זה (תהלים קמד יד) 'אלופינו מסובלים וגו' אין פרץ ואין יוצאת ואין צוקה ברחבתינו'. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור מקרא זה: בביאור התיבות 'אלופינו מסובלים' נחלקו רב ושמואל, ואמרי לה – ויש אומרים, שנחלקו בזה רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר, אלופינו (שירינו) בתורה, ומסובלים (טעונים) במצות, וחד אמר, אלופינו בתורה ובמצות, ומסובלים בפורים.

אמי, ואמרי לה – ויש אומרים שהיה זה ביציאתם מבי רבי חנינא, אמרי ליה רבי – היו אומרים זה לזה כך, עולמך תראה בתיך – כל צרכיך תמצא בעולם הזה, ואחרייתך תהא לחיי העולם הבא, ותקנותך תעמוד לדור דורים (לדורי דורות), לבך יהנה (יחשוב) תבונה, פיך ידבר חכמות, ולשונך ירחיש (ענין דיבור) רגנות (שירות), עפעפיך יישירו (יראו דברים ישרים) נגידך, כלומר, שתהא מבין בתורה כהלכה, עיניך יאירו במאור תורה, ופניך יחירו כזוהר הקדש, שפתותיך יביעו דעת, וכליותיך תעלוונה משרים, ופעמך (צעריך) ירוצו לשמוע את דברי התורה, שניתנה

גמרא

שנינו במשנה, היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא, אם כוון לבו יצא. ולכאורה הפירוש הוא שהתכוון לצאת ידי חובת קריאת שמע. מדייקת הגמרא: שְׁמַע מְנָה – משמע מהלכה זו, מְצוֹת צְרִיכוֹת בְּיוֹנָה – שיעשה אותן האדם לשם המצוה, ואם לא כוון לא יצא, ושלא כדעת רבה (ר"ה כח) שמצוות אינן צריכות כוונה. דוחה הגמרא: אין להביא מכאן ראיה שלא כרבה, כי לשיטתו אפשר לפרש, מאי (ומה הכוונה) אִם בְּיוֹן לְבֹו יצא, שהתכוין לקרות בתורה סתם, אך אין צריך שיכוין לצאת ידי חובת קריאת שמע.

מקשה הגמרא: וכי אפשר לפרש שהתכוין לקרות, והא קא קרי – הרי ודאי שהוא קורא. מתרצת הגמרא: משנתנו עוסקת בְּקוֹרָא על מנת לְהַגִּיהָ את הספר משעויות, שאינו מתכוין אפילו לקריאה, ועל כן צריך לכוין לקרות.

הגמרא מביאה מחלוקת האם קריאת שמע נאמרת בכל לשון: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, קְרִיאַת שְׁמַע צְרִיכָה שְׁתִּיקָא בְּכַתְּבָה – בלשון הקודש, דְּבַרֵּי רַבִּי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, קוראה בְּכָל לָשׁוֹן שִׁירְצָה. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמִיהָ (מדוע טעמו) דְּרַבִּי. משיבה הגמרא: כִּיּוֹן דְּאָמַר קְרָא בְּפִרְשָׁת שְׁמַע (דברים 10) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, משמע שאף באמירתם בְּהִיּוֹתָן יְהוֹ – יהיו כפי שהם כתובים, דהיינו בלשון הקודש דווקא. שואלת הגמרא: וְרַבֵּנּוּ הַסּוֹבְרִים שקריאת שמע נאמרת בכל לשון, מַאי טַעְמִיהוּ – מדוע טעמם. משיבה הגמרא: כִּיּוֹן דְּאָמַר קְרָא (שם 10) 'שְׁמַע', משמע שתאמר בְּכָל לָשׁוֹן שְׁאִתָּה שְׁמִיעַ (ומבין).

הגמרא מבררת מה ילמד כל אחד מהתנאים מפסוקו של השני. מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי נָמִי, הָא – (הרי) בְּתִיב 'שְׁמַע' שמשמע בכל לשון, ומה ידרוש הוא מפסוק זה. מתרצת הגמרא: הפסוק הָהוּא מְבַעֵי לִיה – נצרך לרבי, לדרוש ממנו הַשְׁמַע לְאוֹנִידָה מַה שְׁאִתָּה מוֹצִיא מִפִּיָּה, כשיטת רבי יוסי להלן (טו) שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא. מבררת הגמרא: וְרַבֵּנּוּ הַדּוֹרְשִׁים 'שמע' לענין שנאמרת בכל לשון, מנין ידרשו שצריך להשמיע לאזנו. משיבה הגמרא: רבנן בְּבִרְיָ לָהּ בְּמֵאן דְּאָמַר בְּמִשְׁנָה שם שאף אם לא הַשְׁמִיעַ לְאוֹנִיו יצא.

מקשה הגמרא עוד: וְלִרְבִּי נָמִי הָא בְּתִיב 'וְהָיוּ', ומשם דרש רבי שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש, ומה ידרשו הם מפסוק זה. מתרצת הגמרא: הפסוק הָהוּא מְבַעֵי לָהּ – נצרך לחכמים, לדרוש שְׁלֹא יִקְרָא קריאת שמע לְמַפְרָע – מן הסוף להתחלה כגון 'ובשערין ביתך מזוזות', אלא יהיו הדברים נקראים כסדר שהם כתובים.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי הַדּוֹרֵשׁ מ'וְהָיוּ' שקריאת שמע בלשון הקודש, שְׁלֹא יִקְרָא לְמַפְרָע מֵנָּה לִיה – מנין לו דין זה. משיבה הגמרא: לרבי נִפְקָא לִיה (– יוצא לו דין זה) מ'דְּבָרִים הַדְּבָרִים' – מהאות ה'א' שנוספה בתיבת 'הדברים', משמע שצריך לומר את 'הדברים' כסדר

שהם כתובים.

שואלת הגמרא: וְרַבֵּנּוּ הַלּוֹמְדִים שצריך לקרוא כסדר מתיבת 'וְהָיוּ', מה ידרשו מהאות ה'א' שבתִיב 'הדברים'. משיבה הגמרא: חכמים 'דְּבָרִים הַדְּבָרִים' לא דְּרָשִׁי – אין הם דורשים מכך דבר, שלא משמע להם שזהו ייתור לדרשה.

הגמרא דנה בדברי רבי ורבנן. מבררת הגמרא: לְמִימָרָא – האם ניתן להוכיח מכאן דְּבַרֵּי רַבִּי דְּכָל הַתּוֹרָה בְּיוֹלָה בְּכָל לָשׁוֹן נִאֲמָרָה – שאפשר לקרוא בבית הכנסת בכל לשון. ומנין שיסבור רבי כן, דְּאִי סְלִיקָא דְּעֵתָךְ – שאם תעלה על דעתך שלרבי התורה כולה דווקא בְּלָשׁוֹן תְּקוּדָשׁ נִאֲמָרָה לקרותה, אם כן 'וְהָיוּ' דְּכַתְּבָה רַחֲמֵנָא לָמָּה לִי – מדוע נצרכה התורה לכתוב 'וְהָיוּ' וללמד שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש כדרשת רבי, הרי פשוט שדינה ככל התורה. דוחה הגמרא: אין להביא ראיה מכאן, כי אף אם לרבי כל התורה נאמרת דווקא בלשון הקודש, אִיצְטְרִיךְ – צריך פסוק ללמדנו שאף בקריאת שמע הדין כן, מְשׁוּם דְּכַתְּבִיב בַּה 'שְׁמַע', והיינו דורשים זאת כחכמים שהיא נאמרת בכל לשון, על כן נאמר 'וְהָיוּ'.

מבררת הגמרא: לְמִימָרָא – האם ניתן להוכיח מכאן דְּבַרֵּי רַבֵּנּוּ דְּכָל הַתּוֹרָה בְּיוֹלָה בְּלָשׁוֹן תְּקוּדָשׁ דווקא נִאֲמָרָה לקרותה בבית הכנסת. ומנין שיסברו חכמים כן, דְּאִי סְלִיקָא דְּעֵתָךְ – שאם תעלה על דעתך שלשיטתם התורה כולה בְּכָל לָשׁוֹן נִאֲמָרָה לקרותה, אם כן 'שְׁמַע' דְּכַתְּבָה רַחֲמֵנָא לָמָּה לִי – מדוע נצרכה התורה לכתוב 'שמע' וללמד שקריאת שמע נאמרת בכל לשון כדרשת חכמים, הרי פשוט שדינה ככל התורה. משיבה הגמרא: אין להביא מכאן ראיה, כי אף אם לחכמים כל התורה נקראת בכל לשון, אִיצְטְרִיךְ – צריך פסוק ללמדנו שאף בקריאת שמע הדין כן, מְשׁוּם דְּכַתְּבִיב בַּה 'וְהָיוּ', והיינו דורשים זאת כרבי שהיא נאמרת רק בלשון הקודש, על כן נאמר 'שמע'.

הגמרא מביאה מחלוקת עד היכן צריך לכוין בקריאת שמע: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נאמר בפרשת קריאת שמע (דברים 10) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ. דורשת הברייתא, 'וְהָיוּ' משמע שיהיו הדברים כהויותן, משמע שצריכה אמירת הדברים כוונת הלב בפירוש המילות. ואילו נאמר כן יָכוֹל הייתי לומר שְׁתָּהּא בָּל הַפְּרָשָׁה הראשונה צְרִיכָה בְּיוֹנָה, תְּלַמּוּד לזמר – ללמדנו שאין הדבר כן הוסיפה התורה 'וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה', ללמד שְׁעַד בָּאן – עד תבות 'על לבבך' שבסוף פסוק זה צְרִיכָה אמירת הפרשה בְּיוֹנָה, אך מִכָּאן וְאֵילָךְ אין צְרִיכָה בְּיוֹנָה, דְּבַרֵּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, תָּרִי הוּא אוֹמַר – הרי הכתוב אומר בהמשך הפסוק,

מבררת הגמרא: 'אבות' מאי טעמא – מה הוא טעם הדבר שאין אנו
קוראים בשם 'אבות' לשנים עשר השבטים, אילימא – אם תאמר,
שטעם הדבר הוא משום דלא ידעינן אי מראובין קא אתינן אי
משמעון קא אתינן – שאין אנו יודעים אם באנו משבט ראובן או
משבט שמעון, אי הכי – אם כן, אפיהות נמי – מטעם זה אין לקרוא
בשם 'אמהות' לרחל ולאה, שהרי לא ידעינן אי מרחל קא אתינן
אי מלאה קא אתינן – אין אנו יודעים אם מרחל באנו או מלאה.
מבארת הגמרא: אלא טעם הדבר שאין קוראים 'אבות' אלא
לשלושה, משום דעד הכא חשיבי – עד כאן – אברהם יצחק ויעקב,
חשובים הם להקרא 'אבות' לכל ישראל, מפי לא חשיבי – מכאן
ואילך – מן השבטים והלאה, אינם חשובים כל כך להקרא בשם זה,
ואף לענין 'אמהות' כן הוא, שרק שרה רבקה רחל ולאה חשובות הן
להקרא בשם 'אמהות' של כל עם ישראל.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין קריאת שם של חשיבות
לעבדים ושפחות: תניא אידך – שנינו בברייתא אחרת, עבדים
ושפחות כנענים אין קורין אותם בשם 'אבא פלוני' ו'אמא פלונית'.
כלומר, דרכם היתה לקרוא לאנשים בדרך חשיבות 'אבא פלוני' או
'אמא פלונית', כדרך שאנו קוראים כיום 'מר פלוני' ו'מרת פלונית',
ועל כך משמיעה הברייתא שאין לאדם בן חורין לקרוא כן לעבדים
ושפחות כנענים, לפי שיש לחוש שמא יסברו אנשים שהקורא לעבד
'אבא' או לשפחה 'אמא' הוא בנם, ויבואו לפוסלו מלבוא בקהל.
ומוסיפה הברייתא: ולעבדים ושפחות של בית רבן גמליאל היו בני
הבית קורים אותם בשם 'אבא פלוני' ו'אמא פלונית'.
מקשה הגמרא: וכי מביאה הברייתא מעשה כדי לכתור את הדין
שנתבאר בה, הרי מאחר ושנינו שאין לקרוא כן לעבדים ושפחות,
מדוע היו בני ביתו של רבן גמליאל קוראים כן לעבדיהם
ושפחותיהם.
מתרצת הגמרא: משום דחשיבי – לפי שבני ביתו של רבן גמליאל
חשובים היו, ומוכרים לכל, ואין לחוש שמא יסברו שהם בני עבדים
ושפחות.
הגמרא מביאה מימרא בענין קריאת שמע ותפילה: אמר רבי אלעזר,
מאי דכתיב – מה היא כוונת הכתוב (תהלים סג ד) 'בן אברהם בן יצחק
בן יעקב' אשא כפי'. יש לדורשו כך, 'בן אברהם בן יצחק' זו קריאת
שמע, 'בן יעקב' אשא כפי' זו תפילה, שנושא את כפיו למרום
בתפילה. ואם אדם עושה בן, שנוהר בקריאת שמע ובתפילה, עליו
הכתוב אומר (שם סג ו) 'במו חלב ודבש תשבע נפשי', כלומר,
שתפילתו חשובה לפני הבורא כאילו הקריב חלב הקרבנות על
המזבח, וכאילו קיים את מצות 'ורומת הדשן', שכן התפילה היא
במקום עבודת הקרבנות, ולא עוד אלא שנוחל – (זוכה לנחלת) שני
עולמים, העולם הזה והעולם הבא, שנאמר (שם) 'ושפתי רגנות
יהלל פי', ומאחר ונקט הכתוב 'רגנות' בלשון רבים יש ללמוד שעוסק
הוא בשתי רגנות, אחת לעולם הזה ואחת לעולם הבא.
הגמרא מביאה תפילות שהיו התנאים והאמוראים נוהגים להוסיף

לאחר סיום תפילת שמונה עשרה: רבי אלעזר בטר דמסיים צלותיה
אמר הכי – אחר סיום תפילתו רגיל היה לומר כך, יהי רצון מלפניך
ה' אלהינו, שתשכן בפורנו – (בגורלנו) אהבה ואהבה ושלום
ורעות, ותרבה גבולנו בתלמידים, ותצליח סופנו אחרית ותקוה,
כלומר, שתהא אחריתנו טובה, וזוכה לראות מה שאנו מקוים
ומצפים לו. ותשים חלקנו בגן עדן, ותקננו – (תתן אותנו) בחבר
טוב ויצר טוב בעולמך, ונשכים בבוקר ונמצא יחול – (תקוות)
לכבנו ליראה את שמך, כלומר, שלא יתגבר עלינו יצר הרע
בהרהור הלילה לסור מאחריך ביום, אלא כשנשכים בבוקר נמצא
את לכבנו שהוא מיחל ומקוה לך. ותבא לפניך קורת נפשנו
למוכה, כלומר, שתספק לנו את כל צרכנו, וכן תעשה לנו קורת רוח.
רבי יוחנן בטר דמסיים צלותיה אמר הכי – אחר סיום תפילתו היה
אומר כן, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתצונו ככשתנו, שאנו
מתביישים בעבירות שבידינו, ותביט ברגלנו – תדע ותתן לבך
לרעה הבאה עלינו, ותתלכש במידת רחמך עלינו, ותתקפה במידת
ענך – (גבורתך) כנגד הגוים, ותתעפה במידת חסידותך, ותתאזר
– (תחגור) במידת חנינותך – שאתה נותן מתנת חינוך, ותבא לפניך
מדת מוכה, וענותותך.
רבי זירא בטר דמסיים צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה'
אלהינו, שלא נחטא לפניך, ולא נבוש בעצמנו, ולא נכלם
מאבותינו.
רבי חייה בטר דמצלי אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו,
שתהא תורתך אומנותנו – מלאכתנו, ואל ידוע – (יצטער ויכאב)
לבנו, ואל יחשבו עינינו.
רב בטר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן
לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של מוכה, חיים של
ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלון – (בריאות וחיווק) עצמות,
חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלימה, חיים
של עושר וקבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים,
חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו למוכה.
רבי בטר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי
אבותינו, שתצילנו מאנשים שהם עץ פנים שלא יתגרנו בנו, וכן
תצילנו מעוונות פנים – שלא יצויאו עלינו לעו של ממזרות, וכן
תצילנו מאדם רע, ומפגע רע – מכל מיני פגעים רעים, מיצר רע,
מחבר רע, משכן רע, ומשטן המשחית את האדם, ומדין קשה,
ומפגע דין שהוא אדם קשה, בין שהוא – (הבעל דין) בן ברית
– (מהול), ובין שאינו בן ברית.
ואף על גב דקיימי קצוצי עליה דרבי – אף שהיו שוטרים עומדים
במצות המלך אנטונינוס להכות ולהנקם בכל אלו העומדים להרע
לרבי, מכל מקום היה מתפלל תפילה זו.
רב ספרא בטר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו
שתשים שלום

אגרות קודש

בי"ה, ז' מנחם אב [תש"ט]

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ וכו' מוהרנ"ט שי

שלום וברכה!

מכתבו מר"ח מנחם אב קבלתי, ומסרתי לנפנה קיו...

והשי"ת יחפך ימים אלו לששון ולשמחה וביתר שאת ויתר עז - וכידוע שזהו הטעם שדוקא כט"ו

- מלוי הלבנה - באב לא היו יו"ט.

באיורי כט"ס ופ"ש כהדו"ש

1 וְעוֹצֵר רָחֵם, שְׁלֹכְאוֹרָה קֶשֶׁה, וְכִי מָה עֲנִין שְׁאוּל וְ-קֶבֶר) אֶצֶל רָחֵם
2 האשה שסמכם הפסוק זה לזה. אֶלָּא לֹאמַר לָךְ שְׂדוּמִים הֵם, מָה רָחֵם
3 מְכַנִּים זֶרַע וּמוֹצִיא אַחֵר כִּךְ הוּלֵד, אָף שְׁאוּל מְכַנִּים הָאָדָם בְּמִיתוֹתוֹ,
4 וּמוֹצִיא אוֹתוֹ לַעֲתִיד לְבֹא בְּתַחִית הַמֵּתִים.
5 מוֹסִיף רַבִּי יֵאֵשִׁיָּה: וְהָלֹא דְבָרִים אֵלּוּ קָל וְחֹמֶר הֵם, וְמָה רָחֵם
6 שְׁמִכְנִיסִין בּוֹ הוֹרַע בְּחֶשֶׁאִי וְ-בִשְׁקֵט וּבְהַחֲבֹא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הוּלֵד
7 בְּקוֹלֵי קוֹלֹת שֶׁל שְׂמֻחָה, אִם כֵּן שְׁאוּל שְׁמִכְנִיסִין בּוֹ הַמֵּת בְּקוֹלֵי
8 קוֹלֹת שֶׁל בְּכִי וּמִסְפָּד, וְכִי אֵינִי דִּין שְׁמוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ בְּקוֹלֵי קוֹלֹת.
9 מִסֵּימַת הַגִּמְרָא: מְכַנֵּן – מִפְּסוּק זֶה, יֵשׁ תְּשׁוּבָה לְאִמְרִים אֵין
10 לְתַחִית הַמֵּתִים מִקּוֹר מִן הַתּוֹרָה, שְׁהָרִי רְמוּזָה בּוֹ תַּחִית הַמֵּתִים.
11 הַגִּמְרָא דּוֹרֶשֶׁת אֵת תִּיבַת 'וּכְתַבְתֶּם' שֶׁבְּקִרְיַת שִׁמְעִי: תִּנִּי רַבִּי
12 אוֹשְׁעִיָּא בְּרִיתָא קָמִיָּה דְרַבָּא – לִפְנֵי רַבָּא, נֹאמַר בְּפִרְשַׁת שִׁמְעִי (דְּבָרִים
13 ו ט) 'וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ, דְּהֵינּוּ שֶׁנִּכְתּוּב בְּמִזְוָה אֵת
14 הַדְּבָרִים שֶׁנֹּאמְרוּ בְּפִרְשָׁה זֶה, וְכֵן יֵשׁ לְכַתֵּב בְּתַפִּילִין כְּנֹאמֶר שֶׁם
15 (דְּבָרִים ו ח). דּוֹרֶשֶׁת הַבְּרִיתָא: תִּיבַת 'וּכְתַבְתֶּם' מִשְׁמַעַה שֶׁתֵּהָא
16 הַכְּתִיבָה תִּמְהָ וּשְׁלֵמָה, וְיֵשׁ לְלַמּוֹד מִכָּךְ שֶׁיֵּהָא הִכָּל בְּכַתֵּב – שְׁצִירָךְ
17 לְכַתּוֹב בְּתַפִּילִין וּמוֹזוֹת אֵת כָּל הָאֲמֹר בְּפִרְשָׁה, וְאִפְּלֹ צִנְאוֹת –
18 וְאִף אֵת הַצִּיּוּיִים שֶׁבָּהּ, כְּגוֹן 'וּכְתַבְתֶּם' וְקִשְׁרֹתָם.
19 אָמַר לִיָּה רַבָּא לְרַבִּי אוֹשְׁעִיָּא, דְּאָמַר לָךְ מִנִּי – אִם יֵשׁ אֵלֶּךְ אָדָם מִי
20 הוּא זֶה הַסּוֹבֵר שְׁצִירָךְ פִּסּוּק לְרִבּוּת שְׁצוּאוֹת נִכְתּוּבוֹת, אֲמֹר לוֹ
21 שְׁשִׁיטַת רַבִּי יְהוֹדָה הִיא, דְּאָמַר בְּסוּטָה (יז) לְגַבִּי סוּטָה הַשּׁוֹתָה מִמִּים
22 הַמֵּרִים, שֶׁבְּמִגִּילָה בָּהּ כּוֹתֵב הַכֹּהֵן אֵת פִּרְשַׁת סוּטָה כְּדִי לְמוֹחֲקָה
23 בְּתוֹךְ מִים אֵלּוּ, הַדִּין הוּא שֶׁאֵת הָאֱלֹת – הַקִּלְלוֹת שֶׁבְּפִרְשָׁה, דְּהֵינּוּ
24 יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאֶלֶּה וְלִשְׁבָּעָה' כְּגוֹן 'וְהִשְׁבַּע אֶתְּהָ הַכֹּהֵן' וְגו' (שִׁם ה
25 צִנְאוֹת – אֵת הַצִּיּוּיִים שֶׁבְּפִרְשָׁה כְּגוֹן 'וְהִשְׁבַּע אֶתְּהָ הַכֹּהֵן' וְגו' (שִׁם ה
26 יט) אֵינִי בּוֹתֵב. מִדִּיּוֹק רַבָּא: וְהָתֵם הוּא דְּכַתֵּיב 'וּכְתַב אֵת הָאֱלֹת
27 הָאֵלֶּה' – דּוּוֹק בְּסוּטָה סוֹבֵר רַבִּי יְהוֹדָה שֶׁאֵינִי כּוֹתֵב אִף צִוּאוֹת, כִּיּוֹן
28 שֶׁנֹּאמַר שֶׁם (ה כ) 'וּכְתַב' וְלֹא 'וּכְתַבְתֶּם', אֲכַל הָכָא בְּתַפִּילִין וּמוֹזוֹת
29 דְּכַתֵּיב בָּהֶן 'וּכְתַבְתֶּם', מִשְׁמַע שֶׁיִּכְתּוּב כְּתִיבָה תִּמְהָ אֵת כָּל הָאֲמֹר
30 בְּפִרְשָׁה, וְעַל כֵּן אִפְּלֹ צִנְאוֹת נִמִּי כּוֹתֵב. וְנִמְצָא שֶׁהַבְּרִיתָא
31 הַמְצַרִּיכָה דְּרֶשֶׁה מִיּוֹחֲדָת לְחִיּוֹב כְּתִיבַת צִוּאוֹת, הִיא כְּשִׁיטַת רַבִּי
32 יְהוֹדָה.
33 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל דְּבָרֵי רַבָּא: אֲמַר מַעֲמִיָּה – וְכִי טַעְמוֹ דְּרַבִּי יְהוֹדָה
34 שֶׁבְּמִגִּילַת סוּטָה אֵינִי כּוֹתֵב צִוּאוֹת הוּא מְשׁוּם דְּכַתֵּיב 'וּכְתַב' וְלֹא
35 'וּכְתַבְתֶּם', הָרִי בְּגִמְרָא שֶׁם מְבֹאֵר דְּמַעֲמִיָּה דְּרַבִּי יְהוֹדָה מְשׁוּם
36 דְּכַתֵּיב (ש) 'וּכְתַב אֵת הָאֱלֹת הָאֵלֶּה' וְגו', וּמִשְׁמַע שְׁדוּוֹק אֱלֹת אֵין
37 וְ-אֵכָן) כּוֹתֵב, אִךְ צִנְאוֹת לֹא – אֵינִי כּוֹתֵב, וּמְבֹאֵר שֶׁאִם לֹא מִיַּעוֹט

38 זֶה, מִסְבָּרָא הֵינִי לומדים מ'וּכְתַב' שְׁצִירָךְ לְכַתּוֹב הַכָּל, וְאִם כֵּן
39 בְּפִרְשַׁת תַּפִּילִין וּמוֹזוֹת שֶׁאֵין בָּהּ מִיַּעוֹט, וְדֹא צִירָךְ לְכַתּוֹב אֵת כּוֹלָה,
40 וּמִדּוּעַ צִירָךְ לְדַרּוֹשׁ מ'וּכְתַבְתֶּם' שְׁכּוֹתֵב צִוּאוֹת.
41 מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: בְּאֵמַת תִּיבַת 'וּכְתַב' לְבַדָּה מִשְׁמַעַה שְׁכּוֹתֵב הַכָּל,
42 וּמִכָּל מְקוֹם אֲצִטְרִיף – לְגַבִּי תַפִּילִין וּמוֹזוֹת הוֹרַצְרָה הַבְּרִיתָא לְרִבּוּת
43 כְּתִיבַת צִוּאוֹת מ'וּכְתַבְתֶּם', שֶׁאִם לֹא כֵן, סְלִקָא דְּעִתְדָךְ אֲמִינָא – הִיָּה
44 עוֹלָה בְּדַעֲתָךְ לומֵר, שְׁכִיּוֹן שְׁגָם בְּסוּטָה וְגַם בְּתַפִּילִין וּמוֹזוֹת נֹאמְרָה
45 לְשׁוֹן כְּתִיבָה, נִילָף – נִלְמַד בְּתַפִּילִין וּמוֹזוֹת גִּזְרָה שׁוֹה 'בְּתִיבָה
46 בְּתִיבָה' מִהָתָם – מִשֶּׁם בְּסוּטָה, מָה הָתֵם אֱלֹת אֵין וְ-אֵכָן כּוֹתֵב
47 אִךְ צִנְאוֹת לֹא כּוֹתֵב, אָף הָכָא נִמִּי – כִּךְ גַּם כָּאן בְּתַפִּילִין וּמוֹזוֹת
48 צִנְאוֹת לֹא יִכְתּוּב, עַל כֵּן כְּתַב דְּחִמְנָא 'וּכְתַבְתֶּם' לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁאִפְּלֹ
49 צִנְאוֹת כּוֹתֵב.
50 הַגִּמְרָא דּוֹרֶשֶׁת אֵת תִּיבַת 'וּלְמַדְתֶּם' שֶׁבְּקִרְיַת שִׁמְעִי: תִּנִּי רַבִּי עוֹבְדִיָּה
51 בְּרִיתָא קָמִיָּה דְרַבָּא – לִפְנֵי רַבָּא, נֹאמַר בְּפִרְשַׁת וְהִיָּה אִם שִׁמְעִי
52 (דְּבָרִים יא ט) 'וּלְמַדְתֶּם אֶתְּם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בִּם' וְגו', דְּהֵינּוּ צִיּוּי
53 לְקִרְוָא פִּרְשָׁה זֶה בְּקִרְיַת שִׁמְעִי. וּמִשְׁמַע מִתִּיבַת 'וּלְמַדְתֶּם' שִׁיָּהָא
54 לְמוֹנְדָךְ תֵּם – שֶׁלֵּם כְּהִלְכְתּוֹ, שִׁיָּתֵן רִיּוֹחַ בֵּין הַדְּבָרִים – שִׁפְרִיד בֵּין
55 שְׁתֵּי תִיבּוֹת הַדְּבּוּקוֹת זֶה לְזֶה, כְּגוֹן תִּיבָה הַמִּתְחִילָה בְּאוֹתָהּ אוֹת שְׁבָה
56 מִסִּתֵּימַת הַתִּיבָה הַקּוֹדֶמֶת לָהּ, שֶׁאִם אֵינִי מִקְפִּיד לְתַת רִיּוֹחַ בֵּינֵיהֶם
57 הוּא הוֹגָה אֵת שְׁתֵּיּוֹן כְּאוֹת אַחַת, כִּפִּי שִׁמְפֵּרֵט רַבָּא לְהִלְךְ.
58 עֲנִי רַבָּא בְּתַרִּיָּה – עֵנָה רַבָּא אַחֲרֵי רַב עוֹבְדִיָּה וּפִירֵשׁ שְׁמוּעָתוֹ, אֵלּוּ
59 הֵן תִּיבּוֹת הַדְּבּוּקוֹת שֶׁבְּקִרְיַת שִׁמְעִי, כְּגוֹן 'עַל לְבָבְךָ' (דְּבָרִים ו ח), שֶׁאִם
60 אֵינִי מִפְרִיד בֵּינֵיהֶן נִמְצָא שֶׁאֲמֹר 'עַל לְבָבְךָ' וּמִחֲסִיר לִמ"ד אַחַת, וְכֵן
61 'עַל לְבָבְכֶם' (שִׁם יא יח), 'בְּכָל לְבָבְךָ' (שִׁם ו ד), 'בְּכָל לְבָבְכֶם' (שִׁם יא יג),
62 'עֲשֵׂב בְּשָׂדֶךָ' (שִׁם יא טו), 'וְאִבְדְתֶּם מִהֲרָה' (שִׁם יא יז), 'הַכִּנְךָ פְּתִיל' (בְּמִדְבָר
63 טו לז), 'אֶתְּכֶם מֵאֲרִץ' (שִׁם טו מט).
64 הַגִּמְרָא מְבֹאֵרֵת מִזֶּה שְׁכּוֹר שֶׁל הַמִּדְקָדֵק בְּאוֹתִיּוֹת קִרְיַת שִׁמְעִי: אָמַר
65 רַבִּי חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל הַקּוֹרָא קִרְיַת שִׁמְעִי וּמִדְקָדֵק
66 בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ, מַעֲנִינִין לוֹ יְהִינֶם, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים סח טו) 'בְּפִרְשֵׁי שְׂדֵי
67 מַלְכִּים בָּהּ תִּשְׁלַג בְּצִלְמוֹן', דּוֹרֵשׁ רַבִּי חֲמַא: אֵל תִּקְרִי 'בְּפִרְשֵׁי'
68 מִלְשׁוֹן פְּרִיסָה וּשְׁטִיחַת הַדֶּבֶר, אֶלָּא 'בְּפִרְשֵׁי' מִלְשׁוֹן מְפּוֹרֶשׁ, וְאֵל
69 תִּקְרִי 'בְּצִלְמוֹן' שֶׁהוּא חוֹשֶׁךְ, אֶלָּא 'בְּצִלְמוֹת' דְּהֵינּוּ הַגִּיחֶם, וְכִךְ יֵשׁ
70 לְפִרֵשׁ אֵת הַפִּסּוּק, אִם תִּפְרֹשׁ הֵיטֵב 'שְׂדֵי' דְּהֵינּוּ שֶׁתְּבַדִּיל כְּרָאוֹי בֵּין
71 הַתִּיבּוֹת שֶׁל קְבֵלַת מַלְכוּת שְׁמִים בְּקִרְיַת שִׁמְעִי, תּוֹכָה שְׁמִלְכִים בָּה'
72 דְּהֵינּוּ הַתּוֹרָה שְׁבָה מַלְכִּים יִמְלוּכוֹ, תִּשְׁלַג וְתַצְנֵן לָךְ אֵת הַגִּיחֶם.
73 הַגִּמְרָא מְבִיאָה שְׁמוּעָה נּוֹסֶפֶת מִרְבִּי חֲמַא בֵּן רַבִּי חֲנִינָא: וְאָמַר רַבִּי
74 חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינָא, לְמָה נִסְמְכוֹ בְּתוֹרָה

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"מ וכו' מהו"ר זלמן שמעון שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג' ראה...

נהניתי ממה שמזכיר בסוף מכתבי שעשועי קביעות ברבים בלימוד שו"ע רבינו בכל יום, ובודאי יש להם לימוד ברבים בדא"ח בכל יום, ולא רק בש"ק שמזכיר במכתבו.

מטובו לפרוש בשלום כל החבורה שיחיו, והנני מסג"פ קטע משיחת ההתועדות דש"מ אלול, ובבקשה לזכות בזה את כל חברותי ש'.

בברכת כתיבה וחתומה טובה.

לא – וכוונתו במשנתנו שרק בדיעבד יצא ולכתחילה צריך להשמיע לאזנו, אם כן קשה, **אֵלָא הָא דְתַנִּי רַבִּי יְהוּדָה פְּרִיָּה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁוִּי, חֲרַשׁ הַמְדָּבָר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ תּוֹרָם לְכַתְחִילָהּ, מִנִּי – כְּשִׁטָּת מִי הָיָה, הָרִי אֵינָה לֹא כְרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְרַבִּי יוֹסִי, דַּאי רַבִּי יְהוּדָה הָיָה, הָא אָמַר שְׁדוּקָא בְּדִיעֵבַד אֵין – אֲכַן יֵצֵא בְּלִי לְהַשְׁמִיעַ לְאֹזְנוֹ, אֲךָ לְכַתְחִילָהּ לֹא יַעֲשֶׂה כֵן, וְאִי רַבִּי יוֹסִי, הָא אָמַר שְׁאִפִּילוּ דְיַעֲבַד נִמְי לֹא יֵצֵא.**

הגמרא מתרצת שיש דעה שלישית בדיון זה: **אֵלָא לְעוֹלָם הַבְּרִייתָא שְׁחַרְשׁ תּוֹרָם לְכַתְחִילָהּ הָיָה כְרַבִּי יְהוּדָה, וְכוּוֹנָתוֹ בְּמִשְׁנָתוֹ שְׁאִפִּילוּ לְכַתְחִילָהּ נִמְי יוֹצֵא בְּלֹא שְׁמִיעַת הָאֲזָן, וְלֹא קָשְׁיָא מִיָּדוּ הַתָּנָא שְׁנֵה בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן שְׁלַכְתְּחִילָהּ צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאֹזְנוֹ וּבְדִיעֵבַד יֵצֵא, דְהָא יְדִידָה – הַבְּרִייתָא שְׁחַרְשׁ תּוֹרָם לְכַתְחִילָהּ הָיָה כְרַבִּי יְהוּדָה עֲצוּמוֹ, וְהָא דְרַבִּיָּה – וְהַבְּרִייתָא לִגְבִּי בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן הַמַּחֲלֶקֶת בֵּין לְכַתְחִילָהּ וּבְדִיעֵבַד, הָיָה כְּשִׁטָּה שֶׁהֵבִיא רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבּוֹ, כְּמוֹבָא בְּסוּמָךְ.**

והיכן שנה רבי יהודה כן בשם רבו, דתנן, **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שִׁשְׁמִיעַ לְאֹזְנוֹ, שְׁנֵאמַר (דברים 10) 'שִׁמַּע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד', וּמִשְׁמַע שְׁצִירָה לְשִׁמּוֹעַ בְּאֹזְנוֹ. אָמַר לִיה רַבִּי מֵאִיר, הָרִי הוּא – (הכתוב) אָמַר לְהֵלֶן (שם 10) 'וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצִּיף הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ', וּמִשְׁמַע אֲחֵר כְּנֻגַּת חֶלֶב הָיוּ הַדְּבָרִים – עֵינֶיךָ הִדְבַּר תְּלוּי בְּכוּנוֹת הַלֵּב, וְאִפִּילוּ לְכַתְחִילָהּ אֵין צָרִיךְ שְׁמִיעַת הָאֲזָן. וְכִיּוֹן שְׂרָבִי אֲלַעֲזֹר בֵּן עֲזַרְיָה נָקַט בְּלִשׁוֹן 'צָרִיךְ שִׁשְׁמִיעַ לְאֹזְנוֹ' מִשְׁמַע שְׂרָק לְכַתְחִילָהּ כֵּךְ**

הדין, אך בדיעבד יצא אם לא לא השמיע לאזנו, ואם כן את הברייתא לגבי ברכת המזון שנה רבי יהודה בשמו. מסיימת הגמרא: **הַשְׁתָּא דְאֵתִית לְהִכִּי – עֲכָשִׁי שְׁבֹאת לְכָךְ וְהַשְׁמַעַת לֵנו אַת דַּעַת רַבִּי מֵאִיר, אִפִּילוּ תִּימָא רַבִּי יְהוּדָה כְּרַבִּיָּה כְּכִידָא לִיה – תּוֹכֵל לְמַר שְׂרָבִי יְהוּדָה סוֹבֵר כְּרַבּוֹ רַבִּי אֲלַעֲזֹר בֵּן עֲזַרְיָה שְׁלַכְתְּחִילָהּ צָרִיךְ שְׁמִיעַת הָאֲזָן, וְכוּוֹנָתוֹ בְּמִשְׁנָתוֹ שֶׁהִקְרָא אַת שְׁמַע וְלֹא הַשְׁמִיעַ לְאֹזְנוֹ יֵצֵא הֵינֵן בְּדִיעֵבַד, וְלֹא קָשְׁיָא סְתִירַת הַמִּשְׁנּוֹת וְהַבְּרִייתוֹת, דְהָא רַבִּי מֵאִיר – הַבְּרִייתָא שְׁחַרְשׁ תּוֹרָם לְכַתְחִילָהּ הָיָה כְרַבִּי מֵאִיר הַסּוֹבֵר שְׁאֵין צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאֹזְנוֹ אִפִּילוּ לְכַתְחִילָהּ, וְהָא רַבִּי יְהוּדָה – וְהַמִּשְׁנָה בְּתוֹרוֹמוֹת וְהַבְּרִייתָא לִגְבִּי בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן שְׁחִילְקוֹ בֵּין לְכַתְחִילָהּ לְבִדִיעֵבַד, הֵן כְּשִׁטָּת רַבִּי יְהוּדָה. הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִשְׁנָה נּוֹסֶפֶת בְּעֵנִין שְׁמִיעַת הָאֲזָן, וְדָנָה כְּשִׁטָּת מִי הָיָה נִאמְרָה: תָּנִן הָתָם לִגְבִּי קְרִיאַת הַמִּגִּלָּה בְּפוּרִים (מגילה יט), **חֶבֶל כְּשִׁרִים לְקִירוֹת אֶת הַמִּגִּלָּה, חוּץ מִחֲרָשׁ הַמְדָּבָר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ, שׁוֹמֵעַ וְקָמָן, וְרַבִּי יְהוּדָה מְכַשִּׁיר בְּקָמָן, וּמִשְׁמַע שְׂדִין חֲרַשׁ הוּא כְּדִין שׁוֹמֵעַ שְׁנֵה עֲצוּמוֹ, וְאִינוּ כְּשֹׁר אִפִּילוּ בְּדִיעֵבַד. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מָאן – (מִיָּהוּן) הַתָּנָא הַסּוֹבֵר שְׁחַרְשׁ הַקּוֹרֵא בְּדִיעֵבַד נִמְי – (גם) לֹא יֵצֵא. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב מִתְּנָה, מִשְׁנָה זֹו כְרַבִּי יוֹסִי הָיָה הַסּוֹבֵר שְׁשִׁמִּיעַת הָאֲזָן מְעַכְבֶּת אִף בְּדִיעֵבַד, דְתָנִן בְּמִשְׁנָתוֹ, הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הַשְׁמִיעַ לְאֹזְנוֹ יֵצֵא, דְבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, לֹא יֵצֵא. שׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: מָאן – (מִמֶּנִּין) דְמִשְׁנָה זֹו כְרַבִּי יוֹסִי הָיָה, וְדִיעֵבַד נִמְי לֹא – וּפִירוּשָׁה שְׁחַרְשׁ פְּסוּל לְקִרְוָא אִפִּילוּ בְּדִיעֵבַד,****

מכח קושיא זו הגמרא חוזרת בה, ומיישבת את הסתירה באופן אחר. מתרצת הגמרא: **אֵלָא כִּי יֵשֵׁב אֶת הַסְתִּירָה, אִידִי וְאִידִי – זֹו הוּא, כְּלֹמֵר שְׁתֵּי הַבְּרִייתוֹת הֵן כְּשִׁטָּת רַבִּי נִמְלִיאֵל שְׁכַל אָדָם צָרִיךְ לְהַתְפַּלל כָּל תְּפִילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, וְלֹא קָשְׁיָא, כָּאֵן – בְּבִרִיתָא הָאוֹמֶרֶת שְׁפּוּעִלִים מְתַפְּלִים מְעִין שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, מְדוֹבֵר בְּעוֹשֵׁין בְּשִׁבְרָן – בְּפוּעִלִים הַנוֹטִלִים מִבְּעַל הַבֵּית שְׂכָר פְּעוּלָתָם לְבַד מִמֶּה שְׁנוֹתָן לָהֶם סְעוּדָתָם, וְעַל כֵּן הֵם צָרִיכִים לְמַחַר לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתָּם, וְכָאֵן – בְּבִרִיתָא הָאוֹמֶרֶת שְׁפּוּעִלִים מְתַפְּלִים כָּל תְּפִילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, מְדוֹבֵר בְּעוֹשֵׁין בְּסְעוּדָתָן – שְׁאִינִם נוֹטִלִים מִבְּעַל הַבֵּית בְּשִׁכְרָם אֲלֵא אֶת סְעוּדָתָם, וְכִיּוֹן שֶׁהוֹזִילוּ לוֹ כָּל כָּךְ אֶת דְּמֵי שְׂכִירוֹתָם יֵשׁ לוֹ לְמַחֲוֹל לָהֶם עַל הַהִפְסָד שֶׁל זְמַן תְּפִילָתָם.**

הגמרא מביאה ראיה לדבריה: **וְהָתָנָא – וְכֵן שְׁנִינֵי שִׁישׁ חִילּוּק בֵּין עוֹשִׂים בְּשִׁכְרָם לְעוֹשִׂים בְּסְעוּדָתָם, הַפּוּעִלִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים מְלֹאכָה אֲצִל בְּעַל הַבֵּית, קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע וּמְבַרְכִים לַפְּנִיָּה וְלֵאחֶרֶת, וּמְתַפְּלִין מְעִין שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, וְאִכְלִין פֶּתֶן, וְאֵין מְבַרְכִים לַפְּנִיָּה 'הַמוֹצֵא לָחֶם מִן הָאָרֶץ', כִּיּוֹן שֶׁהִבְרַכָּה שְׁלֹפְנֵי הָאִכִּילָה אֵינָה מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל מְבַרְכִין לְאַחֶרֶת שְׁתֵּים – שְׁתֵּי בְּרִכּוֹת בְּמַקּוֹם אַרְבַּע, כִּיּוֹן, בְּרַבָּה רַאשׁוֹנָה מְבַרְכִים בְּתַקְנָהּ, וּבְבִרְכָּה שְׁנִיָּה פּוֹתַח בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ (ברכת נודה לך), וְכֹלְלִין הַבְּרַכָּה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁהָיָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם בְּתוֹךְ בְּרַכַּת הָאָרֶץ, כִּיּוֹן שֶׁבְּרִכּוֹת אֵלוֹ דּוֹמוֹת זֹו לְזוֹ. וּבְרַכָּה רְבִיעִית אֵינֶם אוֹמְרִים כָּלל כִּיּוֹן שֶׁהָיָה מְדַרְבְּנָן.**

מוסיפה הברייתא: **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁמַקְצִים בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן, בְּפוּעִלִים הַעוֹשִׂין מְלֹאכְתָּם בְּשִׁבְרָן, אֲבָל פּוּעִלִים הַעוֹשִׂין רַק בְּסְעוּדָתָן וְאֵינֶם מְקַבְּלִים עוֹד שְׂכָר אַחֵר עַל מְלֹאכְתָּם, אוֹ שְׁעוֹשִׂין בְּשִׁבְרָן אֲלֵא שֶׁהָיָה בְּעַל הַבֵּית מֵיִסֵּב עִמָּהּ, מְבַרְכִין בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן כּוֹלָה בְּתִיקוּנָה.**

שנינו במשנה: **הָתָן פְּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע. הַגְּמָרָא מְבִיאָה מְקוֹר לְדִין זֶה: תָּנִי רַבִּינָן, נִאמַר בְּפִרְשַׁת שְׁמַע (דברים 10) 'וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ**

בְּבִיתְךָ', וּמִשְׁמַע פְּרָט לְעוֹסֵק בְּמַצָּה שְׁפִטוֹר מְקִרְיָאֵת שְׁמַע, בֵּין אִם עוֹסֵק בְּמַצָּה מִמֶּשׁ וּבֵין אִם הוֹלֵךְ לְדַבֵּר מַצּוּה. וְלַהֲלֹךְ יִתְבָּאֵר כִּיצַד מִשְׁמַע כֵּן בְּפִסּוּק. וְעוֹד נִאמַר שֵׁם 'וְלִכְתֹּבְתָּ בְּדֶרֶךְ', וּמִשְׁמַע פְּרָט לְחֻתָּן שְׁפִטוֹר מְקִרְיָאֵת שְׁמַע, כִּיּוֹן שֶׁהוּא טְרוּד בְּמַחֲשַׁבַת בְּעִילַת מַצּוּה. מְכָאֵן אֲמָרוּ חַכְמִים, הַכּוֹנֵם – (הַנוֹשֵׂא) אֶת הַכְּתוּלָה פְּטוּר לַהֲיִית בְּקִי בְּדַבֵּר, וְהַכּוֹנֵס אֶת הָאֵלֶּמֶנָה שְׁאִינוּ טְרוּד בְּמַחֲשַׁבָה זֹו, תִּיֵּיב בְּקִרְיָאֵת שְׁמַע. שׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: מָאן מִשְׁמַע – כִּיצַד מִשְׁמַע מִפְּסוּק זֶה שֶׁהָעוֹסֵק בְּמַצּוּה אוֹ בְּמַחֲשַׁבַת מַצּוּה פְּטוּר מְקִרְיָאֵת שְׁמַע. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב פִּפְסָא, כִּיּוֹן שֶׁנִּאמַר בְּפִסּוּק 'בְּשִׁבְתְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ', יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁכַל הָאוֹפְנִים בָּהֶם חִיִּיב אָדָם לְקִרְוָא אֶת שְׁמַע, וְהֵינֵן בְּשִׁבְתְּךָ וּבְלִכְתְּךָ, הָרִי הֵם כִּי 'דֶּרֶךְ' – כְּמוֹ דֶּרֶךְ, מָה 'דֶּרֶךְ' רְשׁוּת – כֵּשֶׁם שֶׁהִלִּיכָה בְּדֶרֶךְ לְסַחֲרָה הָיָה רְשׁוּת, כְּלֹמֵר שְׁאִינָה מַצּוּה, אִף הָכָא נִמְי – גַּם תִּיבּוֹת 'בְּשִׁבְתְּךָ וּבְלִכְתְּךָ' מְדַבְּרוֹת רַק בְּמִי שְׁעוֹסֵק בְּדַבֵּר רְשׁוּת, אֲךָ אִם עוֹסֵק בְּדַבֵּר מַצּוּה אוֹ בְּמַחֲשַׁבַת מַצּוּה הָרִי הוּא פְּטוּר. מְקִשָּׁה הַגְּמָרָא: מִנֵּין לָךְ שֶׁהַתּוֹרָה מְדַבֵּרֶת רַק עַל הַהוֹלֵךְ לְדַבֵּר הַרְשׁוּת, מִי לֹא עֲקָרִינָן דְּקָאֹוִיל לְדַבֵּר מַצּוּה – וְכִי אֵינֶךָ יִכּוֹל לְפַרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק גַּם בְּהוֹלֵךְ לְדַבֵּר מַצּוּה, וְאִפִּילוּ חִכִּי אָמַר רַחֲמָנָא לִיקְרִי – וְאִף עַל פִּי כֵן אִמְרָה הַתּוֹרָה שֶׁהוּא חִיִּיב בְּקִרְיָאֵת שְׁמַע. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִם בֵּין שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר גַּם עַל הוֹלֵךְ לְדַבֵּר מַצּוּה, לִימָא קָרָא – שִׁיאִמַר הַפְּסוּק 'כָּלְכַת' שְׁמִשְׁמַע כָּל הִלִּיכָה בֵּין לְדַבֵּר מַצּוּה וּבֵין לְדַבֵּר הַרְשׁוּת, מָאן 'כָּלְכַת' – מְדוּעַ נִקְטָה הַתּוֹרָה בְּלִשׁוֹן 'בְּלִכְתְּךָ', שְׁמַע מִיָּנָה – מוֹכַח מְכָאֵן, שְׂרָק כָּלְכַת דִּידֶךָ הוּא דְמַחֲיִיבָת – בְּהִלִּיכָה שֶׁהָיָה שֶׁלֹךְ וְלִצְרָכָךְ אֶתָּה מְחִיִּיב בְּקִרְיָאֵת שְׁמַע, הָא דְמַצָּה פְּטוּרָתָה – אֲבָל בְּשַׁעָה שֶׁאֵתָּה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כְּדִי לִקְיִים מַצּוּה אֶתָּה פְּטוּר מְקִרְיָאֵת שְׁמַע.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 **יב** מי שאינו שותה יין מחמת נדר יכול לקדש עליו וישתו אחרים המסובין עמו^[טז] ואם אין עמו אחרים יקדש
- 2 על הפת ולא על היין או ישמע קידוש מאחרים שמקדשים על היין^[לבג] אבל מי שאינו שותה יין מחמת
- 3 ששונאו יש לו לדחוק את עצמו לשותות ממנו בקידוש של לילה ולא יקדש על הפת^[לד] מטעם שנתפאר⁶⁴ או
- 4 ישמע מאחרים המקדשים על היין^[לה] 66:

חלק ב סימן ערב על איזה יין מקדשין סעיף יב

הלכתא רבתא

- מהמסובים, נראה שלא יצאו י"ח⁶⁰.
- [לב] שמקדשים על היין - רוצה לומר, ילך אצל מסובין
- אחרים שמקדשין לעצמן⁶¹.
- [לג] שמקדשים על היין - או יקח יין צימוקים⁶².
- [לד] על הפת - גם בקידוש היום לא יקדש על הפת - אלא
- ידחוק עצמו לקדש על היין⁶³.
- [לה] על היין - ואפילו יכול לטעום מהיין - אלא שאינו
- יכול לשותות רוב רביעית - ידחוק עצמו או ישמע
- מאחרים⁶⁵.
- כט] המסובין עמו - יין שמעורב בו מים באופן שלכמה
- דיעות אינו ראוי לקידוש - ואין לו יין אחר, וישנו במקום
- מי שמנהגו לקדש לכתחילה על יין כזה - עדיף לשמוע
- קידוש מאחר, ואם אין אחר עמו יקדש בעצמו - דלא גרע
- מחמר מדינה⁵⁸.
- ל] המסובין עמו - ויכול להוציאו בכרכת היין - אפילו יודע
- לברך בעצמו⁵⁹.
- לא] המסובין עמו - דוקא אחד מהמסובים, דהיינו מאלו
- ששמעו את הקידוש ויצאו י"ח, אך אם טעם אחר שלא

ציונים והוספות

- יין מחמת נדר יקח מי צמוקים לארבע כוסות.
- (63) כ"ש מקידוש הלילה שם התיירו לקדש על הפת כשאינו לו
- יין, אבל אין צריך לדחוק עצמו בקידוש היום אם רוצה לקדש
- על חמר מדינה כדמשמע בסעיף יא.
- (64) סעיף יא: שיש אומרים שלא תקנו כלל קידוש על הפת -
- אלא על הכוס.
- (65) וכן עדיף לשמוע מאחרים מלקדש על חמר מדינה או על
- הפת.
- (66) ראה סימן תעב סעיפים כא-כב: מי שאינו שותה יין כל
- השנה מפני ששונאו או שמזיקו אף על פי כן חייב לדחוק את
- עצמו לשותות ד' כוסות .
- אבל קידוש של שאר ימים טובים ושבחות אין צריך לדחוק את
- עצמו לשותות הכוס אלא יכול לשמוע הקידוש מאחר כמו
- שנתבאר בס' ער"ב.
- (58) ולכאורה יקדש על יין זה אפילו בלילה ולא על הפת,
- משום שלכמה דיעות יש ליין זה דין יין ממש. ועיין שו"ת עטרת
- פז ח"א כרך א הערות סימן יד הערה ט.
- (59) קו"א ס"ק א דכיון שיכול לומר הקידוש בשבילם יכול ג"כ
- לברך בפ"ג. ועוד שכיון שהוא חייב בקידוש וא"א לו לצאת
- בלא טעימה, הרי טעימת חבריו היא ג"כ בשבילו, ולכן מברך
- בפ"ג על טעימת חבריו - דהרי זה כאילו הוא טועם.
- (60) קיצור הלכות משוע"ר סימן רעא הערה 92, ובסימן רצא
- ס"ד כתב כן בפירוש לגבי הבדלה.
- (61) משנ"ב ס"ק לד, דלא תקשה מה שאמר בתחלה 'ואם אין
- אחרים עמו'.
- (62) סימן תעב סכ"ז: וכן מי שריית צמוקים כשרים לד' כוסות
- אם הם בענין שכשרים לקידוש דהיינו שיוצא מהן לחלוחית
- קצת על ידי דריכה בלא שרייה במים ולפיכך מי שאינו שותה

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ח מנורה בין גדולה בין קטנה אם היא של פרקים אסור
- 2 לטלטלה אפילו לצורך גופה ומקומה אע"פ שלא הדליקו
- 3 בה באותו שבת שחוששין שמא תפול מידו ותתפרק ויחזיר
- 4 פרקיה ויתקעם ויהדקם בחזק ויתחייב משום בונה כמו שיתבאר
- 5 בס' שי"ג.
- 6 ואפילו אם אינם של פרקים אלא יש בה חריצים סביב ודומה
- 7 לשל פרקים אסור לטלטלה גזרה שמא יאמר הוואה שהיא של
- 8 פרקים ויבא להתיר אף של פרקים ואף אם היא קטנה מאוד
- 9 שאין דרך לעשותה של פרקים כלל והכל יודעים שהם חריצים
- 10 בלבד ולא פרקים אע"כ לא רצו חכמים לחלק בגזרתם בין
- גדולה לקטנה:
- ט וכל זה במנורה וכיוצא בה מהכלים שדרכן להתפרק
- כשנופלים אבל כלים שאין דרכם להתפרק כשנופלים כגון
- כוסות וכיוצא בהם מותר לטלטלם אף שהם בענין שאסור
- להחזיר פרקיהם כמו שיתבאר בס' שי"ג ואפילו מנורה של
- פרקים אם פרקיה רפויים לעולם שאין דרך להדקם בחזק מותר
- לטלטלה ואף להחזיר פרקיה אם נפלו כמו שיתבאר שם עיין
- שם הטעם:

חלק ב סימן רעט דיני טלטול הנר בשבת סעיפים ח"ט

א תשמיש המטה מתענוגי שבת הוא לפיכך עונת תלמידי
חכמים הבריאם שהיא פעם אחת בשבוע קבעוה מליל שבת
לליל שבת כמו שנתבאר בסי' ר"מ:

ב מתקנת עזרא לאכול שום או שאר דברים המרבים זרע בערב
שבת או בליל שבת בשביל קיום העונה וצריך לזהר שלא
לבטל העונה שלא יעבור על לא תעשה של תורה אלא אם כן
האשה מוחלת ואעפ"כ טוב לקיימה כמו שנתבאר שם:

ג מותר לבעול בתולה לכתחלה בשבת ואין בזה איסור משום
הצער שיש לה בשבת בבעילה ראשונה וגם אין איסור משום
חובל במה שמוציא דם לפי שדם הבתולים אינו מובלע בכותלי
בית הרהם אלא כנוס הוא שם כמופקד ומוצנע בתוך הכלי וזה
אינו אלא כפותח הכלי שיצא הדם מתוכו וגם אין איסור במה
שעשה פתח בגוף האשה לפי שהיא מלאכה שאינה צריכה
לגופה שאין צריך לפתח זה כלל שיהא פתוח לפי שהבתולה
נוחה לו יותר.

ואף להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה מכל
מקום זה מקלקל הוא שהבתולה חשובה מן הבעולה וכל
המקלקלים פטורים ואף שלכתחלה אסור מדברי סופרים אף אם
היא מלאכה שאינה צריכה לגופה ומקלקל מכל מקום במקום
מצוה לא גזרו חכמים ועוד שאיסור לפתוח פתח הוא משום
[מ]תקן כלי כמו שיתבאר בסי' שכ"ח וכשאינו צריך לפתח זה

אין זה תיקון כלל ולא עשה כלום כמו שיתבאר שם:
חלק ב סימן רפ דין תשמיש המטה ובו ג' סעיפים:

א בשבת צריך להקדים לבא לבית הכנסת יותר מביו"ט כמ"ש
בסי' תקכ"ט ומכל מקום נוהגים לאחר יותר מבחול משום
השינה שהיא עונג שבת ומכל מקום צריך לזהר מאד שלא
לעבור זמן קריאת שמע ותפלה אבל בימי החורף שהלילות
ארוכים יכולים להקדים כמו בחול:

ב ונוהגים להרבות בזמירות של שבת דהיינו שמוסיפים
בפסוקי דזמרה למנצח השמים כו' ואומרים נשמת אחר
שירת הים ומסיימין בו ישתבח ואח"כ מתחילין יוצר אור והכל
יודוך ואל אדון ולא אל אשר שבת ובכל מקום ומקום לפי מנהגו
ומכל מקום אין כל זה חובה אלא רשות ואם רצה אינו אומר
כלל מלבד לאל אשר שבת שאף אם שכח לאומרו בתוך התפלה
נכון לאומרו אחר התפלה הואיל והוא מדבר בשבח השבת ומכל
מקום אם נזכר בתוך התפלה אפילו קודם שסיים ברכת יוצר לא
יחזור לראש הברכה בשבילו הואיל ואינו אלא מנהג בעלמא
(והוא הדין שלא יאמר אותו לבדו במקום שנזכר כיון שאינו
שייך שם):

חלק ב סימן רפא דיני זמירות ביום השבת סעיפים א"ב

לקוטי תורה

שאמרו רז"ל שגם המצוות הן "שלוחי דמלאכ" -
שלוחי ה', ניתן לפרש "מלאכי [שלוחי] אלקים" גם
על המצוות.

[וביאור תוכן הענין שהמצוות נק' בשם "שלוחי"
("מלאכי אלקים") וענין "שלוחו של אדם כמותו" גבי
מצוות:]

ושמרו בני ישראל את השבת פרק שני

[והולך ומבאר ענין "עליית וירידת מלאכי אלקים"
בעבודת התפלה של כל אדם:]

מלאכי אלהים הם המצוות, שהם מלאכים, שלוחי
דמלאכ, וכמ"ש בתנחומא פ' ויגש היו מכבדין את
המצוות שהן שלוחי, ושלוחו של אדם כמותו.
- "מלאך" פירושו "שליח", ולכן נקראו המלאכים
בשם זה, מפני שהם שלוחי הקב"ה; ועל פי מה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

ע"י מרירות הלב ולפעמים מתעורר ברוח קדושה לידבק
במצותיו בשמחה וטוב לכב ולפעמים רק בניצוח והסכם
חזק מאד כו' ולפעמים רק בהודאה מרחוק כו' וכל אלה
באים בלבו פתאום מצד עצם ומהות אור הנשמה
שמתעוררת רק מעצמה ומאלי' מבלי שהכין לבו לזה
באיזה יגיעה ועבודה כלל וכלל ובנקל באו לו התעוררו'
רבות כאלה כאלו מעוררי' אותו מלמעל' שזהו רק ענין
גלוי ההעל' מצד עצמו כי בהעלם ומקיף יש בכח הנשמה

(ב) ויש להבין ביאור הענין ומהו השמן והאור ולמה הן
במספר ז' דוקא דהנה אנו רואים בכל אדם
מישראל שלפעמים תתלהב נפשו האלקי' מעצמה ומאלי'
לעלות אל ה' ברוח התעוררות גדולה וחזקה בהתעוררות
תשובה או בהתעוררות אהבה ותשוקה גדולה לידבק בה'
ולילך בדרכיו ומצותיו או בהתעוררו' יראה ופחד אלקי'
בלבו להיות סור מרע בתכלית וכה"ג ויש בזה שינויי
אופנים לפעמים מתעורר ברוח טהרה לטהר לבו בתשובה

20 להחיות נפש עני ומדוכא וכה"ג עבור זה יזכו אותו להאיר
21 אור נשמתו מן ההעלם לגלוי בכל מעשה הטוב
22 ובהתעוררות אוי"ר ותשובה כי ב"ק מכרזת בכ"י שובו
23 בנים שובבים רק שאין איש מתעורר מרוח ב"ק זה המעורר
24 למעלה מפני מחיצה של ברזל המפסקת והוא מ"ש
25 עונותיכם מבדילים כו' כידוע ועכ"פ מזה מוכן שבבחי'
26 מקיף ובהעלם ודאי יש בכח בכל נשמה האלקי' כל אור
27 האלקי השורה בתמידות עלי' בלי גרעון כלל וכלל וד"ל
28 (וכמ"ש במ"א שז"ש כולך יפה רעייתו ומוס אין כך ומ"ש
29 מכף רגל ועד ראש אין בו מתום היינו באמצעות חבור אור
30 הנשמה בחומר הגוף שהטומאה בעוונות המבדילים בראש
31 ורגל כו') וזהו שארז"ל דאכל עשרה שכינתא שריא ומשמע
32 גם על עשרה רשעים שעוונותיהם מבדילים כו' מ"מ
33 שכינה שורה בתפלתם שנק' עדה משא"כ ביחיד אפי' הוא
34 צדיק גמור לפי שנש"י בצלם אדם העליון שכולל מע"ס
35 וכשהן עשרה שכינה עליונה שורה עליהם בבחי' מקיף
36 עכ"פ מטעם הנ"ל שבבחי' מקיף דנשמתם אור האלקי
37 שורה עליהם בתמידות וזהו אכל עשרה שוה על כל בבחי'
38 מקיף דוקא וד"ל:

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

12 וישראל קיבלו את התורה ועלייתן היא לבחי' חופה וזהו
13 מחופתן. וביאור הענין הנה איתא במדרש נש"י עלו
14 במחשבה ולכאו' צ"ל מהו הרבותא שעלו במח' הלא
15 מחשבה היא בחי' לבוש, והענין הוא דהנה מצינו שמח'
16 נק' חכ' (וע' בד"ה פתח אלי' בענין לית מח' תפיסא בי'
17 ובוהר ח"א דקכ"ג ע"א מח' ויובלא שהוא חו"ב ע"ש)
18 ועלו במח' מקור המח' שהוא בחי' פנימיות החכ', ולכן
19 עליות נש"י הוא לבחי' מקיפי' דחכ' וזהו מחופתן, כי הנה
20 כתי' כי על [כל] כבוד חופה כבו"ד גימ' ל"ב והוא ל"ב
21 נתיבות החכמה וחופה היא בחי' מקיף ולכן עליות נש"י
22 בבחי' מקיף דחכ' וזהו מצהלות חתני' מחופתן.

קול מצהלות חתנים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

3 יעקב. ובמד"ר ר' פנחס אמר אל הוא ישראל אביכם.
4 ומפרש אל על יעקב, מה הקב"ה בורא עולמות, אף אביכם

1 **הקבצו** ושמעו בני יעקב אל ישראל אביכם, ולכאורה
2 תיבת אל ישראל אביכם מיותר דהלא נאמר בני

1 בורא עולמות. אלעזר בן אחוי אמר מכאן זכו ישראל
2 לק"ש בשעה שהי' יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא ליי"ב
3 בניו אמר להם שמעו אל ישראל אביכם שבשמים שמא יש
4 בלבכם מחלוקת על הקב"ה, אמרו לו שמע ישראל אבינו
5 כשם שאין מחלוקת בלבך על הקב"ה כך אין בלבנו
6 מחלוקת אלא הוי' אלקינו הוי' אחד. וצ"ל ההפרש בין ב'
7 הפירושים בתיבת אל ומה שזכו מזה לק"ש. וגם צ"ל האין
8 שייך לקרות לנברא בשם אל, ובכמה מקומות מצינו שנק'
9 בשם אל במס' מגילה פ"ב ויקרא לו אל אלקי ישראל
10 ויקרא לו ליעקב אל, ומי קראו אל, אלקי ישראל. ובמד"ר
11 אמר הקב"ה ליעקב אני אלקה בעליונים ואתה אלקה
12 בתחתונים. ובוהר מפרש ג"כ שיעקב נק' אל. וצ"ל תחלה
13 מהו אלקי ישראל, במק"מ פי' אלקי ישראל בינה שהוא
14 אלקה של ישראל שהוא ז"א. ולפי פירושו יעקב הוא הוא
15 בחי' מל' כי יעקב הוא יו"ד עקב שהיו"ד מתלבש בבחי'
16 עקב סוף אצ"י, ומל' הוא סוף אצ"י ונק' בשם אל ע"ש
17 שכל ההשפעה שנשפע בז"א הוא בשביל המל', כי
18 במחשבה ארץ קדמה כי מדות ומל' נק' בשם שמים וארץ.
19 ופי' קדמה שזהו עיקר הכוונה. וא"כ ההשפעה שנשפע
20 בשמים הוא בשביל מל', וכמו שאנו רואים שיש בארץ
21 דוקא הכח להצמיח מאין ליש מה שאינו בשמים, כמ"ש

22 תדשא הארץ, ומגרעין א' נצמח הרכה גרעינים בריבוי, ויש
23 דברים שנצמח בארץ בלי זריעה, וזהו מפני שמל' שרשו
24 בכתר וכמו שיש בכח האין דכתר להוות מאין ליש וכמ"ש
25 והחכמה מאין תמצא כמו מציאה שאינו יודע מאין בא לו
26 זה, וא"כ הוא התחדשות, כן באין דמל' ששרשו בכתר יש
27 בו ג"כ כח להצמיח מאין ליש. וזהו שנק' בשם אל כי אל
28 הוא מלשון כח ע"ש כח ההתהוות, אך זהו עצם מעלת
29 המל' וכן כל עיקר הגילויים בז"א הוא בשביל המל' דוקא,
30 דהרי בזמה"ג שהשכינה בגלות וכמ"ש ושכנתי בתוכם, גלו
31 לאדום שכינה כו', אז צדיק אבד מלקבל ברכאן ולכן נקרא
32 המל' אל. ועו"ל כי המל' משפלת א"ע כבי"ע לברר
33 בירורים והוא בירורי ניצוצות הקדושות דתהו שנפלו
34 בשבבה"כ ומעלה אותם אל הקדושה עי"ז נעשה תוספת
35 אורות בז"א כי ז"א בעצמו נאצל בסוד שרש ו"ק וע"י
36 הבירור מיתוסף גילוי מוחין בז"א, ומדות לגבי מוחין אין
37 ערוך, וע"ש זה ודאי יקרא אל כי על ידו נעשה גילוי אורות
38 דתהו. וזהו מה שארז"ל הקב"ה מניח תפילין, היינו חיבור
39 מוחין במדות, וע"י התפילין שאיש הישראלי מניח שהוא
40 בירור ניצוצות הקדושות דתהו שנעשה מקלף גשמי שנפל
41 בשבירה וע"י זה שעושה אותה מצוה עי"ז גורם שיהי'
42 הקב"ה מניח תפילין תוספת אורות.

הקבצו ושמועו

בס"ד, פ' ויחי, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

10 על זה מבאר - הנה זהו על ידי התלבשות הקו בנקודת
11 הרשימו שעל ידי זה דוקא הוא שנתהוו הכלים מהאור כו'.
12 שאף שההתהוות בפועל של הכלים נעשתה על ידי אור
13 הקו, הרי היכולת שלהם להתגלות נעשתה על ידי הצמצום,
14 ולכן הקו צריך להתלבש ולחדור בנקודת הרשימו שנוצרה
15 על ידי הצמצום כדי להוות את הכלים.
16 וזהו ענין מה שאומרים שמהתעבות האור נעשה הכלי⁹⁷ -
17 כלומר שהכלים נוצרו אמנם על ידי האור (של הקו) אך זה
18 לא מהאור כשלעצמו, אלא דוקא על ידי הפעולה של

הקו מתלבש ברשימו

1 בשורות הבאות מבחיר הרבי נ"ע דאף מה שאמרנו לעיל
2 ששורש הכלים הוא מהצמצום עצמו ושרש האורות הוא
3 מאור הקו שאחר הצמצום, הרי באמת התהוות כל הבריאה
4 כולה, בין האורות ובין הכלים, נעשה על ידי האור והגילוי
5 של הקב"ה, ששורשו מאור הקו.
6 והתהוות הכלים בפועל הנם שזהו גם כן מחקו שהרי על ידי
7 האור והגילוי נתהווה כל ההשתלשלות כו', - וכיצד אמרנו
8 ששרש הכלים הוא מהצמצום עצמו?

רק צר מאד אבל הוא קרוב כי מן הבינה אל הז"א אינו רחוק אבל
נוקבא דזעיר אנפין נמשך לה האור דרך נקב וחלון כמו הז"א אך
שהוא בהרחקה הרי הם ד' בחי' אשר בהם יובדלו פרטי האצילות
מיניה וביה אבל כולם הם בלתי מסך כלל ועיקר לכן נקרא עולם
האצ"י כי האור הא"ס עצמו נתפשט בכולו בלתי מסך ואמנם משם
ולמטה אין א"ס עצמו מתפשט רק הארה היוצאה ממנו דרך מסך והוא
כי המסך ופרגוד המבדיל בין אצילות לבריאה כנ"ל הנה מחמת אותו
ההכאה של אור העליון המגיע עד שם כנ"ל הכה בפרגוד ההוא ומכח

97. עץ חיים שער מזו (שער סדר אבי"ע) פ"א. וזה לשונו שם:
וענין התעבות אור הזה הוא כי הלא הרואה אור גדול מאד לא יוכל
לסובלו אם לא ע"י הרחקה או ע"י מסך או ע"י שתיהן והנה הכתר
שבאצילות מאיר בו הא"ס בלתי שום מסך ושום הרחקה כלל לכן
הכתר נקרא א"ס (פי' כתר דמ"ה סוד עתיק) וחכמה מקבל ע"י כתר
אך בינה קבלה אור הא"ס ע"י הרחקה כי עתה הא"ס רחוק ממנה
ויכולה לקבלו והז"א אינו מקבל האור כ"א דרך חלון ונקב צר אשר
בתוך החלון ההוא עובר האור בלתי מסך כלל אלא שאין דרך רחב

השכלית, הרי זה רק שמתגלים דרכו, אבל אין הם חלק ממנו. וכמו שבמשל, האותיות הם לא חלק מהסברא השכלית עצמה, כך הכלים הם לא נוצרו ישירות מהאור - אלא מהרשימו (הצמצום), אלא שהם מתגלות על ידי שהאור חודר בפעולת הרשימו. ובלשונו של הרבי נ"ע: שכל ענין שכלי הרי יש בו אותיות במה שיתלבש ויתגלה הרעיון, שהרי אין רעיון ללא מילים בו, שגם קודם שבא בגילוי בהשגה ממש באותיות ומילים מורגשות, אלא הוא עדיין בתחילת התהוות הרעיון, ברובד ה'חכמה' כלומר ההברקה הראשונית שלו, הרי יש בו בשכל אותיות בהעלם שהרי ללא אותיות כלל, האדם לא יכול לחשוב על הסברא השכלית בכל צורה שהיא, ונעשים אחר כך אותיות ממש להלביש את השכל בו, - כלומר לגלות אותו ממש וזה חלק משלימות הנפש, שכשם שיש לה את הכח להבריק את ההברקות, הרי יש לה גם כח של ביטוי וגילוי, וכלשון המופיעה בחסידות 'הנפש מלאה אותיות'. והנה למרות שחייב להיות לשכל אותיות שיגלו אותו בפועל, הרי אין האותיות מנוף השכל עצמו דאם כן היה צריך להיות כל אור שכל באותיות מיוחדים אל השכל החוא - כלומר לכל רעיון היה חייב להיות אותיות מסוימות שרק בהם הוא היה מתגלה, ואנו רואין שאינו כן, - וכמו לדוגמא הרעיון שהבורא בורא ומנהיג את העולם, אפשר לבטא רעיון זה באותיות "אדון עולם" ואפשר באותיות אחרות כמו "מלך העולם" או "יש בעל הבית לבירה זו" וכן הלאה אלא מכאן הוכחה שאין האותיות מן השכל עצמו רק שבאים ומתגלים על ידי השכל בו.

ליל ב' דחג השבועות, תער"ב

התעבות האור, וענין התעבות הוא בחינת ההגבלה והמציאות שבהאור שבא על ידי דבר אחר בו, כיון שהאור מצד עצמו הוא ללא "התעבות" היינו הגבלה, זה שנעשה האור באופן של התעבות הוא על ידי 'דבר אחר' כלומר על ידי פעולה חיצונית, שהקו התלבש בנקודת הרשימו (שנוצר על ידי הצמצום), והרשימו יצר באור את תכונת ההתעבות ורק אז נעשה מזה כלים. נמצא בסופו של דבר שהכלים נוצרו על ידי הרשימו (הצמצום) אלא שבתוכו התלבש האור של הקו. האותיות מתגלות מהשכל אך אינם חלק ממנו וכמו על דרך משל מנפש האדם האותיות שבשכל - שמהתבוננות במשל זה נוכל להבין ענין זה. ביאור המשל: לכל רעיון שכלי יש אותיות שבהם הוא מתגלה. והנה למרות שבהשקפה ראשונה זה נראה דבר אחד ממש, הרעיון השכלי והאותיות שמבטאות אותו, הנה באמת הם שני דברים שונים, ויש שני פרטים שאנו רואים ביחס שבין הרעיון השכלי עצמו לבין אותיות ההסברה שבהם הוא מתגלה. א. כל סברא שכלית, עדינה מופשטת ומרוממת ככל שתהיה, זקוקה ל'אותיות' של הסברה שעל ידם היא תתגלה. ב. לאידך, האותיות הם לא חלק מהסברא השכלית עצמה. דבר זה מוכח מזה שרעיון שכלי אחד יכול להתבטא בכמה אותיות ומילים שונות. וכך בנמשל: הרעיון השכלי הוא האור, והאותיות שדרכם השכל מתגלה הם הכלים שמגלים את האורות. וממשל זה מוכיח הרבי, שלמרות שהכלים מתגלים על ידי הקו (האורות) כמו אותיות ההסברה שנוצרו ונתגלו מהסברא

אותם הי"ס דאצילות שהגיע עד שם והכה שם באור שלהם הנה נתנוצצו מהם אורות ועברו דרך מסך ההוא ונעשה למטה הי"ס דבריא מהתנוצצות י"ס דאצילות שעליהן ע"י המסך מכח י"ס דכלים נעשו י"ס דכלים אחרים ומכח י"ס דעצמות נעשו י"ס דעצמות אחרים דבריא וכן בסוף הבריאה נעשה שם מסך אחר ומחמת הכאת י"ס

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

פ' ישראל שבח"ל - עובדי ע"ז בטהרה, שלא שמים לב שההשפעה היא רק מה', והשאר רק ממוצעים. ארץ ישראל - אלו שרוצים ללמוד תורה ע"מ לקיימה בפועל

ופרש רש"י: "בְּטָהֳרָה, כְּלוֹמֵר בְּלֹא פְּנֵה וְאֵין שְׁמִים עַל לֵב", וְלִכְאוּרָה הָרִי רַב. יִשְׂרָאֵל הֵם בְּחוּץ לְאֶרֶץ וְאֵין שִׁינָּה לומר פִּזְאוֹת חֹס וְשְׁלוֹם, אֵלָּא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אֶרֶץ הוּא

וְכָל יִשְׂרָאֵל מְאֻמֵּינִים בְּאֻמוֹנָה פְּשוּטָה, אֵלָּא שֶׁהוּא בְּבִחִינַת מְקִיף וְאֵינוֹ נִכְנָס בְּפְנִימִיּוּת, וְכָאֵמָר ו'ל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּחוּצָה לְאֶרֶץ, עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּטָהֳרָה הֵן",

1 לְשׁוֹן רְצוֹן, וּכְמֵאמֶר "שְׂרָצְתָה לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָה", יִשְׂרָאֵל
2 הוּא טו' יֵשׁ שְׂשִׁים רְבּוּא אוֹתוֹת לְתוֹרָה", וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֱלוֹ
3 שֵׁשׁ לָהֶם רְצוֹן בְּתוֹרָה, וְהָרְצוֹן בְּתוֹרָה הוּא הַלְמוּד עַל מִנַּת
4 לָקִים וּמִקִּים בְּפֶעַל, אֲכָל יִשְׂרָאֵל שְׂמֵחוּצָה לְרְצוֹן זֶה הֵם
5 עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה בְּטִהְרָה בְּלֹא כְּוִנָּה וּבְלֹא שִׁמְתָּ לָב,
6 וְכֵשֶׁם שְׂעוּבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה הָרִי הֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְשֹׁמֵשׁ וְלִירֵחַ
7 וּלְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם, הֵגֶם שְׂיֻדְעִים שֶׁהָאֻמָּת הוּא דִּהֶשְׁפָּעָה

8 הִיא מֵאֲתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהַשֹּׁמֵשׁ וְהַיֵּרֵחַ הֵם רַק מְמַצְעִים בְּלִבָּד,
9 וּמִכָּל מְקוֹם מְחַשְׁבִּים אוֹתָם לְמַצִּיאוֹת דְּבָר וּמִשְׁתַּחֲוִים
10 אֲלֵיהֶם, וְכֵן הוּא בָּאֵלּוּ שְׂמֵקְשָׁרִים לְכָל עֲוִיגֵי הָעוֹלָם הַזֶּה
11 בְּהַעֲמֶקֶת הַדַּעַת וְטְרוּד וּמְטָרֵד כָּל הַיָּמִים לְרַבּוֹת הַלִּילוֹת
12 בְּרַבּוּי טְרָדוֹת מְבִלִּי אֲשֶׁר יָדַע מְנוּחַ כָּלָל, וְשׁוֹכַח חֵס וְשְׁלוֹם
13 עַל אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא הַמְּסַבֵּב כָּל הַסְּבוֹת וּמְזַמֵּן לוֹ הַסְּבָה
14 וְהַרְוֹחַ אֲשֶׁר בָּהֶם יִמָּצֵא פְּרָנְסָתוֹ.

ד"ה לעולם יהא אדם

טז. ראשי תיבות.

לקוטי דיבורים

דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א מלויבאוויטש לנשי
ישראל בביקורו בריגא - י"ב כ' אדר תרצ"ד
1 בשני מקומות בתורתנו הקדושה, בהקשר לשני
2 דברים השייכים לכלל ישראל, מתן תורה ונדבות להקמת
3 המשכן, נזכרות אתן, הנשים, לפני האנשים.
4 במתן תורה כתוב¹ "כה תאמר לבית יעקב - אלו
5 הנשים, ותגד לבני ישראל", ובנדבות למשכן כתוב²
6 "ויבואו האנשים על הנשים" - הנשים הקדימו את
7 האנשים בהבאת נדבותיהם - רמב"ן - .
8 על התורה הקדושה מברכים - אשר נתן לנו תורת
9 אמת וחיי עולם נטע בתוכנו.
10 תוכן ברכה זו הוא, שאמיתתה של תורתנו הקדושה
11 מתבטאת בכך שהיא מורה את ההנהגה האמיתית והיפה
12 בחיי העולם, כיצד על האדם להתנהג בכל הדברים בין
13 אדם למקום, בין אדם לחבירו ובחיי המשפחה.
14 כל מלה בתורה הקדושה, ואפילו הסדר של סיפור
15 המסופר בתורה, נותן לנו להבין איך בית יהודי צריך

16 להתנהל.
17 ציווי של השם יתברך למשה רבנו במלים - כה
18 תאמר - נאמר פעמיים, פעם ראשונה לפני מתן תורה³,
19 ופעם שניה אחרי מתן תורה⁴. בפעם הראשונה מוזכרים
20 גברים ונשים, ובפעם השניה מוזכרים רק הגברים.
21 מתן תורה איננו מאורע חד פעמי שהיה רק בעבר,
22 הוא דבר נצחי. נוסח הברכה הוא "נותן התורה", דבר
23 שהוא תמידי.
24 בחיי המשפחה היהודית מתן תורה הוא נתינת חינוך
25 תורני לילדים, הבנים לומדים ב'חדר' המנוהל על ידי
26 מלמדים יראי שמים בהדרכה והשגחה חזקה, והבנות
27 מתחנכות תחת הדרכה והשגחה של מחנכות חרדיות
28 וטובות.
29 לפני מתן תורה, כלומר לפני שהיו צריכים לתת
30 לילדים חינוך של תורה, את הבן בחדר ואת הבת אצל
31 המחנכת - יש לדבר תחילה עם האמהות של הילדים.

(3) שם, יט, ג.
(4) שם, כ, יט.

(1) שמות יט, ג.
(2) שם, לה, כב.

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

מאורע א':

בעת ההיא¹⁰⁰ הנה עוד טרם היו בתי ספר גבוהים - אוניווערסיטעטן - בפולין אלא היו בתי מדע פרטים אשר נסיכי המדינה היו מחזיקים על חשבונם הפרטי ונקראו בשם אַקאַדעמיע.

השאלות הידועות גדל כבודו בעיני אדון העיר ולא יכלו לוי'. ובשוה"ג שם בהערה: "א. שעון השמש, ב. רפואה למוכה שמש". וראה גם "פון דעם ליובאוויטשן רביינס הויף" פרק ב (נמצא בדפוס).

100) המסופר לקמן - השווה רשימת רבינו ב"כרם חב"ד" גליון 4 ע' 9 ואילך. וראה רשימת רבינו - "דברי ימי החסידים" ב"התמים" חוברת ו ע' צב [שיג], ב: " . . מאז אשר פתר כ"ק רבנו את שתי

1 בחבל ליטא היו שלש אַקאַדעמיות כאלו, באחזות הנסיך ראָדזיוול¹⁰¹ סמוך לוילנא, באחזות הנסיך
 2 שעקסינסקי סמוך לוויטעבסק ובאחזות הנסיך צעקרט¹⁰² על חוף נהר דניעפר בין דובראַוונא וליאַדי.
 3 מצב המדעים בעת ההיא במדינת פולין הי' נמוך, כי העם הפולני הנאה¹⁰³ ומסלסל בשפמו, לא הי'
 4 מסוגל לייגע בחכמות, והמורים באַקאַדעמיות היו צרפתיים. באחזות הוואַיעוואַדע דוויטעבסק הי' ארמון
 5 מפואר ובחצר הארמון הי' קבוע מורה שעות של שמש – זון זייגער – וזה כשנתיים אשר משעה השני'
 6 עד החמישית אין מורה השעות מציין את זמני השעות¹⁰⁴, וכבר הזמין הוואַיעוואַדע חכמים שונים,
 7 פראַפעסורים מהאַקאַדעמיעס ואין אחד מהם יודע לפתור את החידה, וכשהגיע לאזני הוואַיעוואַדע
 8 תהלת חתנו של הרי"ל סג"ל שלח משנהו אל הרי"ל סג"ל בבקשה שיכא עם חתנו אל אחוזתו לבקר
 9 את מורה השעות פן יעלה בידו לפתור את החידה מדוע אין הוא מורה את השעות משעה שני' עד
 10 החמישית.

11 הוד כ"ק אדמו"ר הזקן מיאן לנסוע באמרו כי עצת חז"ל¹⁰⁵ אל תתודע לרשות, היום יש להם שאלה
 12 זו ולמחר שאלה אחרת ויבא לידי ביטול תורה, אך אחר רוב הפצרות והבטחות אשר יותר לא ידרשו
 13 ממנו לבטל מלימודו הסכים לדבר.

14 כשבא עם חותנו לאחוזת הוואַיעוואַדע, אף שהבין שפת המדינה ויכול לדבר בה כראוי, מיאן לדבר
 15 בשפה הפולנית וידבר בשפה יהודית – אידיש – וחותנו הי' המליץ ביניהם. וכשבדק את מורה השעות
 16 שלשה או ארבעה פעמים בשעות שהי' מורה ובשעות שהי' מפסיק להורות אמר:

17 איתא בתלמוד¹⁰⁶ אשר באמצע היום השמש הוא בראש כל אדם ואז הנה מלבד עננים אין שום
 18 דבר המפסיק, אבל מצהרים ואילך כשהשמש מתחיל לנטות אז אפשר שיזדמנו דברים המעכבים את
 19 קוי השמש, ולדעתו הנה במרחק כשנים עשר או חמש עשר וויאַרסט מאחזתו זו לדרומה יש הר גבוה
 20 ובראשו גדלים אילנות ובטח הנה במשך שתי השנים האחרונות גדלו האילנות ובגבהם מעכבים בשלש
 21 שעות אלו, משעה השני' עד החמישית, את קוי השמש מלהראות במורה השעות, ומכיון שהשמש נוטה
 22 ממקום ההוא שוב מגיעים קוי השמש למורה השעות.

23 הוואַיעוואַדע נפעל במאד ויאמר לשלוח ציר מיוחד לבקר את המקומות במרחק משנים עשר עד
 24 חמשה עשר וויאַרסט לדרומה של האחזתו ולראות אם נמצא שם הר גבוה ואילנות בראשו.

25 אמנם הפראַפעסאָר מאַרסעי, מורה הראשי באַקאַדעמיע של הנסיך סעקשינסקי מהנדס מפורסם,
 26 שחק וישם לאל את דברי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן ויאמר, עם פלאי הם היהודים והכל הם יודעים מספר
 27 התלמוד, זעליג הרופא יודע לרפאות ע"פ רפואות התלמוד, ברוך הגנן יודע איך להטיב את האדמה
 28 ע"פ התלמוד, וזנוויל הסרסור יודע איך לרמות את בעלי האחוזות ע"פ התלמוד, ואברך זה יודע איך
 29 קוי השמש מגיעים למורה השעות ג"כ ע"פ התלמוד.

30 כ"ק אדמו"ר השיב במתינות, המופת הוא גרזן הגודע את המתיהרים במדע.

31 האם גם זה הוא פתגם מהתלמוד שלכם, שאל הפראַפעסאָר, לא – השיב כ"ק אדמו"ר – זהו
 32 פתגמו של החכם גאַלינוס היוני¹⁰⁷ אשר נשא על המתיהרים במדע שלא הגיעו לרום גבהה.

והצי אחר חצי היום עד שעה החמישית לא הי' המורה שעות מראה

הזמן.

(105) אבות פ"א מ"י.

(106) ראה פסחים צד, א.

(107) חי בימי רבי (סדר הדורות ד"א תתק"י).

(101) 1734-1790.

(102) ראה רשימת רבינו – "החסיד ר' שמעון רופא" (קה"ת,

תש"ע) ע' ח ואילך (לעיל ע' 000). וש"נ.

(103) אוצ"ל: הגאה.

(104) ברשימת רבינו ("כרם חב"ד" שם): ובהגיעו לשעה הרביעית

כבוד ידידינו ואוהבינו, מקושרי ותלמידי
 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה
 נבג"מ זי"ע, ווי"ח אי"א יושבי עיר אילינא,
 ד' עליהם יחיו, ויתענגו על רוב טוב בגשמיות ורוחניות,
 הנני בזה להודיעם כי תרומתם לטובת המוסדות הגיעו
 במועדם כפי הקבלות הנשלחים בכל עת, ובגלל זאת יתברכו
 העושים והמעשים המנדבים והתומכים הם ביתם וזרעם,
 בברכה כפולה ומכופלת, כי ימלא השי"ת משאלות לב כל אחד
 ואחד לטובה ולברכה, ויואל אלוהה מרום להשפיע למו
 שפעת חיים אושר ועושר בזמני ונצחי, ויראו פרי טוב בכל
 מעשי ידם מנפש ועד בשר, ויתן להם השי"ת תשוקת לב
 להתחזק במעשה הצדקה, הרוממת את הגו, והמעדנת את
 הנפש, ויעלו מעלה מעלה.
 אמנם לא על הלחם בלבד יחיי האדם, הנה כל אדם באשר
 הוא אדם עליו לידע להבין ולהשכיל תעודתו עלי אדמות תבל,
 כי לא לתהו בראה ולהשבעה במשבצות מדות המפוארות,
 וכשרוני המעש, יצרה. אשרינו מה טוב חלקינו, כי גורלינו עלה
 עלה במחשבת הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים
 זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לסלול לפנינו דרך סלולה, בדרך בית
 אל, אשר גם בדורנו זה אור יהי במושבותינו באחינו בסנסי
 עץ החיים בדעת חכמת התורה. מה טוב ומה נעים שבת אנשי
 תום יחדיו, כשתלי זתים, לשמוע בשיעורי לימוד, בקר וערב,
 הנהיגה בעם קדש, מימים ימימה, בחברת משניות, ובאגודת
 שומעי אגדה בין מנחה למעריב, אשר בגלל זאת פנינו החכמה
 ומעלת צחות מדות התרומיות התגלגלו תמיד בלשון העם
 הישראלי וניב שפתיו, להיות כי כל אחד השתדל עמוד או שוב
 בעת ההגדה והלימוד, ויהי לו לענג שמוע דברי חכמים וחיידת
 ספוריהם, ואזהרת פקודיהם וציווים, בהנהגת הבית הקנין
 והמסחר.

בזרוח שמש הוי", בתורת החסידות יסדו כ"ק אבותינו
 רבותינו הקדושים, זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כי ילמדו נוסף על
 הלימודים הנזכרים גם תורת החסידות בכתב ובעל פה, ואשר
 יתוועדו יחדיו בסוד אוהבים וריעים אוהבים בדיבוק חברים,
 אשר איש את רעהו ידברו באהבה וחיבת טהרת הלב, מנוקה
 מכבוד, שנאה תחרות, וקנאה, ואיש איש התחזקו בכנף רעהו,
 ללכת שלובי זרוע במעלת העבודה, בידעינו ברור כי לא
 המדרש והלימוד עיקר, כי אם המעשה, מעשה הטוב, בלב
 פתוחה, ובעין טובה, אשר יעשו איש איש ככל אשר תשיג
 יכולתו ולקוות להאל הטוב, החפץ בטוב עמו ונחלתו, כי
 ירחיב מצעדיו, ויתן למו היכולת בוא בשערי העבודה בשמחת
 לב ישרה.
 ועתה זאת עשו וחיו - בטוב ובנעימים בגו"ר - להרים מצב
 התורה והעבודה, באגודת לומדי גמרא, ואגדה ודברי אלקים
 חיים, תורת החסידות, והחזיקו מעמד תמיכת לומדי תורה
 בתו"ת, וקופת הרמב"ן, וקו"ר בסדר מסודר, וידברו בהטבת
 עניניהם על יסודי התום היושר והצדק, ולהתאסף מדי שבת
 בשבתו, להתענג על נועם פרקי אבות העולם, ולימוד דא"ח.
 וכל אדם באשר הוא, הנה רוח אלקים נוססה בו, ומצא ענג
 לנפשו השתתף בכל אלה, מבלי השפיל עצמו לומר מי אני,
 חכמינו אמרו כי כל אחד יכול לומר מתי יגיעו מעשי למעשה
 אבותי אברהם יצחק ויעקב, כי זה כל האדם, לפעול ולעשות
 בעזרתו ית' הן בעצמו בביתו, והן לטובת הרבים, וכאמרם
 (ירוש' פאה) שאין אתה יודע מאיזה מצוה יצא לך חיים.
 אלקינו ואלקי אבותינו, אשר נתן לנו תורת אמת, וצונו כי
 גם בחיי עולם זה, בכל דרכינו נדע אותו ית', הוא יתן לכם
 שפעת חיים עושר ואושר, בזמני ונצחי, ואור התורה והמצוה,
 העבודה והצדקה, יאיר במושבותיכם, בתוך כלל אחביי אשר
 ירום אלקי מרום קרנינו, קרן עמו, תורתו בכבוד.
 והיו ברכה כאוות נפשם וכנפש ידידם הדו"ש בן מורם
 ורבים.

אג"ק מוהרי"צ כך יח

פרק ה משנה ב

עֲשֶׂה דְּרוֹת מֵאֲדָם וְעַד נֹחַ .. עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַמַּבּוּל. עֲשֶׂה דְּרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם .. עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אֲבִינוּ וְקָבַל שְׂכָר כָּלָם.

נקודות משיחות קודש

את העולם, ולכן הביא הקב"ה עליהם את המבול ונמחו כליל; מה שאין כן הרע של הדורות עד אברהם ה' כזה שאפשר להפכו לטוב, וכשבא אברהם ו"קיים" את העולם ותיקן והשלים כל עשרת הדורות, אז קבל שכר כולם.

ושתי תקופות אלו ישנם גם ב"עולם קטן"⁹ – בעבודת האדם. כשאדם שקוע בענינים בלתי רצויים במשך "עשרה ימים" שלמים ואף על פי כן "טוב לו", הרי אפשר שיתברך בלבבו לאמר "שלוש יהי" לי כי בשרירות לבי אלך"¹⁰. ולכן אמר התנא, שסיבת הדבר היא רק משום שהקב"ה ארך אפים¹¹ וזה יפסק ככלות הזמן הקצוב¹². ומכיון שכן, צריכה להיות העבודה ד"הביא עליהם את מי המבול", כלומר: למחות ולבטל כליל הענינים הבלתי רצויים.

אבל עבודה זו אינה מספיקה עדיין, דהרי חסרים הענינים הטובים שהי' עליו לפעול במשך "עשרה ימים" אלו; ולכן צריכה להיות גם העבודה דאיתהפכא חשוכא לנהורא, לתקן ולהשלים מה שהחסיר בימים הקודמים ו"לקיים" אותם, ועד שיקבל שכר כולם¹³.

זהו גם הדיוק "עד שבא אברהם אבינו": רז"ל אמרו¹⁴ "אין קורין אבות אלא לשלשה". וטעם הדבר הוא כי "בחינת האבות צ"ל בכל אדם, שהם שרש ומקור נשמות ישראל"¹⁵. ולכן מדייק התנא "אברהם אבינו", לרמז שעבודה זו של "וקבל שכר כולם" (העבודה של אתהפכא חשוכא לנהורא) שייכת בכל אחד ואחד¹⁶.

עֲשֶׂה דְּרוֹת מֵאֲדָם וְעַד נֹחַ . . מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם
נתבאר לעיל¹⁷, שעשרה דורות מאדם ועד נח מורה על העבודה באופן של שבירתן זוהי תקנתן, ועשרה דורות מנח ועד אברהם מורה על העבודה של בירור עניני העולם והפיכתם לטוב, על ידי שמגלים את ניצוצי הקדושה שבהם.

ועוד יש לומר, שעשרה דורות הראשונים קאי על עניני האדם שבהם לא שייך אפילו בירור בדרך שבירה, והטעם שהם ברשותו של יהודי הוא לא מפני אשמתו ח"ו, כי אם מפני "נורא עלילה על בני אדם"¹⁸, או מצד בלבול העולם וכיוצא בזה, ולכן היחס שלו לדברים אלו צריך להיות – כאילו לא הי', כיון שאינו שייך לבירור¹⁹.

צריך ביאור: בנח לא נאמר שקבל שכר כולם, כי להיותם מכעיסין ובאין לא הגיע להם שכר; ומדוע נאמר באברהם שקבל שכר כולם.
והביאור:

ההבדל בין דור המבול (שסיים וכלל בתוכו כל עשרת הדורות מאדם עד נח¹) לדור ההפלה (שסיים וכלל בתוכו כל עשרת הדורות מנח עד אברהם) הוא, "שדור המבול היו גולנים והיתה מריבה ביניהם כו", ואלו (דור ההפלה) היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם². נמצא שלאנשי דור ההפלה הי' מגיע שכר בגלל האחוה ששררה ביניהם, אלא שלא היו יכולים לקבלו מפני חטאם החמור ("פשוט יד בעיקר"). חטא זה גרם לכך שכל ההמשכות שנמשכו על ידי ההנהגה באהבה ורעות ירדו לתוך הקליפות³.

עד שבא אברהם אבינו, שעל ידי עבודתו עם העולם (שהשתדל להכניס את הבריות תחת כנפי השכינה, ועורר רחמים אפילו בעד אנשי סדום), בירר גם הדורות הקודמים, וקבל שכר כולם⁴.

עֲשֶׂה דְּרוֹת מֵאֲדָם וְעַד נֹחַ . . מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם
במשנה הקודמת פירט התנא שני טעמים לבריאת העולם בעשרה מאמרות. א. "להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם", ב. "וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם". ומשנתנו ממשיכה בשני ענינים אלו⁵: א. הדורות מאדם עד נח היו רשעים שמאבדו את העולם, והקב"ה נפרע מהם במי המבול. ב. גם הדורות מנח עד אברהם היו מכעיסין ובאין, אבל אברהם "קיים" את העולם, הוא פעל קיום גם בדורות שקדמו לו⁶, ולכן הי' "שכר כולם" ואברהם קבל שכר זה.

אבל עדיין אינו מובן: מדוע הי' אפשר לפעול "קיום" רק בדורות שמנח ועד אברהם ולא באלה שמאדם ועד נח?
והביאור:

ישנם שני סוגי רע. א. דברים שהם רע גמור ואין בהם טוב כלל. דברים אלו צריכים לאבד, בחינת "שבירתן זוהי טהרתן"⁷. ב. דברים שאין בהם טוב גלוי, אך יש בהם ניצוץ של טוב. עם דברים אלו יש להתעסק עד שמקיימים אותם, על ידי זה שמהפכים אותם מרע לטוב⁸.

ובנדון דידן: הרע של הדורות עד נח הי' רע גמור, המאבד

1. שלכן מחה המבול גם החטאים של תשע דורות הקודמים.

2. סנהדרין קט, א.

3. בדוגמת עסק התורה והמצוות של רשע, שההמשכות יורדים לתוך הקליפות (הלכות ת"ת לאדמור"ר פ"ד ה"ג).

4. לקו"ש ח"ג עמ' 753.

5. ראה מד"ש.

6. ראה רבינו יונה: מלא כל החסרונות כו'.

7. כלים רפ"ב (משא"כ בהאופן דב"ק (נד, א) ששבירתן זוהי מיתתן). וראה לקו"ת חקת נו, ג ואילך.

8. ועד ע"ד לשון חז"ל (מנחות מד, א) מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר.

9. תנחומא פקודי ג.

10. נצבים כט, יח.

11. ראה לקו"ש חט"ו עמ' 66-67.

12. ראה קונטרס ומעין מ"א פ"ב.

13. לקו"ש חט"ו עמ' 70.

14. ברכות טז, ב.

15. תו"א ר"פ וארא.

16. משיחת ש"פ חקת תשל"ז – על פי רשימת השומעים בלבד.

17. בביאור הקודם.

18. תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד. וראה תו"ח תולדות יג, א.

19. ספה"ש תשנ"ח ח"א עמ' 79.

פרשת ראה

יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וְעַתָּה אֶרְאֶה אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִיָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם כֹּה וְהַקְלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִיָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרַי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעֶתֶם: ס וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הָרָזִים וְאֶת־הַקְלָלָה עַל־הָעֵיבֹל: ז הֲלֹא־הָיָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרַי דֶּרֶךְ מִבְּוֹא הַשָּׁמֶשׁ בָּאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּעֶרְבָה מִן־הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֱלֹנֵי מֶרֶד: ח כִּי אֶתֶם עֲבָרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לְרִשֵּׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וְיִרְשֶׁתֶם אֹתָהּ וְיִשְׁבַּתֶּם־בָּהּ: ט וְיִשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֵת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם: יב אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה: יג אַבְדֹּת תֵּאֲבֹדוּן אֶת־כָּל־הַמִּקְמֹות אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבוּעֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן וְנִתְצַתֶּם אֶת־מִזְבְּחֵיכֶם וְשִׁפְרֹתֶם אֶת־מִצְבְּחֵיכֶם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שִׁמְם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: יד לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: טו כִּי אִם־אֱלֹהֵי־מָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שְׁבִטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם לְשַׁכְּנוֹ תִּדְרָשׁוּ וּבֹאֲתָ שָׁמָּה: (ישעאל) וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה עֲלֵיכֶם וּבְחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יִדְכֶם וְגִדְרֵיכֶם וְגִבְתֵּיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקִרְכֶם וְצֹאנְכֶם: יז וְאִכְלַתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשִׂמַּחְתֶּם בְּכָל־מִשְׁלַח יִדְכֶם אֹתָם וּבְתִיכֶם אֲשֶׁר בְּרַכָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ח לֹא תַעֲשׂוּן כָּכָל אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂים פֶּה הַיּוֹם אִישׁ

כָּל־הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו: ט כִּי לֹא־בִאתֶם עַד־עַתָּה אֶל־הַמִּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: יז וְעַבַּדְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וְיִשְׁבַּתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֲבִיכֶם מִסְכִּיב וְיִשְׁבַּתֶּם־בָּמָּה: עד כאן בחול

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 121)

כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

כָּאֲשֶׁר מִתְרַחֵשׁ דְּבַר הַמִּנוּחַ וּמַעֲכָב אֶת עֲבֹדַת ה', יֵשׁ לְדַעַת שֶׁכָּל מִה שֶׁקֹּרָה בְּעוֹלָם הוּא מֵאֵת ה', וְלָכֵן לֹא יִתְכַּן שֶׁהַדְּבַר יִגָּד בְּאֵמֶת לְעֲבֹדַת ה', וְאִין זֶה אֵלָּא נִסְיוֹן, "כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם". וּמִטְרָחוֹ הַתְּחִלָּה וְהַתְּעֻלּוֹת בְּעֲבֹדַת ה', כָּאֲשֶׁר יִדְעָה זֶה 'נִקְלָט' בְּאֵדָם בְּאֵמֶת - הוּא רֹאֶה בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר, גַּם בְּעֵינֵי בָשָׂר, אֵת הָאִזֹּר הַנוֹסֵף עַל יְדֵי הַהֶעֱלֵם וְהַסְתֵּר.

שני יא וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָּבִיאוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִיָּה אֶתְכֶם עוֹלִיתִיכֶם וּבְחֵיכֶם מַעֲשֵׂרֵיכֶם וְתְרוּמַת יִדְכֶם וְכָל־מִבְּחַר גִּדְרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְרוּ לַיהוָה: יז וְשִׂמַּחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֹתָם וּבְנִיכֶם וּבְנִתֵיכֶם וְעַבְדֵיכֶם וְאִמְהַתֵיכֶם וְהַלְוֵי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיכֶם כִּי אִין לוֹ חֶלֶק וְנַחֲלָה אִתְּכֶם: יח הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן־תַּעֲלֶה עֲלֵיךָ בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה: יט כִּי אִם־בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׁבִטֶיךָ שָׁם תַּעֲלֶה עֲלֵיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִיָּה: כ רַק בְּכָל־אוֹת נִפְשֶׁךָ תִּזְבַּח וְאִכְלַת בָּשָׂר בְּכֹרֶפֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יִאֲכָלְנָו בְּצִי וּבְאֵיל: כא רַק הַדָּם לֹא תֹאכְלוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ בַּמַּיִם: כב לֹא־תוֹכֵל לֵאכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מִעֵשֶׂר דִּגְגָל וְתִירֹשֶׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקִרְךָ וְצֹאנְךָ וְכָל־גִּדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹר וְגִבְתֶּיךָ וְתְרוּמַת יִדְךָ: כג כִּי אִם־לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְךָ וְהַלְוֵי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְשִׂמַּחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מִשְׁלַח יִדְךָ: כד הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלְוִי כָּל־יְמֵיךָ עַל־אֲדָמְתְךָ: כה כִּי־יִירָחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כָּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לָךְ וְאָמַרְתָּ אֲכָלָה בָּשָׂר כִּי־תֵאָוֶה

נִפְשָׁךְ לֹאכַל בָּשָׂר בְּכָל־אֹתָת נִפְשָׁךְ תֹּאכַל בָּשָׂר: ^א כִּי־יִרְחֹק מִמֶּךָּ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָךְ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ וְאָכַלְתָּ בִשְׂעָרֶיךָ בְּכָל אוֹת נִפְשָׁךְ: ^ב אַךְ כַּאֲשֶׁר יֹאכַל אֶת־הַצִּבִּי וְאֶת־הָאֵיל בֵּן תֹּאכַלְנָו הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יַחְדָּו יֹאכַלְנָו: ^ג רַק חֹזֶק לְבָלְתִּי אָכַל הָדָם כִּי הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר: ^ד לֹא תֹאכַלְנָו עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ בַּמַּיִם: ^ה לֹא תֹאכַלְנָו לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: ^ו רַק קִדְּשִׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לָךְ וּגְדִילֶיךָ תִּשָּׂא וְכָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: ^ז וַעֲשִׂיתָ עֲלֵיתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהָדָם עַל־מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדָם־וּבְחִירֶיךָ יִשְׁפֹךְ עַל־מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל: ^ח שְׁמֹר וּשְׁמַעְתָּ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּךָ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 361 ממכתב)

כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

מבאר בספרי מוסר, וביתר באור בספרי חסידות, הענין דלפום גמלא שיהנא, היינו שביחד עם הנסיונות נתנו גם בן הפחות המתאימים להתגבר עליהם. אלא שזכה דורנו, פנראה במהש, ששששמחליטים בתקף המתאים ללכת בדרך הישרה על פי 'ספר הישר' תורתנו הקדושה, רואים שהקשיים פחותים מאשר שערות מראש, והפחות להתגבר עליהם כפירים יותר מאשר היו בהשערה.

שלישי ^א כִּי־יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה כֹּא־שֹׁמֵה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפְּנֶיךָ וִירֶשֶׁת אוֹתָם וַיִּשְׁכַּת בְּאַרְצָם: ^ב הַשִּׁמּוֹר לָךְ פֶּן־תִּנְקֹשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הַשִּׁמּוֹדִם מִפְּנֶיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וַאֲעֲשֶׂה־כֵּן גַּם־אֲנִי: ^ג לֹא־תַעֲשֶׂה כֵּן לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־תּוֹעֵבֶת יְהוָה אֲשֶׁר שָׂא עֲשׂוֹ לֵאלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ כֹאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם: ^ד יְגַם אֵת כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֲתוֹ

תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא־תִסָּף עָלֶיךָ וְלֹא תִגָּרַע מִמֶּנּוּ: ^א כִּי־יָקוֹם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֵלֶם חִלּוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֶת: ^ב וְכָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֶת אֲשֶׁר־דָּבַר אֵלֶיךָ לֵאמֹר גִּלְכָּה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יַדְעֶתָם וְנַעֲבֹדָם: ^ג לֹא תִשְׁמַע אֶל־דְּבָרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל־חֵלֶם הַחִלּוֹם הַהוּא כִּי מִנְסָה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לְדַעַת הַיִּשְׁכֶּם אֲהַבִּים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־לִבְכֶּם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: ^ד אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תִּלְכוּ וְאֲתוֹ תִּירְאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֲתוֹ תַעֲבֹדוּ וְכֹו תִדְבְּקוּ: ^ה וְהַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חֵלֶם הַחִלּוֹם הַהוּא יוֹמֵת כִּי דְבַר־סֵרָה עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפָּדֶךָ מִבֵּית עַבָדִים לְהַדִּיחֶךָ מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבְּךָ: ^ו כִּי יִסִּיתְךָ אַחֲרֶיךָ בֶּן־אִמְךָ אוֹ־בִנְךָ אוֹ־בִתְךָ אוֹ אִשֶּׁת חֵיקְךָ אוֹ רַעַךְ אֲשֶׁר כֹּנֵסְךָ בַּפֶּתֶר לֵאמֹר גִּלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אַחֲרֵים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֲתָה וְאַבְתֶּיךָ: ^ז מֵאֲלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סָבִיבְתֶיכֶם הַקְרִבִּים אֵלֶיךָ אוֹ הִרְחָקִים מִמֶּךָ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ: ^ח לֹא־תֹאבֶה לָו וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא־תַחֲוֶם עֵינֶיךָ עָלָיו וְלֹא־תַחֲמֹל וְלֹא־תִכַּסֶּה עָלָיו: ^ט כִּי הָרַגְתָּ תִהְרַגְנָו יָדְךָ תִּהְיֶה־כּוֹ בְּרֹאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָד כָּל־הָעָם בְּאַחֲרָנָה: ^י וְסָקַלְתָּ בְּאַבְנִים וּמָת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֶךָ מֵעַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבָדִים: ^{יא} וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כְּדָבָר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ: ^{יב} כִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת עֲרִיד אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לִשְׁכַת שֵׁם לֵאמֹר: ^{יג} יֵצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיעֵל מִקִּרְבְּךָ וַיִּדְּחוּ אֶת־יִשְׁבִּי עֵירָם לֵאמֹר גִּלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אַחֲרֵים אֲשֶׁר לֹא־יַדְעֶתָם: ^{יד} וְדָרְשֶׁת וְחִקְרַת וּשְׁאֲלַת הֵיטֵב וְהִנֵּה אִמָּת נָכוֹן תִּדְבֹר נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבְּךָ: ^{טו} הִכָּה תִכָּה אֶת־יִשְׁבִּי הָעִיר הַהוּא לְפִי־חֶרֶב הַחֲרֹם אֲתָה

והעֲזִינָהּ: ^אוְהִרְאָה וְאֶת־הָאֵלֶּה וְהִדְיָה לְמִינָהּ:
^בוְאֵת כָּל־עֲרֹב לְמִינוֹ: ^גוְאֵת בֵּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־
 הַתַּחֲמֹם וְאֶת־הַשֹּׁחַף וְאֶת־הַנֶּזֶץ לְמִינָהּ: ^דאֶת־
 הַכּוֹם וְאֶת־הַיִּנְשׁוּף וְהַתְּנַשְׁמַת: ^הוְהַקָּאֵת וְאֶת־
 הַרְחֻמָּה וְאֶת־הַשִּׁלָּךְ: ^ווְהַחֲסִידָה וְהַאֲנָפָה לְמִינָהּ
 וְהַדּוֹכִיפֶת וְהַעֲטָלָף: ^זוְכָל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא
 לָכֶם לֹא יֵאָכְלוּ: ^חכָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכְלוּ: ^טלֹא־
 תֹּאכְלוּ כָל־נֶבֶלָה לְגֵר אֲשֶׁר־בְּשַׁעְרֵיךָ תִּתְּנָהּ
 וְאֵכְלָה אוֹ מִכֹּר לְנִכְרֵי כִּי עִם קְדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה

אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשָׁל גְּרִי בַחֲלָב אִמּוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 292)

כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

כָּאֲשֶׁר יְהוּדֵי מַעֲמִיד אֶת עַצְמוֹ בַּתְּקָף לֹא לַהֲתַפְעֵל מִן הַנִּסְיוֹן
 — מִתְּגַלָּה בִּיצֵד הַכּוֹנֵה הַפְּנִימִית שֶׁל הַנִּסְיוֹן גּוֹפֵא הִיא תּוֹסֶפֶת
 וְעֵלּוּי בַּעֲבוּדָתוֹ, וּכְפֹרֶשׁ רִבְנֵי הַזֶּקֶן שׁ"מִנְסָה" הוּא מִלְשׁוֹן גַּם
 וְהִרְמָה, "אָרִים נָסִי".

חֲמִישִׁי כִּי עֲשֶׂה תַעֲשֶׂה אֶת כָּל־תְּבוּאֹת זְרַעְךָ הַיֵּצֵא
 הַשְּׂדֵה שָׁנָה שָׁנָה: ^אוְאֵכְלָתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחָר לְשִׁכְנֵן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשֶׂה דִּגְגָן
 תִּירֶשֶׁתְּ וַיִּצְהָרְךָ וּבִכֹּרֶת בִּקְרֹךְ וַצֹּאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמֹד
 לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים: ^בוְכִי־יִרְבֶּה
 מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוֹכֵל שְׂאֲתוֹ כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם
 כִּי יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^גוְנִתְּתָה בַּכֶּסֶף וּצְרַתְּ
 הַכֶּסֶף בִּידֶךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: ^דוְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּאֱוָה
 נַפְשְׁךָ בַּבֶּקֶר וּבַצֹּאן וּבַיִּין וּבַשֶּׂכֶר וּבְכָל אֲשֶׁר
 תִּשְׁאָלְךָ נַפְשְׁךָ וְאֵכְלָתָּ שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וְשִׂמַּחְתָּ אִתָּהּ וּבֵיתְךָ: ^הוְהָלֹךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעְרֶיךָ לֹא
 תַעֲזֹבֶנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ: ^וכִּי מִקְצֵה |
 שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂיךָ תְּבוּאֹתֶיךָ בַּשָּׂנֵה
 הַהוּא וְתִנַּחַת בְּשַׁעְרֶיךָ: ^זוְכָא הָלֹךְ כִּי אֵין לוֹ
 חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ וְהִגֵּר וְהִיתוֹם וְהִלְמִנָה אֲשֶׁר
 בְּשַׁעְרֶיךָ וְאֵכְלוּ וְשִׁבְעוּ לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בְּכָל־מַעֲשֶׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: ^ח

וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חֶרֶב: ^אוְאֶת־
 כָּל־שְׁלָלָה תִקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רִחְבָּהּ וְשִׂרְפָתָּה כָּאֵשׁ
 אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָה כָּלִיל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וְהִיתָה תֵל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה עוֹד: ^בוְלֹא־יִדְבַק
 בִּידֶךָ מְאוּמָה מִן־הַחֶרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מִחֲרוֹן
 אָפוֹ וְנִתְּנָלְךָ רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבֶּךָ כָּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע
 לְאַבְרָהָם: ^גכִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר
 אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת
 הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^ד

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 388 - ממכתב)

כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם

יָדוּעַ פֶּתַח כ"ק מו"ח אדמו"ר, שֶׁכְּשִׁיבָא מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, יִצְטַעֲרוּ
 וַיִּתְּחַרְטוּ בִּיחֻד עַל הַיָּמִים וְהַתְּקוּפָה הַכִּי טוֹבָה שֶׁבְּסוּף זְמַן הַגָּלוּת,
 שֶׁהֵיוּ יְכוּלִים לַפְעֵל בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בְּהַתְּבַרְרוּת עַל כָּל הַהֲעֲלָמוֹת
 וְהַהֲסָתִים דָּאז, שֶׁאֵזוּ הַעֲבוּדָה נַעֲמָה יוֹתֵר וְחִבִּיבָה יוֹתֵר, הֵן
 לַעֲבוֹד וְהֵן לָזֶה שְׂצוּדָה עַל הַעֲבוּדָה, בּוֹרָא הָעוֹלָם וּמַנְהִיגוֹ, מִה
 שְׁאֵין בֶּן כְּשִׁירוֹם הַטְּמָאָה יַעֲבֹר מִן הָאָרֶץ וְאֵין מְנַגְדִּים.

רְבִיעִי יֵד ^אבָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְּגַדְּדוּ
 וְלֹא־תִשְׁמִימוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת: ^בכִּי עִם
 קְדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבָךְ בַּחַר יְהוָה לְהִיזוֹת
 לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
 הָאָרֶץ: ^גלֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה: ^דוְאֵת
 הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֶׁהַכְּשָׁבִים וְשֶׁהָעוֹזִים:
^האֵיל וְצִבִּי וְיַחֲמוֹר וְאֶקוֹ וְדִישָׁן וְתֹאוֹ וְזֶזְמֵר:
 וְכָל־בְּהֵמָה מִפְּרֶסֶת פֶּרֶסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַל שְׁתֵּי
 פְּרֹסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בְּבִהֵמָה אַתָּה תֹאכְלוּ: ^ואֵךְ
 אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמִּפְּרִיסֵי
 הַפְּרֶסָה הַשְּׂסוּעָה אֶת־הַגִּמְלָה וְאֶת־הָאֲרִנֶּבֶת וְאֶת־
 הַשֶּׁפֶן כִּי־מַעֲלָה גֵרָה הִמָּה וּפְרֶסָה לֹא הַפְּרִיסוֹ
 טְמֵאִים הֵם לָכֶם: ^זוְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מִפְּרִיסֵי פְּרֶסָה
 הוּא וְלֹא גֵרָה טָמֵא הוּא לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ
 וּבִגְבֻלָתָם לֹא תִגְעוּ: ^חאֶת־זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל
 אֲשֶׁר בָּמִים כָּל אֲשֶׁר־לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת תֹּאכְלוּ:
 וְכָל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת לֹא תֹאכְלוּ
 טָמֵא הוּא לָכֶם: ^טכָּל־צִפּוֹר טָהוֹר תֹּאכְלוּ:
^יוְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם תִּנְשֹׂר וְהַפְּרֶס

כי מנסה ה' אלקיכם אתכם

בעבודת הבורים מתעסקים עם דבר גשמי כדי לגלות את תכליתו, שנברא לשמש את קונו, וכן לגלות את הנצוץ האלקי שבו. אף הנצוץ האלקי שבנפסיון נפל למטה ביותר, עד שהוא בהעלם לגמרי, וכדי לגלותו יש לבטל העלם זה. ואף בעבודת האדם בעצמו קף: בעבודת הבורים הוא 'פוחח' את כחותיו, שכלו ומדותיו; ובנפסיון הוא פועל הפך טבעו, מתוך מסירות נפש.

שישי טו * מקץ שבע-שנים תעשה שמטה: ד וזה דבר השמטה שמוט כל-בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את-רעהו ואת-אחיו כִּי-קרא שמטה ליהוה: ג את-הנכרי תגש ואשר יהיה לך את-אחיד תשמיט ידך: ו אפס כי לא יהיה בך אביון כִּי-ברך וברכך יהוה בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה לרשתה: ה רק אם-שמוע תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר לעשות את-כל-המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום: ו כי יהוה אלהיך ברכך באשר דבר-לך והעבמך גוים רפים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים רפים ובך לא ימשלו: ס כִּי-יהיה בך אביון מאחד אחיד באחד שעריך בארצך אשר-יהוה אלהיך נתן לך לא תאמץ את-לבבך ולא תקפץ את-ידך מאחיד האביון: ח כִּי-פתח תפתח את-ידך לו והעבמ תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו: ט השמר לך פן-יהיה דבר עם-לבבך כל-על לאמר קרבה שנת-השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיד האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל-יהוה והיה בך חטא: י נתון תתן לו ולא-ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה וברכך יהוה אלהיך בכל-מעשך ובכל משלח ידך: יא כי לא-יחדל אביון מקרב הארץ על-פני אנכי מצוה לאמר פתח תפתח את-ידך לאחיד לעניך ולאביון בארצך: ס ב כי ימכר לך אחיד העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך: י ובִּי-תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם:

ה העניק תעניק לו מצאנך ומגנך ומיקבך אשר ברכך יהוה אלהיך תתן-לו: ט וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך יהוה אלהיך על-פני אנכי מצוה את-הדבר הזה היום: ט והיה כִּי-יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת-ביתך כִּי-טוב לו עמך: י ולקחת את-המרצע ונתתה באזנו ובדלת והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה-כן: יא לא-יקשה בעינך בשלחך אתו חפשי מעמך כי משנה שבר שכיר עבדך שש שנים וברכך יהוה אלהיך בכל אשר תעשה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כד עמ' 426 - ממכתב)

כי מנסה ה' אלקיכם אתכם

כל ענינו של היצר הרע הוא להלחם נגד אשרו של האדם, הרוחני והגשמי, בהסברות שאין להן יסוד בשכל הבריא, וכל מציאותן היא "כי מנסה ה' אלקיכם אתכם". וכשמתאמץ ועומד בנפסיון - רואה גם האדם עצמו איך שבטלה כל מציאותן המדמה.

שביעי יט כל-הפכור אשר יולד בבקרך ובצאנך תזכר תקדיש ליהוה אלהיך לא תעבד בכך שורך ולא תגז בכור צאנך: ד לפני יהוה אלהיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר-יבחר יהוה אתה וביתך: ט וכִּי-יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו ליהוה אלהיך: טב בשעריך תאכלנו הפסח והטהור יחדו כצבי וכאיל: טז רק את-דמו לא תאכל על-הארץ תשפכנו במים: פ טז * שמואל את-חדש האזיב ועשית פסח ליהוה אלהיך כי בחדש האזיב הוציאך יהוה אלהיך ממצרים לילה: ד וזבחת פסח ליהוה אלהיך צאן ובקר במקום אשר יבחר יהוה לשכן שמו שם: ד לא-תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל-עליו מצות לחם עני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את-יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך: ו ולא-יראה לך שאר בכל-גבלך שבעת ימים ולא-ילין מן-הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר: ה לא תוכל לזבח את-הפסח באחד שעריך אשר-יהוה אלהיך נתן לך: ו כי

חצי קריש

וַתַּגְדֵּל וַתִּקְדָּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא כְרֻתָּהּ
וַיִּמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וַיִּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן
בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶלְמָא וּבְזִמְנָא
קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְּרַךְ:
יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְּרַךְ,
וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפָּאֵר, וַיְתַרְוֶמֶס, וַיְתַנְשֵׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעֲלֶה,
וַיְתַהַלֵּל, שְׁמָהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיד הוּא. אֲמֵן לְעָלְמָא מִן כָּל
בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא,
וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

ספר שני מפטיר ט וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כִבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה
תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
וְנִסְבּוֹ: ^אעֵלֶת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ עַל־עֵלֶת הַתְּמִיד
וְנִסְבָּה: ^בוּבְרָאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה
לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כִּבְשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: ^גוּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לֶפָר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאַיִל הָאֶחָד: ^דוְעֶשְׂרֹן
עֶשְׂרֹן סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לֶפְכֵּשׁ הָאֶחָד
עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה: ^הוְנִסְפִּיהֶם חֲצִי הַחֵין
יִהְיֶה לֶפָר וּשְׁלִישֵׁת הַחֵין לְאַיִל וּרְבִיעֵת הַחֵין
לֶפְכֵּשׁ יֵין זֹאת עֵלֶת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
^ווּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה עַל־עֵלֶת

הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְבּוֹ: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (היום יום יז תשרי)

כי מנסה ה' אלקיכם אתכם

על ידי העבודה דנסיונות מתגלה בחינת יחידה שבפנפ. על
ידי התגלות זו נהפכת יחידה שבפנפ. הבחמית לאלקות, שהוא
ענין התקף בקיים התורה והמצוות בחיות פנימית ובהרגש תענוג
גדול והנאה מרבה בעבודת ה'. בכל עניני העולם הן ולא שוין
אצלו בהשואה אמתית, כי נלקחו ממנו התענוג וטוב טעם
שבפנינים גשמיים.

קכ"ז פסוקים, פלא"ה סימן.

אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן
שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח בְּעֶרֶב כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ
מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם: וּבִשְׁלָלָהּ וְאִכְלָתָהּ בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַּפֶּקֶד וְהִלַּכְתָּ
לְאַהֲלֶיךָ: ^אשֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבִיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
מְלָאכָה: ^בשִׁבְעָה שָׁבָעַת תִּסְפְּרֶנָּה מִהַחֵל
חֶרְמֶשׁ בַּקָּמָה תַּחֲלֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבָעוֹת:
וְעֵשִׂיתָ חֹג שָׁבָעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסֵּת נֹדֶבֶת
יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן פָּאֶשֶׁר יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
^גוְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָהּ וּבְנֶה וּבְתָרָה
וְעִבְדָּךָ וְאִמְתָּךְ וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר
וְהַיִּתּוֹם וְהָאִלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם: ^דוְזָכַרְתָּ
כִּי־עֲבַדְתָּ הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשִׁמַּרְתָּ וְעֵשִׂיתָ אֶת־
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה: ^החֹג הַפֶּסַח תַּעֲשֶׂה לָךְ שִׁבְעָת
יָמִים בְּאַסְפֹּךְ מִגְרֶנְךָ וּמִיִּקְבְּךָ: ^ווְשִׁמַּחְתָּ בַּחֲגֹךְ
אֹתָהּ וּבְנֶה וּבְתָרָה וְעִבְדָּךָ וְאִמְתָּךְ וְהַלְוִי וְהַגֵּר
וְהַיִּתּוֹם וְהָאִלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: ^זשִׁבְעָת יָמִים
תַּחֲגֹל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה כִּי
יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכָל מַעֲשֶׂה
יָדְךָ וְהָיִיתָ אֶחָד שְׂמֵחַ: ^חשְׁלוֹשׁ פַּעַמִּים אֶת־שְׁנֵה
יָרְאָה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פָּנָי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחַר בַּחֲגֵי הַמִּצְוֹת וּבַחֲגֵי הַשָּׁבָעוֹת וּבַחֲגֵי
הַפֶּסַח וְלֹא יִרְאֶה אֶת־פָּנָי יְהוָה רִיקָם: ^טאִישׁ
בְּמַתְנֵת יָדוֹ בְּכִרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר

נִתֵּן־לָךְ: **ססס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 427 – ממכתב)

כי מנסה ה' אלקיכם אתכם

ידועים דברי רבנו הזקן, אשר מהנסיונות עצמם צריך
להתעורר בתוספת אמצ' לחיות חיים על פי הוראת אלקים חיים.
שהרי בודאי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, ואינו מבקש
אלא לפי כחן, ואם נתוסף בנסיון - בודאי ובודאי שמקדם לזה
הוסיפו בכחות פנימיים של העומד בנסיון.

קסג

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עִינֵי־יָם הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכִּינֶעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וְיַגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת שבת ראש חודש לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור בישעיהו פרק סו

סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֶדֶם רַגְלִי אֵיזָה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵיזָה מְקוֹם מְנוּחָתִי: ב וְאֵת־כָּל־אֱלֹהֵי יָדִי עֲשֹׂתָה וַיְהִי כָל־אֱלֹהֵי נְאֻם־יְהוָה וְאֵל־זָה אֶפִּיט אֶל־עֵנִי וְנִבְה־רוּחַ וְחָרַד עַל־דְּבָרִי: ג שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכַּה־אִישׁ זֹבַח הֵשֶׁה עֲרֹף כָּלֵב מַעֲלָה מְנַחֶה דַּם־חַיִּזִּיר מִזְכִּיר לִבָּנָה מְבָרֵךְ אֹן גַּם־הֶמָּה בָּחֲרוּ בְּדִרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חֲפָצָה: ד גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלָלֵיהֶם וּמִגִּוְרָתָם אֶבְיֹא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עֹנָה דְּבַרְתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי וּבְאֲשֶׁר לֹא־חֲפָצָתִי בָּחֲרוּ: ה שָׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אַחֲיָכֶם שְׁנֵאִיכֶם מְגִדִּיכֶם לְמַעַן שְׂמִי יִכְבֹּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ: ו קוֹל שְׁאוֹן מַעִיר קוֹל מַהִיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֵיכָיו: ז בְּטָרָם תַּחִּיל יִלְדָה בְּטָרָם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ וְהַמְלִיטָה זָכָר: ח מִי־שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הַיּוֹחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פָּעַם אַחַת בִּי־חֲלָה גַם־יִלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ: ט הֵאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמוֹלִיד וְעֲצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהֶיךָ: י שִׁמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל־אֶהֱבִיהָ שִׁישׁוּ אֶתָּה מְשׁוֹשׁ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ: יא לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׁבַעְתֶּם מִשְׁדֵּ תִנְחַמֶּיהָ לְמַעַן תִּמְצִו וְהִתְעַנְּגֶתֶם מִזֵּי כְבוֹדָהּ: יב כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֶלֶּיהָ כְּנֶהֱרָ שְׁלוֹם וְכִנְחַל שׁוֹמֵךְ

כבוד גוים וינקתם על-צד תנשאו ועל-ברכים תשעשעו: י כֹּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ בֵּן
אֹנְכִי אֲנַחְמֶכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ: י וּרְאִיתֶם וְשֵׁשׁ לְבָכֶם וְעֲצֻמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׁא תִפְרַחְנָה
וְנִדְעָה יְד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזַעַם אֶת־אֵיכָיו: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹא וְכִסּוּפָה מִרְכַּבְתּוֹ
לְהָשִׁיב בַּחֲמָה אֲפֹ וְנִעְרָתוֹ בְּלִהְי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחָרְבוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר
וּרְבוּ חֲלָלֵי יְהוָה: יז הַמַּתְקַדְּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגְּזוֹת אַחֵר אַחַת בַּתְּנֹךְ אֹכְלֵי בָשָׂר הַחֲזִיר
וְהַשֶּׁקֶץ וְהַעֲבָר יַחֲדוּ יִסְפוּ נֹאֵם־יְהוָה: יח וְאֹנְכִי מַעֲשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשִׁנּוֹת וּבָאוּ וָרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשִׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם |
פְּלִיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תִּרְשִׁישׁ פּוֹל וְלוֹד מִשְׁכֵּי קָשֶׁת תִּבַּל וַיּוֹן הָאֵיִם הַרְחֻקִּים אֲשֶׁר
לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמִיעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם: כ וְהִבִּיאוּ
אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְּחָה | לַיהוָה בְּסוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַעֲצִים וּבַכְּרָדִים
וּבַכְּרָפוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה בָּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכָל־י
מָהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לִכְהֻנִּים לְלוֹיִם אָמַר יְהוָה: כב כִּי בָאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם
הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לִפְנֵי נֹאֵם־יְהוָה בֵּן יַעֲמֹד זֶרְעֲכֶם
וְשִׁמְכֶם: כג וְהָיָה מִדִּי־חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדֵּי שָׁבַת בְּשַׁבָּתוֹ יָבֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
אָמַר יְהוָה: כד וַיֵּצְאוּ וָרָאוּ בְּפָגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי כִי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשֶּׁשׁ לֹא
תִכָּפֶּה וְהָיוּ דֹרְאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: כה וְהָיָה מִדִּי־חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדֵּי שָׁבַת בְּשַׁבָּתוֹ יָבֹא
כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְהוָה:

רק לקריאה בציבור

יח וַיֹּאמְרוּ־לוֹ יְהוֹנָתָן מִחֵר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפְקַד מוֹשָׁבְךָ: כז וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יִהְיֶה יְהִיָּה | בִּינִי וּבִינְךָ וּבֵין זֶרְעִי וּבֵין זֶרְעֶךָ
עַד־עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנָּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מִלֵּךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי,
מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹזִידִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' ב

שמע לאחר לימודו, הוא חיפש ללמוד בכל יום הלכה מענין יציאת
מצרים כְּדִי לְהַזְכִּיר וְיֵצִיא מִצְרַיִם בְּזִמְנָה – בזמן קריאת שמע.
לעיל פסק רבא כרבי מאיר שאין צריך כוונה אלא בפסוק ראשון.
הגמרא חזרת לעסוק בענין זה: אָמַר רַבִּי אֵילָא בְּרִיה דְּרַב שְׁמוּאֵל
בְּרַמְתָּא מִשְׁמִיה דְּרַב, אִם אָמַר אָדָם 'שָׁמַע וְשָׂאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
אֶחָד' בְּכוּוֹנֵת הַלֵּב, וְלֹאחֵר מִכֵּן נֵאֱמָר בְּשִׁנָּה ואמר את המשך
הפסוקים בלי כוונה, יֵצֵא, שאין חובת כוונה אלא בפסוק ראשון.
הגמרא מביאה מעשים באמוראים שנהגו כהלכה זו: אָמַר לִיה רַב
נַחֲמָן לְדָרְו עֲבָדֶיהּ – עבדו, אם רואה אתה שאני מתנמנם בקריאת
שמע, בְּפִסְקָא קָמָא צִעְרָן – בפסוק הראשון צערני עד שאתעורר
היטב ואומרנו בכוונה, מִפִּי לֹא תִצָּעֵר – ויותר מפסוק זה אל
תצערני.
אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף לְרַב יוֹסֵף בְּרִיה דְּרַבָּה – אמר לו רב יוסף לרב
יוסף בן רבה, אֲבֹכָךְ הֵיכִי הָיָה עָבִיד – כיצד היה נוהג רבה אביך
בכוונת קריאת שמע. אָמַר לִיה, בְּפִסְקָא קָמָא הָיָה קָא מִצְעֵר
נִפְשִׁיָּה – בפסוק ראשון היה מצער את עצמו כדי שיתעורר היטב
ויקראנו בכוונת הלב, מִפִּי לֹא הָיָה מִצְעֵר נִפְשִׁיָּה – ויותר מכך לא
היה מצער עצמו.
הלכה באופן אמירת קריאת שמע: אָמַר רַב יוֹסֵף, הַשּׁוֹכֵב בְּפִרְקָן –
על גבו ופניו למעלה, לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, כִּיֹּן שִׁמְקֵב עֲלֵיו
מַלְכוּת שְׁמִים דֶּרֶךְ שְׂרָרָה וּגְאֻדָּה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִקְרָא הוּא דְּלֹא
לִיקְרִי – וכי רק קריאת שמע אסור לקרוא פרקן, הָא מִיִּנְגָּא שְׁפִיד
דְּמִי – אך לישן כך מותר, וְהָא – וְהָרִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִי לִיט אֲמָאן
דְּגַנִּי אִפְרָקִיד – היה מקלל את מי שישן על גבו ופניו למעלה, כִּיֹּן
שֶׁאִם יִתְקַשֶּׁה אֲבֵרֹו בְּתוֹךְ שְׁנֹתָּה הוּא יִרְאֶה לְרַבִּים וְזוּ דֶּרֶךְ גָּאִי, וְאִם
כֵּן גַּם לִישָׁן כֵּךְ אֲסוּר. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר, מִיִּנְגָּא כִּי מִצְלִי שְׁפִיד
דְּמִי – לישן פרקן כשהוא מוטה מעט על צידו מותר, אִךְ מִקְרָא –
בקריאת שמע, אִף עַל גִּבּוֹ מִצְלִי נְמִי אֲסוּר – אף שהוא מוטה מעט
על צידו אסור לשכב פרקן כִּיֹּן שׁוֹז דֶּרֶךְ גְּאֻדָּה, וּבִאֲוִפֵּן זֶה דִּיבֵר רַב
יוֹסֵף.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן מִצְלִי וְקָרִי – והרי רבי יוחנן היה

שוכב פרקן כשהוא מוטה מעט על צידו וקורא קריאת שמע.
מיישבת הגמרא: שְׁאֵנִי רַבִּי יוֹחָנָן – דינו של רבי יוחנן שונה, כִּיֹּן
דְּבִעֵל בְּשֵׁר הָיָה – היה, וכִּיֹּן שִׁקְשָׁה לוֹ לִשְׁכַּב מִמֶּשׁ עַל צִידוֹ הוֹתֵר
לוֹ לְקִרְוֹא כֵךְ.
שָׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וּבְפִרְקִים – בין הפרקים, שׁוּאֵל וכו' שְׁלֹם מִפְּנֵי הַכְּבוֹד
וּמִשִּׁיב וכו', דְּבִרֵּי רַבִּי מֵאִיר. שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: מִשִּׁיב מִחֲמַת מֵאִי –
מחמת איזו שאלת שלום התיר רבי מאיר להשיב בפרקים, אֵילִימָא
מִפְּנֵי הַכְּבוֹד – אם תאמר שהתיר להשיב שלום לאדם נכבד, אִם כֵּן
קִשָּׁה, הַשְׁתָּא מִשְׁאֵל שְׁאֵיל – הרי אפילו לשאול בשלומו התיר רבי
מאיר, אֲהִדְוִירִי מִכְּעִיָּא – וכי צריך לומר שמוותר להשיב לו.
מִמְשִׁיכָה הַגְּמָרָא בְּשִׁאֲלָתָהּ: וְאִם לֹא נֵאֱמָר כֵּן אֵילָא נִפְרַשׁ שׁוּאֵל
שְׁלֹם מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב שְׁלֹם לְכָל אָדָם אִף אִם אֵינוֹ נִכְבֵּד, אִם
כֵּן אֵימָא כִּיפָּא – כיצד תבאר את האמור בהמשך דברי רבי מאיר,
וּבְאֲמָצַע הַפֶּרֶק שׁוּאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וּמִשִּׁיב, וְאִף כֵּאֵן יֵשׁ לְהַקְשֹׁת
מִשִּׁיב מִחֲמַת מֵאִי – מחמת איזו שאלת שלום מותר להשיב, אֵילִימָא
מִפְּנֵי הִירָאָה – אם תאמר שמוותר להשיב לאדם שירא ממנו, הַשְׁתָּא
מִשְׁאֵל שְׁאֵיל – הרי אפילו לשאול בשלומו מותר, אֲהִדְוִירִי מִכְּעִיָּא –
וכי צריך לומר שמוותר להשיבו. וְאֵילָא אִם נִפְרַשׁ אֵת הַסִּיפָא כֵךְ,
וּבִאֲמָצַע שׁוּאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וּמִשִּׁיב אִף מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, אִם כֵּן דְּבִרֵּי רַבִּי
מֵאִיר הֵיִינוּ כְּדִבְרֵי דְּרַבִּי יְהוֹדָה, דְּתֵנָן בְּמִשְׁנָתָנוּ, רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר,
בְּאֲמָצַע שׁוּאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וּמִשִּׁיב אִף מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וּבְפִרְקִים
שׁוּאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב שְׁלֹם לְכָל אָדָם, וְאִם כֵּךְ בְּמָה נִחְלָק.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם 'מִשִּׁיב' שִׁנְקַט רַבִּי מֵאִיר בְּדִין בֵּין הַפִּרְקִים
הֵיִינוּ מִשִּׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וְמָה שִׁהְקִישִׁת שְׁלִפִי זֶה אֵין בְּכֵךְ חִידוּשׁ
שְׁהִירִי אִפִּילוֹ לִשְׁאֹל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד מוֹתֵר, חֲפוּרִי מְחַפְּרָא – משנתנו
חִסְרָה בְּלִשְׁוֹנָה, וְהֵכִי קִתְּנִי – וכך יש לשנותה, בְּפִרְקִים שׁוּאֵל מִפְּנֵי
הַכְּבוֹד, וְאֵין צִרְיָךְ לֹמֵר שֶׁהוּא מִשִּׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וְאִכֵּן אֵין בְּכֵךְ
כֹּל חִידוּשׁ. וּבְאֲמָצַע הַפֶּרֶק שׁוּאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה, וְאֵין צִרְיָךְ לֹמֵר
שֶׁהוּא מִשִּׁיב מִפְּנֵי הִירָאָה, דְּבִרֵּי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר,
בְּאֲמָצַע הַפֶּרֶק שׁוּאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וּמִשִּׁיב אִף מִפְּנֵי הַכְּבוֹד,

לוח זמנים לשבוע פרשת ראה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	6:01	6:05	8:49	8:51	9:21	9:23	10:29	10:30	19:30	19:23	19:55	19:48	19:04	19:58
חיפה (ק)	5:58	6:02	8:47	8:49	9:19	9:21	10:28	10:28	19:31	19:25	19:57	19:50	18:56	20:00
ירושלים (ק)	5:57	6:01	8:47	8:48	9:18	9:20	10:27	10:27	19:30	19:24	19:56	19:49	18:45	19:57
תל אביב (ק)	6:01	6:05	8:49	8:50	9:21	9:23	10:29	10:30	19:30	19:24	19:55	19:49	19:05	20:00
אוסטריה וינה (ק)	5:41	5:49	8:46	8:50	9:18	9:21	10:32	10:33	20:17	20:06	20:49	20:38	19:50	20:53
אוסטרליה מלבורן (ח)	7:05	6:58	9:11	9:07	9:43	9:39	10:37	10:34	17:45	17:50	18:12	18:17	17:32	18:27
אוקראינה אודסה (ק)	5:49	5:57	8:51	8:54	9:23	9:27	10:36	10:38	20:14	20:04	20:45	20:34	19:47	20:38
אוקראינה דונייצק (ק)	5:16	5:24	8:21	8:24	8:53	8:56	10:06	10:08	19:50	19:40	20:23	20:11	19:24	20:15
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:26	5:35	8:31	8:35	9:03	9:07	10:17	10:19	20:02	19:51	20:35	20:23	19:35	20:27
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:48	5:57	8:54	8:58	9:27	9:31	10:41	10:43	20:32	20:20	21:06	20:53	20:04	20:57
אוקראינה קייב (ק)	5:39	5:48	8:46	8:50	9:18	9:22	10:33	10:35	20:26	20:14	21:00	20:48	19:58	20:52
איטליה מילאנו (ק)	6:17	6:25	9:18	9:21	9:51	9:54	11:03	11:05	20:38	20:28	21:09	20:58	20:12	21:13
אקוואדור קיטו (ח)	6:08	6:07	8:41	8:40	9:11	9:10	10:14	10:13	18:30	18:28	18:51	18:50	18:11	18:54
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:34	7:27	9:42	9:38	10:14	10:10	11:09	11:06	18:23	18:28	18:49	18:53	18:09	19:04
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:33	8:24	10:39	10:34	11:09	11:05	12:03	11:59	19:08	19:13	19:35	19:41	18:54	19:45
ארה"ב בולטימור (ק)	6:15	6:20	9:08	9:10	9:41	9:43	10:51	10:52	20:07	19:59	20:35	20:27	19:43	20:31
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:00	6:06	8:56	8:59	9:28	9:31	10:39	10:40	20:01	19:53	20:29	20:20	19:36	20:32
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:01	6:07	8:57	8:59	9:29	9:31	10:39	10:41	20:00	19:52	20:29	20:20	19:35	20:33
ארה"ב דטרויט (ק)	6:33	6:39	9:31	9:34	10:03	10:05	11:14	11:15	20:41	20:32	21:10	21:00	20:15	21:13
ארה"ב היוסטן (ק)	6:45	6:48	9:31	9:32	10:03	10:04	11:11	11:11	20:07	20:01	20:32	20:26	19:44	20:36
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:09	6:13	8:59	9:01	9:31	9:33	10:40	10:41	19:46	19:39	20:12	20:05	19:23	20:15
ארה"ב מיאמי (ק)	6:50	6:53	9:33	9:34	10:06	10:07	11:12	11:12	20:01	19:56	20:25	20:19	19:39	20:29
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:56	6:02	8:51	8:54	9:24	9:27	10:35	10:36	19:56	19:48	20:25	20:16	19:31	20:30
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:51	5:57	8:50	8:52	9:21	9:24	10:32	10:34	19:59	19:50	20:28	20:19	19:34	20:30
בוליביה לה פאס (ח)	6:42	6:39	9:09	9:07	9:38	9:36	10:38	10:36	18:33	18:34	18:55	18:56	18:16	19:00
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:22	6:31	9:30	9:34	10:02	10:06	11:17	11:19	21:11	20:59	21:46	21:33	20:43	21:52
בלגיה בריסל (ק)	6:22	6:31	9:31	9:35	10:02	10:07	11:17	11:20	21:12	21:00	21:46	21:34	20:44	21:51
בלרוס ליובאוויטש (ק)	5:22	5:33	8:37	8:42	9:09	9:14	10:26	10:29	20:38	20:25	21:17	21:02	20:09	21:06
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:29	6:25	8:47	8:44	9:18	9:15	10:16	10:14	17:54	17:56	18:17	18:19	17:38	18:26
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:15	6:10	8:33	8:30	9:04	9:01	10:02	10:00	17:41	17:43	18:04	18:06	17:25	18:12
בריטניה לונדון (ק)	5:37	5:47	8:47	8:52	9:19	9:23	10:34	10:37	20:32	20:20	21:07	20:54	20:04	21:12
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:40	5:51	8:53	8:57	9:25	9:29	10:41	10:44	20:46	20:33	21:23	21:09	20:18	21:29
גרמניה ברלין (ק)	5:41	5:51	8:52	8:56	9:24	9:28	10:40	10:42	20:40	20:28	21:16	21:03	20:12	21:07
גרמניה פרנקפורט (ק)	6:06	6:15	9:14	9:18	9:46	9:50	11:00	11:03	20:53	20:42	21:27	21:15	20:26	21:19
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:32	6:27	8:50	8:47	9:20	9:17	10:02	10:01	17:54	17:57	18:17	18:20	17:38	18:24
הודו בומביי (ח)	6:17	6:19	8:55	8:56	9:28	9:28	10:33	10:33	19:10	19:06	19:33	19:29	18:49	19:33
הודו פונה (ח)	6:12	6:13	8:52	8:52	9:24	9:24	10:29	10:29	19:07	19:03	19:30	19:26	18:46	19:30
הונגריה בודפשט (ק)	5:33	5:41	8:36	8:40	9:09	9:12	10:22	10:24	20:03	19:53	20:35	20:24	19:37	20:28
טורקיה איסטנבול (ק)	6:08	6:14	9:04	9:06	9:36	9:39	10:47	10:48	20:09	20:01	20:37	20:29	19:44	20:33
יוון אתונה (ק)	6:35	6:40	9:28	9:30	10:00	10:02	11:10	11:11	20:25	20:17	20:52	20:44	20:00	20:48

לוח זמנים לשבוע פרשת ראה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ק)	5:56	6:04	8:58	9:01	9:30	9:34	10:43	10:45	20:22	20:12	20:54	20:43	19:56	20:47
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:09	7:11	9:53	9:53	10:23	10:23	11:29	11:29	20:14	20:10	20:37	20:32	19:52	20:36
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ח)	7:27	7:18	9:26	9:21	9:59	9:54	10:51	10:47	17:43	17:49	18:11	18:17	17:31	18:21
נפאל קטמנדו (ח)	5:27	5:30	8:15	8:16	8:46	8:47	9:53	9:53	18:50	18:45	19:15	19:09	18:28	19:13
סינגפור סינגפור (ח)	7:02	7:01	9:31	9:30	10:04	10:03	11:06	11:05	19:17	19:15	19:38	19:37	18:58	19:41
פולין ורשא (ק)	5:10	5:20	8:22	8:26	8:53	8:58	10:09	10:11	20:10	19:58	20:46	20:33	19:42	20:37
פרו לימה (ח)	6:20	6:18	8:42	8:40	9:15	9:13	10:14	10:12	18:06	18:06	18:28	18:28	17:48	18:32
צרפת ליאון (ק)	6:33	6:41	9:35	9:39	10:07	10:10	11:20	11:22	20:57	20:47	21:28	21:17	20:31	21:31
צרפת פריז (ק)	6:35	6:44	9:41	9:45	10:13	10:17	11:27	11:29	21:15	21:04	21:47	21:36	20:47	21:52
קולומביה בוגוטה (ח)	5:46	5:45	8:21	8:21	8:51	8:51	9:55	9:54	18:17	18:15	18:38	18:36	17:57	18:40
קנדה טורונטו (ק)	6:15	6:22	9:15	9:18	9:47	9:49	10:58	11:00	20:29	20:19	20:58	20:49	20:03	21:02
קנדה מונטריאול (ק)	5:48	5:55	8:49	8:52	9:21	9:24	10:34	10:35	20:09	19:59	20:40	20:29	19:43	20:44
קפריסין לרנקה (ק)	6:02	6:07	8:51	8:53	9:24	9:26	10:33	10:34	19:38	19:31	20:04	19:57	19:14	20:01
רוסיה מוסקבה (ח)	5:50	6:02	9:09	9:14	9:40	9:45	10:58	11:01	21:17	21:03	21:57	21:41	20:47	22:02
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	6:11	6:19	9:14	9:17	9:46	9:50	11:00	11:01	20:40	20:29	21:11	21:00	20:13	21:04
שווייץ ציריך (ק)	6:13	6:21	9:19	9:22	9:50	9:53	11:03	11:05	20:47	20:37	21:19	21:08	20:20	21:22
תאילנד בנגקוק (ח)	6:02	6:03	8:38	8:38	9:10	9:10	10:14	10:14	18:44	18:40	19:06	19:02	18:23	19:06

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

יש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il